
Shri Mahabharata Tatparyanirnayah

——
శ్రీ మహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయః

——
Document Information

Text title : Mahabharata Tatparyanirnaya

File name : mahAbhAratatAtparyanirNayaH.itx

Category : major_works, raama, madhvAchArya

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Anandatirtha or Madhwacharya

Latest update : October 7, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

October 7, 2025

sanskritdocuments.org

శ్రీ మహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయః

ఓం శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితః
శ్రీ మహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయః

అథ ప్రథమోఽధ్యాయః ।

(సర్వశాస్త్రతాత్పర్యనిర్ణయః)

ఓం । నారాయణాయ పరిపూర్ణగుణార్ణవాయ విశ్వోదయస్థితలయోన్నియతిప్రదాయ ।
జ్ఞానప్రదాయ విబుధాసురసౌఖ్యదుఃఖసత్కారణాయ వితతాయ నమో నమస్తే ॥ ౧.౧॥

ఆసీదుదారగుణవారిధిరప్రమేయో నారాయణః పరతమః పరమాత్మ ఏకః ।
సం శాస్త్రసం విదఖిలం జతరే నిధాయ లక్ష్మీభుజాన్తరగతః స్వరతోఽపి చాగ్రే ॥ ౧.౨॥

తస్యోదరస్థజగతః సదమస్థసాన్ధ్యస్వానస్థతుష్టవపుషోఽపి రమారమస్య ।
భూత్యై నిజాశ్రితజనస్య హి సృజ్యసృష్టావీణా బభూవ పరనామనిమేషకాన్తే ॥ ౧.3॥

దృష్ట్వా స చేతనగణాన్ జతరే శయానానానన్దమాత్రవపుషః సృతివిప్రముక్తాన్ ।
ధ్యానం గతాన్ సృతిగతాంశ్చ సుషుప్తినం స్థాన్ బ్రహ్మాదికాన్ కలిపరాన్మనుజాన్ స్తథైక్షత్
॥ ౧.౪॥

సక్ష్యే హి చేతనగణాన్ సుఖదుఃఖమధ్యసమ్ప్రప్తయే తనుభృతాం విహృతిం మమేచ్ఛన్
।

సోఽయం విహార ఇహ మే తనుభృత్స్వభావసమ్భూతయే భవతి భూతికృదేవ భూత్యాః
॥ ౧.౫॥

ఇత్థం విచిన్త్య పరమః స తు వాసుదేవనామా బభూవ నిజముక్తిపదప్రదాతా ।
తస్యాజ్ఞయైవ నియతాఽథ రమాఽపి రూపం బభ్రే ద్వితీయమపి యత్ప్రవదన్తి మాయామ్
॥ ౧.౬॥

సంకర్షణశ్చ స బభూవ పునః సునిత్యః సం హారకారణవపుస్తదనుజ్ఞయైవ ।
దేవీ జయేత్యను బభూవ స సృష్టిహేతోః ప్రద్యుమ్నతాముపగతః కృతితాం చ దేవీ ॥
౧.౭॥

స్థిత్యై పునః స భగవాననిరుద్ధనామా దేవీ చశాన్తిరభవచ్ఛరదాం సహస్రమ్ |
స్థిత్యా స్వమూర్తిభిరమూభిరచిన్త్యశక్తిః ప్రద్యుమ్నరూపక ఇమాంశ్చరమాత్మనేఽదాత్ ||
౧.౮||

నిర్దేహకాన్ స భగవాననిరుద్ధనామా జీవాన్ స్వకర్మసహితానుదరే నివేశ్య |
చక్రైః దేహసహితాన్ క్రమశః స్వయమ్భుప్రాణాత్మశేషగరుడేశముఖాన్ సమగ్రాన్ ||
౧.౯||

పశ్చాత్మకః స భగవాన్ ద్విషడాత్మకోఽభూత్పశ్చద్వయా శతసహస్రపరోఽమితశ్చ
|

ఏకః సమోఽప్యఖిలదోషసముజ్ఘతోఽపి సర్వత్ర పూర్ణగుణకోఽపి బహూపమోఽభూత్
|| ౧.౧౦||

నిర్దోషపూర్ణగుణవిగ్రహ ఆత్మతన్త్రో నిశ్చేతనాత్మకశరీరగుణైశ్చ హీనః |
ఆనన్దమాత్రకరపాదముఖోదరాదిః సర్వత్ర చ స్వగతభేదవివర్జితాత్మా || ౧.౧౧||

కాలాచ్చ దేశగుణతోఽస్య న చాఽదిరన్తో వృద్ధిక్షయౌ న తు పరస్య సదాతనస్య |
నైతాద్యశః క్వ చ బభూవ న చైవ భావో నాస్తుత్తరః కిము పరాత్పరమస్య విష్ణోః ||
౧.౧౨||

సర్వజ్ఞ ఈశ్వరతమః స చ సర్వశక్తిః పూర్ణావ్యయాత్మబలవిత్సుఖవీర్యసారః |
యస్యోఽజ్ఞయా రహితమిన్దిరయా సమేతం బ్రహ్మేశపూర్వకమిదం న తు కస్య చేశమ్ ||
౧.౧౩||

ఆభాసకోఽస్య పవనః పవనస్య రుద్రః శేషాత్మకో గరుడ ఏవ చ శక్రకామా |
వీర్ణోశయోస్తదపరే త్వనయోశ్చ తేషామృష్యాదయః క్రమశః ఊనగుణాః శతాం శాః ||
౧.౧౪||

ఆభాసకా త్వథ రమాఽస్య మరుత్స్వరూపాచ్ఛ్రేష్ఠాఽప్యజాత్తదను గీః శివతో వరిష్ఠా |
తస్యా ఉమా విపతినీ చ గిరస్తయోఽస్తు శవ్యాదికాః క్రమశః ఏవ యథా పుమాం సః ||
౧.౧౫||

తాభ్యశ్చ తే శతగుణైర్దశతో వరిష్ఠాః పశ్చోత్తరైరపి యథాక్రమతః శ్రుతిస్థాః |
శబ్దో బహుత్వవచనః శతమిత్యతశ్చ శ్రుత్యన్తరేషు బహుధోక్తివిరుద్ధతా న || ౧.౧౬||

తేషాం స్వరూపమిదమేవ యతోఽథ ముక్తా ఆప్యేవమేవ సతతోఽచ్యవినీచరూపాః |

శబ్దః శతం దశసహస్రమితి స్మ యస్మాత్తస్మాన్న హీనవచనోఽథ తతోఽగ్ర్యరూపాః ॥
౧.౧౭॥

ఏవం నరోత్తమపరాస్తు విముక్తియోగ్యా అన్యే చ సం సృతిపరా అసురాస్తమోగాః ।
ఏవం సదైవ నియమః క్వచిదన్యథా నయావన్న పూర్తిరుత సం సృతిగాః సమస్తాః ॥
౧.౧౮॥

పూర్తిశ్చ నైవ నియమాద్భవితా హి యస్మాత్తస్మాత్సమాప్తిమపి యాన్తి న జీవసఽన్తాః ।
ఆనన్త్యమేవ గణశోఽస్తి యతో హి తేషామిత్థం తతః సకలకాలగతా ప్రవృత్తిః ॥ ౧.౧౯॥
ఏతైః సురాదిభిరతిప్రతిభాదియుక్తైర్ముక్తైః సహైవ సతతం ప్రవిచిన్తయద్భిః ।
పూర్తేరచిన్త్యమహిమః పరమః పరాత్మా నారాయణోఽస్య గుణవిస్తృతిరన్యగా క్వ ॥
౧.౨౦॥

సామ్యం న చాస్య పరమస్య చ కేన చాఽప్యం ముక్తేన చ క్వచిదతస్త్యభిదా కుతోఽస్య ।
ప్రాప్యేత చేతనగణైః సతతాస్వతస్త్రైర్నిత్యస్వతస్త్రవపుషః పరమాత్పరస్య ॥ ౧.౨౧॥

అర్థోఽయమేవ నిఖిలైరపి వేదవాక్యై రామాయణైః సహితభారతపఞ్చరాత్రైః ।
అన్యైశ్చ శాస్త్రవచనైః సహతత్త్వసూత్రైర్నిర్ణీయతే సహృదయం హరిణా సదైవ ॥
౧.౨౨॥

నారాయణస్య న సమఃఽఽపురుషోత్తమోఽహం
జీవాక్షరే హ్యతిగతోఽస్మి తతో “ఽన్యదార్థమ్”(౧) ।
“ముక్తోఽపస్పృష్ఠ”(౨) ఇహ నాస్తి కుతశ్చ కశ్చిత్
“నానేవ”(౩) ధర్మపృథగాత్మద్భుగేత్యధో హి ॥ ౧.౨౩॥

“ఆభాస ఏవ”(౪) పృథగీశత ఏష జీవో
ముక్తస్య నాస్తి జగతో విషయే తు శక్తిః ।
మాత్రాపరోఽసి న తు తేఽశ్నువతే మహిత్వం
షాడ్గుణ్యవిగ్రహాఽఽసుపూర్ణగుణైకదేహాః ॥ ౧.౨౪॥

మాహాత్మ్యదేహాఽఽసృతిముక్తిగతేఽఽశివశ్చ బ్రహ్మా
చ తద్గుణగతౌ న కథఞ్చనేశౌ ।
న శ్రీః కుతస్తదపరేఽఽస్య సుఖస్య మాత్రామణ్
స్సన్తి ముక్తసుగణాశ్చ శతావరేణ ॥ ౧.౨౫॥

“ఆభాసకాభాసపరావభాసరూపాణ్యజస్రాణి చ చేతనానామ్ ।
విష్ణోః సదైవాతి వశాత్కూడాపి గచ్ఛన్తి కేశాదిగణా న ముక్తౌ”(౫) ॥ ౧.౨౬॥

యస్మిన్ పరేఽన్యేఽప్యజజీవకోశా
నాహం పరాయుర్న మరీచిముఖ్యాః ।
జానన్తి యద్గుణగణాన్న రమాదయోఽపి
నిత్యస్వతస్త్ర ఉత కోఽస్తి తదన్య ఈశః ॥ ౧.౨౭॥

నైవైక ఏవ పురుషః పురుషోత్తమోఽసావేకమ్
కుతః స పురుషోఽయత ఏవ జాత్యా ।
అర్థాత్పూతేశ్చ గుణతో నిజరూపతశ్చ
నిత్యాన్య ఏవ కథమస్మి స ఇత్యపి స్యాత్ ॥ ౧.౨౮॥

(౧) బృ. ఉ. ౫.౫.౧

(౨) బృ. సూ. ౧.౩.౨

(౩) క. ఉ. ౪.౧౧

(౪) బృ. సూ. ౨.౩.౫౦

(౫) “అభాసక” ఇత్యాది శ్రుతివచనమేవ । న స్వవచనం భా. ప్ర ।
సర్వోత్తమో హరిరిదం తు తదాజ్ఞయైవ
చేత్తుం క్షమం స తు హరిః పరమస్వతస్త్రః ।
పూర్ణావ్యయాగణితనిత్యగుణార్ణవోఽసౌ
ఇత్యేవ వేదవచనాని పరోక్షయశ్చ ॥ ౧.౨౯॥

“ఋగాదయశ్చ చత్వారః పంచురాత్రం చ భారతమ్ ।
మూలరామాయణం బ్రహ్మసూత్రం మానం స్వతః స్మృతమ్ ॥ ౧.౩౦॥

అవిరుద్ధం చ యత్త్వస్య ప్రమాణం తచ్చ నాన్యథా ।
ఏతద్విరుద్ధం యత్తు స్యాన్న తన్మానం కథంజ్ఞున ॥ ౧.౩౧॥

వైష్ణవాని పురాణాని పంచురాత్రాత్మకత్వతః ।
ప్రమాణాన్యేవ మన్వాద్యాః స్మృతయోఽప్యనుకూలతః ॥ ౧.౩౨॥

ఏతేషు విష్ణోరాధిక్యముచ్యతేఽన్యస్య న క్వచిత్ ।
అతస్తదేవ మన్తవ్యం నాన్యథా తు కథంజ్ఞున ॥ ౧.౩౩॥

మోహార్థాన్యన్యశాస్త్రాణి కృతాన్యేవాఽఙ్ఘయా హరేః ।
అతస్తేషుక్తమగ్రాహ్యమసురాణాం తమోగతేః ॥ ౧.౩౪॥

యస్మాత్కృతాని తానీహ విష్ణునోక్తైః శివాదిభిః ।
ఏషాం యన్న విరోధి స్యాత్తత్తోక్తం తన్న వార్యతే ॥ ౧.౩౫॥

విష్ణ్వాధిక్యవిరోధీని యాని వేదవచాం స్యపి ।
 తాని యోజ్యాన్యానుకూల్యాద్విష్ణ్వాధిక్యస్య సర్వశః ॥ ౧.౩౬ ॥
 అవతారేషు యత్కించద్దర్శయేన్నరవద్ధరిః ।
 తచ్చాసురాణాం మోహాయ దోషా విష్ణోర్నహి క్వచిత్ ॥ ౧.౩౭ ॥
 అజ్ఞత్వం పారవశ్యం వా వేధభేదాదికం తథా ।
 తథా ప్రాకృతదేహత్వం దేహత్యాగాదికం తథా ॥ ౧.౩౮ ॥
 అనీశత్వం చ దుఃఖిత్వం సామ్యమన్యైశ్చ హీనతామ్ ।
 ప్రదర్శయతి మోహాయ దైత్యాదీనాం హరిః స్వయమ్ ॥ ౧.౩౯ ॥
 న తస్య కశ్చిద్దోషోఽస్తి పూర్ణాఖిలగుణో హ్యసౌ ।
 సర్వదేహస్థరూపేషు ప్రాదుర్భావేషు చేశ్వరః ॥ ౧.౪౦ ॥
 బ్రహ్మద్యభేదః సామ్యం వా కుతస్తస్య మహాత్మనః ।
 యదేవం వాచకం శాస్త్రం తద్ధి శాస్త్రం పరం మతమ్ ॥ ౧.౪౧ ॥
 నిర్ణయామైవ యత్ప్రొక్తం బ్రహ్మసూత్రం తు విష్ణునా ।
 వ్యాసరూపేణ తద్గ్రాహ్యం తత్రోక్తాః సర్వనిర్ణయాః ॥ ౧.౪౨ ॥
 యథార్థవచనానాం చ మోహార్థానాం చ సం శయమ్ ।
 అపనేతుం హి భగవాన్ బ్రహ్మసూత్రమచీచ్ఛపత్ ॥ ౧.౪౩ ॥
 తస్మాత్సూత్రార్థమాగ్రహ్య కర్తవ్యః సర్వనిర్ణయః ।
 సర్వదోషవిహీనత్వం గుణైః సర్వైరుదీర్ఘతా ॥ ౧.౪౪ ॥
 అభేదః సర్వరూపేషు జీవభేదః సదైవ చ ।
 విష్ణోరుక్తాని సూత్రేషు సర్వవేదేడ్యతా తథా ॥ ౧.౪౫ ॥
 తారతమ్యం చ ముక్తానాం విముక్తిర్విద్యయా తథా ।
 తస్మాదేతద్విరుద్ధం యన్మోహాయ తదుదాహృతమ్ ॥ ౧.౪౬ ॥
 తస్మాద్యే యే గుణా విష్ణోర్గ్రాహ్యస్తే సర్వ ఏవ తు” ।
 ఇత్యాద్యుక్తం భగవతా భవిష్యత్పర్వణి స్ఫుటమ్ ॥ ౧.౪౭ ॥
 “ఏష మోహం సృజామ్యాశు యో జనాన్మోహయిష్యతి ।
 త్వం చ రుద్ర మహాబాహో మోహశాస్త్రాణి కారయ ॥ ౧.౪౮ ॥
 అతత్థ్యాని వితత్థ్యాని దర్శయస్వ మహాభుజ ।
 ప్రకాశం కురు చాఽత్మానమప్రకాశం చ మాం కురు” ॥ ౧.౪౯ ॥

ఇతి వారాహవచనం బ్రహ్మణ్ణోక్తం తథాపరమ్ ।

“అమోహాయ గుణా విష్ణోరాకారశ్చిచ్ఛరీరతా ॥ ౧.౫౦॥

నిర్దోషత్వం తారతమ్యం ముక్తానామపి చోచ్యతే ।

ఏతద్విరుద్ధం యత్పర్యం తస్మోహాయ ఇతి నిర్ణయః” ॥ ౧.౫౧॥

స్కాన్దేఽప్యక్తం శివేనైవ షణ్ముఖాయైవ సాదరమ్ ।

శివశాస్త్రేఽపి తద్గ్రాహ్యం భగవచ్ఛాస్త్రయోగి యత్ ॥ ౧.౫౨॥

“పరమో విష్ణురేవైకస్తజ్ఞానం మోక్షసాధనమ్ ।

శాస్త్రాణాం నిర్ణయన్వేష తదన్యన్మోహనాయ హి ॥ ౧.౫౩॥

జ్ఞానం వినా తుయా ముక్తిః సామ్యం చ మమ విష్ణునా ।

తీర్థాఽదిమాత్రతో జ్ఞానం మమాఽధిక్యం చ విష్ణుతః ॥ ౧.౫౪॥

అభేదశ్చాస్మదాదీనాం ముక్తానాం హరిణా తథా ।

ఇత్యాది సర్వం మోహాయ కథ్యతే పుత్ర నాన్యథా” (౬) ॥ ౧.౫౫॥

ఉక్తం పాద్యపురాణే చ్చైవ ఏవ శివేన తు ।

యదుక్తం హరిణా పూర్వముమామై ప్రాహ తద్ధరః ॥ ౧.౫౬॥

“త్వామారాధ్య తథా శమ్భో గ్రహీష్యామి వరం సదా ।

ద్వాపరాఽదౌ యుగే భూత్వా కలయా మానుషాఽదిషు ॥ ౧.౫౭॥

స్వాఽగమైః కల్పితైస్త్యం చ జనాన్మద్విముఖాన్ కురు ।

మాం చ గోపాయ యేన స్యాత్స్పృష్టిరేషోత్తరాధరా” (౭) ॥ ౧.౫౮॥

స చ వైష్ణవశాస్త్రేషు వేదేష్యపి హరేః పరః ।

క్వచిదుక్తోఽన్యశాస్త్రేషు పరమో విష్ణురీరితః ॥ ౧.౫౯॥

నిర్దోషత్వాచ్చ వేదానాం వేదోక్తం గ్రాహ్యమేవ హి ।

వేదేషు చ పరో విష్ణుః సర్వస్మాదుచ్యతే సదా ॥ ౧.౬౦॥

“అస్య దేవస్య మీల్ హుషో వయా విష్ణోరేషస్య ప్రభృథే హవిర్భిః ।

విదే హి రుద్రో రుద్రియం మహిత్యం యాసిష్టం వర్తిరశ్వనావిరావత్” (౮) ॥ ౧.౬౧॥

(౬) పద్యపురాణ ౬.౭౧.౧౧౪౧౧౬

(౭) పద్యపురాణ ౬.౭౧.౧౦౬౧౦౭

(౮) ఋగ్వేద ౭.౪౦.౫

“స్తుహి శ్రుతం గర్తసదం యువానం మృగం న భీమముపహత్నుముగ్రమ్” (౯) ।
 “యం కామయే తం తమగ్రం కృణోమి తం బ్రహ్మణం తమృషిం తం సుమేధామ్”(౧౦)
 ॥ ౧.౬౨॥

“ఏకో నారాయణ ఆసీన్న బ్రహ్మా న చశక్కురః” ।
 “వాసుదేవో వా ఇదమగ్ర ఆసీన్న బ్రహ్మా న చశక్కురః” ॥ ౧.౬౩॥

“యదా పశ్యః పశ్యతే రుగ్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిమ్ ।
 తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయ నిరజ్ఞానః పరమం సామ్యముపైతి”(౧౧) ॥ ౧.౬౪॥

“యో వేద నిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్ ।
 సోఽశ్నుతే సర్వాన్ కామాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితా”(౧౨) ॥ ౧.౬౫॥

“ప్రఘాన్యస్య మహతో మహాని సత్యాసత్యస్య కరణాని వోచమ్”(౧౩) ।
 “సత్యమేనమను విశ్వే మదన్తి రాతిం దేవస్య గృణతో మఘానః”(౧౪) ॥ ౧.౬౬॥

“యచ్చికేత సత్యమిత్తన్న మోఘం వసు స్పార్ధముత జేతోఽత దాతా”(౧౫) ।
 “సత్యః సో అస్య మహిమా గృణో శవో యజ్ఞేషు విప్రరాజ్యే”(౧౬) ॥ ౧.౬౭॥

“సత్యా విష్టోర్గుణాః సర్వే సత్యా జీవేశయోర్భదా ।
 సత్యో మిథో జీవభేదః సత్యం చ జగదీదృశమ్ ॥ ౧.౬౮॥

అసత్యః స్వగతో భేదో విష్టోర్నాన్యదసత్యకమ్ ।
 జగత్ప్రవాహః సత్యోఽయం పఞ్చభేదసమన్వితః ॥ ౧.౬౯॥

జీవేశయోర్భదా వైవ జీవభేదః పరస్పరమ్ ।
 జడేశయోర్జడానాం చ జడజీవభిదా తథా ॥ ౧.౭౦॥

పఞ్చభేదా ఇమే నిత్యాః సర్వావస్థాసు సర్వశః ।
 (౯) ఋగ్వేద ౨.౩౩.౧౧

(౧౦) ఋగ్వేద ౧౦.౧౨౫.౫

(౧౧) ము. ఉ. ౩.౧.౩

(౧౨) తై. ఉ. ౨.౧

(౧౩) ఋగ్వేద ౨.౧౫.౧

(౧౪) ఋగ్వేద ౪.౧౭.౫

(౧౫) ఋగ్వేద ౧౦.౫౫.౬

(౧౬) ఋగ్వేద ౮.౩.౪

ముక్తానాం చ న హీయన్తే తారతమ్యం చ సర్వదా ॥ ౧.౭౧॥

క్షితిపా మనుష్యగంధర్వా దైవాశ్చ పితరశ్చిరాః ।

ఆజానజాః కర్మజాశ్చ దేవా ఇన్యః పురందరః ॥ ౧.౭౨॥

రుద్రః సరస్వతీ వాయుర్ముక్తాః శతగుణోత్తరాః ।

ఏకో బ్రహ్మ చ వాయుశ్చ వీన్దో రుద్రసమస్తథా ।

ఏకో రుద్రస్తథా శేషో నకశ్చిద్వాయునా సమః ॥ ౧.౭౩॥

ముక్తేషు శ్రీస్తథా వాయోః సహస్రగుణితా గుణైః ।

తతోఽనన్తగుణో విష్ణుర్న కశ్చిత్తత్సమః సదా ॥ ౧.౭౪॥

ఇత్యాది వేదవాక్యం విష్ణోరుత్కర్షమేవ వక్త్యుః ।

తాత్పర్యం మహదత్రేత్సుక్తం “యో మామ్”(౧౭) ఇతి స్వయం తేన ॥ ౧.౭౫॥

“భూమ్నో జ్యాయస్త్యమ్”(౧౮) ఇతి హ్యుక్తం సూత్రేషు నిర్ణయాత్తేన ॥ ౧౯

తద్విత్త్యైవ చ మోక్షః ప్రాప్యస్తేనైవ నాన్యేన ॥ ౧.౭౬॥

“నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో న మేధయా న బహునా శ్రుతేన ।

యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యస్తస్యైష ఆత్మా వివృణుతే తనుం స్వామ్”(౨౦) ॥ ౧.౭౭॥

“విష్ణుర్హి దాతా మోక్షస్య వాయుశ్చ తదనుజ్ఞయా ।

మోక్షో జ్ఞానం చ క్రమశో ముక్తిగో భోగ ఏవ చ ॥ ౧.౭౮॥

ఉత్తరేషాం ప్రసాదేన సీచానాం నాన్యథా భవేత్ ।

సర్వేషాం చ హరిర్నిత్యం నియన్తా తద్వశాః పరే ॥ ౧.౭౯॥

తారతమ్యం తతో జ్ఞేయం సర్వోచ్చత్వం హరేస్తథా ।

ఏతద్వినా న కస్యాపి విముక్తిః స్యాత్కథఞ్చన ॥ ౧.౮౦॥

(౧౭) భగవద్గీతా ౧౫.౧౯

(౧౮) బ్ర. సూ. ౩.౩.౫౯

(౧౯) “ఇతి” శబ్దః ప్రకారవచనః । అనేన ప్రకారేణ “జన్మాద్యస్య యతః”(బ్ర. సూ. ౧.౧.౨),

“ద్యుమ్భ్యాద్వాయుతనం స్వశబ్దాత్” (బ్ర. సూ. ౧.౩.౧), “అక్షరమమ్బరాస్థితేః” (బ్ర. సూ.

౧.౩.౧౦),

“సర్వోపేతా చ తద్దర్శనాద్” (బ్ర. సూ. ౨.౧.౩౧) ఇత్యాది సూత్రేషు ఉక్తం , ఇతి భావః ।

అతః “సూత్రేషు” ఇతి బహువచనం భా. ప్ర ।

(౨౦) క. ఉ. ౧.౨.౨౩, ము. ఉ. ౩.౨.౩

పఞ్చభేదాంశ్చ విజ్ఞాయ విష్ణోః స్వాభేదమేవ చ ।

నిర్దోషత్వం గుణాద్రైకం జ్ఞాత్వా ముక్తిర్నచాన్యథా ॥ ౧.౮౧॥

అవతారాన్ హరేర్ణాత్వా నావతారా హరేశ్చ యే ।
 తదావేశాం స్తథా సమ్యగ్భాత్వా ముక్తిర్నచాన్యథా ॥ ౧.౮౨ ॥
 సృష్టిరక్షాఽహృతిజ్ఞాననియత్యజ్ఞానబన్ధనాన్ ।
 మోక్షం చ విష్ణుతన్వేవ జ్ఞాత్వా ముక్తిర్నచాన్యథా ॥ ౧.౮౩ ॥
 వేదాంశ్చ పంచురాత్రాణి సేతిహాసపురాణకాన్ ।
 జ్ఞాత్వా విష్ణుపరానేవ ముచ్యతే నాన్యథా క్వచిత్ ॥ ౧.౮౪ ॥
 మాహాత్యుజ్ఞానపూర్వస్తు సుదృఢః సర్వతోఽధికః ।
 స్నేహో భక్తిరితి ప్రోక్తః తయా ముక్తిర్నచాన్యథా ॥ ౧.౮౫ ॥
 త్రివిధా జీవనఽన్వాస్తు దేవమానుషదానవాః ।
 తత్ర దేవా ముక్తియోగ్యా మానుషేషాత్తమాస్తథా ॥ ౧.౮౬ ॥
 మధ్యమా మానుషా యేతు సృతియోగ్యాః సదైవ హి ।
 అథమా నిరయాయైవ దానవాస్తు తమోలయాః ॥ ౧.౮౭ ॥
 ముక్తిర్నిత్యా తమశ్చైవ నాఽవృత్తిః పునరేతయోః ।
 దేవానాం నిరయో నాస్తి తమశ్చాపి కథంశ్చన ॥ ౧.౮౮ ॥
 నాసురాణాం తథా ముక్తిః కదాచిక్కేనచిత్కవచిత్ ।
 మానుషాణాం మధ్యమానాం నైవైతద్ద్యయమాప్యతే ॥ ౧.౮౯ ॥
 అసురాణాం తమః ప్రాప్తిస్తదా నియమతో భవేత్ ।
 యదా తుజ్ఞానిసదాభవే నైవ గృహ్లాన్తి తత్పరమ్ ॥ ౧.౯౦ ॥
 తదా ముక్తిశ్చ దేవానాం యదా ప్రత్యక్షగో హరిః ।
 స్వయోగ్యయోపాసనయా తన్వా తదోగ్యయా తథా ॥ ౧.౯౧ ॥
 సర్వైర్గుణైర్బ్రహ్మణా తు సముపాస్యో హరిః సదా ।
 ఆనన్దో జ్ఞః సదాత్మేతి హ్యుపాస్యో మానుషైర్లరిః ॥ ౧.౯౨ ॥
 యథాక్రమం గుణోద్రికాత్తదస్యైరా విరిచ్ఛుతః ।
 బ్రహ్మత్వయోగ్యా ఋజువో నామ దేవాః పృథగ్గణాః ॥ ౧.౯౩ ॥
 తైరేవాప్యం పదం తత్తు నైవాస్యైః సాధనైరపి ।
 ఏవం సర్వపదానాం తు యోగ్యాః సన్తి పృథగ్గణాః ॥ ౧.౯౪ ॥
 తస్మాదనాద్యనన్తం హి తారతమ్యం చిదాత్మనామ్ ।

తచ్చ వైవాన్యథా కర్తుం శక్యం కేనాపి కుత్రచిత్ || ౧.౯౫ ||

అయోగ్యమిచ్చన్ పురుషః పతత్యేవ న సం శయః |

తస్మాద్యోగ్యానుసారేణ సేవ్యో విష్ణుః సదైవ హి || ౧.౯౬ ||

అచ్ఛిద్రసేవనాచైవ నిష్కామత్వాచ్చ యోగ్యతః |

ద్రష్టుం శక్యో హరిః సర్వైర్నాన్యథా తు కథఞ్చన || ౧.౯౭ ||

నియమోఽయం హరేర్యస్మాన్మోల్లఙ్ఘ్యః సర్వచేతనైః |

సత్యసంకల్పతో విష్ణుర్నాన్యథా చ కరిష్యతి || ౧.౯౮ ||

దానతీర్థతపోయజ్ఞపూర్వాః సర్వేఽపి సర్వదా |

అఙ్గాని హరిసేవాయాం భక్తిస్వేకా విముక్తయే” |

భవిష్యత్పర్వవచనమిత్యేతదఖిలం పరమ్ || ౧.౯౯ ||

“శ్రోణ్యే వీర ఉగ్రముగ్రం దమాయన్నన్యమన్యమతినేనీయమానః |

ఏధమానద్విల్. ఉభయస్య రాజా చోఘ్కాయతే విశ ఇన్యో మనుష్యాన్ || ౧.౧౦౦ ||

పరా పూర్వేషాం సఖ్యా వృణక్తి వితర్తురాణో అపరేభిరేతి |

అనానుభూతిరవధూన్వానః పూర్వీరిన్ద్రః శరదస్తర్తరీతి”(౨౧) || ౧.౧౦౧ ||

“తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి నాన్యః పన్థా ఆయనాయ విద్యతే”(౨౨) |

(౨౧) ఋగ్వేద ౬.౪౭.౧౬౧౭

(౨౨) తై. ఆ. ౩.౧౨.౧౭

“తమేవ విదిత్వాఽతి మృత్యుమేతి నాన్యః పన్థా విద్యతేఽయనాయ”(౨౩) || ౧.౧౦౨ ||

“యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథాదేవే తథా గురౌ |

తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహాత్మనః”(౨౪) || ౧.౧౦౩ ||

“భక్త్యర్థాన్యఖిలాన్యేవ భక్తిర్మోక్షాయ కేవలా |

ముక్తానామపి భక్తిర్హి నిత్యానన్తస్వరూపిణీ || ౧.౧౦౪ ||

జ్ఞానపూర్వః పరః సేహో నిత్యో భక్తిరితీర్యతే” |

ఇత్యాది వేదవచనం సాధనప్రవిధాయకమ్ || ౧.౧౦౫ ||

“నిశ్శేషధర్మకర్తాఽప్యభక్తస్తే నరకే హరే |

సదా తిష్ఠతి భక్తశ్చేద్యభ్రాహ్మహోఽపి విముచ్యతే” || ౧.౧౦౬ ||

“ధర్మో భవత్యధర్మోఽపి కృతో భక్తైస్తవాఽచ్యుత |

పాపం భవతి ధర్మోఽపి యో న భక్తైః కృతో హరే” || ౧.౧౦౭ ||

“భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున ।
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరస్తవ”(౨౫) ॥ ౧.౧౦౮ ॥

“అనాదిద్వేషిణో దైత్యా విష్ణో ద్వేషో వివర్ధితః ।
తమస్యనే పాతయతి దైత్యానస్తే వినిశ్చయాత్ ॥ ౧.౧౦౯ ॥

పూర్ణదుఃఖాత్మకో ద్వేషః సోఽనన్తో హ్యవతిష్ఠతే ।
పతితానాం తమస్యనే నిః శేషసుఖవర్జితే ॥ ౧.౧౧౦ ॥

జీవాభేదో నిర్గుణత్వమపూర్ణగుణతా తథా ।
సామ్యాధిక్యే తదన్యేషాం భేదస్తద్గత ఏవ చ ॥ ౧.౧౧౧ ॥

ప్రాదుర్భావవిపర్యాసస్తద్భక్తద్వేష ఏవ చ ।
తత్ప్రమాణస్య నిన్దా చ ద్వేషా ఏతేఽఖిలా మతాః ॥ ౧.౧౧౨ ॥

(౨౩) శ్వే. ఉ. ౩.౮

(౨౪) శ్వే. ఉ. ౬.౨౩

(౨౫) భగవద్గీతా ౧౧.౫౪

ఏతైర్విహీనా యా భక్తిః సా భక్తిరీతి నిశ్చితా ।
అనాదిభక్తిర్దేవానాం క్రమాద్వృద్ధిం గత్తైవ సా ॥ ౧.౧౧౩ ॥

అపరోక్షదృశ్యేర్హేతుర్ముక్తహేతుశ్చ సా పునః ।
సైవాఽనన్దస్వరూపేణ నిత్యా ముక్తేషు తిష్ఠతి ॥ ౧.౧౧౪ ॥

యథా శౌక్ల్యాదికం రూపం గోర్భవత్యేవ సర్వదా ।
సుఖజ్ఞానాదికం రూపమేవం భక్తేర్న చాన్యథా ॥ ౧.౧౧౫ ॥

భక్త్యేవ తుష్టిమభ్యేతి విష్ణుర్నాన్యేన కేనచిత్ ।
స ఏవ ముక్తిదాతా చ భక్తిస్తత్ప్రకారణమ్ ॥ ౧.౧౧౬ ॥

బ్రహ్మదీనాం చ ముక్తానాం తారతమ్యే తు కారణమ్ ।
తారతమ్యస్థితాఽనాదినిత్యా భక్తిర్న చేతరత్ ॥ ౧.౧౧౭ ॥

మానుషేష్యధమాః కిఞ్చద్వేషయుక్తాః సదా హరౌ ।
దుఃఖనిష్ఠాస్తతస్తేఽపి నిత్యమేవ న సం శయః ॥ ౧.౧౧౮ ॥

మధ్యమా మిశ్రభూతత్వాన్నిత్యం మిశ్రఫలాః స్మృతాః ।
కిఞ్చద్భక్తియుతా నిత్యముత్తమాస్తేన మోక్షిణః ॥ ౧.౧౧౯ ॥

బ్రహ్మణః పరమా భక్తిః సర్వేభ్యః పరమస్తతః" ।

ఇత్యాదీని చ వాక్యాని పురాణేషు పృథక్పృథక్ ॥ ౧.౧౨౦॥

“షణ్ణవత్యజ్ఞులో యస్తు స్యగ్రోధపరిమణ్ణులః ।

సప్తపాదశ్చతుర్థస్తో ద్వాత్రిం శల్లక్షణైర్యుతః ।

అసం శయః సం శయచ్చిద్దురురుక్తో మనీషిభిః ॥ ౧.౧౨౧॥

తస్మాద్బ్రహ్మా గురుర్ముఖ్యః సర్వేషామేవ సర్వదా ।

అన్యేఽపి స్వాత్మనో ముఖ్యాః క్రమాద్గురవ ఈరితాః ॥ ౧.౧౨౨॥

క్రమాలక్షణహీనాశ్చ లక్షణాలక్షణైః సమాః ।

మానుషా మధ్యమాః సమ్యగ్గుర్లక్షణయుతః కలిః ॥ ౧.౧౨౩॥

సమ్యగ్లక్షణసమప్నో యద్దద్యాత్సుప్రసన్నధీః ।

శిష్యాయ సత్యం భవతి తత్సర్వం నాత్ర సం శయః ॥ ౧.౧౨౪॥

అగమ్యత్వాద్ధరిస్తస్మిన్నావిష్టో ముక్తిదో భవేత్ ।

నాతిప్రసన్నహృదయో యద్దద్యాద్గురురప్యసౌ ।

న తత్యత్యం భవేత్తస్మాదర్పసీయో గురుః సదా ॥ ౧.౧౨౫॥

స్వావరాణాం గురుత్వం తు భవేత్కారణతః క్వచిత్ ।

మర్యాదార్థం తేఽపి పూజ్యా న తు యద్వత్పరో గురుః" ।

ఇత్యేతత్పంచరాత్రోక్తం పురాణేష్వనుమోదితమ్ ॥ ౧.౧౨౬॥

“యదా ముక్తిప్రదానస్య స్వయోగ్యం పశ్యతి ద్రువమ్ ।

రూపం హరేస్తదా తస్య సర్వపాపాని భస్మసాత్ ॥ ౧.౧౨౭॥

యాన్తి పూర్వాణ్యుత్తరాణి నశ్లేషం యాన్తి కానిచిత్ ।

మోక్షశ్చ నియతస్తస్మాత్స్వయోగ్యహరిదర్శనే" ॥ ౧.౧౨౮॥

భవిష్యత్పర్వవచనమిత్యేతత్సూత్రగం తథా ॥ ౨౬

శ్రుతిశ్చ తత్పరా తద్వత్[॥]తద్వధా" (౨౭) ఇత్యవదత్సుప్తుటమ్ ॥ ౧.౧౨౯॥

“ముక్తాస్తు మానుషా దేవాన్ దేవా ఇన్ద్రం స శక్కురమ్ ।

స బ్రహ్మణం క్రమేణైవ తేన యాన్త్యశ్శిలా హరిమ్ ॥ ౧.౧౩౦॥

ఉత్తరోత్తరవశ్యాశ్చ ముక్తా రుద్రపురస్పరాః ।

నిర్దోషా నిత్యసుఖినః పునరావృత్తివర్జితాః ।

స్వేచ్ఛయైవ రమన్తేఽత్ర నానిష్ఠం తేషు కీఞ్చన ॥ ౧.౧౩౧॥

అసురాః కలిపర్యన్తా ఏవం దుఃఖోత్తరోత్తరాః ।

కలిర్దుఃఖాధికస్తేషు తేఽప్యేవం బ్రహ్మవద్గణాః ॥ ౧.౧౩౨॥

(౨౬). అపతత్సూత్రగమ్ఽ ఇత్యస్య ఏతత్ప్రమేయం సూత్రగమ్ ।

“తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవినాశౌ తద్వ్యపదేశాద్”

(బ్ర. సూ. ౪.౧.౧౩) ఇతి సూత్రగతమ్, ఇత్యర్థః భా. ప్ర ।

(౨౭) ఛా. ఉ. ౪.౧౪.౩

తథాఽన్యేఽప్యసురాః సర్వే గణా యోగ్యతయా సదా ।

బ్రహ్మైవం సర్వజీవేభ్యః సదా సర్వగుణాధికః ॥ ౧.౧౩౩॥

ముక్తోఽపి సర్వముక్తానామాధిపత్యే స్థితః సదా ।

ఆశ్రయస్తస్య భగవాన్ సదా నారాయణః ప్రభుః” ॥ ౧.౧౩౪॥

ఇతి ఋగ్యజుః సామాధర్వపఞ్చరాత్రేతిహాసతః ।

పురాణేభ్యస్తథాఽన్యేభ్యః శాస్త్రేభ్యో నిర్ణయః కృతః ॥ ౧.౧౩౫॥

విష్ణ్వాజ్జయైవ విదుషా తత్ప్రసాదబలోన్నతేః ।

ఆనన్దతీర్థమునినా పూర్ణప్రజ్ఞాభిధాయజా ॥ ౧.౧౩౬॥

తాత్పర్యం శాస్త్రాణాం సర్వేషాముత్తమం మయా ప్రోక్తమ్ ।

ప్రాప్యానుజ్ఞాం విష్ణోరేతజ్ఞాత్వైవ విష్ణురాప్యోఽసౌ ॥ ౧.౧౩౭॥

ఇతి శ్రీమదానన్దతీర్థభగవత్పాదాచార్యవिरचितే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

సర్వశాస్త్రతాత్పర్యనిర్ణయో నామ ప్రథమోఽధ్యాయః ॥

అథ ద్వితీయోఽధ్యాయః ।

(వాక్యోద్ధారః)

ఓం । జయతి హరిరచిన్త్యః సర్వదేవైకవన్ద్యః పరమగురురభీష్టావాప్తిదః సజ్జనానామ్ ।

నిఖిలగుణగణారో నిత్యనిర్ముక్తదోషః సరసిజనయనోఽసౌ శ్రీపతిర్మానదో నః ॥ ౨.౧॥

ఉక్తః పూర్వేఽధ్యాయే శాస్త్రాణాం నిర్ణయః పరో దివ్యః ।

శ్రీమదాభరతవాక్యాన్యేతైరేవాధ్యవస్యన్తే ॥ ౨.౨॥

క్వచిద్గ్రన్థాన్ ప్రక్షిపన్తి క్వచిదన్తరితానపి ।

కురుః క్వచిచ్ఛ వ్యత్యాసం ప్రమాదాత్క్వచిదన్యథా ॥ ౨.౩॥

అనుత్సన్నా అపి గ్రన్థా వ్యాకులా ఇతి సర్వశః ।

ఉత్సన్నాః ప్రాయశః సర్వే కోట్యం శోఽపి న వర్తతే || ౨.౪||

గ్రన్థోఽప్యేవం విలుల్ | ఇతః కిమ్వర్థో దేవదుర్గమః |

కలావేవం వ్యాకులితే నిర్ణయాయ ప్రచోదితః || ౨.౫||

హరిణా నిర్ణయాన్ వచ్చి విజానం స్తత్ప్రసాదతః |

శాస్త్రాన్తరాణి సజ్ఞానన్ వేదాంశ్చాస్య ప్రసాదతః || ౨.౬||

దేశే దేశే తథా గ్రన్థాన్ దృష్ట్వా చైవ పుథగ్విధాన్ |

యథా స భగవాన్ వ్యాసః సాక్షాన్నారాయణః ప్రభుః || ౨.౭||

జగాద భారతాద్యేషు తథా వక్ష్యే తదీక్షయా |

సజ్ఞేపాత్సర్వశాస్త్రార్థం భారతార్థానుసారతః |

నిర్ణయః సర్వశాస్త్రాణాం భారతం పరికీర్తితమ్ || ౨.౮||

“భారతం సర్వవేదాశ్చ తులామారోపితాః పురా |

దేవైర్భ్రహ్మాదిభిః సర్వైర్పిభిశ్చ సమన్వితైః |

వ్యాసస్యైవాఽజ్ఞయా తత్ర త్వత్సర్వవ్యత భారతమ్” || ౨.౯||

“మహత్వాద్భారవత్వాచ్చ మహాభారతముచ్యతే |

క్ష్యంశుక్రమస్య యో వేద సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే”(౨౮) || ౨.౧౦||

“నిర్ణయః సర్వశాస్త్రాణాం సదృష్టాన్తో హి భారతే |

కృతో విష్ణువశత్వం హి బ్రహ్మాదీనాం ప్రకాశితమ్ || ౨.౧౧||

యతః కృష్ణవశే సర్వే భీమాద్యాః సమ్యగీరితాః |

సర్వేషాం జ్ఞానదో విష్ణుర్యశోదాతేతి చోదితః || ౨.౧౨||

యస్మాద్వ్యాసాత్మనా తేషాం భారతే యశ ఊచివాన్ |

జ్ఞానదశ్చ శుకాదీనాం బ్రహ్మరుద్రాదిరూపిణామ్ || ౨.౧౩||

బ్రహ్మాధికశ్చ దేవేభ్యః శేషాద్రుద్రాదపిరితః |

ప్రియశ్చ విష్ణోః సర్వేభ్య ఇతి భీమనిదర్శనాత్ || ౨.౧౪||

భూభారహారిణో విష్ణోః ప్రధానాఙ్గం హి మారుతిః |

మాగధాదివధాదేవ దుర్యోధనవధాదపి || ౨.౧౫||

యో య ఏవ బలజ్యేష్ఠః క్షత్రియేషు స ఉత్తమః |

అఙ్గం చేద్విష్ణుకార్యేషు తద్భక్త్యైవ న చాన్యథా || ౨.౧౬||

బలం వైసర్గికం తచ్చేద్యరాస్త్రాదేస్తదన్యథా ।
 అన్యవేశనిమిత్తం చేదృబలమన్యాయత్కం హి తత్ ॥ ౨.౧౭॥
 దేవేషు బలినామేవ భక్తిజ్ఞానే న చాన్యథా ।
 స ఏవ చ ప్రియో విష్టోర్నాన్యథా తు కథఞ్చన ॥ ౨.౧౮॥
 తస్మాద్యో యో బలజ్యేష్ఠః స గుణజ్యేష్ఠ ఏవ చ ।
 బలం హి క్షత్రియే వ్యక్తం జ్ఞాయతే స్థూలదృష్టిభిః ॥ ౨.౧౯॥
 జ్ఞానాదయో గుణా యస్మాజ్ఞాయస్తే సూక్ష్మదృష్టిభిః ।
 తస్మాద్యత్ర బలం తత్ర విజ్ఞాతవ్యా గుణాః పరే ॥ ౨.౨౦॥
 దేవేష్వేవ న చాన్యేషు వాసుదేవప్రతిపతః ।
 (౨౮) మహా. ౧.౧. ౨౦౯ *
 క్షిప్రాక్షత్రాదన్యేష్వపి బలం ప్రమాణం యత్ర కేశవః ।
 ప్రవృత్తో దుష్టనిధనే జ్ఞానకార్యే తథైవ చ ॥ ౨.౨౧॥
 అన్యత్ర బ్రాహ్మణానాం తు ప్రమాణం జ్ఞానమేవ హి ।
 క్షత్రియాణాం బలం చైవ సర్వేషాం విష్ణుకార్యతా ॥ ౨.౨౨॥
 కృష్ణరామాదిరూపేషు బలకార్యో జనార్దనః ।
 దత్తవ్యాసాదిరూపేషు జ్ఞానకార్యస్తథా ప్రభుః ॥ ౨.౨౩॥
 మత్స్యకూర్మవరాహాశ్చ సిం హవామనభార్గవాః ।
 రాఘవః కృష్ణబుద్ధౌ చ కృష్ణద్వైపాయనస్తథా ॥ ౨.౨౪॥
 కపిలో దత్త ఋషభౌ శిం శుమారో రుచేః సుతః ।
 నారాయణో హరిః కృష్ణస్తాపసో మనురేవ చ ॥ ౨.౨౫॥
 మహిదాసస్తథా హం సః స్త్రీరూపో హయశిర్షవాన్ ।
 తథైవ వడవావక్త్రః కల్కి ధన్వన్తరిః ప్రభుః ॥ ౨.౨౬॥
 ఇత్యాద్యాః కేవలో విష్ణుర్నైషాం భేదః కథఞ్చన ।
 న విశేషో గుణైః సర్వైర్బలజ్ఞానాదిభిః క్వచిత్ ॥ ౨.౨౭॥
 శ్రీబ్రహ్మరుద్రశేషాశ్చ వీన్యేన్ద్రౌ కామ ఏవ చ ।
 కామపుత్రోఽనిరుద్ధశ్చ సూర్యశ్చన్ద్రౌ బృహస్పతిః ॥ ౨.౨౮॥
 ధర్మ ఏషాం తథా భార్యా దక్షాద్యా మనవస్తథా ।
 మనుపుత్రాశ్చ ఋషయో నారదః పర్వతస్తథా ॥ ౨.౨౯॥

కశ్యపః సనకాద్యాశ్చ వహ్నోద్యాశ్చైవ దేవతాః ।
 భరతః కార్తవీర్యశ్చ వైన్యాద్యాశ్చక్రవర్తినః ॥ ౨.౩౦॥
 గయశ్చ లక్ష్మణాద్యాశ్చ త్రయో రోహిణీనన్దనః ।
 ప్రద్యుమ్నో రౌక్మిణీయశ్చ తత్పుత్రశ్చానిరుద్ధకః ॥ ౨.౩౧॥
 నరః ఫల్గున ఇత్యాద్యా విశేషావేశినో హరేః ।
 వాలి సామూద్దయశ్చైవ కిశ్కిదావేశినో హరేః ॥ ౨.౩౨॥
 క్షీప్రా తస్మాద్బలప్రవృత్తస్య రామకృష్ణాత్మనో హరేః ।
 అన్తరంగం హనూమాంశ్చ భీమస్తత్కార్యసాధకౌ ॥ ౨.౩౩॥
 బ్రహ్మాత్మకో యతో వాయుః పదం బ్రాహ్మమగాత్పురా ।
 వాయోరన్యస్య న బ్రాహ్మం పదం తస్మాత్స పవ సః ॥ ౨.౩౪॥
 యత్ర రూపం తత్ర గుణాః భక్త్యాద్యాస్త్రీషు నిత్యశః ।
 రూపం హి స్థూలదృష్టినాం దృశ్యం వ్యక్తం తతో హి తత్ ॥ ౨.౩౫॥
 ప్రాయో వేత్తుం న శక్యన్తే భక్త్యాద్యాస్త్రీషు యత్రతః ।
 యాసాం రూపం గుణాస్తాసాం భక్త్యాద్యా ఇతి నిశ్చయః ॥ ౨.౩౬॥
 తచ్చ నైసర్గికం రూపం ద్వాత్రిం శల్లక్షణైర్మయతమ్ ।
 నాలక్షణం వపుర్మాత్రం గుణహేతుః కథంబున ॥ ౨.౩౭॥
 ఆసురీణాం వరాదేస్తు వపుర్మాత్రం భవిష్యతి ।
 న లక్షణాన్యతస్తాసాం నైవ భక్తిః కథంబున ॥ ౨.౩౮॥
 తస్మాద్దూపగుణోదారా జానకీ రుగ్మిణీ తథా ।
 సత్యభామేత్యాదిరూపా శ్రీః సర్వపరమా మతా ॥ ౨.౩౯॥
 తతః పశ్చాద్ద్రౌపదీ చ సర్వాభ్యో రూపతో వరా ।
 భూభారక్షపణే సాక్షాదంగం భీమవదీశితుః ॥ ౨.౪౦॥
 హన్తా చ వైరహేతుశ్చ భీమః పాపజనస్య తు ।
 ద్రౌపదీ వైరహేతుః సా తస్మాద్భీమాదనన్తరా ॥ ౨.౪౧॥
 బలదేవస్తతః పశ్చాత్తతః పశ్చాచ్ఛ ఫల్గునః ।
 నరావేశాదన్యథా తు ద్రౌణిః పశ్చాత్తతోఽపరే ॥ ౨.౪౨॥
 రామవజ్ఞుమ్భవత్యాద్యాః షట్తతో రేవతీ తథా ।
 లక్ష్మణో హనుమత్పశ్చాత్తతో భరతవాలినౌ ।

శత్రుఘ్నస్తు తతః పశ్చాత్సుగ్రీవాద్యాస్తతోఽవరాః ॥ ౨.౪౩॥

క్షీణిరామకార్యం తు యైః సమ్యక్స్వయోగ్యం న కృతం పురా ।

తైః పూరితం తత్కృష్ణాయ బీభత్సాన్వద్యైః సమస్తతః ॥ ౨.౪౪॥

అధికం యైః కృతం తత్ర తైరూనం కృతమత్ర తత్ ।

కర్ణాద్యైరధికం యైస్తు ప్రాదుర్భావద్వయే కృతమ్ ।

వివిదాద్వైర్హి తైః పశ్చాద్విప్రతీపం కృతం హరేః ॥ ౨.౪౫॥

ప్రాదుర్భావద్వయే హ్యస్మిన్ సర్వేషాం నిర్ణయః కృతః ।

నైతయోరకృతం కింఞ్చిచ్చుభం వా యది వాఽశుభమ్ ।

అన్యత్ర పూర్యతే క్వాపి తస్మాదత్రైవ నిర్ణయః ॥ ౨.౪౬॥

పశ్చాత్తనత్యావృష్టస్య వైశేష్యాత్తత్ర నిర్ణయః ।

ప్రాదుర్భావమిమం యస్మాద్గృహీత్వా భారతం కృతమ్ ॥ ౨.౪౭॥

ఉక్తా రామకథాఽప్యస్మిన్మార్కణ్డేయసమాస్యయా ।

తస్మాద్యద్భారతే నోక్తం తద్ధి నైవాస్తి కుత్రచిత్ ।

అత్రోక్తం సర్వశాస్త్రేషు నహి సమ్యగుదాహృతమ్” ॥ ౨.౪౮॥

ఇత్యాది కథితం సర్వం బ్రహ్మాణ్డే హరిణా స్వయమ్ ।

మార్కణ్డేయేఽపి కథితం భారతస్య ప్రశం సనమ్ ॥ ౨.౪౯॥

“దేవతానాం యథా వ్యాసో ద్విపదాం బ్రాహ్మణో వరః ।

ఆయుధానాం యథా వజ్రమోషధీనాం యథా యవాః ।

తథైవ సర్వశాస్త్రాణాం మహాభారతముత్తమమ్” ॥ ౨.౫౦॥

వాయుప్రోక్షేఽపి తతోక్తం భారతస్య ప్రశం సనమ్ ॥ ౨౯

“కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసం విద్ధి నారాయణం ప్రభుమ్ ।

కో హ్యన్యః పుణ్డరీకాణ్డహాభారతకృద్భవేత్” (౩౦) ॥ ౨.౫౧॥

ఏవం హి సర్వశాస్త్రేషు పృథక్పృథగుదీరితమ్ ।

ఉక్తోఽర్థః సర్వ ఏవాయం మాహాత్మ్యక్రమపూర్వకః ॥ ౨.౫౨॥

(౨౯) “కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసమ్” ఇతి శ్లోకః న కేవలం వాయుప్రోక్షేఽస్తి ।

కిన్తు భారతేఽప్యస్తీతి జ్ఞేయం భా. ప్ర ।

(౩౦) పద్మపురాణ ౧.౧.౪౩౪౪' విష్ణు ఉ. ౩.౪౫' మహా ౧౨.౩౩౪.౯॥

ఉక్త్వా భారతేఽపి యథా ప్రోక్తో నిర్ణయోఽయం క్రమేణ తు ।

తథా ప్రదర్శయిష్యామస్తద్వాక్యైరేవ సర్వశః ॥ ౨.౫౩॥

“నారాయణం సురగురుం జగదేకనాథం

భక్తప్రియం సకలలోకనమస్కృతం చ ।

త్రైగుణ్యవర్జితమజం విభుమాద్యమీశం

వస్తే భవఘ్నమమరాసురసిద్ధవన్ద్యమ్” ॥ ౨.౫౪। ౩౧

జ్ఞానప్రదః స భగవాన్ కమలావిరిఞ్చశర్వాదిపూర్వజగతో నిఖిలాద్వరిష్ఠః ।

భక్త్యైవ తుష్యతి హరిప్రవణత్వమేవ సర్వస్య ధర్మ ఇతి పూర్వవిభాగసం స్థః ॥ ౨.౫౫॥

నిర్దోషకః సృతివిహీన ఉదారపూర్ణసం విద్గుణః ప్రథమకృతృకలాత్మశక్తిః ।

మోక్షైకహేతురసురూపసురైశ్చ ముక్తైర్వస్థ్యః స ఏక ఇతి చోక్తమథోక్తారథే ॥ ౨.౫౬॥

నమ్యత్వముక్తముభయత్ర యతస్తతోఽస్య ముక్తైరముక్తిగగణైశ్చ వినమ్యతోక్తా ।

ఇతం హి సర్వగుణపూర్తిరముష్య విష్ణోః ప్రస్తావితా ప్రథమతః ప్రతిజానతైవ ॥ ౨.౫౭॥

“కృష్ణో యజ్ఞైరిజ్యతే సోమపూతైః కృష్ణో వీరైరిజ్యతే విక్రమద్భిః ।

కృష్ణో వన్ద్యైరిజ్యతే సమృశానైః కృష్ణో ముక్తైరిజ్యతే వీతమోహైః” ॥ ౨.౫౮॥

సృష్టా బ్రహ్మాదయో దేవా నిహతా యేన దానవాః ।

తస్మై దేవాదిదేవాయ నమస్తే శార్ఙ్గధారిణే ॥ ౨.౫౯॥

సృష్టృత్వం దేవానాం ముక్తిసృష్టృత్వముచ్యతే నాన్యత్ ।

ఉత్పత్తిర్దైత్యానామపి యస్మాత్సమృతా విశేషోఽయమ్ ॥ ౨.౬౦॥

అథ చ దైత్యహతిస్తమసి స్థిరా నియతసం స్థితిరేవ న చాన్యథా ।

తనువిభాగకృతిః సకలేష్వియం నహి విశేషకృతా సురదైత్యగా ॥ ౨.౬౧॥

(౩౧) .అక్వచిదస్తరితానపిఽ ఇతి వచనాత్, ఇదమాద్యపద్యమసహమానాః కేచిదాదౌ న లిఖన్తి ।

కేరల్! అదేశస్య పురాతనపుస్తకేషు అద్యాపి దృశ్యతే । కథమన్యథా లోకాచార్యో వ్యాసః లక్షపరిమితం గ్రంథం కుర్వన్ గ్రన్థాదౌ లోకశిక్షణాయ మగ్గల్! అపద్యం న రచయేత్?

యతోఽల్పీయసి గ్రన్థే భాగవతే హరివం శాదౌ చ “సత్యం పరం ధీమహి” ఇతి,

“సోఽనాదిర్వాసుదేవః శమయతు దురితం జన్మజన్మార్జితమ్” ఇతి చ లోకశిక్షణార్థం

మగ్గల్! అమకరోత్ । అతో అస్మిన్మహాగ్రన్థే సకలశిష్టానాం గురుర్వ్యాసః మగ్గల్!

అమాచరేదేవేతి

జ్ఞేయమ్ । భా. ప్ర ।

క్షీ తమిమమేవ సురాసురసంఘాయే హరికృతం ప్రవిశేషముదీక్షితుమ్ |
ప్రతివిభజ్య చ భీమసుయోధనౌ స్వపరపక్షభిదా కథితా కథా || ౨.౬౨||

“నమో భగవతే తస్మై వ్యాసాయామితతేజసే |
యస్య ప్రసాదాద్వక్ష్యామి నారాయణకథామిమామ్ || ౨.౬౩||

వాసుదేవస్తు భగవాన్ కీర్తితోఽత్ర సనాతనః |
ప్రతిబిమ్బమివాఽదర్శే యం పశ్యంత్యాత్మని స్థితమ్ || ౨.౬౪||

నాస్తి నారాయణసమం న భూతం న భవిష్యతి |
ఏతేన సత్యవాక్యేన సర్వార్థాన్ సాధయామ్యహమ్” || ౨.౬౫||

ఆద్యంతయోరిత్యవదత్స యస్మాద్వ్యాసాత్మకో విష్ణురుదారశక్తిః |
తస్మాత్సమస్తా హరిసద్గుణానాం నిర్ణితయే భారతగా కథైషా || ౨.౬౬||

“సత్యం సత్యం పునః సత్యముద్ధృత్య భుజముచ్యతే |
వేదశాస్త్రాత్పరం నాస్తి న దైవం కేశవాత్పరమ్” || ౨.౬౭||

“ఆలోడ్య సర్వశాస్త్రాణి విచార్య చ పునః పునః |
ఇదమేకం సునిష్ఠన్నం ధ్యేయో నారాయణః సదా” || ౨.౬౮||

“స్మర్తవ్యః సతతం విష్ణుర్విస్మర్తవ్యో న జాతుచిత్ |
సర్వే విధినిషేధాః స్యురేతయోరేవ కింకారాః” || ౨.౬౯||

“కో హి తం వేదితుం శక్తో యో న స్యాత్తద్విధోఽపరః |
తద్విధశ్చాచరో నాస్తి తస్మాత్తం వేద సః స్వయమ్ || ౨.౭౦||

కో హి తం వేదితుం శక్తో నారాయణమనామయమ్ |
ఋతే సత్యవతీనూనోః కృష్ణాద్వా దేవకీసుతాత్ || ౨.౭౧||

అప్రమేయోఽనియోజ్యశ్చ స్వయం కామగమో వశీ |
మోదత్యేష సదా భూతైర్బాలః క్రీడనక్రైరివ || ౨.౭౨||

న ప్రమాతుం మహాబాహుః శక్యోఽయం మధుసూదనః |
క్షీ పరమాత్పరమేతస్మాద్విశ్వరూపాన్న విద్యతే || ౨.౭౩||

వసుదేవసుతో నాయం నాయం గర్భేఽవసత్ప్రభుః |
నాయం దశరథాజ్ఞాతో న చాపి జమదగ్నితః || ౨.౭౪||

జాయతే వైవ కుత్రాపి మ్రియతే కుత ఏవ తు |

న వేధ్యో ముహ్యతే నాయం బద్ధ్యతే నైవ కేనచిత్ ।

కుతో దుఃఖం స్వతస్తస్య నిత్యాననైకరూపిణః ॥ ౨.౭౫॥

ఈశన్నపి హి దేవేశః సర్వస్య జగతో హరిః ।

కర్మాణి కురుతే నిత్యం కీనాశ ఇవ దుర్బలః ॥ ౨.౭౬॥

నాఽత్మానం వేద ముగ్ధోఽయం దుఃఖీ సీతాం చ మార్గతే ।

బద్ధః శక్రజితేత్యాది లీలైషాఽసురమోహినీ ॥ ౨.౭౭॥

ముహ్యతే శస్త్రపాతేన భిన్నత్వగ్రుధిరప్రవః ।

అజానన్ పృచ్ఛతి స్మాన్యాం స్తనుం త్యక్త్వా దివం గతః ॥ ౨.౭౮॥

ఇత్యాద్యసురమోహాయ దర్శయామాస నాట్యవత్ ।

అవిద్యమానమేవేశః కుహకం తద్విదుః సురాః ॥ ౨.౭౯॥

ప్రాదుర్భావా హరేః సర్వే నైవ ప్రకృతిదేహినః ।

నిర్దోషా గుణసమ్పూర్ణా దర్శయన్త్యన్యథైవ తు ॥ ౨.౮౦॥

దుష్టానాం మోహనార్థాయ సతామపి తు కుత్రచిత్ ।

యథాయోగ్యఫలప్రాప్త్యై లీలైషా పరమాత్మనః” ॥ ౨.౮౧॥

“జ్ఞానం తేఽహం సవిజ్ఞానమిదం వక్ష్యామ్యశేషతః ।

యజ్ఞాత్వా నేహ భూయోఽన్యజ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే”(౩౨) ॥ ౨.౮౨॥

“అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రల్! అయస్తథా ।

మత్తః పరతరం నాన్యత్కించదస్తి ధనజ్ఞాయ”(౩౩) ॥ ౨.౮౩॥

(౩౨) భగవద్గీతా ౭.౨

(౩౩) భగవద్గీతా ౭.౬౭

శ్లో! “అవజానన్తి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్”(౩౪) ।

“మోఘశా మోఘకర్మాణో మోఘజ్ఞానా విచేతనః ।

రాక్షసీమాసురీం చైవ ప్రకృతిం మోహినీం శ్రితాః” (౩౫) ॥ ౨.౮౪॥

“మహాత్మానస్తు మాం పార్థ ధైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః ।

భజన్త్యన్యమనసో జ్ఞాత్వా భూతాదిమవ్యయమ్”(౩౬) ॥ ౨.౮౫॥

“పితాఽని లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరియాన్ ।

న త్వత్సమోఽస్త్యభ్యధికః కుతోఽనో లోకత్రయేఽప్యప్రతిమప్రభావ”(౩౭) ॥ ౨.౮౬॥

“పరం భూయః ప్రవక్ష్యామి జ్ఞానానాం జ్ఞానముత్తమమ్ ।

యజ్ఞాత్వా మునయః సర్వే పరాం సిద్ధిమితో గతాః” (3౮) || ౨.౮౭||

“మమయోనిర్మూహద్భ్రూహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ |
సమ్భవః సర్వభూతానాం తతో భవతి భారత”(3౯) || ౨.౮౮||

“ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ |
క్షరః సర్వాణి భూతాని కూటస్థోఽక్షర ఉచ్యతే || ౨.౮౯||

ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః |
యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్స్వవ్యయ ఈశ్వరః || ౨.౯౦||

యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః |
అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః || ౨.౯౧||

యో మామేవమసమ్మాఢో జానాతి పురుషోత్తమమ్ |
స సర్వవిద్యజతి మాం సర్వభావేన భారత || ౨.౯౨||

ఇతి గుహ్యతమం శాస్త్రమిదముక్తం మయాఽనఘ |

(3౪) భగవద్గీతా ౯.౧౧

(3౫) భగవద్గీతా ౯.౧౨

(3౬) భగవద్గీతా ౯.౧౩

(3౭) భగవద్గీతా ౧౧.౪౩

(3౮) భగవద్గీతా ౧౪.౧

(3౯) భగవద్గీతా ౧౪.౩

క్షీణి ఏతద్బుద్ధ్వా బుద్ధిమాన్ స్యాత్కృతకృత్యశ్చ భారత”(౪౦) || ౨.౯౩||

“ద్వా భూతసర్గౌ లోకేఽస్మిన్ దైవ ఆసుర ఏవ చ |
దైవో విస్తరశః ప్రోక్త ఆసురం పార్థ మే శృణు”(౪౧) || ౨.౯౪||

“అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురసీశ్వరమ్”(౪౨) |

“ఈశ్వరోఽహమహం భోగీ సిద్ధోఽహం బలవాన్ సుఖీ” (౪౩) || ౨.౯౫||

“మామాత్మపరదేహేషు ప్రద్విషన్తోఽభ్యసూయకాః” (౪౪) |

“తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సం సారేషు నరాధమాన్ |

క్షిపామ్యజస్రమశుభానాసురీష్యేవ యోనిషు”(౪౫) || ౨.౯౬||

“ఆసురీం యోనిమాపన్నా మూఢా జన్మని జన్మని |

మామప్రాప్యైవ కౌన్తేయ తతో యాన్త్యధమాం గతిమ్”(౪౬) || ౨.౯౭||

“సర్వభూతేషు యేనైకం భావమవ్యయమీక్షతే ।

అవిభక్తం విభక్తేషు తజ్ఞానం విద్ధి సాత్వికమ్”(౪౭) ॥ ౨.౯౮॥

“సర్వగుహ్యతమం భూయః శృణు మే పరమం వచః ।

ఇష్టోఽసి మే దృఢమితి తతో వక్ష్యామి తే హితమ్”(౪౮) ॥ ౨.౯౯॥

“మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు ।

మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే”(౪౯) ॥ ౨.౧౦౦॥

“పంచురాత్రస్య కృతస్మిన్య వక్తా నారాయణః స్వయమ్ ।

సర్వేష్వేతేషు రాజేన్ద్ర జ్ఞానేష్వేతద్విశిష్యతే”(౫౦) ॥ ౨.౧౦౧॥

(౪౦) భగవద్గీతా ౧౫.౧౬-౨౦

(౪౧) భగవద్గీతా ౧౬.౬

(౪౨) భగవద్గీతా ౧౬.౮

(౪౩) భగవద్గీతా ౧౬.౧౪

(౪౪) భగవద్గీతా ౧౬.౧౮

(౪౫) భగవద్గీతా ౧౬.౧౯

(౪౬) భగవద్గీతా ౧౬.౨౦

(౪౭) భగవద్గీతా ౧౮.౨౦

(౪౮) భగవద్గీతా ౧౮.౬౪

(౪౯) భగవద్గీతా ౧౮.౬౫

(౫౦) మహా ౧౨.౩౩౭.౬౩ *

క్షిప్ | “జ్ఞానేష్వేతేషు రాజేన్ద్ర సాంఖ్యపాశుపతాదిషు ।

యథాయోగం యథాన్యాయం నిష్ఠా నారాయణః పరః”(౫౧) ॥ ౨.౧౦౨॥

“పంచురాత్రవిదో ముఖ్యా యథాక్రమపరా నృప ।

ఏకాన్తభావోపగతా వాసుదేవం విశన్తి తే”(౫౨) ॥ ౨.౧౦౩॥

(జనమేజయ ఉవాచ)

“బహవః పురుషా బ్రహ్మన్నుతాహో ఏక ఏవ తు ।

కో హ్యత్ర పురుషశ్రేష్ఠస్తం భవాన్ వక్తుమర్హతి”(౫౩) ॥ ౨.౧౦౪॥

వైశమ్పాయన ఉవాచ

“నైతదిచ్ఛన్తి పురుషమేకం కురుకులోద్వహ ।

బహూనాం పురుషాణాం హి యథైకా యోనిరుచ్యతే ।

తథా తం పురుషం విశ్వమాఖ్యాస్యామి గుణాధికమ్”(౫౪) ॥ ౨.౧౦౫॥

“ఆహ బ్రహ్మైతమేవార్థం మహాదేవాయ పృచ్ఛతే |
తస్యైకస్య మమత్వం హి స చైకః పురుషో విరాట్” || ౨.౧౦౬ ||

“అహం బ్రహ్మో చాద్యో ఈశః ప్రజానాం
తస్మాజ్జాతస్త్వం చ మత్తః ప్రసూతః |
మత్తో జగత్సావరం జజ్ఞమం చ
సర్వే వేదా సరహస్యాశ్చ పుత్ర” || ౨.౧౦౭ ||

తథైవ భీమవచనం ధర్మజం ప్రత్యుదీరితమ్ |
“బ్రహ్మేశానాదిభిః సర్వైః సమేతైర్వృద్ధాణాం శకః |
నావసాయయితుం శక్యో వ్యాచక్షాణైశ్చ సర్వదా || ౨.౧౦౮ ||

(౫౧) మహా ౧౨.33౭.౬౪ *

(౫౨) మహా ౧౨.33౭.౬౭ *

(౫3) మహా ౧౨.33౮.౧ *

(౫౪) మహా ౧౨.33౮.౨3 *

క్ష్త్వీ|స ఏష భగవాన్ కృష్ణో నైవ కేవలమానుషః |
యస్య ప్రసాదజో బ్రహ్మ రుద్రశ్చ క్రోధసమ్భవః” || ౨.౧౦౯ ||

వచనం చైవ కృష్ణస్య జ్యేష్ఠం కుస్తీసుతం ప్రతి |
“రుద్రం సమాశ్రితా దేవా రుద్రో బ్రహ్మీణమాశ్రితః |
బ్రహ్మో మామాశ్రితో నిత్యం నాహం కిఞ్చిదుపాశ్రితః” || ౨.౧౧౦ ||

యథాశ్రితాని జ్యోతీం పి జ్యోతిః శ్రేష్ఠం దివాకరమ్ |
ఏవం ముక్తగణాః సర్వే వాసుదేవముపాశ్రితాః” || ౨.౧౧౧ ||

భవిష్యత్పర్వగం చాపి వచో వ్యాసస్య సాదరమ్ |
“వాసుదేవస్య మహిమా భారతే నిర్ణయోదితః” || ౨.౧౧౨ ||

తదర్థాస్తు కథాః సర్వా నాన్యార్థం వైష్ణవం యశః |
తత్ప్రతిపం తు యద్దృశ్యేన్న తన్మమ మనీషితమ్ || ౨.౧౧3 ||

భాషాస్తు త్రివిధాస్తత్ర మయా వై సమ్ప్రదర్శితాః |
ఉక్తో యో మహిమా విష్ణోః స తూక్తో హి సమాధినా || ౨.౧౧౪ ||

తైవదర్శనమాలమ్ప్య క్వచిచ్చైవీ కథోదితా |
సమాధిభాషయోక్తం యత్తత్సర్వం గ్రాహ్యమేవ హి || ౨.౧౧౫ ||

ఆవిరుద్ధం సమాధేస్తు దర్శనోక్తం చ గృహ్యతే ।
 ఆద్యంతయోర్విరుద్ధం యద్దర్శనం తదుదాహృతమ్ ॥ ౨.౧౧౬ ॥
 దర్శనాన్తరసిద్ధం చ గుహ్యభాషాఽన్యథా భవేత్ ।
 తస్మాద్విష్ణోర్హి మహిమా భారతోక్తో యథార్థతః ॥ ౨.౧౧౭ ॥
 తస్యాఙ్గం ప్రథమం వాయుః ప్రాదుర్భావత్రయాన్వితః ।
 ప్రథమో హనుమాన్నామ ద్వితీయో భీమ ఏవ చ ।
 పూర్వప్రజ్ఞస్త్వతీయస్తు భగవత్కార్యసాధకః ॥ ౨.౧౧౮ ॥
 త్రేతాద్యేషు యుగేష్యేష సమ్భూతః కేశవాఙ్జయా ।
 ఏకైకశస్త్రీషు పృథగ్ద్వితీయాఙ్గం సరస్వతీ ॥ ౨.౧౧౯ ॥
 క్షిప్వా శం రూపే తు రతేర్వాయో శ్రీరిత్యేవ చ కీర్త్యతే ।
 సైవ చ ద్రౌపదీ నామ కాలః ఈ చస్థేతి చోచ్యతే ॥ ౨.౧౨౦ ॥
 తృతీయాఙ్గం హరేః శేషః ప్రాదుర్భావసమన్వితః ।
 ప్రాదుర్భావా నరశ్చైవ లక్ష్మణో బల ఏవ చ ॥ ౨.౧౨౧ ॥
 రుద్రాత్మకత్వాచ్ఛేషస్య శుకో ద్రాణిశ్చ తత్తనూ ।
 ఇన్ద్రో నరాం శసమృత్యా పార్థోఽపీషత్తదాత్మకః ॥ ౨.౧౨౨ ॥
 ప్రద్యుమ్నాద్వాస్తతో విష్ణోరఙ్గభూతాః క్రమేణ తు ।
 చరితం వైష్ణవానాం తద్విష్ణుర్ద్రేకాయ కథ్యతే ॥ ౨.౧౨౩ ॥
 తథా భాగవతేఽప్యుక్తం హనుమద్వచనం పరమ్ ।
 “మర్త్యవతారస్త్విహ మర్త్యశిక్షణం రక్షోవధాయైవ న కేవలం విభోః ।
 కుతోఽన్య హి స్యూ రమతః స్వ ఆత్మన్ సీతాకృతాని వ్యసనాసీత్సరస్య ॥ ౨.౧౨౪ ॥
 న వై స ఆత్మాఽత్మవతామధీశ్వరో భుక్త్యై హి దుఃఖం భగవాన్ వాసుదేవః ।
 న స్త్రీకృతం కశ్మలమశ్నువీత న లక్ష్మణం చాపి జహాతి కర్హితే” (౫౫) ॥ ౨.౧౨౫ ॥
 యత్పాదపఙ్కజపరాగనిషేవకాణాం దుఃఖాని సర్వాణి లయం ప్రయాన్తి ।
 స బ్రహ్మవన్యచరణో జనమోహనాయ స్త్రీసఽ నినామితి రతిం ప్రథయంశ్చచార ॥
 ౨.౧౨౬ ॥
 “క్వచిచ్ఛివం క్వచిదృషీన్ క్వచిద్దేవాన్ క్వచిన్నరాన్ ।
 నమత్యర్చయతి స్తౌతి వరానర్థయతేఽపి చ ॥ ౨.౧౨౭ ॥

లి క్షం ప్రతిష్ఠాపయతి వృణోత్యసురతో వరాన్ |
 సర్వేశ్వరః స్వతన్తోఽపి సర్వశక్తిశ్చ సర్వదా |
 సర్వజ్ఞోఽపి విమోహాయ జనానాం పురుషోత్తమః || ౨.౧౨౮ ||

తస్మాద్యో మహిమా విష్ణోః సర్వశాస్త్రాదితః స హి |
 నాన్యదిత్యేష శాస్త్రాణాం నిర్ణయః సముదాహృతః |
 (XX) భా. ఉ ౫.౧౯.౫౬

క్షీప్య భారతార్థస్త్రిధా ప్రోక్తః స్వయం భగవతైవ హి || ౨.౧౨౯ ||

“మన్వాది కేచిద్బ్రువతే హ్యస్తీకాది తథా పరే |
 తథోపరిచరాద్యన్యే భారతం పరిచక్షతే” (౫౬) || ౨.౧౩౦ ||

“సకృష్టాన్ పాణ్డవాన్ గృహ్య యోఽయమర్థః ప్రవర్తతే |
 ప్రాతిలోమ్యాదివైచిత్ర్యాత్తమాస్తీకం ప్రచక్షతే || ౨.౧౩౧ ||

ధర్మో భక్త్యాదిదశకః శ్రుతాదిః శీలవైనయా |
 సబ్రహ్మకాస్తు తే యత్ర మన్వాదిం తం విదుర్బుధాః || ౨.౧౩౨ ||

నారాయణస్య నామాని సర్వాణి వచనాని తు |
 తత్సామర్థ్యాభిధాయాని తమోపరిచరం విదుః || ౨.౧౩౩ ||

భక్తిర్జ్ఞానం సవైరాగ్యం ప్రజ్ఞా మేధా ధృతిః స్థితిః |
 యోగః ప్రాణో బలం చైవ వృకోదర ఇతి స్మృతః || ౨.౧౩౪ ||

ఏతద్దశాత్మకో వాయుస్తస్మాద్భీమస్తదాత్మకః |
 సర్వవిద్యా ద్రౌపదీ తు యస్మాత్తైవ సరస్వతీ || ౨.౧౩౫ ||

అజ్ఞానాదిస్వరూపస్తు కలిర్దుర్యోధనః స్మృతః |
 విపరీతం తు యజ్ఞానం దుః శాసన ఇతీరితః || ౨.౧౩౬ ||

నాస్తిక్యం శకునిర్నామ సర్వదోషాత్మకాః పరే |
 ధార్తరాష్ట్రాస్త్యహజ్కూరో ద్రోణీ రుద్రాత్మకో యతః || ౨.౧౩౭ ||

ద్రోణాద్యా ఇన్ద్రియాణ్యేష పాపాన్యన్యే తు సైనికాః |
 పాణ్డవేయాశ్చ పుణ్యాని తేషాం విష్ణుర్నియోజకః || ౨.౧౩౮ ||

ఏవమధ్యాత్మనిష్ఠం హి భారతం సర్వముచ్యతే |
 దుర్విజ్ఞేయమతః సర్వైర్భారతం తు సురైరపి || ౨.౧౩౯ ||

స్వయం వ్యాసో హి తద్వేద బ్రహ్మ వా తత్ప్రసాదతః |

(౫౬) మహా. ౧.౧.౫౦ *

క్షీప్తితథాపి విష్ణుపరతా భారతే సారసజ్జహాః” ॥ ౨.౧౪౦॥

ఇత్యాదివ్యాసవాక్యైస్తు విష్ణుత్కర్షోఽవగమ్యతే ।

వాయ్వాదీనాం క్రమశ్చైవ తద్వాక్యైరేవ చిన్త్యతే ॥ ౨.౧౪౧॥

“వాయుర్హి బ్రహ్మతామేతి తస్మాద్భ్రహ్మైవ స స్మృతః ।

న బ్రహ్మసదృశః కశ్చిచ్ఛివాదిషు కథశ్చన” ॥ ౨.౧౪౨॥

“జ్ఞానే విరాగే హరిభక్తిభావే ధృతిస్థితిప్రాణబలేషు యోగే ।

బుద్ధౌ చ నాన్యో హనుమత్సమానః పుమాన్ కదాచిత్కృష్ట చ కశ్చనైవ” ॥ ౨.౧౪౩॥

“బల్! ఇత్థా తద్వపుషే ధాయి దర్శతం దేవస్య భర్తః సహసో యతో జని ।

యదీముపహ్వరతే సాధతే మతిర్పతస్య ధేనా అనయన్త సస్రతః ॥ ౨.౧౪౪॥

పృక్షో వపుః పితుమాన్నిత్య ఆశయే ద్వితీయమా సప్తశివాసు మాతృషు ।

తృతీయమస్య వృషభస్య దోహనే దశప్రమతిం జనయన్త యోషణః ॥ ౨.౧౪౫॥

నిర్యదీం బుధాన్మహిషస్య వర్చస ఈశానాసః శవసా క్రన్త సూరయః ।

యదీమను ప్రదివో మధ్వ ఆధవే గుహాసన్తం మాతరిశ్వా మథాయతి ॥ ౨.౧౪౬॥

ప్ర యత్పితుః పరమాన్నీయతే పర్యా పృక్షుధో వీరుధో దం సు రోహతి ।

ఉభా యదస్య జనుషం యదిన్వత ఆదిద్యవిష్టో అభవద్భృణా శుచిః ॥ ౨.౧౪౭॥

ఆదినాత్పరావిశద్యాస్వా శుచిరహిం స్యమాన ఉర్వియా వివావృధే ।

అనుయత్పూర్వా అరుహత్సనాజివో ని నవ్యశీష్యవరాసు ధావతే”(౫౭) ॥ ౨.౧౪౮॥

“అశ్వమేధః క్రతుశ్చేష్టో జ్యోతిః శ్రేష్టో దివాకరః ।

బ్రాహ్మణో ద్విపదాం శ్రేష్టో దేవశ్రేష్ఠస్తు మారుతః” ॥ ౨.౧౪౯॥

“బలమిన్ద్రస్య గిరిశో గిరిశస్య బలం మరుత్ ।

బలం తస్య హరిః సాక్షాన్న హరేర్బలమన్యతః” ॥ ౨.౧౫౦॥

“వాయుర్భీమో భీమనాదో మహాజాః సర్వేషాం చ ప్రాణీనాం ప్రాణభూతః ।

(౫౭) ఋగ్వేద ౧.౧౪౧.౧౫

క్షీక్ఠనావృత్తిర్దేహీనాం దేహపాతే తస్మాద్వాయుర్దేవదేవో విశిష్టః” ॥ ౨.౧౫౧॥

“తత్త్వజ్ఞానే విష్ణుభక్తౌ ధైర్యే సైర్యే పరాక్రమే ।

వేగే చ లాఘవే చైవ ప్రలాపస్య చ వర్జనే ॥ ౨.౧౫౨॥

భీమనేనసమో నాస్తి నేనయోరుభయోరపి ।

పాణ్డీత్యే చ పటుత్యే చ శూరత్యే చ బలేఽపి చ” ॥ ౨.౧౫౩॥

తథా యుధిష్ఠిరేణాపి భీమం ప్రతి సమీరితమ్ ।

“ధర్మశ్చార్థశ్చ కామశ్చ మోక్షశ్చైవ యశో ధ్రువమ్ ।

త్వయ్యామత్తమిదం సర్వం సర్వతోకస్య భారత” ॥ ౨.౧౫౪॥

విరాటపర్వగం చాపి వచో దుర్యోధనస్య హి ॥ ౫౮

“వీరాణాం శాస్త్రవిదుషాం కృతినాం తత్త్వనిర్ణయే ।

సత్యే బాహుబలే ధైర్యే ప్రాణే శారీరసమ్భవే ॥ ౨.౧౫౫॥

సామ్ప్రతం మానుషే లోకే సదైత్యనరరాక్షసే ।

చత్వారః ప్రాణినాం శ్రేష్ఠాః సమ్పూర్ణబలపౌరుషాః ॥ ౨.౧౫౬॥

భీమశ్చ బలభద్రశ్చ మద్రరాజశ్చ వీర్యవాన్ ।

చతుర్థః కీచకన్తేషాం పంచమం నానుశుశ్రుమః ।

అన్యోన్యానన్తరబలాః క్రమాదేవ ప్రకీర్తితాః” ॥ ౨.౧౫౭॥

వచనం వాసుదేవస్య తథోద్యోగగతం పరమ్ ।

“యత్కించాఽత్మని కల్యాణం సమ్భావయసి పాణ్డవ ।

సహస్రగుణమప్యేతత్త్వయి సమ్భావయామ్యహమ్ ॥ ౨.౧౫౮॥

యాదృశే చ కులే జాతః సర్వరాజాభిపూజితే ।

(౫౮) “వీరాణాం శాస్త్రవిదుషామ్”, “నాస్తి నారాయణసమమ్” ఇత్యాది మహాభారతాద్యుక్తాని

భగవత్పాదైరుదాహృతాని ముద్రితపుస్తకేషు అనుపలభ్యత్వేఽపి ప్రాచీనకోశేషు

ప్రాయశః దృష్యన్తే ।

క్షీయాదృశాని చ కర్మాణి భీమ త్వమసి తాదృశః” (౫౯) ॥ ౨.౧౫౯॥

“అస్మిన్ యుద్ధే భీమనేన త్వయి భారః సమాహితః ।

ధూరర్జునేన వోధవ్యా వోధవ్య ఇతరో జనః” (౬౦) ।

ఉక్తం పురాణే బ్రహ్మణ్ణి బ్రహ్మణా నారదాయ చ ॥ ౨.౧౬౦॥

“యస్యాః ప్రసాదాత్పరమం విదన్తి శేషః సుపర్ణో గిరిశః సురేన్ద్రః ।

మాతా చ యైషాం ప్రథమైవ భారతి సా ద్రౌపదీ నామ బభూవ భూమౌ ॥ ౨.౧౬౧॥

యా మారుతాద్గర్భమధత్త పూర్వం శేషం సుపర్ణం గిరిశం సురేన్ద్రమ్ ।

చతుర్ముఖాభాంశ్చతురః కుమారాన్ సా ద్రౌపదీ నామ బభూవ భూమౌ” ॥ ౨.౧౬౨॥

“యస్యాధికో బలే నాస్తి భీమనేనమృతే క్వచిత్ |

న విజ్ఞానే న చ జ్ఞాన ఏష రామః స లాఙ్ఘనీ” || ౨.౧౬౩||

“యస్య న ప్రతియోధాఽస్తి భీమమేకమృతే క్వచిత్ |

అన్విష్యాపి త్రిలోకేషు స ఏష ముసలాయుధః” || ౨.౧౬౪||

తథా యుధిష్ఠిరేణైవ భీమాయ సముదీరితమ్ |

“అనుజ్ఞాతో రౌహిణేయాత్త్వయా చైవాపరాజిత |

సర్వవిద్యాసు బీభత్సుః కృష్ణేన చ మహాత్మనా || ౨.౧౬౫||

అన్వేషో రౌహిణేయం చ త్వాం చ భీమాపరాజితమ్ |

వీర్యే శౌర్యేఽపి వా నాన్యస్తుతీయః ఫల్గునాదృతే” || ౨.౧౬౬||

తథైవ ద్రౌపదీవాక్యం వాసుదేవం ప్రతీరితమ్ |

“అధిజ్యమపి యత్కర్తుం శక్యతే నైవ గాణ్డీవమ్ |

అన్యత్ర భీమపార్థాభ్యాం భవతశ్చ జనార్దన” || ౨.౧౬౭||

తథైవాన్యత్ర వచనం కృష్ణద్వైపాయనేరితమ్ |

(౫౯) మహా. ౫.౭౫.౩౪ *

(౬౦) మహా. ౫.౭౫.౧౮ *

క్షీ|“ద్వావేవ పురుషౌ లోకే వాసుదేవాదనన్తరౌ |

భీమస్తు ప్రథమన్తత్ర ద్వితీయో ద్రౌణీరేవ చ” || ౨.౧౬౮||

“అక్షయావిషుధీ దివ్యే ధ్వజో వానరలక్షణః |

గాణ్డీవం ధనుషాం శ్రేష్ఠం తేన ద్రౌణేర్వరోఽర్జునః” || ౨.౧౬౯||

ఇత్యాద్యనన్తవాక్యాని సన్వేయార్థే వివక్షితే |

కానివిద్ధర్మితాన్యత్ర దిణ్మాత్రప్రతిపత్తయే || ౨.౧౭౦||

తస్మాదుక్తకమేణైవ పురుషోత్తమతా హరేః |

అనౌపచారికీ సిద్ధా బ్రహ్మతా చ వినిర్ణయాత్ || ౨.౧౭౧||

పూర్ణప్రజ్ఞకృతేయం సజ్జేపాదుద్ధృతిః సువాక్యానామ్ |

శ్రీమదాభరతగానాం విష్ణోః పూర్ణత్వనిర్ణయాయైవ || ౨.౧౭౨||

స ప్రీయతాం పరతమః పరమాదనన్తః సన్తారకః సతతసం సృతిదుస్తరార్ణాత్ |

యత్పాదపద్మమకరన్దజషో హిపార్థాః స్వారాజ్యమాపురుభయత్ర నదా వినోదాత్ ||

౨.౧౭౩||

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవिरचिते श्रीमहाभारततात्पर्यनिर्णये
वाक्योद्धारो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः ।

(సర్గానుసర్గలయస్రాదుర్భావనిర్ణయః)

ఓం । జయత్యజోఽఖణ్ణగుణోరుమణ్ణలః సదోదితో జ్ఞానమరీచిమాశీ ।
స్వభక్తహార్దోఽచ్యుతమోనిహంతా వ్యాసావతారో హరిరాత్మభాస్కరః ॥ 3.౧॥

జయత్యజోఽక్షీణసుఖాత్మబిమ్బః సైశ్వర్యకాన్తిప్రతతః సదోదితః ।
స్వభక్తనన్తాపదురిష్టహంతా రామావతారో హరిరీశచన్ద్రమాః ॥ 3.౨॥

జయత్యసంఖ్యోరుబలామ్బుపూరో గుణోఽచ్ఛరత్నాకర ఆత్మవైభవః ।
సదా సదాత్మజ్ఞానదీభిరాప్యః కృష్ణావతారో హరిరేకసాగరః ॥ 3.3॥

“నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్ ।
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయే”(౬౧) ॥ 3.౪॥

జయో నామేతిహాసోఽయం కృష్ణద్వైపాయనేరితః ।
వాయుర్నరోత్తమో నామ దేవీతి శ్రీరుదీరితా ॥ 3.౫॥

నారాయణో వ్యాస ఇతి వాచ్యవక్తృస్వరూపకః ।
ఏకః స భగవానుక్తః సాధకేశో నరోత్తమః ॥ 3.౬॥

ఉపసాధకో నరశోఽక్తో దేవీ భాగ్యాత్మికా నృణామ్ ।
సరస్వతీ వాక్యరూపా తస్మాన్నమ్యా హి తేఽఖిలః ।
కృష్ణా సత్యా భీమపార్థా కృష్ణేత్యుక్తా హిభారతే ॥ 3.౭॥

సర్వస్య నిర్ణయసువాక్యసముద్భృతీ తుస్వాధ్యాయయోర్హరిపదస్మరణేన కృత్వా ।
ఆనందతీర్థవరనామవతీ తృతీయా భౌమీ తనుర్మరుత ఆహ కథాః పరస్య ॥ 3.౮॥

వ్యాధశ్చతుర్థా భగవాన్ స ఏకో మాయాం శ్రియం సృష్టివిధిత్సయాఽర ।
రూపేణ పూర్వేణ సవాసుదేవనామ్నా విరిఞ్చం సుషువే చ సాఽతః ॥ 3.౯॥

సంకర్షణాచ్ఛాపి జయాతనూజో బభూవ సాక్షాద్బలసం విదాత్మా ।
వాయుర్వ ఏవాథ విరిఞ్చనామా భవిష్య ఆద్యో న పరస్తతో హి ॥ 3.౧౦॥

(౬౧) మహా. ఆది. ౧.౧ *

క్షీణా నూత్రం స వాయుః పురుషో విరిఞ్చః ప్రద్యుమ్నతశ్చాథ కృతౌ స్త్రియౌ ద్వే ।

ప్రజ్ఞతుర్యమల్. ఏ తత్ర పూర్వా ప్రధానసంజ్ఞా ప్రకృతిర్జనిత్రీ || 3.౧౧||

శ్రద్ధా ద్వితీయాఽథ తయోశ్చ యోగో బభూవ పుం సైవ చ సూత్రనామ్నా |
హరేర్నియోగాదథ సమ్ప్రసూతో శేషః సుపర్ణశ్చ తయోః సహైవ || 3.౧౨||

శేషస్తయోరేవ హి జీవనామా కాలాత్మకః సోఽథ సుపర్ణ ఆసీత్ |
తౌ వాహనం శయనం చైవ విష్ణోః కాలా జయాద్యాశ్చ తత ప్రసూతాః || 3.౧3||

కాలా జయాద్యా అపి విష్ణుపార్షదా యస్మాదణ్ణాత్పరతః సమ్ప్రసూతాః |
సీచాః సురేభ్యస్తత ఏవ తేఽఖిలా విష్వక్సేనో వాయుజః ఖేన తుల్యః || 3.౧౪||

వ్యూహోత్పత్తీయాత్పనరేవ విష్ణోర్దేవాంశ్చతుర్వర్ణగతాన్ సమస్తాన్ |
సంక్లృప్త్యా బీజాత్మతయాఽనిరుద్ధో న్యధత్త శాన్త్యాం త్రిగుణాత్మికాయామ్ || 3.౧౫||

తతో మహత్తత్త్వతనుర్విరింశ్చః స్థూలాత్మనైవాజని వాక్చ దేవీ |
తస్యోమహాఙ్కూరతనుం స రుద్రం ససర్జ బుద్ధిం చ తదర్థదేహామ్ || 3.౧౬||

బుద్ధ్యాముమాయాం స శివస్మిరూపో మనశ్చ వైకారికదేవస్త్వాన్ |
దశేన్ద్రియాణ్యేవ చ తైజసాని క్రమేణ ఖాదీన్ విషయైశ్చ సార్థమ్ || 3.౧౭||

పుం సః ప్రకృత్యాం చ పునర్విరింశ్చాచ్ఛివోఽథ తస్మాదఖిలాః సురేశాః |
జాతాః సశక్రాః పునరేవ సూత్రాచ్ఛ్రద్ధా సుతానాప సురప్రవీరాన్ |

శేషం శివం చేన్ద్రిమథేన్ద్రితశ్చ సర్వే సురా యజ్ఞగణాశ్చ జాతాః || 3.౧౮||

పునశ్చ మాయా త్రివిధా బభూవ సత్త్వాదిరూపైరథ వాసుదేవాత్ |
సత్త్వాత్మికాయాం స బభూవ తస్మాత్ప విష్ణునామైవ నిరన్తరోఽపి |

రజస్తనౌ చైవ విరింశ్చ ఆసీత్తమస్తనౌ శర్వ ఇతి త్రయోఽస్మాత్ || 3.౧౯||

పతే హి దేవాః పునరణ్ణస్పృష్టావశక్నువన్తో హరిమేత్య తుష్టువుః |
త్వం నో జగచ్ఛిత్రవిచిత్రసర్గనిస్సీమశక్తిః కురు సన్నికేతమ్ || 3.౨౦||

ఇతి స్తుతస్తైః పురుషోత్తమోఽసౌ స విష్ణునామా శ్రియమాప సృష్టయే |
సుషావ నైవాణ్ణమధోక్షజస్య శుష్కం హిరణ్యాత్మకమమ్బుమధ్యే || 3.౨౧||

క్షీవ్ | తస్మిన్ ప్రవిష్టా హరిణైవ సార్థం సర్వే సురాస్తస్య బభూవ నాభేః |
లోకాత్మకం పద్మమముష్య మధ్యే పునర్విరింశ్చోఽజని సద్గుణాత్మా || 3.౨౨||

తస్మాత్పనః సర్వసురాః ప్రసూతాస్తే జానమానా అపి నిర్ణయాయ |
నిస్సృత్య కాయాదుత పద్మయోనేః సమ్ప్రవిశన్ క్రమశో మారుతాన్తాః || 3.౨3||

పపాత వాయోర్గమనాచ్ఛరీరం తస్యైవ చాఽవేశత ఉత్థితం పునః |
 తస్మాత్స ఏకో విబుధప్రధాన ఇత్యాశ్రితా దేవగణాస్తమేవ |
 హరేర్విరిచ్ఛుస్య చ మధ్యసం స్థితేస్తదన్యదేవాధిపతిః స మారుతః || 3.౨౪||
 తతో విరిఞ్చో భువనాని సప్త ససప్తకాన్యాశు చకార సోఽబ్ధాత్ |
 తస్మాచ్ఛ దేవా ఋషయః పునశ్చ వైకారికాద్యాః సశివా బభూవుః || 3.౨౫||
 ఆగ్రే శివోఽహమ్భవ ఏవ బుధ్దేరుమా మనోజౌ సహ శక్రకామౌ |
 గురుర్మనుర్దక్ష ఉతానిరుద్ధః సహైవ పశ్చాన్మనసః ప్రసూతాః || 3.౨౬||
 చక్షుః శ్రుతిభ్యాం స్పర్శాత్సహైవ రవిః శశి ధర్మ ఇమే ప్రసూతాః |
 జిహ్వోభవో వారిపతిర్నసోశ్చ నాసత్యదస్త్రౌ క్రమశః ప్రసూతాః || 3.౨౭||
 తతః సనాద్యాశ్చ మరీచిముఖ్యా దేవాశ్చ సర్వే క్రమశః ప్రసూతాః |
 తతోఽసురాద్యా ఋషయో మనుష్యా జగద్విచిత్రం చ విరిఞ్చతోఽభూత్ || 3.౨౮||
 ఉక్తక్రమాత్పూర్వభవస్తు యో యః శ్రేష్ఠః స స హ్యసురకాన్యతే చ |
 పూర్వస్తు పశ్చాత్పునరేవ జాతో నాశ్రేష్ఠతామేతి కథఞ్చిదన్య |
 గుణాస్తు కాలాత్పితృమాతృదోషాత్స్వకర్మతో వాఽభిభవం ప్రయాన్తి || 3.౨౯||
 లయో భవేద్వ్యుత్క్రమతో హి తేషాం తతో హరిః ప్రల్ | ఆయే శ్రీసహాయః |
 శేతేనిజానన్దమన్దసాన్ద్రసన్దోహమేకోఽనుభవన్ననన్తః || 3.3౦||
 అనన్తశీర్షాన్యకరోరుపాదః సోఽనన్తమూర్తిః స్వగుణాననన్తాన్ |
 అనన్తశక్తిః పరిపూర్ణభోగో భుజ్జాన్నజస్రం నిజరూప ఆస్తే || 3.3౧||
 ఏవం పునః సృజతే సర్వమేతదనాద్యనన్తో హి జగత్ప్రవాహాః |
 నిత్యాశ్చ జీవాః ప్రకృతిశ్చ నిత్యా కాలశ్చ నిత్యః కిము దేవదేవః || 3.3౨||
 క్షౌఢ్రా యథా సముద్రాత్సరితః ప్రజాతాః పునస్తమేవ ప్రవిశన్తి శశ్వత్ |
 ఏవం హరేర్నిత్యజగత్ప్రవాహస్తమేవ చాసౌ ప్రవిశత్యజస్రమ్ || 3.33||
 ఏవం విదుర్యే పరమామనన్తామజస్య శక్తిం పురుషోత్తమస్య |
 తస్య ప్రసాదాదథ దగ్ధోషాస్తమాప్పువన్త్యాశు పరం సురేశమ్ || 3.3౪||
 దేవానిమాన్ముక్తసమస్తదోషాన్ స్వసన్నిధానే వినివేశ్య దేవః |
 పునస్తదన్యాసధికారయోగ్యాం స్తత్తద్గణానేవ పదే నియుక్త్యే || 3.3౫||
 పునశ్చ మారీచత ఏవ దేవా జాతా ఆదిత్యామసురాశ్చ దిత్యామ్ |
 గావో మృగాః పక్ష్యురగాదిసత్త్వా దాక్షాయణీష్యేవ సమస్తశోఽపి || 3.3౬||

తతః స మగ్నామలయో లయోదధౌ మహిం వితోక్యాశు హరిర్వరాహః ।
 భూత్వా విరిజ్ఞాచ్ఛర్ణ ఇమాం సశైలాముద్ధృత్య వారాముపరి న్యధాత్థిరమ్ ॥ 3.32 ॥
 అథాబ్జనాభప్రతిహారపాతౌ శాపాత్త్రిశో భూమితల్ । ఏఽభిజాతౌ ।
 దిత్యాం హిరణ్యావథ రాక్షసౌ చ పైతృష్యసేయా చ హరేః పరస్తాత్ ॥ 3.3౩ ॥
 హతో హిరణ్యాక్ష ఉదారవిక్రమో దితేః సుతో యోఽవరజః సురాధే ।
 ధాత్రాఽర్థితేనైవ వరాహరూపిణా ధరోద్ధృతౌ పూర్వహతోఽబ్జజోద్భవః ॥ 3.3౪ ॥
 అథో విధాతుర్ముఖతో వినః సృతాన్ వేదాన్ హయాస్యో జగ్రహేఽసురేన్ద్రః ।
 నిహత్య తం మత్స్యవపుర్జుగోప మనుం మునీం స్తాంశ్చ దదౌ విధాతుః ॥ 3.౪౦ ॥
 మన్వన్తరప్రల్ । అయే మత్స్యరూపో విద్యామదాన్మనవే దేవదేవః ।
 వైవస్వతాయోత్తమసం విదాత్మా విష్ణోః స్వరూపప్రతిపత్తిరూపామ్ ॥ 3.౪౧ ॥
 అథో దితేర్జ్యేష్ఠసుతేన శశ్వత్ప్రపీడితా బ్రహ్మవరాత్పురేశాః ।
 హరిం విరిజ్ఞోచన సహోపజగ్ముర్దౌరాత్యమస్యాపి శశం సురస్మై ॥ 3.౪౨ ॥
 అభిష్ఠత్స్వైర్వారిరుగ్రవీర్యో నృసిం హరూపేణ సావిరాసీత్ ।
 హత్వా హిరణ్యం చ సుతాయ తస్య దత్వాఽభయం దేవగణానతోషయత్ ॥ 3.౪౩ ॥
 సురాసురాణాముదధిం విమథ్నతాం దధార పృష్ఠేన గిరిం స మన్దరమ్ ।
 క్షిప్వావరప్రదానాదపరైరధార్యం హరస్య కూర్మో బృహదణ్ణవోధా ॥ 3.౪౪ ॥
 వరాదజేయత్వమవాప దైత్యరాట్యుతుర్ముఖస్యైవ బలిర్యదా తదా ।
 అజాయతేన్ద్రావరజోఽదితేః సుతో మహానజోఽప్యబ్జభవాదినం స్తుతః ॥ 3.౪౫ ॥
 స వామనాత్మాఽసురభూభృతోఽధ్వరం జగామ “గాం సన్నమయన్ పదే పదే” (౬౨) ।
 జహార చాస్మాచ్ఛుతస్త్రివిష్టపం త్రిభిః క్రమైస్తచ్చ దదౌ నిజాగ్రజే ॥ 3.౪౬ ॥
 పితామహనాస్య పురా హియాచితో బలేః కృతే కేశవ ఆహ యద్వచః ।
 నాయాఞ్చాయాఽహం ప్రతిహస్మి తం బలిం శుభాననేత్యేవ తతోఽభ్యయాచత ॥
 3.౪౭ ॥
 బభూవిరే చన్ద్రలలామతో వరాత్పురా హ్యజేయా అసురా ధరాతల్ । ఏ ।
 తైరర్థితా వాసవనాయకాః సురాః పురో నిధాయాబ్జజమస్తువన్ హరిమ్ ॥ 3.౪౮ ॥
 విరిజ్ఞాస్మజ్జైర్నితరామవధ్యో వరాద్విధాతుర్దితిజౌ హిరణ్యకౌ ।
 తథా హయగ్రీవ ఉదారవిక్రమస్త్వయా హతా బ్రహ్మపురాతనేన ॥ 3.౪౯ ॥

స చాసురాన్ రుద్రవరాదవధ్యానిమాన్ సమస్తైరపి దేవదేవ ।
 నిః సీమశక్త్యైవ నిహత్య సర్వాన్ హృదముజ్జే నో నివసాథ శశ్వత్ ॥ 3.౫౦॥
 ఇత్యాదరోక్తస్త్రిదశైరజేయః స శార్థన్వాఽథ భృగూద్వహోఽభూత్ ।
 రామో నిహత్యాసురపూగముగ్రం నదాననాదిర్విదధేఽసృజైవ ॥ 3.౫౧॥
 తతః పులస్త్యస్య కులే ప్రసూతౌ తావాద్దిత్యౌ జగదేశశత్రూ ।
 పరైరవధ్యౌ వరతః పురా హరేః సురైరజేయౌ చ వరాద్విధాతుః ॥ 3.౫౨॥
 సర్వైరజేయః స చ కుమ్భకర్ణః పురాతనే జన్మని ధాతురేవ ।
 వరాన్నరాదీన్పత ఏవ రావణస్తదాతనాత్తై త్రిదశానబాధతామ్ ॥ 3.౫3॥
 తదాఽబ్జజం శూలినమేవ చాగ్రతో నిధాయ దేవాః పురుహూతపూర్వకాః ।
 పయోమ్బుధౌ భోగిపభోగశాయినం సమేత్య యోగ్యాం స్తుతిమభ్యయోజయన్ ॥
 3.౫౪॥
 త్వమేక ఈశః పరమః స్వతస్తస్త్వమాదిరన్తో జగతో నియోక్తా ।
 (౬౨) భా. ఉ. ౮.౧౭.౨౦
 క్షీప్వా త్వదాజ్ఞయైవాఖిలమమ్బుజోద్భవా వితేనిరేఽగ్ర్యాశ్చరమాశ్చ యేఽన్యే ॥ 3.౫౫॥
 మనుష్యమానాత్త్రిశతం సషష్టికం దివోకసామేకముశన్తి వత్సరమ్ ।
 ద్విషట్రహస్రైరపి తైశ్చతుర్యుగం త్రేతాదిభిః పాదశ ఏవ హీనైః ॥ 3.౫౬॥
 సహస్రవృత్తం తదహః స్వయమ్భువో నిశా చ తన్మానమితం శరచ్ఛతమ్ ।
 త్వదాజ్ఞయా స్వాననుభూయ భోగానుపైతి సోఽపి త్వరితస్త్యదన్తికమ్ ॥ 3.౫౭॥
 త్వయా పురా కర్ణపుటాద్వినిర్మితౌ మహాసురౌ తౌ మధుకైటభాఖ్యౌ ।
 ప్రభజ్జనావేశవశాత్తవాఽజ్ఞయా బలోద్ధతావాశు జలే వ్యవర్ధతామ్ ॥ 3.౫౮॥
 త్వదాజ్ఞయా బ్రహ్మవరాదవధ్యౌ చిక్రీడిషాసమ్భవయా ముఖోద్గతాన్ ।
 స్వయమ్భువో వేదగణానహర్షతాం తదాఽభవస్త్యం హయశీర్ష ఈశ్వరః ॥ 3.౫౯॥
 ఆహృత్య వేదానఖిలాన్ ప్రదాయ స్వయమ్భువే తౌ చ జఘన్థ దన్యూ ।
 నిష్పీడ్య తావూరుతల్. ఏ కరాభ్యాం తన్మేదస్సైవాఽశు చకర్థ మేదినీమ్ ॥ 3.౬౦॥
 ఏవం సురాణాం చ నిసర్గజం బలం తథాఽసురాణాం వరదానసమ్భవమ్ ।
 వశే తవైతద్ద్యయమప్యతో వయం నివేదయామః పితురేవ తేఽఖిలమ్ ॥ 3.౬౧॥
 ఇమౌ చ రక్షోఽధిపతీ వరోద్ధతౌ జహి స్వవీర్యేణ నృషు ప్రభూతః ।
 ఇతీరితే తైరఖిలైః సురేశ్వరైర్బ్రభూవ రామో జగతీపతిః ప్రభుః ॥ 3.౬౨॥

స కశ్యపస్యాదిగర్భజన్మనో వివస్వతస్తన్తుభవస్య భూభృతః ।
 గృహే దశస్యన్దననామినోఽభూత్కౌసల్యకానామ్ని తదర్థినేష్టః ॥ 3.౬౩॥
 తదాఙ్గాయా దేవగణా బభూవిరే పురైవ పశ్చాదపి తస్య భూమ్నః ।
 నిషేవణాయోరుగుణస్య వానరేష్యథో నరేష్యేవ చ పశ్చిమోద్భవాః ॥ 3.౬౪॥
 స దేవతానాం ప్రథమో గుణాధికో బభూవ నామ్నా హనుమాన్ ప్రభజ్ఞానః ।
 స్వసమ్భవః కేసరిణో గృహే ప్రభుర్భభూవ వాలీ స్వత ఏవ వాసవః ॥ 3.౬౫॥
 సుగ్రీవ ఆసీత్పరమేష్ఠితేజసా యుతో రవిః స్వాత్మత ఏవ జామ్బవాన్ ।
 య ఏవ పూర్వం పరమేష్ఠివక్షస్త్వగుద్భవో ధర్మ ఇహోఽస్యతోఽభవత్ ॥ 3.౬౬॥
 క్షీణిషి య ఏవ సూర్యాత్పనరేవ సంజ్ఞయా నామ్నా యమో దక్షిణదిక్ష్వ ఆసీత్ ।
 స జామ్బవాన్ దైవతకార్యధర్శినా పురైవ సృష్టో ముఖతః స్వయమ్భువా ॥ 3.౬౭॥
 బ్రహ్మాద్భవః సోమ ఉతాస్య సూనోరత్రైరభూత్సోఽఙ్గద ఏవ జాతః ।
 బృహస్పతిస్తార ఉతో శచీ చశక్రస్య భార్యైవ బభూవ తారా ॥ 3.౬౮॥
 బృహస్పతిర్బ్రహ్మసుతోఽపి పూర్వం సహైవ శచ్యా మనసోఽభిజాతః ।
 బ్రహ్మాద్భవస్యాఙ్గిరసః సుతోఽభూన్మారీచజన్యైవ శచీ పులోమ్నః ॥ 3.౬౯॥
 స ఏవ శచ్యా సహ వానరోఽభూత్స్వసమ్భవో దేవగురుర్బృహస్పతిః ।
 ఆభూత్సుషేణో వరుణోఽశ్వినౌ చ బభూవతుస్తౌ వివిదశ్చ మైన్దః ॥ 3.౭౦॥
 బ్రహ్మాద్భవౌ తౌ పునరేవ సూర్యాద్భభూవతుస్తత్ర కనీయసస్తు ।
 ఆవేశ ఐన్ద్రో వరదానతోఽభూత్తతో బలీయాన్ వివిదో హి మైన్దాత్ ॥ 3.౭౧॥
 నీలోఽగ్నిరాసీత్కమలోద్భవోఽఠః కామః పునః శ్రీరమణాద్రమాయామ్ ।
 ప్రద్యుమ్ననామాఽభవదేవమీశాత్స సకన్దతామాప స చక్రతాం చ ॥ 3.౭౨॥
 పూర్వం హరేశ్చక్రమభూద్ధి దుర్గా తమః స్థితా శ్రీరితి యాం వదన్తి ।
 సత్త్వాత్మికా శఙ్ఖమథో రజస్థా భూర్నామికా పద్మమభూద్ధరేర్ధి ॥ 3.౭౩॥
 గదా తువాయుర్బలసం విదాత్మా శార్ఙ్గశ్చ విద్యేతి రమైవ ఖడ్గః ।
 దుర్గాత్మికా సైవ చ చర్మనామ్ని పశ్చాత్మకో మారుత ఏవ బాణాః ॥ 3.౭౪॥
 ఏవం స్థితేష్యేవ పురాతనేషు వరాద్రథాఙ్గత్వమవాప కామః ।
 తక్షూనుతామాప చ సోఽనిరుద్ధో బ్రహ్మాద్భవః శఙ్ఖతనుః పుమాత్మా ॥ 3.౭౫॥

తావేవ జాతౌ భరతశ్చ నామ్నా శత్రుఘ్న ఇత్యేవ చ రామతోఽను ।
 పూర్వం సుమిత్రాతనయశ్చ శేషః స లక్ష్మణో నామ రఘూత్తమాదను ॥ 3.౭౬ ॥

కౌసల్యకాపుత్ర ఉరుక్రమోఽసావేకస్తథైకో భరతస్య మాతుః ।
 ఉభౌ సుమిత్రాతనయౌ నృపస్య చత్వార ఏతే హ్యమరోత్తమా సుతాః ॥ 3.౭౭ ॥

సంకర్షణాద్వైస్త్రిభిరేవ రూపైరావిష్ట ఆసీత్త్రిషు తేషు విష్టుః ।
 ఇన్ద్రియైశ్చదే వైవ తతోఽశ్చదో హి బలీ నితాన్తం స బభూవ శశ్వత్ ॥ 3.౭౮ ॥

క్షిణ్ణియేఽన్యే చ భూపాః కృతవీర్యజాద్యా బలాధికాః సన్తి సహస్రశోఽపి ।
 సర్వే హరేః సన్నిధిభావయుక్తా ధర్మప్రధానాశ్చ గుణప్రధానాః ॥ 3.౭౯ ॥

స్వయం రమా సీరత ఏవ జాతా సీతేతి రామార్థమనూపమా యా ।
 విదేహరాజస్య హి యజ్ఞభూమౌ సుతేతి తస్యైవ తతస్తు సాఽభూత్ ॥ 3.౮౦ ॥

ఇత్యాదికల్పోత్థిత ఏష సర్గో మయా సమస్తాగమనిర్ణయాత్మకః ।
 సహానుసర్గః కథితోఽత్ర పూర్వో యో యో గుణైర్నిత్యమసౌ వరో హి ॥ 3.౮౧ ॥

పాశ్చాత్యకల్పేష్యపి సర్గభేదాః శ్రుతౌ పురాణేష్యపి చాన్యథోక్తాః ।
 నోక్తార్షహతుః ప్రథమత్యమేషు విశేషవాయైరవగమ్యమేతత్ ॥ 3.౮౨ ॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 సర్గానుసర్గలయప్రాదుర్భావనిర్ణయో నామ తృతీయోఽధ్యాయః ॥

అథ చతుర్థోఽధ్యాయః ।

(రామావతారే అయోధ్యాప్రవేశః)

ఓం । అథాభ్యవర్ధంశ్చతురాః కుమారా నృపస్య గేహే పురుషోత్తమాద్యాః ।
 నిత్యప్రవృద్ధస్య చ తస్య వృద్ధిరపేక్ష్య లోకస్య హి మన్దదృష్టిమ్ ॥ ౪.౧ ॥

నిరీక్ష్య నిత్యం చతురః కుమారాన్ పితా ముదం సన్తతమాప చోచ్ఛమ్ ।
 విశేషతో రామముఖేన్దుబిమృమవేక్ష్య రాజా కృతకృత్య ఆసీత్ ॥ ౪.౨ ॥

తన్మాతరః పౌరజనా అమాత్యా అన్తః పురా వైషయికాశ్చ సర్వే ।
 అవేక్షమాణాః పరమం పుమాం సం స్వానన్దతృప్తా ఇవ సమ్పభూవుః ॥ ౪.3 ॥

తతః సువం శే శశినః ప్రసూతో గాఢీతి శక్రస్తనుజోఽస్య చాఽసీత్ ।
 వరేణ విప్రత్వమవాప యోఽసౌ విశ్వస్య మిత్రం స ఇషోఽజగామ ॥ ౪.౪ ॥

తేనార్థితో యజ్ఞరిరక్షయైవ కృచ్ఛేణ పిత్రాఽస్య భయాద్విస్ఫుటః ।
 జగము రామః సహ లక్ష్మణేన సిద్ధాశ్రమం సిద్ధజనాభివన్ద్యః ॥ ౪.౫॥
 అనుగ్రహార్థం స ఋషేరవాప సలక్ష్మణోఽస్త్రం మునితో హి కేవలమ్ ।
 వవన్దిరే బ్రహ్మముఖాః సురేశాస్త్రమస్త్రరూపాః ప్రకటాః సమేత్య ॥ ౪.౬॥
 అథో జఘానాఽశు శరేణ తాటకాం వరాద్విధాతుస్తదనన్యవధ్యామ్ ।
 రరక్ష యజ్ఞం చ మునేర్నిహత్య సుబాహుమీశానగిరా విమృత్యుమ్ ॥ ౪.౭॥
 శరేణ మారీచమథార్ణవేఽక్షిపద్వచో విరిఞ్చస్య తు మానయానః ।
 అవధ్యతా తేన హి తస్య దత్తా జఘాన చాన్యాన్ రజసివరానథ ॥ ౪.౮॥
 తదా విదేహేన సుతాస్వయం వరో విఘోషితో దిక్షు విదిక్షు సర్వశః ।
 నిధార్య తద్గాధిసుతానుయాయీ యయౌ విదేహాననుజానుయాతః ॥ ౪.౯॥
 అథో అహల్యాం పతినాఽభిశప్తాం ప్రధర్షణాదిన్ద్రకృతాచ్ఛిశీకృతామ్ ।
 స్వదర్శనాన్మానుషతాముపేతాం సుయోజయామాస స గౌతమేన ॥ ౪.౧౦॥
 బలం స్వభక్తేరధికం ప్రకాశయన్ననుగ్రహం చ త్రిదశేష్యతుల్యమ్ ।
 అనన్యభక్తాం చ సురేశకాఙ్క్షయా విధాయ నారీం ప్రయయౌ తయాఽర్చితః ॥ ౪.౧౧॥
 క్షీ శ్యామావదాతే జగదేకసారే స్వనస్తవన్ద్రాధికకాన్తికాన్తే ।
 సహానుజే కార్ముకబాణపాణౌ పురీం ప్రవిష్టే తుతుషుర్విదేహజాః ॥ ౪.౧౨॥
 పపుర్నితాన్తం సరసాక్షిభృశ్చైర్వరాననాబ్జం పురుషోత్తమస్య ।
 విదేహనారీనరవర్యసఽన్ధా యథా మహాపూరుషికాస్తదజ్ఞీమ్ ॥ ౪.౧౩॥
 తథా విదేహః ప్రతిలభ్య రామం సహస్రనేత్రావరజం గవిష్టమ్ ।
 సమర్చయామాస సహానుజం తమృషిం చ సాక్షాజ్జ్వలనప్రకాశమ్ ॥ ౪.౧౪॥
 మేనే చ జామాతరమాత్మకన్యాగుణోచితం రూపనవావతారమ్ ।
 ఉవాచ చాస్మై ఋషిరుగ్రతేజాః కురుష్య జామాతరమేనమాశ్వితి ॥ ౪.౧౫॥
 స ఆహ చైనం పరమం వచన్తే కరోమి నాత్రాస్తి విచారణా మే ।
 శృణుష్య మేఽథాపి యథా ప్రతిజ్ఞా సుతాప్రదానాయ కృతా పురస్తాత్ ॥ ౪.౧౬॥
 తపో మయా చీర్ణముమాపతేః పురా వరాయుధావాప్తిధృతేన చేతసా ।
 స మే దదౌ దివ్యమిదం ధనుస్తదా కథఞ్చనాచాల్యమృతే పినాకినమ్ ॥ ౪.౧౭॥
 న దేవదైత్యోరగదేవగాయకా అలం ధనుశ్చాలయితుం సహసవాః ।

కుతో నరాస్తద్వరతో హి కింకారా సహానసైవాత్ర కృషంతి కృచ్ఛుతః ॥ ౪.౧౮॥

అధార్యమేతద్ధనురాప్య శక్కారాదహం నృణాం వీర్యపరీక్షణే ధృతః ।

సుతార్థమేతాం చకర ప్రతిజ్ఞాం దదామి కన్యాం య ఇదం హి పూరయేత్ ॥ ౪.౧౯॥

ఇతీరితాం మే గిరమభ్యవేత్య దితేః సుతా దానవయక్షరాక్షసాః ।

సమేత్య భూపాశ్చ సమీపమాశు ప్రగృహ్య తచ్ఛాలయితుం న శేకుః ॥ ౪.౨౦॥

సం స్విన్నగ్రాత్రాః పరివృత్తనేత్రా దశాననాద్యాః పతితా విమూర్ఛితాః ।

తథాఽపి మాం ధర్షయితుం న శేకుః సుతాకృతే తే వచనాం స్వయముభవః ॥ ౪.౨౧॥

పురా హి మేఽదాత్ప్రభురబ్జిణో వరం ప్రసాదితో మే తపసా కథంబున ।

బలాన్న తే కశ్చిదుపైతి కన్యకాం తదిచ్చుభిస్తే న చ ధర్షణేతి ॥ ౪.౨౨॥

తతస్తు తే నష్టమదా ఇతో గతాః సమస్తశో హ్యస్తన ఏవ పార్థివాః ।

క్లీతతో మమాయం ప్రతిపూర్య మానసం వృణోతు కన్యామయమేవ మేఽర్థితః ॥

౪.౨౩॥

తథేతి చోక్తే మునినా స కింకరైరనస్తభోగోపమమాశ్శధాఽనయత్ ।

సమీక్ష్య తద్వామకరేణ రాఘవః సలీలముద్భృత్య హసన్నపూరయత్ ॥ ౪.౨౪॥

వికృష్యమాణం తదనస్తరాధసా పరేణ నిః సీమబలేన లీలయా ।

అభిజ్యతాసహ్యమముష్య తద్వలం ప్రసోఢుమీశం కుత ఏవ తద్భవేత్ ॥ ౪.౨౫॥

స మధ్యతస్తత్ప్రవిభిజ్య లీలయా యథేక్షుదణ్డం శతమన్యకుఞ్జారః ।

విలోకయన్ వక్రమృషేరవస్థితః సలక్ష్మణః పూర్ణతనుర్యథా శశి ॥ ౪.౨౬॥

తమబ్జనేత్రం పృథుతుక్గవక్షసం శ్యామావదాతం చలకుణ్డలోజ్జ్వలమ్ ।

శశక్షతోఠోపమచన్దనోక్షితం దదర్శ విద్యుద్వనసం నృపాత్మజా ॥ ౪.౨౭॥

అథో కరాభ్యాం ప్రతిగృహ్య మాలామమ్లూనపద్మాం జలజాయతాక్షీ ।

ఉపేత్య మన్దం లల్. ఇతైః పదైస్తాం తదం స ఆసజ్య చ పార్శ్వతోఽభవత్ ॥ ౪.౨౮॥

తతః ప్రమోదో నితరాం జనానాం విదేహపుర్యామభవత్సమంతాత్ ।

రామం సమాలోక్య నరేన్ద్రపుత్ర్యా సమేతమానన్దనిధిం పరేశమ్ ॥ ౪.౨౯॥

లక్ష్మ్యా సమేతే ప్రకటం రమేశే సమ్ప్రేషయామాస తదాఽశు పిత్రే ।

విదేహరాజో దశదిగ్రథాయ స తన్నిశమ్యాఽశు తుతోష భూమిపః ॥ ౪.౩౦॥

అథాఽత్మజాభ్యాం సహితః సభార్యో యయౌ గజస్యన్దనపత్తియుక్తయా ।

స్వసేనయాఽగ్రే ప్రణిధాయ ధాతృజం వసిష్ఠమాశ్వేవ స యత్ర మైథిలః ॥ ౪.౩౧॥

స మైథిలీనాతితరాం సమర్చితో వివాహయామాస సుతం ముదమ్భరః ।
 పురోహితో గాధుసితానుమోదితో జహావ వహ్నిం విధినా వసిష్ఠః ॥ ౪.౩౨॥
 తదా విమానావలిభిర్నభస్తల్ । అం దిదృక్షతాం సజ్కులమాస నాకినామ్ ।
 సురానకా దున్దభయోఽ వినేదిరే జగుశ్చ గన్ధర్వవరాః సహస్రశః ॥ ౪.౩౩॥
 విజానమానా జగతాం హి మాతరం పురాఽర్థితుం నాఽయయురత్ర దేవతాః ।
 తదా తురామం రమయా యుతం ప్రభుం దిదృక్షవశ్చక్రలం నభస్తల్. అమ్ ॥ ౪.౩౪॥
 క్షీణి యథా పురా సాగరజాస్వయం వరే సుమానసానామభవత్సమాగమః ।
 తథా హ్యభూత్సర్వదివోకసాం తదా తథా మునీనాం సహభూభృతాం భువి ॥ ౪.౩౫॥
 ప్రగృహ్య పాణిం చ నృపాత్మజాయా రరాజ రాజీవసమాననేత్రః ।
 యథా పురా సాగరజాసమేతః సురాసురాణామమృతాభిమన్ధనే ॥ ౪.౩౬॥
 స్వలక్ష్మృతాస్తత్ర విచేరురజ్గనా విదేహరాజస్య చ యా హి యోషితః ।
 ముదా సమేతం రమయా రమాపతిం విలోక్య రామాయ దదౌ ధనం నృపః ॥ ౪.౩౭॥
 ప్రియాణి వస్త్రాణి రథాన్ సకుజ్జారాన్ పరార్ధ్యరత్నాన్యఖిలస్య చేశితః ।
 దదౌ చ కన్యాత్రయముత్తమం ముదా తదా స రామావరజేభ్య ఏవ ॥ ౪.౩౮॥
 మహోత్సవం తం త్వనుభూయ దేవతా నరాశ్చ సర్వే ప్రయయుర్యథాగతమ్ ।
 పితా వ రామస్య సుతైః సమన్వితో యయావయోధ్యాం స్వపురీం ముదా తతః ॥ ౪.౩౯॥
 తదంతరే సోఽథ దదర్శ భార్గవం సహస్రలక్షామితభానుదీధితిమ్ ।
 విభాసమానం నిజరశ్మిమణ్ణలే ధనుర్ధరం దీప్తపరశ్వధాయుధమ్ ॥ ౪.౪౦॥
 అజానతాం రాఘవమాదిపూరుషం సమాగతం జ్ఞాపయితుం నిదర్శనైః ।
 సమాహ్వయన్తం రఘుపం స్పృధేవ నృపో యయాచే ప్రణివత్య భీతః ॥ ౪.౪౧॥
 న మే సుతం హస్తుమిహార్హసి ప్రభో వయోగతస్యేత్యుదితః స భార్గవః ।
 సుతత్రయం తే ప్రదదామి రాఘవం రణే స్థితం ద్రష్టుమిహోఽగతోఽస్మ్యహమ్ ॥ ౪.౪౨॥
 స ఇత్థముక్తైవ నృపతిం రఘూత్తమం భృగుూత్తమః ప్రాహ నిజాం తనుం హరిః ।
 అభేదమజ్ఞేష్వభిదర్శయన్ పరం పురాతనోఽహం హరిరేష ఇత్యపి ॥ ౪.౪౩॥
 శృణుష్వ రామ త్వమిహోదితం మయా ధనుర్ధ్వయం పూర్వమభూన్మహోద్భుతమ్ ।
 ఉమాపతిస్త్వేకమధారయత్తతో రమాపతిశ్చాపరముత్తమోత్తమమ్ ॥ ౪.౪౪॥

తదా తు లోకస్య నిదర్శనార్థిభిః సమర్థితౌ తౌ హరిశఙ్కరౌ సురైః ।
 రణస్థితౌ వాం ప్రసమీక్షితుం వయం సమర్థయామోఽత్ర నిదర్శనార్థినః ॥ ౪.౪౫॥
 తతో హి యుద్ధాయ రమేశశఙ్కరౌ వ్యవస్థితౌ తౌ ధనుషీ ప్రగ్రహ్యౌ ।
 యతోఽన్తరస్యైష నియామకో హరిస్తతో హరోఽగ్రైఽస్య శిలోపమోఽభవత్ ॥ ౪.౪౬॥
 క్లిప్వ! శశాక నైవాథ యదాఽభివీక్షితుం ప్రస్పందితుం వా కుత ఏవ యోద్ధుమ్ ।
 శివస్తదా దేవగణః సమస్తాః శశం సురుచ్యైర్బలతో హరేర్బలమ్ ॥ ౪.౪౭॥
 యదీరణేనైవ వినైష శఙ్కరః శశాక న ప్రశ్వసితుం చ కేవలమ్ ।
 కిమత్ర వక్తవ్యమతో హరేర్బలం హరాత్పరం సర్వత ఏవ చేతి ॥ ౪.౪౮॥
 తతః ప్రణమ్యాఽశు జనార్దనం హరః ప్రసన్నదృష్ట్యా హరిణాఽభివీక్షితః ।
 జగామ కైలాసమముష్య తద్ధనుస్త్యయా ప్రభగ్నం కిల లోకసన్నిధౌ ॥ ౪.౪౯॥
 ధనుర్వదన్యద్ధరిహస్తయోగ్యం తత్కారుకౌత్కేటిగుణం పునశ్చ ।
 వరం హి హస్తే తదిదం గృహీతం మయా గృహజైతదతో హి వైష్ణవమ్ ॥ ౪.౫౦॥
 యదీదమాగృహ్య వికర్షసి త్వం తదా హరిర్నాత్ర విచార్యమస్తి ।
 ఇతి బ్రువాణః ప్రదదౌ ధనుర్వరం ప్రదర్శయత్విష్ణుబలం హరాద్వరమ్ ॥ ౪.౫౧॥
 ప్రగృహ్య తచ్ఛాపవరం స రాఘవశ్చకార సజ్యం నిమిషేణ లీలయా ।
 చకర్ష స్థాయ శరం చ పశ్యతః సమస్తలోకస్య చ సం శయం నుదన్ ॥ ౪.౫౨॥
 ప్రదర్శితే విష్ణుబలే సమస్తతో హరాచ్చ నిః సజ్ఞితయా మహాధికే ।
 జగాద మేఘాఘగభీరయా గిరా సరాఘవం భార్గవ ఆదిపూరుషః ॥ ౪.౫౩॥
 అలం బలం తే జగతోఽఖిలాద్వరం పరోఽసి నారాయణ ఏవ నాన్యథా ।
 విసర్జయన్సేహ శరం తపోమయే మహాసురే లోకమయే వరాద్విభోః ॥ ౪.౫౪॥
 పురాఽతులో నామ మహాసురోఽభవద్వరాత్స తు బ్రహ్మణ ఆప లోకతామ్ ।
 పునశ్చ తం ప్రాహ జగద్గురుర్యదా హరిర్జితః స్యాద్ధి తదైవ వధ్యసే ॥ ౪.౫౫॥
 ఆతో వధార్థం జగదస్తకస్య సర్వాజితోఽహం జితవద్వ్యవస్థితః ।
 ఇతీరితే లోకమయే స రాఘవో ముమోచ బాణం జగదస్తకేఽసురే ॥ ౪.౫౬॥
 పురా వరోఽనేన శివోపలమ్భితో ముముక్షయా విష్ణుతనుప్రవేశనమ్ ।
 స తేన రామోదరగో బహిర్గతస్తదాజ్ఞయైవాఽశు బభూవ భస్మసాత్ ॥ ౪.౫౭॥
 ఇతీవ రామాయ స రాఘవః శరం వికర్షమాణో వినిహత్య చాసురమ్ ।

క్ష్వే! తపస్తదీయం ప్రవదన్ముమోద తదీయమేవ హ్యభవత్సమస్తమ్ ॥ ౪.౫౦ ॥

నిరన్తరానన్తవిబోధసారః స జానమానోఽఖిలమాదిపూరుషః ।

వదఞ్చుణోతీవ వినోదతో హరిః స ఏక ఏవ ద్వితనుర్ముమోద ॥ ౪.౫౧ ॥

స చేష్టితం చైవ నిజాశ్రయస్య జనస్య సత్తత్త్వవిబోధకారణమ్ ।

విమోహకం చాన్యతమస్య కుర్వన్ చిక్రీడ ఏకోఽపి నరాన్తరే యథా ॥ ౪.౫౨ ॥

తతః స కారుణ్యనిధిర్నిజే జనే నితాన్తమైక్యం స్వగతం ప్రకాశయన్ ।

ద్విధేవ భూత్వా భృగువర్య ఆత్మనా రఘూత్తమేనైక్యమగాత్సమక్షమ్ ॥ ౪.౫౩ ॥

సమేత్య వైక్యం జగతోఽభివశ్యతః ప్రణుద్య శఙ్కామఖిలాం జనస్య ।

ప్రదాయ రామాయ ధనుర్వరం తదా జగామ రామానుమతో రమాపతిః ॥ ౪.౫౪ ॥

తతో నృపోఽత్యర్థముదాఽభిపూరితః సుతైః సమస్తైః స్వపురీమవాప హ ।

రేమేఽథ రామోఽపి రమాస్వరూపయా తయైవ రాజాత్మజయా హిసీతయా ॥ ౪.౫౫ ॥

యథా పురా శ్రీరమణః శ్రియా తయా రతో నితాన్తం హి పయోబ్ధిమధ్యే ।

తథా త్వయోధ్యాపురిగో రఘూత్తమోఽప్యవాస కాలం సుచిరం రతన్తయా ॥ ౪.౫౬ ॥

ఇమాని కర్మాణి రఘూత్తమస్య హారేర్విచిత్రాణ్యపి నాద్భుతాని ।

దురన్తశక్తేరథ చాస్య వైభవం స్వకీయకర్తవ్యతయాఽనువర్ణ్యతే ॥ ౪.౫౭ ॥

ఇతి శ్రీమదానన్దతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

రామావతారే ఆయోధ్యాప్రవేశో నామ చతుర్థోఽధ్యాయః ॥

అథ పఞ్చమోఽధ్యాయః ।

(రామచరితే హనూమద్దర్శనం)

ఓం । ఇత్థం విశ్వేశ్వరేఽస్మిన్నఖిల జగదవస్థాప్య సీతాసహాయే

భూమిష్ఠే సర్వలోకాస్తుతుషురనుదినం వృద్ధభక్త్యానితాన్తమ్ ।

రాజా రాజ్యాభిషేకే ప్రకృతిజనవచో మానయన్నాత్మనోఽర్థ్యం

దధ్రే తన్మన్థరాయాః శ్రుతిపథమగమద్యూమిగాయా అలఙ్ఘ్యః ॥ ౫.౧ ॥

పూర్వం క్షీరాబ్ధిజాతా కథమపి తపసైవాప్సరస్త్వం ప్రయాతా

తాం నేతుం తత్తమోఽన్థం కమలజనిరువాచాఽశు రామాభిషేకమ్ ।

భూత్వా దాసీ విలుమ్ప స్వగతిమపి తతః కర్మణా ప్రాప్స్యసే త్వం

సేత్యుక్తా మన్థరాఽసీత్తదను కృతవత్సేవ చైతత్కుకర్మ ॥ ౫.౨ ॥

తద్వాక్యాత్కైకయా సా పతిగవరబలాదాజహారైవ రాజ్యం
 రామస్తద్ధౌరవేణ త్రిదశమునికృతేఽరణ్యమేవాఽవివేశ |
 సీతాయుక్తోఽనుజేన ప్రతిదినసువివృద్ధోరుభక్త్యా సమేతః
 సం స్థాప్యాశేషజన్తూన్ స్వవిరహజశుచా త్యక్తస్వేషణార్థాన్ || ౫.3 ||

వృషాన్ పశ్వాదికీటాన్ పితరమథ సఖీన్మాతృపూర్వాన్ విసృజ్య
 ప్రోథాం గణ్గాం స్వపాదాద్ధర ఇవ గుహేనార్పితః సోఽథ తీర్త్వా |
 దేవార్చ్యస్యాపి పుత్రాదృషిగణసహితాత్ప్రాప్య పూజాం ప్రయాతః
 శైలేశం చిత్రకూటం కతిపయదినాన్యత్ర మోదన్నువాస || ౫.౪ ||

పతస్మిన్నేవ కాలే దశరథనృపతిః స్వర్గతోఽభూద్వియోగాద్
 రామస్యైవాథ పుత్రౌ విధిసుతసహితైర్మృత్పిభిః కేకయేభ్యః |
 ఆసీతో తస్య కృత్వా శ్రుతిగణవిహితప్రేతకార్యాణి నద్యః
 శోచన్తౌ రామమార్గం పురజనసహితౌ జగ్ముతుర్మాతృభిశ్చ || ౫.౫ ||

ధిక్కుర్వన్తౌ నితాన్తం సకలదురితగాం మన్థరాం కైకయాం చ
 ప్రాప్తౌ రామస్య పాదౌ మునిగణసహితౌ తత్ర చోవాచ నత్వా |
 రామం రాజీవనేత్రం భరత ఇహ పునః ప్రీతయేఽస్మాకమీశ
 ప్రాప్యాఽశు స్వామయోధ్యామవరజసహితః పాలయేమాం ధరిత్రీమ్ || ౫.౬ ||

ఇత్యుక్తః కర్తుమీశః సకలసురగణాప్యాయనం రామదేవః
 సత్యాం కర్తుం చ వాణీమవదదతితరాం నేతి సద్భక్తిసమ్రమ్ |
 క్షీణా భూయోభూయోఽర్థయన్తం ద్విగుణితశరదాం సప్తకే త్వభ్యతీతే
 కర్తైతత్తే వచోఽహం సుదృఢమృతమిదం మే వచో నాత్ర శఙ్కా || ౫.౭ ||

శ్రుత్వైతద్రామవాక్యం హుతభుజి పతనే స ప్రతిజ్ఞాం చ కృత్వా
 రామోక్తస్యాన్యథాత్వే న తు పురమభివేక్ష్యేఽహమిత్యేవ తావత్ |
 కృత్వాఽన్యాం స ప్రతిజ్ఞామవసదథ బహిర్గ్రామకే నన్దినామ్ని
 శ్రీశస్యైవాస్య కృత్వా శిరసి పరమకం పౌరటం పాదపీఠమ్ || ౫.౮ ||

సమస్తపౌరానుగతేఽనుజే గతే స చిత్రకూటే భగవానువాస హ
 అథాఽజగామేన్ద్రస్యతోఽపి వాయసో మహాసురేణాఽత్మగతేన చోదితః || ౫.౯ ||

స ఆసురావేశవశాద్రమాన్తనే యదా వ్యధాత్పుణ్ణమథాభివీక్షితః |
 జనార్దనేనాఽశు తృణే ప్రయోజితే చచార తేన జ్వలతాఽనుయాతః || ౫.౧౦ ||

స్వయమ్భుశర్వేన్ద్రముఖాన్సురేశ్వరాన్ జిజివిషుస్తాఞ్చురణం గతోఽపి |

బహిష్కృతస్వైర్రిభక్తిభావతో హ్యలక్ష్మ్యశక్త్యా పరమస్య చాక్షమైః ॥ ౫.౧౧॥
 పునః ప్రయాతః శరణం రఘూత్తమం విసర్జితస్తేన నిహత్య చాసురమ్ ।
 తదక్షిగం సాక్షికమప్యవధ్యం ప్రసాదతశ్చన్ద్రవిభూషణస్య ॥ ౫.౧౨॥
 స వాయసానామసురోఽఖిలానాం వరాదుమేశస్య బభూవ చాక్షిగః ।
 నిపాతితోఽసౌ సహ వాయసాక్షిభిస్తుణేన రామస్య బభూవ భస్మసాత్ ॥ ౫.౧౩॥
 దద్ధుర్హి తస్మై వివరం బలార్థినో యద్వాయసాస్తేన తదక్షిపాతనమ్ ।
 కృతం రమేశేన తదేకనేత్రా బభూవురన్యేఽపి తు వాయసాః సదా ॥ ౫.౧౪॥
 భవిష్యతామప్యథ యావదేవ ద్వినేత్రతా కాకకులోద్భవానామ్ ।
 తావత్తదక్ష్యస్య కురఙ్గానామ్నః శివేన దత్తం దితిజస్య చాక్షయమ్ ॥ ౫.౧౫॥
 ఆతః పునర్భావమముష్య హిన్వన్ భవిష్యత్శ్చైకదృశశ్చకార ।
 స వాయసాన్ రాఘవ ఆదిపూరుషస్తతో యయౌ శక్రసుతస్తదాజ్ఞయా ॥ ౫.౧౬॥
 రామోఽథ దణ్డకవనం మునివర్యసీతో లోకాననేకశ ఉదారబలైర్నిరస్తాన్ ।
 శ్రుత్వా ఖరప్రభృతిభిర్వరతో హరస్య సర్వైరవధ్యతనుభిః ప్రయయౌ సభార్యః ॥ ౫.౧౭॥
 ఆసిచ్ఛ తత్ర శరభఙ్గ ఇతి స్మ జ్ఞిరో లోకం హరేరిగమిషుర్మునిరుగ్రతేజాః ।
 తేనాఽదరోపహృతసార్థ్యసపర్యయా సప్రీతో దదౌ నిజపదం పరమం రమేశః ॥ ౫.౧౮॥
 ధర్మో యతోఽస్య వనగస్య నితాన్తశక్తిహోనే స్వధర్మకరణస్య హుతాశనాదౌ ।
 దేహాత్యయః స తత ఏవ తనుం నిజాగ్నౌ సన్త్యజ్య రామపురతః ప్రయయా పరేశమ్ ॥
 ౫.౧౯॥
 రామోఽపి తత్ర దదృశే ధనదస్య శాపాద్ధన్ధర్వముర్వశిరతేరథ యాతుధానీమ్ ।
 ప్రాప్తం దశాం సపది తుమ్ముబ్రునామధేయం నామ్నా విరాధమపి శర్వవరాదవధ్యమ్ ॥
 ౫.౨౦॥
 భక్ష్త్వైఽస్య బాహుయుగల్ । అం బిలగం చకార సమ్మానయన్ వచనమమ్బుజజన్మనోఽసౌ
 ।
 ప్రాదాచ్ఛ తస్య సుగతిం నిజగాయకస్య భక్షార్థమం సకమితోఽపి సహానుజేన ॥ ౫.౨౧॥
 ప్రీతిం విధిత్సురగమద్భవనం నిజస్య కుమ్భోద్భవస్య పరమాదరతోఽమునా చ ।
 సమ్బూజితో ధనురనేన గృహీతమిన్ద్రాచ్ఛార్ఙ్గం తదాదిపురుషో నిజమాజహార ॥
 ౫.౨౨॥
 ఆత్మార్థమేవ హి పురా హరిణా ప్రదత్తమిన్ద్రో తదిన్ద్రో ఉత రామకర్థాధమేవ ।

ప్రాదాదగస్త్యమునయే తదవాప్య రామో రక్షన్పషీనవసదేవ స దణ్ణకేషు || ౫.౨౩||

కాలే తదైవ ఖరదూషణయోర్భలేన రక్షః స్వసా పతినిమార్గణతత్పరాఽసీత్ |
వ్యాపాదితే నిజపతౌ హి దశాననేన ప్రామాదికేన విధినాఽభిససార రామమ్ || ౫.౨౪||

సాఽనుజ్ఞయైవ రజనీచరభర్తురుగ్రా భ్రాతృద్వయేన సహితా వనమావసన్తి |
రామం సమేత్య భవ మే పతిరిత్యవోచద్భానుం యథా తమ ఉపేత్య సుయోగకామమ్ || ౫.౨౫||

తాం తత్ర హాస్యకథయా జనకాసుతాగ్రే గచ్ఛానుజం మ ఇహ మేతి వచః స ఉక్త్వా |
తేనైవ దుష్టచరితాం హి వికర్ణనాసాం చక్రే సమస్తరజనీచరనాశహేతోః || ౫.౨౬||

తత్ప్రేరితాన్ సపది భీమబలాన్ ప్రయాతాం స్తస్యాః ఖరత్రిశిరదూషణముఖ్యబన్ధూన్ |
జఘ్నే చతుర్దశసహస్రమవారణీయకోదణ్ణపాణిరఖిలస్య సుఖం విధాతుమ్ || ౫.౨౭||

దత్తైభయే రఘువరేణ మహామునీనాం దత్తే భయే చ రజనీచరమణ్ణలస్య |
రక్షః పతిః స్వస్మముఖాదవికమ్పనాచ్చ శ్రుత్వా బలం రఘుపతేః పరమాప చిన్తామ్ || ౫.౨౮||

స త్వాశు కార్యమవమృత్యు జగామ తీరే క్షేత్రం నదీనదపతేః శ్రవణం ధరిత్ర్యాః |
మారీచమత్ర తపసి ప్రతివర్తమానం భీతం శరాద్రఘుపతేర్నితరాం దదర్శు || ౫.౨౯||

తేనార్థితః సపది రాఘవవఞ్చనార్థే మారీచ ఆహ శరవేగమముష్య జానన్ |
శక్యో న తే రఘువరేణ హి విగ్రహోఽత్ర జానామి సం స్పర్శమస్య శరస్య పూర్వమ్ || ౫.౩౦||

ఇత్యుక్తవస్తమథ రావణ ఆహ ఖడ్గం నిష్కృష్య హన్మి యది మే న కరోషి వాక్యమ్ |
తచ్ఛుశ్రవాన్ భయయుతోఽథ నిసర్గతశ్చ పాపో జగామ రఘువర్యసకాశమాశు || ౫.౩౧||

స ప్రాప్య హైమమృగతాం బహురత్నచిత్రః సీతాసమీప ఉరుధా విచచార శీఘ్రమ్ |
నిర్దోషనిత్యవరసం విదపి స్మ దేవీ రక్షోవధాయ జనమోహకృతే తథాఽహ || ౫.౩౨||

దేవేమమాశు పరిగృహ్య చ దేహి మే త్వం క్రీడామృగం త్వితి తయోదిత ఏవ రామః |
అన్వకృసార హ శరాసనబాణపాణిర్మాయామృగం నిశిచరం నిజఘాన జానన్ || ౫.౩౩||

తేనాఽహతః శరవరేణ భృశం మమార విక్రశ్య లక్ష్మణమురువ్యథయా సపాపః |

శ్రుత్యైవ లక్ష్మణమచూచుదదుగ్రవాక్యైః సోఽప్యోప రామపథమేవ సచాపబాణః ॥
X.3౪॥

యాం యాం పరేశ ఉరుధైవ కరోతి లీలాం తాం తాం కరోత్యను తధైవ రమాపి దేవీ ।
నైతావతాఽస్య పరమస్య తథా రమాయా దోషోఽణురప్యనువిచిన్త్య ఉరుప్రభూ యత్ ॥
X.3౫॥

క్వాజ్ఞానమాపదపి మన్దకటాక్షమాత్రసర్గస్థితిప్రల్ । ఆయసం సృతిమోక్షహేతోః ।
దేవ్యా హరేః కిము విడమ్బునమాత్రమేతద్విక్రీడతోః సురనరాదివదేవ తస్మాత్ ॥ X.3౬॥
దేవ్యాః సమీపమథ రావణ ఆససాద సాఽదృశ్యతామగమదప్యవిషహ్యశక్తిః ।
సృష్ట్యాఽత్మనః ప్రతికృతిం ప్రయయౌ చ శీఘ్రం కైలాసమర్చితపదా న్యవసచ్ఛివాభ్యామ్
॥ X.3౭॥

తస్యాస్తు తాం ప్రతికృతిం ప్రవివేశ శక్రో దేవ్యాశ్చ సన్నిధియుతాం వ్యవహారసిద్ధ్యై ।
ఆదాయ తామథ యయౌ రజనీచరేన్ద్రో హత్వా జటాయుషమురుశ్రమతో నిరుద్ధః ॥
X.3౮॥

మార్గే వ్రజన్తమభియాయ తతో హనూమాన్ సం వారితో రవిసుతేన చ జానమానః ।
దైవం తు కార్యమథ కీర్తిమభీష్పమానో రామస్య నైనమహనద్యచనాద్ధరేశ్చ ॥ X.3౯॥
ప్రాప్యైవ రాక్షస ఉతాఽత్మపురీం స తత్ర సీతాకృతిం ప్రతినిధాయ రరక్ష చాథ ।
రామోఽపి తత్తు వినిహత్య సుదుష్టరక్షః ప్రాప్యాఽశ్రమం స్వదయితాం నహి పశ్యతీవ ॥
X.౪౦॥

అన్వేషమాణ ఇవ తం చ దదర్శ గృధ్రం సీతారిరక్షిషుమథో రిపుణా విశస్తమ్ ।
ల్అన్దాత్మచేష్టమమునోక్తమరేశ్చ కర్మ శ్రుత్వా మృతం తమదహత్స్వగతిం తథాఽదాత్
॥ X.౪౧॥

అన్యత్ర వైవ విచరన్ సహితోఽనుజేన ప్రాప్తః కరో స సహసాఽథ కబన్ధనామ్నః ।
ధాతుర్వరాదఖిలజాయిన ఉజ్జితస్య మృత్యోశ్చ వజ్రపతనాదతికుఞ్చితస్య ॥ X.౪౨॥
ఛిత్వాఽస్య బాహుయుగల్ । అం సహితోఽనుజేన తం పూర్వవత్ప్రతివిధాయ
సురేన్ద్రభృత్యమ్ ।
నామ్నా దనుం త్రిజటయైవ పురాఽభిజాతం గన్ధర్వమాశు చ తతోఽపి తదర్చితోఽగాత్
॥ X.౪3॥

దృష్ట్వా తమేవ శబరీ పరమం హరిం చ జ్ఞాత్వా వివేశ దహనం పురతోఽస్య తస్యై ।

ప్రాదాత్స్వలోకమిమమేవ హి సా ప్రతీక్ష్య పూర్వం మతజ్జవవనేన వనేత్ర సాభూత్ ||
 ౫.౪౪ ||

శాపాద్వరాపురసమేవ హి తాం విముచ్య శిష్యా కృతాత్పతిపురస్వతిదర్పహేతోః |
 గత్వా దదర్శ పవనాత్మజమృశ్యమూకే స హ్యేక ఏనమవగచ్ఛతి సమ్యగీశమ్ || ౫.౪౫ ||
 దేహేపి యత్ర పవనోత్ర హరిర్యతోఽసౌ తత్రైవ వాయురితి వేదవచః ప్రసిద్ధమ్ |
 కస్మిన్స్వహం త్వితి తథైవ హి సోఽవతారే తస్మాత్స మారుతికృతే రవిజం రరక్ష ||
 ౫.౪౬ ||

ఏవం స కృష్ణతనురర్జునమప్యరక్షదీభిమార్థమేవ తదరిం రవిజం నిహత్య |
 పూర్వం హి మారుతిమవాప రవేః సుతోఽయం తేనాస్య వాలినమహాన్ రఘుపః ప్రతీపమ్
 || ౫.౪౭ ||

ఏవం సురాశ్చ పవనస్య వశే యతోఽతః సుగ్రీవమత్ర తు పరత్ర చ శక్రసూనుమ్ |
 సర్వే శ్రితా హనుమతస్తదనుగ్రహాయ తత్రాగమద్రఘుపతిః సహ లక్ష్మణేన || ౫.౪౮ ||

యత్పాదపక్ష్మజరజః శిరసా విభర్తి శ్రీరబ్జశ్చ గిరిశః సహ లోకపాలైః |
 సర్వేశ్వరస్య పరమస్య హి సర్వశక్తేః కిం తస్య శత్రుహాననే కపయః సహాయాః ||
 ౫.౪౯ ||

సమాగతే తు రాఘవే ప్లవక్లమాః ససూర్యజాః |
 విపుప్లుపుర్భయార్ధితా న్యవారయచ్చ మారుతిః || ౫.౫౦ ||

సం స్థాప్యాఽశు హరీన్ద్రాన్ జానన్ విష్ణోర్గుణాననస్తాన్ సః |
 సాక్షాద్భృహ్మపితాఽసావిత్యేనేనాస్య పాదయోః పేతే || ౫.౫౧ ||

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 రామచరితే హనుమద్దర్శనం నామ పంచమోఽధ్యాయః ||

అథ షష్ఠోఽధ్యాయః |

(సముద్రతరణనిశ్చయః)

ఓం | ఉత్థాప్య చైనమరవిన్దలాయతాక్షశ్చక్రాజ్జితేన వరదేన కరాముఖేన |
 కృత్వా చ సం విదమనేన సుతోఽస్య చాం సం ప్రీత్యాఽరురోహ స హసన్ సహ లక్ష్మణేన
 || ౬.౧ ||

ఆరోప్య చాం సయుగల్| అం భగవన్తమేనం తస్యానుజం చ హనుమాన్ ప్రయయా
కపీస్త్రిమ్ |

సఖ్యం చకార హుతభుక్ప్రముఖే చ తస్య రామేణ శాశ్వతనిజార్తిహరేణ శీఘ్రమ్ ||
౬.౨||

శ్రుత్వా౭స్య దుఃఖమథ దేవవరః ప్రతిజ్ఞాం చక్రే స వాలినిధనాయ హరీశ్వరో౭పి |
సీతానుమార్గణకృతే౭థ స వాలినైవ క్షిప్తాం హి దున్దుభితనుం సమదర్శయచ్చ || ౬.3||

వీక్ష్యైవ తాం నివతితామథ రామదేవః సో౭ఙ్గుష్ఠమాత్రవలనాదతిలీలయైవ |
సమ్ప్రాస్య యోజనశతే౭థ తయైవ చోర్వీం సర్వాం విదార్య దితిజానహనద్రసాస్థాన్ ||
౬.౪||

శరస్వసాదజబలాద్దితిజానవధ్యాన్ సర్వాన్నిహత్య కుణపేన పునశ్చ సఖ్యా |
భీతేన వాలిబలతః కథితః స్మ సప్త సాలాన్ ప్రదర్శ్య దితిజాన్ సుదృఢాంశ్చ వజ్రాత్ ||
౬.౫||

ఏకైకమేషు స వికమ్పయితుం సమర్థః పత్రాణి లోప్తమపి తూత్సహతే న శక్తః |
విష్వక్స్వీతాన్ యది భవాన్ ప్రతిభేత్స్యతీమానేకేషుణా తర్హి వాలివధే సమర్థః || ౬.౬||
జేతుం చతుర్గుణబలో హి పుమాన్ ప్రభుః స్యాద్ధన్తుం శతాధికబలో౭తిబలం సుశక్తః |
తస్మాదిమాన్ హరిహయాత్మజబాహ్వాలోప్యపత్రాన్ విభిద్య మమ సం శయమాశు భిన్ధి
|| ౬.౭||

శ్రుత్వా౭స్య వాక్యమవమృశ్య దితేః సుతాం స్తాన్ ధాతుర్వరాదఖిలపుష్పిరభేద్యరూపాన్
|

బ్రహ్మత్వమాప్తుమచలం తపసి ప్రవృత్తానేకేషుణా సపది తాన్ ప్రవిభేద రామః || ౬.౮||
సన్ధాయ కార్ముకవరే నిశితే తు బాణే౭థా౭కృష్య దక్షిణభుజేన తదా ప్రముక్తే |
రామేణ సత్వరమనన్తబలేన సర్వే చూర్ణీకృతాః సపది తే తరవో రవేణ || ౬.౯||

భిత్త్వా చతాన్ సగిరికుం భగవత్ప్రముక్తః పాతాల్| అసప్తకమథాత్ర చ యే త్వవధ్యాః |
నామ్నా౭సరాః కుముదినో౭బ్జజవాక్యరజ్ఞాః సర్వాంశ్చ తానదహదాశు శరః స ఏకః ||
౬.౧౦||

నైతద్విచిత్రమమితోరుబలస్య విష్టోర్యత్ప్రేరణాత్సపవనస్య భవేత్ప్రవృత్తిః |
లోకస్య సప్రకృతికస్య సరుద్రకాల కర్మాదికస్య తదపిదమనన్యసాధ్యమ్ || ౬.౧౧||
లీ| దృష్ట్వా బలం భగవతో౭థ హరీశ్వరో౭సావగ్రే నిధాయ తమయాత్పురమగ్రజస్య |

ఆశ్రుత్య రావమనుజస్య బిలాత్స చాఽగాదభ్యేనమాశు దయితాప్రతివారితోఽపి ||
 ౬.౧౨||

తన్ముష్టిభిః ప్రతిహతః ప్రయయావశక్తః సుగ్రీవ ఆశు రఘుపోఽపి హి ధర్మమీక్షన్ |
 నైనం జఘాన విదితాఖిలలోకచేష్టోఽప్యేనం స ఆహ యుధి వాం న మయా వివిక్టౌ ||
 ౬.౧౩||

సౌభ్రాత్రమేష యది వాఞ్చుతి వాలినైవ నాహం నిరాగసమథాగ్రజనిం హనిష్యే |
 దీర్ఘః సహోదరగతో న భవేద్ధి కోపో దీర్ఘోఽపి కారణమృతే వినివర్తతే చ || ౬.౧౪||
 కోపః సహోదరజనే పునరస్తకాలే ప్రాయో నివృత్తిముపగచ్ఛతి తాపకశ్చ |
 ఏకస్య భక్త ఇతి నైవ ఝటిత్యపాస్తదోషో నిహస్తుమిహ యోగ్య ఇతి స్మ మేనే || ౬.౧౫||
 తస్మాన్న బన్ధుజనగే జనితే విరోధే కార్యో వధస్తదనుబన్ధిభిరాశ్వితీహ |
 ధర్మం ప్రదర్శయితుమేవ రవేః సుతస్య భావీ న తాప ఇతి విచ్ఛ న తం జఘాన ||
 ౬.౧౬||

యః ప్రేరకః సకలషేముషిసంతతేశ్చ తస్యాజ్ఞతా కుత ఇహేశవరస్య విష్టోః |
 తేనోదితోఽథ సుదృఢం పునరాగతేన వజ్రోపమం శరమమూముచదిన్ద్రసూనోః ||
 ౬.౧౭||

రామాజ్ఞయైవ లతయా రవిజే విభక్తే వాయోః సుతేన రఘుపేణ శరే చ ముక్తే |
 శ్రుత్వాఽస్య శబ్దమతులం హృది తేన విధ్ధ ఇన్ద్రాత్మజో గిరిరివాపతదాశు సన్నః ||
 ౬.౧౮||

భక్తో మమైష యది మామభిపశ్యతీహ పాదౌ ధ్రువం మమ సమేష్యతి నిర్విచారః |
 యోగ్యో వధో నహి జనస్య పదానతస్య రాజ్యార్థినా రవిసుతేన వధోఽర్థితశ్చ || ౬.౧౯||
 కార్యం హ్యభీష్టమపి తత్ప్రణతస్య పూర్వం శస్త్రో వధో న పదయోః ప్రణతస్య చైవ |
 తస్మాదదృశ్యతమరేవ నిహన్తి శక్రపుత్రం త్వితీహ తమదృష్టతయా జఘాన || ౬.౨౦||

యః ప్రేరకః సకలలోకబలస్య నిత్యం పూర్ణావ్యయోచ్ఛబలవీర్యతనుః స్వతన్త్రః |
 కిం తస్య దృష్టిపథగస్య చ వానరోఽయం కర్తైశ్చాపమపి యేన పురా విభగ్నమ్ ||
 ౬.౨౧||

సన్నేఽథ వాలిని జగామ చ తస్య పార్శ్వం ప్రాహైనమార్ద్రవచసా యది వాఞ్చుసి త్వమ్
 |
 ఉజ్జివయిష్య ఇతి నైచ్ఛదసౌ త్వదగ్రే కో నామ నేచ్ఛతి మృతిం పురుషోత్తమేతి ||
 ౬.౨౨||

కార్యాణి తస్య చరమాణి విధాయ పుత్రం త్వగ్రే నిధాయ రవిజః కపిరాజ్య ఆసీత్ |
లిఖి రామోఽపి తద్గిరివరే చతురోఽథ మాసాన్ దృష్ట్వా ఘనాగమమువాస
సలక్ష్మణోఽసౌ || ౬.౨౩||

అథాతిసక్తే ఊతిపే కపీనాం ప్రవిస్మృతే రామకృతోపకారే |
ప్రసహ్య తం బుద్ధిమతాం వరిష్టో రామాజ్ఞిభక్తో హనుమానువాచ || ౬.౨౪||

న విస్మృతిస్తే రఘువర్యకార్యే కార్యా కథఞ్చిత్స హి నోఽభిపూజ్యః |
న చేత్స్వయం కర్తుమభీష్టమద్య తే ధ్రువం బలేనాపి హి కారయామి || ౬.౨౫||

స ఏవముక్త్వా హరిరాజసన్నిధౌ ద్వీపేషు సప్తస్వపి వానరాన్ ప్రతి |
సమ్మేల్. అనాయాఽశుగతీన్ స్మ వానరాన్ ప్రస్థాపయామాస సమస్తః ప్రభుః ||
౬.౨౬||

హరీశ్వరాజ్ఞాప్రణిధానపూర్వకం హనుమాతా తే ప్రహితా హివానరాః |
సమస్తశైలద్రుమషణ్ణసం స్థితాన్ హరీన్ సమాదాయ తదాఽభిజగ్ముః || ౬.౨౭||

తదైవ రామోఽపి హి భోగసక్తం ప్రమత్తమాలక్ష్య కపీశ్వరం ప్రభుః |
జగాద సౌమిత్రిమిదం వచో మే ప్లవక్లమేశాయ వదాఽశు యాహి || ౬.౨౮||

యది ప్రమత్తోఽసి మదీయకార్యే నయామ్యహం త్యేన్యసుతస్య మార్గమ్ |
ప్రాయః స్వకార్యే ప్రతిపాదితే హి మదోద్ధతా న ప్రతికర్తుమీశతే || ౬.౨౯||

ఇతిధ్వరామేణ సమీరితే తదా యయౌ సబాణః సధనుః స లక్ష్మణః |
దృష్ట్వైవ తం తేన సహైవ తాపనిర్భయాద్యయౌ రామపదాన్తికం త్వరన్ || ౬.౩౦||

హనుమాతః సాధువచోభిరాశు ప్రసన్నచేతస్యధిపే కపీనామ్ |
సమాగతే సర్వహరిప్రవీరైః సహైవ తం వీక్య ననన్ద రాఘవః || ౬.౩౧||

ససమ్భ్రమం తం పతితం పదాబ్జయోస్త్యరన్ సముత్థాప్య సమాశ్లిషత్ప్రభుః |
స చోపవిష్టో జగదీశసన్నిధౌ తదాజ్ఞయైవాఽదిశదాశు వానరాన్ || ౬.౩౨||

సమస్తదిక్షు ప్రహితేషు తేన ప్రభుర్లనూమన్తమిదం బభాషే |
న కశ్చిదీశస్త్వదృతేఽస్తి సాధనే సమస్తకార్యప్రవరస్య మేఽస్య || ౬.౩౩||

అతస్త్యమేవ ప్రతియాహి దక్షిణాం దిశం సమాదాయ మదఙ్గలీయకమ్ |
ఇతిరితోఽసౌ పురుషోత్తమేన యయౌ దిశం తాం యువరాజయుక్తః || ౬.౩౪||

లివ్ | సమస్తదిక్షు ప్రతియాపితా హి తే హరీశ్వరాజ్ఞాముపధార్య మాసతః |

సమాయయుస్తేఽఙ్గదజామ్భవన్ముఖాః సుతేన వాయోః సహితా నచాయయుః ॥
౬.౩౫॥

సమస్తదుర్గప్రవరం దురాసదం విమార్గతాం విన్ధ్యగిరిం మహాత్మనామ్ ।

గతః స కాలో హరిరాడుదీరితః సమాసదంశ్చాథ బిలం మహాద్భుతమ్ ॥ ౬.౩౬॥

కృతం మయేనాతివిచిత్రముత్తమం సమీక్ష్య తత్తార ఉవాచ చాఙ్గదమ్ ।

వయం న యామో హరిరాజసన్నిధిం విలజ్ఘితో నః సమయో యతోఽస్య ॥ ౬.౩౭॥

దురాసదోఽసావతిచణ్ణశాసనో హనిష్యతి త్వామపి కిం మదాదికాన్ ।

అగమ్యమేతద్బిలమాప్య తత్సుఖం వసామ సర్వే కిమసావిహోఽచరేత్ ॥ ౬.౩౮॥

న వైవ రామేణ సలక్ష్మణేన ప్రయోజనం నో వనచారిణాం సదా ।

న చేహ నః పీడయితుం స చ క్షమస్తతో మమేయం సువినిశ్చితా మతిః ॥ ౬.౩౯॥

ఇతీరితం మాతులవాక్యమాశు స ఆదదే వాలిసుతోఽపి సాదరమ్ ।

ఉవాచ వాక్యం చ న నో హరీశ్వరః క్షమీ భవేల్లజ్ఘితశాసనానామ్ ॥ ౬.౪౦॥

రాజ్యార్థినా యేన హి ఘాతితోఽగ్రజో హృతాశ్చ దారాః సున్యశం సకేన ।

స నః కథం రక్షతి శాసనాతిగాన్నిరాశ్రయాన్ దుర్బలకాన్ బలే స్థితః ॥ ౬.౪౧॥

ఇతీరితే శక్రసూతాత్మజేన తథేతి హోచుః సహ జామ్భవన్ముఖాః ।

సర్వేఽపి తేషామథ వైకమత్యం దృష్ట్వా హనూమానిదమాబభాషే ॥ ౬.౪౨॥

విజ్ఞాతమేతద్ధి మయాఽఙ్గదస్య రాజ్యాయ తారాభిహితం హి వాక్యమ్ ।

సాధ్యం న చైతన్నహి వాయునూనూ రామప్రతీపం వచనం సహేత ॥ ౬.౪౩॥

న చాహమాక్రష్టుముపాయతోఽపి శక్యః కథఞ్చిత్సకలైః సమేతైః ।

సన్మార్గతో వైవ చ రాఘవస్య దురస్తశక్తేర్బిలమప్రథుష్యమ్ ॥ ౬.౪౪॥

వచో మమైతద్యది చాఽదరేణ గ్రాహ్యం భవేద్వస్తదతిప్రియం మే ।

న చేద్బలాదప్యనయే ప్రవృత్తాన్ ప్రశాస్య సన్మార్గగతాన్ కరోమి ॥ ౬.౪౫॥

ఇతీరితం తత్ప్రవనాత్మజస్య శ్రుత్వాఽతిభీతా ధృతమూకభావాః ।

సర్వేఽనుజగ్ముస్తమథాద్రిముఖ్యం మహేన్ద్రమాసేదురగాధబోధాః ॥ ౬.౪౬॥

ల్పంజరీక్ష్య తే సాగరమప్రథుష్యమపారమేయం సహసా విషణ్ణాః ।

దృఢం నిరాశాశ్చ మతిం హి దధ్రుః ప్రాయోపవేశాయ తథా చ చక్రుః ॥ ౬.౪౭॥

ప్రాయోపవిష్టాశ్చ కథా వదన్తో రామస్య సం సారవిముక్తిదాతుః ।

జటాయుషః పాతనమూచురేతత్సమ్ప్రాతిహ్నామ్నుః శ్రవణం జగామ ॥ ౬.౪౮॥

తస్యాగ్రజోఽసావరుణస్య సూనుః సూర్యస్య బిమ్బం సహ తేన యాతః ।
జవం పరీక్షన్నథ తం సుతప్తం గుప్త్యా పతత్రక్షయమాప్య చాపతత్ ॥ ౬.౪౯॥

స దగ్ధపక్షః సవిత్పుత్రతాపాచ్ఛుత్రైవ రామస్య కథాం సపక్షః ।
భూత్వా పునశ్చాపి మృతిం జటాయుషః శుశ్రావ పృష్ట్యా పునరేవ సమ్యక్ ॥ ౬.౫౦॥

స రావణస్యాథ గతిం సుతోక్తాం నివేద్య దృష్ట్వా జనకాత్మజాకృతిమ్ ।
స్వయం తథాఽశోకవనే నిషణ్ణామవోచదేభ్యో హరిపుంజవేభ్యః ॥ ౬.౫౧॥

తతస్తు తే బ్రహ్మసుతేన పృష్టా న్యవేదయన్నాత్మబలం పృథక్పృథక్ ।
దక్షేవ చాఽరభ్య దశోత్తరస్య క్రమాత్పథో యోజనతోఽతియానే ॥ ౬.౫౨॥

ససీలమైస్త్వద్వివిదాః సతారాః సర్వేఽప్యశీత్యాః పరతో న శక్తాః ।
గస్తుం యదాఽథాఽత్మబలం స జామ్బవాన్ జగాద తస్మాత్పునరష్టమాం శమ్ ॥
౬.౫౩॥

బలేర్యదా విష్ణురవాప లోకాం స్త్రిభిః క్రమైర్నున్దిరవం ప్రకుర్వతా ।
తదా మయా భ్రాన్తమిదం జగత్త్రయం సవేదనం జాను మమాఽస మేరుతః ॥ ౬.౫౪॥

అతో జవో మే నహి పూర్వసమ్మితః పురా త్వహం షణ్ణవతిప్లవోఽస్మి ।
తతః కుమారోఽఙ్గద ఆహ చాస్మాచ్ఛతం ప్లవేయం న తతోఽభిజానే ॥ ౬.౫౫॥

అపూరితే తైః సకలైః శతస్య గమాగమే శత్రుబలం చ వీక్ష్య ।
సుదుర్గమత్వం చ నిశాచరేశపుర్యాః స ధాతుః సుత ఆబభాషే ॥ ౬.౫౬॥

అయం హి గృధ్రః శతయోజనం గిరిం త్రికూటమాహేత ఉతాత్ర విఘ్నాః ।
భవేయురన్యేఽపి తతో హనూమానేకః సమర్థో న పరోఽస్తి కశ్చిత్ ॥ ౬.౫౭॥

ఉక్త్వా స ఇత్థం పునరాహా సూనుం ప్రాణస్య నిః సీమబలం ప్రశం సయన్ ।
ల్వి|త్వమేక ఏవాత్ర పరం సమర్థః కురుష్వ చైతత్పరిపాహి వానరాన్ ॥ ౬.౫౮॥

ఇతిరితోఽసౌ హనుమాన్నిజేప్పితం తేషామశక్తిం ప్రకటాం విధాయ ।
అవర్ధతాఽశు ప్రవిచిన్త్య రామం సుపూర్ణశక్తిం చరితోస్తదాజ్ఞామ్ ॥ ౬.౫౯॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవिरचितే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
శ్రీరామచరితే సముద్రతరణనిశ్చయో నామ షష్ఠోఽధ్యాయః ॥

అథ సప్తమోఽధ్యాయః ।

(హనూమత్ప్రతియానమ్)

ఓం । రామాయ శాశ్వతసువిస్తృతషడ్గుణాయ సర్వేశ్వరాయ సుఖసారమహార్ణవాయ ।
నత్వా లిలంఘ్యిషురర్ణవముత్పపాత నిష్పీడ్య తం గిరివరం పవనస్య నూనుః ॥ ౭.౧॥

చుక్షోభ వారిధిరనుప్రయయౌ చ శీఘ్రం యాదోగణైః సహ తదీయబలాభిక్యప్తః ।
వృక్షాశ్చ పర్వతగతాః పవనేన పూర్వం క్షిప్తోఽర్ణవే గిరిరుదాగమదస్య హేతోః ॥ ౭.౨॥

స్యాలో హరస్య గిరిపక్షవినాశకాలే క్షిప్త్యాఽర్ణవే స మరుతోర్వరితాత్మపక్షః ।
హైమో గిరిః పవనజస్య తు విశ్రమార్థముద్భిద్య వారిధిమవర్ణదనేకసానుః ॥ ౭.౩॥

నైవాత్ర విశ్రమణమైచ్ఛత నిః శ్రమోఽసౌ నిః సీమపౌరుషగుణస్య కుతః శ్రమోఽస్య ।
ఆశ్లిష్య పర్వతవరం స దదర్శ గచ్ఛన్ దేవైస్తు నాగజననీం ప్రహితాం వరేణ ॥ ౭.౪॥

జిజ్ఞాసుభిర్నిజబలం తవ భక్షమేతు యద్యత్త్వమిచ్ఛసి తదిత్యమరోదితాయాః ।
ఆస్యం ప్రవిశ్య సపది ప్రవినిః సృతోఽస్మాద్దేవాననన్దయదుత స్వృతమేషు రక్షన్ ॥ ౭.౫॥

దృష్ట్వా సురప్రణయితాం బలమస్య చోగ్రం దేవాః ప్రతుష్టుపురముం సుమనోభివృష్ట్యా ।
తైరాదృతః పునరసౌ వియతైవ గచ్ఛన్ ఛాయాగ్రహం ప్రతిదదర్శ చ సిం హికాఖ్యమ్ ॥
౭.౬॥

లంకావనాయ సకలస్య చ నిగ్రహేఽస్యాః సామర్థ్యమప్రతిహతం ప్రదదౌ విధాతా ।
ఛాయామవాక్షిపదసౌ పవనాత్మజస్య సోఽస్యాః శరీరమనువిశ్య బిభేధ చాఽశు ॥ ౭.౭॥

నిస్సీమమాత్మబలమిత్యనుదర్శయానో హత్త్వైవ తామపి విధాత్పవరాభిగుప్తామ్ ।
లమ్బే స లమ్బుశిఖరే నిపపాత లంకాప్రాకారరూపకగిరావథ సఖ్యుకోచ ॥ ౭.౮॥

భూత్వా బిలాల్ అసమితో నిశితాం పురీం చ ప్రాప్స్యన్ దదర్శ నిజరూపవతీం స
లంకామ్ ।

రుద్ధోఽనయాఽశ్వథ విజిత్య చ తాం స్వముష్టిపిష్టాం తయాఽనుమత ఏవ వివేశ
లంకామ్ ॥ ౭.౯॥

మార్గమాణో బహిశ్చాన్తః సోఽశోకవనికాతల్ ఏ ।
దదర్శ శిం శపావృక్షమూలస్థితరమాకృతిమ్ ॥ ౭.౧౦॥

నరలోకవిడమ్బుస్య జానన్ రామస్య హృద్గతమ్ ।
తస్య చేష్టానుసారేణ కృత్వా చేష్టాశ్చ సం విదః ।
లీస్యితాదృక్చేష్టాసమేతాయా అఙ్గులీయమదాత్తతః ॥ ౭.౧౧॥

సీతాయా యాని చైవాఽసన్నాకృతేస్తాని సర్వశః ।
 భూషణాని ద్విధా భూత్వా తాన్యేవాఽసం స్తథైవ చ ॥ ౭.౧౨॥
 అథ చూల్ ఆమణిం దివ్యం దాతుం రామాయ సా దదౌ ।
 యద్యప్యేతన్న పశ్యన్తి నిశాచరగణాస్తు తే ।
 ద్యులోకచారిణః సర్వం పశ్యన్స్ఫుషయ ఏవ చ ॥ ౭.౧౩॥
 తేషాం విడమ్బనాయైవ దైత్యానాం వఞ్చనాయ చ ।
 పశ్యతాం కలిముఖ్యానాం విడమ్బోఽయం కృతో భవేత్ ॥ ౭.౧౪॥
 కృత్వా కార్యమిదం సర్వం విశక్కుః పవనాత్మజః ।
 ఆత్మావిష్కరణే చిత్తం చక్రే మతిమతాం వరః ॥ ౭.౧౫॥
 అథ వనమఖిలం తద్రావణస్యావలుప్య క్షితిరుహమిమమేకం వర్జయిత్వాఽశు వీరః ।
 రజనిచరవినాశం కాఙ్క్షమాణోఽతివేలం ముహురతిరవనాదీ తోరణం చాఽరురోహ ॥
 ౭.౧౬॥
 అథాశ్ంధాననః కపిన్ద్రచేష్టితం పరమ్ ।
 దీదేశ కిఙ్కరాన్ బహూన్ కపిర్నిగృహ్యతామితి ॥ ౭.౧౭॥
 సమస్తశో విమృత్యవో వరాధరస్య కిఙ్కరాః ।
 సమాసదన్మహాబలం సురాన్తరాత్మనోఽఙ్గజమ్ ॥ ౭.౧౮॥
 అశీతికోటియూథపం పురస్సరాష్టకాయుతమ్ ।
 అనేకహేతిసక్కులం కపిన్ద్రమావృణోద్బలమ్ ॥ ౭.౧౯॥
 సమావృతస్తథాఽయుధైః స తాడితశ్చ తైర్భృశమ్ ।
 చకార తాన్ సమస్తశస్త్రైః అప్రహారచూరితాన్ ॥ ౭.౨౦॥
 పునశ్చ మన్త్రిపుత్రకాన్ స రావణప్రచోదితాన్ ।
 మమర్ష సప్త పర్వతప్రభాన్ వరాభిరక్షితాన్ ॥ ౭.౨౧॥
 బలాగ్రగామినస్తథా సశర్వవాక్కుగర్వితాన్ ।
 నిహత్య సర్వరక్షసాం తృతీయభాగమక్షిణోత్ ॥ ౭.౨౨॥
 లిక్షన్ నౌపమం హరేర్బలం నిశమ్య రాక్షసాధిపః ।
 కుమారమక్షమాత్మనః సమం సుతం న్యయోజయత్ ॥ ౭.౨౩॥
 స సర్వలోకసాక్షిణః సుతం శరైర్వవర్ష హా ।
 శితైర్వరాస్త్రమన్త్రిత్వైర్న చైనమభ్యచాలయత్ ॥ ౭.౨౪॥

స మణ్ణమధ్యకాసుతం సమీక్ష్య రావణోపమమ్ |
 తృతీయ ఏష చాం శకో బలస్య హీత్యచింతయత్ || ౨.౨౫ ||
 నిధార్య ఏవ రావణః స రాఘవస్య నాన్యథా |
 యదీన్ద్రజిన్మయా హతో న చాస్య శక్తిరీక్ష్యతే || ౨.౨౬ ||
 అతస్తయోః సమో మయా తృతీయ ఏష హన్యతే |
 విచార్య వైవమాశు తం పదోః ప్రగృహ్య పుష్టవే || ౨.౨౭ ||
 స చక్రవద్భ్రమాతురం విధాయ రావణాత్మజమ్ |
 అపోధయద్ధరాతల్. ఏ క్షణేన మారుతీ తనుః || ౨.౨౮ ||
 విచూర్ణితే ధరాతల్ | ఏ నిజే సుతే స రావణః |
 నిశమ్య శోకతాపితస్తదగ్రజం సమాదిశత్ || ౨.౨౯ ||
 అధేన్ద్రజిన్మహాశరైర్వరాస్త్రసమ్ప్రయోజితైః |
 తతక్ష వానరోత్తమం న చాశకద్విచాలనే || ౨.౩౦ ||
 అథాస్త్రముత్తమం విధేర్యుయోజ సర్వదుష్షహమ్ |
 స తేన తాడితో హరిర్వ్యచింతయన్నిరాకులః || ౨.౩౧ ||
 మయా వరా విలజ్జితా హ్యనేకశః స్వయమ్భువః |
 స మాననీయ ఏవ మే తతోఽత్ర మానయామ్యహమ్ || ౨.౩౨ ||
 ఇమే చ కుర్యురత్ర కిం ప్రహృష్టరక్షసాం గణాః |
 ఇతీహ లక్ష్యమేవ మే స రావణశ్చ దృశ్యతే || ౨.౩౩ ||
 ఇదం సమీక్ష్య బద్ధవత్స్థితం కపీన్ద్రమాశు తే |
 ళ్ | బబన్ధురస్యపాశకైర్లగామ చాస్త్రమస్య తత్ || ౨.౩౪ ||
 అథ ప్రగృహ్య తం కపిం సమీపమానయంశ్చ తే |
 నిశాచరేశ్వరస్య తం స పృష్టవాంశ్చ రావణః || ౨.౩౫ ||
 కపే కుతోఽసి కస్య వా కిమర్థమీదృశం కృతమ్ |
 ఇతిరీతః స చావదత్ప్రణమ్య రామమీశ్వరమ్ || ౨.౩౬ ||
 అవైహి దూతమాగతం దురన్తవిక్రమస్య మామ్ |
 రఘూత్తమస్య మారుతిం కులక్షయే తవేశ్వరమ్ || ౨.౩౭ ||
 న చేత్ప్రదాస్యసి త్వరన్ రఘూత్తమప్రియాం తదా |
 సపుత్రమిత్రబాన్ధవో వినాశమాశు యాస్యసి || ౨.౩౮ ||

స రామబాణధారణే క్షమాః సురేశ్వరా ఆపి ।

విరిశ్చేశ్వరస్వపూర్వకాః కిము త్వమల్పసారకః ॥ ౭.౩౯॥

ప్రకోపితస్య తస్య కః పురస్థితౌ క్షమో భవేత్ ।

సురాసురోరగాదికే జగత్స్యచిన్త్యకర్మణః ॥ ౭.౪౦॥

ఇతీరితే వధోద్యతం న్యవారయద్విభీషణః ।

స పుచ్చదాహకర్మణి న్యయోజయన్నిశాచరాన్ ॥ ౭.౪౧॥

అథాస్య వస్త్రసశ్చయైః పిథాయ పుచ్చమగ్నయే ।

దదుర్దదాహ నాస్య తన్మరుత్సఖో హుతాశనః ॥ ౭.౪౨॥

మమర్ష సర్వచేష్టితం స రక్షసాం నిరామయః ।

బలోద్ధతత్స కౌతుకాత్ప్రదగ్ధమేవ తాం పురీమ్ ॥ ౭.౪౩॥

దదాహ చాఖిలం పురం స్వపుచ్చగేన వహ్నినా ।

కృతిస్తు విశ్వకర్మణోఽప్యదహ్యాతాస్య తేజసా ॥ ౭.౪౪॥

సువర్ణరత్నకారితాం స రాక్షసోత్తమైః సహ ।

ప్రదహ్య సర్వశః పురీం ముదాఽన్వితో జగర్ష చ ॥ ౭.౪౫॥

లిస రావణం సపుత్రకం తృణోపమం విధాయ చ ।

తయోః ప్రపశ్యతోః పురం విధాయ భస్మసాద్యయౌ ॥ ౭.౪౬॥

విలక్ష్మ్య చార్ణవం పునః స్వజాతిభిః ప్రపూజితః ।

ప్రభక్ష్య వానరేశితుర్మధు ప్రభుం సమేయివాన్ ॥ ౭.౪౭॥

రామం సురేశ్వరమగణ్యగుణాభిరామం సమ్ప్రాప్య సర్వకపివీరవరైః సమేతః ।

చూల్. ఆమణిం పవనజః పదయోర్నిధాయ సర్వాక్ష్మికైః ప్రణతిమస్య చకార భక్త్యా ॥

౭.౪౮॥

రామోఽపి నాన్యదనుదాతుమముష్య యోగ్యమత్వన్తభక్తిపరమస్య విలక్ష్మ్య కిశ్చేత్ ।

స్వాత్మప్రదానమధికం పవనాత్మజస్య కుర్వన్ సమాశ్లిషదమం పరమాభితుష్టః ॥

౭.౪౯॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్ప్రదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

శ్రీరామచరితే హనూమత్ప్రతియానం నామ సప్తమోఽధ్యాయః ॥

అథ అష్టమోఽధ్యాయః ।

(హనూమతి శ్రీరామదయాదానమ్)

ఓం । శ్రుత్వా హనూమదుదితం కృతమస్య సర్వం ప్రీతిః ప్రయాణమభిరోచయతే స రామః ।

ఆరుహ్య వాయునుతమఙ్గదగేన యుక్తః సౌమిత్రిణా సరవిజః సహ సేనయాఽగాత్ ॥ ౮.౧॥

సమ్ప్రాప్య దక్షిణమపాన్నిధిమత్ర దేవః శిశ్యే జగద్గురుతమోఽప్యవిచిన్త్యశక్తిః ।
అగ్రే హి మార్దవమనుప్రథయన్ స ధర్మం పన్థానమర్థితుమపామ్పతితః ప్రతీతః ॥ ౮.౨॥

తత్రాఽజగామ స విభీషణనామధేయో రక్షః పతేరవరణోఽప్యథ రావణేన ।
భక్తోఽధికం రఘుపతావితీ ధర్మనిష్ఠస్యక్తో జగామ శరణం చ రఘూత్తమం తమ్ ॥ ౮.౩॥

బ్రహ్మాత్మజేన రవిజేన బలప్రణేత్రా నీలేన మైన్దవివిదాఙ్గదతారపూర్వైః ।
సర్వైశ్చ శత్రుసదనాదుపయాత ఏష భ్రాతాఽస్య న గ్రహణయోగ్య ఇతి స్థిరోక్తః ॥ ౮.౪॥

అత్రాఽహ రూపమపరం బలదేవతాయా గ్రాహ్యః స ఏష నితరాం శరణం ప్రపన్నః ।
భక్తశ్చ రామపదయోర్విసశిష్టు రక్షో విజ్ఞాయ రాజ్యముపభోక్తుమిహాభియాతః ॥ ౮.౫॥

ఇత్యుక్తవత్సథ హనూమతి దేవదేవః సఙ్గహ్య తద్వచనమాహ యథైవ పూర్వమ్ ।
సుగ్రీవహేతుత ఇమం స్థిరమార్గహిష్యే పాదప్రపన్నమిదమేవ సదా వ్రతం మే ॥ ౮.౬॥

సబ్రహ్మకాః సురగణాః సహదైత్యమర్త్యాః సర్వే సమేత్య చ మదఙ్గులిచాలనేఽపి ।
సేషా భయం న మమ రాత్రిచరాదముష్మాచ్ఛుద్ధస్యభావ ఇతి చైనమహం విజానే ॥ ౮.౭॥

ఇత్యుక్తవాక్య ఉత తం స్వజనం విధాయ రాజ్యేఽభ్యషేచయదపారసుసత్త్వరాశిః ।
మత్వా తృణోపమమశేషసదస్తకం తం రక్షః పతిం త్వవరజస్య దదౌ స లఙ్కామ్ ॥ ౮.౮॥

కల్పాన్తమస్య నిశిచారి పతిత్వపూర్వమాయుః ప్రదాయ నిజలోకగతిం తదన్తే ।
రాత్రిత్రయేఽప్యనుపగామినమీక్ష్య సోఽభిం చుక్రోధ రక్తనయనాన్తమయుఙ్జదభౌ ॥ ౮.౯॥

స క్రోధదీప్తనయనాన్తహతః పరస్య శోషం క్షణాదుపగతో దనుజాదిసత్త్వైః ।
“సిన్ధుః శిరస్యర్లణం పరిగృహ్య రూపీ పాదారవిన్దముపగమ్య బభాష ఏతత్”(౬౪) ॥ ౮.౧౦॥

(౬౪) భా. ఉ. ౯.౮.౯౫

శ్రీజ్ఞా|“తం త్వాం వయం జడధియో న విదామ భూమన్ కూటస్థమాదిపురుషం
జగతామధీశమ్ |

త్వం సత్త్వతః సురగణాన్ రజసోః మనుష్యాం స్తార్తీయతోఽసురగణానభితస్తథాఽస్రాః
(౬౫) || ౮.౧౧||

“కామం ప్రయాహి జహి విశ్రవసోఽవమేహం త్రైలోక్యరావణమవాప్పుహి వీర పత్నీమ్ |
బద్ధీహి సేతుమిహ తే యశసో వితత్యై గాయన్తి దిగ్విజయినో యముపేత్య భూపాః”
(౬౬) || ౮.౧౨||

ఇత్యుక్తవస్తమముమాశ్వనుగృహ్య బాణం తస్మై ధృతం దితిసుతాత్మసు చాన్త్యజేషు |
శార్వాద్యరాద్విగతమృత్యుషు దుర్జయేషు నిః సజ్ఞ్యకేష్వముచదాశు దదాహ సర్వాన్ ||
౮.౧౩||

కృత్వేరిణం తదథ మూలఫలాని చాత్ర సమ్యగ్విధాయ భవశత్రురమోఘచేష్టః |
బద్ధం దిదేశ సురవర్ధకణోఽవతారం తజ్జం నల్. అం హరివరానపరాంశ్చ సేతుమ్ ||
౮.౧౪||

బద్ధోదధౌ రఘుపతిర్వివిధాద్రికూటైః సేతుం కపీన్ద్రకరకమ్పితభూరుహాఙ్గైః |
సుగ్రీవసీలహనుమత్ప్రముఖైరసికైర్లఽ న్కాం విభీషణదృశాఽవిశదాశు దగ్ధామ్ ||
౮.౧౫||

ప్రాప్తం నిశామ్య పరమం భువనైకసారం నిః సీమపౌరుషమనస్తమసౌ దశాస్యః |
త్రాసాద్విషణ్ణహృదయో నితరాం బభూవ కర్తవ్యకర్మవిషయే చ విమూఢచేతాః ||
౮.౧౬||

ప్రస్థాప్య వాలిసుతమేవ చ రాజసీత్యై రామస్తదుక్తవచనేఽప్యమనాఽగృహీతే |
ద్వారో రురోధ స చతస్ర ఉదీర్ణసైన్యో రక్షః పతేః పుర ఉదారగుణః పరేశః || ౮.౧౭||
ద్వారాం నిరోధసమయే స దిదేశ పుత్రం వారామ్పతేర్దిశి సురేశ్వరశత్రుముగ్రమ్ |
ప్రాచ్యాం ప్రహస్తమదిశద్దిశి వజ్రదం ష్ట్రం ప్రేతాధిపస్య శశినః స్వయమేవ చాగాత్ ||
౮.౧౮||

విజ్ఞాయ తత్స భగవాన్ హనుమన్తమేవ దేవేన్ద్రశత్రువిజయాయ దిదేశ చాఽశు |
సీలం ప్రహస్తనిధనాయ చ వజ్రదం ష్ట్రం హన్తుం సురేన్ద్రసుతమానుమథాఽదిదేశ ||
౮.౧౯||

మధ్యే హరీశ్వరమధిజ్యధనుర్నియుజ్య యస్యాం స రాక్షసపత్తిర్దిశమేవ తాం హి |

ఉద్దిశ్య సం స్థిత ఉపాత్తశరః సఖిణో దేదీప్యమానవపురుత్తమపూరుషోఽసౌ || ౮.౨౦||
 విద్రావితో హనుమతేన్ద్రజిదాశు హస్తం తస్య ప్రపన్న ఇవ వీర్యమముష్య జానన్ |
 నీలో విభీషణ ఉభౌ శిలయా చశక్త్యా సఙ్ఘాకృతుర్యమవశం గమితం ప్రహస్తమ్ ||
 ౮.౨౧||

(౬౫) భా. ఉ. ౯.౮.౯౬

(౬౬) భా. ఉ. ౯.౮.౯౭

ల్లివంఈలస్య నైవ వశమేతి స ఇత్యమోఘశక్త్యా విభీషణ ఇమం ప్రజహార సాకమ్ |
 తస్మిన్ హతేఽఙ్గద ఉపేత్య జఘాన వజ్రదం ఘ్నం నిపాత్య భువి శీర్షమముష్య మృధన్ ||
 ౮.౨౨||

సర్వేషు తేషు నిహతేషు దిదేశ ధూమ్రనేత్రం స రాక్షసపతిః స చ పశ్చిమేన |
 ద్వారేణ మారుతసుతం సముపేత్య దగ్ధో గుప్తోఽపి శూలివచనేన దురన్తశక్తిమ్ || ౮.౨౩||

అకమ్పనోఽపి రాక్షసో నిశాచరేశచోదితః |

ఉమాపతేర్వరోద్ధతః క్షణాద్ధతో హనూమతా || ౮.౨౪||

అథాస్త్రసమ్పృదీపితైః సమస్తశో మహోల్మూకైః |

రఘుప్రవీరచోదితాః పురం నిశి స్వదాహయన్ || ౮.౨౫||

తతస్తౌ నికుమ్భోఽథ కుమ్భశ్చ కోపాత్ప్రదిష్టౌ దశాస్యేన కుమ్భశ్రుత్వేర్హి |

సుతౌ సుప్రహృష్టౌ రణాయాభియాతౌ కపిం స్తాన్ బహిః సర్వశో యాతయిత్వా ||
 ౮.౨౬||

స కుమ్భా విధాతుః సుతం తారనీతౌ నల్ | అం చాశ్విపుత్రౌ జిగాయాఙ్గదం చ |

సుయుద్ధం చ కృత్వా దినేశాత్మజేన ప్రణీతో యమస్యాఽశు లోకం సుపాపః || ౮.౨౭||

తతో నికుమ్భోఽద్రివరప్రదారణం మహాన్తముగ్రం పరిఘం ప్రగృహ్య |

ససార సూర్యాత్మజమాశు భీతః స పుష్లవే పశ్చిమతో ధనుః శతమ్ || ౮.౨౮||

తం భ్రామయత్యాశు భుజేన వీరే భ్రాన్తా దిశో ద్యౌశ్చ సచన్ద్రసూర్యా |

సురాశ్చ తస్యోరుబలం వరం చ శర్వోద్భవం వీక్ష్య విషేదురీషత్ || ౮.౨౯||

అనన్యసాధ్యం తమథో నిరీక్ష్య సముత్పపాతాఽశు పురోఽస్య మారుతిః |

ప్రకాశబాహ్వాన్తర ఆహ వైనం కిమేభిరత్ర ప్రహరాఽయుధం తే || ౮.౩౦||

ఇతీరితస్తేన స రాక్షసోత్తమో వరాదమోఘం ప్రజహార వక్షసి |

విచూరితోఽసౌ తదురస్యభేద్యే యధైవ వజ్రో విపతో వృథాఽభవత్ || ౮.౩౧||

విచారిణీ నిజాయుధే నికుమ్భ ఏత్య మారుతిమ్ |
 ప్రగృహ్య చాత్మనోఽం సకే నిధాయ జగ్గివాన్ ద్రుతమ్ || ౮.౩౨||
 ప్రగృహ్య కణ్ణమస్య స ప్రధానమారుతాత్మజః |
 స్వమాశు మోచయం స్తతో న్యపాతయద్ధరాతల్. ఏ || ౮.౩౩||
 వైష్ణోహకార తం రణాత్మకే మఖే రమేశదైవతే |
 పశుం ప్రభజ్జనాత్మజో వినేదురత్ర దేవతాః || ౮.౩౪||
 సుప్తమ్నో యజ్ఞకోపశ్చ శకునిర్దేవతాపనః |
 విద్యుజ్జిహ్వః ప్రమాథీ చశుకసారణసం యుతాః || ౮.౩౫||
 రావణప్రేతాః సర్వాన్మథస్తః కపికుజ్జారాన్ |
 అవధ్య బ్రహ్మవరతో నిహతా రామసాయకైః || ౮.౩౬||
 యుద్ధోన్మత్తశ్చ మత్తశ్చ దేవాన్తకనరాన్తకౌ |
 త్రిశిరా అతికాయశ్చ నిర్యయా రావణాజ్జయా || ౮.౩౭||
 నరాన్తకో రావణజో హయవరోఽపరి స్థితః |
 అభీః ససార సమరే ప్రాసోద్యతకరో హరీన్ || ౮.౩౮||
 తం దహన్తమనీకాని యువరాజోఽఙ్గదో బలీ |
 ఉత్పాత నిరీక్ష్యాఽశు సమదర్శయదప్యరః || ౮.౩౯||
 తస్యోరసి ప్రాసవరం ప్రజహార స రాక్షసః |
 ద్విధా సమభవత్తత్తు వాలిపుత్రస్య తేజసా || ౮.౪౦||
 అథాస్య హయమాశ్వేవ నిజఘాన ముఖే కపిః |
 పేతతుశ్చాక్షిణీ తస్య స పపాత మమార చ || ౮.౪౧||
 స ఖడ్గవరమాదాయ ప్రససార రణే కపిమ్ |
 ఆచ్ఛిద్య ఖడ్గమస్యైవ నిహతో వాలిసూనునా || ౮.౪౨||
 గన్ధర్వకన్యకాసూతే నిహతే రావణాత్మజే |
 ఆజగామాగ్రజస్తస్య సోదరోఽ దేవతాన్తకః || ౮.౪౩||
 తస్యాఽపతత ఏవాఽశు శరవర్షప్రతాపితాః |
 ప్రదుద్రువురభయాత్సర్వే కపయో జామ్భవన్ముఖాః || ౮.౪౪||
 స శరం తరసాఽదాయ రవిపుత్రాయుధోపమమ్ |

తమోమయం చక్రతురస్తరిక్షం స్వశిక్షయా క్షిప్రతమాస్తబాణైః ॥ ౮.౫౮ ॥
 శరైః శరాసస్య నివార్య వీరః సౌమిత్రిరస్రాణి మహాస్త్రజాలైః ।
 చిచ్ఛేద బాహూ శిరసా సహైవ చతుర్భుజోఽభూత్పు పునర్ద్విశీర్షః ॥ ౮.౫౯ ॥
 ఛిన్నేషు తేషు ద్విగుణాస్యబాహుః పునః పునః సోఽథ బభూవ వీరః ।
 ఉవాచ సౌమిత్రిమథాస్తరాత్మా సమస్తలోకస్య మరుద్విషణ్ణమ్ ॥ ౮.౬౦ ॥
 బ్రహ్మస్త్రతోఽనేన న వధ్య ఏష వరాద్విధాతుః సుముఖేత్యదృశ్యః ।
 రక్షః సుతస్యాశ్రవణీమిత్థముక్త్యా సమీరోఽరుహదస్తరిక్షమ్ ॥ ౮.౬౧ ॥
 అథానుజో దేవతమస్య సోఽస్త్రం బ్రాహ్మం తనూజే దశకన్ధరస్య ।
 ముమోచ దగ్ధః సరథాశ్వసూతస్తేనాతికాయః ప్రవరోఽస్త్రవిత్సు ॥ ౮.౬౨ ॥
 హతేషు పుత్రేషు సరాక్షనేశః స్వయం ప్రయాణం సమరార్థమైచ్ఛత్ ।
 సజ్జిభవత్సేవ నిశాచరేశే ఖరాత్మజః ప్రాహ ధనుర్ధరోత్తమః ॥ ౮.౬౩ ॥
 నియుష్ట్య మాం మే పితురన్తకస్య వధాయ రాజన్ సహలక్ష్మణం తమ్ ।
 కపిప్రవీరాంశ్చ నిహత్య సర్వాన్ ప్రతోషయే త్వామహమద్య సుష్ఠు ॥ ౮.౬౪ ॥
 ఇతిరితేఽనేన నియోజితః స జగామ వీరో మకరాక్షనామా ।
 విధూయ సర్వాంశ్చ హరిప్రవీరాన్ సహజ్జుదాన్ సూర్యసుతేన సాకమ్ ॥ ౮.౬౫ ॥
 అచిన్తయన్ లక్ష్మణబాణసఙ్ఖానవజ్జుయా రామమథాఽహ్వాయద్రణే ।
 ఉవాచ రామం రజనీచరోఽసౌ హతో జనస్థానగతః పితా త్వయా ॥ ౮.౬౬ ॥
 కేనాప్యపాయేన ధనుర్ధరాణాం వరః ఫలం తస్య దదామి తేఽద్య ।
 ఇతి బ్రువాణః స సరోజయోనేర్వరాదవధ్యోఽముచదస్త్రసఙ్ఖాన్ ॥ ౮.౬౭ ॥
 ప్రహస్య రామోఽస్య నివార్య చాస్త్రరస్రాణ్యమేయోఽశనిసన్నిభేన ।
 శ్రీష్టిశిరః శరేణోత్తమకుణ్డలోజ్జ్వలం ఖరాత్మజస్యాథ సమున్మమాథ ॥ ౮.౬౮ ॥
 విదుద్రువుస్తస్య తు యేఽనుయాయినః కపిప్రవీరైర్నిహతావశేషితాః ।
 యథైవ ధూమ్రాక్షముఖేషు పూర్వం హతేషు పృథ్వీరుహశైలధారిభిః ॥ ౮.౬౯ ॥
 తతః స సజ్జిక్రృతమాత్తధన్వా రథం సమాస్థాయ నిశాచరేశ్వరః ।
 వృతః సహస్రాయుతకోట్యనీకపైర్నిశాచరైరాశు యయౌ రణాయ ॥ ౮.౭౦ ॥
 బలైస్తు తస్యాథ బలం కపీనాం వైకప్రకారాయుధపూగభగ్నమ్ ।
 దిశః ప్రదుద్రావ హరీన్ద్రముఖ్యాః సమార్దయన్నాశు నిశాచరాం స్తదా ॥ ౮.౭౧ ॥

గజో గవాక్షో గవయో వృషశ్చ సగన్ధమాదా ధనదేన జాతాః ।
 ప్రాణాదయః పశ్చు మరుత్పువీరాః స కత్థనో విత్తపతిశ్చ జఘ్నుః ॥ ౮.౭౨॥
 శరైస్తు తాన్ షడ్భిరమోఘవేగైర్నిపాతయామాస దశాననో ద్రాక్ ।
 అథాశ్విపుత్రౌ చ సజామ్భవన్తౌ ప్రజహ్రాతుః శైలవరైస్త్రిభిస్తమ్ ॥ ౮.౭౩॥
 గిరీన్ విదార్యాఽశు శరైరథాన్యాశ్చురాన్ దశాస్యోఽముచదాశు తేషు ।
 షక్రకమేభిర్వినిపాతితాస్తే ససార తం శక్రసుతాత్మజోఽథ ॥ ౮.౭౪॥
 శిలాం సమాదాయ తమాపతన్తం విభేద రక్షో హృదయే శరేణ ।
 దృఢాహతః సోఽప్యగమద్ధరాతల్. అం రవేః సుతోఽధైనమభిప్రజగ్మివాన్ ॥ ౮.౭౫॥
 తద్ధన్తగం భూరుహమాశు బాణైర్దశాననః ఖణ్ణశ ఏవ కృత్వా ।
 గ్రీవాప్రదేశేఽస్య ముమోచ బాణం భృశాహతః సోఽపి పపాత భూమౌ ॥ ౮.౭౬॥
 అథో హనూమానురగేన్ద్రభోగసమం స్వబాహుం భృశమున్నమయ్య ।
 తతాడ వక్షస్యధిపం తు రక్షసాం ముఖైః స రక్తం ప్రవమన్ పపాత ॥ ౮.౭౭॥
 స లబ్ధసంజ్ఞః ప్రశశం స మారుతిం త్వయా సమో నాస్తి పుమాన్ హి కశ్చిత్ ।
 కః ప్రాపయేదన్య ఇమాం దశాం మామితిరితో మారుతిరాహ తం పునః ॥ ౮.౭౮॥
 అత్యల్పమేతద్వదుపాత్తజీవితః పునస్త్యమిత్సుక్త ఉవాచ రావణః ।
 గృహాణ మత్తోఽపి సముద్యతం త్వం ముష్టిప్రహారం త్వితి తం పుషోథ ॥ ౮.౭౯॥
 ల్లిక్ష్ణి! కిఞ్చిత్ప్రహారేణ తు విహ్వలాఙ్గవత్ప్రితే హి తస్మిన్నిదమన్తరం మమ ।
 ఇత్యగ్నిసూనుం ప్రయయౌ స రావణో నివారితో మారుతినాఽపి వాచా ॥ ౮.౮౦॥
 తమాపతన్తం ప్రసమీక్ష్య నీలో ధనుర్ద్యజాగ్రాశ్వరథేషు తస్య ।
 చచార మూర్ధస్వపి చఞ్చలోఽలం జల్. ఈకృతస్తేన స రావణోఽపి ॥ ౮.౮౧॥
 స క్షిప్రమాదాయ హుతాశనాస్త్రం ముమోచ నీలే రజనీచరేశః ।
 స తేన భూమౌ పతితో నచైనం దదాహ వహ్నిః స్వతనుర్యతోఽసౌ ॥ ౮.౮౨॥
 తతో యయౌ రాఘవమేవ రావణో నివారయామాస తమాశు లక్ష్మణః ।
 తతక్షతుస్తావధికో ధనుర్భుతాం శరైః శరీరావరణావదారణైః ॥ ౮.౮౩॥
 నివారితస్తేన స రావణో భృశం రుషాఽన్వితో బాణమమోఘముగ్రమ్ ।
 స్వయమ్భుదత్తం ప్రవికృప్య చాఽశు లలాటమధ్యే ప్రముమోచ తస్య ॥ ౮.౮౪॥
 భృశాహతస్తేన ముమోహ లక్ష్మణో రథాదవప్లుత్య దశాననోఽపి ।

క్షణాదభిద్రుత్య బలాత్ప్రగృహ్య స్వబాహుభిర్నేతుమిమం సమైచ్ఛత్ ॥ ౮.౮౫॥
సమ్ప్రాప్య సంజ్ఞాం స సువిహ్వలోఽపి సస్మార రూపం నిజమేవ లక్ష్మణః ।
శేషం హరేరం శయుతం నచాస్య స చాలనాయాపి శశాక రావణః ॥ ౮.౮౬॥
బలాత్స్వదోర్భిః ప్రతిగృహ్య చాఖిలైర్యదా సవీరం ప్రచక్షర్ష రావణః ।
చచాల పృథ్వీ సహమేరుమన్దరా ససాగరా వైవ చచాల లక్ష్మణః ॥ ౮.౮౭॥
సహస్రమూర్ధ్నోఽస్య బత్తైకమూర్ధ్ని ససప్తపాతాల్ అగిరీన్ద్రసాగరా ।
ధరాఽఖిలేయం నను సర్షపాయతి ప్రసహ్య కో నామ హరేత్తమేనమ్ ॥ ౮.౮౮॥
ప్రకర్షతి త్వేవ నిశాచరేశ్వరే తదైవ రామావరజం త్వరాన్వితః ।
సమస్తజిహాధిపతేః పరా తనుః సముత్పాతాస్య పురో హనూమాన్ ॥ ౮.౮౯॥
స ముష్టిమావర్త్య చ వజ్రకల్పం జఘాన తేనైవ చ రావణం రుషా ।
ప్రసార్య బాహూనఖిలైర్ముఖైర్వమన్ స రక్తముష్ణం వ్యసువత్పాత ॥ ౮.౯౦॥
నిపాత్య రక్షోధిపతిం స మారుతిః ప్రగృహ్య సౌమిత్రిమురగ్గశాయినః ।
జగామ రామాఖ్యతనోః సమీపం సౌమిత్రిముద్ధర్తుమలం హ్యసౌ కపిః ॥ ౮.౯౧॥
శ్చీ! స రామసం స్పర్శనివారితక్లమః సముత్థితస్తేన సముద్ధృతే శరే ।
బభౌ యథా రాహుముఖాత్ప్రముక్తః శశి సుపూర్ణో వికచస్వరశ్మిభిః ॥ ౮.౯౨॥
స శేషభోగాభమథో జనార్దనః ప్రగృహ్య చాపం సశరం పునశ్చ ।
సులబ్ధసంజ్ఞం రజనీచరేశం జగాద సజ్జిభవ రావణేతి ॥ ౮.౯౩॥
రథం సమారుహ్య పునః సకార్ముకః సమార్గణో రావణ ఆశు రామమ్ ।
అభ్యేత్య సర్వాశ్చ దిశశ్చకార శరాన్ధకారాః పరమాస్త్రవేత్తా ॥ ౮.౯౪॥
రథస్థితేఽస్మిన్ రజనీచరేశే న మే పతిర్భూమితల్ అపి స్థితః స్యాత్ ।
ఇతి స్మ పుత్రః పవనస్య రామం స్కన్ధం సమారోప్య యయౌ చ రాక్షసమ్ ॥ ౮.౯౫॥
ప్రహస్య రామోఽస్య హయాన్నిహత్య సూతం చ కృత్వా తిలశో ధ్వజం రథమ్ ।
ధనూం షి ఖడ్గం సకలాయుధాని ఛత్రం చ సఞ్ఘోద్య చకర్ష మౌలిమ్ ॥ ౮.౯౬॥
కర్తవ్యమూఢం తమవేక్ష్య రామః పునర్జగాదాశు గృహం ప్రయాహి ।
సమస్తభోగాననుభూయ శీఘ్రం ప్రతోష్య బన్ధూన్ పునరేహి మర్తుమ్ ॥ ౮.౯౭॥
ఇతిరితోఽవాగ్దదనో యయౌ గృహం విచార్య కార్యం సహ మన్త్రిభిః స్వకైః ।
హతావశేషైరథ కుమ్భకర్ణప్రబోధనాయాశు మతిం చకార ॥ ౮.౯౮॥

సశైలశ్శృంగాసిపరశ్వధాయుధైర్నిశాచరాణామయుతైరనేకైః ।

తచ్ఛాసవేగాభిహతైః కథఞ్చద్గతైః సమీపం కథమవ్యభోధయత్ ॥ ౮.౯౯॥

శైలోపమానస్య చ మాం సరాశీన్ విధాయ భక్షానపి శోణితప్రాదాన్ ।

సుత్యప్తమేనం పరమాదరేణ సమాహ్వాయామాస సభాతల్. ఆయ ॥ ౮.౧౦౦॥

ఉవాచ చైనం రజనీచరేన్ద్రః పరాజితోఽస్మ్యద్య హి జీవతి త్వయి ।

రణే నరేణైవ చ రామనామ్నా కురుష్వ మే ప్రీతిమముం నిహత్య ॥ ౮.౧౦౧॥

ఇతీరితః కారణమవ్యశేషం శ్రుత్వా జగర్హాగ్రజమేవ వీరః ।

అమోఘవీర్యేణ హిరాఘవేణ త్వయా విరోధశ్చరితో బతాద్య ॥ ౮.౧౦౨॥

ప్రశస్యతే నో బలిభిర్విరోధః కథఞ్చదేషోఽతిబలో మతో మమ ।

లి ఇతీరితో రావణ ఆహ దుర్నయోఽప్యహం త్వయాఽవ్యో హి కిమన్యథా త్వయా ॥

౮.౧౦౩॥

చరన్తి రాజాన ఉతాక్రమం క్వచిత్త్వయోపమాన్ బన్ధజనాన్ బలాధికాన్ ।

సమీక్ష్య హీతం గదితోఽగ్రజేన స కుమ్భకర్ణః ప్రయయౌ రణాయ ॥ ౮.౧౦౪॥

ప్రాకారమాలక్ష్మ్య స పఞ్చయోజనం యదా యయౌ శూలవరాయుధో రణమ్ ।

కపిప్రవీరా అఖిలాః ప్రదుద్రువుర్భయాదతీత్యైవ చ నేతుమాశు ॥ ౮.౧౦౫॥

శతవలిపనసాఖ్యై తత్ర వన్యం శభూతౌ పవనగణవరాం శౌ శ్వేతసమ్పాతినౌ చ ।

నిర్మతితనుమధోగ్రం దుర్ముఖం కేసరీతి ప్రవరమథ మరుత్సు ప్రాస్యదేతాన్ముఖే సః ॥

౮.౧౦౬॥

రజనిచరవరోఽసౌ కుమ్భకర్ణః ప్రతాపీ కుముదమపి జయన్తం పాణినా సమ్మిపేష ।

నల్. అమథ చ గజాదీన్ పఞ్చ నీలం సతారం గిరివరతరుహస్తాన్ముష్టినాఽపాతయచ్చ

॥ ౮.౧౦౭॥

అథాఙ్గదశ్చ జామ్బవానినాత్మజశ్చ వానరైః ।

నిజమ్నీరే నిశాచరం సవృక్షశైలసానుభిః ॥ ౮.౧౦౮॥

విచూర్ణితాశ్చ రాక్షసాస్తనౌ నిశాచరస్య తే ।

బభూవ కాచన వ్యథా నచాస్య బాహుషాల్. ఇనః ॥ ౮.౧౦౯॥

అథాపరం మహాచలం ప్రగృహ్య భాస్కరాత్మజః ।

ముమోచ రాక్షసేఽథ తం ప్రగృహ్య తం జఘాన సః ॥ ౮.౧౧౦॥

తదా పపాత సూర్యజస్తతాడ చాఙ్గదం రుషా ।

స జామ్బవన్తమాశు తౌ నివేతతుస్తల్. ఆహతౌ || ౮.౧౦౧||

అథ ప్రగృహ్య భాస్కరిం యయౌ స రాక్షసో బలీ |

జగమ చాను మారుతిః సుసూక్ష్మమక్షికోపమః || ౮.౧౦౨||

యదైనమేష బాధతే తదా విమోచయామ్యహమ్ |

యది స్య శక్యతేఽస్య తు స్వమోచనాయ తద్వరమ్ || ౮.౧౦౩||

ఇతి వ్రజత్యను స్య తం మరుత్సుతే నిశాచరః |

పురం వివేశ చార్చితః స్వబన్ధుభిః సమస్తశః || ౮.౧౦౪||

శ్రీ! తుహినసలిలమాల్యైః సర్వతోఽభిప్రవృష్టే రజనిచరవరేఽస్మిం వ్రేన సిక్తః కపీశః |

విగతనకలయుద్ధగ్గనిరావచ్ఛయిత్వా రజనిచరవరం తం తస్య నాసాం దదం శ || ౮.౧౦౫||

కరాభ్యామథ కర్ణౌ చ నాసికాం దశనైరపి |

సఞ్చిద్య క్షిప్రమేవాసావుత్పపాత హరీశ్వరః || ౮.౧౦౬||

తల్! ఏన చైనం నిజఘన రాక్షసః పిపేష భూమౌ పతితం తతోఽపి |

సముద్గతోఽసౌ వివరేఽఙ్గలీనాం జఘన శూలేన పునః స రాక్షసః || ౮.౧౦౭||

అమోఘశూలం ప్రవతత్తదీక్ష్య రవేః సుతస్యోపరి మారుతాత్మజః |

ప్రగృహ్య జానౌ ప్రణిధాయ శీఘ్రం బభజ్జు తం ప్రేక్ష్య ననాద చోచ్చైః || ౮.౧౦౮||

అధైనమావృత్య జఘన ముష్టినా స రాక్షసో వాయుసుతం స్తనాస్తరే |

జగర్ణ తేనాభిహతో హనూమానచిన్తయం స్తత్ప్రజహారీ చైనమ్ || ౮.౧౦౯||

తల్! ఏన వక్షస్యభితాడితో రుషా హనూమతా మోహమవాప రాక్షసః |

పునశ్చ సంజ్ఞాం సమవాప్య శీఘ్రం యయౌ స యత్రైవ రఘుప్రవీరః || ౮.౧౧౦||

విచిన్తయామాస తతో హనూమాన్మయైవ హన్తుం సమరే హి శక్యః |

అసౌ తథాఽవ్యేనమహం న హన్మి యశో హి రామస్య దృఢం ప్రకాశయన్ || ౮.౧౧౧||

అనన్యవధ్యం తమిమం నిహత్య స్వయం స రామో యశ ఆహరేత |

దత్తౌ వరో ద్వారపయోః స్వయం చ జనార్దనేనైవ పురా తతశ్చ || ౮.౧౧౨||

మయైవ వధ్యో భవతం త్రిజన్మసు ప్రవృద్ధపీర్యావితీ కేశవేన |

ఉక్తం మమైవైష యదప్యనుగ్రహం వధేఽస్య కుర్యాన్నతు మే స ధర్యః || ౮.౧౧౩||

ఇతి స్య సఞ్చిన్త్య కపీశయుక్తో జగమ యత్రైవ కపిప్రవీరాః |

స కుమ్భకర్ణోఽఖిలవానరాం స్తు ప్రభక్షయన్ రామముపాజగమ || ౮.౧౧౪||

తే భక్షితాస్తేన కపిప్రవీరాః సర్వే వినిరగ్మురముష్య దేహాత్ |
 స్రోతోభిరేవాథ చ రోమకూపైః కేచిత్తమేవాఽరురుహుర్యథా గిరిమ్ || ౮.౧౨౫||
 స తాన్ విధూయాఽశు యథా మహాగజో జగామ రామం సమరాధ్ధమేకః |
 ప్రభక్షయన్ స్వానపరాంశ్చ సర్వశో మత్తః సమాఘ్రాయ చ శోణితం పిబన్ ||
 ౮.౧౨౬||
 ల్హీణ్యంవారయత్తం శరవర్షధారయా స లక్ష్మణో నైనమచిన్తయత్సః |
 జగామ రామం గిరిశ్ృంగధారీ సమాహ్వయత్తం సమరాయ వాఽశు || ౮.౧౨౭||
 అథో సమాదాయ ధనుః సుఘోరం శరాంశ్చ వజ్రాశనితుల్యవేగాన్ |
 ప్రవేశయామాస నిశాచరో ప్రభుః స రాఘవః పూర్వహతేషు యద్వ్యత్ || ౮.౧౨౮||
 యావద్భలేన న్యహనత్థరాదికాన్న తావత్తైవ న్యపతత్స రాక్షసః |
 అథ ప్రహస్యాఽత్మబలైకదేశం ప్రదర్శయన్ బాణవరాన్ముమోచ || ౮.౧౨౯||
 ద్వాభ్యాం స బాహూ నివకర్త తస్య పదద్వయం చైవ తథా శరాభ్యామ్ |
 అథాపరేణాస్య శిరో నికృత్య సమాప్రాక్షిపత్సాగరతోయ ఆశు || ౮.౧౩౦||
 అవర్ధతాబ్ధిః పతితేఽస్య కాయే మహాచలాభే క్షణదాచరస్య |
 సురాశ్చ సర్వే వపుషుః ప్రసూనైర్ముదా స్తువన్తో రఘువర్యమూర్ధ్ని || ౮.౧౩౧||
 యోజనానాం త్రిలక్షం హి కుమ్భకర్ణో వ్యవర్ధత |
 పూర్వం పశ్చాత్సృజుచ్ఛకోచ లజ్కాయాముషితుం స్వయమ్ || ౮.౧౩౨||
 స తు స్వభావమాపన్నో మ్రియమాణో వ్యవర్ధత |
 తేనాస్మిన్ పతితే త్వద్ధిరవర్ధదధికం తదా || ౮.౧౩౩||
 అథాపరే యే రజనీచరాస్తదా కపిప్రవీరైర్నిహతాశ్చ సర్వశః |
 హతావశిష్టాస్త్యరితాః ప్రదుర్ముపుభ్రాతుర్వధం చోచురువేత్య రావణమ్ || ౮.౧౩౪||
 స దుఃఖతప్రో నిపపాత మూర్చ్ఛితో నిరాశకశ్చాభవదాత్మజీవితే |
 తమాహ పుత్రస్త్రిదశేశశత్రుర్నియుజ్జ్వ మాం శత్రువధాయ మాచిరమ్ || ౮.౧౩౫||
 మయా గృహీతస్త్రిదశేశ్వరః పురా విషీదసే కిం నరరాజపుత్రతః |
 స ఏవముక్త్యా ప్రజహావ పావకం శివం సమభ్యర్చ్య సమారుహద్రథమ్ || ౮.౧౩౬||
 స ఆత్తధన్వా సశరో రథేన వియత్సమారుహ్య యయావదర్శనమ్ |
 స నాగపాశైర్వరతః శివస్య బబన్ధ సర్వాన్ కపివీరసఽన్ఘాన్ || ౮.౧౩౭||

పురాఽవతారాయ యదా స విష్ణుర్దిదేశ సర్వాం స్త్రిదశాం స్తదైవ ।
 ల్క్షింఅమాపి నేవా భవతే ప్రయోజ్యేత్యేవం గరుత్మానవదద్వపాకపిమ్ ॥ ౮.౧౩౮॥
 తమాహ విష్ణుర్న భువి ప్రజాతిముపైహి నేవాం తవ చాన్యథాఽహమ్ ।
 ఆదాన్య ఏవత్ర యథా యశః స్యాద్ధర్మశ్చ కర్తవ్యకృదేవ చ స్యాః ॥ ౮.౧౩౯॥
 వరేణ శర్వస్య హి రావణాత్మజో యదా నిబధ్నాతి కపిన్ సలక్ష్మణాన్ ।
 ఉరజ్గపాశేన తదా త్వమేవ సమేత్య సర్వానపి మోచయస్య ॥ ౮.౧౪౦॥
 అహం సమర్థోఽపి స లక్ష్మణశ్చ తథా హనూమాన్న విమోచయామః ।
 తవ ప్రియార్థం గరుడైష ఏవ కృతస్తవాఽదేశ ఇమం కురుష్య ॥ ౮.౧౪౧॥
 తదేతదుక్తం హి పురాఽత్మనా యత్తతో హి రామో న ముమోచ కఞ్చన ।
 న లక్ష్మణో నైవ చ మారుతాత్మజః స చైవ జానాతి హి దేవగుహ్యమ్ ॥ ౮.౧౪౨॥
 అథో నిబద్ధ్యాఽశు హరీన్ సలక్ష్మణాన్ జగామ రక్షః స్వపితుః సకాశమ్ ।
 ననన్ద చాసౌ పిశితాశనేశ్వరః శశం స పుత్రం చ కృతాత్మకార్యమ్ ॥ ౮.౧౪౩॥
 స పక్షిరాజోఽథ హరేర్నిదేశం స్మరం స్త్వరావానిహ వాఽజగామ ।
 తత్పక్షవాతస్పర్శేన కేవలం వినష్ట ఏషాం స ఉరజ్గబన్ధః ॥ ౮.౧౪౪॥
 స రామమానమ్య పరాత్మదైవతం యయౌ సుమాల్వ్యాభరణానులేపనః ।
 కపిప్రవీరాశ్చ తరూఞ్చలాశ్చ ప్రగృహ్య నేదుర్బలినః ప్రహృష్టాః ॥ ౮.౧౪౫॥
 శ్రుత్వా నినాదం ప్లవగేశ్వరాణాం పునః సపుత్రోఽత్రసదత్ర రావణః ।
 బన్ధాదముష్యాత్ప్రతినిస్సృతాస్తే కిమత్ర కార్యం త్వితి చిన్తయానః ॥ ౮.౧౪౬॥
 పునశ్చ హుత్వా స హుతాశమేవ రథం సమారుహ్య యయావదర్శనమ్ ।
 వర్ష చాస్త్రాణి మహాన్యజస్రం వరాదుమేశస్య తథాఽబ్జస్య ॥ ౮.౧౪౭॥
 పునశ్చ తస్యాస్త్రనిపిడితాస్తే నిపేతురుర్వ్యాం కపయః సలక్ష్మణాః ।
 స్పృశన్తి నాస్త్రాణి దురన్తశక్తిం తనం సమీరస్య హి కానిచిత్కృచిత్ ॥ ౮.౧౪౮॥
 విజ్ఞాతుకామః పురి సమృద్ధివృత్తిం విభీషణః పూర్వగతస్తదాఽగాత్ ।
 దదర్శ సర్వాన్ పతితాన్ స వానరాన్మరుత్సుతం త్వేకమనాకులం చ ॥ ౮.౧౪౯॥
 త్స్త్వీ స తం సమాదాయ యయౌ విధాత్పజం విమూర్చ్ఛితం చోదకసేకతస్తమ్ ।
 ఆశ్వాన్య కిం జీవసి హీతు్యవాచ తథేతి స ప్రాహ చ మన్దవాక్యః ॥ ౮.౧౫౦॥

ఊచే పునర్జీవతి కిం హనూమాన్ జీవాః స్మ సర్వేఽపి హి జీవమానే ।
 తస్మిన్ హతే నిహతాశ్చైవ సర్వ ఇతీరితేఽస్మీత్యవదత్స మారుతిః ॥ ౮.౧౫౧॥
 ఇత్యుక్తో జామ్భవానాహ హనూమన్తమనన్తరమ్ ।
 యోఽసౌ మేరోః సమీపస్థో గన్తమాదనసంజ్ఞితః ।
 గిరిస్తస్మాత్సమాహార్యం త్వయోషధచతుష్టయమ్ ॥ ౮.౧౫౨॥
 మృతసంజ్ఞోవసీ ముఖ్యా సన్ధానకరణీ పరా ।
 సవర్ణకరణీ చైవ విశల్యకరణీతి చ ॥ ౮.౧౫౩॥
 ఇత్యుక్తః స క్షణేనైవ ప్రాపతద్గన్తమాదనమ్ ।
 అవాప చామ్బరచరో రామముక్తః శరో యథా ॥ ౮.౧౫౪॥
 అన్తర్హితాశ్చౌషధీస్తు తదా విజ్ఞాయ మారుతిః ।
 ఉద్భవ్బర్హ గిరిం క్రోధాచ్ఛతయోజనమణ్డలమ్ ॥ ౮.౧౫౫॥
 స తం సముత్పాట్య గిరిం కరేణ ప్రతోల్ఽ ఆయిత్వా బలదేవనూనుః ।
 సముత్పాతామ్పరముగ్రవేగో యథా హరిశ్చక్రధర్మస్త్రివిక్రమే ॥ ౮.౧౫౬॥
 అవాప చాక్షోః స నిమేషమాత్రతో నిపాతితా యత్ర కపిప్రవీరాః ।
 తచ్చైలవాతస్పర్శాత్సముత్థితాః సమస్తశో వానరయూథపాః క్షణాత్ ॥ ౮.౧౫౭॥
 అపూజయన్మారుతిముగ్రపౌరుషం రఘూత్తమోఽస్యానుజనిస్తథాఽపరే ।
 పపాత మూర్ఘ్యస్య చ పుష్పసన్తతిః ప్రమోదితైర్దేవవర్తరిస్సర్జితా ॥ ౮.౧౫౮॥
 స దేవగన్ధర్వమహర్షిసత్తమైరభిష్టుతో రామకరోపగూహితః ।
 పునర్గిరిం తం శతయోజనోచ్ఛ్రితం న్యపాతయత్సం స్థిత ఏవ తత్ర చ ॥ ౮.౧౫౯॥
 స పూర్వవన్మారుతివేగవోదితో నిరన్తరం శ్లిష్టతరోఽత్ర చాభవత్ ।
 పునశ్చ సర్వే తరుశైలహస్తా రణాయ చోత్తస్థురలం నదన్తః ॥ ౮.౧౬౦॥
 పునశ్చ తాన్ ప్రేక్ష్య సముత్థితాన్ కపీన్ భయం మహాచ్ఛక్రజితం వివేశ ।
 త్విఽస పూర్వవద్ధవ్యవహే సమర్చ్య శివం తథాఽదర్శనమేవ జగ్మివాన్ ॥ ౮.౧౬౧॥
 వరాశ్రయేణాజగిరీశయోస్తథా పునర్మహాస్త్రైః స బబన్ధ తాన్ కపీన్ ।
 అథాఽహ రామస్య మనోఽనుసారతః పురాఽస్త్రమేవానుసరన్ స లక్ష్మణః ॥
 ౮.౧౬౨॥
 పితామహోస్త్రేణ నిహన్మి దుర్మతిం తవాఽజ్ఞయా శక్రజితం సబాన్ధవమ్ ।

ఇతీరితే తేన స చాఽహ రాఘవో భయాదదృశ్యే న విమోక్షమర్హసి ॥ ౮.౧౬౩॥
 న సోఘమీశోఽసి యది త్వమేతదస్త్రం తదాఽహం శరమాత్రకేణ ।
 అదృశ్యమప్యశు నిహన్మి సన్తం రసాతల్. ఏఽథాపి హి సత్యలోకే ॥ ౮.౧౬౪॥
 ఇతి స్మ వీన్ద్రస్య హనూమతశ్చ బలప్రకాశాయ పురా ప్రభుః స్వయమ్ ।
 సమ్మానయిత్వాఽస్త్రమముష్య రామో దురన్తశక్తిః శరమాదదేఽథ ॥ ౮.౧౬౫॥
 అనేన దృష్టోఽహమితి స్మ దుష్టో విజ్ఞాయ బాహ్వోర్బలమస్య చోగ్రమ్ ।
 వినిశ్చయం దేవతమస్య పశ్యన్ ప్రదుద్రువే ప్రాణపరీపురాశు ॥ ౮.౧౬౬॥
 హాహాకృతే ప్రదుత ఇన్ద్రశత్రౌ రఘూత్తమః శత్రువిభీషణత్వాత్ ।
 విభీషణేత్యేవ సురైరభిష్టుతో విజ్ఞానమస్త్రం త్వముచత్స్వస్యైస్యే ॥ ౮.౧౬౭॥
 నిశాచరాస్త్రం హ్యగమత్క్షణేన రామాస్త్రవీర్యాధరయో నదన్తః ।
 ఉత్తస్థురుచోఽచుగిరీన్ ప్రగృహ్య ప్రశం సమానా రఘువీరముఘైః ॥ ౮.౧౬౮॥
 సురైశ్చ పుష్యం వర్షద్భిరీడితస్తస్థా ధనుష్పాణిరనన్తవీర్యః ।
 స రావణస్యాథ సుతో నికుమ్భిలాం పునః సమాసాద్య జహావ పావకమ్ ॥ ౮.౧౬౯॥
 విభీషణోఽథాఽహ రఘూత్తమం ప్రభుం నియోజయాద్వైవ వధాయ దుర్ముతేః ।
 కృతాగ్నిపూజో నహి వధ్య ఏష వరో విధాతుః ప్రథితోఽస్య తాదృశః ॥ ౮.౧౭౦॥
 న వై వధం రామ ఇయేష తస్య పలాయితస్యాఽత్యసమీక్షణాత్పునః ।
 సత్త్వేజ్ఞితోఽసావపి కూటయోధీ న మే వధార్హోఽయమితి స్మ స ప్రభుః ॥ ౮.౧౭౧॥
 స ఆదిదేశావరజం జనార్దనో హనూమతా వైవ విభీషణేన ।
 సహావ సర్వైరపి వానరేన్ద్రైర్యయో మహాత్మా స చ తద్వధాయ ॥ ౮.౧౭౨॥
 స్త్వీస జహ్వతస్తస్య చకార విఘ్నం ప్లవక్ష్మిః సోఽథ యుయుత్సయా రథమ్ ।
 సమాస్థితః కార్ముకబాణపాణిః ప్రయుద్యయో లక్ష్మణమాశు గర్జన్ ॥ ౮.౧౭౩॥
 ఉభౌ చ తావస్త్రవిదాం వరిష్ఠా శరైః శరీరాన్తకరైస్తతక్షతుః ।
 దిశశ్చ సర్వాః ప్రదిశః శరోత్తమైర్విధాయ శిక్షాస్త్రబలైర్నిరన్తరాః ॥ ౮.౧౭౪॥
 అస్రాణి తస్యాస్త్రవరైః స లక్ష్మణో నివార్య శత్రోశ్చలకుణ్ణలోజ్జ్వలమ్ ।
 శిరః శరేణాఽశు సమున్మమాథ సురైః ప్రసూనైరథ చాభివృష్టః ॥ ౮.౧౭౫॥
 నిపాతితేఽస్మిన్నితరాం నిశాచరాన్ ప్లవక్ష్మమా జఘ్నురనేకకోటిశః ।
 హతావశిష్టాస్తు దశాననాయ శశం సురత్సాప్తసుతప్రణాశమ్ ॥ ౮.౧౭౬॥

స తన్నిశమ్యాప్రియముగ్రరూపం భృశం వినిశ్వస్య విలప్య దుఃఖాత్ |
 సం స్థాపయామాస మతిం పునశ్చ మరిష్య ఇత్యేవ వినిశ్చితార్థః || ౮.౧౭౭ ||
 మరణాభిముఖః శీఘ్రం రావణో రణకర్మణే |
 సజ్జీభవన్నన్నరైవ దిదేశ బలమూరితమ్ || ౮.౧౭౮ ||
 త్రిం శత్రుహస్త్రాణి మహాఘకానామక్షోహిణీనాం సహషట్సుహస్రమ్ |
 శ్రమేణ సం యోజయతాశు రామం సజ్జో భవామీతి దిదేశ రావణః || ౮.౧౭౯ ||
 తదప్రథుష్యం వరతః స్వయమ్భువో యుగాంతకాలార్ణవఘూర్ణితోపమమ్ |
 ప్రగృహ్య నానావిధమస్త్రశస్త్రం బలం కపీ శ్చేఘ్రతమం జగమ || ౮.౧౮౦ ||
 ఆగచ్ఛమానం తదపారమేయం బలం సుఘోరం ప్రల్ అయార్ణవోపమమ్ |
 భయాత్సముద్విగ్నవిషణ్ణచేతసః కపిప్రవీరా నితరాం ప్రదుద్రువుః || ౮.౧౮౧ ||
 వరో హి దత్తోఽస్య పురా స్వయమ్భువా ధరాతల్ | ఏఽల్పేఽపి నివాసశక్తిః |
 ఆజేయతా చేత్యత ఏవ సార్కజాః ప్లవక్లమా ద్రష్టుమపి స్మ నాశకన్ || ౮.౧౮౨ ||
 ప్రగృహ్య రామోఽథ ధనుః శరాంశ్చ సమస్తస్తానవధీచ్ఛరౌఘైః |
 స ఏవ సర్వత్ర చ దృశ్యమానో విదిక్షు దిక్షు ప్రజహార సర్వశః || ౮.౧౮౩ ||
 క్షణేన సర్వాంశ్చ నిపాత్య రాఘవః ప్లవక్లమానామృషభైః స పూజితః |
 ఆభిష్టుతః సర్వసురోత్తమైర్ముదా భృశం ప్రసూనోత్కరవర్షిభిః ప్రభుః || ౮.౧౮౪ ||
 స్త్విజఽఞ్ధాఽయయౌ సర్వనిశాచరేశ్వరో హతావశిష్టేన బలేన సం వృతః |
 విమానమారుహ్య చ పుష్పకం త్వరన్ శరీరనాశాయ మహాయుధోద్ధతః || ౮.౧౮౫ ||
 విరూపనేత్రోఽథవ యూపనేత్రస్తథా మహాపార్శ్వమహోదరౌ చ |
 యయుస్తమావృత్య సహైవ మన్త్రిణో మృతిం పురోధాయ రణాయ యాన్తమ్ ||
 ౮.౧౮౬ ||
 అథాస్య నైన్యాని నిజఘ్నరోజసా సమస్తతః శైలశిలాభివృష్టిభిః |
 ప్లవక్లమాస్తానభివీక్ష్య వీర్యవాన్ ససార వేగేన మహోదరో రుషా || ౮.౧౮౭ ||
 విశ్వాతికాయం తమభిద్రవన్తం స కుమ్భకర్ణోఽయమితి బ్రువన్తః |
 ప్రదుద్రువుర్వానరవీరసఽ న్నాస్తమాససాదాశు సుతోఽథ వాలినః || ౮.౧౮౮ ||
 వదన్ స తిష్ఠధ్వమితి స్మ వీరో విభీషికామాత్రమిదం న యాత |
 ఇతీరయన్నగ్రత ఏష పుష్టవే మహోదరస్యేన్ద్రసుతాత్మజో బలీ || ౮.౧౮౯ ||
 అథో శరానాశు విముఞ్చమానం శిరః పరామృశ్య నిపాత్య భూతల్ | ఏ |

మమర్థ పద్యామభవద్గతాసుర్మహోదరో వాలిసుతేన చూర్ణితః ॥ ౮.౧౯౦॥
 అథో మహాపార్శ్వ ఉపాజగామ ప్రవర్షమాణోఽస్య శరామ్బుధారాః ।
 ప్రసం హ్య చాఽచ్ఛిద్య ధనుః కరస్థం సమాదదే ఖడ్గమముష్య సోఽజ్గదః ॥ ౮.౧౯౧॥
 నిగృహ్య కేశేషు నిపాత్య భూతల్ । ఏ చకర్త వామాం సత ఓదరం పరమ్ ।
 యథోపవీతం స తథా ద్విధాకృతో మమార మస్త్రి రజనీచరేశితుః ॥ ౮.౧౯౨॥
 అధైనమాజగ్మతురుద్యతాయుధౌ విరూపనేత్రోఽప్యథ యూపనేత్రః ।
 యధైవ మేఘౌ దివి తిగ్మరశ్మిం తథా సమాచ్ఛాదయతాం శరౌఘ్నేః ॥ ౮.౧౯౩॥
 తాభ్యాం స బద్ధః శరపజ్జరేణ విచేష్టితుం నాశకదత్ర వీరః ।
 హరిశ్వరః శైలమతిప్రమాణముత్పాట్య చిక్షేప తయోః శరీరే ॥ ౮.౧౯౪॥
 ఉభౌ చ తౌ తేన విచూర్ణితౌ రణే రవేః సుతస్యోరుబలేరితేన ।
 నిశాచరేశోఽథ శరేణ సూర్యజం బిభేద వక్షస్యపి సోఽపతద్భువి ॥ ౮.౧౯౫॥
 తతః స సర్వాంశ్చ హరిప్రవీరాన్ విధూయ బాణైర్బలవాన్ దశాననః ।
 ల్క్ష్మిజగామ రామాభిముఖస్తదైనం రురోధ రామావరజం శరౌఘ్నేః ॥ ౮.౧౯౬॥
 తదా దశాస్యోఽన్తకదణ్ణకల్పాం మయాయ దత్తాం కమలోద్భవేన ।
 మయాద్గృహీతాం చ వివాహకాలే ప్రగృహ్య శక్తిం విససర్జ లక్ష్మణే ॥ ౮.౧౯౭॥
 తయా స వీరః సువిదారితోరాః పపాత భూమౌ సుభృశం విమూర్చ్ఛితః ।
 మరుత్సుతః శైలమతిప్రమాణం చిక్షేప రక్షః పతివక్షసి ద్రుతమ్ ॥ ౮.౧౯౮॥
 తేనాతిగాఢం వ్యథితో దశాననో ముఖైర్వమఞ్ఞోఽణితపూరమాశు ।
 తదన్తరేణ ప్రతిగృహ్య లక్ష్మణం జగామ శక్త్యా సహ రామసన్నిధిమ్ ॥ ౮.౧౯౯॥
 సముద్భబర్హాథ చ తాం స రాఘవో దిదేశ చ ప్రాణవరాత్మజం పునః ।
 ప్రభుః సమానేతుమథో వరౌషధీః స చాఽనినాయాఽశు గిరిం పునస్తమ్ ॥ ౮.౨౦౦॥
 తద్గన్ధమాత్రేణ సముత్థితోఽసౌ సౌమిత్రిరాత్తోరుబలశ్చ పూర్వవత్ ।
 శశం స చాశ్లిష్య మరుత్సుతం ప్రభుః స రాఘవోఽగణ్యగుణార్ణవః స్మయన్ ॥
 ౮.౨౦౧॥
 ప్రాక్షిపత్తం గిరివరం లక్ష్మణః సన్ స మారుతిః ।
 అర్ధలక్షే యోజనానాం యత్రాసౌ పూర్వసం స్థితః ॥ ౮.౨౦౨॥
 తద్బాహువేగాత్సం శ్లేష ప్రాప పూర్వవదేవ సః ।

మృతాశ్చ యే ప్లవణ్ణాస్తు తద్గన్ధాత్తేఽపి జీవితాః ॥ ౮.౨౦౩॥

రామాజ్ఞయైవ రక్షాం సి హరయోఽభావవాక్షిపన్ ।

నోజ్జీవితాస్తతస్తే తు వానరా నిరుజోఽభవన్ ॥ ౮.౨౦౪॥

ఛిన్నప్రరోహిణశ్చైవ విశల్యాః పూర్వవర్జినః ।

ఔషధీనాం ప్రభావేన సర్వేఽపి హరయోఽభవన్ ॥ ౮.౨౦౫॥

అథాఽససాదోత్తమపూరుషం ప్రభుం విమానగో రావణ ఆయుధౌఘాన్ ।

ప్రవర్షమాణో రఘువం శనాథం తమాత్తధన్వాఽభియయౌ చ రామః ॥ ౮.౨౦౬॥

సమ్మానయన్ రాఘవమాదిపూరుషం నిర్యాతయామాస రథం పురస్తరః ।

సహాయుధం మాతలిసంక్లృప్హితం సమారురోహోఽశు స లక్ష్మణాగ్రజః ॥ ౮.౨౦౭॥

ష్ఠీ । ఆరుహ్య తం రథవరం జగదేకనాథో లోకాభయాయ రజనీచరనాథమాశు ।

అభ్యుద్యయౌ దశశతాం శురివాన్ధకారం లోకానశేషత ఇమాన్నిగిరస్తముద్యన్ ॥

౮.౨౦౮॥

ఆయాన్తమీక్ష్య రజనీచరలోకనాథః శస్త్రాణ్యథాస్త్రసహితాని ముమోచ రామే ।

రామస్తు తాని వినిహత్య నిజైర్మహస్తైస్తస్యోత్తమాఙ్గదశకం యుగపన్వ్యకృన్తత్ ॥

౮.౨౦౯॥

కృత్తాని తాని పునరేవ సముత్థితాని దృష్ట్వా వరాచ్ఛతధృతేర్హృదయం విభేద ।

బాణేన వజ్రసదృశేన స భిన్నహృతోక్త రక్తం వమన్వ్యపతదాశు మహావిమానాత్ ॥

౮.౨౧౦॥

తస్మిన్ హతే త్రిజగతాం పరమప్రతీపే బ్రహ్మ శివేన సహితః సహ లోకపాలైః ।

అభ్యేత్య పాదయుగల్. అం జగదేకభర్తూ రామస్య భక్తిభరితః శిరసా ననామ ॥

౮.౨౧౧॥

అధైనమస్తౌత్పితరం కృతాఙ్ఘ్నిర్గుణాభిరామం జగతః పితామహః ।

జితం జితం తేఽజిత లోకభావన ప్రపన్నపాలాయ నతాః స్మ తే వయమ్ ॥ ౮.౨౧౨॥

త్వమేక ఈశోఽస్య నచాఽదిరస్తస్తవేడ్య కాలేన తథైవ దేశతః ।

గుణా హ్యగణ్యాస్తవ తేఽప్యనంతాః ప్రత్యేకశశ్చాఽదివివాశవర్జితాః ॥ ౮.౨౧౩॥

నచోద్భవో వైవ తిరస్కృతిస్తే క్వచిద్గుణానాం పరతః స్వతో వా ।

త్వమేక ఆద్యః పరమః స్వతన్త్రో భృత్యాస్తవహం శివపూర్వకాశ్చ యే ॥ ౮.౨౧౪॥

యథాఽర్చిషోఽగ్నేః పవనస్య వేగా మరీచయోఽర్కస్య నదీషు చాఽపః ।

గచ్ఛన్తి చాఽయన్తి చ సన్తతాస్త్యత్తద్వన్మదాద్యాః శివపూర్వకాశ్చ యే || ౮.౨౧౫||
 యే యే చ ముక్తాస్త్యథ యే చ బద్ధాః సర్వే తవేశేశ వశే సదైవ |
 వయం సదా త్వద్గుణపూగముచ్యైః సర్వే వదంతోఽపి న పారగామినః || ౮.౨౧౬||
 కిమేష ఈద్యగ్గుణకస్య తే ప్రభో రక్షోవధోఽశేషసురప్రపాలనమ్ |
 అనన్యసాధ్యం హి తథాఽపి తద్వయం కృతం త్వయా తస్య నమోనమస్తే || ౮.౨౧౭||
 ఇతీరితే త్వబ్జభవేన శూలీ సమాహ్వాయద్రాఘవమాహవాయ |
 వరం మదీయం త్వగణయ్య రక్షో హతం త్వయా తేన రణాయ మేహి || ౮.౨౧౮||
 ఇతీరితేఽస్త్విత్యభిధాయ రాఘవో ధనుః ప్రగృహ్యోఽశు శరం చ సన్దధే |
 వికృప్యమాణే చలితా వసున్ధరా పపాత రుద్రోఽపి ధరాప్రకమ్పతః || ౮.౨౧౯||
 ల్లిఽఘోఠ్ఠితశ్చాఽసురభావవర్జితః క్షమస్య దేవేతి ననామ పాదయోః |
 ఉవాచ చ త్వద్వశగోఽస్మి సర్వదా ప్రసీద మే త్వద్విషయం మనః కురు || ౮.౨౨౦||
 అధేన్ద్రముఖ్యాశ్చ తమూచిరే సురాస్త్యయాఽవితాః స్మోఽద్య నిశాచరాద్వయమ్ |
 తద్దైవ సర్వాపద ఏవ నస్త్యం ప్రపాహి సర్వే భవదీయకాః స్య || ౮.౨౨౧||
 సీతాకృతిం తామథ తత్ర చాఽగతాం దివ్యచ్ఛలేన ప్రణిధాయ పావకే |
 కైలాసతస్రాం పునరేవ చాఽగతాం సీతామగృహ్ణాద్ధుతభుక్యమర్చితామ్ || ౮.౨౨౨||
 జానన్ గిరీశాలయగాం స సీతాం సమగ్రహీత్వావకసమ్ప్రదత్తామ్ |
 ముమోద సమ్ప్రప్య చ తాం స రామః సా చైవ దేవీ భగవన్తమాప్య || ౮.౨౨౩||
 అథో గిరీరానయనాత్పరస్తాద్యే వానరా రావణబాణపీడితాః |
 తారాపితా తాన్నిరుజశ్చకార సుషేణనామా భిషజాం వరిష్ఠః || ౮.౨౨౪||
 తదా మృతాన్ రాఘవ ఆనినాయ యమక్షయాద్దేవగణాంశ్చ సర్వశః |
 సమన్యజానాత్పితరం చ తత్ర సమాగతం గన్తుమియేష చాథ || ౮.౨౨౫||
 విభీషణేనార్చితమారురోహ స పుష్పకం తతస్సహితః సవానరః |
 పురీం జగమాఽశు నిజామయోధ్యాం పురో హనూమన్తమథ న్యయోజయత్ ||
 ౮.౨౨౬||
 దదర్శ చాసౌ భరతం హుతాశనం ప్రవేష్టుకామం జగదీశ్వరస్య |
 అదర్శనాత్తం వినివార్య రామం సమాగతం చాస్య శశం స మారుతిః || ౮.౨౨౭||
 శ్రుత్వా ప్రమోదోరుభరః స తేన సహైవ పౌరైః సహితః సమాత్మకః |
 శత్రుఘ్నయుక్తోఽభిసమేత్య రాఘవం ననామ బాష్పాకులలోచనాననః || ౮.౨౨౮||

ఉత్థాప్య తం రఘుపతిః సస్వజే ప్రణయాన్వితః ।

శత్రుఘ్నం చ తదన్యేషు ప్రతిపేదే యథావయః ॥ ౮.౨౨౯॥

పురీం ప్రవిశ్య మునిభిః సామ్రాజ్యే చాభిషేచితః ।

యథోచితం చ సమ్మాన్య సర్వానాహేదమీశ్వరః ॥ ౮.౨౩౦॥

సర్వైర్భవద్భిః సుకృతం విధాయ దేహం మనోవాక్సహితం మదీయమ్ ।

శ్రీ! ఏతావదేవాఖిలసద్విధేయం యత్కాయవాక్చిత్తభవం మదర్చనమ్ ॥ ౮.౨౩౧॥

ముక్తిప్రదానాత్ప్రతికర్తుతా మే సర్వస్య చాథో భవతాం భవేత్ ।

హనూమతో న ప్రతికర్తుతా స్యాత్స్వభావభక్తస్య నిరౌపధం మే ॥ ౮.౨౩౨॥

మద్భక్తౌ జ్ఞానపూర్తావనుపధికబలప్రోన్నతౌ సైర్యధైర్య

స్వాభావ్యాధిక్యతేజః సుమతిదమశమేష్యస్య తుల్యో న కశ్చిత్ ।

శేషో రుద్రః సుపర్ణోఽపురుగుణసమితౌ నో సహస్రాం శతుల్యా

అన్యేత్యస్మాన్మదైశం పదమహమమునా సార్థమేవోపభోక్ష్యే ॥ ౮.౨౩౩॥

పూర్వం జిగాయ భువనం దశకన్ధరోఽసావజ్ఞోద్భవస్య వరతో నతు తం కదాచిత్ ।

కశ్చిజ్జిగాయ పురుహూతసుతః కపిత్వాద్విష్ణోర్వరాదజయదర్శన ఏవ చైనమ్ ॥

౮.౨౩౪॥

దత్తో వరో న మనుజాన్ ప్రతి వానరాంశ్చ ధాత్రాఽస్య తేన విజితో యుధి వాలినైషః ।

అజ్ఞోద్భవస్య వరమాశ్వభిభూయ రక్షో జిగ్యే త్వహం రణముఖే బలిమాహ్వయన్తమ్ ॥

౮.౨౩౫॥

బలేర్ద్వారస్థోఽహం వరమస్మై సమృద్ధాయ పూర్వం తు ।

తేన మయా రక్షోఽస్తం యోజనమయుతం పదాఙ్గుల్యా ॥ ౮.౨౩౬॥

పునశ్చ యుద్ధాయ సమాహ్వయన్తం న్యపాతయం రావణమేకముష్టినా ।

మహాబలోఽహం కపిలాఖ్యరూపస్త్రికోటిరూపః పవనశ్చ మే సుతః ॥ ౮.౨౩౭॥

ఆవాం స్వశక్త్యా జయినావితీ స్మ శివో వరాన్మేఽజయదేనమేవమ్ ।

జ్ఞాత్వా సురాజేయమిమం హి వస్త్రే హరో జయేయాహమముం దశాననమ్ ॥ ౮.౨౩౮॥

అతః స్వభావాజ్జయినావహం చ వాయుశ్చ వాయుర్హనుమాన్ స ఏషః ।

అముష్య హేతోస్తు పురా హి వాయునా శివేన్ద్రిపూర్వా అపి కాష్ఠవత్కృతాః ॥

౮.౨౩౯॥

అతో హనూమాన్ పదమేతు ధాతుర్మదాజ్ఞయా సృష్ట్యవనాది కర్మ ।
 మోక్షం చ లోకస్య సదైవ కుర్వన్ముక్తశ్చ ముక్తాన్ సుఖయన్ ప్రవర్తతామ్ ॥ ౮.౨౪౦॥
 భోగాశ్చ యే యాని చ కర్మజాతాన్యనాద్యనంతాని మమేహ సన్తి ।
 మదాజ్ఞయా తాన్యభీలాని సన్తి ధాతుః పదే తత్సహభోగనామ ॥ ౮.౨౪౧॥
 ఏతాదృశం మే సహభోజనం తే మయా ప్రదత్తం హనుమన్ సదైవ ।
 శ్రీఞ్చ ఇతీరితస్తం హనుమాన్ ప్రణమ్య జగద వాక్యం స్థిరభక్తినమ్రః ॥ ౮.౨౪౨॥
 కో న్విశ తే పాదసరోజభాజాం సుదుర్లభోఽర్థేషు చతుర్వపీహ ।
 తథాఽపి నాహం ప్రవృణోమి భూమన్ భవత్పదామ్భోజనిషేవణాదృతే ॥ ౮.౨౪౩॥
 త్వమేవ సాక్షాత్పరమస్వతస్త్రస్త్యమేవ సాక్షాదభిలోరుశక్తిః ।
 త్వమేవ చాగణ్యగుణార్ణవః సదా రమావిరిఞ్చాదిభిరప్యశేషైః ॥ ౮.౨౪౪॥
 సమేత్య సర్వేఽపి సదా వదంతోఽప్యనన్తకాలాచ్చ నవై సమాప్నయః ।
 గుణాం స్త్యదీయాన్ పరిపూర్ణసౌఖ్యజ్ఞానాత్మకస్త్యం హి సదాఽతిశుద్ధః ॥ ౮.౨౪౫॥
 యస్తే కథాసేవక ఏవ సర్వదా సదారతిస్త్యయ్యచలైకభక్తిః ।
 స జీవమానో న పరః కథఞ్చిత్తజ్ఞీవనం మేఽస్త్యధికం సమస్తాత్ ॥ ౮.౨౪౬॥
 ప్రవర్ధతాం భక్తిరలం క్షణేక్షణే త్వయీశ మే హ్రాసవివర్జితా సదా ।
 అనుగ్రహస్తే మయి చైవమేవ నిరౌపధౌ తౌ మమ సర్వకామః ॥ ౮.౨౪౭॥
 ఇతీరితస్తస్య దదౌ స తద్ధ్వయం పదం విధాతుం సకలైశ్చ శోభనమ్ ।
 సమాశ్లిషచ్చైసమథాఽర్చయా ధియా యథోచితం సర్వజనానపూజయత్ ॥
 ౮.౨౪౮॥
 ఇతి శ్రీమదానన్తతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 శ్రీరామచరితే హనూమతి శ్రీరామదయాదానం నామ అష్టమోఽధ్యాయః ॥

అథ నవమోఽధ్యాయః ।

(రామస్వధామప్రవేశః)

ఓం । అథాఽస్తరాజ్యో భగవాన్ స లక్ష్మణం జగద రాజా తరుణో భవాఽశు ।
 ఇతీరితస్త్వాహ స లక్ష్మణో గురుం భవత్పదాబ్జాన్న పరం వృణోమ్యహమ్ ॥ ౯.౧॥
 న మాం భవత్పాదనిషేవణైకస్పృహం తదన్యత్ర నియోక్తుమర్హతి ।
 నహీదృశః కశ్చిదనుగ్రహః క్వచిత్తదేవ మే దేహి తతః సదైవ ॥ ౯.౨॥

ఇతీరితస్తస్య తదేవ దత్త్వా దృఢం సమాశ్లిష్య చ రాఘవః ప్రభుః ।
 స యావరాజ్యం భరతే నిధాయ జగోప లోకానఖిలాన్ సధర్మకాన్ ॥ ౯.౩॥
 ప్రశాసతీశే పృథివీ బభూవ విరిఞ్చులోకస్య సమా గుణోన్నతౌ ।
 జనోఽఖిలో విష్ణుపరో బభూవ న ధర్మహానిశ్చ బభూవ కస్యచిత్ ॥ ౯.౪॥
 గుణైశ్చ సర్వైరుదితాశ్చ సర్వే యథాయథా యోగ్యతయోచ్చనీచాః ।
 సమస్తరోగాదిభిరుజ్జితాశ్చ సర్వే సహస్రాయుష ఊర్జితా ధన్వైః ॥ ౯.౫॥
 సర్వైఃజరా నిత్యబలోపపన్నా యథేష్టసిద్ధ్యా చ సదోపపన్నాః ।
 సమస్తదోషైశ్చ సదా విహీనాః సర్వే సురూపాశ్చ సదా మహోత్సవాః ॥ ౯.౬॥
 సర్వే మనోవాక్తనుభిః సదైవ విష్ణుం యజన్తే నతు కఞ్చిదన్యమ్ ।
 సమస్తతోద్భరితా చపృథ్వీ యథేష్టధాన్యా బహుదుగ్ధగోమతీ ॥ ౯.౭॥
 సమస్తగన్ధాశ్చ సదాఽతిహృద్యా రసా మనోహారిణ ఏవ తత్ర ।
 శబ్దాశ్చ సర్వే శ్రవణాతిహారిణః స్పృశాశ్చ సర్వే స్పృశ్యన్ప్రియప్రియాః ॥ ౯.౮॥
 న కస్యచిద్దుఃఖమభూత్కఠ్కఞ్చిన్న విత్తహీనశ్చ బభూవ కశ్చన ।
 నాధర్మశీలో న చ కశ్చనాప్రజో న దుష్పుజో నైవ కుభార్యకశ్చ ॥ ౯.౯॥
 స్త్రియో నచాఽనన్ విధవాః కథఞ్చిన్న వై పుమాం సో విధరా బభూవుః ।
 నానిష్టయోగశ్చ బభూవ కస్యచిన్నచేష్టహానిర్నచ పూర్వమృత్యుః ॥ ౯.౧౦॥
 యథేష్టమాల్యాభరణానులేపనా యథేష్టపానాశనవాససోఽఖిలాః ।
 బభూవురీశే జగతాం ప్రశాసతి ప్రకృష్టధర్మేణ జనార్దనే నృపే ॥ ౯.౧౧॥
 త్స్త్వీ! స బ్రహ్మారుద్రమరుదశ్విదివాకరాదిమూర్ధన్యరత్నపరిఘట్టితపాదపీఠః ।
 నిత్యం సురైః సహ నరైరథ వానరైశ్చ సమ్నూజ్యమానచరణో రమతే రమేశః ॥ ౯.౧౨॥
 తస్యాఖిలేశితురనాద్యనుగైవ లక్ష్మీః సీతాభిధా త్వరమయత్స్వరతం సురేశమ్ ।
 నిత్యావియోగిపరమోచ్చనిజస్వభావా సౌందర్యవిభ్రమసులక్షణపూర్వభావా ॥ ౯.౧౩॥
 రేమే తయా స పరమః స్వరతోఽపి నిత్యం నితోన్నతప్రమదభారభృతస్వభావః ।
 పూర్ణోడురాజసువిరాజితసన్నిశాసు దీప్యన్నశోకవనికాసు సుపుష్పితాసు ॥ ౯.౧౪॥
 గాయన్తి చైనమనురక్తధీయః సుకణ్ఠా గన్ధర్వచారణగణాః సహ చాప్సరోభిః ।
 తం తుష్టవుర్మునిగణాః సహితాః సురేశై రాజాన ఏనమనుయాన్తి సదాఽప్రమత్తాః ॥
 ౯.౧౫॥

ఏవం త్రయోదశసహస్రమసౌ సమాస్తు పృథీష్ఠం రరక్ష విజితారిరమోఘవీర్యః ।
 ఆనన్దమిన్దరివ సన్దధదిన్దిరేశో లోకస్య సాన్ద్యసుఖవారిధిరప్రమేయః ॥ ౯.౧౬ ॥
 దేవ్యాం స చాజనయదిన్ద్రహుతాశనౌ ద్వా పుత్రౌ యమౌ కుశలవౌ బలినౌ గుణాఢ్యౌ ।
 శత్రుఘ్నతో లవణముద్భణబాణదగ్ధం కృత్వా చకార మధురాం పురముగ్రవీర్యః ॥
 ౯.౧౭ ॥

కోటిత్రయం స నిజఘాన తథాఽసురాణాం గన్ధర్వజన్మ భరతేన సతాం చ ధర్మమ్ ।
 సం శిక్షయన్నయజదుత్తమకల్పకైః స్వం యజ్జైర్భవాజముఖసత్సచివాశ్చ యత్ర ॥
 ౯.౧౮ ॥

అథ శూద్రతపశ్చర్యానిహతం విప్రపుత్రకమ్ ।
 ఉజ్జీవయామాస విభుర్హత్వా తం శూద్రతాపసమ్ ॥ ౯.౧౯ ॥
 జఙ్ఘనామాఽసురః పూర్వం గిరిజావరదానతః ।
 బభూవ శూద్రః కల్పాయుః స లోకక్షయకామ్యయా ।
 తపశ్చచార దుర్బుద్ధిరిచఛన్మాహేశ్వరం పదమ్ ॥ ౯.౨౦ ॥

అనన్యవధ్యం తం తస్మాజ్ఙఘాన పురుషోత్తమః ।
 శ్వేతదత్తాం తథా మాలామగస్త్యాదాప రాఘవః ॥ ౯.౨౧ ॥

అనన్నయజ్ఙకృచ్ఛేష్ఠో రాజా క్షుద్వినివర్తనమ్ ।
 కుర్వన్ స్వమాం సైర్ధాత్రోక్తో మాలాం రామార్థమర్చయత్ ।
 అగస్త్యాయ న సాక్షాత్తు రామే దద్యాదయం నృపః ॥ ౯.౨౨ ॥

ల్వి|క్షుదభావమాత్రఫలదం న సాక్షాద్రాఘవేఽర్పితమ్ ।
 క్షుదభావమాత్రమాకాఙ్క్షన్మామసౌ పరిపుచ్చతి ॥ ౯.౨౩ ॥

వ్యవధానతస్తతో రామే దద్యాచ్ఛవేత ఇతి ప్రభుః ।
 మత్వా బ్రహ్మాఽదిశన్మాలాం ప్రదాతుం కుమ్భయోనయే ॥ ౯.౨౪ ॥

తామగస్త్యకరపల్లవార్పితాం భక్త ఏష మమ కుమ్భసమ్భవః ।
 ఇత్యవేత్య జగృహే జనార్దనస్తేన సం స్తుత ఉపాగమత్పురమ్ ॥ ౯.౨౫ ॥

అథ కేచిదాసురసురాః సురాణకా ఇత్యురుప్రథితపౌరుషాః పురా ।
 తే తపః సుమహదాస్థితా విభుం పద్మసమ్భవమవేక్ష్య చోచిరే ॥ ౯.౨౬ ॥

భూరిపాపకృతినోఽపి నిశ్చయాన్ముక్తిమాప్నుమ ఉదారసద్గుణ ।
 ఇత్యుదీరితమజోఽవధార్య తత్ప్రాహ చ ప్రహసితాననః ప్రభుః ॥ ౯.౨౭ ॥

యావదేవ రమయా రమేశ్వరం నో వియోజయథ సద్గుణార్ణవమ్ ।
 తావదుచ్చమపి దుష్కృతం భవన్మోక్షమార్గపరిపన్థి నో భవేత్ ॥ ౯.౨౮॥
 ఇత్యుదీరితమవేత్య తేఽసురాః క్షిప్రమోక్షగమనోత్సుకాః క్షితౌ ।
 సాధనోపచయకాక్షిణో హరౌ శాసతి క్షితిమశేషతోఽభవన్ ॥ ౯.౨౯॥
 తాననాదికృతదోషసంఘాయైర్మోక్షమార్గగతియోగ్యతోజ్ఞితాన్ ।
 మైథిలస్య తనయా వ్యచాలయన్మాయయా స్వతనువా స్వమార్గతః ॥ ౯.౩౦॥
 ఆజ్ఞయైవ హి హరేస్తు మాయయా మోహితాస్తు దితిజా వ్యనిన్దయన్ ।
 రాఘవం నిశిచరాహృతాం పునరానకిం జగృహ ఇత్యనేకశః ॥ ౯.౩౧॥
 బ్రహ్మవాక్యమృతమేవ కారయన్ పాతయం స్తమసి చాన్ధ ఆసురాన్ ।
 నిత్యమేవ సహితోఽపి సీతయా సోఽజ్ఞసాక్షికమభూద్యయుక్తవత్ ॥ ౯.౩౨॥
 తేన చాన్ధతమ ఈయురాసురా యజ్ఞమాహ్వాయదసౌ చ మైథిలీమ్ ।
 తత్ర భూమిశపథచ్చలాన్సుణాం దృష్టిమార్గమపహాయ సాస్థితా ॥ ౯.౩౩॥
 గురుం హి జగతో విష్ణుర్బ్రహ్మణమసృజత్స్వయమ్ ।
 శ్రీష్టితేన తద్వచనం సత్సు నాన్వతం కురుతే క్వచిత్ ॥ ౯.౩౪॥
 నాసత్స్వప్యన్వతం కుర్యాద్వచనం పారతౌకికమ్ ।
 ఐహికం త్వసురేష్యేవ క్వచిద్ధన్తి జనార్దనః ॥ ౯.౩౫॥
 నిజాధిక్యస్య విజ్ఞప్త్యై క్వచిద్వాయుస్తదాజ్ఞయా ।
 హన్తి బ్రహ్మత్వమాత్మీయమద్ధా జ్ఞాపయితుం ప్రభుః ॥ ౯.౩౬॥
 నాన్యః కశ్చిత్తద్వరాణాం శాపానామప్యతిక్రమీ ।
 ఆయోగ్యేషు తు రుద్రాదివాక్యం తౌ కురుతో మృషా ।
 ఏకదేశేన సత్యం తు యోగ్యేష్యపి కదాచన ॥ ౯.౩౭॥
 న విష్ణోర్వచనం క్వాపి మృషా భవతి కస్యచిత్ ।
 ఏతద్ధర్మోఽవతారశ్చ విష్ణోర్భవతి సర్వదా ॥ ౯.౩౮॥
 ప్రవిశ్య భూమౌ సా దేవీ లోకదృష్ట్యనుసారతః ।
 రేమే రామేణావియుక్తా భాస్కరేణ ప్రభా యథా ॥ ౯.౩౯॥
 ఏవం రమాలాల్ ఇతపాదపల్లవః పునః స యజ్ఞైశ్చ యజన్ స్వమేవ ।
 వరాశ్యమేధాదిభిరాప్తకామో రేమేఽభిరామో నృపతీన్ విశిక్షయన్ ॥ ౯.౪౦॥

రామస్య దృశ్యా త్వన్యేషామదృశ్యా జనకాత్మజా ।

భూమిప్రవేశాదూర్ధ్వం సా రేమే సప్తశతం సమాః ॥ ౯.౪౧॥

ఏవం విధాన్యగణితాని జనార్దనస్య రామావతారచరితాని తదన్యపుష్పిః ।

శక్యాని వైవ మనసాఽపి హి తాని కర్తుం బ్రహ్మేశశేషపురుహూతముఖైః సురైశ్చ ॥ ౯.౪౨॥

తస్యైవమబ్జభవలోకసమామిమాం శ్మాం కృత్వాఽనుశాసత ఉదీక్ష్య గుణాన్ ధరాయాః ।

వైశేష్యమాత్మసదనస్య హి కాఙ్గమాణా వృన్దారకాః కమలజం ప్రతి తచ్ఛశం సుః ॥ ౯.౪౩॥

ఆమస్త్య తైః సహ విభుర్భగవత్పుయాణం స్వీయాయ సద్మన ఇయేష దిదేశ వైవ ।

రుద్రం స్వలోకగమనాయ రఘూత్తమస్య సమ్పూర్ణనే స చ సమేత్య విభుం యయాచే ॥ ౯.౪౪॥

ఏకాన్తమేత్య రఘుపేణ సమస్తకాలో రుద్రో జగాద వచనం జగతో విధాతుః ।

వైశేష్యమాత్మభవనస్య హి కాఙ్గమాణాస్త్యావర్థయన్తి విబుధాః సహితా విధాత్రా ॥ ౯.౪౫॥

శ్రీష్టిః పుత్రస్తవేశ కమలప్రభవస్తథాఽహం పౌత్రస్తు పౌత్రకవచో యదపి హ్యయోగ్యమ్ ।

సమ్భావయన్తి గుణినస్తదహం యయాచే గన్తుం స్వసద్మ నతిపూర్వమితో భవన్తమ్ ॥ ౯.౪౬॥

యత్కార్యసాధనకృతే విబుధార్థితస్త్యం ప్రాదుశ్చకర్థ నిజరూపమశేషమేవ ।

తత్పాధితం హి భవతా తదితః స్వధామ ఉప్రం ప్రయాహి హర్షం విబుధేషు కుర్వన్ ॥ ౯.౪౭॥

ఓమిత్యువాచ భగవాం స్తదశేషమేవ శ్రుత్వా రహస్యథ తనుస్తవపరా హరస్య ।

దుర్వాసనామయుగిహోఽగమదాశు రామ మాం భోజయం క్షుధితమిత్యసకృద్బ్రువాణా ॥ ౯.౪౮॥

సిద్ధం న దేయమథ సాధ్యమపీతి వాచం శ్రుత్వాఽస్య వాక్సమయజాతమురు స్వహస్తాత్ ।

అన్నం చతుర్గుణమదాదమృతోపమానం రామస్తదాప్య బుభుజేఽథ మునిః సుతుష్టః ॥ ౯.౪౯॥

తృప్తో యయౌ చ సకలాన్ ప్రతి కోపయానః కశ్చిన్న మేఽర్థితవరం ప్రతిదాతుమీశః ।

ఏవంప్రతిజ్ఞక ఋషిః స హి తత్ప్రతిజ్ఞాం మోఘాం చకార భగవాన్నతు కశ్చిదన్యః ॥
౯.౫౦॥

కున్తీ తు తస్య హి మునేర్వరతోఽజయత్తు రామః స కృష్ణతనువా స్వబలాజ్జగాయ ।
తస్మిన్శ్చవే ప్రతిగతే మునిరూపకే చ యాహీతి లక్ష్మణమువాచ రమాపతిః సః ॥ ౯.౫౧॥

ఏకాన్తే తు యదా రామశ్చక్రే రుద్రేణ సం విదమ్ ।
ద్వారపాలం స కృతవాం స్తదా లక్ష్మణమేవ సః ॥ ౯.౫౨॥

యద్యత్ప్రవిశేత్కశ్చిద్ధన్మి త్వేతి వచో బ్రువన్ ।
తదన్తరాఽగతమృషిం దృష్ట్వాఽమన్యత లక్ష్మణః ॥ ౯.౫౩॥

దుర్వాససః ప్రతిజ్ఞా తురామం ప్రాప్యైవ భజ్యతామ్ ।
అన్యథా త్వయశో రామే కరోత్యేష మునిర్ధృవమ్ ॥ ౯.౫౪॥

రాఘవో ఘ్నన్నపి తు మాం కరోత్యేవ దయాం మయి ।
ఇతి మత్వా దదౌ మార్గం స తు దుర్వాసనే తదా ॥ ౯.౫౫॥

స్వలోకగమనాకాక్షీ స్వయమేవ తు రాఘవః ।
ఇయం ప్రతిజ్ఞా హేతుః స్యాదితి హస్మీతి సోఽకరోత్ ॥ ౯.౫౬॥

అత్యన్తబన్ధునిధనం త్యాగ ఏవేతి చిన్తయన్ ।
ల్క్ష్మీయాహి స్వలోకమచిరాదిత్యువాచ స లక్ష్మణమ్ ॥ ౯.౫౭॥

ఇత్యుక్తః స యయౌ జగద్భవభయధ్వాన్తచ్ఛిదం రాఘవం
ధ్యాయన్నాప చ తత్పదం దశశతైర్యుక్తో ముఖామ్భారుహైః ।
ఆసీచ్ఛేషమహాఫణీ ముసలభృద్ధివ్యాకృతిర్లాఙ్గలీ
పర్యజ్కత్వమవాప యో జలనిధౌ విష్ణోః శయాసస్య చ ॥ ౯.౫౮॥

అథ రాఘవః స్వభవనోపగతౌ విదధే మతిం సహ జనైరఖిలైః ।
సమఘోషయచ్ఛ య ఇహేచ్ఛతి తత్పదమక్షయం సపది మైత్వీతిసః ॥ ౯.౫౯॥

శ్రుత్వా తు తద్య ఇహ మోక్షపదేచ్ఛవన్తే సర్వే సమాయయురథాఽత్యణమాపిపీలమ్ ।
రామాజ్జయూ గమనశక్తిరభూత్ప్రణాదేర్వే తత్ర దీర్ఘభవినో నహి తే తదైచ్ఛన్ ॥ ౯.౬౦॥

సం స్థాపయామాస కుశం స్వరాజ్యే త్రైః సాకమేవ చ లవం యువరాజమీశః ।
సం స్థాప్య వాలితనయం కపిరాజ్య ఆశు సూర్యాత్మజోఽపి రఘువీరసమీపమాయాత్ ॥
౯.౬౧॥

అథాఽహ వాయునన్దనం స రాఘవః సమాశ్లిషన్ ।

తవాహమక్షగోచరః సదా భవామి నాన్యథా ॥ ౯.౬౨॥

త్వయా సదా మహత్తపః సుకార్యముత్తమోత్తమమ్ ।

తదేవ మే మహత్ప్రియం చిరం తపస్త్వయా కృతమ్ ॥ ౯.౬౩॥

దశాస్యకుమ్భకర్ణకౌ యథా సుశక్తిమానపి ।

జఘన్థ న ప్రియాయ మే తథైవ జీవ కల్పకమ్ ॥ ౯.౬౪॥

పయోబ్ధిమధ్యగం చ మే సుసద్మ చాన్యదేవ వా ।

యథేష్టతో గమిష్యసి స్వదేహసం యుతోఽపి నన్ ॥ ౯.౬౫॥

యథేష్టభోగసం యుతః సురేశగాయకాదిభిః ।

సమీడ్యమానసద్యశా రమస్వ మత్పురః సదా ॥ ౯.౬౬॥

తవేప్పితం న కిఞ్చన క్వచిత్కుతశ్చిదేవ వా ।

మృషా భవేత్ప్రియశ్చ మే పునః పునర్భవిష్యసి ॥ ౯.౬౭॥

ఇతీరితో మరుత్సుతో జగాద విశ్వనాయకమ్ ।

క్షృణ్వీధిహి పాదపఙ్కజే తవేశ భక్తిముత్తమామ్ ॥ ౯.౬౮॥

సదా ప్రవర్ధమానయా తయా రమేఽహమఞ్జాసా ।

సమస్తజీవసఞ్చయాత్సదాఽధికా హి మేఽస్తు సా ॥ ౯.౬౯॥

నమో నమో నమో నమో నతోఽస్మి తే సదా పదమ్ ।

సమస్తసద్గుణోచ్ఛ్రితం నమామి తే పదం పునః ॥ ౯.౭౦॥

ఇతీరితే తథేతి తం జగాద పుష్కరేక్షణః ।

జగామ ధామ చాఽత్మనస్తృణాదినా సహౌవ సః ॥ ౯.౭౧॥

ఖగా మృగాస్తుణాదయః పిపీలికాశ్చ గర్దభాః ।

తదాఽసురుత్తమా యతో నృవానరాస్తు కిం పునః ॥ ౯.౭౨॥

సదైవ రామభావనాః సదా సుతత్త్వవేదినః ।

యతోఽభవం స్తతస్తు తే యయుః పదం హరేస్తదా ॥ ౯.౭౩॥

స త్తైః సమావృతో విభుర్యయౌ దిశం తదోత్తరామ్ ।

ఆనస్తసూర్యదీధిర్దురస్తసద్గుణార్ణవః ॥ ౯.౭౪॥

సహస్రసూర్యమణ్ణలజ్వలత్కిరీటమూర్ధజః ।

సునీలకున్తల్. ఆవృతామితేన్దుకాన్తసన్ముఖః ॥ ౯.౭౫॥

సురక్షపద్మలోచనః సువిద్యుదాభకుణ్డలః ।
 సుహాసవిద్రుమాధరః సమస్తవేదవాగ్రసః ॥ ౯.౭౬ ॥
 దివాకరౌఘకౌస్తుభప్రభాసకోరుకన్ధరః ।
 సుపీవరోన్నతోరుసజ్జగదభ్రాం సయుగ్మకః ॥ ౯.౭౭ ॥
 సువృత్తదీర్ఘపీవరోల్లసద్భుజద్వయాఙ్గితః ।
 జగద్విమధ్య సమ్భృతః శరోఽస్య దక్షిణే కరే ॥ ౯.౭౮ ॥
 స్వయం స తేన నిర్మితో హతౌ మధుశ్చ కైటభః ।
 శరేణ తేన విష్ణునా దదౌ చ లక్ష్మణానుజే ॥ ౯.౭౯ ॥
 ష్చి।స శత్రుసూదనోఽవధీన్మధోః సుతం రసాహ్వయమ్ ।
 శరేణ యేన చాకరోత్పురీం చ మాధురాభిధామ్ ॥ ౯.౮౦ ॥
 సమస్తసారసమ్భవం శరం దధార తం కరే ।
 స వామబాహునా ధనుర్దధార శార్ఙ్గసంజ్ఞితమ్ ॥ ౯.౮౧ ॥
 ఉదారబాహుభూషణః శుభాఙ్గదః సకఙ్కణః ।
 మహాఙ్గలీయభూషితః సురక్షసత్కరామ్బుజః ॥ ౯.౮౨ ॥
 అనర్హరత్నమాలయా వనాఖ్యయా చమాలయా ।
 విలాసివిస్త్రతోరసా బభార చ శ్రియం ప్రభుః ॥ ౯.౮౩ ॥
 స భూతివత్సభూషణస్తనూదరే వలిత్రయా ।
 ఉదారమధ్యభూషణోల్లసత్తటిత్ప్రభామృవః ॥ ౯.౮౪ ॥
 కరీన్ద్రసత్కరోరుయుక్సువృత్తజానుమణ్డలః ।
 క్రమాలవృత్తజఙ్గకః సురక్షపాదపల్లవః ॥ ౯.౮౫ ॥
 లనద్ధరిన్మణీద్యుతీ రరాజ రాఘవోఽధికమ్ ।
 అసఙ్ఖ్యసత్సుఖార్ణవః సమస్తశక్తిసత్తనుః ॥ ౯.౮౬ ॥
 జ్ఞానం నేత్రాబ్జయుగ్మాన్ముఖవరకమలాత్సర్వవేదార్థసారాం
 స్తస్వా బ్రహ్మోణ్ణబాహ్యోన్తరమధికరుచా భాసయన్ భాసురాస్యః ।
 సర్వాభీష్టాభయే చ స్వకరవరయుగేనార్థినామాదధానః
 ప్రాయాద్దేవాధీదేవః స్వపదమభిముఖశ్చోత్తరాశాం విశోకామ్ ॥ ౯.౮౭ ॥
 దప్త్రే చ్చత్రం హనూమాన్ స్రవదమృతమయం పూర్ణచన్ద్రాయుతాభం
 సీతా సైవాఖిలాణ్ణాం విషయముపగతా శ్రీరితి ప్రీరధైకా ।

ద్వేషా భూత్వా దధార వ్యజనముభయతః పూర్ణవన్ద్యాం శుగౌరం
ప్రోద్యద్భాస్వత్ప్రభాభా సకలగుణతనుర్భూషితా భూషణైః సైవిః ॥ ౯.౮౮॥

సాక్షాచ్ఛక్రతనుస్తథైవ భరతశ్చక్రం దధద్దక్షిణే
నాఽయాత్సవ్యత ఏవ శఙ్ఖవరభృచ్ఛ్శాత్మకః శత్రుహా |
ఆగ్రే బ్రహ్మపురోగమాః సురగణా వేదాశ్చ సోఙ్కారకాః
పశ్చాత్సర్వజగజ్జగామ రఘుపం యాంతం నిజం ధామ తమ్ ॥ ౯.౮౯॥

క్షీ| తస్య సూర్యసుతపూర్వవానరా దక్షిణేన మనుజాస్తు సవ్యతః |
రామజన్మచరితాని తస్య తే కీర్తయంత ఉచధైర్గుతం యయుః ॥ ౯.౯౦॥

గన్ధర్వైర్గీయమానో విబుధమునిగణైరబ్జసమ్భూతిపూర్వైః
ర్యేదోదారార్థవాగ్భిః ప్రణిహితసుమనః సర్వదా స్తూయమానః |
సర్వైర్భూతైశ్చ భక్త్యా స్వనిమిషనయనైః కౌతుకాదీస్వక్ష్యమాణః
ప్రాయాచ్ఛేషగరుత్మదాదికనిజైః సం సేవితః స్వం పదమ్ ॥ ౯.౯౧॥

బ్రహ్మరుద్రగరుడైః సశేషకైః ప్రోచ్యమానసుగుణోరువిస్తరః |
ఆరురోహ విభురమ్పురం శనైస్తే చ దివ్యవపుషోఽభవం స్తదా ॥ ౯.౯౨॥

అథ బ్రహ్మ హరిం స్తుత్వా జగాదేదం వచో విభుమ్ |
త్వదాజ్ఞాయా మయా దత్తం స్థానం దశరథస్య హి ॥ ౯.౯౩॥

మాతృణాం చాపి తల్లోకస్త్వయుతాబ్ధాదితోఽగ్రతః |
అసర్వాయాస్త్వయాఽజ్ఞప్తా కైకేయ్యా అపి సద్గతిః |
సూత్వా తు భరతం నైషా గచ్ఛేత నిరయానితి ॥ ౯.౯౪॥

తథాఽపి సా యదావేశాచ్ఛకార త్వయ్యశోభనమ్ |
నికృతిర్నామ సా క్షిప్తా మయా తమసి శాశ్వతే ॥ ౯.౯౫॥

కైకయా తు చలాన్ లోకాన్ ప్రాప్తా నైవాచలాన్ క్వచిత్ |
పశ్చాద్భక్తిమతీ యస్మాత్త్వయి సా యుక్తమేవ తత్ ॥ ౯.౯౬॥

మన్థరా తు తమస్యన్ధే పాతితా దుష్టచారిణీ |
సీతార్థం యేఽప్యనిస్థం స్త్యాం తేఽపి యాతా మహత్తమః ॥ ౯.౯౭॥

ప్రాయశో రాక్షసాశ్చైవ త్వయి కృష్ణత్వమాగతే |
శేషా యాస్యన్తి తచ్ఛేషా అష్టావిం శే కతౌ యుగే |
గతే చతుస్సహస్రాబ్ధే తమోగాస్త్రిశతోత్తరే ॥ ౯.౯౮॥

అథ యే త్వత్పదామ్భోజమకరనైకలిప్పవః ।
 త్వయా సహౌగతాస్తైషాం విధేహి స్థానముత్తమమ్ ॥ ౯.౯౯ ॥
 క్షీణఽహం భవః సురేశాద్యాః కింకరాః స్మ తవేశ్వర ।
 యచ్చ కార్యమిహాస్మాభిస్తదప్యాజ్ఞాపయాఽశు నః ॥ ౯.౧౦౦ ॥
 ఇత్యుదీరితమాకర్ష్య శతానన్దేన రాఘవః ।
 జగాద భావగమ్భీరసుస్మితాధరపల్లవః ॥ ౯.౧౦౧ ॥
 జగద్గురుత్వమాదిష్టం మయా తే కమలోద్భవ ।
 గుర్వాదేశానుసారేణ మయాఽదిష్టా చ సద్గతిః ॥ ౯.౧౦౨ ॥
 అతస్త్వయా ప్రదేయా హి లోకా ఏషాం మదాజ్ఞయా ।
 హృది స్థితం చ జానాసి త్వమేవైకః సదా మమ ॥ ౯.౧౦౩ ॥
 ఇతీరితో హరేర్భావవిజ్ఞానీ కజ్ఞాసమృభవః ।
 పీపీలికాతృణాన్తానాం దదౌ లోకాననుత్తమాన్ ।
 వైష్ణవాన్ సస్తతత్వాచ్చ నామ్నా సాన్తానికాన్ విభుః ॥ ౯.౧౦౪ ॥
 తే జరామృతిహీనాశ్చ సర్వదుఃఖవివర్జితాః ।
 సం సారముక్తా న్యవసం స్తత్ర నిత్యసుఖాధికాః ॥ ౯.౧౦౫ ॥
 యే తు దేవా ఇహోద్భూతా నృవానరశరీరిణః ।
 తే సర్వే స్వాం శితామాపుస్తస్మైన్దవివిదావృతే ॥ ౯.౧౦౬ ॥
 అసురావేశతస్తా తు న రామమనుజగృతుః ।
 పీతామృతౌ పురా యస్మాన్మమ్రతుర్నచ తౌ తదా ॥ ౯.౧౦౭ ॥
 తయోశ్చ తపసా తుష్టశ్చక్రే తావజరామరౌ ।
 పురా స్వయమ్భూస్తేనోభౌ దర్పాదమృతమన్థనే ।
 ప్రసం హ్యపిబతాం దేవైరేవాం శత్వాదుపేక్షితౌ ॥ ౯.౧౦౮ ॥
 పీతామృతేషు దేవేషు యుద్ధ్యమానేషు దానవైః ।
 తైర్దత్తమాత్మహస్తే తే రక్షాయై పీతమాశు తత్ ।
 తస్మాద్దోషాదాపతుస్తావాసురం భావమూర్జితమ్ ॥ ౯.౧౦౯ ॥
 అజ్ఞదః కాలతస్త్వక్వా దేహమాప నిజాం తనుమ్ ।
 రామాజ్ఞయైవ కుర్వాణో రాజ్యం కుశసమన్వితః ॥ ౯.౧౧౦ ॥
 క్షిప్వీ విభీషణశ్చ ధర్మాత్మా రాఘవాజ్ఞాపురస్కృతః ।

సేనాపతిర్ధనేశస్య కల్పమాపీత్య రాక్షసాన్ ॥ ౯.౧౧౧॥

రామాజ్ఞయా జామ్బవాంశ్చ న్యవసత్ప్రథిపీతత్ ॥ ౧ ॥

ఉత్పత్త్యర్థం జామ్బవత్వ్యాస్తదర్థం సుతపశ్చరన్ ॥ ౯.౧౧౨॥

అథో రఘూణాం ప్రవరః సురార్చితః స్వయైకతన్వా న్యవసత్సురాలయే ।

ద్వితీయయా బ్రహ్మసదస్యధీశ్వరస్తేనార్చితోఽథాపరయా నిజాలయే ॥ ౯.౧౧౩॥

తృతీయరూపేణ నిజం పదం ప్రభుం వ్రజన్తముచ్చైరనుగమ్య దేవతాః ।

అగమ్యమర్యాదముపేత్య చ క్రమాద్విలోకయన్తోఽతివిదూరతోఽస్తువన్ ॥ ౯.౧౧౪॥

బ్రహ్మ మరున్మారుతసూనురీశః శేషో గరుత్మాన్ హరిజః శక్రకాద్యాః ।

క్రమాదనువ్రజ్య తు రాఘవస్య శిరస్యథాఽజ్ఞాం ప్రణిధాయ నిర్యయః ॥ ౯.౧౧౫॥

స్వం స్వం చ సర్వే సదనం సురా యయః పురన్దరాద్యాశ్చ విరిఞ్చుపూర్వకాః ।

మరుత్సుతోఽథో బదరీమవాప్య నారాయణస్యైవ పదం సిషేవే ॥ ౯.౧౧౬॥

సమస్తశాస్త్రోద్భరితం హరేర్వచో ముదా తదా శ్రోత్రపుటేన సమ్భరన్ ।

వదంశ్చ తత్త్వం విబుధర్షభాణాం సదా మునీనాం చ సుఖం హ్యువాస ॥ ౯.౧౧౭॥

రామాజ్ఞయా కిమ్పురుషేషు రాజ్యం చకార రూపేణ తథాఽపరేణ ।

రూపైస్తథాఽస్యైశ్చ సమస్తసద్మన్యవాస విష్ణోః సతతం యథేష్టమ్ ॥ ౯.౧౧౮॥

ఇత్థం స గాయఞ్చతకోటివిస్తరం రామాయణం భారతపఞ్చరాత్రమ్ ।

వేదాంశ్చ సర్వాన్ సహితబ్రహ్మసూత్రాన్ వ్యాచక్షాణో నిత్యసుఖోద్భరోఽభూత్ ॥

౯.౧౧౯॥

రామోఽపి సార్థం పవమానాత్మజేన స సీతయా లక్ష్మణపూర్వకైశ్చ ।

తథా గరుత్మత్ప్రముఖైశ్చ పార్షదైః సం సేవ్యమానో న్యవసత్ప్రయోభౌ ॥ ౯.౧౨౦॥

కదాచిదీశః సకలావతారానేకం విధాయాహిపతౌ చ శేతే ।

పుథక్చ సం వ్యూహ్య కదాచిదిచ్చయా రేమే రమేశోఽమితసద్గుణార్ణవః ॥ ౯.౧౨౧॥

ఇత్యశేషపురాణేభ్యః పఞ్చరాత్రేభ్య ఏవ చ ।

క్షీప్సా భారతాచ్చైవ వేదేభ్యో మహారామాయణాదపి ॥ ౯.౧౨౨॥

పరస్పరవిరోధస్య హానాన్నిర్ణీయ తత్త్వతః ।

యుక్త్యా బుద్ధిబలాచ్చైవ విష్ణోరేవ ప్రసాదతః ॥ ౯.౧౨౩॥

బహుకల్పానుసారేణ మయేయం సత్కథోదితా ।

నైకగ్రన్థాశ్రయాత్తస్మాన్నాఽశక్యోఽత్ర విరుద్ధతా || ౯.౧౨౪ ||

క్వచిన్మోహయాసురాణాం వ్యత్యాసః ప్రతిలోమతా |

ఉక్తా గ్రన్థేషు తస్మాద్ధి నిర్ణయోఽయం కృతో మయా || ౯.౧౨౫ ||

ఏవం చ వక్ష్యమాణేషు నైవాఽశక్యో విరుద్ధతా |

సర్వకల్పసమశ్చాయం పారావర్యక్రమః సదా || ౯.౧౨౬ ||

పుం వ్యత్యాసేన చోక్తిః స్యాత్పురాణాదిషు కుత్రచిత్ |

కృష్ణామాహ యథా కృష్ణో ధనజ్ఞయశ్చైర్వైతాన్ |

శతం దుర్యోధనాదీంస్తే దర్శయిష్య ఇతి ప్రభుః || ౯.౧౨౭ ||

భీమసేనహతాస్తే హి జ్ఞాయస్తే బహువాక్యతః |

విస్తారే భీమనిహతాః సజ్జేపేఽర్జునపాతితాః |

ఉచ్యన్తే బహువశ్చాన్యేషు పుం వ్యత్యాససమాశ్రయాత్ || ౯.౧౨౮ ||

విస్తారే కృష్ణనిహతా బలభద్రహతా ఇతి |

ఉచ్యన్తే చ క్వచిత్కాలవ్యత్యాసోఽపి క్వచిద్భవేత్ || ౯.౧౨౯ ||

యథా సుయోధనం భీమః ప్రాహసత్కృష్ణసన్నిధౌ |

ఇతి వాక్యేషు బహుషు జ్ఞాయతే నిర్ణయాదపి |

అనిర్ణయే తు కృష్ణస్య పూర్వముక్తా గతిస్తతః || ౯.౧౩౦ ||

వ్యత్యాసాన్వేషమాద్యాశ్చ ప్రాతిలోమ్యాదయస్తథా |

దృశ్యన్తే భారతాద్యేషు లక్షణగ్రన్థతశ్చ తే |

జ్ఞాయన్తే బహుభిర్వాక్యైర్నిర్ణయగ్రన్థతస్తథా || ౯.౧౩౧ ||

తస్మాద్వినిర్ణయగ్రన్థానాశ్చిత్వైవ చ లక్షణమ్ |

బహువాక్యానుసారేణ నిర్ణయోఽయం మయా కృతః || ౯.౧౩౨ ||

క్షిప్వ| ఉక్తం లక్షణశాస్త్రే చ కృష్ణద్వైపాయనోదితే |

“త్రిభాషా యోన జానాతి రీతీనాం శతమేవ చ || ౯.౧౩౩ ||

వ్యత్యాసాదీన్ సప్త భేదాన్ వేదాద్యర్థం తథా వదేత్ |

స యాతి నిరయం ఘోరమన్యథాజ్ఞానసమ్భవమ్” || ౯.౧౩౪ ||

ఇత్యన్యేషు చశాస్త్రేషు తత్రతత్రోదీతం బహు |

“వ్యత్యాసః ప్రాతిలోమ్యం చ గోమూత్రీ ప్రఘసస్తథా |

ఉక్షణః సుధురః సాధు సప్త భేదాః ప్రకీర్తితాః” || ౯.౧౩౫ ||

ఇత్యాదిలక్షణాన్యత్ర నోచ్యంతేఽన్యప్రసక్తతః ॥ ౬౭

(౬౭) “వ్యత్యాసః ప్రాతిలోమ్యం చ గోమూత్రీ ప్రఘసస్తథా ।

ఉక్షణః సుధురః సాధుః సప్తభేదాః ప్రకీర్తితాః ॥ (౯.౧౩౫.౧) ॥

శ్రద్ధధానాయ శిష్యాయ పృచ్ఛతే మే సుతాయ చ ।

విధివద్వద హే (భో)తాత వ్యత్యాసాద్యర్థనిర్ణయమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౨) ॥

శృణు నారద వక్ష్యామి యావత్తే మతిగోచరమ్ ।

వ్యత్యాసాదిప్రభేదానాం సజ్కోచాదర్థనిర్ణయమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౩) ॥

పష్పైకైకప్రభేదస్తు పృథగ్భిన్నః సహస్రథా ।

తల్లక్షణం తదర్థాంశ్చ తదుదాహరణాని చ ॥ (౯.౧౩౫.౪) ॥

ములరామాయణే ప్రోక్తం పంచురాత్రాగమేషు చ ।

విస్తరాద్యాసరూపేణ హరిణైవామితాత్మనా ॥ (౯.౧౩౫.౫) ॥

తే సర్వేఽనస్తవేదార్థనిర్ణయాయైవ కీర్తితాః ।

తతః కలిబలాన్మర్త్యాః మన్దాయుర్మతిశాలినః ॥ (౯.౧౩౫.౬) ॥

దృష్ట్వా వేదాన్ విభజ్యైవ తదర్థజ్ఞాపనాయ చ ।

కృత్వా లక్షణశాస్త్రం చ తస్మిన్నపి చ ఈరితాః ॥ (౯.౧౩౫.౭) ॥

వ్యత్యాసేనైవ సజ్కోచాత్స్వేక్షవదార్థనిర్ణయః ।

యావద్భిః స్యాత్ప్రభేదానాం ప్రభేదైస్తే చ నోఽఖిలాః ॥ (౯.౧౩౫.౮) ॥

ఇదానీం తత్సమాలోడ్య నిశ్చిత్త్యైవ ప్రవచ్చి చ ।

భారతస్య పురాణానాం యావద్భిః స్యాద్వినిర్ణయః ।

క్షీప్వితత్ర భేదాన్ తదర్థాంశ్చ శృణుష్వైకాగ్రమానసః ॥ (౯.౧౩౫.౯) ॥

వ్యత్యాసో వ్యత్యయః ప్రోక్తః పుం వ్యత్యాసస్తదాదిమః ।

యథాఽరణ్యే పర్వణి తు కేశవః ప్రాహ పార్షతీమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౧౦) ॥

సాన్త్యయన్ ధార్తరాష్ట్రాంశ్చ శతమర్జునసాయకైః ।

మృతాన్ సన్దర్శయిష్యేఽహమితి పుం వ్యత్యయః స్మృతః ॥ (౯.౧౩౫.౧౧) ॥

హరివం శే హరిః కృష్ణో గోపగోజనసం వృతః ।

చిక్రీడే జాహ్నువీతీరే వ్యత్యాసో దైశికః స్మృతః ॥ (౯.౧౩౫.౧౨) ॥

మార్కణ్డేయే తథా పూర్వం రామః కృతయుగేఽహనత్ ।

దశకణ్ఠం కథేత్యాదౌ వ్యత్యాసః కాలికః స్మృతః ॥ (౯.౧౩౫.౧౩) ॥

హిం సాకర్పరతత్వాత్తు హిం సార ఇతి కేసరీమ్ |
 వ్యత్యాసః సిం హ ఇత్యాదావక్షరవ్యత్యయః స్మృతః || (౯.౧౩౫.౧౪)||
 క్వచిద్రామో దాశరథిర్హిత్వా కం సమపీపలత్ |
 మధురాం పురమిత్యాదౌ కథావ్యత్యయ ఈరితః || (౯.౧౩౫.౧౫)||
 విపరీతక్రమం యత్ర ప్రతిలోమం తదీరితమ్ |
 తద్భావః ప్రాతిలోమ్యం చ తత్ప్రభేదః క్వచిద్భవేత్ || (౯.౧౩౫.౧౬)||
 విధిప్రాణౌ తయోర్భార్యే గురుత్మచ్ఛేషశక్కురాః |
 షణ్ముహిష్య హరేస్తద్వత్సౌపర్ణీ వారుణీ ఉమా || (౯.౧౩౫.౧౭)||
 ఇన్ద్రకామౌ తయోః పత్నోర్న క్రమాచ్ఛతగుణాధికాః |
 ఇత్యాగ్నేయపురాణోక్తం తారతమ్యప్రకాశనమ్ |
 ఇత్యాదావర్ణనిర్వాహః ప్రాతిలోమ్యప్రభేదతః || (౯.౧౩౫.౧౮)||
 కలిశ్చ ద్వాపరస్త్రేతా కృతం పుణ్యం పురా యుగాః |
 క్రమాదిత్యాదిషు ప్రాతిలోమ్యాదుక్తో వినిర్ణయః || (౯.౧౩౫.౧౯)||
 వత్సో గోస్తనమక్షీరం యదా౭దౌ పిబతి స్ఫుటమ్ |
 తదా గోమూత్రోదయః స్యాత్క్షీరస్యాధిక్యసిద్ధయే || (౯.౧౩౫.౨౦)||
 యదా గోపో దుహత్యేనాం తదా మూత్రో న విద్యతే |
 పశ్చాత్పిబతి వత్సే తు పునర్మూత్రోదయో భవేత్ || (౯.౧౩౫.౨౧)||
 ఏవం క్వచిత్కథాసు స్యాదాదావస్తే చ సజ్గతిః |
 మధ్యే సజ్గతివిచ్ఛేదః కథాన్తరసమాగమః || (౯.౧౩౫.౨౨)||
 క్షీన్విఇఽనుసారేణ తేషాం తు నిర్ణయః క్రియతే మయా |
 ఏవమాదిషు విజ్ఞేయో గోమూత్రీభేదతః క్రమాత్ |
 యథా౭రణ్యే పాణ్డవానాం కథాసజ్గతిసమ్మతాః || (౯.౧౩౫.౨౩)||
 తాన్ విహాయైవ తన్మధ్యే హరిశ్చన్ద్రస్య భూభృతః |
 నల్. అస్య రాఘవస్యాపి గోమూత్రీభేదతః క్రమాత్ || (౯.౧౩౫.౨౪)||
 ఏవం సర్వపురాణేషు మధ్యే చిత్రకథాః స్మృతాః |
 ఆద్యన్తయోః సజ్గతిశ్చ గోమూత్రీభేదతః స్మృతాః || (౯.౧౩౫.౨౫)||
 ప్రఘసః సర్వశాస్త్రార్థవిరుద్ధార్థానువర్ణనమ్ |
 క్వచిన్మోహాయాసురాణాం పురాణేషు తథోచ్యతే |

తాదృశానాం తు వాక్యానాం గ్రాహ్యోఽర్థస్త్వవిరోధతః ॥ (౯.౧౩౫.౨౬)॥

మూర్ఖం దృష్ట్వా సుతం తాతో విషం భుజ్జ్వేతి వక్ష్యతి ।

తచ్చుత్వా తద్విరుద్ధార్థమాచరన్న తథాఽచరేత్ ॥ (౯.౧౩౫.౨౭)॥

ఏవం సర్వస్య జగతః పితా గురురుదారధీః ।

వ్యాసోఽన్యథా క్వచిద్భక్తి హితాయ స్వజనాయ చ ।

తథా జగత్సత్యం చ మిథ్యాభూతం నిరీశ్వరమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౨౮)॥

అప్రతిష్ఠమజ్ఞేయం హరేరీవైరభిన్నతామ్ ।

నీచతామవరేభ్యశ్చ దేవేభ్యశ్చ జరామృతమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౨౯)॥

జన్మాదిదోషసమ్పర్కః నిర్గుణత్వమపూర్ణతా ।

అసర్వజ్ఞత్వమజ్ఞత్వమభేదో జడజీవయోః ॥ (౯.౧౩౫.౩౦)॥

జడయోర్జీవయోర్వాఽపి జడసర్వేశయోరపి ।

అనధీనం జగద్విష్ణోరస్వాతస్త్వం హరేస్తథా ॥ (౯.౧౩౫.౩౧)॥

స్వతన్త్రతా చజీవస్య సర్వజ్ఞత్వమదుఃఖితా ।

విష్ణోః ప్రాకృతదేహాదిః స్వావతారవిపర్యయః ।

ఇత్యాదౌ ప్రఘనాదేభదాత్ప్రాహ్యోఽర్థస్త్వవిరోధతః ॥ (౯.౧౩౫.౩౨)॥

ప్రామాణ్యమేకదేశస్యాన్యవైవాప్రమాణతా ।

యత్ర తత్రోక్షణాద్భేదాత్ప్రాహ్యోఽర్థో న చాపరః ॥ (౯.౧౩౫.౩౩)॥

ఉక్తం రామాయణే గణ్గాపార్వత్యో హిమవత్సుతే ।

రుద్రస్య వల్లభేఽతస్తం గణ్గాధరముమాపతిమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౩౪)॥

ప్రాహుస్తత్రేతరద్గ్రాహ్యం పూర్వం త్యాజ్యం సతాం మతే ।

ఉచ్చిష్టం శివనిర్మాల్యం వమనం మృతకర్పటమ్ ॥ (౯.౧౩౫.౩౫)॥

క్షిప్తీ కాకవిష్టాసముద్భూతం పఞ్చ పూతాని భారత ।

ఇత్యాదౌ ఉక్షణాద్భేదాత్త్వం నిశ్చయతే బుధైః ॥ (౯.౧౩౫.౩౬)॥

క్రమం చ వ్యుత్క్రమం త్యక్త్వా యత్ర బోధః క్రమోద్ధమః ।

తత్రైవ సుధురాదేభదాత్ప్రాహ్యోఽర్థో బహుసమ్మతః ॥ (౯.౧౩౫.౩౭)॥

రూపం శబ్దశ్చ గం ధశ్చ స్పర్శశ్చాపి తథా రసః ।

వ్యోమాదిపఞ్చభూతానాం గుణా హ్యేతే విశేషతః ॥ (౯.౧౩౫.౩౮)॥

ఇత్యుక్తం పఞ్చరాత్రే తు భేదాశ్చ సుధురాత్తథా ।

తత్ర నోక్తప్రకారేణ గ్రాహ్యోఽర్థస్తు యథాక్రమమ్ || (౯.౧౩౫.౩౯)||

కల్పభేదాత్కథాభేదో యత్రోక్తస్సత్కథాసు చ |

తత్రోభయం గ్రాహ్యమేవ దుష్యాం శో వైవ వర్తతే || (౯.౧౩౫.౪౦)||

తత్ర సాధుప్రభేదేన సజ్ఞాహ్యస్తత్త్వనిర్ణయః |

ఉక్తం భాగవతే షష్టస్కంధే వ్యాసేన తత్త్వతః || (౯.౧౩౫.౪౧)||

ఇన్ద్రో హత్యాఽకరోత్త్యాప్త్యం విశ్వరూపం ద్విజోత్తమమ్ |

బ్రహ్మహత్యాపీడితస్తు బ్రహ్మణం శరణం యయౌ || (౯.౧౩౫.౪౨)||

చతుర్ముఖశ్చతుర్థా తం విభజ్య ప్రాక్షిపన్మహాన్ |

భూమౌ వారిషు వృక్షేషు నారీ ఋతుషు క్రమాత్ || (౯.౧౩౫.౪౩)||

ఉషరం దూషితం భూమౌ ఫేనం దుష్టం జలేషు చ |

స్రవ్యం దూష్యం చ వృక్షాదౌ హ్యఙ్గానా ఋతుదూషితా |

హత్యాముక్తః శచీనాథః పునః స్వర్గమపీపలత్ || (౯.౧౩౫.౪౪)||

శ్రీభవిష్యత్పురాణే తు ఇత్యర్థో వ్యాసచోదితః |

వృత్రహత్యాం విభజ్యాథ క్షిప్తవాన్ స చతుర్ముఖః || (౯.౧౩౫.౪౫)||

వహ్నా ప్రథమజాతాసు జ్వాలాసు చ నదీషు చ |

పర్వతాగ్రేషు విప్రేన్ద్రా నారీఋతుషు తాం క్రమాత్ || (౯.౧౩౫.౪౬)||

ఇత్యాదౌ సాధుభేదేన కీర్తితం కల్పభేదతః |

తత్రోభయం గ్రాహ్యమేవ సప్రభేదాః ప్రకీర్తితాః || (౯.౧౩౫.౪౭)||

ఇదం రహస్యం పరమం గుహ్యం యచ్ఛృతం శ్రీహరేర్ముఖాత్ |

తత్రే సమాసతః ప్రోక్తం జ్ఞాత్వా ముక్తిం గమిష్యసి |

తదుక్తమవిచ్యైవ ముక్తిః కస్యాపి నో భవేత్ || (౯.౧౩౫.౪౮)||

ఇతి వ్యత్యాసాదిసప్రభేదప్రతిపాదకపురాణవాక్యసజ్ఞాహాః |

చ | తస్మాన్నిర్ణయశాస్త్రత్వాద్గ్రాహ్యమేతద్బుభూషుభిః || ౯.౧౩౬ ||

ఇతీరితా రామకథా పరా మయా సమస్తశాస్త్రానుసృతేర్భవాపహా |

పఠేదిమాం యః శృణుయాదథాపి వా విముక్తబన్ధశ్చరణం హరేర్వ్రజేత్ || ౯.౧౩౭ ||

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

రామస్వధామప్రవేశో నామ నవమోఽధ్యాయః ||

మమ సజ్గ్రహే (శ్రీజయతీర్థసం స్కృతహస్తలిఖితగ్రంథాలయే),
ఉత్తరాదిమఠీయ గ్రంథసజ్గ్రహే చ వర్తన్తే వ్యాసనకేరే ప్రభజ్జ్ఞానాచార్యః

అథ దశమోఽధ్యాయః ।

(వ్యాసావతారానువర్ణనమ్)

ఓం । ద్వాపరేఽథ యుగే ప్రాప్తే త్వష్టావిం శతిమే పునః ।

స్వయంముఖశర్వశక్రాద్యా దుగ్ధాభేస్తీరమాయయః ॥ ౧౦.౧॥

పయోభేరుత్తరం తీరమాసాద్య విబుధర్షభాః ।

తుష్టువుః పుణ్డరీకాక్షమక్షయం పురుషోత్తమమ్ ॥ ౧౦.౨॥

నమోనమోఽగణ్యగుణైకధామ్నో సమస్తవిజ్ఞానమరీచిమాలినే ।

అనాద్యవిజ్ఞానతమోనిహస్త్రే పరామృతానన్దపదప్రదాయినే ॥ ౧౦.౩॥

స్వదత్తమాలాభువిపాతకోపతో దుర్వాససః శాపత ఆశు హి శ్రియా ।

శక్రే విహీనే దితిజైః పరాజితే పురా వయం త్వాం శరణం గతాః స్మ ॥ ౧౦.౪॥

త్వదాజ్ఞయా బలినా సన్దధానా వరాధిరీశస్య పరైరచాల్యమ్ ।

వృన్దారకా మన్దరమేత్య బాహుభిర్న శేకురుద్ధర్తుమిమే సమేతాః ॥ ౧౦.౫॥

తదా త్వయా నిత్యబలత్వహేతుతో యోఽనస్తనామా గరుడస్తదం సకే ।

ఉత్పాట్య చైకేన కరేణ మన్దరో నిధాపితస్తం స సహ త్వయాఽవహత్ ॥ ౧౦.౬॥

పునః పరీక్షద్భిరసౌ గిరిః సురైః సహాసురైరున్నమితస్తదం సతః ।

వ్యచూర్ణయత్తానఖిలాన్ పునశ్చ తే త్వదీక్షయా పూర్వవదుత్థితాః ప్రభో ॥ ౧౦.౭॥

పునశ్చ వామేన కరేణ వీశ్వరే నిధాయ తం స్కన్ధగతస్త్యమస్య ।

అగాః పయోభిం సహితః సురాసురైర్మథా చ తేనాభిమథాప్యమథాః ॥ ౧౦.౮॥

కృతశ్చ కర్త్యాస్తనయోఽత్ర వాసుకిర్నేత్రం త్వయా కశ్యపజః స నాగరాట్ ।

మమస్థురభిం సహితాస్త్యయా సురాః సహాసురా దివ్యపయో ఘృతాధికమ్ ॥ ౧౦.౯॥

నైచ్చస్త పుచ్చం దితిజా అమగ్గల్ । అం తదిత్యథాగ్రం జగృహుర్విషోల్బణమ్ ।

శ్రాన్తాశ్చ తేఽతో విబుధాస్తు పుచ్చం త్వయా సమేతా జగృహుస్త్యదాశ్రయాః ॥

౧౦.౧౦॥

అథాతిభారాదవిశత్సుకాఞ్చనో గిరిః స పాతాల్ । అమథ త్వమేవ ।

తం కచ్చపాత్మా త్వభరః స్వప్యష్టే హ్యనన్యధార్యం పురులీలయైవ ॥ ౧౦.౧౧॥

చీ ఉపర్యధశ్చైత్యని నేత్రగోత్రయోస్త్యయా పరేణాఽవిశతా సమేధితాః ।
 మమస్థరభిం తరసా మదోక్తటాః సురాసురాః ఙ్కోభితనక్రవక్రమ్ ॥ ౧౦.౧౨॥
 శ్రావేషు తేష్యేక ఉరుక్రమ త్వం సుధారసాప్యై ముదితో హ్యమథ్నాః ।
 తదా జగద్ధాసి విషం సముత్థితం త్వదాజ్జయో వాయురధాత్కరే నిజే ॥ ౧౦.౧౩॥
 కలేః స్వరూపం తదతీవ దుష్షహం వరాద్విధాతుః సకలైశ్చ దుః స్పృశమ్ ।
 కరో విమథ్యాస్తబలం విధాయ దదౌ స కిఞ్చిద్ధిరిశాయ వాయుః ॥ ౧౦.౧౪॥
 స తత్ప్రిబత్కణ్ణగతేన తేన నిపాతితో మూర్చ్ఛిత ఆశు రుద్రః ।
 హరేః కరస్పర్శబలాత్స సంజ్ఞామవాప నీలోఽస్య గల్. అస్తదాఽసీత్ ॥ ౧౦.౧౫॥
 అథ త్వదాజ్ఞాం పురతో నిధాయ నిధాయ పాత్రే తపనీయరూపే ।
 స్వయం చ నిర్మథ్య బలోపపన్నం పపౌ స వాయుస్తదు చాస్య జిర్ణమ్ ॥ ౧౦.౧౬॥
 అత్యల్పపానావ్చ బభూవ శూలా శివస్య శీర్ణశ్చ కరావశిష్టమ్ ।
 అభూత్కలిః సర్వజగత్సు పూర్ణం పీత్వా వికారో న బభూవ వాయోః ।
 కలేః శరీరాదభవన్ కునాగాః సవృశ్చికాః శ్వాపదయాతుధానాః ॥ ౧౦.౧౭॥
 అథ త్వయాఽభౌ తు విమథ్యమానే సురాఽభవత్తామసురా అవాపుః ।
 ఉచ్చైః శ్రవా నామ తురగ్గజాఽథ కరీ తథైరావతనామధేయః ॥ ౧౦.౧౮॥
 ఆన్యే చ దిక్పాలగజా బభూవుర్వరం తథైవాప్సరసాం సహస్రమ్ ।
 తథాఽయుధాన్యాభరణాని చైవ దివౌకసాం పారిజాతస్తరుశ్చ ॥ ౧౦.౧౯॥
 తథైవ సాక్షాత్సురభిర్నిశేశో బభూవ తత్కౌస్తుభం లోకసారమ్ ।
 అధేన్దిరా యద్యపి నిత్యదేహో బభూవ తత్రాపరయా స్వతన్వా ॥ ౧౦.౨౦॥
 తతో భవాన్ దక్షిణబాహునా సుధాకమణ్ణలుం కలశం చాపరేణ ।
 ప్రగృహ్య తస్మాన్నిరగాత్సముద్రాద్ధన్వస్తరిర్నామ హరిన్మణిదు్యతిః ॥ ౧౦.౨౧॥
 తతో భవద్ధన్వగతం దితేః సుతాః సుధాభరం కలశం చాపజుహుః ।
 ముక్తం త్వయా శక్తిమతాఽపి దైత్యాన్ సత్యమ్యతాన్ కారయతా వధాయ ॥ ౧౦.౨౨॥
 చీఇ తతో భవాననుపమముత్తమం వపుర్బభూవ దివ్యప్రమదాత్మకం త్వరన్ ।
 శ్యామం నితమ్బార్పితరత్నమేఖలం జామ్బూనదాభామ్బురభృత్సుమధ్యమమ్ ॥
 ౧౦.౨౩॥
 బృహన్నితమ్బం కలశోపమస్తనం సత్పుణ్డరీకాయతనేత్రముజ్జ్వలమ్ ।
 సమస్తసారం పరిపూర్ణసద్గుణం దృష్ట్వైవ తత్సమ్ముముహుః సురారయః ॥ ౧౦.౨౪॥

పరస్పరం తేఽమృతహేతుతోఽఖిలా విరుద్ధ్యమానాః ప్రదదుః స్మ తే కరే ।
 సమం సుధాయాః కలశం విభజ్య నిపాయయాస్మానితి వఞ్చితాస్త్యయా ॥ ౧౦.౨౫॥
 ధర్మచ్ఛలం పాపజనేషు ధర్మ ఇతి త్వయా జ్ఞాపయితుం తదోక్తమ్ ।
 యద్యత్కృతం మే భవతాం యదీహ సం వాద ఏవోద్విభజే సుధామిమామ్ ॥ ౧౦.౨౬॥
 యథేష్టతోఽహం విభజామి సర్వథా నవిశ్వసధ్వం మయి కేనచిత్కృచిత్ ।
 ఇతి ప్రహస్యాభిహితం నిశమ్య స్త్రీభావముగ్ధాస్తు తథేతి తేఽవదన్ ॥ ౧౦.౨౭॥
 తతశ్చ సం స్థాప్య పృథక్కురాసురాం స్తవతిరూపోచ్ఛలితాన్ సురేతరాన్ ।
 సర్వాన్ భవద్ధర్శిన్ ఈక్ష్య లజ్జితాఽస్మ్యహం దృశో మీలయతేత్యవోచః ॥ ౧౦.౨౮॥
 నిమిలితాక్షేష్వసురేషు దేవతా న్యపాయయః సాధ్యమృతం తతః పుమాన్ ।
 క్షణేన భూత్వా పిబతః సుధాం శిరో రాహోర్వ్యకృస్తశ్చ సుదర్శనేన ॥ ౧౦.౨౯॥
 తేనామృతార్థం హి సహస్రజన్మను ప్రతప్య భూయస్తప ఆరితో వరః ।
 స్వయమ్భువస్తేన భవాన్ కరేఽస్య బిన్దం సుధాం ప్రాస్య శిరో జహార ॥ ౧౦.౩౦॥
 శిరస్తు తస్య గ్రహతామవాప సురైః సమావిష్టమథో సబాహు ।
 క్షిప్తః కబన్ధోఽస్య శుభోదసాగరే త్వయా స్థితోఽద్యాపి హి తత్ర సామృతః ॥ ౧౦.౩౧॥
 అథాసురాః ప్రత్యపతన్నుదాయుధాః సమస్తశస్త్రే చ హతాస్త్యయా రణే ।
 కలిస్తు స బ్రహ్మవరాదజేయో హ్యుతే భవంతం పురుషేషు సం స్థితః ॥ ౧౦.౩౨॥
 తస్యార్థదేహోత్సమభూదలక్ష్మీస్తతుప్రకా దోషగణాశ్చ సర్వశః ।
 అథేన్దిరా వక్షసి తే సమాస్థితా త్వత్కణ్ఠగం కౌస్తుభమాస ధాతా ॥ ౧౦.౩౩॥
 యథావిభాగం చ సురేషు దత్తాస్త్యయా తథాఽన్యేఽపి హి తత్ర జాతాః ।
 ఇత్థం త్వయా సాధ్యమృతం సురేషు దత్తం హి మోక్షస్య నిదర్శనాయ ॥ ౧౦.౩౪॥
 చివ్ । భవేద్ధి మోక్షో నియతం సురాణాం నైవాసురాణాం స కథశ్చున స్యాత్ ।
 ఉత్సాహాయుక్తస్య చ తత్ప్రృతీపం భవేద్ధి రాహోరివ దుఃఖరూపమ్ ॥ ౧౦.౩౫॥
 కలిస్త్యయం బ్రహ్మవరాదిదానీం విబాధతేఽస్మాన్ సకలాన్ ప్రజాశ్చ ।
 అజ్ఞానమిథ్యామతిరూపతోఽసౌ ప్రవిశ్య సజ్ఞానవిరుద్ధరూపః ॥ ౧౦.౩౬॥
 త్వదాజ్ఞయా తస్య వరోఽబ్జజేన దత్తః స ఆవిశ్య శివం చకార ।
 కదాగమాం స్తస్య కుయుక్తిబాధాన్నహి త్వదన్యశ్చరీతుం సమర్థః ॥ ౧౦.౩౭॥
 వేదాశ్చ సర్వే సహశాస్త్రసజ్ఞా ఉత్సాదితాస్తేన న సన్తి తేఽద్య ।

తత్సాధు భూమావవతీర్య వేదానుద్ధృత్య శాస్త్రాణి కురుష్య సమ్యక్ ॥ ౧౦.౩౮ ॥

అదృశ్యమజ్ఞేయమతర్క్యరూపం కలిం నిలీనం హృదయేఽఖిలస్య ।

సచ్ఛాస్త్రశస్త్రణ నిహత్య శీఘ్రం పదం నిజం దేహి మహాజనస్య ॥ ౧౦.౩౯ ॥

ఋతే భవంతం నహి తం నిహంతా త్వమేక ఏవాఖిలశక్తిపూర్ణః ।

తతో భవంతం శరణం గతా వయం తమోనిహత్యై నిజబోధవిగ్రహమ్ ॥ ౧౦.౪౦ ॥

ఇతీరితస్తైరభయం ప్రదాయ సురేశ్వరాణాం పరమోఽప్రమేయః ।

ప్రాదుర్భూవామృతభూరిల్ ఆయాం విశుద్ధవిజ్ఞానఘనస్వరూపః ॥ ౧౦.౪౧ ॥

వసిష్ఠనామా కమల్ః ఓద్భవాత్మజః సుతోఽస్య శక్తిస్తనయః పరాశరః ।

తస్యోత్తమం సోఽపి తపోఽచరద్ధరిః సుతో మమ స్యాదితి తద్ధరిర్దదౌ ॥ ౧౦.౪౨ ॥

ఉవాచ చైనం భగవాన్ సుతోషితో వసోర్మదీయస్య సుతాఽస్తి శోభనా ।

వనే మృగార్థం చరతోఽస్య వీర్యం పపాత భార్యాం మనసా గతస్య ॥ ౧౦.౪౩ ॥

తచ్ఛేనహస్తై ప్రదదౌ స తస్యై దాతుం తదన్యేన తు యుద్ధ్యతోఽపతత్ ।

జగ్రాస తన్మత్స్యవధూర్యమస్వసుర్జలస్థమేనాం జగృహుశ్చ దాశాః ॥ ౧౦.౪౪ ॥

తద్గర్భతోఽభూన్మిథునం స్వరాజ్ఞే న్యవేదయన్ సోఽపి వసోః సమర్పయత్ ।

పుత్రం సమాదాయ సుతాం స తస్మై దదౌ సుతోఽభూదథ మత్స్యరాజః ॥ ౧౦.౪౫ ॥

కన్యా తుసా దాశరాజస్య సద్మన్యవర్ధతాతీవ సురూపయుక్తా ।

చ్వంఆమ్నా చ సా సత్యవతీతి తస్యాం తవాఽత్మజోఽహం భవితాఽస్మ్యజోఽపి ॥

౧౦.౪౬ ॥

ఇతీరితశ్చక్రధరేణ తాం మునిర్జగమ మార్తాణ్ణసుతాం సముద్రగామ్ ।

ఉత్తారయస్తీమథ తత్ర విష్ణుః ప్రాదుర్భూవాఽశు విశుద్ధవిద్ధనః ॥ ౧౦.౪౭ ॥

విదోషవిజ్ఞానసుఖైకరూపోఽప్యజో జనాన్మోహయితం మృషైవ ।

యోషిత్సు పుం సో హ్యజనివ దృశ్యతే న జాయతే క్వాపి బలాదివిగ్రహాః ॥ ౧౦.౪౮ ॥

యథా నృసిం హాకృతిరావిరాసీత్సమాత్మతథా నిత్యతనుత్వతో విభుః ।

ఆవిర్భవద్దోషితి నో మలోత్థస్తథాఽపి మోహాయ నిదర్శయేత్తథా ॥ ౧౦.౪౯ ॥

స్త్రీపుంపుసఽన్లాత్పరతో యతో హరిః ప్రాదుర్భవత్సేష విమోహయన్ జనమ్ ।

అతో మలోత్తోఽయమితి స్మ మన్యతే జనోఽశుభః పూర్ణగుణైకవిగ్రహమ్ ॥ ౧౦.౫౦ ॥

దీప్యే భగిన్యాః స యమస్య విశ్వకృత్ప్రకాశతే జ్ఞానమరీచిమణ్ణలః ।

ప్రభాసయన్నణ్ణబహిస్తథాఽన్తః సహస్రలక్షామితసూర్యదీధితిః ॥ ౧౦.౫౧ ॥

అగణ్యుద్వ్యోగుణార్ణవః ప్రభుః సమస్తవిద్యాధిపతిర్జగద్గురుః ।
 అనస్తశక్తిర్జగదీశ్వరః సమస్తదోషాతివిదూరవిగ్రహః ॥ ౧౦.౫౨॥
 శుభమరతకవర్ణో రక్షపాదాబ్జనేత్రాధరకరసఖరసనాగ్రశ్చక్రశ్శాబ్జరేఖః ।
 రవికరవరగౌరం చర్మ వైణం వసానస్తటిదమలజటాసన్ద్విప్తజాటం దధానః ॥ ౧౦.౫౩॥
 ఎన్ద్విర్ణవక్షాః కమల్ । ఆయతాక్షో బృహద్భుజః కమ్బుసమానకణ్ఠః ।
 సమస్తవేదాస్ముఖతః సమద్గిరన్న నస్తచన్ద్రాధికకాస్తసన్ముఖః ॥ ౧౦.౫౪॥
 ప్రలోధముద్రాభయదోర్ద్వయాన్వితో యజ్ఞోపవీతాజినమేఖలోల్లసన్ ।
 దృశా మహాజ్ఞానభుజ్జగదష్టముజ్జివయానో జగదత్యరోచత ॥ ౧౦.౫౫॥
 స లోకధర్మాభిరిరక్షయా పితుర్ద్విజత్వమాప్యాశు పితుర్దదౌ నిజమ్ ।
 జ్ఞానం తయోః సం స్మృతిమాత్రతః సదా ప్రత్యక్షభావం పరమాత్మనో దదౌ ॥ ౧౦.౫౬॥
 ద్వైపాయనః సోఽథ జగామ మేరుం చతుర్ముఖాద్వైరనుగమ్యమానః ।
 ఉద్భృత్య వేదానఖిలాన్ సురేభ్యో దదౌ మునిభ్యశ్చ యథాఽదిసృష్టౌ ॥ ౧౦.౫౭॥
 చ్విసర్వాణి శాస్త్రాణి తథైవ కృత్వా వినిర్ణయం బ్రహ్మనూత్రం చకార ।
 తచ్ఛ్రువుర్బ్రహ్మగిరీశముఖ్యాః సురా ముసీనాం ప్రవరాశ్చ తస్మాత్ ॥ ౧౦.౫౮॥
 సమస్తశాస్త్రార్థనిదర్శనాత్మకం చక్రే మహాభారతనామధేయమ్ ।
 వేదోత్తమం తచ్చ విధాతృశక్యైరప్రధానకైస్తన్ముఖతః సురైః శ్రుతమ్ ॥ ౧౦.౫౯॥
 అథో గిరీశాదిమనోనుశాయీ కలిర్మమారాశు సువాన్మయైః శరైః ।
 నికృత్తశిర్షో భగవన్ముఖేరీతైః సురాశ్చ సజ్ఞానసుధారసం పపుః ॥ ౧౦.౬౦॥
 అథో మనుష్యేషు తథాఽసురేషు రూపాన్తరైః కలిరేవావశిష్టః ।
 తతో మనుష్యేషు చ సత్సు సం స్థితో వినాశ్య ఇత్యేష హరిర్వ్యచిన్తయత్ ॥ ౧౦.౬౧॥
 తతో నృణాం కాలబలాత్సుమన్దమాయుర్మృతిం కర్మ చ వీక్ష్య కృష్టః ।
 వివ్యాస వేదాన్ స విభుశ్చతుర్థా చక్రే తథా భాగవతం పురాణమ్ ॥ ౧౦.౬౨॥
 యేయే చ సన్తస్తమసాఽనువిష్టాస్తాం స్తాన్ సువాక్యైస్తమసో విముఞ్చన్ ।
 చచార లోకాన్ స పథి ప్రయాన్తం కీటం వ్యపశ్యత్తమువాచ కృష్టః ॥ ౧౦.౬౩॥
 భవస్య రాజా కుశరీరమేతత్స్వక్వేతి నైచ్చత్తదసౌ తతస్తమ్ ।
 అత్యక్షదేహం నృపతిం చకార పురా స్వభక్తం వృషలం సులుభమ్ ॥ ౧౦.౬౪॥
 లోభాత్స కీటత్వముపేత్య కృష్టప్రసాదతశ్చాశు బభూవ రాజా ।

తదైవ తం సర్వస్వపాః ప్రణేముద్దదుః కరం చాస్య యధైవ వైశ్యాః ॥ ౧౦.౬౫॥

ఉవాచ తం భగవాన్ముక్తిమస్మిం స్తవ క్షణే దాతుమహం సమర్థః ।

తథాఽపి సీమార్థమవాప్య విప్రతనుం విముక్తో భవ మత్ప్రసాదాత్ ॥ ౧౦.౬౬॥

జ్ఞానం చ తస్మై విమలం దదౌ స మహీం చ సర్వాం బుభుజే తదన్తే ।

త్యక్త్వా తనుం విప్రవరత్వమేత్య పదం హరేరాప సుతత్త్వవేదీ ॥ ౧౦.౬౭॥

ఏవం బహూన్ సం సృతిబన్ధతః స వ్యమోచయద్వాసతనుర్జనార్దనః ।

బహూన్యచిన్త్యాని చ తస్య కర్మాణ్యశేషదేవేశనదోదితాని ॥ ౧౦.౬౮॥

అథాస్య పుత్రత్వమవాప్తుమిచ్ఛంశ్చచార రుద్రః సుతపస్తదీయమ్ ।

దదౌ చ తస్మై భగవాన్ వరం తం స్వయం చ తప్తేష్వ తపో విమోహయన్ ॥ ౧౦.౬౯॥

చీప్తి విమోహనాయాసురసర్గిణాం ప్రభుః స్వయం కరోతీవ తపః ప్రదర్శయేత్ ।

కామాదిదోషాంశ్చ మృషైవ దర్శయేన్న తావతా తేఽస్య హి సన్తి కుత్రచిత్ ॥ ౧౦.౭౦॥

తతస్త్వరణ్యోః స్మ బభూవ పుత్రకః శివోఽస్య సోఽభూచ్ఛుకనామధేయః ।

శుకీ హి భూత్వాఽభ్యగమద్భృతాచీ వ్యాసం విమథ్నన్తముతారణీ తమ్ ॥ ౧౦.౭౧॥

అకామయన్ కాముకవత్స భూత్వా తయాఽర్థిత్వం శుకనామధేయమ్ ।

చక్రే హ్యరణ్యోస్తనయం చ సృష్ట్యా విమోహయం స్తత్త్వమార్గేష్వయోగ్యాన్ ॥ ౧౦.౭౨॥

శుకం తమాశు ప్రవివేశ వాయుర్వాసస్య సేవార్థమథాస్య సర్వమ్ ।

జ్ఞానం దదౌ భగవాన్ సర్వవేదాన్ సభారతం భాగవతం పురాణమ్ ॥ ౧౦.౭౩॥

శేషోఽథ పైలం మునిమావిశత్తదా వీశః సుమన్తుమపి వారుణీం మునిమ్ ।

బ్రహ్మాఽవిశత్తముత వైశపాయనం శక్రశ్చ జైమినిమథాఽవిశద్విభుః ॥ ౧౦.౭౪॥

కృష్ణస్య పాదపరినేవనోత్సుకాః సురేశ్వరా వివిశురాశు తాన్మునీన్ ।

సమస్తవిద్యాః ప్రతిపాద్య తేష్వసౌ ప్రవర్తకాం స్తాన్ విదధే హరిః పునః ॥ ౧౦.౭౫॥

ఋచాం ప్రవర్తకం పైలం యజుషాం చ ప్రవర్తకమ్ ।

వైశమ్పాయనమేవైకం ద్వితీయం సూర్యమేవ చ ॥ ౧౦.౭౬॥

చక్రేఽథ జైమినిం సామ్నామథర్వాణ్గిరసామపి ।

సుమన్తుం భారతస్యాపి వైశమ్పాయనమాదిశత్ ।

ప్రవర్తనే మానుషేషు గన్ధర్వాదిషు చాఽత్మజమ్ ॥ ౧౦.౭౭॥

నారదం పాఠయిత్వా చ దేవలోకప్రవృత్తయే ।

ఆదిశత్రుసృజే సోఽథ రోమాశ్చార్ద్రోమహర్షణమ్ ॥ ౧౦.౭౮॥

తం భారతపురాణానాం మహారామాయణస్య చ ।

పశ్చురాత్రస్య కృతన్నస్య ప్రవృత్త్యర్థమథాఽదిశత్ ॥ ౧౦.౭౯॥

తమావిశత్కామదేవః కృష్ణసేవాసముత్సుకః ।

స తస్మై జ్ఞానమఖిలం దదౌ ద్వైపాయనః ప్రభుః ॥ ౧౦.౮౦॥

చీ్వఇ! సనత్కుమారప్రముఖాంశ్చక్రే యోగప్రవర్తకాన్ ।

భృగ్వాదీన్ కర్మయోగస్య జ్ఞానం దత్వాఽమలం శుభమ్ ॥ ౧౦.౮౧॥

జైమినిం కర్మమీమాం సాకర్తారమకరోత్ప్రభుః ।

దేవమీమాం సికాద్యస్తః కృత్వా పైలమథాఽదిశత్ ।

శేషం చ మధ్యకరణే పురాణాన్యథ చాకరోత్ ॥ ౧౦.౮౨॥

శైవాన్ పాశుపతాచ్ఛక్రే సం శయార్థం సురద్విషామ్ ।

వైష్ణవాన్ పశ్చురాత్రాచ్ఛ యథార్థజ్ఞానసిద్ధయే ।

బ్రాహ్మీంశ్చ వేదతశ్చక్రే పురాణగ్రన్థసజ్గహాన్ ॥ ౧౦.౮౩॥

ఏవం జ్ఞానం పునః ప్రాపుర్దేవాశ్చ ఋషయస్తథా ।

సనత్కుమారప్రముఖా యోగినో మానుషాస్తథా ।

కృష్ణద్వైపాయనాత్పాప్య జ్ఞానం తే ముముదుః సురాః ॥ ౧౦.౮౪॥

సమస్తవిజ్ఞానగభస్త్రిచక్రం వితాయ విజ్ఞానమహాదివాకరః ।

నిరస్య(నిపీయ)౬౮ చాజ్ఞానతమో జగత్తతం ప్రభాసతే భానురివావభాసయన్ ॥

౧౦.౮౫॥

చతుర్ముఖేశానసురేన్ద్రపూర్వకైః సదా సురైః సేవితపాదపల్లవః ।

ప్రకాశయం స్తేషు సదాఽత్మగుహ్యం ముమోద మేరౌ చ తథా బదర్యామ్ ॥ ౧౦.౮౬॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

వ్యాసావతారానువర్ణనం నామ దశమోఽధ్యాయః ॥

(౬౮) ప్రాచీనకోశేష్వేవఽనిరస్యఽ, ౨నిపీయఽ ఇతి ద్వివిధోఽపి పాఠో లిఖితః ।

యత్ర సన్నికృష్టోఽపి జనః సమధిగ్ను విప్రకృష్టస్తత్ర కథం నిర్ణయాత్?

బన్నజ్ఞో గోవిందాచార్యః

అథ ఏకాదశోఽధ్యాయః ।

(భగవదవతారప్రతిజ్ఞా)

ఓం । శశాంజుపుత్రాదభవత్పురూరవాస్తస్యాఽయురాయోర్నహుషో యయాతిః ।
తస్యాఽస పత్నీయుగల్. అం సుతాశ్చ పఞ్చాభవన్ విష్ణుపదైకభక్తాః ॥ ౧౧.౧॥

“యదుం చ తుర్వశుం చైవ దేవయాసీ వ్యజాయత ।
ద్రుహ్యం చానుం తథా పూరుం శర్మిష్ఠా వార్షపర్వణీ” (౬౯) ॥ ౧౧.౨॥

యదోర్వం శే చక్రవర్తీ కార్తవీర్యార్జునోఽభవత్ ।
విష్ణోర్ధత్తాత్రేయనామ్నః ప్రసాదాద్యోగవీర్యవాన్ ।
తస్యాన్వవాయే యదవో బభూవుర్విష్ణుసం శ్రయాః ॥ ౧౧.3॥

పూరోర్వం శే తు భరతశ్చక్రవర్తీ హరిప్రియః ।
తద్వం శజః కురుర్నామ ప్రతీపోఽభూత్తదన్వయే ॥ ౧౧.౪॥

ప్రతీపస్యాభవన్ పుత్రాస్త్రయస్త్రేతాగ్నివర్చసః ।
దేవాపిరథ బాహ్లికో గుణజ్యేష్ఠశ్చ శన్తనుః ॥ ౧౧.౫॥

త్వగ్దోషయుక్తో దేవాపిరగామ తపసే వనమ్ ।
విష్ణోః ప్రసాదాత్స కృతే యుగే రాజా భవిష్యతి ॥ ౧౧.౬॥

పుత్రికాపుత్రతాం యాతో బాహ్లికో రాజసత్తమః ।
హిరణ్యకశిపోః పుత్రః ప్రహ్లాదో భగవత్పురః ॥ ౧౧.౭॥

వాయునా చ సమావిష్టో మహాబలసమన్వితః ।
యేనైవ జాయమానేన తరసా భూర్విదారితా ॥ ౧౧.౮॥

భూభారక్షపణే విష్ణోరఙ్గతామాప్తమేవ సః ।
ప్రతీపపుత్రతామాప్య బాహ్లికేష్వభవత్పతిః ।
రుద్రేషు పత్రతాపాఖ్యః సోమదత్తోఽస్య చాఽత్మజః ॥ ౧౧.౯॥

అజైకపాదహిర్బుద్ధిర్విరూపాక్ష ఇతి త్రయః ।
వి. ఉ. ౪.౧౦.౬

ఽ | రుద్రాణాం సోమదత్తస్య బభూవుః ప్రథితాః సుతాః ।
విష్ణోరేవాఙ్గతామాప్తుం భూరిర్భూరిశ్రవాః శలః ॥ ౧౧.౧౦॥

శివాదిసర్వరుద్రాణామావేశాద్వరతస్తథా ।
భూరిశ్రవా అతిబలస్తత్రాఽసీత్పురమాస్త్రవిత్ ॥ ౧౧.౧౧॥

తదర్థం హి తపశ్చిర్ణం సోమదత్తేన శమభవే ।

దత్తో వరశ్చ తేనాస్య త్వత్ప్రతిపాభిభూతికృత్ ।

బలవీర్యగుణోపేతో నామ్నా భూరిశ్రవాః సుతః ॥ ౧౧.౧౨॥

భవిష్యతి మయాఽవిష్టో యజ్ఞశీల ఇతి స్మ హా ।

తేన భూరిశ్రవా జాతః సోమదత్తసుతో బలీ ॥ ౧౧.౧౩॥

పూర్వోదధేస్తీరగతేఽబ్జసమ్భవే గజ్గాయుతః పర్వణి ఘూర్ణితోఽభిః ।

అవాక్షిపత్తస్య తనౌ నిజోదబిన్దం శశాపైనమథాబ్జయోనిః ॥ ౧౧.౧౪॥

మహాభిషక్ష్వామ నరేశ్వరస్త్వం భూత్వా పునః శన్తనునామధేయః ।

జనిష్యసే విష్ణుపదీ తథైషా తత్రాపి భార్యా భవతో భవిష్యతి ॥ ౧౧.౧౫॥

శాన్తో భవత్యేవ మయోదితస్త్వం తనుత్వమాప్తోఽసి తతశ్చ శన్తనుః ।

ఇతీరితః సోఽథ నృపో బభూవ మహాభిషక్ష్వామ హరేః పదాశ్రయః ॥ ౧౧.౧౬॥

స తత్ర భుక్త్వా చిరకాలముర్షీం తనుం విహాయాఽప సదో విధాతుః ।

తత్రాపి తిష్ఠన్ సరవృన్దనన్నిధౌ దదర్శ గజ్గాం శ్లథితామ్బరాం స్వకామ్ ॥ ౧౧.౧౭॥

అవాఙ్ముఖేషు ద్యుసదస్సు రాగాన్నిరీక్షమాణం పునరాత్మసమ్భవః ।

ఉవాచ భూమౌ నృపతిర్భవాఽశు శష్టో యథా త్వం హి పురా మయైవ ॥ ౧౧.౧౮॥

ఇతీరితస్తక్షణతః ప్రతీపాద్భభూవ నామ్నా నృపతిః స శన్తనుః ।

అవాప్య గజ్గాం దయితాం స్వకీయాం తయా ముమోదాబ్జగణాన్ బహుంశ్చ ॥

౧౧.౧౯॥

అథాష్టమో వసురాసీద్ద్యునామా వరాజీనామ్నస్య బభూవ భార్యా ।

బభూవ తస్యాశ్చ సఖీ నృపస్య సువిన్దనామ్నో దయితా సనామ్నీ ॥ ౧౧.౨౦॥

తస్యా జరామృతివిధ్వం సహేతోర్వసిష్ఠధేనుం స్వమృతం క్షరస్తీమ్ ।

ఞ్చి జరాపహం నన్నినినామధేయాం బద్ధం పతిం చోదయామాస దేవీ ॥ ౧౧.౨౧॥

తయా ద్యునామా స వసుః ప్రచోదితో భ్రాతృన్నేహాత్సప్తభిరన్వితోఽపరైః ।

బబన్ధ తాం గామథ తాఞ్చశాప వసిష్ఠసం స్థః కమలోద్భవః ప్రభుః ॥ ౧౧.౨౨॥

అధర్మవృత్తాః ప్రతియాత మానుషీం యోనిం ద్రుతం యత్కృతే సర్వ ఏవ ।

ధర్మాచ్ఛ్యుతాః స తథాఽష్టాయురాప్యతామన్యే పునః క్షిప్రమతో విమోక్ష్యథ ॥

౧౧.౨౩॥

ప్రచోదయామాస వ యా కుమారే పతిం హి సాఽమ్పైతి నరేషు జాతా ।

అభర్తుకా పుం స్వసమాశ్రయేణ పత్యుర్మృతౌ కారణత్వం వ్రజేత || ౧౧.౨౪||

భవత్వసౌ బ్రహ్మచర్యైకనిష్ఠో మహాన్ విరోధశ్చ తయోర్భవేత |

స గర్భవాసాష్టకదుఃఖమేవ సమాప్నుతాం శరతల్పే శయానః || ౧౧.౨౫||

మృత్యుష్టకోత్థామపి వేదనాం సః ప్రాప్నోతు శస్త్రైర్బహుధా నికృతః |

ఇతిరితాస్తే కమలోద్భవం తం జ్ఞాత్వా సముత్సృజ్య చ గాం ప్రణేమః || ౧౧.౨౬||

న మానుషీం గర్భమవాప్నుమో వయం భవత్వయం సర్వవిక్తిర్తిమాంశ్చ |

మహాస్త్రవేత్తా భవదం శయుక్తస్తథా బలం నోఽఖిలానాముపైతు || ౧౧.౨౭||

ఇతిరితేఽస్త్విత్యుదితాః స్వయమ్భువా వసిష్ఠసం స్థేన సురాపగాం యయుః |

ఊచుస్తథేనాముదరో వయం తే జాయేమహి ఊప్రమస్మాన్ హన త్వమ్ || ౧౧.౨౮||

ఇతిరితా సా వరమాశు వనే తేభ్యోఽప్యపాపత్వమథ ప్రియత్వమ్ |

తేషాం సదైవాఽత్యన ఏకమేషాం దీర్ఘాయుషం తాన్ సుషువేఽథ శస్త్రనోః || ౧౧.౨౯||

అవిష్నుతస్తాన్ వినిహన్తుమేవ పురా ప్రతిపస్య హి దక్షిణోరుమ్ |

సమాశ్రితా కామినీవత్త్వకామా తత్పుత్రభార్యా భవతుం విడమ్భాత్ || ౧౧.౩౦||

తేనైవ చోక్తా భవ మే సుతస్య భార్యా యతో దక్షిణోరుస్థితాఽసి |

భాగో హి దక్షో దుహితుః స్నుషాయా భార్యాభాగో వామ ఇతి ప్రసిద్ధః || ౧౧.౩౧||

ఉవాచ సా తం నతు మాం సుతస్తే కాఽసీతి పృచ్ఛేన్నతు మాం నివారయేత్ |

అయోగ్యకర్త్రీమపి కారణం చ మత్కర్మణో నైవ పృచ్ఛేత్కదాచిత్ || ౧౧.౩౨||

స్త్రీ యదా త్రయాణామపి చైకమేష కరోతి గచ్ఛేయమహం విసృజ్య |

తదా త్వదీయం సుతమిత్యుదీరితే తథేతి రాజాఽప్యవదత్ప్రతీపః || ౧౧.౩౩||

తథైవ పుత్రాయ చ తేన తద్వచో వధూక్తముక్తం వచనాద్ధ్యునద్యాః |

కనీయసే సా హ్యవదత్పుతస్తే నాన్యః పతిః శస్త్రనురేవ మే వృతః || ౧౧.౩౪||

తతస్తు సా శస్త్రనుతోఽష్ట పుత్రానవాప్య సప్త న్యహనత్తథాఽష్టమమ్ |

గస్తుం తతో మతిమాధాయ హస్తుమివోద్యోగం సా హిమృషా చకార || ౧౧.౩౫||

అవస్థితిర్నాతిసుఖాయ మానుషే యతః సురాణామత ఏవ గస్తుమ్ |

ఐచ్ఛన్న తస్యా హి బభూవ మానుషో దేహో నరోత్థో హి తదాఽస శస్త్రనోః || ౧౧.౩౬||

తాం పుత్రనిధనోద్యుక్తాం న్యవారయత శస్త్రనుః |

కాఽసి త్వం హేతునా కేన హం సి పుత్రాన్నృశం సవత్ || ౧౧.౩౭||

రూపం సురవరస్త్రిణాం తవ తేన న పాపకమ్ |
 భవేత్కర్మ త్వదీయం తన్మహాత్కారణమత్ర హి || ౧౧.౩౮||
 తత్కారణం వద శుభే యది మచ్ఛోత్రమర్హతి |
 ఇతిరీతాఽవదత్సర్వం ప్రయయౌ చ సురాపగా || ౧౧.౩౯||
 న ధర్మో దేవతానాం హి జ్ఞాతవాసశ్చిరం నృషు |
 కారణాదేవ హి సురా నృషు వాసం ప్రకుర్వతే |
 కారణాపగమే యాన్తి ధర్మోఽప్యేషాం తథావిధః || ౧౧.౪౦||
 అదృశ్యత్వమసం స్పర్శో హ్యసమ్భాషణమేవ చ |
 సురైరపి నృజాతైస్తు గుహ్యధర్మో దివౌకసామ్ || ౧౧.౪౧||
 అతః సా వరుణం దేవం పూర్వభర్తారమప్యముమ్ |
 నృజాతం శన్తనుం త్యక్త్వా ప్రయయౌ వరుణాలయమ్ || ౧౧.౪౨||
 సుతమష్టమమాదాయ భర్తురేవాప్యనుజ్ఞయా |
 వధోద్యోగాన్నివృత్తా సా దదౌ పుత్రం బృహస్పతౌ || ౧౧.౪౩||
 దేవప్రతోఽసావనుశాసనాయ మాత్రా దత్తో దేవగురౌ శతార్థమ్ |
 ధీజ్ఞాసం వత్సరాణామఖిలాంశ్చ వేదాన్ సమభ్యసత్తద్వశగాన్తరాత్మా || ౧౧.౪౪||
 తతశ్చ మాత్రా జగతాం గరీయస్యనన్తపారేఽఖిలసద్గుణార్ణవే |
 రామే భృగూణామధివే ప్రదత్తః శుశ్రావ తత్త్వం చ శతార్థవర్షమ్ || ౧౧.౪౫||
 స పశ్చువిం శత్రునరబ్ధకానామస్రాణి చాభ్యస్య పతేర్భృగూణామ్ |
 మాత్రా సమాసీయ తటే నిజే తు సం స్థాపితః ప్రార్పయితుం స్వపిత్రే || ౧౧.౪౬||
 స తత్ర బద్ధ్వా శరపజ్జరేణ గగ్గ్ఞం విజహ్రేఽస్య పితా తదైవ |
 ప్రజన్మృగార్థీ తృషితో విలోకయన్ గగ్గ్ఞామతోయామభవత్సువిస్మితః || ౧౧.౪౭||
 స మార్గయామాస తతోఽస్య హేతుజ్ఞస్త్వై తదా స్వం చ దదర్శ సూనుమ్ |
 క్రీడన్తమస్త్రిణ బభూవ సోఽపి క్షణాదదృశ్యః పితృదర్శనాదను || ౧౧.౪౮||
 మీమాం సమానం తమవాప గగ్గ్ఞా సుతం సమాదాయ పతిం జగాద చ |
 ఆయం సుతస్తే పరమాస్త్రవేత్తా సమర్పితో వీర్యబలోపపన్నః || ౧౧.౪౯||
 అస్యాగ్రజాః స్వాం స్థితిమేవ యాతా హారేః పదామోజ్జనుపావితే జలే |
 తనూర్మదీయే ప్రణిధాయ తత్త్వం తాన్మా శుచోఽనేన చ మోదమానః || ౧౧.౫౦||

ఇతి ప్రదాయాముమదృశ్యతామగార్థజ్ఞా తమాదాయ యయో స్వకం గృహమ్ |
రాజాఽభిషిచ్యాథ చ యావరాజ్యే ముమోద తత్సద్గుణతర్పితో భృశమ్ || ౧౧.౫౧||

పునః స పిత్రాఽనుమతో బృహస్పతేరవాప వేదాన్ పురుషాయుషోఽర్థతః |
రామాత్తథాఽస్త్రాణి పునస్తవపావ తావద్భిరభైస్త్రిశతైశ్చ తత్త్వమ్ || ౧౧.౫౨||

స సర్వవిత్త్వం సమవాప్య రామాత్సమస్తవిద్యాధిపతేర్గుణార్ణవాత్ |
పితుం సమీపం సమవాప్య తం చ శుశ్రూషమాణః ప్రముమోద వీరః || ౧౧.౫౩||

యదైవ గణ్ఘా సుషువేఽష్టమం సుతం తదైవ యాతో మృగయాం స శస్త్రనుః |
శరద్వతో జాతమపశ్యదుత్తమం వనే విసృష్టం మిథునం త్వయోనిజమ్ || ౧౧.౫౪||

శరద్వాం స్తు తపః కుర్వన్ దదర్శ సహసోర్వశీమ్ |
చస్కన్ద రేతస్తస్యాథ శరస్తమ్భే తతోఽభవత్ || ౧౧.౫౫||

జ్ఞివ్ | విష్కంఘా నామ రుద్రాణాం భూభారహరణేఽఙ్గతామ్ |
హరేః ప్రాప్తం తథా తారా భార్యా యా హిబృహస్పతేః || ౧౧.౫౬||

తావుభౌ శస్త్రనుర్దృష్ట్వా కృపావిష్టః స్వకం గృహమ్ |
నినాయ నామ చక్రే చ కృపాయా విషయౌ యతః |
కృపః కృపీతి స కృపస్తపో విష్టోశ్చకార హ || ౧౧.౫౭||

తస్య ప్రితస్తదా విష్టః సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః |
ప్రాదాదేష్యత్సప్తర్షిత్యమాయుః కల్పాన్తమేవ చ |
స శస్త్రనుగృహే తిష్ఠన్ దేవవ్రతసఖాఽభవత్ || ౧౧.౫౮||

పుత్రవచ్ఛన్చోశ్చాఽసీత్స చ పుత్రవదేవ తత్ |
మిథునం పాలయామాస స కృపోఽస్త్రాణ్యవాప చ || ౧౧.౫౯||

సర్వవేదానధిజగౌ సర్వశాస్త్రాణి కౌశికాత్ |
తత్త్వజ్ఞానం తథా వ్యాసాదాప్య సర్వజ్ఞతాం గతః || ౧౧.౬౦||

యదా హిజాతః స కృపస్తదైవ బృహస్పతేః సూనురగాచ్ఛ గణ్ఘామ్ |
స్నాతుం ఘృతాచీం స దదర్శ తత్ర శ్లథద్గుకూలాం సురవర్యకామినిమ్ || ౧౧.౬౧||

తద్దర్శనాత్స్కన్దమధేన్ద్రియం స ద్రోణే దధారాఽశు తతోఽభవత్స్వయమ్ |
అమ్భోజజావేశయుతో బృహస్పతిః కర్తుం హరేః కర్మ భువో భరోద్ధృతౌ || ౧౧.౬౨||

ద్రోణేతినామాస్య చకార తాతో మునిర్భరద్వాజ ఉతాస్య వేదాన్ |
అధ్యాపయామాస సశాస్త్రస్థజ్ఞాన్ సర్వజ్ఞతామాప చ సోఽచిరేణ || ౧౧.౬౩||

కాలే చ తస్మిన్ పృషతోఽనపతోఽవనే తు పాశ్చాలపతిశ్చవార ।

తపో మహత్తస్య తథా వరాపురావలోకనాత్కున్దితమాశు రేతః ॥ ౧౧.౬౪॥

స తద్విలంబజ్జవశతః పదేన సమాక్రమత్తస్య బభూవ సూనుః ।

హహూ తునామ్నా స విరిశ్చుగాయకో నామ్నాఽవహో యో మరుతాం తదం శయుక్ ॥ ౧౧.౬౫॥

స ద్రోణతాతాత్పమవాప వేదానస్త్రాణి విద్యాశ్చ తథా సమస్తాః ।

ద్రోణేన యుక్తః స తదా గురోః సుతం సహైవ నౌ రాజ్యమితి హ్యవాదీత్ ॥ ౧౧.౬౬॥

చ్ఛ్వాపదే ద్రుతత్వాద్దుగపదాభిధేయః స రాజ్యమాపాథ నిజాం కృపీం సః ।

ద్రోణోఽపి భార్యాం సమవాప్య సర్వప్రతిగ్రహోజ్ఞశ్చ పురేఽవసత్సుఖీ ॥ ౧౧.౬౭॥

సిలోశ్చవృత్త్యైవ హి వర్తయన్ స ధర్మం మహాన్తం విరజం జషాణః ।

ఉవాస నాగాఖ్యపురే సఖా స దేవవ్రతస్యాథ కృపస్య వైవ ॥ ౧౧.౬౮॥

తేషాం సమానో వయసా విరాటస్త్యభూద్ధహో నామ విధాతృగాయకః ।

మరుత్సు యో వివహో నామ తస్యాప్యం శేన యుక్తో నిజధర్మవర్తీ ॥ ౧౧.౬౯॥

తతః కదాచిన్మృగయాం గతః స దదర్శ కన్యాప్రవరాం తు శస్తనుః ।

యా పూర్వసర్గే పితృపుత్రికా సతీ చచార విష్ణోస్తప ఉత్తమం చిరమ్ ॥ ౧౧.౭౦॥

యస్యై వరం విష్ణురదాత్పురాఽహం సుతస్తవ స్యామితి యా వసోః సుతా ।

జాతా పునర్దాశగృహే వివర్ధితా వ్యాసాత్మనా విష్ణురభూచ్చ యస్యామ్ ॥ ౧౧.౭౧॥

తద్దర్శనాన్మృపతిర్జాతహృచ్చయో వవ్రే ప్రదానాయ చ దాశరాజమ్ ।

ఋతే స తస్యాస్తనయస్య రాజ్యం నైచ్చద్ధాతుం తామథాఽయాద్గృహం స్వమ్ ॥ ౧౧.౭౨॥

తచ్చిన్తయా గ్లానముఖం జనిత్రం దృష్ట్యైవ దేవవ్రత ఆశ్వపృచ్ఛత్ ।

తత్కారణం సారథీమస్య తస్మాచ్చుత్వాఽఖిలం దాశగృహం జగామ ॥ ౧౧.౭౩॥

స తస్య విశ్వాసకృతే ప్రతిజ్ఞాం చకార నాహం కరవాణి రాజ్యమ్ ।

తథైవ మే సన్తతితో భయం తే వ్యైతూర్ధ్వరేతాః సతతం భవాని ॥ ౧౧.౭౪॥

భీమవ్రతత్వాద్ధి తదాఽస్య నామ కృత్వా దేవా భీష్మ ఇతి హ్యచీక్ష్ణవన్ ।

ప్రసూనవృష్టిం స చ దాశదత్తాం కాలః ఈం సమాదాయ పితుః సమర్చయత్ ॥ ౧౧.౭౫॥

జ్ఞాత్వా తుతాం రాజపుత్రీం గుణాఢ్యాం సత్యస్య విష్ణోర్మాతరం నామతస్తత్ ।

లోకే ప్రసిద్ధాం సత్యవతీత్యుదారాం వివాహాయామాస పితుః స భీష్మః ॥ ౧౧.౭౬॥

ప్రాయః సతాం న మనః పాపమార్గే గచ్ఛేదితి హ్యోత్మమనశ్చ సక్తమ్ |
 జ్ఞాత్వాఽపి తాం దాశగృహే వివర్ధితాం జగ్రాహ సద్ధర్మరతశ్చ శస్త్రనుః || ౧౧.౭౭||
 స్వచ్ఛన్దమృత్యుత్వవరం ప్రదాయ తథాఽప్యజేయత్వమధృష్వతాం చ |
 యుద్ధేషు భీష్మస్య నృపోత్తమః స రేమే తయైవాబ్దగణాన్ బహుంశ్చ || ౧౧.౭౮||
 వ్జ్వి|లేభే స చిత్రాంగదమత్ర పుత్రం తథా ద్వితీయం చ విచిత్రవీర్యమ్ |
 తయోశ్చ బాల్యే వ్యధునోచ్ఛరీరం జ్జీర్ణేన దేహేన హి కిం మమేతి || ౧౧.౭౯||
 స్వేచ్ఛయా వరుణత్వం స ప్రాప నానిచ్ఛయా తనుః |
 తస్మిన్ కాలే త్యజ్యతే హి బలవద్భిర్వధం వినా || ౧౧.౮౦||
 అతిసక్తాస్తపోహీనాః కథఞ్చిన్మృతిమాప్నయ్యుః |
 అనిచ్ఛయాఽపి హి యథా మృతశ్చిత్రాంగదానుజః || ౧౧.౮౧||
 అథౌర్ధ్వదైహికం కృత్వా పితుర్భిక్షోఽభ్యషేచయత్ |
 రాజ్యే చిత్రాంగదం వీరం యౌవరాజ్యేఽస్య చానుజమ్ || ౧౧.౮౨||
 చిత్రాంగదేన నిహతో నామ స్వం త్వపరిత్యజన్ |
 చిత్రాంగదోఽకృతోద్వాహో గన్ధర్వేణ మహారణే |
 విచిత్రవీర్యం రాజానం కృత్వా భీష్మోఽన్వపాలయత్ || ౧౧.౮౩||
 అథ కాశిసుతాస్తిసన్దర్శం భీష్మ ఆహరత్ |
 అమాప్నవప్యమ్మికానామ్నీం తథైవామ్బాలికాం పరామ్ || ౧౧.౮౪||
 పాణిగ్రహణకాలే తు బ్రహ్మదత్తస్య వీర్యవాన్ |
 విజిత్య తం సౌల్వరాజం సమేతాన్ క్షత్రియానపి || ౧౧.౮౫||
 అమ్మికామ్బాలికే తత్ర సం వాదం చక్రతుః శుభే |
 అమ్బా సా భీష్మభార్యైవ పూర్వదేహే తు నైచ్ఛత || ౧౧.౮౬||
 శాపాద్ధిరణ్యగర్భస్య సౌల్వకామాఽహమిత్యపి |
 ఉవాచ తాం స తత్యాజ సాఽగమత్సాల్యమేవ చ || ౧౧.౮౭||
 తేనాపి సమ్పరిత్యక్తా పరామృష్టేతి సా పునః |
 భీష్మమాప స నాగృహ్లాత్ప్రయయా సాఽపి భార్గవమ్ || ౧౧.౮౮||
 భ్రాతుర్వివాహయామాస సోఽమ్మికామ్బాలికే తతః |
 భీష్మాయ తు యశో దాతుం యుయుధే తేన భార్గవః || ౧౧.౮౯||

ద్వీపైనస్తశక్తిరపి స న భీష్మం నిజఘన హ ।

నచామాంబం గ్రాహయామాస భీష్మకారుణ్యయన్త్రితః ॥ ౧౧.౯౦॥

అనస్తశక్తిః సకలాస్తరాత్మా యః సర్వవిత్సర్వవశీ చ సర్వజిత్ ।

న యత్సమోఽన్యోఽస్తి కథంజ్చ కుత్రచిత్కథం హ్యశక్తిః పరమస్య తస్య ॥ ౧౧.౯౧॥

భీష్మం స్వభక్తం యశసాఽభిపూరయన్ విమోహయన్నాసురాంతైవ రామః ।

జిత్రైవ భీష్మం న జఘాన దేవో వాచం చ సత్యామకరోత్స తస్య ॥ ౧౧.౯౨॥

“విధవన్ముగ్ధవచైవ కేశవో వేదనార్తవత్ ।

దర్శయన్నపి మోహాయ నైవ విష్ణుస్తథా భవేత్” ।

ఏవమాదిపురాణోత్థవాక్యాద్రామః సదా జయీ ॥ ౧౧.౯౩॥

యశో భీష్మస్య దత్వా తు సోఽమాంబం చ శరణాగతామ్ ।

ఉన్ముచ్య భర్తృద్వేషోత్థాత్పాపాత్తేనాఽశ్వయోజయత్ ॥ ౧౧.౯౪॥

అనస్తరం శిఖణ్ణీత్వాత్తదా సా శాఙ్కరం తపః ।

భీష్మస్య నిధనార్థాయ పుం స్త్రాస్థం చ చకార హ ॥ ౧౧.౯౫॥

భీష్మో యథా త్వాం గృహ్ణీయాత్తథా కుర్యామితిరితమ్ ।

రామేణ సత్యం తచ్చక్రే భీష్మే దేహాస్తరం గతే ॥ ౧౧.౯౬॥

రుద్రస్తు తస్మాస్తపసా తుష్టః ప్రాదాద్వరం తదా ।

భీష్మస్య మృతిహేతుత్వం కాలాత్పన్నేహసమ్భవమ్ ॥ ౧౧.౯౭॥

మాలాం చ య ఇమాం మాలాం గృహ్ణీయాత్స హనిష్యతి ।

భీష్మమిత్యేవ తాం మాలాం గృహ్ణీత్వా సా నృపాన్ యయౌ ॥ ౧౧.౯౮॥

తాం న భీష్మభయాత్కేఽపి జగృహుస్తాం హి సా తతః ।

ద్రుపదస్య గృహద్వారి న్యస్య యోగాత్తనుం జహౌ ॥ ౧౧.౯౯॥

ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు సుతార్థం ద్రుపదస్తపః ।

చకార శమ్భవే చైనం సోఽబ్రవీత్కన్యకా తవ ॥ ౧౧.౧౦౦॥

భూత్వా భవిష్యతి పుమానితి సామ్భా తతోఽజని ।

ద్వీపింజమాన్ శిఖణ్ణీనీ తస్యాః పుం వత్కర్మాణీ చాకరోత్ ॥ ౧౧.౧౦౧॥

తస్యై పాశ్చాలరాజః స దశార్ణాధిపతేః సుతామ్ ।

ఉద్వాహయామాస సా తాం పుం వేషేణైవ గూహితామ్ ।

అన్యత్ర మాతాపిత్రోస్తు న విజ్ఞాతాం బుబోధ హా || ౧౧.౧౦౨||

ధాత్ర్యై న్యవేదయత్సాఽథ తత్పిత్రే సా న్యవేదయత్ |

స క్రుద్ధః ప్రేషయామాస నిహన్మి త్వాం సబాన్ధవమ్ |

ఇతి పాశ్చాలరాజాయ నిర్జగామ చ సేనయా || ౧౧.౧౦౩||

విశ్వస్య వాక్యం రుద్రస్య పుమానేవేతి పార్షతః |

ప్రేషయామాస ధిగుబ్ధిర్భిన్నా తేబాలవాక్యతః |

అపరీక్షకస్య తే రాష్ట్రం కథమిత్యేవ నర్మకృత్ || ౧౧.౧౦౪||

అథ భార్యాసమేతం తం పితరం చింతయాఽకులమ్ |

దృష్ట్వా శిఖణ్ణినీ దుఃఖాన్మన్నిమితాన్న నశ్యతు || ౧౧.౧౦౫||

ఇతి మత్వా వనాయైవ యయౌ తత్ర చ తుమ్బురుః |

స్థాణాకర్ణాభిధేయస్తామపశ్యద్భృథకర్ణతః || ౧౧.౧౦౬||

స తస్యా అఖిలం శ్రుత్వా కృపాం చక్రే మహామనాః |

స తస్యై స్వం వపుః ప్రాదాత్తదీయం జగృహే తథా |

అం శేన పుం స్వభావార్థం పూర్వదేహే సమాస్థితః || ౧౧.౧౦౭||

పుం సాం స్త్రీత్వం భవేత్కాపి తథాఽప్యవై పుమాన్ భవేత్ |

స్త్రీణాం నైవ హి పుం స్త్వం స్యాద్బలవత్కారణైరపి || ౧౧.౧౦౮||

అతః శివవరేఽప్యేషాం జజ్ఞే యోషైవ నాన్యథా |

పశ్చాత్పున్దేహమపి సా ప్రవివేకైవ పుం యుతమ్ || ౧౧.౧౦౯||

నాస్యా దేహాః పుం స్త్వమాప నచ పుం సాఽనధిష్ఠితే |

పుం దేహే న్యవసత్సాఽథ గన్ధర్వేణ త్వధిష్ఠితమ్ |

గాన్ధర్వం దేహమావిశ్య స్వకీయం భవనం యయౌ || ౧౧.౧౧౦||

తస్యాస్తద్దేహసాదృశ్యం గన్ధర్వస్య ప్రసాదతః |

బ్లిష్ఠ్.ప్రాప గన్ధర్వదేహోఽపి తయా పశ్చాదధిష్ఠితః || ౧౧.౧౧౧||

శ్వో దేహి మమ దేహం మే స్వం చ దేహం సమావిశ |

ఇత్యుక్తౌ స తు గన్ధర్వః కన్యాదేహం సమాస్థితః |

ఉవాసైవ వనే తస్మిన్ ధనదస్త్రత్ర చాఽగమత్ || ౧౧.౧౧౨||

అప్రత్యుత్థాయినం తన్తులీయమానం విలజ్జయా |

శశాప ధనదో దేవశ్చిరమిత్యం భవేతి తమ్ || ౧౧.౧౧౩||

యదా యుద్ధే మృతిం యాతి సా కన్యా పుస్తనుస్థితా ।

తదా పుం స్త్వం పునర్యాసి చపలత్వాదితీరితః ॥ ౧౧.౧౧౪॥

తథాఽవసత్స గన్ధర్వః కన్యా పిత్రోరశేషతః ।

కథయామాసానుభూతం తౌ భృశం ముదమాపతుః ॥ ౧౧.౧౧౫॥

పరీక్ష్య తాముపాయైశ్చ శ్వశురో లజ్జితో యయా ।

శ్యోభూతే సా తు గన్ధర్వం ప్రాప్య తద్వచనాత్పునః ॥ ౧౧.౧౧౬॥

యయా తేనైవ దేహేన పుం స్త్వమేవ సమాశ్రితా ।

స శిఖణ్ణీ నామతోఽభూదస్త్రశస్త్రప్రతాపవాన్ ॥ ౧౧.౧౧౭॥

విచిత్రవీర్యః ప్రమదాద్వయం తత్సమ్ప్రాప్య రేమేఽబ్ధగణాన్ సుసక్తః ।

తత్యాజ దేహం చ స యక్ష్మణాఽర్దితస్తతోఽన్య మాతాఽస్మరదాశు కృష్ణమ్ ॥

౧౧.౧౧౮॥

ఆవిర్భూతావాఽశు జగజ్జనిత్రో జనార్దనో జన్మజరాభయాపహః ।

సమస్తవిజ్ఞానతనుః సుఖార్ణవః సమ్ప్రాజయామాస చ తం జనిశ్రీ ॥ ౧౧.౧౧౯॥

తం భీష్మపూర్వైః పరమాదరార్చితం స్వభిష్టుతం చావదదస్య మాతా ।

పుత్రౌ మృతౌ మే నతు రాజ్యమైచ్ఛద్భీష్మౌ మయా నితరామర్థితోఽపి ॥ ౧౧.౧౨౦॥

క్షేత్రే తతో భ్రాతురపత్యముత్తమముత్పాదయాస్మత్పరమాదరార్థితః ।

ఇతీరితః ప్రణతశ్చాప్యభిష్టుతో భీష్మాదిభిశ్చాఽహ జగద్గురుర్వచః ॥ ౧౧.౧౨౧॥

ఋతే రమాం జాతు మమాఙ్గయోగయోగ్యాఽఙ్గనా నైవ సురాలయేఽపి ।

తథాఽపి తే వాక్యమహం కరిష్యే సాం వత్సరం సా చరతు వ్రతం చ ॥ ౧౧.౧౨౨॥

ఽసౌ పూతదేహోఽథ చ వైష్ణవవ్రతాన్మత్తః సమాప్నోతు సుతం వరిష్ఠమ్ ।

ఇతీరితే రాష్ట్రముపైతి నాశమితి బ్రువన్తీం పునరాహ వాక్యమ్ ॥ ౧౧.౧౨౩॥

సౌమ్యస్వరూపోఽప్యతిభీషణం మృషా తచ్ఛక్ష్మషో రూపమహం ప్రదర్శయే ।

సహేత సా తద్యది పుత్రకోఽస్యా భవేద్గుణాఢ్యో బలవీర్యయుక్తః ॥ ౧౧.౧౨౪॥

ఇతీరితేఽస్త్విత్యుదితస్తయాఽగమత్కృష్ణోఽమ్బికాం సా తు భియా న్యమీలయత్ ।

అభూచ్ఛ తస్యాం ధృతరాష్ట్రనామకో గన్ధర్వరాట్రువనావేశయుక్తః ॥ ౧౧.౧౨౫॥

స మారుతావేశబలాద్బలాధికో బభూవ రాజా ధృతరాష్ట్రనామా ।

అదాద్వరం చాస్య బలాధికత్వం కృష్ణోఽన్ధ ఆసీత్స తు మాతృదోషతః ॥ ౧౧.౧౨౬॥

జ్ఞాత్వా తమస్థం పునరేవ కృష్ణం మాతాఽబ్రవీజ్జనయాన్యం గుణాఢ్యమ్ ।
అమ్బాలికాయామితి తత్తథాఽకరోద్భయాత్తు సా పాణ్డురభూన్మృషాదృక్ ॥
౧౧.౧౨౭॥

పరావహో నామ మరుత్తతోఽభవద్వర్ణేన పాణ్డుః స హి నామతశ్చ ।
స చాఽస వీర్యాధిక ఏవ వాయోరావేశతః సర్వశస్త్రాస్త్రవేత్తా ॥ ౧౧.౧౨౮॥

తస్మై తథా బలవీర్యాధికత్వవరం ప్రాదాత్కృష్ణ ఏవాథ పాణ్డుమ్ ।
విజ్ఞాయ తం ప్రాహ పునశ్చ మాతా నిర్దోషమన్యం జనయోత్తమం సుతమ్ ॥
౧౧.౧౨౯॥

ఉక్త్యేతి కృష్ణం పునరేవ చ స్నుషామాహ త్వయాఽక్ష్ణోర్హి నిమీలనం పురా ।
కృతం తతస్తే సుత ఆస చాన్తస్తతః పునః కృష్ణముపాస్వ భక్తితః ॥ ౧౧.౧౩౦॥

ఇతీరితాఽప్యస్య హి మాయయా సా భీతా భుజిష్యాం కుమతిర్మయోజయత్ ।
సా తం పరానన్దతనుం గుణార్ణవం సమ్ప్రప్య భక్త్యా పరయైవ రేమే ॥ ౧౧.౧౩౧॥

తస్యాం స దేవోఽజని ధర్మరాజో మాణ్డవ్యశాపాద్య ఉవాహ శూద్రతామ్ ।
వసిష్ఠసామ్యం సమభీష్పమానం ప్రాచ్యావయన్నిచ్చయా శాపమాప ॥ ౧౧.౧౩౨॥

అయోగ్యసమ్ప్రప్తికృతప్రయత్నదోషాత్సమారోపితమేవ శూలే ।
చోరైర్హృతేఽర్థేఽపితు చోరబుద్ధ్యా మక్షీవధాదిత్యవదద్యమస్తమ్ ॥ ౧౧.౧౩౩॥

నానత్యతా తస్య చ తత్ర హేతుతః శాపం గృహీతుం స తథైవ చోక్త్యా ।
చ్చిఽవాప శూద్రత్వమథాస్య నామ చక్రే కృష్ణః సర్వవిత్త్వం తథాఽదాత్ ॥ ౧౧.౧౩౪॥

విద్యా రతేర్విదురో నామ చాయం భవిష్యతి జ్ఞానబలోపపన్నః ।
మహాధనుర్బాహుబలాధికశ్చ సునీతిమానిత్యవదత్స కృష్ణః ॥ ౧౧.౧౩౫॥

జ్ఞాత్వాఽస్య శూద్రత్వమథాస్య మాతా పునశ్చ కృష్ణం ప్రణతా యయాచే ।
అమ్బాలికాయాం జనయాన్యమిత్యథో నైచ్చత్స కృష్ణోఽభవదప్యదృశ్యః ॥
౧౧.౧౩౬॥

యోగ్యాని కర్మాణి తతస్తు తేషాం చకార భీష్మో మునిభిర్యథావత్ ।
విద్యాః సమస్తా అదదాచ్చ కృష్ణస్తేషాం పాణ్డోరస్త్రశస్త్రాణి భీష్మః ॥ ౧౧.౧౩౭॥

తే సర్వవిద్యాప్రవరా బభూవుర్విశేషతో విదురః సర్వవేత్తా ।
పాణ్డుః సమస్తాస్త్రవిదేకవీరో జిగాయ పృథ్వీమఖిలాం ధనుర్ధరః ॥ ౧౧.౧౩౮॥

గవద్గణాదాస తథైవ సూతాత్సమన్తగన్ధర్వపతిః స తుమ్బురుః ।

య ఉద్వహో నామ మరుత్తదం శయుక్తో వశీ సజ్జయనామధేయః ॥ ౧౧.౧౩౯ ॥

విచిత్రపీర్వస్య స సూతపుత్రః సఖా చ తేషామభవత్ప్రియశ్చ ।

సమస్తవిన్మతిమాన్ వ్యాసశిష్యోః విశేషతో ధృతరాష్ట్రానువర్తీ ॥ ౧౧.౧౪౦ ॥

గాంధారిరాజస్య సుతామువాహ గాంధారినామ్నీం సుబలస్య రాజా ।

జ్యేష్ఠో జ్యేష్ఠాం శకునేర్ద్రావరస్య నాస్తిక్యరూపస్య కుకర్మహేతోః ॥ ౧౧.౧౪౧ ॥

శూరస్య పుత్రీ గుణశీలరూపయుక్తా దత్తా సఖ్యురేవ స్వపిత్రా ।

నామ్నా పృథా కున్తిభోజస్య తేన కున్తి భార్యా పూర్వదేహేఽపి పాణ్డోః ॥ ౧౧.౧౪౨ ॥

కూర్మశ్చ నామ్నా మరుదేవ కున్తిభోజోఽధైనాం వర్ధయామాస సమ్యక్ ।

తత్రాఽగమచ్ఛక్రూం శోఽతికోపో దుర్వాసాస్తం ప్రాహ మాం వాసయేతి ॥ ౧౧.౧౪౩ ॥

తమాహ రాజా యది కన్యకాయాః క్షమిష్యనే శక్తితః కర్మ కర్త్రాః ।

సుఖం వసేత్యోమితి తేన చోక్తః శుశ్రూషణాయాఽదిశదాశు కున్తిమ్ ॥ ౧౧.౧౪౪ ॥

చకార కర్మ సా పృథా మునేః సుకోపనస్య హి ।

యథా నశక్యతే పరైః శరీరవాఙ్మనోసుగా ॥ ౧౧.౧౪౫ ॥

స్త్రిస వత్సరత్రయోదశం తయా యథావదర్చితః ।

ఉపాదిశత్పరం మనుం సమస్తదేవవశ్యదమ్ ॥ ౧౧.౧౪౬ ॥

ఋతౌ తు సా సమాప్లుతా పరీక్షణాయ తన్మనోః ।

సమాహ్వయద్దివాకరం స చాఽజగామ తత్క్షణాత్ ॥ ౧౧.౧౪౭ ॥

తతో న సా విసర్జితుం శశాక తం వినా రతిమ్ ।

సువాక్యప్రయత్నతోఽపి తామథాఽససాద భాస్కరః ॥ ౧౧.౧౪౮ ॥

స తత్ర జజ్ఞివాన్ స్వయం ద్వితీయరూపకో విభుః ।

సవర్మదివ్యకుణ్డలో జ్వలన్నివ స్వతేజసా ॥ ౧౧.౧౪౯ ॥

పురా సవాలిమారణప్రభూతదోషకారణాత్ ।

సహస్రవర్మనామినాఽసురేణ వేష్టితోఽజని ॥ ౧౧.౧౫౦ ॥

యథా గ్రహైర్విదూష్యతే మతిర్పుణాం తథైవ హి ।

అభూచ్ఛ దైత్యదూషితా మతిర్దివాకరాత్మనః ॥ ౧౧.౧౫౧ ॥

తథాఽపి రామనేవనాద్ధరేశ్చ సన్నిధానయుక్ ।

సుదర్శనీయకర్ణతః స కర్ణనామకోఽభవత్ ॥ ౧౧.౧౫౨ ॥

స రత్నపూర్ణమజ్జుషాగతో విసర్జితో జలే ।

జనాపవాదభీతితస్తయా యమస్వసుర్ద్రుతమ్ ॥ ౧౧.౧౫౩॥

నదీప్రవాహతో గతం దదర్శ సూతనన్దనః ।

తమగ్రహీత్సరత్నకం చకార పుత్రకం నిజమ్ ॥ ౧౧.౧౫౪॥

సూతేనాధిరథేన లాల్ । ఇతతనుస్తద్భార్యయా రాధయా

సం వృద్ధో నిఖిలాః శ్రుతీరధిజగౌ శాస్త్రాణి సర్వాణి చ ।

బాల్యాదేవ మహాబలో నిజగుణైః సమ్భాసమానోఽవసన్న-

అమ్నాఽసౌ వసుషేణతామగమదస్యాఽసీద్ధ్యమా తద్వసు ॥ ౧౧.౧౫౫॥

అథ కుస్త్రి దత్తా సా పాణ్డోః సోఽప్యేతయా చిరం రేమే ।

శూరాచ్ఛాద్ర్యాం జాతాం విదురోఽవహదారుణీం గుణాఢ్యాం చ ॥ ౧౧.౧౫౬॥

వీజఽథ చర్తాయననామా మద్రేశః శక్రతుల్యపుత్రాధీ ।

కన్యారత్నం చేచ్ఛంశ్చక్రే బ్రాహ్మం తపో వరం చాఽప ॥ ౧౧.౧౫౭॥

ప్రహ్లాదావరజో యః సహ్లాదో నామతో హరేర్భక్తః ।

సోఽభూద్భ్రహ్మవరాస్తే వాయోరావేశయుక్కుతో రాజ్ఞః ॥ ౧౧.౧౫౮॥

స మారుతావేశవశాత్పుథివ్యాం బలాధికోఽభూద్వరతశ్చ ధాతుః ।

శల్యశ్చ నామ్నాఽఖిలశత్రుశతోఽబభూవ కన్యాఽస్య చ మాద్రినామ్ని ॥ ౧౧.౧౫౯॥

సా పాణ్డుభాన్ద్యైవ చ పూర్వజన్మన్యభూత్సునశ్చ ప్రతిపాదితాఽస్మై ।

శల్యశ్చ రాజ్యం పితృదత్తమజ్ఞో జగోప ధర్మేణ సమస్తశాస్త్రవిత్ ॥ ౧౧.౧౬౦॥

అథాజ్ఞనారత్నమవాప్య తద్వయం పాణ్డుస్తు భోగాన్ బుభుజే యథేష్టతః ।

అపీపలద్ధర్మసమాశ్రయో మహిం జ్యేష్ఠాపచాయీ విదురోక్తమార్గతః ॥ ౧౧.౧౬౧॥

భీష్మో హి రాష్ట్రే ధృతరాష్ట్రమేవ సం స్థాప్య పాణ్డుం యువరాజమేవ ।

చక్రే తథాఽప్యన్ధ ఇతి స్మ రాజ్యం చకార నాసావకరోఽచ్చ పాణ్డుః ॥ ౧౧.౧౬౨॥

భీష్మామ్పికేయోక్తిపరః సదైవ పాణ్డుః శశాసావనిమేకవీరః ।

అథాఽమ్పికేయో బహుభిశ్చ యజ్జైరీజే సపాణ్డుశ్చ మహాధనోఽఘైః ॥ ౧౧.౧౬౩॥

నైషా విరోధే కురుపాణ్డువానాం తిష్ఠేదితి వ్యాస ఉదీర్ఘసద్గుణః ।

స్వమాతరం స్వాశ్రమమేవ నిన్యే స్నుషే చ తస్యా యయతుః స్మ తామసు ॥ ౧౧.౧౬౪॥

సుతోక్తమార్గేణ విచిన్త్య తం హరిం సుతాత్మనా బ్రహ్మతయా చసా యయౌ ।

పరం పదం వైష్టవమేవ కృష్ణప్రసాదతః స్వర్యయతుః స్నుషే చ ॥ ౧౧.౧౬౫॥

మాతా చసా విదురస్యాఽప లోకం వైరిఞ్చమన్వేవ గతాఽమ్బికాం సతీ ।
 వ్యాసప్రసాదాత్సుతసద్గుణైశ్చ కాలేన ముక్తిం చ జగామ సన్మతిః ॥ ౧౧.౧౬౬ ॥
 అమాల్బికాఽపి క్రమయోగతోఽగాత్పరాం గతిం వైవ తథాఽమ్బికా యయా ।
 యథాయథా విష్ణుపరశ్చిదాత్మా తథాతథా హ్యస్య గతిః పరత్ర ॥ ౧౧.౧౬౭ ॥
 పాణ్డుస్తతో రాజ్యభరం నిధాయ జ్యేష్ఠేఽనుజే వైవ వనం జగామ ।
 పత్నిద్వయేనానుగతో బదర్యామువాస నారాయణపాలితాయామ్ ॥ ౧౧.౧౬౮ ॥
 చ్ఛిమ్ | గృహశ్రమేణైవ వనే నివాసం కుర్వన్ స భోగాన్ బుభుజే తపశ్చ ।
 చక్రే మునీన్ద్రైః సహితో జగత్పతిం రమాపతిం భక్తియుతోఽభిపూజయన్ ॥ ౧౧.౧౬౯ ॥
 స కామతో హరిణత్వం ప్రపన్నం దైవాదృషిం గ్రామ్యకర్మానుషక్తమ్ ।
 విద్ధ్వా శాపం ప్రాప తస్మాత్త్రియా యుక్మరిష్యసీత్యేవ బభూవ చాఽర్తః ॥ ౧౧.౧౭౦ ॥
 న్యసీష్ణుర్దుక్తః పృథయా స నేతి ప్రణామపూర్వం న్యవసత్తథైవ ।
 తాభ్యాం సమేతః శతశ్శ్లకపర్వతే నారాయణస్యాఽశ్రమమధ్యగే పురః ॥ ౧౧.౧౭౧ ॥
 తపో నితాన్తం స చచార తాభ్యాం సమన్వితః కృష్ణపదామ్బుజాశ్రయః ।
 తత్సంకృతాతద్వ్యసరీర్షరామ్భుః సదావగాహాతిపవిత్రితాఙ్గః ॥ ౧౧.౧౭౨ ॥
 ఏతస్మిన్నేవ కాలే కమలభవశివాగ్రేసరాః శక్రపూర్వా ।
 భూమ్యా పాపాత్కదైత్వైర్భువి కృతనిలయైరాక్రమం చాసహన్త్యా ।
 ఈయుర్దేవాదిదేవం శరణమజమురుం పూర్ణషాఙ్గుణ్యమూర్తిం
 క్షీరాబ్ధే నాగభోగే శయితమనుపమానస్సన్తోహదేహమ్ ॥ ౧౧.౧౭౩ ॥
 ఊచుః పరం పురుషమేనమనస్తశక్తిం సూక్తేన తేఽబ్జజముఖా అపి పౌరుషేణ ।
 స్తుత్వా ధరాఽసురవరాక్రమణాత్పరేశ ఛిన్నా యతో హి విముఖాస్తవ తేఽతిపాపాః ॥
 ౧౧.౧౭౪ ॥
 దుస్సంకృతిర్భవతి భారవదేవ దేవ నిత్యం సతామపి హి నః శ్శ్రీణు వాక్యమీశ ।
 పూర్వం హతా దితిసుతా భవతా రణేషు హ్యస్మత్ప్రియార్థమధునా భువి తేఽభిజాతాః
 ॥ ౧౧.౧౭౫ ॥
 అసీత్పురా దితిసుతైరమరోత్తమానాం సక్రామ ఉత్తమగజాశ్వరథద్విపద్భిః ।
 అక్షోహిణీ శతమహౌఘమహౌఘమేవ సైన్యం సురాత్మకమభూత్పరమాస్త్రయుక్తమ్ ।
 తస్మాన్మహౌఘగుణమాస మహాసురాణాం సైన్యం శిలాగిరిమహాస్త్రధరం సుఘోరమ్ ॥
 ౧౧.౧౭౬ ॥

తేషాం రథాశ్చ బహునల్వపరిప్రమాణా దేవాసురప్రవరకార్ముకబాణపూర్ణాః ।
నానామృరాభరణవేషవరాయుధాధ్యా దేవాసురాః సస్యపురాశు పరస్వరం తే ॥
౧౧.౧౭౭॥

జఘ్నుర్గిరీన్ద్రతల్ । అముష్టిమహాస్త్రశస్త్రైశ్చక్రుర్నదీశ్చ రుధిరౌఘవహా మహౌఘమ్ ।
తత్ర స్మ దేవవృషభైరసురేశవమ్వా యుద్ధే నిసూదిత ఉతౌఘబలైః శతాం శః ॥
౧౧.౧౭౮॥

అథాఽత్మనేనామవమృద్యమానాం వీక్ష్యాసురః శమ్భరనామధేయః ।
ఛ్విససార మాయావిదసం హ్యమాయో వరాదుమేశస్య సురాన్ విమోహయన్ ॥
౧౧.౧౭౯॥

మాయాసహస్రేణ సురాః సమర్థితా రణే విషేదుః శశిసూర్యముఖ్యాః ।
తాన్ వీక్ష్య వజ్రీ పరమాం తు విద్యాం స్వయమ్భుదత్తాం ప్రయుయోజ వైష్ణవీమ్ ॥
౧౧.౧౮౦॥

సమస్తమాయాపహయా తయైవ వరాద్రమేశస్య సదాఽప్యసం హ్యయా ।
మాయా విశేషుర్దిశేన్ద్రస్యష్టా వారీశవహ్నిన్ద్రముఖాశ్చ మోచితాః ॥ ౧౧.౧౮౧॥

యమేన్ద్రసూర్యాదిసురాస్తతోఽసురాన్నిజఘ్నురాప్యాయితవిక్రమాస్తదా ।
సురేశ్వరేణోర్జితపౌరుషా బహూన్ వజ్రేణ వజ్రీ నిజఘాన శమ్భరమ్ ॥ ౧౧.౧౮౨॥

తస్మిన్ హతే దానవలోకపాలే దితేః సుతా దుద్రువురిన్ద్రభీషితాః ।
తాన్ విప్రచిత్తిర్వినివార్య ధన్వీ ససార శక్రప్రముఖాన్ సురోత్తమాన్ ॥ ౧౧.౧౮౩॥

వరాదజేయేన విధాతురేవ సురోత్తమాం సైన శరైర్నిపాతితాన్ ।
నిరీక్ష్య శక్రం చ విమోహితం ద్రుతం న్యవారయత్తం పవనః శరౌఘైః ॥ ౧౧.౧౮౪॥

అస్రాణి తస్యాస్త్రవర్షైర్నివార్య చిక్షేప తస్యోరసి కాఞ్చనీం గదామ్ ।
విచూర్ణితోఽసౌ నిపపాత మేరౌ మహాబలో వాయుబలాభినున్నః ॥ ౧౧.౧౮౫॥

అథాఽససాదాఽశు స కాలనేమిత్స్వదాఙ్ఘయా యస్య వరం దదౌ పురా ।
సర్వైరజేయత్వమజ్ఞోఽసురః ససహస్రశీరో ద్విసహస్రబాహుయుక్ ॥ ౧౧.౧౮౬॥

తమాపతస్తం ప్రసమీక్ష్య మారుతస్త్వదాఙ్ఘయా దత్తవరస్త్వయైవ ।
హస్తవ్య ఇత్యస్మరదాశు హి త్వాం తదాఽవిరాసీస్త్యమనస్తపౌరుషః ॥ ౧౧.౧౮౭॥

తమస్త్రశస్త్రాణి బహూని బాహుభిః ప్రవర్షమాణం భువనాప్తదేహమ్ ।

చక్రేణ బాహూన్ వినికృత్య కాని చ న్యవేదయశ్చాశు యమాయ పాపమ్ ||
౧౧.౧౦౮౮||

తతోఽసురాస్తే నిహతా అశేషాస్త్యయా త్రిభాగా నిహతాశ్చతుర్థమ్ |
జఘాన వాయుః పునరేవ జాతాస్తే భూతల్. ఏ ధర్మబలోపపన్నాః || ౧౧.౧౦౮౯ ||

రాజ్ఞాం మహావం శనుజన్మనాం తు తేషామభూద్ధర్మమతిర్విపాపా |
శిక్షామవాప్య ద్విజపుజ్గవానాం త్వదభిక్షిరప్యేషు హికాచన స్యాత్ || ౧౧.౧౦౯౦ ||

ద్విత్వత్వదభిక్షిరేషాభియుతః సుకర్మా వ్రజేన్న పాపాం తు గతిం కథశ్చిత్ |
దైత్యేశ్వరాణాం చ తమోఽన్ధమేవ త్వయైవ క్లుప్తం నను సత్యకామ || ౧౧.౧౦౯౧ ||

ధర్మస్య మిథ్యాత్వభయాద్వయం త్వామథాపివా దైత్యశుభాప్తిభీషా |
సమూర్ధయామో దితిజాన్ సుకర్మణస్త్వదభిక్షితశ్చ్యావయితుం చ శీఘ్రమ్ ||
౧౧.౧౦౯౨||

య ఉగ్రసేనః సురగాయకః స జాతో యదుష్వేష తథాఽభిధేయః |
తవైవ నేవార్థమముష్య పుత్రో జాతోఽసురః కాలనేమిః స ఈశ || ౧౧.౧౦౯౩ ||

యస్త్యత్ప్రియార్థం న హతో హి వాయునా భవత్ప్రసాదాత్పరమీశితాఽపి |
స ఏవ భోజేషు పునశ్చ జాతో వరాదుమేశస్య పరైరజేయః || ౧౧.౧౦౯౪ ||

స ఔగ్రసేనే జనితోఽసురేణ క్షేత్రే హి తద్రూపధరేణ మాయయా |
గన్ధర్విజేన ద్రమిల్. ఏన నామ్నా కం సో జితో యేన వరాచ్ఛపీపతిః || ౧౧.౧౦౯౫ ||

జిత్వా జలేశం చ హృతాని యేన రత్నాని యజ్ఞాశ్చ జితాః శివస్య |
కన్యావనార్థం మగధాధిపేన ప్రయోజితాస్తే చ హృతే బలేన || ౧౧.౧౦౯౬ ||

స ఏవచిత్తిశ్చ జరాసుతోఽభూద్వరాద్విధాతుర్గిరిశస్య వైవ |
సర్వైరజేయో బలముత్తమం తతో జ్ఞాత్వైవ కం సస్య ముదా సుతే దదౌ || ౧౧.౧౦౯౭ ||

నివారయామాస న కం సముద్ధతం శక్తోఽపి యో యస్య బలే న కశ్చిత్ |
తుల్యః పృథివ్యాం వివరేషు వా క్వచిద్వశే బలాద్యో నృపతీశ్చ చక్రే || ౧౧.౧౦౯౮ ||

హతా పురా యౌ మధుక్రైటభాఖ్యౌ త్వయైవ హం సో డిభికశ్చ జాతౌ |
వరాదజేయౌ గిరిశస్య వీరో భక్తౌ జరాసన్ధమను స్మ తౌ శివే || ౧౧.౧౦౯౯ ||

అన్యేఽపి భూమావసురాః ప్రజాతాస్త్యయా హతా యే సురదైత్యసన్గఱే |
అన్యే తదైవాన్ధతమః ప్రపేదిరో కార్యా తదైషాం చ తమోగతిస్త్యయా || ౧౧.౧౧౦౦ ||

వ్యాసావతారే నిహతస్త్వయాయః కలిః సుశాస్త్రోక్తిభిరేవ చాద్యః ।
 శ్రుత్వా త్వదుక్తిః పురుషేషు తిష్ఠిన్నిషచ్యుకారేవ మనస్త్వయాశ ॥ ౧౧.౨౦౧॥
 రామాత్మనా యే నిహతాశ్చ రాక్షసా దృష్ట్వా బలం తేఽపి తదా తవాద్యః ।
 సమం తవాన్యం నహి చింతయన్తి సుపాపినోఽపీశ తథా హనూమతః ॥ ౧౧.౨౦౨॥
 ఘ్నిః యే కేశవ త్వద్భహుమానయుక్తాస్తథైవ వాయో నహి తే తమోఽన్లమ్ ।
 యోగ్యాః ప్రవేష్టుం తదతో హి మార్గాచ్చాల్యాస్త్వయా జనయిత్వైవ భూమౌ ॥
 ౧౧.౨౦౩॥
 నితాన్తముత్పాద్య భవద్విరోధం తథాచ వాయో బహుభిః ప్రకారైః ।
 సర్వేషు దేవేషు చపాతనీయాస్తమస్యథాన్ధే కలిపూర్వకాసురాః ॥ ౧౧.౨౦౪॥
 హతా చ యో రావణకుమ్భకర్ణౌ త్వయా త్వదీయౌ ప్రతిహారపాతా ।
 మహాసురావేశయుతౌ హి శాపాత్త్వయైవ తావద్య విమోచనీయౌ ॥ ౧౧.౨౦౫॥
 యో తౌ తవారీ హ తయోః ప్రవిష్టౌ దైత్యౌ తు తావన్లతమః ప్రవేశ్యౌ ।
 యో తౌ త్వదీయౌ భవదీయవేశ్య త్వయా పునః ప్రాపణీయౌ పరేశ ॥ ౧౧.౨౦౬॥
 ఆవిశ్య యో బలిమజ్జశ్చకార ప్రతీపమస్మాను తథా త్వయాశ ।
 స చాసురో బలినామైవ భూమౌ సాల్వో నామ్నా బ్రహ్మాదత్తస్య జాతః ॥ ౧౧.౨౦౭॥
 మాయామయం తేన విమానమగ్ర్యమభేద్యమాప్తం సకల్కైర్గిరీశాత్ ।
 విద్రావితో యో బహుశస్త్యయైవ రామస్వరూపేణ భృగుూద్వహేన ॥ ౧౧.౨౦౮॥
 నాసౌ హతః శక్తిమతాఽపి తత్ర కృష్ణావతారే స మయైవ వధ్యః ।
 ఇత్యాత్మసంకల్పమృతం విధాతుం స చాత్ర వధ్యో భవతాఽతిపాపీ ॥ ౧౧.౨౦౯॥
 యదీయమారుహ్య విమానమస్య పితాఽభవత్సౌభవతిశ్చ నామ్నా ।
 యదా సభీష్మేణ జితః పితాఽస్య తదా స సాల్యస్తపసి స్థితోఽభూత్ ॥ ౧౧.౨౧౦॥
 స చాద్య తస్మాత్తపసో నివృత్తో జరాసుతస్యానుమతే స్థితో హి ।
 అనన్యవధ్యో భవతాఽద్య వధ్యః స ప్రాపణీయశ్చ తమస్యథోగ్రే ॥ ౧౧.౨౧౧॥
 యో బాణమావిశ్య మహాసురోఽభూత్ప్రీతః స నామ్నా ప్రథితోఽపి బాణః ।
 స కీచకో నామ బభూవ రుద్రవరాదవధ్యః స తమః ప్రవేశ్యః ॥ ౧౧.౨౧౨॥
 అతస్త్వయా భువ్యవతీర్య దేవకార్యాణి కార్యాణ్యఖిలాని దేవ ।
 త్వమేవ దేవేశ గణిః సురాణాం బ్రహ్మేశశక్తేస్తుయమాదికానామ్ ॥ ౧౧.౨౧౩॥

త్వమేవ నిత్యోదితపూర్ణశక్తిస్త్వమేవ నిత్యోదితపూర్ణచిద్ధనః ।
 చ్ఛ్వేషః । త్వమేవ నిత్యోదితపూర్ణసత్సుఖస్వాద్భుజ్జుకశ్చిత్కుత ఏవ తేఽధికః ॥
 ౧౧.౨౧౪॥

ఇతిరితో దేవవరైరుదారగుణార్ణవోఽక్షోభ్యతమామృతాకృతిః ।
 ఉత్థాయ తస్మాత్ప్రయయావనస్తసోమార్కకాన్తిద్యుతిరన్వితోఽమరైః ॥ ౧౧.౨౧౫॥

స మేరుమాప్యాఽహ చతుర్ముఖం ప్రభుర్మత్ర త్వయోక్తోఽస్మి హి తత్ర సర్వథా ।
 ప్రాదుర్భవిష్యే భవతో హి భక్త్యా వశస్త్వివాహం స్వవశోఽపి చేచ్ఛయా ॥ ౧౧.౨౧౬॥

బ్రహ్మ ప్రణమాఽహ తమాత్మకారణం ప్రాదాం పురాఽహం వరుణాయ గాః శుభాః ।
 జహార తాస్తస్య పితాఽమృతస్రవాః స కశ్యపో ద్రాక్సహసాఽతిగర్వితః ॥ ౧౧.౨౧౭॥

మాత్రా త్వదిత్యా చ తథా సురభ్యా ప్రచోదితేనైవ హృతాసు తాసు ।
 శ్రుత్వా జలేశాత్స మయా తుశప్తః క్షత్రేషు గోజీవనకో భవేతి ॥ ౧౧.౨౧౮॥

శూరాత్స జాతో బహుగోధనాఢ్యో భూమౌ యమాపచుర్వసుదేవ ఇత్యపి ।
 తస్యైవ భార్యా త్వదితిశ్చ దేవకీ బభూవ చాన్యా సురభిశ్చ రోహిణీ ॥ ౧౧.౨౧౯॥

తత్త్వం భవస్వాఽశు చ దేవకీసుతస్తథైవ యో ద్రోణనామా వసుః సః ।
 స్వభార్యయా ధరయా త్వత్పితృత్వం ప్రాప్తుం తపస్తేవ ఉదారమానసః ॥ ౧౧.౨౨౦॥

తస్మై వరః స మయా సన్నిసృష్టః స చాఽస నన్దాఖ్య ఉతాస్య భార్యా ।
 నన్నా యశోదా సచ శూరతాతమతస్య వైశ్యాప్రభవోఽథ గోపః ॥ ౧౧.౨౨౧॥

తౌ దేవకీవసుదేవౌ చ తేపతుస్తపస్త్యదీయం సుతమిచ్ఛమానౌ ।
 త్వామేవ తస్మాత్ప్రథమం ప్రదర్శ్య తత్ర స్వరూపం హి తతో వ్రజం వ్రజ ॥ ౧౧.౨౨౨॥

ఇతిరితే సోఽబ్జభవేన కేశవస్తథేతి చోక్త్యా పునరాహ దేవతాః ।
 సర్వే భవంతో భవతాఽశు మానుషే కార్యానుసారేణ యథానురూపతః ॥ ౧౧.౨౨౩॥

అథావతీర్ణాః సకలాశ్చ దేవతా యథాయథైవాఽహ హరిస్తథాతథా ।
 విత్తేశ్వరః పూర్వమభూద్ధి భౌమాద్ధరేః సుతత్వోఽపి తదిచ్ఛయాఽనురాత్ ॥
 ౧౧.౨౨౪॥

పాపేన తేనాపహృతో హి హస్తీ శివప్రదత్తః సుప్రతీకాభిధానః ।
 తదర్థమేవాస్య సుతోఽభిజాతో ధనేశ్వరో భగదత్తాభిధానః ॥ ౧౧.౨౨౫॥

చ్ఛ్చిక్షంఅహాసురస్యాం శయుతః స ఏవ రుద్రావేశాద్బలవానస్త్రవాంశ్చ ।
 శిష్యో మహేన్ద్రస్య హతే బభూవ తాతే స్వధర్మాభిరతశ్చ నిత్యమ్ ॥ ౧౧.౨౨౬॥

అభూచ్చినిర్నామ యదుప్రవీరస్తస్యాఽత్మజః సత్యక ఆస తస్మాత్ |
 కృష్ణః పక్షో యుయుధానాభిధేయో గురుత్మతోఽం శేన యుతో బభూవ || ౧౧.౨౨౭||
 యః సం వహో నామ మరుత్తదం శశ్చక్రస్య విష్ణోశ్చ బభూవ తస్మిన్ |
 యదుష్షభూద్ధృదికో భోజవం శే సితః పక్షస్తస్య సుతో బభూవ || ౧౧.౨౨౮||
 స పాఞ్చజన్యాం శయుతో మరుత్సు తథాఽం శయుక్తః ప్రవహస్య వీరః |
 నామాస్య చాభూత్కృతవర్మేత్యథాన్యే యే యాదవాస్తైఽపి సురాః సగోపాః ||
 ౧౧.౨౨౯||
 యే పాణ్డవానామభవన్ సహాయా దేవాశ్చ దేవానుచరాః సమస్తాః |
 అన్యే తు సర్వేఽప్యసురా హి మధ్యమా యేమానుషాస్తే చలబుద్ధిప్రవృత్తయః ||
 ౧౧.౨౩౦||
 లి జ్గం సురాణాం హి పరైవ భక్తిర్విష్ణౌ తదన్యేషు చ తత్ప్రతీపతా |
 ఆతోఽత్ర యేయే హరిభక్తితత్పరాస్తేతే సురాస్తద్భరితా విశేషతః || ౧౧.౨౩౧||
 ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 భగవదవతారప్రతిజ్ఞా నామ ఏకాదశోఽధ్యాయః ||

అథ ద్వాదశోఽధ్యాయః |

(పాణ్డవోత్పత్తిః)
 ఓం | బభూవ గన్ధర్వమునిస్తు దేవకః స ఆస నేవార్థమథాఽహుకాధరేః |
 స ఉగ్రసేనావరజస్తథైవ నామాస్య తస్మాదజని స్మ దేవకీ || ౧౨.౧||
 అన్యాశ్చ యాః కాశ్యపస్యైవ భార్యా జ్యేష్ఠాం తు తామాహుక ఆత్మపుత్రీమ్ |
 చకార తస్మాద్ధి పితృష్వసా సా స్వసా చ కం సస్య బభూవ దేవకీ || ౧౨.౨||
 సైవాదితిర్వసుదేవస్య దత్తా తస్యా రథం మజ్గల్ | అం కం స ఏవ |
 సం యాపయామాస తదా హి వాయుర్ణగాద వాక్యం గగనస్థితోఽముమ్ || ౧౨.౩||
 వినాఽపరాధం న తతో గరీయసో న మాతులో వధ్యతామేతి విష్ణోః |
 లోకస్య ధర్మాననువృత్తోఽతః పిత్రోర్విరోధార్థమువాచ వాయుః || ౧౨.౪||
 మృత్యుస్తవాస్యా భవితాఽష్టమః సుతో మూఢేతి చోక్తో జగృహే కృపాణామ్ |
 పుత్రాన్ సమర్వాస్య చ శూరసానుర్విమోచ్య తాం తత్సహితో గృహం యయౌ ||
 ౧౨.౫||

షట్కన్యకాశ్చావరజా గృహీతాస్తేనైవ తాభిశ్చ ముమోద శూరజః ।
 బాహ్లికపుత్రీ చ పురా గృహీతా పురాఽస్య భార్యా సురభిస్తు రోహిణీ ॥ ౧౨.౬ ॥
 రాజ్ఞశ్చ కాశిప్రభవస్య కన్యాం స పుత్రికాపుత్రకధర్మతోఽవహత్ ।
 కన్యాం తథా కరవీరేశ్వరస్య ధర్మేణ తేనైవ దీతిం దనుం పురా ॥ ౧౨.౭ ॥
 యో మన్యతే విష్ణురేవాహమిత్యసౌ పాపో వేనః పౌణ్డ్ర్యకో వాసుదేవః ।
 జాతః పునః శూరజాత్కాశిజాయాం నానోఽ మత్తో విష్ణురస్తీతి వాదీ ॥ ౧౨.౮ ॥
 ధున్ధర్షతో యో హరిణా మధోః సుత ఆసీత్సుతాయాం కరవీరేశ్వరస్య ।
 సృగాలనామా వాసుదేవోఽథ దేవకీముదూహ్య శౌరిర్న యయావుభే తే ॥ ౧౨.౯ ॥
 తతస్తు తౌ వృష్టిశత్రూ బభూవతుర్వ్యేషౌ సుతౌ శూరసుతస్య నిత్యమ్ ।
 అన్యాసు చ ప్రాప సుతానుదారాన్ దేవావతారాన్ వసుదేవోఽఖిలజ్ఞః ॥ ౧౨.౧౦ ॥
 యేయే హి దేవాః పృథివీం గతాస్తే సర్వే శిష్యాః సత్యవతీసుతస్య ।
 విష్ణుజ్ఞానం ప్రాప్య సర్వేఽఖిలజ్ఞాస్తస్మాద్యథాయోగ్యతయా బభూవుః ॥ ౧౨.౧౧ ॥
 చ్ఛింఅరీబిజాః షణ్మునయో బభూవుస్తే దేవకం ప్రాహసన్ కార్ష్యహేతోః ।
 తచ్ఛాపతః కాలనేమిప్రసూతా అవధ్యతార్థం తప ఏవ చక్రుః ॥ ౧౨.౧౨ ॥
 ధాతా ప్రాదాద్వరమేషాం తథైవ శశాప తాన్ ఙ్మాతల్ । ఏ సమ్భవధ్యమ్ ।
 తత్ర స్వతాతో భవతాం నిహన్తేత్యాత్మాన్యతో వరలిపూన్ హిరణ్యః ॥ ౧౨.౧౩ ॥
 దుర్గా తదా తాన్ భగవత్ప్రచోదితా ప్రస్వాపయిత్వా ప్రవక్ష్ణ కాయాత్ ।
 క్రమాత్పమావేశయదాశు దేవకీగర్భాశయే తాన్స్యహనచ్ఛ కం సః ॥ ౧౨.౧౪ ॥
 తదా మునీన్ద్రసం యుతః సదో విధాతురుత్తమమ్ ।
 స పాణ్డురాష్ట్రమైచ్ఛత న్యవారయంశ్చ తే తదా ॥ ౧౨.౧౫ ॥
 యధర్థమేవ జాయతే పుమాన్ హి తస్య సోఽకృతేః ।
 శుభాం గతిం నతు వ్రజేద్ధృగవం తతో న్యవారయన్ ॥ ౧౨.౧౬ ॥
 ప్రధానదేవతాజనే నియోక్తమాత్మనః ప్రియామ్ ।
 బభూవ పాణ్డురేష తద్వినా న తస్య సద్గతిః ॥ ౧౨.౧౭ ॥
 అతోఽన్యథా సుతాన్పతే వ్రజన్తి సద్గతిం నరాః ।
 యథైవ ధర్మభూషణో జగామ సన్ద్యకాసుతః ॥ ౧౨.౧౮ ॥
 తదా కలిశ్చ రాక్షసా బభూవురిన్ద్రజిన్ముఖాః ।

విచిత్రవీర్యనందనప్రియోదరే హి గర్భగాః ॥ ౧౨.౧౯ ॥
 తదస్య సోఽనుజోఽశృణోన్మునీన్ద్రదూషితం చ తత్ ।
 విచార్య తు ప్రియామిదం జగద వాసుదేవధీః ॥ ౧౨.౨౦ ॥
 య ఏవ మద్గుణాధికస్తతః సుతం సమాప్నుహి ।
 సుతం వినా న నో గతిం శుభాం వదన్తి సాధవః ॥ ౧౨.౨౧ ॥
 తదస్య కృచ్ఛతో వచః పృథాఽగ్రహీజ్జగద చ ।
 మమాస్తి దేవవశ్యదో మనూత్తమః సుతాప్తిదః ॥ ౧౨.౨౨ ॥
 న తే సురాన్వతే సమః సురేషు కేచిదేవ చ ।
 ధీఽతస్తవాధికం సురం కమాహ్వయే త్వదాజ్ఞయా ॥ ౧౨.౨౩ ॥
 వరం సమాశ్రితా పతిం వ్రజేత యా తతోఽధమమ్ ।
 న కాచిదస్తి నిష్కృతిర్న భర్తృలోకమృచ్ఛతి ॥ ౧౨.౨౪ ॥
 కృతే పురా సురాస్తథా సురాఙ్గానాశ్చ కేవలమ్ ।
 నిమిత్తతోఽపి తాః క్వచిన్న తాన్ విహాయ మేనిరే ॥ ౧౨.౨౫ ॥
 మనోవచః శరీరతో యతో హి తాః పతివ్రతాః ।
 అనాదికాలతోఽభవం స్తతః సభర్తృకాః సదా ॥ ౧౨.౨౬ ॥
 స్వభర్తృభిర్విముక్తిగాః సహైవ తా భవన్తి హి ।
 కృతాన్తమాప్య చాప్సరః స్త్రియో బభూవురూర్జితాః ॥ ౧౨.౨౭ ॥
 అనావృతాశ్చ తాస్తథా యథేష్టభర్తృకాః సదా ।
 ఆతస్తు తా న భర్తృభిర్విముక్తిమాపురుత్తమామ్ ॥ ౧౨.౨౮ ॥
 సురస్త్రియోఽతికారణైర్వదాఽన్యథా స్థితాస్తదా ।
 దురన్వయాత్సుదుః సహా విపత్తతో భవిష్యతి ॥ ౧౨.౨౯ ॥
 ఆయుక్తముక్తవాం స్తతో భవాం స్తథాఽపి తే వచః ।
 అలక్ష్మ్యమేవ మే తతో వదస్వ పుత్రదం సురమ్ ॥ ౧౨.౩౦ ॥
 ఇతిరీతోఽబ్రవీన్నుపో న ధర్మతో వినా భువః ।
 నృపోఽభిరక్షితా భవేత్తదాహ్వయాఽశు తం విభుమ్ ॥ ౧౨.౩౧ ॥
 స ధర్మజః సుధార్మికో భవేద్ధి సూనురుత్తమః ।
 ఇతిరీతే తయా యమః సమాహుతోఽగమద్భృతమ్ ॥ ౧౨.౩౨ ॥

తతశ్చ సద్య ఏవ సా సుషావ పుత్రముత్తమమ్ ।
 యుధిష్ఠిరం యమో హి స ప్రవేద ఆత్మపుత్రతామ్ ॥ ౧౨.౩౩॥
 యమే సుతే తు కున్తితః ప్రజాత ఏవ సౌబలీ ।
 అదం హ్యతేర్ష్యయా చిరం బభ్రజ్ఞ గర్భమేవ చ ॥ ౧౨.౩౪॥
 చీఞ్చ స్వగర్భపాతనే కృతే తయా జగామ కేశవః ।
 పరాశరాత్మజో న్యధాద్భుష తాన్ విభాగశః ॥ ౧౨.౩౫॥
 శతాత్మనా విభేదితాః శతం సుయోధనాదయః ।
 బభూవురన్వహం తతః శతోత్తరా చ దుః శల్. ఆ ॥ ౧౨.౩౬॥
 స దేవకార్యసిద్ధయే రరక్ష గర్భమీశ్వరః ।
 పరాశరాత్మజః ప్రభుర్విచిత్రవీర్యజోద్భవమ్ ॥ ౧౨.౩౭॥
 కలిః సుయోధనోఽజని ప్రభూతబాహువీర్యయుక్ ।
 ప్రధానవాయుసన్నిధేర్బలాధికత్వమస్య తత్ ॥ ౧౨.౩౮॥
 పురా హి మేరుమూర్ధని త్రివిష్టపాకసాం వచః ।
 వసున్ధరాతల్. ఓద్భవోన్సుఖం శ్రుతం దితేః సుతైః ॥ ౧౨.౩౯॥
 తతస్తు తే త్రిలోచనం తపోబలాదతోషయన్ ।
 వృతశ్చ దేవకణ్ణకో హ్యవధ్య ఏవ సర్వతః ॥ ౧౨.౪౦॥
 వరాదుమాపతేస్తతః కలిః స దేవకణ్ణకః ।
 బభూవ వజ్రికాయయుక్సుయోధనో మహాబలః ॥ ౧౨.౪౧॥
 అవధ్య ఏవ సర్వతః సుయోధనే సముత్థితే ।
 ఘృతాభిపూర్ణకుమ్భతః స ఇన్ద్రజితముత్థితః ॥ ౧౨.౪౨॥
 స దుఃఖశాసనోఽభవత్తతోఽతికాయసమ్భవః ।
 స వై వికర్ణ ఉచ్యతే తతః ఖరోఽభవద్భలీ ॥ ౧౨.౪౩॥
 స చిత్రసేనామకస్తథాఽపరే చ రాక్షసాః ।
 బభూవురుగ్రపౌరుషా విచిత్రవీర్యజాత్మజాః ॥ ౧౨.౪౪॥
 సమస్తదోషరూపిణః శరీరిణో హి తేఽభవన్ ।
 మృషేతి నామతో హి యా బభూవ దుః శల్. ఆఽసురీ ॥ ౧౨.౪౫॥
 కుహూప్రవేశసం యుతా యయాఽర్జునేర్వధాయ హి ।

తపః కృతం త్రిశూలినే తతో హి సాఽత్ర జజ్ఞషీ ॥ ౧౨.౪౬ ॥

చ్ఛిమ్ తయోదితో హి సైన్దవో బభూవ కారణం వధే ।

స కాలకేయదానవస్తదర్థమాస భూతల్. ౪ ॥ ౧౨.౪౭ ॥

తథాఽస నిర్వుథాభిధోఽనుజః స నిర్వుతేరభూత్ ।

స నాసికామరుద్యుతో యుయుత్సునామకః కృతీ ॥ ౧౨.౪౮ ॥

స వాఽచ్చిక్వేయవీర్యజః సుయోధనాదనన్తరః ।

బభూవ వైశ్యకన్యకోదరోద్భవో హరిప్రియః ॥ ౧౨.౪౯ ॥

యుధిష్ఠిరే జాత ఉవాచ పాణ్డురాబ్బహోర్బలాజ్ఞానబలాచ్చ ధర్మః ।

రక్ష్యోఽన్యథా నాశముపైతి తస్మాద్బలద్వయాధ్యం ప్రసువాఽశు పుత్రమ్ ॥ ౧౨.౫౦ ॥

యజ్ఞాధికో హ్యశ్వమేధో మనుష్యదృశ్యేషు తేజస్వధికో హి భాస్కరః ।

వర్ణేషు విప్రః సకలైర్గుణైర్వరో దేవేషు వాయుః పురుషోత్తమాదృతే ॥ ౧౨.౫౧ ॥

విశేషతోఽవ్యేష పితైవ మే ప్రభుర్వ్యాసాత్మనా విష్ణురనన్తపౌరుషః ।

అతశ్చ తే శ్వశురో వైవ యోగ్యో దాతుం పుత్రం వాయుముపైహి తత్య్రభుమ్ ॥

౧౨.౫౨ ॥

ఇతిరితే పృథయాఽహూతవాయుసం స్పర్శమాత్రాదభవద్బలద్వయే ।

సమో జగత్స్వస్తి న యస్య కశ్చిద్భక్తౌ చ విష్ణోర్భగవద్వశః సుతః ॥ ౧౨.౫౩ ॥

స వాయురేవాభవదత్ర భీమనామా భృతా మాః సకలా హి యస్మిన్ ।

స విష్ణునేశేన యుతః సదైవ నామ్నా సేనో భీమసేనస్తతోఽసౌ ॥ ౧౨.౫౪ ॥

తజ్జన్మమాత్రేణ ధరా విదారితా శార్దూలభీతాజ్ఞనసీకరాద్యదా ।

పపాత సఞ్చార్ణిత ఏవ పర్వతస్తేనాఖిలోఽసౌ శతశ్శృజనామా ॥ ౧౨.౫౫ ॥

తస్మిన్ ప్రజాతే రుధిరం ప్రసుస్రువుర్మహాసురా వాహనసైన్యసం యుతాః ।

న్యపాశ్చ తత్పక్షభవాః సమస్తాస్తదా భీతా అసురా రాక్షసాశ్చ ॥ ౧౨.౫౬ ॥

అవర్ణతాత్త్రైవ వృకోదరో వనే ముదం సురాణామభితః ప్రవర్ణయన్ ।

తదైవ శేషో హరిణోదితోఽవిశద్గర్భం సుతాయా అపి దేవకన్య ॥ ౧౨.౫౭ ॥

స తత్ర మాసత్రయముష్య దుర్గయాఽపవాహితో రోహిణీగర్భమాశు ।

ష్ట్యంబయుక్తయా కేశవేనాథ తత్ర స్థిత్యా మాసాన్ సప్త జాతః పృథివ్యామ్ ॥ ౧౨.౫౮ ॥

స నామతో బలదేవో బలాఢ్యో బభూవ తస్యాను జనార్దనః ప్రభుః ।

ఆవిర్భూవాఖిలసద్గుణైకపూర్ణః సుతాయామిహ దేవకస్య ॥ ౧౨.౫౯ ॥

యః సత్సుఖజ్ఞానబలైకదేహః సమస్తదోషస్వరోజ్ఞితః సదా ।

అవ్యక్తతత్కార్యమయో న యస్య దేహః కుతశ్చిత్కృత్వచ స హ్యజ్ఞో హరిః ॥ ౧౨.౬౦ ॥

న శుక్లరక్తప్రభవోఽస్య కాయస్తథాఽపి తత్పుత్రతయోచ్యతే మృషా ।

జనస్య మోహాయ శరీరతోఽస్యా యదావిరాసీదమలస్వరూపః ॥ ౧౨.౬౧ ॥

ఆవిశ్య పూర్వం వసుదేవమేవ వివేశ తస్మాద్భృతుకాల ఏవ ।

దేవీమువాసాత్ర చ సప్త మాసాన్ సార్ధం స్తతశ్చాఽవిరభూదజ్ఞోఽపి ॥ ౧౨.౬౨ ॥

యథా పురా స్తమ్భత ఆవిరాసీదశుక్లరక్తోఽపి నృసిం హరూపః ।

తథైవ కృష్ణోఽపి తథాఽపి మాతాపితృక్రమాదేవ విమోహయత్యజః ॥ ౧౨.౬౩ ॥

పితృక్రమం మోహనార్థం సమేతి న తావతా శుక్లతో రక్తతశ్చ ।

జాతోఽస్య దేహస్త్వితి దర్శనాయ సశఙ్ఖచక్రాబ్జగదః స దృష్టః ॥ ౧౨.౬౪ ॥

ఆనేకసూర్యాభకీరీటయుక్తో విద్యుత్ప్రభే కుణ్డలే ధారయంశ్చ ।

పీతామ్బురో వనమాలీ స్వనస్తసూర్యోరుదీప్తిర్దదృశే సుఖార్ణవః ॥ ౧౨.౬౫ ॥

స కశ్చాయోనిప్రముఖైః సురైః స్తుతః పిత్రా చ మాత్రా చజగాద శూరజమ్ ।

నయస్య మాం నన్దగృహానితి స్మ తతో బభూవ ద్విభుజో జనార్దనః ॥ ౧౨.౬౬ ॥

తదైవ జాతా చ హరేరనుజ్ఞయా దుర్గాభిధా శ్రీరను నన్దపత్నామ్ ।

తతస్తమాదాయ హరిం యయౌ స శూరాత్మజో నన్దగృహాన్నిశీధే ॥ ౧౨.౬౭ ॥

సం స్థాప్య తం తత్ర తథైవ కన్యకామాదాయ తస్మాత్స్వగృహం పునర్యయౌ ।

హత్వా స్వసుర్గర్భషట్కం క్రమేణ మత్వాఽష్టమం తత్ర జగామ కం సః ॥ ౧౨.౬౮ ॥

గర్భం దేవక్యాం సప్తమం మేనిరే హి లోకాః సుతం త్వష్టమం తాం తతః సః ।

మత్వా హస్తుం పాదయోః సమ్ప్రుగృహ్యా సమ్పాథయామాస శిలాతల్. ఏ చ ॥

౧౨.౬౯ ॥

చ్ఛ్విసా తద్ధస్తాత్త్విప్రముత్పత్య దేవీ ఖేఽదృశ్యతైవాష్టభుజా సమగ్రా ।

బ్రహ్మాదిభిః పూజ్యమానా సమగ్రైరత్యద్భుతాకారవతి హరిపియా ॥ ౧౨.౭౦ ॥

ఉవాచ చాఽర్యా తవ మృత్యురత్ర క్వచిత్ప్రుజాతో హి వృధైవ పాప ।

అనాగసీం మాం వినిహస్తుమిచ్చస్యశక్యకార్యే తవ చోద్యమోఽయమ్ ॥ ౧౨.౭౧ ॥

ఉక్తేవతి కం సం పునరేవ దేవకీతల్పేఽశయద్బాలరూపైవ దుర్గా ।

నాజ్ఞాసిషుస్తామథ కేచనాత్ర ఋతే హి మాతాపితరో గుణాఢ్యామ్ ॥ ౧౨.౭౨ ॥

శ్రుత్వా తయోక్తం తు తదైవ కం సః పశ్చాత్తాపాద్వసుదేవం సభార్యమ్ ।
 ప్రసాదయామాస పునః పునశ్చ విహాయ కోపం చ తమూచతుస్తా ।
 సుఖస్య దుఃఖస్య చ రాజసిం హ నాన్యః కర్తా వాసుదేవాదితి స్మ ॥ ౧౨.౭౩॥
 ఆనీయ కం సోఽథ గృహే స్వమన్త్రిణః ప్రోవాచ కన్యావచనం సమస్తమ్ ।
 శ్రుత్వా చ తే ప్రోచురత్యన్తపాపాః కార్యం బాలానాం నిధనం సర్వశోఽపి ॥ ౧౨.౭౪॥
 తథేతి తాం స్తత్ర నియుజ్య కం సో గృహం స్వకీయం ప్రవివేశ పాపః ।
 చేరుశ్చ తే బాలవధే సదోద్యతా హిం సావిహారాః సతతం స్వభావతః ॥ ౧౨.౭౫॥
 అథ ప్రభాతే శయనే శయానమపశ్యతామబ్జదలాయతాక్షమ్ ।
 కృష్ణం యశోదా చ తథైవ నన్ద ఆనన్దసాన్ద్యాకృతిమప్రమేయమ్ ॥ ౧౨.౭౬॥
 మేనాత ఏతౌ నిజపుత్రమేనం స్రష్టారమబ్జప్రభవస్య చేశమ్ ।
 మహోత్సవాత్పూర్ణమనాశ్చ నన్దో విప్రేభ్యోఽదాలక్షమితాన్తదా గాః ॥ ౧౨.౭౭॥
 సువర్ణరత్నామ్బురభూషణానాం బహూని గోజీవిగణాధినాథః ।
 ప్రాదాదథోపాయనపాణయన్తం గోపా యశోదాం చ ముదా స్త్రియోఽగమన్ ॥
 ౧౨.౭౮॥
 గతేషు తత్రైవ దినేషు కేషుచిజ్జగామ కం సస్య గృహం స నన్దః ।
 పూర్వం హి నన్దః స కరం హి దాతుం బృహద్వనాన్నిస్సృతః ప్రాప కృష్ణామ్ ॥
 ౧౨.౭౯॥
 సహఽగతా తేన తదా యశోదా సుషావ దుర్గామథ తత్ర శౌరిః ।
 నిధాయ కృష్ణం ప్రతిగృహ్య కన్యకాం గృహం యయౌ నన్ద ఉవాస తత్ర ॥ ౧౨.౮౦॥
 నిరుష్య తస్మిన్ యమునాతటే స మాసం యయౌ ద్రష్టుకామో నరేన్ద్రమ్ ।
 ధ్వీస్త్రిరాజ్ఞేఽథ తం దత్తకరం దదర్శ శూరాత్మజో వాక్యమువాచ చైనమ్ ॥ ౧౨.౮౧॥
 యాహ్యుత్పాతాః సన్తి తత్రేత్యుదీరితో జగామ శీఘ్రం యమునాం స నన్దః ।
 రాత్రావేవాఽగచ్ఛమానే తు నన్దే కం సస్య ధాత్రీ తుజగామ గోష్ఠమ్ ॥ ౧౨.౮౨॥
 సా పూతనా నామ నిజస్వరూపమాచ్ఛాద్య రాత్రౌ శుభరూపవచ్ఛ ।
 వివేశ నన్దస్య గృహం బృహద్వనప్రాన్తే హి మార్గే రచితం ప్రయాణే ॥ ౧౨.౮౩॥
 తీరే భగిన్యాస్తు యమస్య వస్త్రగృహే శయానం పురుషోత్తమం తమ్ ।
 జగ్రాహ మాత్రా తుయశోదయా తయా నిద్రాయుజా ప్రేక్ష్యమాణా శుభేవ ॥ ౧౨.౮౪॥

తన్మాయయా ధర్మితా నిద్రయా చ న్యవారయన్వైవ హి నన్దజాయా ।
 తయా ప్రదత్తం స్తనమీశితాఽసుభిః పపౌ సహైవాఽశు జనార్దనః ప్రభుః ॥ ౧౨.౮౫॥
 మృతా స్వరూపేణ సుభీషణేన పపాత సా వ్యాప్య వనం సమస్తమ్ ।
 తదాఽగమన్నన్దగోపోఽపి తత్ర దృష్ట్వా చ సర్వేఽప్యభవన్ సువిస్మితాః ॥ ౧౨.౮౬॥
 సా తాటకా చోర్వశినమ్బువిష్టా కృష్ణావధ్యానాన్నిరయం జగామ ।
 సా తూర్వశీ కృష్ణభుక్తస్తనేన పూతా స్వర్గం ప్రయయా తత్క్షణేన ॥ ౧౨.౮౭॥
 సా తుమ్బురోః సజ్గత ఆవివేశ రక్షస్తనుం శాపతో విత్తపస్య ।
 కృష్ణస్పర్శాచ్ఛుద్ధరూపా పునర్దివం యయా తుష్టే కిమలభ్యం రమేశే ॥ ౧౨.౮౮॥
 యదాఽప దేవశ్చతురః స మాసాం స్తదోపనిష్కామణమస్య చాఽసీత్ ।
 జన్మర్షమస్మిన్ దిన ఏవ చాఽసీత్ప్రాతః కింశ్చిత్తత్ర మహోత్సవోఽభవత్ ॥ ౧౨.౮౯॥
 తదా శయానః శకటస్య సోఽధః పదాఽక్షిపత్తం దితిజం నిహన్తుమ్ ।
 ఆనః సమావిశ్య దితేః సుతోఽసౌ స్థితః ప్రతీపాయ హరేః సుపాపః ॥ ౧౨.౯౦॥
 ఉప్తోఽనసింధః శకటాక్షనామా స విష్ణునేత్వా సహితః పపాత ।
 మమార చాఽశు ప్రతిభగ్నగాత్రో వ్యత్యస్తచక్రాక్షమభూదనశ్చ ॥ ౧౨.౯౧॥
 ససమ్భ్రమాత్తం ప్రతిగృహ్య శక్ట్యా కృష్ణం యశోదా ద్విజవర్యసూక్తిభిః ।
 సా స్నాపయామాస నదీతటాత్తదా సమాగతా నన్దవచోఽభిత్రితా ॥ ౧౨.౯౨॥
 ద్వీజఅత్వా తు తం కం సభృత్యం స కృష్ణః శిశ్యే పునః శిశువత్సర్వశాస్తా ।
 ఏవం గోపాన్ ప్రీణయన్ బాలకేల్. ఈవినోదతో న్యవసత్తత్ర దేవః ॥ ౧౨.౯౩॥
 వివర్ధమానే లోకదృష్ట్యైవ కృష్ణే పాణ్డుః పునః ప్రాహ పృథామిదం వచః ।
 ధర్మిష్టో నౌ సూనురగ్రే బభూవ బలద్వయజ్యేష్ఠ ఉతాపరశ్చ ॥ ౧౨.౯౪॥
 యదైక ఏవాతిబలోపవన్నో భవేత్తదా తేన పరావమర్దే ।
 ప్రవర్త్యమానే స్వపురం హరేయుశ్చైర్వాత్పరే తద్ద్యయమత్ర యోగ్యమ్ ॥ ౧౨.౯౫॥
 శస్త్రాస్త్రవిద్యీర్యవాన్నౌ సుతోఽన్యో భవేద్దేవం తాదృశమాహ్వాయాతః ।
 శేషస్తవ భ్రాతృసుతోఽభిజాతస్తస్మాన్నాసౌ సుతదానాయ యోగ్యః ॥ ౧౨.౯౬॥
 సవై సుపర్ణః సుతదో నరేషు ప్రజాయతే వాఽస్య యతస్తథాఽజ్ఞా ।
 కృతా పురా హరిణా శక్కురస్తు క్రోధాత్మకః పాలనే వైవ యోగ్యః ॥ ౧౨.౯౭॥
 ఆతో మహేన్ద్రో బలవాననన్తరస్తేషాం సమాహ్వానమిహార్హతి స్వరాట్ ।

ఇతీరితా సాఽహ్వయదాశు వాసవం తతః ప్రజ్ఞజ్ఞే స్వయమేవ శక్రః ॥ ౧౨.౯౮॥

స చార్జునో నామ నరాం శయుక్తో విష్ణ్వావేశీ బలవానస్త్రవేత్తా ।

రూప్యస్యః స్యాత్సునురిత్యుచ్యమానా భర్తా కుస్తీ నేతి తం ప్రాహ ధర్మాత్ ॥

౧౨.౯౯॥

బృహస్పతిః పూర్వమభూద్ధరేః పదం సం సేవితుం పవనావేశయుక్తః ।

స ఉద్ధవో నామ యదుప్రవీరాజ్ఞాతో విద్వానుపగవనామధేయాత్ ॥ ౧౨.౧౦౦॥

ద్రోణాత్మకం నాతితరాం స్వసేవకం కుర్యాద్ధరిర్మామితి భూయ ఏవ ।

స ఉద్ధవాత్మాఽవతతార యాదవేష్వాసేవనార్థం పురుషోత్తమస్య ॥ ౧౨.౧౦౧॥

బృహస్పతేరేవ స సర్వవిద్యా అవాప మస్త్రీ నిపుణః సర్వవేత్తా ।

వర్షత్రయే తత్పరతః స సాత్యకిర్ణజ్ఞే దినే చేకితానశ్చ తస్మిన్ ॥ ౧౨.౧౦౨॥

మరుత్సు నామ ప్రతిభో యదుష్వభూత్స చేకితానో హరిసేవనార్థమ్ ।

తదైవ జాతో హృదికాత్మజోఽపి వర్షత్రయే తత్పరతో యుధిష్ఠిరః ॥ ౧౨.౧౦౩॥

తతోఽబ్ధతో భూభరసం హృతౌ హరేరఙ్గత్వమాప్తుం గిరిశోఽజనిష్ఠ ।

అశ్వత్థామా నామతోఽశ్వధ్వనిం స యస్మాచ్చక్రే జాయమానో మహాత్మా ॥

౧౨.౧౦౪॥

జ్ఞిక్ష్ స సర్వవిద్బలవానస్త్రవేత్తా కృపస్వసాయాం ద్రోణవీర్యోద్భవోఽభూత్ ।

దుర్యోధనస్తచ్చతుర్థేఽహ్ని జాతస్తస్యాపరేద్యుర్భీమసేనః సుధీరః ॥ ౧౨.౧౦౫॥

యదా సమాసద్వితయీ బభూవ తదా రోహిణ్యాం బలదేవోఽభిజాతః ।

బలీ గుణాఢ్యః సర్వవేదీ య ఏవ సేవాఖిన్నో లక్ష్మణోఽగ్రే హరేర్భూత్ ॥ ౧౨.౧౦౬॥

యదా హి పుత్రాన్ వినిహస్తుమేతౌ సహైవ బద్ధౌ గతిశ్శృంఖలాయామ్ ।

కం సేనాపాపౌ దేవకీశూరపుత్రౌ వియోజితాః శౌరిభార్యః పరాశ్చ ॥ ౧౨.౧౦౭॥

వినిశ్చయార్థం దేవకీగర్భజానామన్య భార్యా ధృతగర్భాః స కం సః ।

స్థానాన్తరే ప్రసవో యావదాసాం సం స్థాపయామాస సుపాపబుద్ధిః ॥ ౧౨.౧౦౮॥

హేతోరేతస్మాద్రోహిణీ నన్దగోహే ప్రసూత్యర్థం స్థాపితా తేన దేవీ ।

లేభే పుత్రం గోకులే పూర్ణవస్థౌకానైనం బలభద్రం సుశుభ్రమ్ ॥ ౧౨.౧౦౯॥

యదా త్రిమాసః స బభూవ దేవస్తదాఽవిరాసీత్పురుషోత్తమోఽజః ।

కృష్ణశేషావాప్తుకామౌ సుతౌ హి తపశ్చక్రాతే దేవకీశూరపుత్రౌ ॥ ౧౨.౧౧౦॥

విష్ణావేశీ బలవాన్ యో గుణాధికః స మే సుతః స్యాదితి రోహిణీ చ ।

తేపే తపోఽతో హరిశుక్లకేశయుతః శేషో దేవకీరోహిణీజః ॥ ౧౨.౧౧౧॥

అవర్ణతాసౌ హరిశుక్లకేశసమావేశీ గోకులే రౌహిణీయః ।

కృష్ణోఽపి లీలా లల్. ఇతాః ప్రదర్శయన్ బలద్వితీయో రమయామాస గోష్ఠమ్ ॥ ౧౨.౧౧౨॥

స ప్రాకృతం శిశుమాత్మానముచ్చైర్విజానన్త్యా మాతురాదర్శనాయ ।

విజృంభమాణోఽఖిలమాత్మసం స్థం ప్రదర్శయామాస కదాచిదీశః ॥ ౧౨.౧౧౩॥

సాఽణ్డం మహాభూతమనోఽభిమానమహత్ప్రకృత్యావృతమబ్జజాదిభిః ।

సురైః శివేత్తైర్నరదైత్యసంక్షైర్యుతం దదర్శాస్య తనౌ యశోదా ॥ ౧౨.౧౧౪॥

న్యమీలయచ్ఛాక్షిణీ భీతభీతా జిగూహ చాఽత్మానమథో రమేశః ।

వపుః స్వకీయం సుఖచిత్స్వరూపం పూర్ణం సత్సు జ్ఞాపయం స్తద్ధ్యదర్శయత్ ॥ ౧౨.౧౧౫॥

కదాచిత్తం లాల్! ఆయస్తీ యశోదా వోధుం నాశక్నోద్భూరిభారాధికారా ।

చ్ఛంషధాయ తం భూమితల్. ఏ స్వకర్మ యదా చక్రే దైత్య ఆగాత్సుఘోరః ॥ ౧౨.౧౧౬॥

తృణావర్తో నామతః కం సభృత్యః సృష్టాఽతు్యగ్రం చక్రవాతః శిశుం తమ్ ।

ఆదాయాఽయాదన్తరిక్షం స తేన శస్త్రః కణ్ణగ్రాహసం రుద్ధవాయుః ॥ ౧౨.౧౧౭॥

పపాత కృష్ణేన హతః శిలాతల్! ఏ తృణావర్తః పర్వతోదగ్రదేహః ।

సువిస్మయం చాఽపురథో జనాస్తే తృణావర్తం వీక్ష్య సఖ్నాచ్ఛ్రితాఙ్గమ్ ॥ ౧౨.౧౧౮॥

అక్రుద్ధ్యతాం కేశవోఽనుగ్రహాయ శుభం స్వయోగ్యాదధికం నిహన్తుమ్ ।

స క్రుద్ధ్యతాం నవనీతాది మృష్టంశ్చచార దేవో నిజసత్సుఖామ్బుధిః ॥ ౧౨.౧౧౯॥

యస్మిన్నబ్ధే భాద్రపదే స మాసే సిం హస్థయోర్గురురవ్యోః పరేశః ।

ఉదైత్తతః ఫాల్గునే ఫల్గునోఽభూద్గతే తతో మాద్రవతీ బభావే ॥ ౧౨.౧౨౦॥

జాతాః సుతాస్తే ప్రవరాః పృథాయామేకాఽనపత్యాఽహమతః ప్రసాదాత్ ।

తవైవ భూయాసమహం సుతేతా విధత్స్వ కున్తీం మమ మన్తదాత్రీమ్ ॥ ౧౨.౧౨౧॥

ఇతీరితః ప్రాహ పృథాం స మాద్యై దిశస్వ మన్తం సుతదం వరిష్ఠమ్ ।

ఇత్యూచివాం సం పతిమాహ యాదవీ దద్యాం త్వదర్థే తు సకృత్ఫలాయ ॥ ౧౨.౧౨౨॥

ఉవాచ మాయ్యై సుతదం మనుం చ పునః ఫలం తే న భవిష్యతీతి ।
 మన్తం సమాదాయ చ మద్రపుత్రీ వ్యచింతయత్స్యాం ను కథం ద్విపుత్రా ॥ ౧౨.౧౨౩॥
 సదాఽవియోగౌ దివిజేషు దస్తౌ నచైతయోర్నామభేదః క్వచిద్ధి ।
 ఏకా భార్యా నైతయోరప్యషా హి తదాయాతః సకృదావర్తనాద్వై ॥ ౧౨.౧౨౪॥
 ఇతీక్షన్త్యాఽకారితావశ్వినౌ తౌ శీఘ్రప్రాప్తౌ పుత్రకౌ తత్ప్రసూతౌ ।
 తావేవ దేవౌ నకులః పూర్వజాతః సహదేవోఽభూత్పశ్చిమస్తౌ యమా చ ॥
 ౧౨.౧౨౫॥

పునర్మనోః ఫలవత్త్వాయ మాద్రీ సమ్పూర్ణయామాస పతిం తదుక్తా ।
 పృథాఽవాదీత్కుటిలైషా మదాజ్ఞామృతే దేవావాహ్వాయామాస దస్తౌ ॥ ౧౨.౧౨౬॥
 ఆతో విరోధం చ మదాత్మజానాం కుర్యాదేషేత్యేవ భీతాం న మాం త్వమ్ ।
 నియోక్తుమర్హః పునరేవ రాజన్నితీరితోఽసౌ విరరామ క్షతీశః ॥ ౧౨.౧౨౭॥

ఛ్చి। విశేషనామ్నైవ సమాహుతః సుతాన్ దద్యుః సురా ఇత్యవిశేషితం యయోః ।
 విశేషనామాపి సమాహ్వయత్తై మన్త్రావృత్తిర్నామభేదేఽస్య చోక్తా ॥ ౧౨.౧౨౮॥

యుధిష్ఠిరాద్యేషు చతుర్షు వాయుః సమావిష్టః ఫల్గునేఽథో విశేషాత్ ।
 యుధిష్ఠిరే సౌమ్యరూపేణ విష్టో వీరేణ రూపేణ ధనన్జాయేఽసౌ ॥ ౧౨.౧౨౯॥

శ్శృంగారరూపం కేవలం దర్శయానో వివేశ వాయుర్యమజౌ ప్రధానః ।
 శ్శృంగారకైవల్యమభీష్పమానః పాణ్డుర్హి పుత్రం చకమే చతుర్థమ్ ॥ ౧౨.౧౩౦॥

శ్శృంగారరూపో నకులే విశేషాత్సునీతిరూపః సహదేవం వివేశ ।
 గుణైః సమస్తైః స్వయమేవ వాయుర్బభూవ భీమో జగదాన్తరాత్మా ॥ ౧౨.౧౩౧॥

సుపుల్లవాకారతన్వర్హి కోమల్ । ఆః ప్రాయో జనైః ప్రోచ్యతే రూపశాలీ ।
 తతః సుజాతం వరవజ్రకాయౌ భీమార్జునావప్యతే పాణ్డురైచఛత్ ॥ ౧౨.౧౩౨॥

అప్రాకృతానాం తు మనోహరం యద్దూపం ద్వాత్రిం శల్లక్షణోపేతమగ్ర్యమ్ ।
 తన్మారుతో నకులే కోమల్. ఆభ ఏవం వాయుః పఞ్చరూపోఽత్ర చాఽసీత్ ॥
 ౧౨.౧౩౩॥

అతీతేన్ద్రా ఏవ తే విష్ణుషష్ఠాః పూర్వేన్ద్రియోఽసౌ యజ్ఞనామా రమేశః ।
 స వై కృష్ణో వాయురథ ద్వితీయః స భీమసేనో ధర్మ ఆసీత్ప్రతీయః ॥ ౧౨.౧౩౪॥

యుధిష్ఠిరోఽసౌవథ నాసత్యదస్తౌ క్రమాత్తావేతౌ మాద్రవతీసుతౌ చ ।
 పురన్దరః షష్ఠ ఉతాత్ర సప్తమః స ఏవైకః ఫల్గునో హ్యేత ఇన్ద్రాః ॥ ౧౨.౧౩౫॥

క్రమాత్సం స్కారాన్ క్షత్రియాణామవాప్య తేవర్ధన్త స్వతవసో మహిత్వనా ।
 సర్వే సర్వజ్ఞాః సర్వధర్మోపపన్నాః సర్వే భక్తాః కేశవేత్యన్తయుక్తాః ॥ ౧౨.౧౩౬॥
 ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 పాణ్డవోత్పత్తిర్నామ ద్వాదశోఽధ్యాయః ॥

అథ త్రయోదశోఽధ్యాయః ।

(కంసవధః)

ఓం । గర్గః శూరసుతోక్త్యా వ్రజమాయాత్సాత్త్వతాం పురోధాః సః ।
 చక్రే క్షత్రియయోగ్యాన్ సం స్కారాన్ కృష్ణరోహిణీసూన్వోః ॥ ౧౩.౧॥
 ఊచే నన్ద సుతోఽయం తవ విష్ణోర్నావమో గుణైః సర్వైః ।
 సర్వే చైతత్రతాః సుఖమాప్స్యన్త్యున్నతం భవత్పూర్వాః ॥ ౧౩.౨॥
 ఇత్సుక్తః స ముమోద ప్రయయా గర్గోఽపి కేశవోఽథాఽద్యః ।
 స్వపదైరగ్రజయుక్తశ్చక్రే పుణ్యం వ్రజన్ వ్రజోద్దేశమ్ ॥ ౧౩.౩॥
 స కదాచిచ్ఛిశుభావం కుర్వన్త్యా మాతురాత్మనో భూయః ।
 ఆపనేతుం పరమేశో మృదం జఘానేక్షతాం వయస్యానామ్ ॥ ౧౩.౪॥
 మాత్రోపాలబ్ధ ఈశో ముఖవివృతిమకర్నామ్బ మృదఘ్నక్షితాఽహమ్ ।
 పశ్యేత్స్యాస్యాన్తరే తు ప్రకృతివికృతియుక్త్యా జగత్పర్యపశ్యత్ ।
 ఇత్థం దేవోఽత్యచిన్త్యామపరదురధిగాం శక్తిముచ్ఛాం ప్రదర్శ్య
 ప్రాయో జ్ఞాతాత్మతత్త్వాం పునరపి భగవానావృణోదాత్మశక్త్యా ॥ ౧౩.౫॥
 ఇతి ప్రభుః స లీలయా హరిర్జగద్విడమ్బయన్ ।
 చచార గోష్ఠమణ్డలేఽప్యనన్తసౌఖ్యచిద్ధనః ॥ ౧౩.౬॥
 కదాచిదీశ్వరః స్తనం పిబన్ యశోదయా పయః ।
 శృతం నిధాతుముఙ్ఘతో బభ్రజ్ఞా దధ్యమత్రకమ్ ॥ ౧౩.౭॥
 స మథ్యమానదధ్యుర్నుప్రజాతమిన్ద్రసన్నిభమ్ ।
 నవం హి నీతమాదదే రహో జఘాస చేశితా ॥ ౧౩.౮॥
 ప్రజాయతే హి యత్కులే యథా యుగం యథా వయః ।
 తథా ప్రవర్తనం భవేద్దివోకసాం సముద్యవే ॥ ౧౩.౯॥
 ఇతి స్వధర్మముత్తమం దివోకసాం ప్రదర్శయన్ ।

అధర్మపావకోఽపి సన్ విడమ్బతే జనార్దనః ॥ ౧౩.౧౦ ॥
 చీఞ్జంఋతిర్యగాదిరూపకః స బాల్యయావనాది యత్ |
 క్రీయాశ్చ తత్తదుద్భవాః కరోతి శాశ్వతోఽపి సన్ ॥ ౧౩.౧౧ ॥
 స విప్రరాజగోపకస్వరూపకస్తదుద్భవాః |
 తదాతదా విచేష్టతే క్రీయాః సురాన్ విశిక్షయన్ ॥ ౧౩.౧౨ ॥
 తథాఽప్యనన్యదేవతాసమం నిజం బలం ప్రభుః |
 ప్రకాశయన్ పునః పునః ప్రదర్శయత్యజో గుణాన్ ॥ ౧౩.౧౩ ॥
 అథాఽత్తయష్టిమీక్ష్య తాం స్వమాతరం జగద్గురుః |
 ప్రపుష్లవే తమన్వయాన్మనోవిదూరమఙ్గనా ॥ ౧౩.౧౪ ॥
 పునః సమీక్ష్య తచ్చుమం జగామ తత్కరగ్రహమ్ |
 ప్రభుః స్వభక్తవశ్యతాం ప్రకాశయన్నురుక్రమః ॥ ౧౩.౧౫ ॥
 సదా విముక్తమీశ్వరం నిబద్ధమఞ్జసాఽదదే |
 యదైవ దామ గోపికా న తత్పుపూర తం ప్రతి ॥ ౧౩.౧౬ ॥
 సమస్తదామసఞ్చయః సుసన్నితోఽప్యపూర్ణతామ్ |
 యయావనస్తవిగ్రహే శిశుత్వసమ్పృదర్శకే ॥ ౧౩.౧౭ ॥
 అబన్ధయోగ్యతాం ప్రభుః ప్రదర్శ్య లీలయా పునః |
 స ఏకవత్సపాశకాన్తరం గతోఽఖిలమ్భరః ॥ ౧౩.౧౮ ॥
 సుతస్య మాతృవశ్యతాం ప్రదర్శ్య ధర్మమీశ్వరః |
 బభఞ్జ తౌ దివిస్పృశౌ యమార్జునౌ సురాత్మజౌ ॥ ౧౩.౧౯ ॥
 పురా ధునిశ్చుముస్తథాఽపి పూతనాసమన్వితౌ |
 అనోక్షసం యుతౌ తపః ప్రవక్రతుః శివాం ప్రతి |
 తయా వరోఽప్యవధ్యతా చతుర్షు చ ప్రయోజితః ॥ ౧౩.౨౦ ॥
 అనన్తరం తృణోద్భృమిస్తపోఽచరద్వరం చ తమ్ |
 అవాప తే త్రయో హతాః శిశుస్వరూపవిష్ణునా ॥ ౧౩.౨౧ ॥
 ధునిశ్చుముశ్చ తౌ తరూ సమాశ్రితౌ నిసూదితౌ |
 చ్ఛివ్ తరుప్రభిఙ్గతోఽమునా తరూ చశాపసమ్భవౌ ॥ ౧౩.౨౨ ॥
 పురా హినారదాన్తికే దిగమ్భరౌ శశాప సః |

ధనేశపుత్రకౌ ద్రుతం తరుత్వమాప్పుతం త్వితి || ౧౩.౨౩||

తతో హి తౌ నిజాం తనుం హరేః ప్రసాదతః శుభౌ |

అవాపతుః స్తుతిం ప్రభోర్విధాయ జగ్ముతుర్గుహమ్ || ౧౩.౨౪||

నల్ | అకూబరమణీగ్రీవౌ మోచయిత్వా తుశాపతః |

వాసుదేవోఽథ గోపాలైర్విస్మితైరభివీక్షితః || ౧౩.౨౫||

వృన్ధావనయియాసుః స నన్దసూనుర్బృహద్వనే |

ససర్జ రోమకూపేభ్యో వృకాన్ వ్యాప్రుసమాన్ బలే || ౧౩.౨౬||

అనేకకోటిసక్షైస్యైః పీడ్యమానా వ్రజాలయాః |

యుయుర్వృన్ధావనం నిత్యానన్దమాదాయ నన్దజమ్ || ౧౩.౨౭||

ఇన్దిరాపతిరానన్దపూర్ణో వృన్ధావనే ప్రభుః |

నన్దయామాస నన్దాదీనుద్దామతరచేష్టితైః || ౧౩.౨౮||

స చన్యతో హసత్కాన్తవదనేనేన్దువర్చసా |

సం యుతో రౌహిణేయేన వత్సపాలో బభూవ హ || ౧౩.౨౯||

దైత్యం స వత్సతనుమప్రమయః ప్రగృహ్య కం సానుగం హరవరాదపరైరవధ్యమ్ |

ప్రక్షిప్య వృక్షశిరసి న్యహనద్భకోఽపి కం సానుగోఽథ విభుమచ్యుతమాససాద ||

౧౩.౩౦||

స్కన్దప్రసాదకవచః స ముఖే చకార గోవిన్దమగ్నివదముం ప్రదహన్తముచ్చైః |

చచ్చర్ష తుణ్ణశిరసైవ నిహన్తుమేతమాయాన్తమీక్ష్య జగ్మహేఽస్య స తుణ్ణమీశః ||

౧౩.౩౧||

తుణ్ణద్వయం యదుపతిః కరపల్లవాభ్యాం సజ్గృహ్య చాఽశు విదదార హ పక్షిదైత్యమ్ |

బ్రహ్మాదిభిః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానః సాయం యయా వ్రజభువం సహితోఽగ్రజేన ||

౧౩.౩౨||

ఏవం స దేవవరవన్దితపాదపద్మో గోపాలకేషు విహరన్ భువి షష్టమబ్దమ్ |

ప్రాప్తో గవామఖిలపోఽపి స పాలకోఽభూద్వృన్ధావనాన్తరగసాన్స్యలతావితానే ||

౧౩.౩౩||

చ్ఛ్వః| జ్యేష్ఠం విహాయ స కదాచిదచిన్త్యశక్తిర్గోపగోగణయుతో యమునాజలేషు |

రేమే భవిష్యదనువీక్ష్య హి గోపదుఃఖం తద్భాధనాయ నిజమగ్రమేషు సోఽధాత్ ||

౧౩.౩౪||

స బ్రహ్మణో వరబలాదురగం త్వవధ్యం సర్వైరవార్యవిషవీర్యమృతే సుపర్ణాత్ ।
విజ్ఞాయ తద్విషవిదూషితవారిపానసన్నాన్ పశూనపి వయస్యజనాన్ స ఆవీత్ ॥
౧౩.౩౫॥

తద్దృష్టిదివ్యసుధయా సహసాఽభివృష్టాః సర్వేఽపి జీవితమవాపురథోఽచ్చశాఖమ్ ।
“కృష్ణః కదమ్బమధిరుహ్య తతోఽతితుఙ్గాదాస్ఫోట్య గాఢరశనో న్యపతద్విషోదే ॥
౧౩.౩౬॥

సార్పప్రాదః పురుషసారనిపాతవేగసఙ్గోఽభితోరగవిషోఽచ్చవసితామ్బరాశిః ।
పర్యుష్టతో విషకషాయవిభీషణోఽర్మిభీమో ధనుః శతమనస్తబలస్య కిం తత్” (౭౦) ॥
౧౩.౩౭॥

తం యామునప్రాదవిలోల్ అకమాప్య నాగః కాలి యో నిజైః సమదశత్సహ వాసుదేవమ్
।

భోగైర్బలన్ధ చ నిజేశ్వరమేనమజ్ఞః నేహే తమీశ ఉత భక్తిమతోఽపరాధమ్ ॥ ౧౩.౩౮॥
ఉత్పాతమీక్ష్య తు తదాఽఖిలగోపసఙ్గుస్తత్రాఽజగామ హలినా ప్రతివోధితోఽపి ।
దృష్ట్వా నిజాశ్రయజనస్య బహోః సుదుఃఖం కృష్ణః స్వభక్తమపి నాగమముం మమర్థ ॥
౧౩.౩౯॥

తస్యోన్నతేషు స ఫణేషు ననర్త కృష్ణో బ్రహ్మాదిభిః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానః ।
ఆర్తో ముఖైరురు వమన్ రుధిరం స నాగో నారాయణం తమరణం మనసా జగామ ॥
౧౩.౪౦॥

తచ్చిత్రతాణ్డవవిరుదీర్ణఫణాతపత్రం రక్తం వమస్తమురు సన్నధియం నితాన్తమ్ ।
దృష్ట్వాఽహిరాజముపసేదురముష్య పతోస్య నేముశ్చ సర్వజగదాదిగురుం భువీశమ్ ॥
౧౩.౪౧॥

తాభిః స్తుతః స భగవానమునా చ తస్మై దత్త్వాఽభయం యమసహోదరవారితోఽముమ్
।

ఉత్సృజ్య నిర్విషజలాం యమునాం చకార సం స్తూయమానచరితః సురసిద్ధసాధ్యైః ॥
౧౩.౪౨॥

గోపైర్బలాదిభిరుదీర్ణతరప్రమోదైః సార్థం సమేత్య భగవానరవిన్దనేత్రః ।
తాం రాత్రిమత్ర నివసన్ యమునాతటే సదావాగ్నిముద్గతబలం చ పషౌ వ్రజార్థే ॥ ౧౩.౪౩॥
ఇత్థం సురాసురగణైరవిచిన్త్యదివ్యకర్మాణి గోకులగతేఽగణితోరుశక్తైః ।
కుర్వత్యజే వ్రజభువామభవద్విదాశ ఉగ్రాభిధాదసురత్సరురూపతోఽలమ్ ॥ ౧౩.౪౪॥

(౭౦) భా. ఉ. ౧౦.౧౪.౬౭

వ్విస్తా తద్గన్ధతో నృపశుముఖ్యసమస్తభూతాన్యాపుర్మృతిం బహాల్ | ఆరోగనిపీడితాని |
ధాతుర్వరాజగదభావకృత్తైకబుద్ధిర్వద్ధ్యో న కేనచిదసౌ తరురూపదైత్యః || ౧౩.౪౫||

సజ్కర్షణేఽపి తదుదారవిషానువిష్టే కృష్ణో నిజస్పర్శతస్తమవేతరోగమ్ |
కృత్వా బభ్రజ్జా విషవృక్షమముం బలేన తస్యానుగైః సహ తదాకృతిభిః సమస్తైః ||
౧౩.౪౬||

దైత్యాంశ్చ గోవపుష ఆత్మవరాన్ విరిజ్ఞాన్మృత్యుజ్ఞాతానపి నిపాత్య దదాహ వృషాన్ |
విక్రీడ్య రామసహితో యమునాజలే స నీరోగమాశు కృతవాన్ ప్రజమబ్జనాభః || ౧౩.౪౭||
సప్రోక్షణోఽతిబలవీర్యయుతానదమ్యాన్ సర్వైర్గిరీశవరతో దితిజప్రధానాన్ |
హత్వా సుతామలభదాశు విభుర్యశోదాభ్రాతుః స కుమ్భకసమాహ్వయినోఽపి సీలామ్ ||
౧౩.౪౮||

యా పూర్వజన్మని తపః ప్రథమైవ భార్యా భూయాసమిత్యవరదస్య హి సజ్గమో మే |
స్యాత్కృష్ణజన్మని సమస్తవరాజ్జనాభ్యః పూర్వం త్వితి స్మ తదిమాం ప్రథమం స ఆప ||
౧౩.౪౯||

అగ్రే ద్విజత్వత ఉపావహదేష సీలాం గోపాజ్గనా ఆపి పురా వరమాపిరే యత్ |
సం స్కారతః ప్రథమమేవ సుసజ్గమో నో భూయాత్తవేతి పరమాప్సరసః పురా యాః ||
౧౩.౫౦||

తత్రాథ కృష్ణమవదన్ సబలం వయస్యాః పక్వాని తాలసుఫలాన్యనుభోజయేతి |
ఇత్యర్థితః సబల ఆప స తాలవృన్దం గోపైర్దురాసదమతీవ హి ధేనుకేన || ౧౩.౫౧||
విఘ్నేశతో వరమవాప్య స దుష్టదైత్యో దీర్ఘాయురుత్తమబలః కదనప్రియోఽభూత్ |
నిత్యోద్ధతః స ఉత రామమవేక్ష్య తాలవృంతాత్ఫలాని గల్ | ఆయన్తమథాభ్యధావత్ |
తస్య ప్రహారమభికాజ్ఞత ఆశు పృష్ఠపాదౌ ప్రగృహ్య తృణరాజశిరోఽహరత్సః ||
౧౩.౫౨||

తస్మిన్ హతే ఖరతరో ఖరరూపదైత్యే సర్వే ఖరాశ్చ ఖరతాలవనాన్తరస్థాః |
ప్రాపుః ఖరస్వరతరా ఖరరాక్షసారిం కృష్ణం బలేన సహితం నిహతాశ్చ తేన || ౧౩.౫౩||
సర్వాన్నిహత్య ఖరరూపధరాన్ స దైత్యాన్ విఘ్నేశ్వరస్య వరతోఽన్యజనైరవధ్యాన్ |
పక్వాని తాలసుఫలాని నిజేషు చాదాద్దుర్వారపౌరుషగుణోద్భవితో రమేశః || ౧౩.౫౪||

పక్షద్వయేన విహరత్స్వథ గోపకేషు దైత్యః ప్రలమ్బ ఇతి కం సవిసృష్ట ఆగాత్ |
కృష్ణస్య పక్షిమ జయత్సు స రామమేత్య పాపః పరాజిత ఉవాహ తముగ్రరూపః ||
౧౩.౫౫||

భీతేన రోహిణీసుతేన హరిః స్తుతోఽసౌ స్వావిష్టతాముపదిదేశ బలాభివూర్ష్యై |
చీష్వితేనైవ పూరితబలోఽమ్బరచారిణం తం పాపం ప్రలమ్బమురుముష్టిహతం చకార ||
౧౩.౫౬||

తస్మిన్ హతే సురగణా బలదేవనామ రామస్య చక్రరతితృప్తియుతా హరిశ్చ |
వహ్నిం పసౌ పునరపి ప్రదహంతముచ్చైర్గోపాంశ్చ గోగణమగణ్యగుణార్ణవోఽపాత్ ||
౧౩.౫౭||

కృష్ణం కదాబిదతిదూరగతం వయస్యాః ఊచుః క్షుధాఽర్దితతరా వయమిత్యుదారమ్ |
సోఽప్యాహ సత్రమిహ విప్రగణాశ్చరన్తి తాన్ యాచతేతి పరిపూర్ణసమస్తకామః ||
౧౩.౫౮||

తాన్ ప్రాప్య కామమనవాప్య పునశ్చ గోపాః కృష్ణం సమాపురథ తానవదత్స దేవః |
పత్నిః సమర్థయత్మద్వచనాదితి స్మ చక్రశ్చ తే తదపి తా భగవంతమాపుః || ౧౩.౫౯||

తాః షడ్విధాన్నపరిపూర్ణకరాః సమేతాః ప్రాప్తా విసృజ్య పతిపుత్రసమస్తబన్ధూన్ |
ఆత్మార్చనైకపరమా విససర్జ కృష్ణ ఏకా పతిప్రవిధుతా పదమాప విష్ణోః || ౧౩.౬౦||

భుక్తాఽథ గోపసహితో భగవాం స్తదన్నం రేమే చ గోకులమవాప్య సంస్తనాభః |
ఆఙ్గాతిలక్ష్మనకృతేః స్వకృతాపరాధాత్పశ్చాత్సుతప్తమనసోఽప్యభవన్ స్మ విప్రాః ||
౧౩.౬౧||

కృష్ణోఽథ వీక్ష్య పురుహూతమహాప్రయత్నం గోపాన్స్యవారయదవిస్మరణాయ తస్య |
మా మానుషోఽయమితి మామవగచ్ఛతాం స ఇత్యవ్యయోఽస్య విదధే మహాభక్తిమీశః
|| ౧౩.౬౨||

గోపాంశ్చ తాన్ గిరిమహోఽన్నదురుస్వధర్మ ఇత్యుక్తినచ్చలత ఆత్మమహేఽవతార్య |
భూత్వాఽతివిస్తృతతనుర్బుభుజే బలిం స నానావిధాన్నరసపానగుణైః సహైవ ||
౧౩.౬౩||

ఇన్ద్రోఽథ విస్మృతరథాఙ్గధరావతారో మేఘాన్ సమాదిశదురూదకపూగవృష్ట్యై |
తే ప్రేరితాః సకలగోకులనాశనాయ ధారా వితేరునాగకరప్రకారాః || ౧౩.౬౪||

తాభిర్విపీడితముదీక్ష్య స కఙ్కనాభః సర్వం వ్రజం గిరివరం ప్రసభం దధార |

వామేన కణ్ణుదలకోమల్. అపాణీనైవ తత్రాఖిలాః ప్రవివిశుః పశుషాః స్వగోభిః ॥ ౧౩.౬౫॥

వృష్టోష్ట్రువార్యథ నిరస్తరసప్తరాత్రం త్రాతం సమీక్ష్య హరిణా వ్రజమశ్రమేణ ।
శక్రోఽనుసం స్మృతసురప్రవరావతారః పాదామ్బుజం యదుపతేః శరణం జగమ ॥
౧౩.౬౬॥

తుష్టావ వైనమురువేదశిరోగతాభిర్గీర్భిః సదాఽగణితపూర్ణగుణార్ణవం తమ్ ।
గోభృద్గురుం హరగురోరపి గోగణేన యుక్తః సహస్రగురగాధగుమగ్ర్యమగ్ర్యాత్ ॥
౧౩.౬౭॥

చ్రీష్టా త్వత్తో జగత్సకలమావిరభూదగణ్యధామ్నస్త్యమేవ పరిపాసి సమస్తమస్తే ।
అత్ని త్వయైవ జగతోఽస్య హి బన్దమోక్షౌ న త్వత్సమోఽస్తి కుహచిత్పరిపూర్ణశక్తే ॥
౧౩.౬౮॥

క్షన్తవ్యమేవ భవతా మమ బాల్యమీశ త్వత్సం శ్రయోఽస్మి హి సదేత్యభివన్దితోఽజః ।
క్షాన్తం సదైవ భవతస్తవ శిక్షణాయ పూజాపహారవిధిరిత్యవదద్రమేశః ॥ ౧౩.౬౯॥

గోవిన్దమేనమభిషిచ్య స గోగణేతో గోభిర్జగమ గుణపూర్ణమముం ప్రణమ్య ।
గోషైర్గిరామ్పతిరపి ప్రణతోఽభిగమ్య గోవర్ధనోద్ధరణసజ్గతసం శయైః సః ॥ ౧౩.౭౦॥

కృష్ణం తతః ప్రభృతి గోపగణా వ్యజానన్నారాయణోఽయమితి గర్గవచశ్చ న్దాత్ ।
నారాయణస్య సమ ఇత్యుదితం నిశమ్య పూజాం చ చక్రరథికామరవిన్దనేత్రే ॥ ౧౩.౭౧॥

స్కన్దాదుపాత్తవరతో మరణాదపేతం దృష్ట్వా చరామనిహతం బలినం ప్రలమ్బమ్ ।
చక్ర్ర్యనిశ్చయమముష్య సురాధికత్వే గోపా అథాస్య విదధుః పరమాం చ పూజామ్ ॥
౧౩.౭౨॥

కాత్యాయనీవ్రతపరాః స్వపతిత్వహేతోః కన్యా ఉవాహ భగవానపరాశ్చ గోపీః ।
అన్యైర్భృతా అయగబాణశరాభినున్నాః ప్రాప్తా నిశాస్వరమయచ్ఛిరాజితాసు ॥
౧౩.౭౩॥

తాస్వత్ర తేన జనితా దశలక్షపుత్రా నారాయణాహ్వాయయుతా బలినశ్చ గోపాః ।
సర్వేఽపి దైవతగణా భగవత్సుతత్వమాప్తుం ధరాతల్. అగతా హరిభక్తహేతోః ॥
౧౩.౭౪॥

తాస్తత్ర పూర్వవరదానకృతే రమేశో రామా ద్విజత్వగమనాదపి పూర్వమేవ ।
సర్వా నిశాస్వరమయత్సమభీష్టసిద్ధిచిన్తామణ్ణ్రి భగవానశుభైరలిప్తః ॥ ౧౩.౭౫॥

సమూర్ణచన్ద్రకరరాజితసద్రజన్యాం వృన్దావనే కుముదకున్దసగున్ధవతే ।

శ్రుత్వా ముకున్దముఖనిస్సృతగీతసారం గోపాఙ్గానా ముముహురత్ర ససార యక్షః ||
౧౩.౭౬||

రుద్రప్రసాదకృతరక్ష ఉతాస్య సఖ్యుర్భృతోఽస్య బలీ ఖలతరోఽపిచ శఙ్ఖచూడః |
తాః కాలయన్ భగవత్స్తల్. అతాడనేన మృత్యుం జగమ మణిమస్య జహార కృష్ణః ||
౧౩.౭౭||

నామ్నాఽప్యరిష్ట ఉరుగాయవిలోమచేష్టో గోష్ఠం జగమ వృషభాకృతిరప్యవధ్యః |
శమ్భోర్వరాదనుగతశ్చ సదైవ కం సం గా భీషయన్తమముమాహ్వాయదాశు కృష్ణః ||
౧౩.౭౮||

సోఽప్యాససాద హరిముగ్రవిషాణకోటిమగ్రే నిధాయ జగృహేఽస్య విషాణమీశః |
భూమౌ నిపాత్య చ వృషాసురముగ్రవీర్యం యజ్ఞే యథా పశుమమారయదగ్ర్యశక్తిః ||
౧౩.౭౯||

బ్లిష్ణ్ కేశీ చ కం సవిహితస్తురగస్వరూపో గిర్యాత్మజావరమవాప్య సదా విమృత్యుః |
పాపః స కేశవమవాప ముఖేఽస్య బాహుం ప్రావేశయత్స భగవాన్ వవృధేఽథ దేహే ||
౧౩.౮౦||

తఙ్ఘాదనాయ కుమతిః స కృతప్రయాసః శీర్ణాస్యదన్తదశనచ్ఛదరుద్ధవాయుః |
దీర్ఘః పపాత చ మృతో హరిరప్యశేషైర్బ్రహ్మేశశక్రదిసకృత్ప్రముఖైః స్తుతోఽభూత్ ||
౧౩.౮౧||

వ్యోమశ్చ నామ మయసూనురజప్రసాదాల్లభాయుతాయురఖిలాన్ విదధే బిలే సః |
తం శ్రీపతిః పశుపతిః పశువద్విశస్య నిః సారితాన్ బిలముఖాదఖిలాంశ్చకార ||
౧౩.౮౨||

కుర్వత్యనన్యవిషయాణి దురన్తశక్తౌ కర్మాణి గోకులగతేఽఖిలలోకనాథే |
కం సాయ సర్వమవదత్సురకార్యహేతోర్బ్రహ్మజ్కజ్ఞో మునిరకారి యదీశపిత్రా ||
౧౩.౮౩||

శ్రుత్వాఽతికోపరభసోఽచ్చలితః స కం సో బద్ధ్వా సభార్యమథ శూరజముగ్రకర్మా |
అక్రూరమాశ్వదిశదానయనాయ విష్ణో రామాన్వితస్య సహ గోపగజై రథేన || ౧౩.౮౪||
సం సేవనాయ స హరేరభవత్సురైవ నామ్నా కిశోర ఇతి యః సురగాయనోఽభూత్ |
స్వాయమ్భువస్య చ మనోః పరమాం శయుక్త ఆవేశయుక్కమలజస్య బభూవ విద్వాన్ ||
౧౩.౮౫||

సోఽక్షర ఇత్యభవదుత్తమపూజ్యకర్మా వృష్టిష్వథాఽస స హి భోజపతేశ్చ మస్త్రీ ।
 ఆదిష్ట ఏవ జగదీశ్వరదృష్టిహేతోరానన్దపూర్ణసుమనా అభవత్కృతార్థః ॥ ౧౩.౮౬ ॥
 ఆరుహ్య తద్రథవరం భగవత్పదాబ్జమబ్జోద్భవప్రణతమన్తరమన్తరేణ ।
 సశ్చోన్తయన్ పథి జగామ స గోష్ఠిమారాద్ధృష్ట్యా పదాఙ్కితభువం ముముదే పరస్య ॥
 ౧౩.౮౭ ॥

సోఽవేష్టతాత్ర జగదీశతురంగసంగలభ్యోచ్చయేన నిఖిలాఘవిదారణేషు ।
 పాం సుష్వజేశపురుహూతముఖోచ్చవిద్యుద్భ్రాజిక్కిరీటమణిలోచనగోచరేషు ॥
 ౧౩.౮౮ ॥

సోఽపశ్యతాథ జగదేకగురుం సమేతమగ్రోద్భవేన భువి గా ఆపి దోహయన్తమ్ ।
 ఆనన్దసాన్త్యతనుమక్షయమేనమీక్ష్య హృష్టః పపాత పదయోః పురుషోత్తమస్య ॥
 ౧౩.౮౯ ॥

ఉత్థాప్య తం యదుపతిః సబలో గృహం స్వం సీతోఽపచారమఖిలం ప్రవిధాయ తస్మిన్ ।
 నిత్యోదితాక్షయచిదప్యఖిలం స తస్మాచ్ఛ్రావ లోకచరితానువిడమ్బనేన ॥ ౧౩.౯౦ ॥
 శ్రుత్వా స కం సహృది సం స్థితమబ్జనాభః ప్రాతస్తు గోపసహితో రథమారురోహ ।
 ఙ్గీరామశ్వఫల్కతనయాభియుతో జగామ యానేన తేన యమునాతటమవ్యయాత్మా ॥
 ౧౩.౯౧ ॥

సం స్థాప్య తౌ రథవరే జగతాఽభివన్ద్యో శ్వాఫల్కిరాశ్వవతతార యమస్వసారమ్ ।
 స్నాత్వా స తత్ర విధినైవ కృతాఘుమర్షః శేషాసనం పరమపూరుషమత్ర చైక్షత్ ॥
 ౧౩.౯౨ ॥

నిత్యం హి శేషమభిపశ్యతి సిద్ధమన్త్రో దానేశ్వరః స తు తదా దదృశే హరిం చ ।
 ఆగ్రే హి బాలతనుమీక్ష్య స కృష్ణమత్ర కిం నాస్తి యాన ఇతి యానముఖో బభూవ ॥
 ౧౩.౯౩ ॥

తత్రాపి కృష్ణమభివీక్ష్య పునర్నిమజ్జ్య శేషోరుభోగశయనం పరమం దదర్శ ।
 బ్రహ్మేశశక్రముఖదేవమునీన్ద్రవృన్దసం వన్దితాఙ్గియుగమిన్దిరయా సమేతమ్ ॥ ౧౩.౯౪ ॥
 స్తుత్వా వరస్తుతిభిరవ్యయమబ్జనాభం సోఽన్తర్హితే భగవతి స్వకమారురోహ ।
 యానం చ తేన సహితో భగవాన్ జగామ సాయం పురీం సహబలో మధురామనన్తః ॥
 ౧౩.౯౫ ॥

ఆగ్రేఽథ దానపతిమక్షయపౌరుషోఽసావీశో విస్సృజ్య సబలః సహితో వయస్యైః ।

ద్రష్టుం పురీమభిజగామ నరేంద్రమార్గే పౌరైః కుతూహలయుతైరభిపూజ్యమానః ॥
03.౯౬॥

ఆసాద్య కుఞ్జరగతం రజకం యయాచే వస్త్రాణి కం సదయితం గిరిశావరేణ ।
మృత్యుఞ్జితం సపది తేన దురుక్తివిధః పాపం కరాగ్రమృదితం వ్యనయద్యమాయ ॥
03.౯౭॥

హత్వా తమక్షతబలో భగవాన్ ప్రగృహ్య వస్త్రాణి చాఽత్మసమితాని బలస్య చాఽదాత్ ।
దత్వాఽపరాణి సఖిగోపజనస్య శిష్టాన్యాస్తీర్య తత్ర చ పదం ప్రణిధాయ చాఽగాత్ ॥
03.౯౮॥

గ్రాహ్యఽపహేయరహితైకచిదాత్మసాన్ద్యస్వానన్దపూర్ణవపురప్యయశోషహీనః ।
లోకాన్ విడమ్య్య నరవత్సమలక్ష్మకాద్యైర్వస్త్రా విభూషిత ఇవాభవదప్రమేయః ॥
03.౯౯॥

మాలా అవాప్య చ సుదామత ఆత్మతన్త్రస్తావక్షయోఽనుజగృహే నిజపార్షదౌ హి ।
పూర్వం వికుఞ్జసదనాద్ధరిసేవనాయ ప్రాప్తౌ భువం మృజనపుష్పకరో పురాఽపి ॥
03.౧౦౦॥

సర్వేష్టపుష్టిమిహ తత్ర సరూపతాం చ కృష్ణస్తయోర్వరమదాదథ రాజమార్గే ।
గచ్ఛన్ దదర్శ వనితాం నరదేవయోగ్యమాదాయ గన్ధమధికం కుటిలాం వ్రజన్తిమ్ ॥
03.౧౦౧॥

తేనార్థితా సపది గన్ధమదాత్త్రివక్త్రా తేనాగ్రజేన సహితో భగవాన్ లిలిమ్పే ।
తాం చాఽశ్వజుత్వమనయత్స తయాఽర్థితోఽలమాయామి కాలత ఇతి ప్రహసన్నముఞ్చత్ ॥
03.౧౦౨॥

ఙ్లి పూర్ణేన్ద్రవృన్దనివహాధికకాన్తశాన్తసూర్యామితోరుపరమద్యుతిసౌఖ్యదేహః ।
పీతామ్బరః కనకభాసురగన్ధమాల్యః శృంజ్జారవారిధిరగణ్యగుణార్ణవోఽగాత్ ॥
03.౧౦౩॥

ప్రాప్యాథ చాఽయుధగృహం ధనురీశదత్తం కృష్ణః ప్రసం హ్య జగృహే సకలైరభేద్యమ్ ।
కాం సం స నిత్యపరిపూర్ణసమస్తశక్తిరారోప్య వైసమనుకృష్య బభ్రజ్జా మధ్యే ॥ 03.౧౦౪॥

తస్మిన్ సురాసురగణైరఖిలైరభేద్యే భగ్నో బభూవ జగదణ్డవిభేదభీమః ।
శబ్దః స యేన నివపాత భువి ప్రభగ్నసారోఽసురో ధృతియుతోఽపి తదైవ కం సః ॥
03.౧౦౫॥

ఆదిష్టమప్యరుబలం భగవాన్ స తేన సర్వం నిహత్య సబలః ప్రయయౌ పునశ్చ ।

నన్దాదిగోపసమితిం హరిరత్ర రాత్రౌ భుక్త్వా పయోఽన్వితశుభాన్నమువాస కామమ్ ॥
౧౩.౧౦౬॥

కం సోఽప్యతీవ భయకమృతహృత్సరోజః ప్రాతర్నరేన్ద్రగణమధ్యగతోఽధికోఽచ్చమ్ ।
మఞ్చం వివేశ సహ జానపదైశ్చ పౌరైర్నానాఽనుమఞ్చకగతైర్యువతీసమేతైః ॥
౧౩.౧౦౭॥

సం స్థాప్య నాగమురురక్లముఖే కువల్యాపీడం గిరీన్ద్రసదృశం కరిసాదియుక్తమ్ ।
చాణూరముష్టికముఖానపి మల్లవీరాన్ రజ్జే నిధాయ హరిసం యమనం కిలైచ్ఛత్ ॥
౧౩.౧౦౮॥

అక్షోహిణీ గణితమస్య బలం చ విం శదాసీదసం హ్యమురువీర్యమనన్యవధ్యమ్ ।
శమ్భూర్వరాదపి చ తస్య సునీధనామా యః పూర్వమాస వృకిత్యసురోఽనుజోఽభూత్
॥ ౧౩.౧౦౯॥

సప్తానుజా అపి హి తస్య పురాతనా యే సర్వేఽపి కం సప్రతనాసహితాః స్మ రజ్జే ।
తస్థః సరామమభియాన్తముదీక్ష్య కృష్ణమాత్తాయుధా యుధి విజేతుమజం సుపాపాః ॥
౧౩.౧౧౦॥

కృష్ణోఽపి సూర ఉదితే సబలో వయస్యైః సార్థం జగామ వరరక్లముఖం సురేశైః ।
సం స్తూయమాన ఉరువిక్రమ ఆసురాణాం నిర్మూలనాయ సకల్. ఆచలితోరుశక్తిః ॥
౧౩.౧౧౧॥

ఆయన్ జగద్గురుతమో బలినం గజేన్ద్రం రుద్రప్రసాదపరిరక్షితమాశ్వపశ్యత్ ।
దుష్టోరురక్లముఖసం స్థితమీక్ష్య వైభ్యం పాపాపయాహి నచిరాదితి వాచమూదే ॥
౧౩.౧౧౨॥

క్షిప్తః స ఈశ్వరతమేన గిరీశలబ్ధాద్దృష్టో వరాజ్ఞగతి సర్వజనైరవధ్యః ।
నాగం త్వవధ్యమభియాపయతే తతోఽగ్రే పాపో దురన్తమహిమం ప్రతి వాసుదేవమ్ ॥
౧౩.౧౧౩॥

విక్రీడ్య తేన కరిణా భగవాన్ స కిఞ్చిద్దస్తే ప్రగృహ్య వినికృష్య నిపాత్య భూమౌ ।
కుమ్భే పదం ప్రతినిధాయ విషాణయుగ్మముత్కృష్య హస్తీపమహన్నిపపాత సోఽపి ॥
౧౩.౧౧౪॥

క్షీంఆగం ససాదినమవధ్యమసౌ నిహత్య స్కన్ధే విషాణమవసజ్జ్య సహగ్రజేన ।
నాగేన్ద్రసాన్ద్రమదబ్ధిన్దుభిరఞ్చితాఙ్గః పూర్ణాత్మశక్తిరమలః ప్రవివేశ రక్లమ్ ॥ ౧౩.౧౧౫॥

విష్ణే జగద్గురుతమే బలవీర్యమూర్తౌ రజ్గం ముమోద చ శుశోష జనోఽఖిలోఽత్ర ।
కజ్జాం తథాఽపి కుముదం చ యధైవ సూర్య ఉద్యత్యజేఽనుభవినో విపరీతకాశ్చ ॥
౧౩.౧౧౬॥

రజ్గప్రవిష్టమభివీక్ష్య జగాద మల్లః కం సప్రియార్థమభిభాష్య జగన్నివాసమ్ ।
చాణూర ఇత్యభిహితో జగతామవధ్యః శమ్భుప్రసాదత ఇదం శృణు మాధవేతి ॥
౧౩.౧౧౭॥

రాజైవ దైవతమితి ప్రవదన్తి విప్రా రాజ్ఞః ప్రియం కృతవతః పరమా హి సిద్ధిః ।
యోత్సావ తేన నృపతిప్రియకామ్యయా వాం రామోఽభియుద్ధ్యతు బలీ సహ ముష్టికేన
॥ ౧౩.౧౧౮॥

ఇత్యుక్త ఆహ భగవాన్ పరిహాసపూర్వమేవం భవత్ప్రీతి స తేన తదాఽభియాతః ।
సన్ద్ర్య దైవతపతిర్యుధి మల్లలీలాం మాహూర్తికీమథ పదోర్జగృహే స్వశత్రుమ్ ॥
౧౩.౧౧౯॥

ఉత్తిష్య తం గగనగం గిరిసన్నికాశముద్భ్రామ్య చాథ శతశః కులిశాక్షతాఙ్గమ్ ।
ఆవిద్ధ్య దుర్ధరబలో భువి నిష్పివేష చూర్ణీకృతః స నిపపాత యథా గిరీన్ద్రః ॥
౧౩.౧౨౦॥

కృష్ణం చ తుష్టువురథో దివి దేవసఙ్గా మర్త్యా భువి ప్రవరముత్తమపూరుషాణామ్ ।
తద్వద్బలస్య దృఢముష్టినిపిష్టమూర్ధా భ్రష్టస్తదైవ నిపపాత స ముష్టికోఽపి ॥
౧౩.౧౨౧॥

కూటశ్చ కోసల ఉత చ్చలనామధేయో ద్వౌ తత్ర కృష్ణనిహతావపరో బలేన ।
కం సస్య యే త్వవరజాశ్చ సునీధముఖ్యాః సర్వే బలేన నిహతాః పరిఘేణ వీరాః ॥
౧౩.౧౨౨॥

తాభ్యాం హతానభినమీక్ష్య నిజాన్ సమస్తాన్ కం సో దిదేశ బలమక్షయముగ్రవీర్యమ్ ।
రుద్రప్రసాదకృతరక్షమవధ్యమేనౌ నిస్సూర్య దణ్ణమధికం కురుతేతి పాపః ॥ ౧౩.౧౨౩॥
శ్రుత్వైవ రాజవచనం బలమక్షయం తదక్షోహిణీదశకయుగ్మనస్తవీర్యమ్ ।
కృష్ణం చకార వివిధాస్త్రధరం స్వకోష్ఠే సిం హం యథా కిల సృగాలబలం సమేతమ్ ॥
౧౩.౧౨౪॥

జానన్నపీశ్వరమనస్తబలం మహేన్ద్రః కృష్ణం రథం నిజమయాపయదాయుధాఢ్యమ్ ।
శుశ్రూషణాయ పరమస్య యథా సముద్రమర్షేణ పూరయతి పూర్ణజలం జనోఽయమ్ ॥
౧౩.౧౨౫॥

స్వస్వస్థనం తు భగవాన్ స మహేంద్రదత్తమారుహ్య సూతవరమాతలసజ్జుహీతమ్ ।
 బ్లింకంఆనాయుధోగ్రకిరణస్తరణిర్యథైవ ధ్వాంతం వ్యనాశయదశేషత ఆశు సైన్యమ్ ॥
 ౧౩.౧౨౬॥

నిః శేషతో వినిహతే స్వబలే స కం సశ్చర్మాసిపాణిరభియాతుమియేష కృష్ణమ్ ।
 తావత్తమేవ భగవన్తమభిప్రయాతముత్తుజ్గమఞ్చుశిరసి ప్రదదర్శ వీరమ్ ॥ ౧౩.౧౨౭॥

తం శ్యేనవేగమభితః ప్రతిసఞ్చరన్తం నిశ్చిద్రమాశు జగృహే భగవాన్ ప్రసహ్య ।
 కేశేషు చైనమభిభృశ్య కరేణ వామేనోద్ధృత్య దక్షిణకరేణ జఘాన కేఽస్య ॥ ౧౩.౧౨౮॥

సఞ్చాలితేన ముకుటేన వికుణ్డలేన కర్ణద్వయేన విగతాభరణోరసా చ ।
 ప్రస్తామ్పరేణ జఘనేన సుశోచ్యరూపః కం సో బభూవ నరసిం హకరాగ్రసం స్థః ॥
 ౧౩.౧౨౯॥

ఉత్కృష్య తం సురపతిః పరమోచ్చమఞ్చాదన్వైరజేయమతివీర్యబలోపపన్నమ్ ।
 అఙ్ఘోద్భవేశవరగుప్తమనన్తశక్తిర్భూమౌ నిపాత్య స దదౌ పదయోః ప్రహారమ్ ॥
 ౧౩.౧౩౦॥

దేహ తు యోఽభవదముష్య రమేశబన్ధుర్వాయుః స కృష్ణతనుమాశ్రయదన్యపాపమ్ ।
 దైత్యం చకర్ష హరిరత్ర శరీరసం స్థం పశ్యత్సు కఙ్కజముఖేషు సురేష్వనన్తః ॥ ౧౩.౧౩౧॥

ద్వేషాత్స సర్వజగదేకగురోః స్వకీయైః పూర్వప్రమాపితజనైః సహితః సమస్తైః ।
 ధాత్వాదిభిః ప్రతియయా కుమతిస్తమోఽన్ధమన్యేఽపి చైవముపయాన్తి హరావభక్తాః ॥
 ౧౩.౧౩౨॥

నిత్యాతిదుఃఖమనివృత్తి సుఖవ్యపేతమన్ధం తమో నియతమేతి హరావభక్తః ।
 భక్తోఽపి కఙ్కజగిరీశముఖేషు సర్వధర్మార్ణవోఽపి నిఖిలాగమనిర్ణయేన ॥ ౧౩.౧౩౩॥

యో వేత్తి నిశ్చిత్తమతిర్హరిమబ్జజేశపూర్వాఖిలస్య జగతః సకలేఽపి కాలే ।
 సృష్టిస్థితిప్రల్. అయమోక్షదమాత్మతన్త్రం లక్ష్మ్యో ఆపీశమతిభక్తియుతః స ముచ్యేత్ ॥
 ౧౩.౧౩౪॥

తస్మాదనన్తగుణపూర్ణమముం రమేశం నిశ్చిత్వ దోషరహితం పరయైవ భక్త్యా ।
 విజ్ఞాయ దైవతగణాంశ్చ యథాక్రమేణ భక్తా హరేరితి సదైవ భజేత ధీరః ॥ ౧౩.౧౩౫॥

నిహత్య కం సమోజసా విధాత్పశముభపూర్వకైః ।
 స్తుతః ప్రసూనవర్షిభిర్ముమోద కేశవోఽధికమ్ ॥ ౧౩.౧౩౬॥

సదైవ మోదరూపిణో ముదోక్తిరస్య తాకికీ ।
యథోదయో రవేర్భవేత్సదోదితస్య లోకతః ॥ ౧౩.౧౩౭॥

బ్లివ్ననన్తవిత్సుఖార్ణవః సదోదితైకరూపకః ।
సమస్తదోషవర్జితో హరిర్గుణాత్మకః సదా ॥ ౧౩.౧౩౮॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
కంసవధో నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥

అథ చతుర్దశోఽధ్యాయః ।

(ఉద్ధవప్రతియానమ్)

ఓం । కృష్ణో విమోచ్య పితరావభివన్ద్య సర్వవన్ద్యోఽపి రామసహితః ప్రతిపాలనాయ ।
ధర్మస్య రాజ్యపదవీం ప్రణీధాయ చోగ్రసేనే ద్విజత్వముపగమ్య ముమోచ నన్దమ్ ॥
౧౪.౧॥

నన్దోఽపి సాన్త్వవచనైరనునీయ ముక్తః కృష్ణేన తచ్ఛరణపఙ్కజమాత్మసం స్థమ్ ।
కృత్వా జగమ సహ గోపగణేన కృచ్ఛార్ధ్యాయన్ జనార్దనమువాస వనే సభార్యః ॥
౧౪.౨॥

కృష్ణోఽప్యవన్తిపురవాసినమేత్య విప్రం సాన్తీపనిం సహ బలేన తతోఽధ్యగీష్ట ।
వేదాన్ సకృన్నిగదితాన్నిఖిలాశ్చ విద్యాః సమూర్ణసం విదపి దైవతశిక్షణాయ ॥
౧౪.౩॥

ధర్మో హి సర్వవిదుషామపి దైవతానాం ప్రాప్తే నరేషు జననే నరవత్ప్రవృత్తిః ।
జ్ఞానాదిగూహాసముతాధ్యయనాదిరత్ర తజ్ఞాపనార్థమవసద్భగవాన్ గురౌ చ ॥ ౧౪.౪॥
గుర్వర్థమేష మృతపుత్రమదాత్పునశ్చ రామేణ సార్థమగమన్మధురాం రమేశః ।
పౌరైః సజానపదబన్ధజనైరజస్రమభ్యర్చితో న్యవసదిష్టకృదాత్మపిత్రోః ॥ ౧౪.౫॥

సర్వోఽపి తే పతిమవాప్య హరిం పురాఽభితప్తా హి భోజపతినా ముముర్షునితాన్తమ్ ।
కిం వాచ్యమత్ర సుతమాప్య హరిం స్వపిత్రోర్యత్రాఖిలస్య సుజనస్య బభూవ మోదః ॥
౧౪.౬॥

కృష్ణాశ్రయో వసతి యత్ర జనోఽపి తత్ర వృద్ధిర్భవేత్కిము రమాధిపతేర్నివాసే ।
వృన్దావనం యదధివాసత ఆస సద్యఃకౌహేన్ద్రసద్మనదృశం కిము తత్ర పుర్యః ॥ ౧౪.౭॥
యేనాధివాసమృషభో జగతాం విధత్తే విష్ణుస్తతో హి వరతా సదనే విధాతుః ।

తస్మాత్ప్రభోర్నివసనాన్మధురా పురీ సా శశ్వత్సమృద్ధజనసంక్కులితా బభూవ ॥
౧౪.౮॥

రక్షత్యజే త్రిజగతాం పరిరక్షకేఽస్మిన్ సర్వాన్ యదూన్మగధరాజసుతే స్వభర్తుః ।
కృష్ణాన్స్మృతిం పితురవాప్య సమీపమస్తిప్రాస్తీ శశం సతురతీవ చ దుఃఖితేఽస్మై ॥ ౧౪.౯॥

శ్రుత్యైవ తన్మగధరాజ ఉరుప్రరూఢబాహ్వోర్బలేన నజితో యుధి సర్వలోకైః ।
బ్రహ్మేశచణ్డమునిదత్తవరైరజేయో మృత్యుఙ్ఘతశ్చ విజయీ జగతశ్చకోప ॥ ౧౪.౧౦॥

క్షుభ్దోఽతికోపవశతః స్వగదామమోఘాం దత్తాం శివేన జగృహే శివభక్తవన్యః ।
శైవాగమాఖిలవిదత్ర చ సుస్థిరోఽసౌ చిక్షేప యోజనశతం స తు తాం పరస్మై ॥ ౧౪.౧౧॥

ఙ్ఘ్రిఽర్వాకృపాత చ గదా మధురాప్రదేశాత్సా యోజనేన యదిమం ప్రజగాద పృష్ఠః ।
ఏకోత్తరామపి శతాచ్ఛతయోజనేతి దేవర్షిరత్ర మధురాం భగవత్ప్రియార్థే ॥ ౧౪.౧౨॥

శక్తస్య చాపి హి గదాప్రవిఘాతనే తు శుశ్రూషణం మదుచితం త్వితి చిన్తయానః ।
విష్ణోర్మునిః స నిజగాద హా యోజనోనం మార్గం పురో భగవతో మగధేశపృష్ఠః ॥
౧౪.౧౩॥

షిప్తా తు సా భగవతోఽథ గదా జరాఖ్యాం తత్సన్ధినీమసుభిరాశు వియోజ్య పాపామ్ ।
మర్త్యాశినీం భగవతః పునరాజ్ఞయైవ యాతా గిరీశనదనం మగధం విసృజ్య ॥ ౧౪.౧౪॥

రాజా స్వమాత్పత ఉతో గదయా చహీనః క్రోధాత్సమన్తన్వపతీనభినన్నిపాత్య ।
అక్షోహిణీత్ర్యధికవిం శయుతోఽతివేలదర్షోద్ధతః సపది కృష్ణపురీం జగామ ॥ ౧౪.౧౫॥

సర్వాం పురీం ప్రతినిరుద్ధ్య దిదేశ విన్దవిన్దానుజౌ భగవతః కుమతిః స దూతౌ ।
తావూచతుర్భగవతేఽస్య వచోఽతిదర్పపూర్ణం తథా భగవతోఽప్యపహాసయుక్తమ్ ॥
౧౪.౧౬॥

లోకేఽప్రతీతబలపౌరుషసారరూపన్త్వం హ్యేక ఏష్యభవతో బలవీర్యసారమ్ ।
జ్ఞాత్వా సుతే నతు మయా ప్రతిపాదితే హి కం సస్య వీర్యరహితేన హతన్త్వయా సః ॥
౧౪.౧౭॥

సోఽహం హి దుర్బలతమో బలినాం వరిష్ఠం కృత్యైవ దృష్టివిషయం విగతప్రతాపః ।
యాస్యే తపోవనమథో సహితః సుతాభ్యాం ఊప్రం మమాద్య విషయే భవ చక్షుషోఽతః ॥
౧౪.౧౮॥

సాక్షేపమీరితమదం బలదర్పపూర్ణమాత్మాపహాససహితం భగవాన్నిశమ్య ।

సత్యం తదిత్యురు వచోఽర్థవదభ్యుదీర్య మన్దం ప్రహస్య నిరగాత్సహితో బలేన || ౧౪.౧౯ ||

ద్వారేషు సాత్యకిపురస్పరమాత్మవైస్యం త్రిష్వభ్యుదీర్య భగవాన్ స్వయముత్తరేణ |
రామద్వీతీయ ఉదగాన్మగధాధిరాజం యోద్ధం నృపేన్ద్రకటకేన యుతం పరేశః || ౧౪.౨౦ ||

తస్యేచ్ఛయైవ పృథివీమవతేరురాశు తస్యాఽయుధాని సబలస్య సుభాస్వరాణి |
శార్గాసివక్రదరతూణగదాః స్వకీయా జగ్రాహ దారుకగృహీతరథే స్థితః సః || ౧౪.౨౧ ||
ఆరుహ్య భూమయరథం ప్రతియుక్తమత్వైర్వేదాత్మకైర్ధనురధిజ్యమథ ప్రగృహ్య |
శార్గం శరాంశ్చ నిశితాన్మగధాధిరాజముగ్రం నృపేన్ద్రసహితం ప్రయయౌ జవేన || ౧౪.౨౨ ||

రామః ప్రగృహ్య ముసలం స హలం చ యానమాస్థాయ సాయకశరాసనతూణయుక్తః |
ద్వీపైస్యం జరాసుతసురక్షితమభ్యధావద్ధర్షాన్నదన్నురుబలోఽరిబలైరధృష్యః || ౧౪.౨౩ ||

ఉద్వీక్ష్య కృష్ణమభియాన్తమనన్తశక్తిం రాజేన్ద్రవృన్దసహితో మగధాధిరాజః |
ఉద్వేలసాగరవదాశ్వభియామ కోపాన్నానావిధాయుధవరైరభివర్షమాణః || ౧౪.౨౪ ||
తం వై చుకోపయిషురగ్రత ఉగ్రసేనం కృష్ణో నిధాయ సమగాత్స్వయమస్య పశ్చాత్ |
దృష్ట్వాఽగ్రతో మగధరాట్ఠితముగ్రసేనం కోపాచ్ఛులత్తనురిదం వచనం బభాషే || ౧౪.౨౫ ||

పాపాపయాహి పురతో మమ రాజ్యకామ నిర్లజ్జ పుత్రవధకారణ శత్రుపక్ష |
త్వం జిర్ణబన్దనదృశో న మయేహ వధ్యః సిం హో హి సిం హమభియాతి న వై సృగాలమ్ || ౧౪.౨౬ ||

ఆక్షిప్త ఇత్థమమునాఽథ స భోజరాజస్తూణాత్ప్రగృహ్య నిశితం శరమాశు తేన |
భిత్వా జరాసుతధనుర్బలవన్ననాద వివ్యాధ సాయకగణైశ్చ పునస్తముగ్రైః || ౧౪.౨౭ ||
అన్యచ్ఛరాసనవరం ప్రతిగృహ్య కోపసం రక్తనేత్రమభియాన్తముదీక్ష్య కృష్ణః |
భోజాధిరాజవధకాజ్ఞిణముగ్రవేగం బార్షద్దధం ప్రతియయౌ పరమో రథేన || ౧౪.౨౮ ||

ఆయాన్తమీక్ష్య భగవన్తమనన్తపీర్యం చేదీశపౌణ్ణముఖరాజగణైః సమేతః |
నానావిధాస్తవరశస్త్రగణైర్వర్ష మేరుం యథా ఘన ఉదీర్ణరవో జలౌఘైః || ౧౪.౨౯ ||
శస్త్రాస్త్రవృష్టిమభితో భగవాన్ వివృశ్చ్య శార్కోత్థసాయకగణైర్విరథాశ్వసూతమ్ |

చక్రే నిరాయుధమసౌ మగధేన్ద్రమాశు చ్చిన్నాతపత్రవరకేతుమచిన్త్యశక్తిః ॥ ౧౪.౩౦॥

నైనం జహూన భగవాన్ సుశకం చ భీమే భక్తిం నిజాం ప్రథయితుం యశ ఉచ్చధర్మమ్ ।
చేదీశపౌణ్ణికసకీచకమద్రరాజసాత్వైకలవ్యకముఖాన్ విరథాంశ్చకార ॥ ౧౪.౩౧॥

యే చాపి హం సడిభకద్రుమరుగ్నిముఖ్యా బాహ్లికభౌమసుతమైన్ద్రపురస్సరాశ్చ ।
సర్వే ప్రదుద్రువురజస్య శరైర్విభిన్నా అన్యే చ భూమిపతయో య ఇహౌఽనురుర్వాస్యమ్ ॥ ౧౪.౩౨॥

చిన్నాయుధధ్వజపతాకరథాశ్వసూతవర్మాణ ఉగ్రశరతాడితభిన్న గాత్రాః ।
స్త్రస్తామ్బరాభరణమూర్ధజమాల్యదీనా రక్తం వమన్త ఉరు దుద్రువురాశు భీతాః ॥ ౧౪.౩౩॥
శోచ్యాం దశాముపగతేషు నృపేషు సర్వేష్వస్తాయుధేషు హరిణా యుధి విద్రవత్సు ।
నానాయుధాఢ్యమపరం రథముగ్రవీర్య ఆస్థాయ మాగధపతిః ప్రససార రామమ్ ॥ ౧౪.౩౪॥

ద్వీష్ణి| ఆధావతోఽస్య ముసలేన రథం బభజ్జా రామో గదామురుతరోరసి సోఽపి తస్య ।
చిక్షేప తం చ ముసలేన తతాడ రామస్తావుత్తమౌ బలవతాం యుయుధాత ఉగ్రమ్ ॥ ౧౪.౩౫॥

తౌ చక్రతుః పురు నియుద్ధమపి స్మ తత్ర సజ్జ్చార్ణ్య సర్వగిరివృక్షశిలాసమూహాన్ ।
దీర్ఘం నియుద్ధమభవత్సమేతయోస్తద్వజ్రాద్ధృఢాఙ్గతమయోర్బలినోర్నితాన్తమ్ ॥ ౧౪.౩౬॥

శ్రుత్వాఽథ శఙ్ఖరవమమ్బుజలోచనస్య విద్రావితానపి నృపానభివీక్ష్య రామః ।
యుద్ధ్యన్తమీక్ష్య చ రిపుం వవృధే బలేన త్యక్త్వా రిపుం ముసలమాదద ఆశ్వమోఘమ్ ॥ ౧౪.౩౭॥

తేనాఽహతః శిరసి సమ్ముముహేఽతివేలం బార్షద్ధ్రువో జగృహ ఏనమథో హలీ సః ।
తత్రైకలవ్య ఉత కృష్ణశరైః పలాయన్సుస్త్రాణి రామశిరసి ప్రముమోచ శీఘ్రమ్ ॥ ౧౪.౩౮॥
భీతేన తేన సమరం భగవాననిచ్చన్ ప్రద్యుమ్నమాశ్వస్సృజదాత్మసుతం మనోజమ్ ।
ప్రద్యుమ్న ఏనమభియాయ మహాస్త్రజాలై రామస్తు మాగధమథాఽత్మరథం నినాయ ॥ ౧౪.౩౯॥

యుద్ధ్యా చిరం రణముఖే భగవత్సుతోఽసౌ చక్రే నిరాయుధమముం స్థిరమేకలవ్యమ్ ।
అం శేన యో భువమగాన్మణిమానితి స్మ స క్రోధతన్త్రకగణేష్యధిపో నిషాదః ॥ ౧౪.౪౦॥
ప్రద్యుమ్నమాత్మని నిధాయ పునః స కృష్ణః సం హృత్య మాగధబలం నిఖిలం శరౌఘైః ।

భూయశ్చమూమభివినేతుముదారకర్మా బార్హద్రథం త్వముచదక్షయపౌరుషోఽజః ॥
౧౪.౪౧॥

వ్రీల్! ఆసతాచ్ఛవిముఖః సహితో నృపైస్తైర్బార్హద్రథః ప్రతియయౌ స్వపురీం స పాపః ।
ఆత్మాభిషిక్తమపి భోజవరాధిపత్యే దౌహిత్రమగ్రత ఉత ప్రణిధాయ మన్థః ॥ ౧౪.౪౨॥

జిత్వా తమూర్జితబలం భగవానజేశశక్రాదిభిః కుసుమవర్షిరీడ్యమానః ।
రామాదిభిః సహిత ఆశు పురీం ప్రవిశ్య రేమేఽభివన్దితపదో మహతాం సమూహైః ॥
౧౪.౪౩॥

వర్ధత్సు పాణ్ణుతనయేషు చతుర్దశం తు జన్మర్షమాస తనయస్య సహస్రదృష్టేః ।
ప్రత్యాబ్దికం మునిగణాన్ పరివేషయన్తి కున్తి తదాఽస బహుకార్యపరా నయజ్ఞా ॥
౧౪.౪౪॥

తత్కాల ఏవ నృపతిః సహ మాద్రవత్యా పుం స్కోకిలాకులితపుల్లననం దదర్శ ।
తస్మిన్ వసన్తపవనస్పర్శేధితః స కన్దర్పమార్గణవశం సహసా జగామ ॥ ౧౪.౪౫॥

జగ్రాహ తామథ తయా రమమాణ ఏవ యాతో యమస్య సదనం హరిపాదసగ్గీ ।
పూర్వం శచీరమణమిచ్ఛత ఏవ విఘ్నం శక్రస్య తద్దర్శనోపగతో హి చక్రే ॥ ౧౪.౪౬॥

బ్లిష్క్! తేనైవ మానుషమవాప్య రతిస్థ ఏవ పఞ్చత్వమాప రతివిఘ్నమపుత్రతాం చ ।
స్వాత్మోత్తమేష్వథ సురేషు విశేషతశ్చ స్వల్పేఽపి దోష ఉరుతామభియాతి యస్మాత్ ॥
౧౪.౪౭॥

మాద్రీ పతిం మృతమవేక్ష్య రురావ దూరాత్తచ్చుశ్రుశ్చ పృథయా సహ పాణ్ణుపుత్రాః ।
తేష్వాగతేషు వచనాదపి మాద్రవత్యాః పుత్రాన్నివార్య తు పృథా స్వయమత్ర చాఽగాత్ ॥
౧౪.౪౮॥

పత్యుః కల్! ఏవరమవేక్ష్య నిశమ్య మాద్ర్యాః కున్తి భృశం వ్యధితహృత్కమల్! ఐవ
మాద్రీమ్ ।

ధిక్కుత్య చానుమరణాయ మతిం చకార తస్యాః స్వనో రుదితజః శ్రుత ఆశు పార్శ్నే ॥
౧౪.౪౯॥

తేష్వాగతేష్వధిక ఆస విరావ ఏతం సర్వేఽపి శుశ్రువుర్పిప్రవరా ఆథాత్ర ।
ఆజగుర్ముత్తమకృపా ఋషిలోకమధ్యే పత్ని నృపానుగమనాయ చ పస్పృధాతే ॥
౧౪.౫౦॥

తే సన్నివార్య తు పృథామథ మాద్రవత్యా భర్తుః సహానుగమనం బహు చార్థయన్త్యాః ।

సం వాదమేవ నిజదోషమవేక్ష్య తస్యాశ్చక్రుః సదాఽవగతభాగవతోచ్ఛధర్మాః ॥
౧౪.౫౧॥

భర్తృగుణైరనధికౌ తనయార్థమేవ మాద్ర్యా కృతౌ సురవరావధికౌ స్వతోఽపి ।
తేనైవ భర్తృమృతిహేతురభూత్సమస్తతోకైశ్చ నాతిమహితా సుగుణాఽపి మాద్రీ ॥
౧౪.౫౨॥

పాణ్డోః సుతా మునిగణైః పితృమేధమత్ర చక్రుర్యథావదథ తేన సహైవ మాద్రీ ।
హుత్వాఽత్మదేహమురు పాపమదః కృతం చ సమ్మార్జ్య లోకమగమన్నిజభర్తరేవ ॥
౧౪.౫౩॥

పాణ్డుశ్చ పుత్రకగుణైః స్వగుణైశ్చ సాక్షాత్కృష్టాత్మజః సతతమస్య పదైకభక్తః ।
లోకానవాప విమలాన్మహితాన్మహద్భిః కిం చిత్రమత్ర హరిపాదవినస్తుచిత్రే ॥ ౧౪.౫౪॥

పాణ్డోః సుతాశ్చ పృథయా సహితా మునీన్దైర్నారాయణాశ్రమత ఆశు పురం స్వకీయమ్
।

జగ్ముస్తదైవ ధృతరాష్ట్రపురో మునీన్ద్రాః వృత్తం సమస్తమవదన్ననుజం మృతం చ ॥
౧౪.౫౫॥

తూష్ణిం స్థితే తు నృపతౌ తనుజే చ నద్యాః క్షత్తర్యుతాఽస్తు ఉరుమోదమతీవ పాపాః ।
ఊచుః సుయోధనముఖాః సహ సౌబలేన పాణ్డోర్మృతిః కిల పురా తనయాః క్వ తస్య ॥
౧౪.౫౬॥

న క్షేత్రజా అపి మృతే పితరి స్వకీయైః సమ్యజ్నియోగమనవాప్య భవాయ యోగ్యాః ।
తేషామితీరితవచోఽను జగాద వాయురాభాష్య కౌరవగణాన్ గగనస్థ ఏవ ॥ ౧౪.౫౭॥

ఏతే హి ధర్మమరుదిన్ద్రభిషగ్వరేభ్యో జాతాః ప్రజీవతి పితర్యురుధామసారాః ।
ఘ్నీశక్యాశ్చ నైవ భవతాం క్వచిదగ్రహాయ నారాయణేన సతతం పరిరక్షితా యత్ ॥
౧౪.౫౮॥

వాయోరదృశ్యవచనం పరిశక్కుమానేషావిర్భూభూవ భగవాన్ స్వయమబ్జనాభః ।
వ్యాసస్వరూప ఉరుసర్వగుణైకదేహ ఆదాయ తానగమదాశు చ పాణ్డుగేహమ్ ॥
౧౪.౫౯॥

తస్మిన్వకృతేషు సకలా అపి భీష్మముఖ్యా వైచిత్రవీర్యసహితాః పరిపూజ్య సర్వాన్ ।
కున్త్యా సహైవ జగృహుః సుభృశం తదాఽర్తా వైచిత్రవీర్యతనయాః సహ సౌబలేన ॥
౧౪.౬౦॥

వైచిత్రపీఠ్యతనయాః కృపతో మహాస్త్రాణ్యాపుశ్చ పాణ్డుతనయైః సహ సర్వరాజ్ఞామ్ |
పుత్రాశ్చ తత్ర వివిధా ఆపి బాలచేష్టాః కుర్వతు వాయుతనయేన జితాః సమస్తాః ||
౧౪.౬౧||

పకోర్వభోజ్యఫలసన్నయనాయ వృక్షేష్వారూఢరాజతనయానభివీక్ష్య భీమః |
పాదప్రహారమురువృక్షతల్. ఏ ప్రదాయ సాకం ఫలైర్వినిపతతు ఫలాన్యభుక్తు ||
౧౪.౬౨||

యుద్ధే నియుద్ధ ఉత ధావన ఉత్లవే చ వారిప్లవే చ సహితాన్నిఖిలాన్ కుమారాన్ |
ఏకో జిగాయ తరసా పరమార్యకర్మా విష్టోః సుపూర్ణసదనుగ్రహతః సునిత్యాత్ ||
౧౪.౬౩||

సర్వాన్ ప్రగృహ్య వినిమజ్జతి వారిమధ్యే శ్రాన్తాన్ విసృజ్య హసతి స్మ స విష్టుపద్యామ్ |
సర్వానుదూహ్య చ కదాచిదురుప్రవాహం గఙ్గాం సుతారయతి సారసుపూర్ణశౌం స్యః ||
౧౪.౬౪||

ద్వేషం హ్యుతే నహి హరా తమసి ప్రవేశః ప్రాణే చ తేన జగతిమను తౌ ప్రపన్నా |
తత్కారణాన్యకురుతాం పరమౌ కరాం సి దేవద్విషాం సతతవిస్తుతసాధుశౌం స్యా ||
౧౪.౬౫||

దృష్ట్వాఽమితాన్యథ కరాం సి మరుత్సుతేన నిత్యం కృతాని తనయా నిఖిలాశ్చ రాజ్ఞామ్ |
|
తస్యామితం బలముదీక్ష్య సదోరువృద్ధద్వేషా బభూవురథ మస్త్రమమస్త్రయంశ్చ ||
౧౪.౬౬||

యేయే హి తత్ర నరదేవసుతాః సురాం శాః ప్రీతిం పరాం పవనజే నిఖిలా ఆకుర్వన్ |
తాం స్తాన్ విహాయ దితిజా నరదేవవం శజాతా విచార్య వధనిశ్చయమస్య చక్రుః ||
౧౪.౬౭||

ఆస్మిన్ హతే వినిహతా అఖిలాశ్చ పార్థాః శక్యో బలాచ్చ న నిహన్తుమయం బలాధ్యః |
చద్యప్రయోగత ఇమం వినిహత్య పీర్యాత్పార్థం నిహత్య నిగల్. ఏ చ విదధ్మహేఽన్యాన్ ||
౧౪.౬౮||

ఏవం కృతే నిహతకణ్ణకమస్య రాజ్యం దుర్యోధనస్య హి భవేన్న తతోఽన్యథా స్యాత్ |
ఆస్మిన్ హతే నిపతితే చ సురేంద్రసూనౌ శేషా భవేయురపి సౌబలిపుత్రదాసాః || ౧౪.౬౯||

ఋషి ఏవం విచార్య విషముల్బణమన్తకాభం క్షీరోదధేర్మృథనజం తపసా గిరీశాత్ |

శుక్రేణ లబ్ధమముతః సుబలాత్మజేన ప్రాప్తం ప్రతోష్య మరుతస్తనయాయ చాదుః ॥
౧౪.౨౦॥

సమ్మన్త్య రాజతనయైర్భృతరాష్ట్రజైస్తద్దత్తం స్వసూదముఖతోఽఖిలభక్ష్యభోజ్యే ।
జ్ఞాత్వా యుయుత్సుగదితం బలవాన్ స భీమో విష్ణోరనుగ్రహబలాజ్జరయాఞ్చుకార ॥
౧౪.౨౧॥

జీర్ణే విషే కుమతయః పరమాభితప్తాః ప్రాసాదమాశు విదధుర్హరిపాదతోయే ।
జ్ఞాత్వా యుయుత్సుముఖతః స్వయమత్ర చాన్తే సుష్యాప మారుతిరమా ధృతరాష్ట్రపుత్రైః
॥ ౧౪.౨౨॥

దోషాన్ ప్రకాశయితుమేవ విచిత్రవీర్యపుత్రాత్మజేషు నృవరం ప్రతిసుప్తమీక్ష్య ।
బద్ధ్వాఽభిమన్త్రణదృఢైరయసా కృతైస్తం పాశైర్విచిక్షిపురుదే హరిపాదజాయాః ॥
౧౪.౨౩॥

తతోఽటియోజనగభీరముదం విగాహ్య భీమో విజృమ్భణత ఏవ వివృశ్చ్య పాశాన్ ।
ఉత్తీర్య సజ్జనగణస్య విధాయ హర్షం తస్థావనస్తగుణవిష్ణుసదాతిహార్దః ॥ ౧౪.౨౪॥
తం వీక్ష్య దుష్టమనసోఽతివిపన్నచిత్తాః సమ్మన్త్య భూయ ఉరునాగగణానథాష్టా ।
శుక్రోక్తమన్త్రబలతః పుర ఆహ్వయిత్వా పశ్చాత్సుపజ్ఞారగతాన్ ప్రదదుః స్వసూతే ॥
౧౪.౨౫॥

దుర్యోధనేన పృథుమన్త్రబలోపహూతాం స్తత్సారథిః ఫణిగణాన్ పవనాత్మజస్య ।
సుప్తస్య విన్యత ఉరస్యముచద్యిశిర్ణదంతా బభూవురముమాశు విదశ్య నాగాః ॥ ౧౪.౨౬॥

క్షిప్తాః సుదూరమురునాగవరానథాష్టా తద్వం శజాన్ స వినిహత్య పిపీలికావత్ ।
జమ్నే చ సూతమపహస్తత ఏవ భీమః సుష్యాప పూర్వవదనుత్థిత ఏవ తల్పాత్ ॥
౧౪.౨౭॥

తత్తస్య నైజబలమప్రమయం నిరీక్ష్య సర్వే ఊతీశతనయా అధికం విషేదుః ।
నిశ్వాసతో దర్శనాదపి భస్మ యేషాం భూయాసురేవ భువనాని చ తే మృషాఽనన్ ॥
౧౪.౨౮॥

దద్భిర్విదశ్య న వికారమముష్య కర్తుం శేకుర్భుజ్జమవరా అపి సుప్రయత్నాః ।
కస్యాపి నేదృశబలం శ్రుతపూర్వమాసీద్దృష్టం కిము స్మ తనయేఽపి హిరణ్యకస్య ॥
౧౪.౨౯॥

స్వాత్మావనార్థమధికాం స్తుతిమేవ కృత్వా విష్ణోః స దైత్యతనయో హరిణాఽవితోఽభూత్
।

నత్వోరసం బలమముష్య స కృష్యతే హి భృత్యైర్బలాత్స పితురౌరసమస్య వీర్యమ్ ||
 ౧౪.౮౦||

నైసర్గికప్రియమిమం ప్రవదన్తి విప్రా విష్ణోర్నితాన్తమపి సత్యమిదం ధ్రువం హి |
 నైవాన్యథౌరసబలం భవతీదృశం తదుత్పాద్య ఏష హరిణైవ సహౌష నోఽర్థః || ౧౪.౮౧||

ఘ్నీ కృష్ణః కిలైష చ హరిర్యదుషు ప్రజాతః సోఽస్యాఽశ్రయః కురుత తస్య బహు ప్రతీపమ్
 |

సమ్మన్త్య బైవమతిపాపతమా నరేన్ద్రపుత్రా హరేశ్చ బహు చక్రరథ ప్రతీపమ్ ||
 ౧౪.౮౨||

తైః ప్రేరితా నృపతయః పితరశ్చ తేషాం సాకం బృహద్రథసుతేన హరేః సకాశమ్ |
 యుద్ధాయ జిగ్మురమునాఽష్టదశేషు యుద్ధేష్యత్యన్తభగ్నబలదర్పమదా నివృత్తాః ||
 ౧౪.౮౩||

తేనాఽగృహీతగజవాజిరథా నితాన్తం శస్త్రైః పరిక్షతతనూభిరలం వమన్తః |
 రక్తం విశస్రక్వచధ్వజవాజినూతాః స్రస్తామ్బురాః శ్లథితమూర్ధజనో నివృత్తాః || ౧౪.౮౪||

ఏవం బృహద్రథసుతోఽపి సుశోచ్యరూప ఆర్తో యయౌ బహుశ ఏవ పురం స్వకీయమ్ |
 కృష్ణేన పూర్ణబలవీర్యగుణేన ముక్తో జీవేత్యతీవ విజితః శ్వసితావశేషః || ౧౪.౮౫||

ఏవం గతేషు బహుశో నతకన్ధరేషు రాజస్వజోఽపి మధురాం స్వపురీం ప్రవిశ్య |
 రామేణ సార్ధమఖిలైర్యదుభిః సమేతో రేమే రమాపతిరచిన్త్యబలో జయశ్రీః || ౧౪.౮౬||

వ్యర్థోద్యమాః పునరపి స్మ సధార్తరాష్ట్రా భీమం నిహన్తుమురుయత్నమకుర్వతాజ్ఞాః |
 రాజ్ఞాం సుతాన్తమఖిలం స మృషైవ కృత్వా చక్రే జయాయ చ దిశాం బలవాన్ ప్రయత్నమ్
 || ౧౪.౮౭||

ప్రాచీం దిశం ప్రథమమేవ జిగాయ పశ్చాద్యామ్యాం జలేశపరిపాలితయా సహాన్యామ్ |
 యా తౌ పురాతనదశాననకుమ్భకర్ణౌ మాతృష్యసాతనయతాం చ గతౌ జిగాయ ||
 ౧౪.౮౮||

పూర్వస్తయోర్హి దమఘోషసుతః ప్రజాతః ప్రాహుశ్చ యం నృపతయః శిశుపాలనామ్నా
 |

అన్యం వదన్తి చ కరూశన్వపం తథాఽన్యమాతృష్యసాతనయమేవ చ దన్తవక్రమ్ ||
 ౧౪.౮౯||

జిత్వైవ తావపి జిగాయ చ పౌణ్డ్రికాఖ్యం శౌరైః సుతం సుతమజైదధ భీష్మకస్య |

యః పూర్వమాస దితిజో నరహేల్వలాఖ్యో రుగ్మీతి నామ చ బభూవ స కుణ్డినేశః ॥
౧౪.౯౦॥

భాగేత ఏవ తనయస్య స ఏవ వహ్నార్నామ్నా శుచేః స తు పితాఽస్య హి మిత్రభాగః ।
రాహ్వాం శయుక్తదనుజౌ క్రథకైశికాఖ్యౌ భాగౌ తథాఽగ్నిసుతయోః పవమానశున్ధోః ॥
౧౪.౯౧॥

బన్ధోర్నిజస్య తు బలం సుపరీక్షమాణః శల్యోఽపి తేన యుయుధే విజితస్తథైవ ।
భీమో జిగాయ యుధి వీరమథైకలవ్యం సర్వే నృపాశ్చ విజితా అమునైవమేవ ॥
౧౪.౯౨॥

తద్బాహువీర్యపరిపాలిత ఇన్ద్రసూనుః శేషాన్పుపాంశ్చ సమజైద్బలవానయత్నాత్ ।
చీజ్ఞ! సాల్వం చ హం సడిభక్తో చ విజిత్య భీమో నాగాహ్వాయం పురమగాత్సహితోఽర్జునేన
॥ ౧౪.౯౩॥

తద్బాహువీర్యమథ వీక్ష్య ముమోద ధర్మసూనుః సమాత్మయమజో విదురః సభీష్యః ।
అన్యే చ సజ్జనగణాః సహపౌరరాష్ట్రాః శ్రుత్వైవ సర్వయదవో జహృషుర్నితాన్తమ్ ॥
౧౪.౯౪॥

కృష్ణః సుయోధనముఖాక్రమమామ్పికేయం జానన్ స్వపుత్రవశవర్తినమేవ గత్వా ।
శ్వాఫల్కినో గృహమముం ధృతరాష్ట్రశాన్త్యై గన్తుం దిదేశ గజనామ పురం పరేశః ॥
౧౪.౯౫॥

సోఽయాద్గజాహ్వాయమముత్ర విచిత్రవీర్యపుత్రేణ భీష్యసహితైః కురుభిః సమస్తైః ।
సమూజితః కతిపయానవసచ్చ మాసాన్ జ్ఞాతుం హి పాణ్డుషు మనః ప్రస్ఫుతిం
కురూణామ్ ॥ ౧౪.౯౬॥

జ్ఞాత్వా స కున్తివిదురోక్తిత ఆత్మనా చ మిత్రారిమధ్యమజనాం స్తనయేషు పాణ్డోః ।
విజ్ఞాయ పుత్రవశగం ధృతరాష్ట్రమజ్ఞః సామ్నైవ భేదసహితేన జగాద విద్వాన్ ॥
౧౪.౯౭॥

పుత్రేషు పాణ్డుతనయేషు చసామ్యవృత్తిః కీర్తిం చ ధర్మమురుమేషి తథాఽర్థకామా ।
ప్రీతిం పరాం త్వయి కరిష్యతి వాసుదేవః సాకం సమస్తయదుభిః సహితః సురాద్వైః ॥
౧౪.౯౮॥

ధర్మార్థకామసహితాం చ విముక్తిమేషి తత్ప్రీతితః సునియతం విపరీతవృత్తిః ।
యాన్యేషు రాజవర తత్ఫలవైపరీత్యమిత్యం వచో నిగదితం తవ కార్ణమద్య ॥ ౧౪.౯౯॥

ఇత్థం సమస్తకురుమధ్య ఉపాత్తవాక్యో రాజాఽపి పుత్రవశగో వచనం జగాద ।
సర్వం వశే భగవతో న వయం స్వతస్త్వా భూభారసం హృతికృతే స ఇహావతిర్ణః ॥
౧౪.౧౦౦॥

ఏతన్నిశమ్య వచనం స తు యాదవోఽస్య జ్ఞాత్వా మనోఽస్య కలుషం తవ వైవ పుత్రాః ।
ఇత్యూచివాన్ సహ మరుత్తనయార్జునాభ్యాం ప్రాయాత్పురీం చ సహదేవయుతః
స్వకీయామ్ ॥ ౧౪.౧౦౧॥

జ్ఞానం తు భాగవతముత్తమమాత్మయోగ్యం భీమార్జునౌ భగవతః సమవాప్య కృష్ణాత్ ।
తత్తోషతుర్భగవతా సహ యుక్తచేష్టౌ సమూజితౌ యదుభిరుత్తమకర్మసారౌ ॥
౧౪.౧౦౨॥

ప్రత్యుద్యమో భగవతాఽపి భవేద్గదాయాః శిషా యదా భగవతా క్రియతే నచేమమ్ ।
కుర్యాదితి స్మ భగవత్సమనుజ్ఞయైవ రామాదశిష్యదురుగాయపురః స భీమః ॥
౧౪.౧౦౩॥

రామోఽపి శిషితమరీన్ద్రధరాత్పురోఽస్య భీమే దదావథ వరాణి హరేరవాప ।
అస్మాణి శక్రతనయః సహదేవ ఆర నీతిం తథోద్ధవముఖాత్సకలాముదారామ్ ॥
౧౪.౧౦౪॥

ఛిమ్ । కృష్ణోఽథ చౌపగవిముత్తమసీతియుక్తం సమ్ప్రేషయన్నిదమువాచ హ గోకులాయ ।
దుఃఖం వినాశయ వచోభిరరే మదీయైర్పన్దాదినాం విరహజం మమ చాఽశు యాహి ॥
౧౪.౧౦౫॥

మత్తో వియోగ ఇహ కస్యచిదస్తి వైవ యస్మాదహం తనుభృతాం నిహతోఽన్తరేవ ।
నాహం మనుష్య ఇతి కుత్రచ వోఽస్తు బుద్ధిర్బ్రహ్మైవ నిర్మలతమం ప్రవదన్తి మాం హి ॥
౧౪.౧౦౬॥

పూర్వం యదా హ్యజగరో నిజగార నన్తం సర్వే న శేకురథ తత్ప్రవిమోక్షణాయ ।
మత్పాదసం స్పర్శతః స తదాఽతిదివ్యో విద్యాధరస్తదుదితం నిఖిలం స్యురన్తు ॥
౧౪.౧౦౭॥

పూర్వం స రూపమదతః ప్రజహాన విప్రాన్నిత్యం తపః కృశతరాగ్గిరసో విరూపాన్ ।
తైః ప్రాపితః సపది సోఽజగరత్వమేవ మత్తో నిజాం తనుమవాప్య జగాద నన్దమ్ ॥
౧౪.౧౦౮॥

నాయం నరో హరిరయం పరమః పరేభ్యో విశ్వేశ్వరః సకలకారణ ఆత్మతన్త్రః ।

విజ్ఞాయ చైనమురుసం సృతితో విముక్తా యాన్త్యస్య పాదయుగల్. అం మునయో విరాగాః
॥ ౧౪.౧౦౯॥

నన్దం యదా చ జగృహే వరుణస్య దూతస్తత్రాపి మాం జలపతేర్గృహమాశు యాతమ్ ।
సమ్పూజ్య వారిపతిరాహ విముచ్య నన్దం నాయం సుతస్తవ పుమాన్ పరమః స ఏషః ॥
౧౪.౧౧౦॥

సన్దర్శితో నను మయైవ వికుణ్ఠితోకో గోజీవినాం స్థితిరపి ప్రవరా మదీయా ।
మానుష్యబుద్ధిమపనేతుమజే మయి స్మ తస్మాన్మయి స్థితిమవాప్య శమం ప్రయాన్తు ॥
౧౪.౧౧౧॥

శ్రుత్వోద్ధవో నిగదితం పరమస్య పుం సో వృన్దావనం ప్రతి యయౌ వచనైశ్చ తస్య ।
దుఃఖం వ్యపోహ్య నిఖిలం పశుజీవనానామాయాత్పునశ్చరణసన్నిధిమేవ విష్ణోః ॥
౧౪.౧౧౨॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థగవత్పాదాచార్యవिरचितే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
ఉద్ధవప్రతియానం నామ చతుర్దశోఽధ్యాయః ॥

అథ పంచదశోఽధ్యాయః ।

(పాణ్డవశాస్త్రాభ్యాసః)

ఓం । ఏవం ప్రశాసతి జగత్పురుషోత్తమేఽస్మిన్ భీమార్జునౌ తు సహదేవయుతావనుజ్ఞామ్
।

కృష్ణాదవాప్య వర్షత్రితయాత్పురం స్వమాజగ్మత్పర్వరిసుతేన విశోకనామ్నా ॥ ౧౫.౧॥
సైరస్థికోదరభవః స తు నారదస్య శిష్యో వృకోదరరథస్య బభూవ యన్తా ।
యా పిక్లలాఽన్యభవ ఆత్మని సం స్థితం తం సం స్మృత్య కాన్తమురుగాయమభూత్రివక్త్రా
॥ ౧౫.౨॥

తం పంచురాత్రవిదమాప్య సుషారథిం స భీమో ముమోద పునరాప పరాత్మవిద్యామ్ ।
వ్యాసాత్పురాత్మత ఉవాచ చ ఫల్గునాదిదైవేషు సర్వవిజయీ పరవిద్యయైషః ॥ ౧౫.3॥
సర్వానభాగవతశాస్త్రపథాన్ విధూయ మార్గం చకార స తు వైష్ణవమేవ శుభ్రమ్ ।
క్రీడార్థమేవ విజిగాయ తథోభయాత్మయుద్ధే బలం చ కరవాక్ప్రభవేఽమితాత్మా ॥
౧౫.౪॥

నిత్యప్రభూతసుశుభప్రతిభోఽపి విష్ణోః శ్రుత్వా పరాం పునరపి ప్రతిభామవాప ।

కో నామ విష్ణ్వనుపజీవక ఆస యస్య నిత్యాశ్రయాదభిహితాఽపి రమా సదా శ్రీః ॥
౧౫.౫॥

వ్యాసాదవాప పరమాత్మసతత్త్వవిద్యాం ధర్మాత్మజోఽపి సతతం భగవత్ప్రపన్నాః ।
తే పంచ పాణ్డతనయా ముముదుర్నితాస్తం సద్ధర్మచారిణ ఉరుక్రమశిక్షితార్థాః ॥
౧౫.౬॥

యదా భరద్వాజసుతస్త్వసంజ్ఞాయీ ప్రతిగ్రహోఽస్థ్యో నిజధర్మవర్తీ ।
ద్రోణీస్తదా ధార్తరాష్ట్రైః సమేత్య క్రీడన్ పయః పాతుముపైతి సద్మ ॥ ౧౫.౭॥

తస్మై మాతా పిష్టమాలోడ్య పాతుం దదాతి పీత్వైతి తదేష నిత్యమ్ ।
పీతక్షీరాన్ ధార్తరాష్ట్రాన్ స చైత్య మయా పీతం క్షీరమిత్యాహ నిత్యమ్ ॥ ౧౫.౮॥

నృత్యస్తమేనం పాయయామాసురేతే పయః కదాచిద్రసమస్య సోఽవేత్ ।
పునః కదాచిత్స తు మాతృదత్తే పిష్టే నేదం క్షీరమిత్యారురావ ॥ ౧౫.౯॥

దృష్ట్వా రువస్తం సుతమాత్మజస్య స్నేహాన్నియత్యైవ జనార్దనస్య ।
సమ్ప్రీరితః కృపయా చాఽర్తరూపో ద్రోణో యయావార్జయతుం తదా గామ్ ॥
౧౫.౧౦॥

ప్రతిగ్రహాత్సన్నివృత్తః స రామం యయౌ న విష్టోర్హి భవేత్ప్రతిగ్రహః ।
దోషాయ యస్మాత్స పితాఽఖిలస్య స్వామీ గురుః పరమం దైవతం చ ॥ ౧౫.౧౧॥

చ్చిష్యదృష్ట్యైవైనం జామదగ్నోఽప్యచిన్తయద్ద్రోణం కర్తుం క్షితిభారాపనోదే ।
హేతుం సురాణాం నరయోనిజానాం హంతా చాయం స్యాత్సహ పుత్రేణ చేతి ॥ ౧౫.౧౨॥

తేషాం వృద్ధిః స్యాత్పాణ్డవార్థే హతానాం మోక్షేఽపి సౌఖ్యస్య న సన్తతిశ్చ ।
యోగ్యా సురాణాం కలిజా సుపాపాః ప్రాయో యస్మాత్కలిజాః సమ్భవన్తి ॥ ౧౫.౧౩॥

న దేవానామాశతం పూరుషా హి సంతానజాః ప్రాయశః పాపయోగ్యాః ।
నాకారణాత్సన్తేరప్యభావో యోగ్యః సురాణాం సదమోఘరేతసామ్ ॥ ౧౫.౧౪॥

అవ్యుచ్ఛిన్నే సకలానాం సురాణాం తన్వౌ కలిరోఽభవితా కథఞ్చిత్ ।
తస్మాదుత్పాద్యాః సర్వ ఏతే సురాం శా ఏతేన సాకం తనయేన వీరాః ॥ ౧౫.౧౫॥

ఏవం చిచిన్త్యాప్రతిమః స భార్గవో బభాష ఈషత్స్మితశోచిషా గిరా ।
అనన్తశక్తిః సకలేశ్వరోఽపి త్యక్తం సర్వం నాద్య విత్తం మమాస్తి ॥ ౧౫.౧౬॥

ఆత్మా విద్యా శస్త్రమేతావదస్తి తేషాం మధ్యే రుచితం త్వం గృహాణ ।
ఉక్తః స ఇత్థం ప్రవిచిన్త్య విప్రో జగాద కస్త్వద్గ్రహణే సమర్థః ॥ ౧౫.౧౭॥

సర్వేశితా సర్వపరః స్వతస్తస్త్వమేవ కోఽన్యః సదృశస్తవేశ |
 స్వామ్యం తవేచ్ఛన్ ప్రతియాత్యథో హి యస్మాన్నచోత్థాతుమలం కదాచిత్ || ౧౫.౧౮ ||
 సర్వోత్తమస్యేశ తవోచ్ఛస్త్రైః కార్యం కిమస్మాకమనుద్భలానామ్ |
 విద్వైవ దేయా భవతా తతోఽజ సర్వప్రకాశిన్యచలా సుసూక్ష్మా || ౧౫.౧౯ ||
 ఇతిరితస్తత్త్వవిద్యాదికాః స విద్యాః సర్వాః ప్రదదౌ సాస్త్రశస్త్రాః |
 అబ్దివ్యషట్కేన సమాప్య తాః స యయౌ సఖాయం ద్రుపదం మహాత్మా || ౧౫.౨౦ ||
 దానేఽర్ధరాజ్యస్య హి తత్ప్రృతిజ్ఞాం సం స్మృత్య పూర్వాముపయాతం సఖాయమ్ |
 సఖా తవాస్మీతి తదోదితోఽపి జగద వాక్యం ద్రుపదోఽతిదర్పాత్ || ౧౫.౨౧ ||
 న నిర్ధనో రాజసఖో భవేత యథేష్టతో గచ్ఛ విప్రేతి దైవాత్ |
 ఇతిరితస్యాఽశు బభూవ కోపో జితేన్ద్రియస్యాపి మునేర్హరిచ్ఛయా || ౧౫.౨౨ ||
 ప్రతిగ్రహాత్సన్నివృత్తేన సోఽయం మయా ప్రాప్తో మత్పితుః శిష్యకత్వాత్ |
 చ్ఛ్విఃపితుః శిష్యో హ్యోత్మశిష్యో భవేత శిష్యస్యార్థః స్వీయ ఏవేతి మత్వా || ౧౫.౨౩ ||
 సోఽయం పాపో మామవజ్ఞాయ మూఢో దుష్టం వచోఽశ్రావయదస్య దర్శమ్ |
 హనిష్య ఇత్యేవ మతిం నిధాయ యయౌ కురూఞ్చిష్యతాం నేతుమేతాన్ || ౧౫.౨౪ ||
 ప్రతిగ్రహాద్వినివృత్తస్య చార్థః స్యాచ్ఛిష్యేభ్యః కౌరవేభ్యో మమాత్ర |
 ఏవం మన్వాసః క్రీడతః పాణ్డవేయాన్ సధార్తరాష్ట్రాన్ పురబాహ్యతోఽఖ్యత్ ||
 ౧౫.౨౫ ||
 ఏక్రీడతో ధర్మసూనోస్తదైవ సహజ్గలీయేన చ కన్ధకోఽపతత్ |
 కూపే న శేకుః సహితాః కుమారా ఉద్ధర్తుమేతం పవనాత్మజోఽవదత్ || ౧౫.౨౬ ||
 నిషృత్య చోద్ధృత్య సముత్పత్తిష్యే కూపాదముష్మాదృభృశనిచాదపి స్మ |
 సకన్ధకాం ముద్రికాం పశ్యతాద్య సర్వే కుమారా ఇతి వీర్యసం శ్రయాత్ || ౧౫.౨౭ ||
 తదా కుమారానవదత్స విప్రో ధిగస్త్రబాహ్యం భవతాం ప్రవృత్తిమ్ |
 జాతాః కులే భరతానాం న విత్త దివ్యాని చాస్త్రాణి సురార్చితాని || ౧౫.౨౮ ||
 ఇతిరితా అస్తవిదం కుమారా విజ్ఞాయ విప్రం సురపూజ్యపౌత్రమ్ |
 సమ్పూర్ణయామాసురథోద్ధృతిం ప్రతి ప్రధానముద్రాయుతకన్ధకన్య || ౧౫.౨౯ ||
 స చాఽశ్వీకాభిరథోత్తరోత్తరం సమ్ప్రాన్య దివ్యాస్త్రబలేన కన్ధకమ్ |
 ఉద్ధృత్య ముద్రోద్ధరణార్థినః పునర్జగద భుక్తిర్మమ కల్పస్యతామితి || ౧౫.౩౦ ||

యథేష్టవిత్తాశనపానమస్య ధర్మాత్మజః ప్రతిజ్ఞజ్ఞే సుశిష్టుమ్ |
 తథైవ తేనోద్ధృతమఙ్గులీయం త్రివర్గముఖ్యాత్మజవాక్యతోఽను || ౧౫.౩౧||
 పప్రచ్ఛురేనం సహితాః కుమారాః కోఽసీతి సోఽప్యాహ పితామహో వః |
 వక్షేతి తే దుద్రువురాశు భీష్మం ద్రోణోఽయమిత్యేవ స తాం స్తదోచే || ౧౫.౩౨||
 న రాజగేహం స కదాచిదేతి తేనాదృష్టః స కుమారైః పురాఽతః |
 భీష్మో విద్యానైన సహైవ చిన్తయన్నస్తప్రాప్తిం తస్య శుశ్రావ రామాత్ || ౧౫.౩౩||
 శ్రుత్వా వృద్ధం కృష్ణవర్ణం ద్విజం తం మహాస్త్రవిద్యామపి తాం మహామతిః |
 ద్రోణం జ్ఞాత్వా తస్య శిష్యత్వ ఏతాన్ దదౌ కుమారాం స్తత్ర గత్వా స్వయం చ || ౧౫.౩౪||
 వ్యీఞ్చి ద్రోణోఽథ తానవదద్యో మదిష్టం కర్తుం ప్రతిజ్ఞాం ప్రథమం కరోతి |
 తం ధన్వినాం ప్రవరం సాధయిష్య ఇత్యర్జునస్తామకరోత్ప్రతిజ్ఞామ్ || ౧౫.౩౫||
 ఉన్మాదనాదీని స వేద కృష్ణాదస్త్రాణ్యనాపత్సు న తాని ముఖ్యేష్వత్ |
 ఇత్యాజ్ఞయా కేశవస్యాపరాణి ప్రయోగయోగ్యాని సదేచ్ఛతి స్మ || ౧౫.౩౬||
 భీష్మాదిభిర్భవితా సఙ్గరో నస్తదా నాహం గురుభిర్నిత్యయోద్ధా |
 భవేయమేకః ఫల్గునోఽస్త్రజ్ఞ ఏషాం నివారకశ్చేన్మమ ధర్మలాభః || ౧౫.౩౭||
 న బుద్ధిపూర్వం వర ఇన్ధిరాపతేరస్యత్ర మే గ్రాహ్య ఇతశ్చ జిష్టుః |
 కరోతు గుర్వర్థమితి స్మ చిన్తయన్ భీమః ప్రతిజ్ఞాం న చకార తత్ర || ౧౫.౩౮||
 తత్ప్రేరితేనార్జునేన ప్రతిజ్ఞా కృతా యదా విప్రవరస్తతః పరమ్ |
 స్నేహం నితాన్తం సురరాజసూనౌ కృత్వా మహాస్త్రాణి దదౌ స తస్య || ౧౫.౩౯||
 స పక్షపాతం చ చకార తస్మిన్ కరోతి చాస్యోరుతరాం ప్రశం సామ్ |
 రహస్యవిద్యాశ్చ దదాతి తస్య నాన్యస్య కస్యాపి తథా కథఞ్చిత్ || ౧౫.౪౦||
 భీమః సమస్తం ప్రతిభాబలేన జానన్ స్నేహం త్వద్వివేచితీయం కనిష్ఠే |
 ద్రోణస్య కృత్వా సకలాస్త్రవేదినం కర్తుం పార్థం నార్జునవచ్చకార || ౧౫.౪౧||
 వైవాతియత్నేన దదర్శ లక్షం శుశ్రూషాయాం పార్థమగ్రే కరోతి |
 స్వబాహువీర్యాదృగవత్ప్రసాదాన్నిహన్మి శత్రూన్ కిమనేన చేతి || ౧౫.౪౨||
 తదా సమీయుః సకలాః ఊతీశపుత్రా ద్రోణాత్సకలాస్త్రాణ్యవాప్తుమ్ |
 దదౌ స తేషాం పరమాస్త్రాణి విప్రో రామాదవాప్తాన్యగతాని చాన్వైః || ౧౫.౪౩||
 అస్త్రాణి చిత్రాణి మహాని దివ్యాన్యవైర్నుపైర్మనసాఽప్యస్మృతాని |

అవాప్య సర్వే తనయా నృపాణాం శక్తా బభూవుర్ను యథైవ పూర్వే || ౧౫.౪౪||

నైతాదృశాః పూర్వమాసన్నరేన్ద్రా ఆస్త్రే బలే సర్వవిద్యాసు చైవ |

దోష్షన్తిమాన్ధాత్మమరుత్తపూర్వాశ్చైతత్సమానాః సురదారపీఠ్యాః || ౧౫.౪౫||

తదా కర్ణోఽధైకలవ్యశ్చ దివ్యాన్యస్త్రాణ్యాప్తుం ద్రోణసమీపమీయతుః |

సూతో నిషాద ఇతి నైతయోరదాదస్త్రాణి విప్రః స తు రామశిష్యః || ౧౫.౪౬||

చ్ఛిష్ణీ కర్ణోఽనవాప్య నిజమీప్సితముచ్ఛమానో యస్మాదవాప పురుషోత్తమతోఽస్తవృన్దమ్

|

విప్రోఽప్యయం తమజమేమి భృగోః కులోత్థమిత్థం విచిన్త్య స యయౌ భృగుపాశ్రమాయ

|| ౧౫.౪౭||

స సర్వవేత్తుశ్చ విభోర్భయేన విప్రోఽహమిత్యవదదస్త్రవరాతిలోభాత్ |

జానన్నపి ప్రదదావస్య రామో దివ్యాన్యస్త్రాణ్యఖిలాన్యవ్యయాత్మా || ౧౫.౪౮||

ఆస్త్రజ్ఞుచూల్ | ఆమణిమిన్ద్రసూనుం విశ్వస్య హస్తుం ధృతరాష్ట్రపుత్రః |

ఏనం సమాశ్రిత్య దృఢో భవేతేత్యదాజ్ఞాత్వైవాస్త్రమస్మై రమేశః || ౧౫.౪౯||

జ్ఞానం చ భాగవతమప్యపరాశ్చ విద్యా రామాదవాప్య విజయం ధనురగ్రయానమ్ |

అభైశ్చతుర్భిరథ చ న్యవసత్తదన్తే హతుం న శక్త ఉరుగాయమిమం స కర్ణః || ౧౫.౫౦||

అఙ్కే నిధాయ స కదాచిదముష్య రామః శిశ్యే శిరో విగతనిద్ర ఉదారబోధః |

సం సుప్తవత్సురవరః సురకార్యహేతోర్దాతుం చ వాలినిధనస్య ఫలం తదస్య || ౧౫.౫౧||

తత్రాఽస రాక్షసవరః స తు హేతినామా కాలే మహేన్ద్రమనుపాస్య హి శాపతోఽస్య |

కీటస్తమిన్ద్ర ఉత తత్ర సమావివేశ కర్ణస్య శాపముపపాదయితుం సుతార్థే || ౧౫.౫౨||

కర్ణః స కీటతనుగేన కిరీటినైవ హల్యూరోరధస్తనత ఓపరిగాత్వచశ్చ |

విద్ధః శరోణ స యథా రుధిరస్య ధారాం సుస్రావ తం విగతనిద్ర ఇవాఽహ రామః ||

౧౫.౫౩||

కిం త్వం న చాలయసి మాం రుధిరప్రసేకే ప్రాప్తేఽపి పావనవిరోధిని కోఽసి చేతి |

తం ప్రాహ కర్ణ ఇహనైవ మయా విధేయో నిద్రావిరోధ ఇతి కీట ఉపేక్షితో మే || ౧౫.౫౪||

జాత్యాఽస్మి సూత ఉత తే తనయోఽస్మి సత్యం తేనాస్మి విప్ర ఇతి భార్గవవం శఙ్కోఽహమ్

|

అగ్రేఽబ్రువం భవత ఈశ నహి త్వదన్యో మాతా పితా గురుతరో జగతోఽపి ముఖ్యః ||

౧౫.౫౫||

ఇత్యుక్తమాత్రవచనే స తు కీటకోఽస్య రామస్య దృష్టివిషయత్వత ఏవ రూపమ్ ।
సమ్రూప్య నైజమతిపూర్ణగుణస్య తస్య విష్టోరనుగ్రహత ఆప విమానగః స్వః ॥
౧౫.౫౬॥

అథాఽహ రామస్తమసత్యవాచో న తే సకాశే మమ వాసయోగ్యతా ।
తథాఽపి తే నైవ వృథా మదీయా భక్తిర్భవేజ్జేష్యసి సర్వశత్రూన్ ॥ ౧౫.౫౭॥
అస్పర్ధమానం న కథంశ్చ న త్వాం జేతా కశ్చిత్స్పర్ధమానస్తు యాసి ।
ఘోషాపరాభూతిం నాత్ర విచార్యమస్తి ప్రమాదీ త్వం భవితా చాస్త్రసజ్ఞే ॥ ౧౫.౫౮॥
యాహీతి తేనోక్త ఉదారకర్మణా కర్ణో యయా తం ప్రణమ్యేశితారమ్ ।
తథైకలవ్యోఽపి నిరాకృతోఽమునా ద్రోణేన తస్య ప్రతిమాం వనేఽర్చయత్ ॥ ౧౫.౫౯॥
తతః కదాబిద్ధతరాష్ట్రపుత్రైః పాణ్డోః సుతా మృగయాం సమృప్యయాతాః ।
అగ్రే గచ్ఛన్ సారమేయో రురావ ధర్మాత్మజస్యాత్ర వనే మృగాఢీ ॥ ౧౫.౬౦॥
శ్రుత్వా రావం సారమేయస్య దూరాచ్ఛరైర్ముఖం శబ్దవేధీ పుపూరే ।
స ఏకలవ్యో వ్రణమస్య నాకరోచ్ఛ్వాస పూరితాస్యః పాణ్డవానభ్యయాత్పః ॥ ౧౫.౬౧॥
దృష్ట్వా చిత్రం కురవః పాణ్డవాశ్చ ద్రష్టుం కర్తారం మార్గయామాసురత్ర ।
ద్రోణాకృతిం మార్తికీం పూజయంతం దదృశుశ్చైవనం ధనురోవాభ్యసంతమ్ ॥ ౧౫.౬౨॥
పైశాచమేవైష పిశాచకేభ్యః పూర్వం వివేదాస్త్రవృన్దం నిషాదః ।
దివ్యాన్యస్త్రాణ్యాస్తుమేతాం చ శిక్షాం ద్రోణం సదా పూజయతి సృ భక్త్యా ॥ ౧౫.౬౩॥
దృష్ట్వా విశేషం తమముష్య పార్థో ద్రోణాయోచే త్వద్వరో మే మృషాఽసీత్ ।
ఇత్యుక్త ఏనం త్వభిగమ్య దక్షిణాం విప్రో యయాచే దక్షిణాఙ్గుష్ఠమేవ ॥ ౧౫.౬౪॥
తస్య ప్రసాదోపచితోరుశిక్షో నిషాదోఽదాద్దక్షిణాఙ్గుష్ఠమస్మై ।
తతః పరం నాస్య బభూవ శిక్షా సన్ముష్టిహీనస్య సమాఽర్జునేన ॥ ౧౫.౬౫॥
పునః కృపాల్ ఉరైవతపర్వతే తం ద్రోణః ప్రాప్యాఽదాదస్త్రవరాణి తస్మై ।
ఏకాన్త ఏవాస్య భక్త్యా సుతుష్టో ధన్విశ్రేష్ఠం కృతవాన్జనం చ ॥ ౧౫.౬౬॥
ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
పాణ్డవశాస్త్రాభ్యాసో నామ పంచదశోఽధ్యాయః ॥

అథ షోడశోఽధ్యాయః ।

(సృగాలవధః)

కాలే త్వేతస్మిన్ భూయ ఏవాఖిలైశ్చ నృపైర్యుక్తో మాగధో యోద్ధుకామః ।
ప్రాయాద్యదూం స్తత్ర నిత్యావ్యయాతిబలైశ్వరోఽపిచ్యయాఽగాతృ కృష్ణః ॥ ౧౬.౧॥

సన్దర్శయన్ బలినామల్పనేనాద్యుపస్కరాణాం బహాల్ । ఓపస్కరైశ్చ ।
ప్రాప్తే విరోధే బలిభిర్నీతిమగ్ర్యాం యయౌ సరామో దక్షిణాశాం రమేశః ॥ ౧౬.౨॥

సోఽనన్తవీర్యః పరమోఽభయోఽపి సీత్యై గచ్ఛన్ జామదగ్నం దదర్శ ।
క్రీడార్థమేకోఽపి తతోఽతిదుర్గం శ్రుత్వా గోమన్తం తత్ర యయౌ సహాగ్రజః ॥ ౧౬.౩॥

తదా దుగ్ధాభౌ సం సృతిస్తైః సురాద్వైః పూజాం ప్రాప్తుం స్థానమేషాం చ యోగ్యమ్ ।
ముక్తస్థానాదాప నారాయణోఽజో బలిశ్చాఽగాత్రత్ర సన్ద్రష్టుమీశమ్ ॥ ౧౬.౪॥

తత్రాసురావేశమముష్య విష్ణుః సన్దర్శయన్ సుప్తిహీనోఽపి నిత్యమ్ ।
సం సుప్తవిచృశ్య ఉదారకర్మా సంజ్ఞాయై దేవానాం ముఖమిష్యాప్రమేయః ॥ ౧౬.౫॥

దేవాశ్చ తద్భావవిదోఽఖిలాశ్చ నిమిలితాక్షాః శయనేషు శిశ్యరే ।
తదా బలిస్తస్య విష్ణోః కిరీటమాదాయాగాజ్జహసుః సర్వదేవాః ॥ ౧౬.౬॥

నారాయణే సర్వదేవైః సమేతే బ్రహ్మాదిభిర్హాసమానే సుపర్ణః ।
గత్వా పాతాల్. అం యుధి జిత్వా బలిం చ కిరీటమాదాయాభ్యయాద్యత్ర కృష్ణః ॥
౧౬.౭॥

తత్రస్య శీర్షి ప్రతిమువ్య నత్వా ఖగః స్తుత్వా దేవదేవం రమేశమ్ ।
స్మృత ఆగచ్ఛేత్సేవ విసర్జితోఽమునా యయౌ దుగ్ధాభిం యత్ర నారాయణోఽసౌ ॥
౧౬.౮॥

కిరీటం తత్రృష్టమూర్ధ్ని ప్రవిష్టం తత్తుల్యమాసీత్తస్య రూపేష్యభేదాత్ ।
తదిచ్చయా వైవ నారాయణస్య శీర్ష్యప్యాసీద్యుగపద్ధుగ్ధవార్ధౌ ॥ ౧౬.౯॥

పూర్వం ప్రాప్తాన్యేవ దివ్యాయుధాని పునర్వైకుణ్ఠం లోకమితాని భూయః ।
తదాఽవతేరూ రౌహిణీయస్య వైవం భార్యాఽప్యాయాద్వారుణీ నామ పూర్వా ॥
౧౬.౧౦॥

సైవాపరం రూపమాస్థాయ చాఽగాచ్ఛ్చిరిత్యాఖ్యం నేన్దిరావేశమగ్ర్యమ్ ।
కాత్తిశ్చాఽగాత్రస్య సోమస్య చాన్యా భార్యా ద్వయోః పూర్వతనా సురూపా ॥
౧౬.౧౧॥

స్థీ| తాభీ రామో ముముదే తత్ర తిష్ఠఞ్చశాఙ్కపూగోద్రిక్తకాన్తిః సుధామా |
 తస్యా వారుణ్యాః ప్రతిమా పేయరూపా కాదమ్బరీ వారుణీ తాం పపౌ సః || ౧౬.౧౨ ||
 ఏవం తయోః క్రీడతోః స్వైరమత్ర రాజన్యవృన్ధానుగతో జరాసుతః |
 గిరిం గోమన్తం పరివార్యాదహత్తం దృష్ట్వా దేవౌ పుష్లపతుర్బలాభౌ || ౧౬.౧౩ ||
 గిరిస్తాభ్యాం పీడితః సన్నిమగ్నో భూమౌ పదాభ్యం యోజనైకాదశం సః |
 నిష్పిడితాఙ్జలధారోద్గతాఽస్మాద్వహ్నిం వ్యాప్తం శమయామాస సర్వమ్ || ౧౬.౧౪ ||
 సేనాం ప్రవిష్టౌ సర్వరాజన్యవృన్తం వ్యమథ్నాతాం దేవవరో స్వశస్త్రైః |
 తత్ర హం సో డిభకశ్చైకలవ్యః సకీచకస్తౌ శిశుపాలపౌణ్డ్రాకౌ || ౧౬.౧౫ ||
 భౌమాత్మజో దన్తవక్రశ్చ రుగ్మీ సౌభాధిపో మైన్తమైన్దానుజౌ చ |
 అన్యే చ యే పార్థివాః సర్వ ఏవ క్రోధాత్కృష్టం పరివార్యాభ్యవర్షన్ || ౧౬.౧౬ ||
 శస్త్రైర్స్త్రైర్ద్యుమపూగైః శిలాభిర్భక్తైశ్చ యే శల్యబాహ్లీకముఖ్యాః |
 ససోమదత్తాః సౌమదత్తిర్విరాటః పాశ్చాలరాజశ్చ జరాసుతస్య |
 భయాత్కృష్టం శస్త్రవర్షైర్వర్షన్ కారాగృహే వాసితా మాగధేన || ౧౬.౧౭ ||
 సర్వానేతాఞ్చరవర్షణ కృష్ణో వినూతవాజిధ్వజశస్త్రవర్మణః |
 కృత్వా వమచోఽణితానార్తరూపాన్ విద్రావయామాస హరిర్యథా మృగాన్ || ౧౬.౧౮ ||
 హత్వా సేనాం విం శదక్షోహిణీం తాం త్రిభిర్యుక్తాం రుగ్మిణం నైవ కృష్టః |
 రుగ్మిణ్యర్థే పీడయామాస శస్త్రాణ్యస్య చ్చిత్వా విరథం ద్రావయానః || ౧౬.౧౯ ||
 జరాసుతో రౌహిణేయేన యుద్ధం చిరం కృత్వా తన్ముసలేన పోథితః |
 విమోహితః ప్రాప్తసంజ్ఞశ్చిరేణ క్రుద్ధో గదాం తదురస్యభ్యపాతయత్ || ౧౬.౨౦ ||
 తేనాఽహతః సుభృశం రౌహిణేయః పపాత మూర్ఛుభిగతః క్షణేన |
 అజేయత్వం తస్య దత్తం హి ధాత్రా పూర్వం గృహీతో విష్ణునా రామగేన || ౧౬.౨౧ ||
 తథాకృతే బలభద్రే తు కృష్ణో గదామాదాయ స్వామగాన్మాగధేశమ్ |
 తతాడ జత్రౌ స తయాఽభితాడితో జగామ గాం మూర్ఛుయాఽభిప్లతాఙ్గః ||
 ౧౬.౨౨ ||
 చ్ఛీజఽథోత్తస్థౌ రౌహిణేయః సహైవ సముత్తస్థౌ మాగధోఽప్యగ్ర్యవీర్యః |
 క్రుద్ధో గృహీత్వా మౌలిమస్యాఽశు రామో వధాయోద్యచ్ఛన్ముసలం బౌహుషాల్. ఈ ||
 ౧౬.౨౩ ||

అథాబ్రవీద్వాయురేనం న రామ త్వయా హస్తుం శక్యతే మాగధోఽయమ్ ।
 వృథా నతే బాహుబలం ప్రయోజ్యమమోఘం తే యద్బలం తద్వదస్త్రమ్ ॥ ౧౬.౨౪॥
 అన్యో హంతా బలవానస్య చేతి శ్రుత్వా యయౌ బలభద్రో విముచ్య ।
 జరాసుతం పునరుద్యచ్ఛమానం జఘాన కృష్ణో గదయా స్వయైవ ॥ ౧౬.౨౫॥
 తేనాఽహతః స్రస్తసమస్తగాత్రః పపాత మూర్ఛాభిగతః స రాజా ।
 విరాత్సంజ్ఞాం ప్రాప్య చాన్తర్హితోఽసౌ సమ్ప్రార్ద్రవదీభితభీతః సలజ్జః ॥ ౧౬.౨౬॥
 యయౌ శిష్టై రాజభిః సం యుతశ్చ పురం జీవేత్యేవ కృష్ణేన ముక్తః ।
 పునరుద్యద్ధం బహుశః కేశవేన కృత్వా జితో రాజగణైః సమేతః ॥ ౧౬.౨౭॥
 కృష్ణో జిత్వా మాగధం రౌహిణీయయుక్తో యయౌ దమఘోషేణ సార్థమ్ ।
 పితృష్యసాయాః పతినా తేన చోక్తః పూర్వం జితేనాపి యుధి స్మ బాన్ధవాత్ ॥
 ౧౬.౨౮॥
 యామః పురం కరివీరాఖ్యమేవ మహాలక్ష్మ్యః క్షేత్రసన్దర్శనాయ ।
 శ్రుత్వా వాక్యం తస్య యుద్ధే జితస్య భీత్యా యుక్తస్యాఽత్యనా తద్యుతోఽగాత్ ॥
 ౧౬.౨౯॥
 గన్ధర్వోఽసౌ దనునామా నరోఽభూత్తస్మాత్కృష్ణే భక్తిమాంశ్చాఽస రాజా ।
 పురప్రాప్తాం స్తాన్ స విజ్ఞాయ పాపః సృగాలాఖ్యో వాసుదేవః క్రుధాఽగాత్ ॥ ౧౬.౩౦॥
 సూర్యప్రదత్తం రథమారుహ్యా దివ్యం వరాదవధ్యస్త్రిగ్మరుచేః స కృష్ణమ్ ।
 యోద్ధం యయావముచచ్ఛ్రస్తసజ్ఞాఞ్చరస్తస్యాథాఽశు జహార కృష్ణః ॥ ౧౬.౩౧॥
 ద్విధా కృత్వా దేహమస్యారిణా చ పుత్రం భక్తం తస్య రాజ్యేఽభిషిచ్య ।
 స శకదేవం మాణిభద్రః పురా యో యయౌ పురీం స్వాం సహితోఽగ్రజేన ॥ ౧౬.౩౨॥
 చ్ఛివంతఃతిం బలిష్ఠస్య విహాయ సేనాం దూరాద్యుద్ధం యుద్ధం దర్శయిత్వైవ గుప్త్యై ।
 స్వసేనాయాః సర్వపూర్ణాత్మశక్తిః పునః పురీం ప్రాప్య స పూజితోఽవసత్ ॥ ౧౬.౩౩॥
 ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 సృగాలవధో నామ షోడశోఽధ్యాయః ॥

అథ సప్తదశోఽధ్యాయః ।

(హంసడిభకవధః)

ఓం । గతేఽథ చేదిపే స్వకం పురం జనార్దనోఽశృణోత్ ।

రమైవ రుగ్మిణీతి యోద్యతాం స్వయంబురాయ తామ్ || ౧౭.౧||

స రుగ్మినామకోఽగ్రజః శ్రియో ద్విషన్ రమాపతిమ్ |

హరేః ప్రదాతుముద్యతాం న్యవారయద్ధరిప్రియామ్ || ౧౭.౨||

ప్రఘోషితే స్వయంబురేఽథ తేన మాగధాదయః |

సమీయురుగ్రపౌరుషాః ససాల్యపౌణ్ణ్యచేదిపాః || ౧౭.౩||

తదా జగామ కేశవో జవేన కుణ్డినం పురమ్ |

స్మృతోఽథ తేన పక్షిరాట్యమాజగామ కేశవమ్ || ౧౭.౪||

పతత్రవాయునాఽస్య తే నరేశ్వరాః ప్రపాతితాః |

యదేదృశం పతత్రిణో బలం హరేః కిముచ్యతే || ౧౭.౫||

కిమత్ర నః కృతం భవేత్సుఖాయ హీతి తేఽబ్రువన్ |

అథాబ్రవీజ్జరాసుతో జయీ పయోభిమన్ధిరః |

కిలైష పక్షివాహనో యతశ్చ నాన్యథా భవేత్ || ౧౭.౬||

జితా వయం చ సర్వశోఽమునైకలేన సం యుగే |

అనేకశో న సజ్జతైర్జితః కదాచిదేష హి || ౧౭.౭||

అముష్య చాగ్రజః పురా నిహన్తుముద్యతో హి మామ్ |

అదృశ్యవాక్యతోఽత్యజత్ప్రతాడనాత్సుపీడితమ్ || ౧౭.౮||

కిమస్య తూచ్యతే బలం వయం తృణోపమాః కృతాః |

సమస్తశో మృధేమృధే హి యేన చాక్షతేన హా || ౧౭.౯||

కిమత్ర కుర్వతాం సుఖం భవేదుదీర్ఘసంజ్కతే |

ఇతి బ్రువన్నవాఙ్ముఖం నృపశ్చకార విచ్ఛవి || ౧౭.౧౦||

అథాఽహ చేదిభూపతిః సదన్తవక్త్రకో వచః |

చ్చిష్టాపురా హరేర్హి పార్షదః ప్రసన్నబుద్ధిరేకదా || ౧౭.౧౧||

శృణుష్య రాజసత్తమ ప్రభుం శివస్వయంబుభవోః |

హరిం వదన్తి కేచిదప్యదో భవేన్న వై మృషా || ౧౭.౧౨||

తథాఽవయోశ్చ దర్శనే భవేత్కదాచిదూర్జితా |

అముష్య భక్తిరన్యథా పునశ్చ జాయతే క్రుధా || ౧౭.౧౩||

న కారణం న విద్యుహే న సం శయః పరో హరిః |

వ్రజామ తం సుఖార్థినో వయం విహాయ శత్రుతామ్ || ౧౭.౧౪||

ఇదం హి నః శుభప్రదం నచాన్యథా శుభం క్వచిత్ |
 ఇతిరితో జరాసుతో దదర్శ తౌ దహన్వివ || ౧౭.౧౫ ||
 అథ ప్రహస్య సౌభరాడ్యచో జగాద మాగధమ్ |
 వినిన్య తౌ క్రుధా స్ఫురన్ క్రుధా స్ఫురన్తమీక్ష్య చ || ౧౭.౧౬ ||
 న తస్మౌషా హరిః స్వయం జనార్దనో వధాయ నః |
 ప్రజాత ఏష యాదవో వయం చ దానవేశ్వరాః || ౧౭.౧౭ ||
 స్వధర్మ ఏష నః నదా దృఢప్రతిపతా హరౌ |
 స్వధర్మిణో హతా అపి ప్రయామ సద్గతిం ధ్రువమ్ || ౧౭.౧౮ ||
 శివశ్చ నః పరా గతిర్గురుర్భవానరిర్హరేః |
 ఇతిరితః స మాగధో జగాద సాధుసాధ్వీతి || ౧౭.౧౯ ||
 తద్దైవ రుగ్మిపూర్వకాః కరూశచేదిపౌ చ తౌ |
 వినిశ్చయం కుబుద్ధయో యుధే చ చక్రురూర్జితమ్ || ౧౭.౨౦ ||
 సదా ప్రతీపకారిణౌ భవావ కృష్ణ ఇత్యపి |
 గురోః ప్రసాదమాప్నూతాం కరూశచేదిభూభృతౌ || ౧౭.౨౧ ||
 పునశ్చ తే త్వమస్త్రయన్ సహైవ పాపబుద్ధయః |
 ధ్రువం సమాగతో హరిర్లభేత రుగ్మిణీమిమామ్ || ౧౭.౨౨ ||
 వ్రీన్యైయం త్రిలోకసున్దరోఽనురూపిణీ చ రుగ్మిణీ |
 ముఖేన బాహునాఽప్యయం సమస్తలోకజిద్వశీ || ౧౭.౨౩ ||
 సమస్తవేదినాం వరం జితారిమగ్న్యరూపిణమ్ |
 సమస్తయోషితాం వరా వ్రజేత రుగ్మిణీ ధ్రువమ్ || ౧౭.౨౪ ||
 వయం చ మానసజ్జయం నితాన్తమాప్నూమస్తదా |
 న శక్నుమో నివారితం శరైరముం కథణ్చన || ౧౭.౨౫ ||
 అతః స్వయమ్భరే యథా నసజ్గమో హరేర్భవేత్ |
 తథా విధానమేవ నః సునీతిరూర్జితా ధ్రువమ్ || ౧౭.౨౬ ||
 అతో న దేయమస్య నః సుభూభుజాం సమాగమే |
 క్వచిత్కదాచిదాసనం నచార్ఘ్యపూర్వకో విధిః || ౧౭.౨౭ ||
 నచాఽన్యతి ఉితౌ క్వచిద్విమానితః పురో హి నః |

వరాసనస్థభూభుజాం స మానితో హి దైవతైః ॥ ౧౭.౨౮॥

స దర్పమానసం యుతః క్రుధా ప్రయాస్యతి ద్రువమ్ ।

పురీం స్వకాం తతౌ వయం విధేమ చ స్వయంబురమ్ ॥ ౧౭.౨౯॥

ఇతి స్మ సర్వభూభృతాం వినిశ్చయం సకైశికః ।

క్రథోఽవగమ్య భీష్మకానుజోఽభ్యయాద్ధరిం ద్రుతమ్ ॥ ౧౭.౩౦॥

ప్రణమ్య పాదపద్మయోర్నిజం గృహం ప్రవేశ్య చ ।

మహాసనం ప్రదాయ తౌ ప్రచక్రతుర్వరార్చనమ్ ॥ ౧౭.౩౧॥

అథాఽగమచ్ఛతక్రతోర్వచః ప్రగృహ్య భూభుజః ।

జరాసుతాదికాన్ పుమానువాచ చార్థవద్వచః ॥ ౧౭.౩౨॥

అహం ప్రియః శచీపతేః సదాఽస్య చాక్షిగోచరః ।

సురేన్ద్రౌ ఆజ్ఞయాఽవదన్నుపాన్ వ ఈశ్వరో హి సః ॥ ౧౭.౩౩॥

సమస్తరాజసత్పత్నిర్హరిర్నచాన్య ఇత్యపి ।

వరాభిషేకమిశితః కురుధ్వమాశ్వసం శయమ్ ॥ ౧౭.౩౪॥

ద్వీష్ణిఇఽతోఽన్యథా శిరస్యహం నిపాతయామి వోఽశనిమ్ ।

ఇతిదమిన్ద్రశాసనం కురుధ్వమిత్యసౌ యయౌ ॥ ౧౭.౩౫॥

తదీరితం నిశమ్య తే పునః సుతప్తచేతసః ।

బభూవురూచిరే వచః సుగర్వితో హి వాసవః ॥ ౧౭.౩౬॥

పురా బిభేతి నః సదా ప్రతిప్రతి స్మ వాసవః ।

ఉతాద్య కృష్ణసం శ్రయాద్ధృఢం విభీషయత్యసౌ ॥ ౧౭.౩౭॥

అదృశ్య ఏవ దేవరాడ్యది స్మ వజ్రముత్స్పృజేత్ ।

భవేమ పిడితా వయం వరాదమృత్యవోఽపి హి ॥ ౧౭.౩౮॥

పురా దివిస్థితస్య చ ప్రమర్దనే వయం క్షమాః ।

ఉతాద్య యద్యముం వయం వ్రజేమ కృష్ణ ఏష్యతి ॥ ౧౭.౩౯॥

అతోఽభిషేచనాద్యదీహ శార్కిణః శచీపతిః ।

న వజ్రముత్స్పృజేత్తదాఽభిషేచయామ తం వయమ్ ॥ ౧౭.౪౦॥

అతోఽన్యథా దనుర్యథా వరాదమృత్యుకోఽపి సన్ ।

సురేన్ద్రవజ్రతాడితో బభూవ కుక్షిగాన్యయుక్ ॥ ౧౭.౪౧॥

తదైవ కృష్ణసం శ్రయాత్స నః శచీపతిర్నయేత్ |
 ఇతి స్మ నిశ్చితా నృపానయాతయన్త శౌరయే || ౧౭.౪౨||
 సమస్తశో జరాసుతాదిభిః కృతేఽభిషేచనే |
 ఆతీవ భగ్నుమానకాన్నచానుయాతి కశ్చన || ౧౭.౪౩||
 సమాశ్రయం చ కేశవం తదైవ జీవనార్థినః |
 ప్రకుర్యురాసురా అపీతి దేవకార్యసంజయః || ౧౭.౪౪||
 ఇతీక్ష్య పాకశాసనోఽవదజ్జరాసుతాదికాన్ |
 సరుగ్మిచేదిసాల్యపో న యాతు మాగధో హరిమ్ || ౧౭.౪౫||
 తతస్తు తాన్ వినాఽపరేఽధిరాజరాజ ఇత్యముమ్ |
 బ్లిష్ట్ తదాఽభిషేక్తుముద్యతా నృపాః సురేశశాసనాత్ || ౧౭.౪౬||
 అతః శచీపతిర్నిజం వరాసనం హరేరదాత్ |
 వివేశ తత్ర కేశవో నభస్తల్. ఆవతారితే || ౧౭.౪౭||
 కరో ప్రగృహ్య కేశవో న్యవేశయత్సహాఽసనే |
 పతత్రిపుజ్వం చ తౌ స భీష్మకానుజౌ ప్రభుః || ౧౭.౪౮||
 అథాఖిలా నరేశ్వరా మునీన్ద్రసం యుతా హరిమ్ |
 సుశాతకౌమ్భకుమ్భకైః ప్రచక్రురాభిషేకిణమ్ || ౧౭.౪౯||
 విరిఞ్చశర్వపూర్వకైరభిష్టుతః సురాదిభిః |
 సమస్తదేవగాయకైః ప్రగీత ఆస కేశవః || ౧౭.౫౦||
 అథాఽహ భీష్మకం ప్రభుః స్వయం వరః కిల త్వయా |
 అభీష్టుతః సుతాకృతే శుభాయ తే భవేన్న సః || ౧౭.౫౧||
 ఇయం రమా తవాఽత్మజా బభూవ తాం హరేర్నవ |
 దదాతి చేత్తదా పితా నిర్నిరో వ్రజేదధః || ౧౭.౫౨||
 హితాయ చైతదీరితం తవాన్యథా న చిన్తయ |
 న యోషిదిచ్ఛయా త్వహం బ్రవీమి పశ్య యాదృశః || ౧౭.౫౩||
 ఉదీర్య చైవమిశ్వరశ్చకార హోఽవిరాత్మనః |
 స విశ్వరూపముత్తమం విసంఖ్యశీర్షబాహుకమ్ || ౧౭.౫౪||
 ఆనన్తేజ ఆతతం విసంఖ్యరూపసం యుతమ్ |
 విచిత్రమౌలికుణ్డలాజుదోరుహారనూపురమ్ || ౧౭.౫౫||

జ్వలత్సుకౌస్తుభప్రభాఽభిభాసకం శుభామ్బరమ్ |
 ప్రపశ్య యాదృశాః స్త్రియో మమేత్యదర్శయచ్చియమ్ || ౧౭.౫౬ ||
 అనన్తరూపిణీం పరాం మనుష్యదృష్టితోఽధికామ్ |
 స్వరుగ్మిణీతనోరపి వ్యదర్శయచ్చ దేవతాః || ౧౭.౫౭ ||
 చ్ఛాతదద్భుతం సమీక్ష్య తు ప్రభీత ఆశు భీష్మకః |
 పపాత పాదయోర్విభోః కరోమి తత్తథేతి చ || ౧౭.౫౮ ||
 పునశ్చ విశ్వరూపతాం పిథాయ పద్మలోచనః |
 జగామ పక్షివాహనః పురీం స్వబాహుపాలితామ్ || ౧౭.౫౯ ||
 అపామ్పతిశ్చ మైథిలః స్వయం వరఙ్కృతావపి |
 హరిం వినిశ్చయాదియం వ్రజేదితి స్మ చక్రతుః || ౧౭.౬౦ ||
 స్వయం వరః క్షితేర్భుజాం స్వధర్మ ఇత్యతో ద్వయోః |
 న దోష ఆస భీష్మకో న కేశవార్థమైచ్ఛత || ౧౭.౬౧ ||
 అతో హరా ప్రబోధ్య తం గతే కృపాలుసత్తమే |
 వశీకృతే చ భీష్మకే నృపాస్త్యమస్త్రయన్ పునః || ౧౭.౬౨ ||
 యశశ్చ ధర్మముత్తమం విధిత్పతా వృకోదరే |
 న కేశవేన సూదితో జరాసుతో హి మన్యతే || ౧౭.౬౩ ||
 వరాచ్ఛివస్య మామయం న హస్తుమిష్ట ఉత్తమాత్ |
 అతః శివప్రసాదతో జితోఽపి జేష్య ఉత్తరమ్ || ౧౭.౬౪ ||
 మృధేమృధే జితోఽపి సన్ దృఢాశయా పునః పునః |
 సమీహతే యుధే శివం నచావమన్యతే క్వచిత్ || ౧౭.౬౫ ||
 అతః పునశ్చ భూమిపానువాచ బార్హద్రథః |
 ధిగేవ పౌరుషం హి నో యదేష నోఽజయత్పదా || ౧౭.౬౬ ||
 అభూపతేర్నచాఽసనం ప్రదేయమిత్యదాహృతమ్ |
 అముష్య నస్తదన్యథా బభూవ చిన్తితం నృపాః || ౧౭.౬౭ ||
 అయం నృపోత్తమాఙ్గణే మహేన్ద్రపీఠమారుహత్ |
 సమస్తరాజరాజతామవాప నోఽప్యనిచ్ఛతామ్ || ౧౭.౬౮ ||
 అతః పునః కథం హరిం వయం జయేమ చిన్త్యతామ్ |

యథా వభీష్మకాత్మజామవాప్పుయాచ్చ చేదిరాట్ ॥ ౧౭.౬౯ ॥

చ్చియం హి దత్తపుత్రకో మ ఔరసాద్విశిష్యతే ।

అతో నివేశ్య ఏష మే సురూపిణీ చ రుగ్మిణీ ॥ ౧౭.౭౦ ॥

శివాగమేషు శిష్యకాః సరుగ్మిసాల్యపౌణ్డ్రకాః ।

మమాఖిలా నృపాస్తతః కురుధ్వమేతదేవ మే ॥ ౧౭.౭౧ ॥

ఇతిరితే తు సౌభరాడ్జగాద రుగ్మిసం విదా ।

స్వయం వరో నివర్తితః స్వసారమేష దాస్యతి ॥ ౧౭.౭౨ ॥

నచాతివర్తితుం క్షమః పితాఽస్య చేదిపాయ తామ్ ।

ప్రదాతుకామమాత్మజం వయోగతస్తథాఽబలః ॥ ౧౭.౭౩ ॥

స్వయం తు కృష్ణ ఏత్య నో విజిత్య కన్యకాం హరేత్ ।

తతోఽస్య పూర్వమేవ నో హ్యభావతా కృతా శుభా ॥ ౧౭.౭౪ ॥

ఉపాయ ఏష చిన్తితో మయాఽత్ర మాగధేశ్వర ।

మునిం హి గర్గనామకం హ్యముష్య సాల ఆక్షిపత్ ॥ ౧౭.౭౫ ॥

యదాఽస్య షణ్ణతోదితా మునేః పురో హి తస్య చ ।

పరేణ వృష్ణయోఽహసంశ్చకోప గర్గ ఏషు హా ॥ ౧౭.౭౬ ॥

చకార హి ప్రతిశ్రవం సమార్జయే సుతం ద్రుతమ్ ।

అకృష్ణతాం య ఆనయేద్భువోఽపి వృష్ణినాశకః ॥ ౧౭.౭౭ ॥

యతో హి కృష్ణసం శ్రయాద్భృతాపహాసితా వయమ్ ।

ఇతి బ్రువన్ వనం యయౌ తపశ్చశైవమాచరత్ ॥ ౧౭.౭౮ ॥

స చూర్ణమాయసం త్వదన్ దదర్శ చాబ్ధతః శివమ్ ।

వరం తతోఽభిషేదివాన్ సుతం హారేరభావదమ్ ॥ ౧౭.౭౯ ॥

స విష్ణుదైవతోఽపి సన్ ప్రవిష్ట ఉల్బణాసురైః ।

వ్యధార్ధరేః ప్రతీపకం వ్రతం చ నైష్ఠికం జహౌ ॥ ౧౭.౮౦ ॥

తమార చాఽసురాప్పరా బలిష్ఠపుత్రకామ్యయా ।

చ్చీప్రవిశ్య గోపికాఙ్గనాసమూహమధ్యముల్బణా ॥ ౧౭.౮౧ ॥

స యావనేన భూభృతా హి గోపికాభిరర్చితః ।

అప్రత్రేణ జానతా మునేర్మనోఽనుచిన్తితమ్ ॥ ౧౭.౮౨ ॥

స చాపురస్తనౌ సుతం నిషివ్య యావనాయ చ ।
 దదౌ విమోహితః క్రుధా కిమేతదీశ వైరిణః ॥ ౧౭.౮౩॥
 స ఆశ్రమాచ్చ వైష్ఠికాద్విదూషితః ప్రతీపకృత్ ।
 హరేశ్చ తాపమేయవాన్ జగర్హ చాఽత్మశేముషీమ్ ॥ ౧౭.౮౪॥
 జగామ చారణం హరిం ప్రపాహి మాం సుపాపినమ్ ।
 ఇతి స్మ విష్ణ్వనుజ్ఞయా చకార వైష్ణవం తపః ॥ ౧౭.౮౫॥
 కుతో హి భాగ్యమాపతేన్మునేః శివార్చనే సదా ।
 భవాదృశా హిదానవాః స్థిరాః శివార్చనే సదా ॥ ౧౭.౮౬॥
 సుతోఽస్య కాలనామకో బభూవ కృష్ణమర్దితుమ్ ।
 సదైవ కాలకాఙ్క్షణాత్ప యావనాభిషేచితః ॥ ౧౭.౮౭॥
 తవైవ శిష్య ఏష చాతిభక్తిమాన్ హి శక్జురే ।
 ప్రభూతసేనయా యుతో బలోద్ధతశ్చ సర్వదా ॥ ౧౭.౮౮॥
 తమేష యామి శాసనాత్తవోపనీయ సత్వరమ్ ।
 వికృష్టకం ఊతేస్తల్. అం విధాయ సం రమామ హా ॥ ౧౭.౮౯॥
 తతశ్చ రుగ్మిణీం వయం ప్రదాపయామ చేదిపే ।
 వినాశ్య దేవపక్షిణో యథేష్టమాస్మ సర్వదా ॥ ౧౭.౯౦॥
 ఇతీరితో జరాసుతో బభూవ దుర్మనా భృశమ్ ।
 కిరీటమణ్ణితం శిరశ్చకార చాఽశ్వవాగ్భృశమ్ ॥ ౧౭.౯౧॥
 కరం కరేణ పీడయన్నిశామ్య చాఽత్మనో భుజౌ ।
 జగాద కార్యసిద్ధయే కథం ప్రయాచయే పరమ్ ॥ ౧౭.౯౨॥
 చీఞ్చ! సుదుర్గకార్యసంతతిం హ్యగుః స్మ మద్భుజాశ్రయాః ।
 సమస్తభూతల్. ఏ నృపాః స చాహమేష మాగధః ॥ ౧౭.౯౩॥
 కదాఽప్యచీర్ణమద్య తత్కథం కరోమి కేవలమ్ ।
 గిరీశపాదసం శ్రయః ప్రభుః సమస్తభూభృతామ్ ॥ ౧౭.౯౪॥
 ఇతీరితః స సౌభరాడ్జగాద వాక్యముత్తరమ్ ।
 భవానపి స్మ ముహ్యతే కిమస్మదాదయః ప్రభో ॥ ౧౭.౯౫॥
 స్వశిష్యకైః కృతం తు యత్కిమన్యసాధితం భవేత్ ।
 స్వశిష్యదాసవర్గకైః సమర్థయన్తి భూభుజః ॥ ౧౭.౯౬॥

ఆపి స్మ తే బలాశ్రయప్రవృత్తయోఽస్మదాదయః ।
 పుమాన్ కుతారసంక్లహాదశక్త ఈర్యతే హి కిమ్ ॥ ౧౭.౯౭॥
 కుతారసమ్మితో హ్యసౌ తవైవ యావనేశ్వరః ।
 వినా భవద్బలం క్వచిత్ప్రవర్తితుం నహి క్షమః ॥ ౧౭.౯౮॥
 వరో హి కృష్ణమర్దనే వృతోఽస్య కేవలః శివాత్ ।
 తదస్యశత్రుపీడనాత్త్వమేవ తస్య రక్షకః ॥ ౧౭.౯౯॥
 తవాఖిలైరజేయతా శివప్రసాదతోఽస్తి హి ।
 విశేషతో హరేర్జయే వరాదయం విమార్శ్యతే ॥ ౧౭.౧౦౦॥
 ఇతీరితేఽప్యతృప్తవత్థితే తు బార్హద్రథే ।
 జగామ సౌభమాస్థితః స సౌభరాట్పు యావనమ్ ॥ ౧౭.౧౦౧॥
 స కాలయావనోఽథ తం జరాసుతాన్తికాగతమ్ ।
 నిశమ్య భక్తిపూర్వకం ప్రణమ్య చాఽర్చయద్ధృతమ్ ॥ ౧౭.౧౦౨॥
 జరాసుతో హి దైవతం సమస్తకేశవద్విషామ్ ।
 ఇతి ప్రణమ్య తాం దిశం తదీయమాశ్వపూజయత్ ॥ ౧౭.౧౦౩॥
 తదీరితం నిశమ్య చ ద్రుతం త్రికోటిసంఖ్యయా ।
 అక్షోహిణీకయా యుతః స్వనేనయా నిరాక్రమత్ ॥ ౧౭.౧౦౪॥
 చ్ఛివ్ తదశ్వమూత్రవిష్టయా బభూవ నామత శకృత్ ।
 నదీ సువేగగామినీ కలౌ చ యా వహేద్ధృతమ్ ॥ ౧౭.౧౦౫॥
 పునః పునర్నదీభవం నిశామ్య దేశసంజయమ్ ।
 తదస్యదేశమూత్రితం వ్యశోషయద్ధి మారుతః ॥ ౧౭.౧౦౬॥
 హరిశ్చ వైనతేయయుగ్విచార్య రామసం యుతః ।
 సదాఽతిపూర్ణసం విదప్యజ్ఞోఽథ లీలయాఽస్మరత్ ॥ ౧౭.౧౦౭॥
 యుయుత్సురేష యావనః సమీపమాగతోఽద్య నః ।
 యుయుత్సతామనేన నో జరాసుతోఽభియాస్యతి ॥ ౧౭.౧౦౮॥
 స యాదవాన్ హనిష్యతి ప్రభక్తతస్తు కోపితః ।
 పురా జయాశయా హి నౌ యదూన్న జఘ్నివానసౌ ॥ ౧౭.౧౦౯॥

నిరాశకోఽద్య యాదవానపి స్మ పీడయిష్యతి |
 అతః సముద్రమధ్యగాపురీవిధానమద్య మే |
 ప్రరోచతే నిధానమప్యముత్ర సర్వసాత్త్వతామ్ || ౧౭.౧౦౦ ||
 ఉదీర్య చైవమీశ్వరోఽస్మరత్సురేశవర్ధకిమ్ |
 స భౌవనః సమాగతః కుశస్థలీం వినిర్మమే || ౧౭.౧౦౧ ||
 నిరమ్బుకే తు సాగరే జనార్దనాజ్ఞాయా కృతే |
 మహోదకస్య మధ్యతశ్చకార తాం పురీం శుభామ్ |
 ద్విషట్కయోజనాయతాం పయోబ్ధిమధ్యగోపమామ్ || ౧౭.౧౦౨ ||
 చకార లావణోదకం జనార్దనోఽమృతోపమమ్ |
 సభాం సుధర్మనామకాం దదౌ సమీరణోఽస్య చ || ౧౭.౧౦౩ ||
 శతక్రతోః సభాం తు తాం ప్రదాయ కేశవాయ సః |
 నిధీన్ సమర్వ్య సర్వశో యయా ప్రణమ్య తం ప్రభుమ్ || ౧౭.౧౦౪ ||
 సమస్తదేవతాగణాః స్వకీయమర్పయన్ హరౌ |
 విముచ్య పక్షిపుజ్జవం స యోద్ధమైచ్ఛదమ్యతః || ౧౭.౧౦౫ ||
 చ్ఛ్వాసమస్తమాధురాన్ ప్రభుః కుశస్థలీస్థితాన్ క్షణాత్ |
 విధాయ బాహుయోధకః స యావనం సమభ్యయాత్ || ౧౭.౧౦౬ ||
 అనస్తశక్తిరప్యజః సునీతిదృష్టయే నృణామ్ |
 వ్యవాసయన్నిజాన్ జనాన్ స లీలయైవ కేవలమ్ || ౧౭.౧౦౭ ||
 అనాద్యనస్తకాలకం సమస్తతోకమణ్ణలమ్ |
 యదీక్షయైవ రక్ష్యతే కిమస్య వృష్టిరక్షణమ్ || ౧౭.౧౦౮ ||
 నిరాయుధం చ మామయం వరాచ్ఛివస్య న క్షమః |
 సమస్తసేనయా యతోఽపి యోద్ధమిత్యదర్శయత్ || ౧౭.౧౦౯ ||
 స కృష్ణపన్నగం ఘటే నిధాయ కేశవోఽర్పయత్ |
 నిరాయుధోఽప్యహం క్షమో నిహస్తుమప్రియానితి || ౧౭.౧౧౦ ||
 ఘటం పిపీలికాగణైః ప్రపూర్య యావనోఽస్య చ |
 బహుత్వతో విజ్ఞేష్య ఇత్యహిం మృతం వ్యదర్శయత్ || ౧౭.౧౧౧ ||
 కిమత్ర సత్యమిత్యహం ప్రదర్శయిష్య ఇత్యజః |
 ఉదీర్య దూతమభ్యయాయత్న యావనం ప్రబాధితుమ్ || ౧౭.౧౧౨ ||

స బాహునైవ కేశవో విజిత్య యావనం ప్రభుః ।
 నిహత్య సర్వస్వనికాన్ స్వమస్య యాపయత్పురీమ్ ॥ ౧౬.౧౨౩॥
 సహస్రశస్త్రసంఘాయాన్ సృజన్తమాశు యావనమ్ ।
 న్యపాతయద్రథోత్తమాత్తల్. ఏన కేశవోఽరిహా ॥ ౧౬.౧౨౪॥
 వివాహనం నిరాయుధం విధాయ బాహునా క్షణాత్ ।
 విమూర్చ్ఛితం నచాహనత్పురార్థితం స్మరన్ హరిః ॥ ౧౬.౧౨౫॥
 పురా హి యౌవనాశ్వజే వరప్రదాః సురేశ్వరాః ।
 యయాచిరే జనార్దనం వరం వరప్రదేశ్వరమ్ ॥ ౧౬.౧౨౬॥
 ఆనర్థకో వరోఽమునా వృతోఽపి సార్థకో భవేత్ ।
 చ్ఛ్విఽరిం భవిష్యయావనం దహత్యయం తవేశ్వర ॥ ౧౬.౧౨౭॥
 తథాఽస్త్యితి ప్రభాషితం స్వవాక్యమేవ కేశవః ।
 ఋతం విధాతుమభ్యయాత్ప యౌవనాశ్వజాన్తికమ్ ॥ ౧౬.౧౨౮॥
 ససంజ్ఞకోఽథ యావనో ధరాతల్| ఆత్సముత్థితః ।
 నిపాత్య యాన్తమీశ్వరం స పృష్ఠతోఽన్వయాత్కృధా ॥ ౧౬.౧౨౯॥
 హరిర్గుహాం నృపస్య తు ప్రవిశ్య సం వ్యవస్థితః ।
 స యావనః పదాఽహనన్పుపం స తం దదర్శ హ ॥ ౧౬.౧౩౦॥
 స తస్య దృష్టిమాత్రతో బభూవ భస్మసాక్షణాత్ ।
 స ఏవ విష్ణురవ్యయో దదాహ తం హి వహ్నివత్ ॥ ౧౬.౧౩౧॥
 వరాచ్ఛివస్య దైవతైరవధ్యదానవాన్ పురా ।
 హరేర్వరాన్నిహత్య స ప్రవేద ఆశ్విమం వరమ్ ॥ ౧౬.౧౩౨॥
 సుదీర్ఘసుప్తిమాత్మనః ప్రసుప్తిభక్తకృత్తయమ్ ।
 స్వదృష్టిమాత్రతస్తతో హతః స యావనస్తదా ॥ ౧౬.౧౩౩॥
 ఆతశ్చ పుణ్యమాప్తవాన్ సురప్రసాదతోఽక్షయమ్ ।
 స యౌవనాశ్వజో నృపో న దేవతోషణం వృథా ॥ ౧౬.౧౩౪॥
 తతో హరిం నిరీక్ష్య స స్తుతిం విధాయ చోత్తమామ్ ।
 హరేరనుజ్ఞయా తపశ్చచార ముక్తిమాప చ ॥ ౧౬.౧౩౫॥
 తతో గుహాముఖాద్ధరిర్వినిస్సృతో జరాసుతమ్ ।

సమస్తభూపసం వృతం జిగాయ బాహునేశ్వరః ॥ ౧౭.౧౩౬ ॥

తల్ | ఏన ముష్టిభిస్తథా మహీరుహైశ్చ చూర్ణితాః |
నిపేతురస్య సైనికాః స్వయం చ మూర్చ్ఛితోఽపతత్ ॥ ౧౭.౧౩౭ ॥

సనాల్వపౌణ్డ్రాచేదిపాన్నిపాత్య సర్వభూభుజః |
స పుష్టవే జనార్దనః క్షణేన తాం కుశస్థలీమ్ ॥ ౧౭.౧౩౮ ॥

వీష్ట | ససంజ్ఞకాః సముత్థితాస్తతో నృపాః పునర్యయుః |
జిగీషవోఽథ రుగ్మిణీం విధాయ చేదిపే హరిమ్ ॥ ౧౭.౧౩౯ ॥

సమస్తరాజమణ్డలే వినిశ్చయాదుపాగతే |
సభీష్యకే చ రుగ్మిణి ప్రదాతుముద్యతే ముదా ॥ ౧౭.౧౪౦ ॥

సమస్తలోకయోషితాం వరా విదర్భనన్దనా |
ద్విజోత్తమం హరేః పదోః సకాశమాశ్వయాతయత్ ॥ ౧౭.౧౪౧ ॥

నిశమ్య తద్వచో హరిః క్షణాద్విదర్భకానగాత్ |
తమన్వయాద్ధలాయుధః సమస్తయాదవైః సహ ॥ ౧౭.౧౪౨ ॥

సమస్తరాజమణ్డలం ప్రయాన్తమీక్ష్య కేశవమ్ |
సుయత్తమాత్తకారుకం బభూవ కన్యకావనే ॥ ౧౭.౧౪౩ ॥

పురా ప్రదానతః సురేక్షణచ్చలాదృహిర్గతామ్ |
రథే న్యవేశయద్ధరిః ప్రపశ్యతాం చ భూభృతామ్ ॥ ౧౭.౧౪౪ ॥

జరాసుతాదయో రుషా తమభ్యయుః శరోత్తమైః |
విధాయ తాన్నిరాయుధాన్ జిగామ కేశవః శనైః ॥ ౧౭.౧౪౫ ॥

పునర్గృహీతకారుకాన్ హరిం ప్రయాతుముద్యతాన్ |
న్యవారయద్ధలాయుధో బలాద్భ్రతోర్జితాగ్రణీః ॥ ౧౭.౧౪౬ ॥

తదా సితః శిరోరుహో హరేర్హలాయుధస్థితః |
ప్రకాశమావిశద్భలం విజేతుమత్ర మాగధమ్ ॥ ౧౭.౧౪౭ ॥

స తస్య మాగధో రణే గదానిపాతచూర్ణితః |
పపాత భూతల్. ఏ బలో విజిత్య తం యయౌ పురీమ్ ॥ ౧౭.౧౪౮ ॥

వరోరువేషసం వృతోఽథ చేదిరాట్యమభ్యయాత్ |
తమాససార సాత్యకిర్నదన్మృగాధిపో యథా ॥ ౧౭.౧౪౯ ॥

చిరం ప్రయుధ్య తావుభౌ వరాస్త్రశస్త్రవర్షిణౌ ।
 క్రుధా నిరీక్ష్య తస్థతుః పరస్పరం సుస్ఫరత్తనూ ॥ ౧౭.౧౫౦॥
 చ్ఛ్విఇ| సమానభావమక్షమీ శినేః సుతాత్మజః శరమ్ ।
 అథోద్భబర్హ తత్క్షణాద్భలాన్ముమోచ వక్షసి ॥ ౧౭.౧౫౧॥
 స తేన తాడితోఽపతద్విసంజ్ఞకో నృపాత్మజః ।
 విజిత్య తం స సాత్యకిర్యయౌ ప్రహృష్టమానసః ॥ ౧౭.౧౫౨॥
 అథాపరే చ యాదవా విజిత్య తద్బలం యయుః ।
 పురైవ రుగ్మిపూర్వకాః ప్రజగ్మురమ్యతం ప్రతి ॥ ౧౭.౧౫౩॥
 సహైకలవ్యపూర్వకైః సమేత్య భీష్మకాత్మజః ।
 హరిం వవర్ష సాయకైః స సిం హవన్స్యవర్తత ॥ ౧౭.౧౫౪॥
 అక్షోహిణీత్రయం హరిస్తదా నిహత్య సాయకైః ।
 అవాహనాయుధం వ్యధాన్నిషాదపం శరైః క్షణాత్ ॥ ౧౭.౧౫౫॥
 శరం శరీరనాశకం సమాదదానమీశ్వరమ్ ।
 స ఏకలవ్య ఆశు తం విహాయ దుద్రువే భయాత్ ॥ ౧౭.౧౫౬॥
 ధనుర్భుతాం వరే గతే రణం విహాయ భూభృతః ।
 కరూశరాజపూర్వకాః క్షణాత్ప్రదుద్రువుర్భయాత్ ॥ ౧౭.౧౫౭॥
 అథాఽససాద కేశవం రుషా స భీష్మకాత్మజః ।
 శరామ్బుధార ఆశు తం వివాహనం వ్యధాధరిః ॥ ౧౭.౧౫౮॥
 చకర్త కార్ముకం పునః స ఖడ్గచర్మభృద్ధరేః ।
 రథం సమారుహచ్ఛరైశ్చకర్త ఖడ్గమీశ్వరః ॥ ౧౭.౧౫౯॥
 శరైర్వితస్త్రిమాత్రకైర్విధాయ తం నిరాయుధమ్ ।
 ప్రియావచః ప్రపాలయన్ జహూన వైనమమ్యతః ॥ ౧౭.౧౬౦॥
 నిబద్ధ్య పఞ్చచూల్| ఇనం విధాయ తం వ్యసర్ణయత్ ।
 జగజ్జనిత్రయోరిదం విడమ్బనం రమేశయోః ॥ ౧౭.౧౬౧॥
 సదైకమానసావపి స్వధర్మశాసకౌ నృణామ్ ।
 చ్ఛిక్ష్| రమా హరిశ్చ తత్ర తౌ విజహ్నుర్హి రుగ్మిణౌ ॥ ౧౭.౧౬౨॥
 అథాఽససాద సౌభరాధరిం శరామ్బువర్షణః ।

హరిః శరం యమోపమం ముమోచ తస్య వక్షసి || ౧౭.౧౬౩||

శరణ తేన పీడితః పపాత మన్దచేష్టితః |

చిరాత్తసంజ్ఞకోఽగమత్తినేత్రతోషణేచ్ఛయా || ౧౭.౧౬౪||

సమస్తరాజసన్నిధావయాదవీం మహీమహమ్ |

కరిష్య ఇత్యుదీర్య స వ్యధాత్తపోఽతిదుశ్చరమ్ || ౧౭.౧౬౫||

అథో వివేశ కేశవః పురీం కుశస్థలీం విభుః |

ప్రియాయుతోఽబ్జజాదిభిః సమీడితః సురేశ్వరైః || ౧౭.౧౬౬||

పురా తతో హలాయుధః ప్రియాం నిజాం పురాఽపి హి |

స వారుణీసమాహ్వాయామవాప రైవతీం విభుః || ౧౭.౧౬౭||

పతిం యథాఽనురూపిణం తదీయమేవ పూర్వకమ్ |

పితా తదీయ ఐచ్ఛత ప్రవేత్తుమబ్జసమ్భవాత్ || ౧౭.౧౬౮||

స తత్సదో గతో వరాత్తదీయతః ప్రగీతికామ్ |

నిశమ్య నావిదగ్ధతం యుగోరుకాలపర్యయమ్ || ౧౭.౧౬౯||

నరానయోగ్యగీతికా విమోహయేత్తతో నృపః |

సుమూఢబుద్ధిరస్తతోఽల్పకాల ఇత్యమన్యత || ౧౭.౧౭౦||

స మూర్చ్ఛితః ప్రబోధితోఽబ్జజేన తం త్వప్రచ్ఛత |

సుతాపతిం బలం చ సోఽబ్రవీద్యుగాత్యయే బహౌ || ౧౭.౧౭౧||

స రైవతో బలాయ తాం ప్రదాయ గన్ధమాదనమ్ |

గతోఽత్ర చీర్ణసత్తపా అవాప కేశవాన్తికమ్ || ౧౭.౧౭౨||

బలోఽపి తాం పురాతనప్రమాణసమ్మితాం విభుః |

హలేన చాఽబ్జయా సమాం చకార సత్యవాఞ్ఛితః || ౧౭.౧౭౩||

చ్ఛ్వా తయా రతః సుతావుభౌ శరోల్ముకాభిధావధాత్ |

పురాఽర్యమాం శకౌ సురావుదారచేష్టితో బలః || ౧౭.౧౭౪||

జనార్దనశ్చ రుగ్మిణీకరం శుభే దినేఽగ్రహీత్ |

మహోత్సవస్తదాఽభవత్కుశస్థలీనివాసినామ్ || ౧౭.౧౭౫||

చతుర్ముఖేశపూర్వకాః సురా వియత్యవస్థితాః |

ప్రతుష్టువుర్జనార్దనం రమాసమేతమవ్యయమ్ || ౧౭.౧౭౬||

ముసీన్ద్రదేవగాయనాదయోఽపి యాదవైః సహ ।
విచేరురుత్తమోత్సవే రమారమేశయోగిని ॥ ౧౭.౧౭౭॥
సురాం శకాశ్చ యే నృపాః సమాహుతా మహోత్సవే ।
సపాణ్ణవాః సమాయయుర్ధారిం రమాసమాయుతమ్ ॥ ౧౭.౧౭౮॥
సమస్తలోకసున్దరౌ యుతౌ రమారమేశ్వరౌ ।
సమీక్ష్య మోదమాయయుః సమస్తలోకసజ్జనాః ॥ ౧౭.౧౭౯॥
తయా రమన్ జనార్దనో వియోగశూన్యయా సదా ।
అధత్త పుత్రముత్తమం మనోభవం పురాతనమ్ ॥ ౧౭.౧౮౦॥
చతుస్తనోర్ధారేః ప్రభోస్తృతీయరూపసం యుతః ।
తతస్తదాహ్వయోఽభవత్స రుగ్మిణీసుతో బలీ ॥ ౧౭.౧౮౧॥
పురైవ మృత్యువేఽవదత్తమేవ శమ్భరస్య హా ।
ప్రజాతమబ్జజాఙ్కజస్తవాన్తకోఽయమిత్యపి ॥ ౧౭.౧౮౨॥
స మాయయా హరేః సుతం ప్రగృహ్య సూతికాగృహాత్ ।
అవాక్షిపన్మహోదధాపుపేక్షితోఽరిపాణినా ॥ ౧౭.౧౮౩॥
తమగ్రసజ్జలేచరః స దాశహస్తమాగతః ।
కుమారమస్య తూదరే నిరీక్ష్య శమ్భరే దదుః ॥ ౧౭.౧౮౪॥
విపాట్య మత్స్యకోదరం స శమ్భరః కుమారకమ్ ।
న్యవేదయన్మనోభవప్రియాకరే సురూపిణమ్ ॥ ౧౭.౧౮౫॥
చ్ఛిఽనఙ్గతాముపాగతే పురా హరేణ సాఽఙ్గజే ।
వశం విరిఞ్చశాపతో జగామ శమ్భరస్య హి ॥ ౧౭.౧౮౬॥
పురా హిపఞ్చభర్తృకాం నిశమ్య కఙ్కజోదితామ్ ।
జహాస పార్షతాత్మజాం శశాప తాం తతస్త్వజః ॥ ౧౭.౧౮౭॥
భవాసురేణ దూషితేతి సా తతో హి మాయయా ।
పిథాయ తాం నిజాం తనుం జగామ చాన్యయాఽసురమ్ ॥ ౧౭.౧౮౮॥
గృహేఽపి సాఽసురే స్థితా నిజస్వరూపతోఽసురమ్ ।
న గచ్ఛతి స్మ సా పతిం నిజం సమీక్ష్య హర్షితా ॥ ౧౭.౧౮౯॥
రసాయనైః కుమారకం వ్యవర్థయద్రతిః పతిమ్ ।
స పూర్ణయావనోఽభవచ్ఛతుర్భిరేవ వత్సరైః ॥ ౧౭.౧౯౦॥

పతిం సుపూర్ణయావనం నిరీక్ష్య తాం విషజ్జతిమ్ |
 ఉవాచ కార్తిరమ్బ తే కుచేష్టితం కథం నివృతి || ౧౭.౧౯౧||
 జగాద సాఽఖిలం పతౌ తదస్య జన్మ చాఽగతిమ్ |
 తతోఽగ్రహీత్స తాం ప్రియాం రతిం రమాపతేః సుతః || ౧౭.౧౯౨||
 దదౌ చ మస్త్రముత్తమం సమస్తమాయినాశకమ్ |
 భృగూత్థరామదైవతం రత్విర్హరేః సుతాయ సా || ౧౭.౧౯౩||
 తతః స్వదారధర్షకం సమాహ్వాయద్యుధేఽజ్జజః |
 స శమ్బరం స చైత్య తం యుయోధ శక్తితో బలీ || ౧౭.౧౯౪||
 స చర్మఖడ్గధారిణం వరాస్త్రశస్త్రపాదపైః |
 యదా న యోద్ధుమాశకద్ధరేః సుతం న దృశ్యతే || ౧౭.౧౯౫||
 సహస్త్రమాయముల్బణం త్వదృశ్యమమ్బరాద్గిరీన్ |
 సృజన్తమేత్య విద్యయా జఘాన కృష్ణనన్దనః || ౧౭.౧౯౬||
 స విద్యయా వినాశితోరుమాయ ఆశు శమ్బరః |
 చ్ఛ్వింజకృత్తకన్ధరోఽపతద్వరాసినాఽమునా క్షణాత్ || ౧౭.౧౯౭||
 నిహత్య తం హరేః సుతస్తయైవ విద్యయాఽమ్బరమ్ |
 సమాస్థితః స్వభార్యయా సమం కుశస్థలీం యయౌ || ౧౭.౧౯౮||
 సమస్తవేదినోర్మునిర్నరాన్ విడమ్బమానయోః |
 రమారమేశయోః సుతం జగాద తం స్మ నారదః || ౧౭.౧౯౯||
 స రుగ్మిణీజనార్దనాదిభిః సరామయాదపైః |
 పితామహేన చాఽదరాత్సులాల్. ఇతోఽవసత్సుఖమ్ || ౧౭.౨౦౦||
 తతః పురా స్యమస్తకం హ్యవాప సూర్యమణ్డలే |
 స్థితాద్ధరేః స సత్రజిత్సదాఽత్ర కేశవార్చకః || ౧౭.౨౦౧||
 సదాఽస్య విష్ణుభావినోఽప్యతీవ లోభమాన్తరమ్ |
 ప్రకాశయన్ రమాపతిర్యయాచ ఈశ్వరో మణిమ్ || ౧౭.౨౦౨||
 స తం న దత్తవాం స్తతోఽనుజో నిబద్ధ్య తం మణిమ్ |
 వనం గతః ప్రసేనకో మృగాధిపేన పాతితః || ౧౭.౨౦౩||
 తదా స సత్రజిద్ధరిం శశం స సోదరాన్తకమ్ |

ఉపాం శు వర్తనా తతో హరిః సయాదవో యయా ॥ ౧౭.౨౦౪॥
 వనే స సిం హసూదితం పదైః ప్రదర్శ్య వృష్ణినామ్ ।
 ప్రసేనమృక్షపాతితం స సిం హమప్యదర్శయత్ ॥ ౧౭.౨౦౫॥
 తతో నిధాయ తాన్ బిలం స జామ్బవత్పరిగ్రహమ్ ।
 వివేశ తత్ర సం యుగం బభూవ తేన చేశితుః ॥ ౧౭.౨౦౬॥
 యుయోధ మన్దమేవ స ప్రభుః స్వభక్త ఇత్యజః ।
 చకార చోగ్రమస్తతః ప్రకాశయన్ స్వమస్య హి ॥ ౧౭.౨౦౭॥
 స ముష్టిపిష్టవిగ్రహో నితాన్తమాపదం గతః ।
 జగామ చేతసా రఘూత్తమం నిజం పతిం గతిమ్ ॥ ౧౭.౨౦౮॥
 చ్ఛీఞ్చస్మృతిం గతే తు రాఘవే తదాకృతిం యదూత్తమే ।
 సమస్తభేదవర్జితాం సమీక్ష్య సోఽయమిత్యవేత్ ॥ ౧౭.౨౦౯॥
 తతః క్షమాపయన్ సుతాం ప్రదాయ రోహిణీం శుభామ్ ।
 మణిం చ తం నునావ స ప్రపన్న ఆశు పాదయోః ॥ ౧౭.౨౧౦॥
 విధాయ చక్రదారితం సుజిర్ణదేహమస్య సః ।
 యువానమాశు కేశవశ్చకార వేదనాం వినా ॥ ౧౭.౨౧౧॥
 విధాయ భక్తవాఞ్శ్చతం ప్రియాసహాయ ఈశ్వరః ।
 ప్రగృహ్య తం మహామణిం వినిర్యయౌ గుహాముఖాత్ ॥ ౧౭.౨౧౨॥
 గుహాప్రవిష్టమీశ్వరం బహూన్యహాన్యనిర్గతమ్ ।
 ప్రతీక్ష్య యాదవాస్తు యే గతా గృహం తదాఽహృషుః ॥ ౧౭.౨౧౩॥
 సమస్తవృష్ణిసన్నిధౌ యదూత్తమః స్యమస్తకమ్ ।
 దదౌ చ సత్రజిత్కరే స విచ్ఛవిర్భూభూవ హ ॥ ౧౭.౨౧౪॥
 స దుర్యశో రమాపతావనూచ్య మిథ్యయా తపన్ ।
 స్వపాపహానకాఙ్క్షయా దదౌ సుతాం జనార్దనే ॥ ౧౭.౨౧౫॥
 మణిం చ తం ప్రదాయ తం ననామ హ క్షమాపయన్ ।
 మణిం పునర్దదౌ హరిర్ముమోద సత్యభామయా ॥ ౧౭.౨౧౬॥
 రమైవ సా హిభూరితి ద్వితీయమూర్తిరుత్తమా ।
 బభూవ సత్రజిత్సుతా సమస్తతోకసుందరీ ॥ ౧౭.౨౧౭॥

తతో హి సా చ రుగ్మిణీ ప్రియే ప్రియాసు తేఽధికమ్ ।
 జనార్దనస్య తే హరేః సదాఽవియోగినీ యతః ॥ ౧౭.౨౧౮॥
 అథాఽప సామ్బనామకం సుతం చ రోహిణీ హరేః ।
 చతుర్ముఖాం శసం యుతం కుమారమేవ షణ్ముఖమ్ ॥ ౧౭.౨౧౯॥
 ఇతి ప్రశాసతి ప్రభౌ జగజ్జనార్దనేఽఖిలమ్ ।
 అగణ్యసద్గుణార్ణవే కదాచిదాయయా ద్విజః ॥ ౧౭.౨౨౦॥
 చ్ఛ్విప్ జనార్దనః స నామతో రమేశపాదసం శ్రయః ।
 స మానితశ్చ విష్ణునా ప్రణమ్య వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౧౭.౨౨౧॥
 క్షమస్య మే వచః ప్రభో బ్రవీమ్యతీవ పాపకమ్ ।
 యతః సుపాపదూతకస్తతో హి తాదృశం వచః ॥ ౧౭.౨౨౨॥
 న తేఽస్త్యగోచరం క్వచిత్తథాఽపి చాఽజ్ఞయా వదే ।
 వదేతి చోదీతోఽమనా ద్విజో జగాద మాధవమ్ ॥ ౧౭.౨౨౩॥
 సుతౌ హి సాల్యభూపతేర్బభూవతుః శివాశ్రయౌ ।
 శివప్రసాదసమ్భవౌ పితుస్తుపోబలేన తౌ ॥ ౧౭.౨౨౪॥
 అజేయవధ్యతాం చ తౌ శివాద్వరం సమాపతుః ।
 జరాసుతస్య శిష్యకౌ తపోబలేన కేవలమ్ ॥ ౧౭.౨౨౫॥
 మహోదరం చ కుణ్డధారిణం చ భూతకావుభౌ ।
 తథాఽజితావధ్యకౌ దిదేశ శక్జ్కరస్తయోః ॥ ౧౭.౨౨౬॥
 తయోః సహాయ ఏవ తౌ వరాచ్ఛివస్య భూతకౌ ।
 అజేయతామవాపతుర్పచాన్యథాఽమరావపి ॥ ౧౭.౨౨౭॥
 అజేయతామవధ్యతామవాప్య తావుభౌ శివాత్ ।
 పితుస్తు రాజసూయితాం సమిచ్ఛతో మదోద్ధతో ॥ ౧౭.౨౨౮॥
 జరాసుతో గురుత్వతో విరోధుమత్ర నేచ్ఛతి ।
 నృపాం స్తు దేవపక్షిణో విజిత్య కర్తుమిచ్ఛతః ॥ ౧౭.౨౨౯॥
 స్వయం హి రాజసూయితాం జరాసుతో న మన్యతే ।
 యతో హి వైష్ణవం క్రతుం తమాహురీశ వైదికాః ॥ ౧౭.౨౩౦॥
 ఇమౌ పితుర్యశోఽర్థినౌ పరాభవాయ తే తథా ।
 సమిచ్ఛతోఽద్య తం క్రతుం భవంతమూచతుశ్చ తౌ ॥ ౧౭.౨౩౧॥

సముద్రసం శ్రయో భవాన్ బహూన్ ప్రగృహ్య లావణాన్ ।
 చ్ఛ్విస్సుభారకానుపైహి నావితి క్షమస్వ మే వచః ॥ ౧౭.౨౩౨॥
 ఇతిర్య తం ననామ స ప్ర చాహసన్ స్మ యాదవాః ।
 హరిస్తు సాత్యకిం వచో జగాద మేఘనిస్వనః ॥ ౧౭.౨౩౩॥
 ప్రయాహి సాత్యకే వచో బ్రవీహి మే నృపాధమా ।
 సమేత్య వాం వరాయుధైః కరం దదాన్యసం శయమ్ ॥ ౧౭.౨౩౪॥
 ఉపైతమాశు సం యుగార్థినౌ చ పుష్కరం ప్రతి ।
 ఇతిరితః శినేః సుతో జగామ విప్రసం యుతః ॥ ౧౭.౨౩౫॥
 ఉపేత్య తౌ హరేర్వచో జగాద సాత్యకిర్బలీ ।
 విధాయ తౌ తృణోపమా గిరా జగామ కేశవమ్ ॥ ౧౭.౨౩౬॥
 తతః పురైవ తావుభౌ ద్విజం హరస్వరూపిణమ్ ।
 సుదుఃఖవాసనామకం ప్రచక్రతుస్తృణోపమమ్ ॥ ౧౭.౨౩౭॥
 దశత్తికైః శతైర్వృతో యతీశ్వరైః స సర్వవిత్ ।
 విపాటితాత్మకౌపినాదిసర్వమాత్రకోఽభవత్ ॥ ౧౭.౨౩౮॥
 వరాత్స్వసమ్భవాదసౌ న శాపశక్తిమానభూత్ ।
 తతః సమస్తభిజ్ఞానోరుశక్తిమాప కేశవమ్ ॥ ౧౭.౨౩౯॥
 స తాన్ సమర్చ్య మాధవః ప్రదాయ చోరుమాత్రకాః ।
 యయా చ తైః సమన్వితో వధాయ సాల్వపుత్రయోః ॥ ౧౭.౨౪౦॥
 తమత్రిజం హరాత్మకం యతో హి వేద మాగధః ।
 తతోఽత్యజత్స్వశిష్యకౌ నిశమ్య తత్ప్రతిపకౌ ॥ ౧౭.౨౪౧॥
 హరో తు పుష్కరం గతే మునీశ్వరైః సమర్చితే ।
 సమీయతుశ్చ తావుభావథాత్ర హం సడిభకౌ ॥ ౧౭.౨౪౨॥
 స బ్రహ్మాదత్తనామకోఽత్ర తత్ప్రతిపాఽప్యపాయయా ।
 సమాగతౌ చ భూతకౌ శివస్య యౌ పురస్సరో ॥ ౧౭.౨౪౩॥
 చ్ఛ్విస్సా విచక్రనామకోఽసురః పురా విరిజ్ఞాతో వరమ్ ।
 అవధ్యతామజేయతామవాప్య బాధతే సురాన్ ॥ ౧౭.౨౪౪॥
 స చాభవత్తయోః సఖా సహాయకామ్యయాఽగమత్ ।

హిడిమ్బురాక్షసోఽపి యః పురాఽప శక్కురాద్వరమ్ || ౧౭.౨౪౫||

న జీయసే న వధ్యసే కుతశ్చనేతి తోషితాత్ |

స చైతయోః సఖాఽభవత్సమాజగామ తత్ర చ || ౧౭.౨౪౬||

అక్షోహిణీదశాత్మకం బలం తయోర్భూభూవ హ |

విచక్రగం షడాత్మకం తథైకమేవ రాక్షసమ్ || ౧౭.౨౪౭||

ద్విరష్టనేనయా యుతౌ సహైకయైవ తౌ నృపౌ |

సమీయతుర్యుధే హరిం హరిశ్చ తౌ ససార హ || ౧౭.౨౪౮||

అథ ద్వయోర్ద్వయోరభూద్రణో భయానకో మహాన్ |

హరిర్విచక్రమేయివాన్ బలశ్చ హం సముద్ధతమ్ || ౧౭.౨౪౯||

తదాఽస్య చానుజం యయా శినిప్రవీర ఆయుధీ |

గదశ్చ నామతోఽనుజో హరేః స రోహిణీసుతః || ౧౭.౨౫౦||

పురా స చణ్డకో గణో హరేర్నివేదితాశనః |

సమాహ్వయద్రణాయ వై తయోః స తాతమేవ హి || ౧౭.౨౫౧||

అక్షోహిణీత్రయాన్వితాః సమస్తయాదవాస్తదా |

త్రిలోచనానుగౌ చ తౌ న్యవారయన్ సరాక్షసౌ || ౧౭.౨౫౨||

హరిర్విచక్రమోజసా మహాస్త్రశస్త్రవర్షిణమ్ |

వివాహనం నిరాయుధం క్షణాచ్ఛకార సాయతైః || ౧౭.౨౫౩||

పునశ్చ పాదపాన్ గిరీన్ ప్రముఞ్చతోఽరిణాఽరిహా |

శిరో జహార దేవతా వినేదురత్ర హర్షితాః || ౧౭.౨౫౪||

ప్రసూనవర్షిభిః స్తుతశ్చతుర్ముఖాదిభిః ప్రభుః |

ససార తౌ హరానుగౌ ప్రభక్షకౌ స సాత్త్వతామ్ || ౧౭.౨౫౫||

చ్ఛ్విప్సా సమస్తయాదవాన్ రణే విధూయ తౌ జనార్దనమ్ |

ఉపేత్య చాం సగౌ హరేరదం శతాం సుకర్ణకౌ || ౧౭.౨౫౬||

స తౌ భుజప్రవేగతో విధూయ శక్కురాలయే |

న్యపాతయద్బలార్ణవోఽమితస్య కిం తదుచ్యతే || ౧౭.౨౫౭||

ప్రభక్షయన్తమోజసా హిడిమ్బుముద్ధతం బలమ్ |

సహోగ్రసేనకో యయా పితా హరేః శరాన్ క్షిపన్ || ౧౭.౨౫౮||

తయో రథో సహాయుధౌ ప్రభక్ష్య రాక్షసో బలీ ।
 ప్రగృహ్య తావభాషత ప్రయాతమాశు మే ముఖమ్ ॥ ౧౭.౨౫౯॥
 తదా గదావరాయుధః సహైవ హం సభూభృతా ।
 ప్రయుద్ధ్యమాన ఆయయౌ విహాయ తం హలాయుధః ॥ ౧౭.౨౬౦॥
 తమాగతం సమీక్ష్య తౌ విహాయ రాక్షసాధిపః ।
 ఉపేత్య ముష్టినాఽహనద్బలం స వక్షసి క్రుధా ॥ ౧౭.౨౬౧॥
 ఉభౌ హి బాహుషాల్ | ఇనావయుద్ధ్యతాం చ ముష్టిభిః ।
 చిరం ప్రయుద్ధ్య తం బలోఽగ్రహీత్స జఙ్ఘయోర్విభుః ॥ ౧౭.౨౬౨॥
 అదైనముద్భృతం బలాద్బలః స దూరమాక్షిపత్ ।
 పపాత పాదయోజనే స నాఽజగామ తం పునః ॥ ౧౭.౨౬౩॥
 విహాయ సైనికాంశ్చ తౌ నృపౌ యయౌ వనాయ సః ।
 నిహత్య తస్య రాక్షసాన్ హలాయుధో ననాద హ ॥ ౧౭.౨౬౪॥
 గదస్తు సాల్యభూభృతా వయోగతేన యోధయన్ ।
 వివాహనం నిరాయుధం చకార సోఽప్యపాద్రవత్ ॥ ౧౭.౨౬౫॥
 సుతేన తస్య కన్యసా యుయోధ సాత్యకీ రథీ ।
 వరాస్త్రశస్త్రయోధినౌ విజప్రాతుశ్చ తావుభౌ ॥ ౧౭.౨౬౬॥
 చిరం ప్రయుద్ధ్య సాత్యకిః స హం సకన్యసా బలీ ।
 చ్ఛ్విషతి శతం సపఞ్చుకం రణే చకర్త తస్య ధన్వనామ్ ॥ ౧౭.౨౬౭॥
 స ఖడ్గచర్మభృద్రణేఽభ్యయాత్సుతాత్మజం శినేః ।
 స చైనమభ్యయాత్తథా వరాసిచర్మభృద్విభీః ॥ ౧౭.౨౬౮॥
 ద్విషోడశప్రభేదకం వరాసియుద్ధమశ్రమౌ ।
 ప్రదర్శ్య నిర్విశేషకావుభౌ వ్యవస్థితౌ చిరమ్ ॥ ౧౭.౨౬౯॥
 పరస్పరాన్తరైషిణౌ నచాన్తరం వ్యపశ్యతామ్ ।
 తతో విహాయ సంగరం గతౌ నిరర్థకం త్వితి ॥ ౧౭.౨౭౦॥
 తతః స హం ససం యతో జగామ యోద్ధుమచ్యుతమ్ ।
 క్షణేన తౌ నిరాయుధౌ చకార కేశవః శరైః ॥ ౧౭.౨౭౧॥
 హతం చ సైన్యమేతయోశ్చతుర్థభాగశేషితమ్ ।

క్షణేన కేశవేన తద్భయాదపేయతుశ్చ తౌ || ౧౭.౨౭౨ ||
 స పుష్కరేక్షణస్తదా సురైర్నుతోఽథ పుష్కరే |
 ఉవాస తాం నిశాం ప్రభుః సయాదవోఽమితప్రభః || ౧౭.౨౭౩ ||
 పరే దినే జనార్దనో నృపాత్మజౌ ప్రవిద్రుతౌ |
 యమస్వసుస్తతే ప్రభుః సమాససాద పృష్ఠతః || ౧౭.౨౭౪ ||
 స రౌహిణీయసం యుతః సమన్వితశ్చ నేనయా |
 స్వశిష్టనేనయా వృతౌ పలాయినావవారయత్ || ౧౭.౨౭౫ ||
 నివృత్య తౌ స్వనేనయా శరోత్తమైర్షవర్షతుః |
 సుకోపితౌ సమస్తశో యదూనవార్యపౌరుషౌ || ౧౭.౨౭౬ ||
 అథాఽససాద హం సకో హలాయుధం మహాధనుః |
 ఆనస్తరోఽన్య సాత్యకిం గదం చ సర్షసైనికాన్ || ౧౭.౨౭౭ ||
 స సాత్యకిం నిరాయుధం వివాహనం వివర్మకమ్ |
 వ్యధాద్గదం చ తౌ రణం విహాయ హాపజగ్మతుః || ౧౭.౨౭౮ ||
 చ్ఛ్విక్ష్ విధూయ సైనికాంశ్చ స ప్రగృహ్య చాపమాతతమ్ |
 హరిం జగామ చోన్నదన్మహాస్త్రశస్త్రవర్షణః || ౧౭.౨౭౯ ||
 తమాశు కేశవోఽరిహా సమస్తసాధనోఽజ్ఞితమ్ |
 క్షణాచ్ఛకార సోఽప్యగాద్విస్ఫుజ్య తం హలాయుధమ్ || ౧౭.౨౮౦ ||
 హలాయుధో నిరాయుధం విధాయ హం సమోజసా |
 వికృష్టచాప ఆగతం దదర్శ తస్య చానుజమ్ || ౧౭.౨౮౧ ||
 స హం స ఆశు కార్ముకం పునః ప్రగృహ్య తం బలమ్ |
 యదాఽససాద కేశవో న్యవారయత్తమోజసా || ౧౭.౨౮౨ ||
 శినేః సుతాత్మజోఽప్యసా విహాయ హం సకానుజమ్ |
 రథాన్తరం సమాస్థితో జగామ తాతమస్య చ || ౧౭.౨౮౩ ||
 వయోగతః పితా తయోర్యుయోధ తేన వృష్టినా |
 శరం చ కణ్ఠకూబరే వ్యసర్ణయత్స సాత్యకేః || ౧౭.౨౮౪ ||
 స సాత్యకిర్ధృథాహతో జగామ మోహమాశు చ |
 సులబ్ధసంజ్ఞ ఉత్థితః సమాదదేఽర్ధచన్ద్రకమ్ || ౧౭.౨౮౫ ||

స తేన తచ్చిరో బలీ చకర్త శుక్లమూర్ధజమ్ ।
 యదమ్బయాఽభికామితం పురా పపాత తక్షితౌ ॥ ౧౭.౨౦౬ ॥
 నదంశ్చ సాత్యకిర్వారేర్జగామ పార్శ్వముద్ధతః ।
 బలోఽపి హం సకానుజం యుయోధ సేనయా యుతమ్ ॥ ౧౭.౨౦౭ ॥
 హరిస్తు హం సముల్బణైః శరైః సమర్థయన్ బలమ్ ।
 జఘాన తస్య సర్వశో న కశ్చిదత్ర శేషితః ॥ ౧౭.౨౦౮ ॥
 స ఏక ఏవ కేశవం మహాస్త్రముకృసార హ ।
 నివార్య తాని సర్వశో హరిర్నిజాస్త్రమాదదే ॥ ౧౭.౨౦౯ ॥
 స వైష్ణవాస్త్రముద్యతం నిరీక్ష్య యానతో మహీమ్ ।
 గతః పరాద్రవద్భయాత్పపాత యామునోదకే ॥ ౧౭.౨౧౦ ॥
 చ్చ! వరాస్త్రపాణిరీశ్వరః పదాఽహనచ్చిరస్యముమ్ ।
 స మూర్ఛితో ముఖేఽపతన్మహాభుజఙ్గమస్య హ ॥ ౧౭.౨౧౧ ॥
 స ధార్తరాష్ట్రకోదరే యథా తమోఽన్ధమేయివాన్ ।
 తథా సుదుఃఖసం యతో వసన్మనోః పరం మ్రియేత్ ॥ ౧౭.౨౧౨ ॥
 తతోఽన్ధమేవ తత్తమో హరేర్ద్విడేతి నిశ్చయాత్ ।
 తదాఽస్య చానుజోఽగ్రజం విమార్గయన్ జలేఽపతత్ ॥ ౧౭.౨౧౩ ॥
 విహాయ రోహిణీసుతం జలే నిమజ్జ్య మార్గయన్ ।
 అపశ్యమాన ఆత్మనో వ్యపాటయచ్చ కాకుదమ్ ॥ ౧౭.౨౧౪ ॥
 విహాయ దేహముల్బణం తమోఽవతార్య చాగ్రజమ్ ।
 ప్రతీక్షమాణ ఉల్బణం సమత్తి తత్సుఖేతరమ్ ॥ ౧౭.౨౧౫ ॥
 తతో హరిర్బలైర్మతో బలాన్వితో మునీశ్వరైః ।
 సమం కుశస్థలీం యయౌ స్తుతః కశఙ్కరాదిభిః ॥ ౧౭.౨౧౬ ॥
 స్వకీయపాదపల్లవాశ్రయం జనం ప్రహర్షయన్ ।
 ఉవాస నిత్యసత్సుఖార్ణవో రమాపతిర్గృహ ॥ ౧౭.౨౧౭ ॥
 ఇతి శ్రీమదానన్దతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 హంసడిభకవధో నామ సప్తదశోఽధ్యాయః ॥

అథ అష్టాదశోఽధ్యాయః ।

(భీమార్జునదిగ్విజయః)

ఓం । యదా రామాదవాప్తాని దివ్యాస్త్రాణి ప్రపేదిరే ।
 ద్రోణాత్కుమారాస్తేషాస్వీతస్వర్షేష్యపృథికోఽర్జునః ॥ ౧౮.౧॥

నిజప్రతిభయా జానన్ సర్వాస్త్రాణి తతోఽధికమ్ ।
 నాస్త్రయుధం క్వచిద్భీమో మన్యతే ధర్మమజ్ఞాసా ॥ ౧౮.౨॥

నహి భాగవతో ధర్మో దేవతాభ్యుపయాచనమ్ ।
 జ్ఞానభక్తీ హరేస్తుప్తిం వినా విష్ణోరపి క్వచిత్ ॥ ౧౮.౩॥

నాఽకాఙ్గ్యం కిముతాన్యేభ్యో హ్యస్త్రం కామ్యఫలప్రదమ్ ।
 శుద్ధే భాగవతే ధర్మే నిరతో యద్వ్యుకోదరః ॥ ౧౮.౪॥

న కామ్యకర్మకృత్తస్మాన్నాయాచద్దేవమానుషాన్ ।
 న హరిశ్చార్థితస్తేన కదాచిత్కామలిప్పయా ॥ ౧౮.౫॥

భిక్షామటంశ్చ హుజ్కారాత్కరవద్వైశ్యతోఽగ్రహీత్ ।
 నాన్యదేవా నతాస్తేన వాసుదేవాన్న పూజితాః ॥ ౧౮.౬॥

న ప్రతీపం హరేః క్వాపి న కరోతి కథఞ్చన ।
 అనుపస్కరిణో యుద్ధే నాభియాతి హ్యుపస్కరీ ।
 నాపయాతి యుధః క్వాపి న క్వచిచ్ఛద్య చాఽచరేత్ ॥ ౧౮.౭॥

నైవోర్షదైహికానుజ్ఞామవైష్ణవకృతేఽకరోత్ ।
 న కరోతి స్వయం నైషాం ప్రియమప్యాచరేత్క్వచిత్ ॥ ౧౮.౮॥

సఖ్యం నావైష్ణవైశ్చక్రే ప్రతీపం వైష్ణవే నచ ।
 పరోక్షేఽపి హరేర్నిన్దాకృతో జిహ్వాం ఛినత్తి చ ॥ ౧౮.౯॥

ప్రతీపకారిణో హన్తి విష్ణోర్వైనానజీఘనత్ ।
 న సం శయం కదాఽప్యేష ధర్మే జ్ఞానేఽపి వాఽకరోత్ ॥ ౧౮.౧౦॥

విద్యోపజీవనం నైష చకారాఽపద్యపి క్వచిత్ ।
 చ్చీఽతో న ధర్మనహుషౌ ప్రత్యువాచ కథఞ్చన ॥ ౧౮.౧౧॥

ఆజ్ఞయైవ హరేర్ద్రోణేరస్త్రాణ్యస్త్రైరశాతయత్ ।
 అదృశ్యోఽలమ్బుసో భగోన్ నాన్యత్ర తు కథఞ్చన ॥ ౧౮.౧౨॥

నహ్యస్త్రయుద్ధే సదృశో ద్రాణేరస్త్యర్జునాదృతే ।
 సర్వవిత్త్వం తతో భీమే ప్రదర్శయితుమీశ్వరః ।
 అదాదాజ్ఞామస్త్రయుద్ధే తథైవాలముప్సం ప్రతి ॥ ౧౮.౧౩॥
 ప్రత్యక్షీభూతదేవేషు బన్ధజ్యేష్ఠేషు వా నతిమ్ ।
 మర్యాదాస్థితయేఽశాసద్భగవాన్ పురుషోత్తమః ॥ ౧౮.౧౪॥
 తత్రాపి విష్ణుమేవాసౌ నమేన్నాన్యం కథంచన ।
 ఆజ్ఞయైవాస్త్రదేవాంశ్చ ప్రేరయామాస నార్థనాత్ ॥ ౧౮.౧౫॥
 అన్యేనమేవ తద్ధర్మే కృష్ణైకా సం స్థితా సదా ।
 ధృతరాష్ట్రాదపి వరం తతో నాఽత్కార్థమగ్రహీత్ ॥ ౧౮.౧౬॥
 నాశపద్ధార్తరాష్ట్రాంశ్చ మహాపద్యపి సా తతః ।
 న వాచా మనసా వాఽపి ప్రతీపం కేశవేఽచరత్ ॥ ౧౮.౧౭॥
 అన్యే భాగవతత్వేఽపి ఖిన్నధర్మాః క్వచిత్క్వచిత్ ।
 స్యమన్తకార్థే రామోఽపి కృష్ణస్య విమనాఽభవత్ ॥ ౧౮.౧౮॥
 అవమేనేఽర్జునః కృష్ణం విప్రస్య శిశురక్షణే ।
 ప్రద్యుమ్న ఉద్ధవః సామోఽనిరుద్ధాద్యాశ్చ సర్వశః ॥ ౧౮.౧౯॥
 హరేరిష్టం సుభద్రాయాః ఫల్గునే దానమజ్ఞాసా ।
 జ్ఞాత్వాఽపి రురుధుః సమ్యక్సాత్యకీః కృష్ణసమ్మితమ్ ॥ ౧౮.౨౦॥
 కదాచిన్మన్యతే పార్థం ధర్మజోఽపి నరం హరిమ్ ।
 మత్వాఽబిభేజ్జరాసన్ధవధే కృష్ణముదీరితుమ్ ॥ ౧౮.౨౧॥
 బన్ధనం శఙ్కమానో హి కృష్ణస్య విదురోఽపితు ।
 కౌరవేయసభామధ్యే నావతారమరోచయత్ ॥ ౧౮.౨౨॥
 చ్చీఞంఅకులః కరదానాయ ప్రేషయామాస కేశవే ।
 అవమేనే హరేర్బుద్ధిం సహదేవః కులక్షయాత్ ॥ ౧౮.౨౩॥
 దేవకీవసుదేవాద్యా మేనిరే మానుషం హరిమ్ ।
 భీష్మస్తు భార్గవం రామమవమేనే యుయోధ చ ॥ ౧౮.౨౪॥
 ద్రోణకర్ణద్రోణికృపాః కృష్ణాభావే మనో దధుః ।
 దేవాః శివాద్యా అపితు విరోధం చక్రీరే క్వచిత్ ॥ ౧౮.౨౫॥

ఋషిమానుషగర్భర్వా వక్తవ్యాః కిమతః పరమ్ |
 జన్మజన్మాన్తరేఽజ్ఞానాదవజానన్తి యత్సదా || ౧౮.౨౬ ||
 తస్మాదేకో వాయురేవ ధర్మే భాగవతే స్థిరః |
 లక్ష్మీః సరస్వతీ చేతి పరశుక్లత్రయం శ్రుతమ్ || ౧౮.౨౭ ||
 సర్వమేతచ్చ కథితం తత్రతత్రామితాత్మనా |
 వ్యాసేనైవ పురాణేషు భారతే చ స్వసం విదా || ౧౮.౨౮ ||
 యదా తే సర్వశస్త్రాస్త్రవేదినో రాజపుత్రకాః |
 బభూవూ రజ్గమధ్యే తాన్ భారద్వాజోఽప్యదర్శయత్ || ౧౮.౨౯ ||
 రక్తచన్దనసత్పుష్పవస్త్రశస్త్రగుల్ | ఓదనైః |
 సమూప్యజ్య భార్గవం రామమనుజుజ్ఞే కుమారకాన్ || ౧౮.౩౦ ||
 తే భీష్మద్రోణవిదురగాన్ధారీధృతరాష్ట్రకాన్ |
 సరాజమణ్డలాన్నత్వా కున్తిం చాదర్శయన్చుమ్ || ౧౮.౩౧ ||
 సర్వైః ప్రదర్శితేఽస్త్రై తు ద్రోణాదాత్మమహాస్త్రవిత్ |
 ద్రోణీరస్త్రాణ్యమేయాని దర్శయామాస చాధికమ్ || ౧౮.౩౨ ||
 తతోఽప్యతితరాం పార్థో దివ్యాస్త్రాణి వ్యదర్శయత్ |
 అవిధ్యన్మాశకే పాదే పక్షిణః పక్ష్య ఏవ చ |
 ఏవమాదీని చిత్రాణి బహూన్యేష వ్యదర్శయత్ || ౧౮.౩౩ ||
 చ్చివ్ తదైవ కర్ణ ఆగత్య రామోపాత్తాస్త్రసమ్పదమ్ |
 దర్శయన్నధికః పార్థాదభూద్రాజన్యసం సది || ౧౮.౩౪ ||
 కున్తి నిజం సుతం జ్ఞాత్వా లజ్జయా నావదచ్చ తమ్ |
 పార్థోఽసహం స్తం యుద్ధాయైవాఽహ్వయామాస సం సది || ౧౮.౩౫ ||
 రణాయాక్షత్రియాహ్వనం జానన్ ధర్మప్రతీపకమ్ |
 భీమో నివార్య భీభత్సుం కర్ణాయాదాత్ప్రోదకమ్ || ౧౮.౩౬ ||
 అక్షత్రసం స్కారయుతో జాతోఽపి క్షత్రియే కులే |
 న క్షత్రియో హి భవతి యథా వ్రాత్యో ద్విజోత్తమః || ౧౮.౩౭ ||
 నిరుత్తరే కృతే కరే భీమేనైవ సుయోధనః |
 అభ్యషేచయదగ్గేషు రాజానం పిత్రనుజ్ఞయా |
 ధృతరాష్ట్రః పక్షపాతాత్పుత్రస్యానువశోఽభవత్ || ౧౮.౩౮ ||

అభిషిక్తే తదా కర్ణే ప్రాయాదధిరథః పితా ।
 సర్వరాజసదోమధ్యే వవన్దే తం వృషా తదా ।
 తుతుమః కర్మణా తస్య సన్తః సర్వే సమాగతాః ॥ ౧౮.౩౯ ॥
 భీమదుర్యోధనౌ తత్ర శిక్షాసన్దర్శనచ్ఛలాత్ ।
 సమాదాయ గదే గుర్వి సం రమాభదభ్యుదీయతుః ॥ ౧౮.౪౦ ॥
 దేవాసురమనుష్యాది జగదేతచ్ఛరాచరమ్ ।
 సర్వం తదా ద్విధా భూతం భీమదుర్యోధనాశ్రయాత్ ॥ ౧౮.౪౧ ॥
 దేవా దేవానుకూలాశ్చ భీమమేవ సమాశ్రితాః ।
 అసురా ఆసురాశ్చైవ దుర్యోధనసమాశ్రయాః ।
 ద్విధాభూతా మానుషాశ్చ దేవాసురవిభేదతః ॥ ౧౮.౪౨ ॥
 జయ భీమ మహాబాహో జయ దుర్యోధనేతి చ ।
 హుక్కూరాంచైవ భిట్కూరాంశ్చక్రుర్దేవాసురా అపి ॥ ౧౮.౪౩ ॥
 దృష్ట్వా జగత్సుసం రబ్ధం ద్రోణోఽథ ద్విజసత్తమః ।
 నేదం జగద్వినశ్యేత భీమదుర్యోధనాశ్రయాత్ ।
 చ్ఛ్విః ఇతి పుత్రేణ తౌ పీరౌ న్యవారయదరిన్దమా ॥ ౧౮.౪౪ ॥
 స్వకీయాయాం స్వకీయాయాం యోగ్యతాయాం నతు క్వచిత్ ।
 యువయోః సమ ఇత్యుక్త్వా ద్రౌణిరేతౌ న్యవారయత్ ।
 ద్రోణాజ్ఞాయా వారితౌ తౌ యయతుః స్వం స్వమాలయమ్ ॥ ౧౮.౪౫ ॥
 సురాసురాన్ సుసం రభాన్ కాలేన ద్రక్ష్యథేతి చ ।
 బ్రహ్మ నివార్య ససురో యయౌ సేశః స్వమాలయమ్ ॥ ౧౮.౪౬ ॥
 కర్ణం హస్తే ప్రగృహ్యైవ ధార్తరాష్ట్రో గృహం యయౌ ।
 పార్థం హస్తే ప్రగృహ్యైవ భీమః ప్రాయాత్స్వమాలయమ్ ॥ ౧౮.౪౭ ॥
 పార్థేన కర్ణో హస్తవ్య ఇత్యాసీద్భీమనిశ్చయః ।
 వైపరీత్యేన తస్యాఽసీద్దుర్యోధనవినిశ్చయః ।
 తదర్థం నీతిమతులాం చక్రతుస్తాపుభావపి ॥ ౧౮.౪౮ ॥
 తథోత్కర్షే ఫల్గునస్య యశసో విజయస్య చ ।
 ఉద్యోగ ఆసీద్భీమస్య ధార్తరాష్ట్రస్య చాన్యథా ॥ ౧౮.౪౯ ॥

భీమార్థం కేశవోఽన్యే చ దేవాః ఫల్గునపక్షిణః ।
 ఆనన్ యథైవ రామాద్యాః సజ్గ్రహేణ హనూమతః ।
 సురాః సుగ్రీవపక్షస్థాః పూర్వమాసం స్తథైవ హి ॥ ౧౮.౫౦॥
 తదర్థమేవ భీమస్య హ్యనుజత్వం సురేశ్వరః ।
 ఆప పూర్వానుతాపేన తేన భీమస్తథాఽకరోత్ ॥ ౧౮.౫౧॥
 దుర్యోధనార్థం కర్ణస్య పక్షిణో దైత్యదానవాః ।
 ఆసుః సర్వే గ్లహవేతావాసతుః కర్ణఫల్గునౌ ॥ ౧౮.౫౨॥
 అథ పృష్టో దక్షిణార్థం ద్రోణ ఆహ కుమారకాన్ ।
 బద్ధ్వా పాశ్చాలరాజానం దత్తేత్యూచుస్తథేతి తే ॥ ౧౮.౫౩॥
 తే ధార్తరాష్ట్రాః కర్ణేన సహితాః పాణ్డవా అపి ।
 యయుర్ద్యోజేన సహితాః పాశ్చాలనగరం ప్రతి ॥ ౧౮.౫౪॥
 చిప్విఽథాఽహ భీమః సామర్థ్యవివేకాభీష్పయా గురుమ్ ।
 గర్వ ఏష కుమారాణామనివార్యో ద్విజోత్తమ ।
 గచ్ఛన్వేతేఽగ్రతో వైషాం వశగో ద్రుపదో భవేత్ ॥ ౧౮.౫౫॥
 నివృత్తేష్వకృతార్థేషు వయం బద్ధ్వా రిపుం తవ ।
 ఆనయామ న సన్దేహ ఇతి తస్థా ససోదరః ॥ ౧౮.౫౬॥
 సద్రోణకేషు పార్థేషు స్థితేష్వన్యే సనూతజాః ।
 యయురాత్తప్రహరణాః పాశ్చాలాన్తః పురం ద్రుతమ్ ॥ ౧౮.౫౭॥
 కుమారాన్ గ్రహణేప్పుం స్తానుపయాతానుదీక్ష్య సః ।
 అక్షోహిణీత్రితయయుఽన్నిస్సృతో ద్రుపదో గృహాత్ ॥ ౧౮.౫౮॥
 తే శరైరభివర్షన్తః పరివార్య కుమారకాన్ ।
 అర్దయామాసురుద్వృష్టాన్ స్త్రియో బాలాశ్చ సర్వశః ॥ ౧౮.౫౯॥
 హర్మ్యసం స్థాః స్త్రియో బాలా గ్రావభిర్ముసలైరపి ।
 అత్యర్థమర్దయామాసుః కుమారాన్ సుసుఖేధితాన్ ॥ ౧౮.౬౦॥
 ద్రుపదస్య వరో హ్యస్తి సూర్యదత్తస్తపోబలాత్ ।
 ఆ యోజనాత్పురముప న త్వా జేష్యతి కశ్చన ॥ ౧౮.౬౧॥
 ఇతి తేన వరేణైవ సుఖసం వర్ధితాశ్చ తే ।

భగ్నాః కుమారా ఆవృత్య దుద్రువుర్యత్ర పాణ్డవాః ॥ ౧౮.౬౨॥

స్త్రీబాలవృద్ధసహితైః పాశ్చాలైరప్యనుద్రుతాః ।

భీమార్జునేతి వాశన్తో యయుర్యత్ర స్మ పాణ్డవాః ॥ ౧౮.౬౩॥

తాన్ ప్రభగ్నాన్ సమాలోక్య భీమః ప్రహరతాం వరః ।

ఆరురోహ రథం వీరః పుర ఆత్తశరాసనః ॥ ౧౮.౬౪॥

తమన్వయాదిన్యసుతో యమా తస్యైవ చక్రయోః ।

యుధిష్ఠిరస్తు ద్రోణేన సహ తస్థా నిరీక్షకః ॥ ౧౮.౬౫॥

ఆయాన్తమగ్రతో దృష్ట్వా భీమమాత్తశరాసనమ్ ।

చ్ఛిప్సా దుద్రువుః సర్వపాశ్చాలాః వివిశుః పురమేవ చ ॥ ౧౮.౬౬॥

ద్రుపదస్త్యభ్యయాద్భీమం సపుత్రః సారసేనయా ।

చక్రరక్షౌ తు తస్యాఽస్త్రాం యుధామన్యూత్తమాజసౌ ॥ ౧౮.౬౭॥

ధాత్రర్యమావేశయుతో విశ్వావసుపరావసూ ।

సుతో తస్య మహావీర్యో సత్యజిత్పుష్పతోఽభవత్ ।

స మిత్రాం శయుతో వీరశ్చిత్రసేనో మహారథః ॥ ౧౮.౬౮॥

అగ్రతస్తు శిఖణ్డ్యాగాద్రథోదారః శరాన్ ఊపన్ ।

జనమేజయస్తమన్వేవ పూర్వం చిత్రరథో హి యః ।

త్వష్టరావేశసం యుక్తః స శరానభ్యవర్షత ॥ ౧౮.౬౯॥

తావుభౌ విరథౌ కృత్వా విచాపౌ చ వివర్మకౌ ।

భీమో జఘాన తాం సేనాం సవాజిరథకుఙ్కరామ్ ॥ ౧౮.౭౦॥

అధైనం శరవర్షేణ యుధామన్యూత్తమాజసౌ ।

అభీయతుస్తౌ విరథౌ చక్రే భీమో నిరాయుధౌ ॥ ౧౮.౭౧॥

హస్తప్రాప్తం చ పాశ్చాలం నాగ్రహీత్స వృకోదరః ।

గుర్వర్థామర్జునస్యోర్వీ ప్రతిజ్ఞాం కర్తుమప్యతామ్ ।

మానభక్తయ కర్ణస్య పార్థమేవ న్యయోజయత్ ॥ ౧౮.౭౨॥

స శరాన్ ఊపతస్తస్య పాశ్చాలస్యార్జునో ద్రుతమ్ ।

పుష్టవే స్యన్దనే చాపం చిత్వా తం చాగ్రహీత్క్షణాత్ ।

సిం హాో మృగమివాఽదాయ స్వరథే చాభిపేతివాన్ ॥ ౧౮.౭౩॥

అథ ప్రకుపితం సైన్యం ఫల్గునం పర్యవారయత్ ।

జఘాన భీమస్తరసా తత్యైన్యం శరవృష్టిభిః ॥ ౧౮.౭౪॥
 అథ సత్యజిదభ్యాగాత్పార్థం ముఞ్చుఞ్చురాన్ బహూన్ ।
 తమర్జునః క్షణేనైవ చక్రే విరథకారుకమ్ ॥ ౧౮.౭౫॥
 ఘ్నంతం భీమం పునః సైన్యమర్జునః ప్రాహ మా భవాన్ ।
 సేనామర్హతి రాజ్ఞోఽస్య వీర హస్తుమశేషతః ॥ ౧౮.౭౬॥
 చ్చీష్విఃసమ్భన్ధయోగ్యస్తాతస్య సఖాఽయం న సుధార్మికః ।
 నేవ్యామ ఏనమేవతో గురోర్వచనగౌరవాత్ ॥ ౧౮.౭౭॥
 స్నేహపాశం తతశ్చక్రే బీభత్సా ద్రుపదోఽధికమ్ ।
 తతః సేనాం విహాయైవ భీమో బీభత్సుమన్వయాత్ ॥ ౧౮.౭౮॥
 ముక్తా కథఞ్చిద్భీమాస్యాత్సా సేనా దుద్రువే భయాత్ ।
 ద్రుపదం స్థాపయామాసాథార్జునో ద్రోణసన్నిధౌ ॥ ౧౮.౭౯॥
 పప్రచ్చైనం తదా ద్రోణసఖ్యమస్తుత నేతి హ ।
 ఆస్తీదానీమితి ప్రాహ ద్రుపదోఽఙ్గీరసాం వరమ్ ॥ ౧౮.౮౦॥
 అథాఽహ ద్రుపదం ద్రోణః సఖ్యమిచ్చేఽక్షయం తవ ।
 నహ్యరాజ్ఞా భవేత్సఖ్యం తవేతీదం కృతం మయా ॥ ౧౮.౮౧॥
 న ఏప్రథరోమ్మ యద్యుద్ధమతస్తస్యం న మయా ధృతః ।
 శిష్యైరేతత్కారితం మే తవ సఖ్యమభీప్సతా ॥ ౧౮.౮౨॥
 అతః సఖ్యార్థమేవాద్య త్వద్రాజ్యార్థో హృతో మయా ।
 గణ్గాయా దక్షిణే కూలే త్వం రాజైవోత్తరే త్వహమ్ ।
 నహ్యరాజత్వ ఏకస్య సఖ్యం స్యాదావయోః సఖే ॥ ౧౮.౮౩॥
 ఇత్యుక్తోన్ముచ్య తం ద్రోణో రాజ్యార్థం గృహ్య వాముతః ।
 యయౌ శిష్యైర్నాగపురం న్యవసత్సుఖమత్ర చ ।
 బ్రాహ్మణ్యైశ్చాగభీరుః స న గృహ్లాన్ ధనురప్యసౌ ॥ ౧౮.౮౪॥
 ధార్తరాష్ట్రైస్తు భీమస్య భయాత్పాదౌ ప్రణమ్య చ ।
 శరణార్థం యాచితత్వాత్సపుత్రో యుయుధే పరైః ।
 ఏవం హరీచ్ఛయైవాసౌ జాత్రం ధర్మముపేయివాన్ ॥ ౧౮.౮౫॥
 ద్రుపదస్తు దివారాత్రం తప్యమానః పరాభవాత్ ।

భీమార్జునబలం దృష్ట్వా చేచ్ఛన్ పాణ్డవసం శ్రయమ్ ॥ ౧౮.౮౬॥

సమ్ప్రసీత్యర్జునవచశ్చిక్రీడుః సత్యమేవ చ ।

చ్చిక్షం ఆర్ద్రవం చార్జునే దృష్ట్వా సుతామైచ్ఛత్తదర్థతః ।

పుత్రం చ ద్రోణహస్తారమిచ్ఛన్ విప్రవరౌ యయౌ ॥ ౧౮.౮౭॥

యాజోపయాజావాసీయాథార్జుదేన గవాం నృపః ।

చకారేష్టిం తు తద్భార్యా ద్విజాభ్యామత్ర చాపహతా ।

ద్రుపదాత్సుతలబ్యర్థం సాహజ్కారాద్య్వల్. ఆమ్బయత్ ॥ ౧౮.౮౮॥

కిమేతయేత్యవజ్ఞాయ తావభౌ విప్రసత్తమా ।

అజహ్వాతాం తత్పుత్రార్థం పత్న్యాః ప్రాశ్యం హవిస్తదా ॥ ౧౮.౮౯॥

పహతే హవిషి మన్త్రాభ్యాం వైష్ణవాభ్యాం తదైవ హి ।

దీప్తాఙ్గారనిభో వహ్నిః కుణ్డమద్ధ్యాత్సముత్థితః ॥ ౧౮.౯౦॥

కిరీటీ కుణ్డలీ దీప్తా హేమమాలీ వరాసిమాన్ ।

రథేనాదిత్యవర్ణేన నదన్ ద్రుపదమాద్రవత్ ॥ ౧౮.౯౧॥

ధృష్టత్వాద్ద్యోతనత్వాచ్చ ధృష్టద్భ్యమ్న ఇతీరితః ।

మునిభిర్దృపదేనాపి సర్వవేదార్థతత్త్వవిత్ ॥ ౧౮.౯౨॥

అన్వేసం భారతీ సాక్షాద్వేదిమద్ధ్యాత్సముత్థితా ।

ప్రాణో హి భరతో నామ సర్వస్య భరణాచ్ఛృతః ॥ ౧౮.౯౩॥

తద్భార్యా భారతీ నామ వేదరూపా సరస్వతీ ।

శం రూపమాశ్రితా వాయుం శ్రీరిత్యేవ చ కీర్తితా ॥ ౧౮.౯౪॥

ఆవేశయుక్తా శచ్యాశ్చ శ్యామల్. ఆయాస్తథోషసః ।

తాశ్చేన్ద్రధర్మనాసత్యసం శ్రయాచ్ఛ్రియం ఈరితాః ॥ ౧౮.౯౫॥

సా కృష్ణా నామతశ్చాపసీదుత్కృష్టత్వాద్ధి యోషితామ్ ।

కృష్ణా సా వర్ణతశ్చాపసీదుత్కృష్టానన్దినీ చసా ॥ ౧౮.౯౬॥

ఉత్పత్తితశ్చ సర్వజ్ఞా సర్వాభరణభూషితా ।

సమ్ప్రాప్తయౌవనైవాపసీదజరా లోకసున్దరీ ।

ఉమాం శయుక్తాతితరాం సర్వలక్షణసం యుతా ॥ ౧౮.౯౭॥

ఋచ్చి పూర్వం హ్యుమా చ దేవ్యస్తాః కదాచిద్భర్తృభిర్మృతాః ।

విలాసం దర్శయామాసుర్భ్రహ్మణః పశ్యతోఽధికమ్ ॥ ౧౮.౯౮॥

శశాప తాస్తదా బ్రహ్మ మానుషీం యోనిమాప్స్యథ ।
 తత్రాన్యగాశ్చ భవతేత్యేవం శప్తాః సురాఙ్గానాః ॥ ౧౮.౯౯ ॥
 విచార్య భారతీమేత్య సర్వమస్యై నివేద్య చ ।
 సహస్రవత్సరం చైనాం శుక్రాషిత్యా బభాషిరే ॥ ౧౮.౧౦౦ ॥
 దేవి నో మానుషం ప్రాప్యమన్యగాత్వం చ సర్వథా ।
 తథాఽపి మారుతాదన్యం న స్పృశేమ కథఞ్చన ॥ ౧౮.౧౦౧ ॥
 బ్రహ్మజైవ చ శప్తాః స్మ పూర్వం చాన్యత్ర లీలయా ।
 ఏకదేహాత్వమాప్యైనం యదా వఞ్చయితుం గతాః ॥ ౧౮.౧౦౨ ॥
 ఏకదేహో మానుషత్వమాప్స్యథ త్రిశ ఉద్ధతాః ।
 త్రిశో మద్వఞ్చనాయేతా ఇతి తేనోదితా వయమ్ ॥ ౧౮.౧౦౩ ॥
 అతస్త్యయైకదేహాత్వమిచ్ఛామో దేవి జన్మసు ।
 చతుర్షపి యతోఽస్మాకం శాపద్వయనిమిత్తతః ।
 చతుర్జన్మ భవేద్భూమౌ త్వాం నాన్యో మారుతాదప్రజేత్ ॥ ౧౮.౧౦౪ ॥
 నియమోఽయం హరేర్యస్మాదనాదిర్నిత్య ఏవ చ ।
 అతస్త్యయైకదేహాన్నో నాన్య ఆస్పృతిః మారుతాత్ ॥ ౧౮.౧౦౫ ॥
 ఇతీరితే తథేత్యుక్త్వా పార్వత్యాదియుతైవ సా ।
 విప్రకన్యాఽభవత్తత్ర చతస్రః పార్వతీయుతాః ।
 ఏకదేహాస్థితాశ్చక్రర్గిరీశాయ తపో మహాత్ ॥ ౧౮.౧౦౬ ॥
 తద్దేహస్థా భారతీ తు రుద్రదేహస్థితం హరిమ్ ।
 తోషయామాస తపసా కర్మైక్యార్థం ధృతవ్రతా ॥ ౧౮.౧౦౭ ॥
 తస్యై స రుద్రదేహస్థో హరిః ప్రాదాద్వరం ప్రభుః ।
 అనంతతోషణం విష్ణోః స్వభర్తా సహ జన్మసు ॥ ౧౮.౧౦౮ ॥
 చ్ఛ్విసర్వేష్యపీతి చాన్యాసాం దదౌ శక్కుర ఏవ చ ।
 వరం స్వభర్తృసం యోగం మానుషేష్యపి జన్మసు ॥ ౧౮.౧౦౯ ॥
 తతస్తదైవ దేహం తా విసృజ్య నల్ అనన్ధిసీ ।
 బభూవురిన్ధ్రనేనేతి దేహైక్యేన సుసఙ్గతాః ॥ ౧౮.౧౧౦ ॥
 తదాఽసీన్ముద్గలో నామ మునిస్తపసి సం స్థితః ।

చకమే పుత్రికాం బ్రహ్మోత్సశ్చోత్స కథాన్తరే || ౧౮.౧౧౧||
 అపాహసతోఽబ్జయోనిం శశాపైనం చతుర్ముఖః |
 భారత్యాద్యః పంచ దేవీర్గచ్ఛ మానిన్నభూతయే || ౧౮.౧౧౨||
 ఇతీరితస్తం తపసా తోషయామాస ముద్గలః |
 శాపానుగ్రహమస్యాథ చక్రే కజ్జాసముద్భవః || ౧౮.౧౧౩||
 న త్వం యాస్యసి తా దేవీ మారుతస్త్యచ్ఛరీరగః |
 యాస్యతి త్వం సదా మూర్ఛాం గతో నైవ విబుద్ధ్యసే || ౧౮.౧౧౪||
 నచ పాపం తతస్తే స్యాదిత్యుక్తే చైనమావిశత్ |
 మారుతోఽధేన్ద్రసేనాం చ గృహీత్వాఽథాభవద్గృహీ || ౧౮.౧౧౫||
 రేమే చే స తయా సార్థం దీర్ఘకాలం జగత్పృథుః |
 తతో ముద్గలమద్భిధ్య యయౌ చ స్వం నికేతనమ్ || ౧౮.౧౧౬||
 తతో దేశాన్తరం గత్వా తపశ్చక్రే స ముద్గలః |
 సేన్ద్రసేనా వియుక్తాథ భర్తా చక్రే మహత్తపః || ౧౮.౧౧౭||
 తద్దేహగా భారతీ తుకేశవం శక్కురే స్థితమ్ |
 తోషయామాస తపసా కర్మైక్యార్థం హి పూర్వవత్ |
 ఉమాద్యా రౌద్రమేవాత్ర తపశ్చక్రుర్యథా పురా || ౧౮.౧౧౮||
 ప్రత్యక్షే చశివే జాతే తద్దేహస్థే చ కేశవే |
 పృథక్పృథక్స్వభర్తాప్యై తాః పంచాప్యేకదేహగాః |
 ప్రార్థయామాసురభవత్పంచాకృత్వో వచో హి తత్ || ౧౮.౧౧౯||
 చ్ఛ్చి | శివదేహస్థితో విష్ణుర్భారత్యై తు దదౌ పతిమ్ |
 అన్యాసాం శివ ఏవాథ ప్రదదౌ చతురః పతీన్ || ౧౮.౧౨౦||
 దేవ్యశ్చతస్రస్తు తదా దత్తమాత్రే వరేఽమునా |
 దేవానామవతారార్థం పంచ దేవ్యః స్మ ఇత్యథ |
 నాజానన్యేకదేహత్వాచ్ఛిద్యోగాత్క్షీరసీరవత్ || ౧౮.౧౨౧||
 తాః శ్రుత్వా స్వపతిం దేవి నచిరాత్ప్రప్స్యసీతి చ |
 విష్ణూక్తం శక్కురోక్తం చ చత్వారః పతయః పృథక్ || ౧౮.౧౨౨||
 భవిష్యన్తిత్యథైకస్యా మేనిరే పంచభర్తృతామ్ |

రురుదుచ్చైకదేహస్థా ఏకైవాహమితి స్థితాః ॥ ౧౮.౧౨౩॥

అథాభ్యాగాన్మహేన్ద్రోఽత్ర సోఽబ్రవీత్తాం వరస్త్రియమ్ ।

కిమర్థం రోదిషీత్యేవ సాఽబ్రవీద్వటురూపిణమ్ ॥ ౧౮.౧౨౪॥

శక్కురం దర్శయిత్వైవ పంచభర్తృత్వమేష మే ।

వరార్థమర్థితః ప్రాదాదితి తం శివ ఇత్యథ ॥ ౧౮.౧౨౫॥

అజానన్ శక్ర ఆహోఽహైః కిమేతద్భువనత్రయే ।

మత్పాలితే యోషితం త్వం వృథా శపసి దుర్మతే ॥ ౧౮.౧౨౬॥

ఇతీరితే శివః ప్రాహ పత మానుష్యమాప్పుహి ।

అస్యాశ్చ భర్తా భవసి త్వామేవైషా వరిష్యతి ॥ ౧౮.౧౨౭॥

పశ్యాత్ర మదవజ్ఞానాత్పతితాం స్వాద్వృశాన్ సురాన్ ।

గిరేరథస్తాదస్యైవేతు్యక్తోఽసౌ పాకశాసనః ॥ ౧౮.౧౨౮॥

ఉద్భబర్ష గిరిం తం తు దదర్శాత్ర చ తాన్ సురాన్ ।

పూర్వస్త్వాన్మారుతవృషనాసత్యాంశ్చతురః స్థితాన్ ।

మానుషేష్యవతారాయ మస్తం రహసి కుర్వతః ॥ ౧౮.౧౨౯॥

తతో వరేణ్యం వరదం విష్ణుం ప్రాప్య స వాసవః ।

తత్ప్రసాదాన్నరాం శేన యుక్తో భూమావజాయత ॥ ౧౮.౧౩౦॥

చ్చీఞ్చఅదవజ్ఞానిమిత్రేన పతితా ఇతి తాన్ సురాన్ ।

మారుతాదీన్మృషాఽవాదీరితి బ్రహ్మో శివం తదా ॥ ౧౮.౧౩౧॥

శశప మానుషేషు త్వం క్షిప్రం జాతః పరాభవమ్ ।

శక్రాన్నరతనోర్యాసి యస్మై త్వం తు మృషాఽవదః ॥ ౧౮.౧౩౨॥

మచ్చప్తానాం చ దేవీనామవిచార్య మయా యతః ।

పతియోగవరం ప్రాదా నావాప్స్యసి తతః ప్రియామ్ ॥ ౧౮.౧౩౩॥

మానుషేషు తతః పశ్చాద్భారతీదేహనిర్గతామ్ ।

స్వలోకే ప్రాప్స్యసి సార్థే వరోఽయం తే మృషా భవేత్ ॥ ౧౮.౧౩౪॥

ఏషా సా ద్రౌపదీ నామ పంచదేవీతనుర్భవేత్ ।

మృషా వాగ్యేషు తే ప్రోక్తా మారుతాద్యాస్తు తేఽఖిలాః ॥ ౧౮.౧౩౫॥

తాసాం పతిత్వమాప్స్యన్తి భారత్వైవ తు పార్వతీ ।

సం యుక్తా వ్యవహారేషు ప్రవర్తేత నచాన్యథా ॥ ౧౮.౧౩౬॥

ఏతే హి మారుతాద్యాస్తే దేవకార్యార్థగౌరవాత్ ।
 జాతా ఇతి శ్రుతిస్తత్ర నావజ్ఞా తేత్ర కారణమ్ ।
 దీర్ఘకాలం మనుష్యేషు తతస్తస్త్వం స్థితిమాప్స్యసి ॥ ౧౮.౧౩౭॥
 ఇత్యుక్త్వా ప్రయయా బ్రహ్మ సోఽశ్వత్థామా శివోఽభవత్ ।
 పశ్చాదేవీతనుస్త్యేషా ద్రౌపదీ నామ చాభవత్ ॥ ౧౮.౧౩౮॥
 వేదేషు సపురాణేషు భారతే చావగమ్యతే ।
 ఉక్తోఽర్థః సర్వ ఏవాయం తథా పూర్వోదితాశ్చ యే ॥ ౧౮.౧౩౯॥
 ముముదుః సర్వపాశ్చాలా జాతయోః సుతయోస్తయోః ।
 మానుషాన్సోఽపభోగేన సం సర్గాన్మానుషేషు చ ॥ ౧౮.౧౪౦॥
 మనుష్యపుత్రతాయాశ్చ భావో మానుష ఏతయోః ।
 అభూన్నాతితరామాసీత్తదయోనిత్వహేతుతః ॥ ౧౮.౧౪౧॥
 యాజోపయాజౌ తావేవ దయితా ద్రుపదస్య సా ।
 చ్ఛివ్ంఆత్మన్నేహోర్థమనయోర్యయాచే దదతుశ్చ తౌ ॥ ౧౮.౧౪౨॥
 జాతమాత్మనిహంతారం భారద్వాజో నిశమ్య తమ్ ।
 యశోర్థమస్త్రాణి దదావగ్రహీత్సోఽపి లోభతః ।
 రామాస్త్రాణాం దుర్లభత్వాత్త్రిదశేష్యపి వీర్యవాన్ ॥ ౧౮.౧౪౩॥
 భీమార్జునాభ్యాం బద్ధం తం శ్రుత్వా పాశ్చాలభూపతిమ్ ।
 ప్రాహిణోత్కృతవర్మాణం పాణ్డవానాం జనార్దనః ।
 పాణ్డవేష్యతులాం ప్రీతిం లోకే ఖ్యాపయితుం ప్రభుః ॥ ౧౮.౧౪౪॥
 స మాన్య పాణ్డవాన్ సోఽపి శూరానుజసుతాసుతః ।
 తైర్మానితః కృష్ణభక్త్యా భ్రాతృత్వాచ్చ హరిం యయా ॥ ౧౮.౧౪౫॥
 తతః ప్రభృతి సన్త్యజ్య దేవపక్షా జరాసుతమ్ ।
 పాణ్డవానాశ్రితా భూపా జ్ఞాత్వా బైమార్జునం బలమ్ ॥ ౧౮.౧౪౬॥
 విశేషతశ్చ కృష్ణస్య విజ్ఞాయ స్నేహమేషు హి ।
 పరాజితాశ్చ బహుశః కృష్ణేనాచిన్త్యకర్మణా ॥ ౧౮.౧౪౭॥
 ప్రతాపాద్ధ్యేవ తే పూర్వం జరాసన్ధవశం గతాః ।
 న స్నేహోత్తద్బలం జ్ఞాత్వా పార్థానాం కేశవస్య చ ॥ ౧౮.౧౪౮॥

జన్మాన్తరాభ్యాసవశాత్స్నిగ్ధాః కృష్ణే చపాణ్ణుషు ।

జరాసన్ధభయం త్యక్త్వా తానేవ చ సమాశ్రితాః ॥ ౧౮.౧౪౯ ॥

అపి తం బహుశః కృష్ణవిజితం నైవ తత్యజః ।

ఆసురాః పూర్వసం స్కారాత్సం స్కారో బలవాన్ యతః ॥ ౧౮.౧౫౦ ॥

దేవా హి కారణాదన్యానాశ్రయంతోఽపి నాఽన్తరమ్ ।

స్నేహం త్యజన్తి దైవేషు తథాఽన్యేఽన్యేష్యపి స్ఫుటమ్ ॥ ౧౮.౧౫౧ ॥

ధృతరాష్ట్రో బలం జ్ఞాత్వా బహుశో భీమపార్థయోః ।

దైవత్వాచ్చ స్వభావేన జ్యేష్ఠత్వాద్ధర్మజస్య చ ।

సుప్రీత ఏవ తం చక్రే యౌవరాజ్యాభిషేకిణమ్ ॥ ౧౮.౧౫౨ ॥

చ్ఛ్విప్సా భీమార్జునావథో జిత్వా సర్వదిక్షు చభూపతీన్ ।

చక్రతుః కరదాన్ సర్వాన్ ధృతరాష్ట్రస్య దుర్జయౌ ॥ ౧౮.౧౫౩ ॥

తయోః ప్రీతోఽభవతోఽపి పౌరజానపదాస్తథా ।

భీష్మద్రోణముఖాః సర్వేఽప్యతిమానుషకర్మణా ॥ ౧౮.౧౫౪ ॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

భీమార్జునదిగ్విజయో నామ అష్టాదశోఽధ్యాయః ॥

అథ ఏకోనవింశోఽధ్యాయః ।

(పాణ్డవరాజ్యలాభః)

ఓం । ఏవం శుభోచ్చగుణవత్సు జనార్దనేన యుక్తేషు పాణ్ణుషు చరత్స్వధికం శుభాని ।

నాస్తిక్యనీతిమఖిలాం గురుదేవతాదినతస్యజ్ఞానైవ జగృహుర్ధృతరాష్ట్రపుత్రాః ॥ ౧౯.౧ ॥

నామ్నా కణిక్కు ఇతి చాసురకో ద్విజోఽభూచ్చిష్యః సురేతరగురోః శకునేర్గురుః సః ।

నీతిం స కుత్సితతమాం ధృతరాష్ట్రపుత్రేష్వాధాద్రహో వచనతః శకునేః సమస్తామ్ ॥

౧౯.౨ ॥

చదైవ యత్ర పరమం న సురాశ్చ పూజ్యాః స్వార్థేన వజ్ఞానకృతే జగతోఽఖిలం చ ।

ధర్మాది కార్యమపి యస్య మహోపాధిః స్యాచ్చ్యేష్ఠః స ఏవ నిఖిలాసురదైత్యసంఘాత్ ॥

౧౯.౩ ॥

ఇత్యాది కుత్సితతమాం జగృహుః స్మ విద్యామజ్ఞాత ఏవ ధృతరాష్ట్రముఖైః సమస్తైః ।

తేషాం స్వభావబలతో రుచితా చ నైవ విస్తారితా చ నిజబుద్ధిబలాదతోఽపి ॥ ౧౯.౪ ॥

సమూర్ణదుర్మతిరథో ధృతరాష్ట్రసూనుస్తాతప్యమానహృదయో నిఖిలాన్యహాని ।
దృష్ట్వా శ్రియం పరమికాం విజయం చ పార్థేష్వాహేదమేత్య పితరం సహ సౌబలేన ॥
౧౯.౫॥

జ్యేష్ఠస్య తేఽపి హి వయం హృదయప్రజాతా నార్హత్వమేవ గమితా భవతైవ రాజ్యే ।
భ్రాతుః కనీయస ఉతాపి హి దారజాతా అన్యైశ్చ రాజ్యపదవీం భవతైవ నీతాః ॥ ౧౯.౬ ॥
రాజ్యం మహచ్చ సమవాప్యతి ధర్మసూనుస్త్యత్తోఽథవాఽనుజబలాత్ప్రసభం వయం తు
|

దాసా భవేమ నిజతస్తుభిరేవ సాకం కుస్తీసుతస్య పరతోఽపి తదన్వయస్య ॥ ౧౯.౭॥
నాఽత్మార్థమస్తి మమ దుఃఖమథాతిశుద్ధలోకప్రసిద్ధయశసస్తవ కీర్తినాశః ।
అన్మన్నిమిత్త ఇతి దుఃఖమతో హి సర్వేఽపీచ్ఛామ మర్తుమథ నః కురు చాప్యనుజ్ఞామ్
॥ ౧౯.౮॥

ఏవం స్వపుత్రవచనం స నిశమ్య రాజా ప్రోవాచ నానుగుణమేతదహో మనస్తే ।
కో నామ పాణ్డతనయేషు గుణోత్తమేషు ప్రీతిం న యాతి నిజవీర్యభవోచ్ఛయేషు ॥
౧౯.౯॥

తే హి స్వభాహుబలతోఽఖిలభూపభూతిం మయ్యాకృషన్తి నచ వః ప్రతిషేధకాస్తే ।
తస్మాచ్ఛమం ప్రజ శుభాయ కులస్య తాత క్షేమాయ నో భవతి వో బలవద్విరోధః ॥
౧౯.౧౦॥

ఏవం బ్రువత్యపి నృపే పునరాహ పాప ఆశ్రిత్య సౌబలమతం యది వైవ పార్థాన్ ।
అన్యత్ర యాపయసి నాగపురాత్పరేతాన్ దృష్ట్వాఽఖిలానపి హి నో ముదమేహి పార్థైః ॥
౧౯.౧౧॥

చ్ఛీష్వా ఏవం నిశమ్య గదితం సుతహార్దపాశైరాకృష్యతాఽశు స నృపోఽరిధరేచ్ఛయైవ ।
ప్రోవాచ పుత్రమపి తే బలినో న పార్థాః శక్యాః పురాత్తనయ యాపయితుం కథశ్చిత్ ॥
౧౯.౧౨॥

ఇత్యుక్త ఆహ పితరం శకునిం నిరీక్ష్య సృష్టో మయా విధిరిహోద్య శ్శృణుష్వ తం చ ।
ఆసం స్త్రయోదశ సమా నగరం ప్రవిష్టేష్వేతేషు తావదయమేవ విధిర్మయేష్టః ॥ ౧౯.౧౩॥

ద్రౌణేర్హి నాస్తి సదృశో బలవాన్ ప్రతాపీ సోఽయం మయా బహువిధైః పరమైరుపాయైః ।
నీతో వశం వశగతోఽస్య చ మాతులేన సాకం పితా తమను వైష నదీప్రసూతః ॥
౧౯.౧౪॥

ఏవం హి సైనికగణా అపి దానమానైః ప్రాయో వశం మమ గతా అపి చైష కర్ణః ।
ఆస్త్రే బలేఽప్యధిక ఏవ సురేంద్రసూనోర్జ్యేష్య చ మన్తబలతస్త్యహమేవ భీమమ్ ॥ ౧౯.౧౫ ॥
త్రిం శచ్ఛతం పరమకాః సురదుర్లభాశ్చ దుర్వాససో హి మనవోఽద్య మయా గృహీతాః
।

అన్యత్ర తే ప్రవిహితా నహి వీర్యవన్తః స్యుర్భీమ ఇత్యహమమాన్న నియోజయామి ॥
౧౯.౧౬ ॥

తే వీర్యదా విజయదా అపి వహ్నివారిస్తమాద్దిదాః సకలదేవనికాయరోధాః ।
వృష్ట్యాద్యభీప్సితసమస్తకరా అనూభిరేష్యామి భీమమముమేకమయాతయామైః ॥
౧౯.౧౭ ॥

సాహార్దమేషు యదివాఽతితరాం కరోషి తత్రాపి నైవ హి మయా క్రియతే విరోధః ।
వత్స్యస్తు వారణవతే భవతు స్య రాష్ట్రం తేషాం తదేవ మమ నాగపురం త్వదర్థే ॥
౧౯.౧౮ ॥

ఏవం స్వపుత్రపరిపాలనతో యశస్తే భూయాద్వివశ్యతి పరప్రసవాతిపుష్టా ।
జాతే బలే తవ విరోధకృతశ్చ తే స్యుః స్వార్థం హి తావదనుయాన్త్యపి కేవలం త్వామ్ ॥
౧౯.౧౯ ॥

క్షత్తైక ఏవ సతతం పరిపోషకోఽలం తేషాం మమ ద్విడధ మన్తబలాదముష్య ।
పౌరాశ్చ జానపదకాః సతతం ద్విషన్తి మాం తేష్వతీవ దృఢసాహృదచేతసశ్చ ॥
౧౯.౨౦ ॥

తే తేషు దూరగమితేషు నిరాశ్రయత్వాన్మామేవ దుర్బలతయా పరితః శ్రయన్తే ।
భీష్మాదయశ్చ నహి తన్నికటే విరోధం కుర్యుర్వివశ్యతి గతేషు హి సాహృదం తత్ ॥
౧౯.౨౧ ॥

భేదః కులస్య భవితా కులనాశహేతురస్మాభిరేషు సహితేషు పురే వసత్సు ।
తస్మాదుపాయబలతః ప్రతియాతసియాన్తే వారణావతమితో విహితోఽప్యపాయః ॥
౧౯.౨౨ ॥

విష్ణుర్జయన్త ఇతి శమ్భునహాయ ఆస్త్రే దేవోత్సవశ్చ సుమహాన్ భవితాఽత్ర సుప్తు ।
ఛ్చీష్ట్యై భక్తాశ్చ తే హి నితరామరిశఙ్ఖపాణౌ త్వచ్ఛోదితాః సముపయాన్తి తముత్సవం ద్రాక్
॥ ౧౯.౨౩ ॥

అజ్ఞాప్య మత్పురుషతాం పురుషైర్మదీయైర్మధ్యస్థవద్భూపగుణా ఉదితాశ్చ తత్ర ।

తేషాం పురోఽత్ర గమనాభిరుచిశ్చ జాతా ద్రష్టుం పురం బహుగుణం నను పాణ్డవానామ్ ||
౧౯.౨౪||

ఇత్యుక్తవత్యథ సుతే స తథేత్యువాచ ప్రాప్తేషు పాణ్డుతనయేషు తథైవ చోచే |
జ్ఞాత్వైవ తేఽపి నృపతేర్వృద్ధయం సమస్తం జగ్ముః పితేతి పృథయా సహ నీతిహేతోః ||
౧౯.౨౫||

భీమస్తదా హ భవితాఽత్ర హి భైక్షచార ఇత్యేవ సమ్యగనువిద్య నిజం న కర్మ |
త్యాజ్యం త్వితి ప్రతిజగాద నిజాగ్రజాయ యామో వయం నతు గృహాత్స హి నః స్వధర్మః ||
౧౯.౨౬||

నిష్కాల్! ఆయన్తి యది నో నిజధర్మసం స్థాన్ యోత్యామహేఽత్ర నహి
దస్యవధోఽప్యధర్మః |
ఇత్యూచివాం సమముమాహ చ ధర్మసూనుః కీర్తిర్విసశ్యతి హి నో గురుభిర్విరోధే ||
౧౯.౨౭||

ఇత్యుక్తవాక్యమముమగ్రజునస్వగాత్స భీమః ప్రదర్శ్య నిజధర్మమథానువృత్త్యై |
దోషో భవేదుభయతో యత ఏవ తేన వాచ్యః స్వధర్మ ఉత న స్థితిరత్ర కార్యా ||
౧౯.౨౮||

కీర్త్యర్థమేవ నిజధర్మపరిప్రహాణే ప్రాప్తేఽగ్రజస్య వచనాత్ప్రవిహాతుమేవ |
భీమస్య దోషముభయం ప్రతిహన్తుమీశో జ్యేష్ఠం చకార హరిరత్ర సుతం వృషస్య ||
౧౯.౨౯||

హస్తవ్యతాముపగతేషు సుయోధనాదిష్యన్యోవధాన్నహి భవేన్నిజధర్మ ఏవ |
పూర్వం వధే నహి సమస్తశ ఏవ దోషాస్తేషాం ప్రయాన్తి వివృతిం చ తదర్థతోఽపి ||
౧౯.౩౦||

క్షత్తాఽథ చాఽహ సువచోఽన్త్యజభాషయైవ ధర్మాత్మజం విషహుతాశభయాత్ప్రతీతాః |
ఆధ్వం త్వితి స్మ స తథేతి వచోఽప్యధీర్య ప్రాయాచ్ఛ వారణవతం పృథయాఽనుజైశ్చ ||
౧౯.౩౧||

తాన్ హన్తుమేవ చ తదా ధృతరాష్ట్రసూనుర్లాజాగృహం సపది కాఞ్చనరత్నగూఢమ్ |
కృత్వాఽభ్యయాతయదముత్ర హి విష్ణుపద్యా స్వామాత్యమేవ చ పురోచననామధేయమ్ ||
౧౯.౩౨||

పూర్వం ప్రహస్త ఇతి యస్త్యభవత్సుపాపః సోఽభ్యేత్య పాణ్డుతనయానభవచ్ఛ మన్త్రి |

దుర్యోధనం ప్రతివిహాయ భవత్సకాశమాయాత ఇత్యవదదేషు సకూటవాక్యమ్ ||
౧౯.౩౩||

దివ్యం గృహం చ భవతాం హి మయోపనీతం ప్రీత్యైవ పాపమనుయాతుమహం న శక్తః |
యుష్మాసు ధర్మధృతిమత్సు సదా నివత్స్య ఇత్యూచివాం సమముమాహురహో సుభద్రమ్
|| ౧౯.౩౪||

చ్ఛిక్షీద్దృష్ట్యైవ జాతుషగృహం వసయా సమేతం తద్గన్ధతో వృషసుతః పవమానజాతమ్
|
తం చాతిపాపమవదత్సుముఖైష పాపో హన్తుం న ఇచ్ఛతి సదా భవ చ ప్రతీతః ||
౧౯.౩౫||

క్షత్తాఽథ నీతిబలతోఽఖిలలోకవృత్తం జానన్ స్వచారముఖతః ఖనకాయ చోచే |
ఉక్త్వైవ ధర్మతనయాయ మదీయవాక్యం పూర్వోక్తమాశు కురు తత్ర బిలం సుదూరమ్ ||
౧౯.౩౬||

చక్రే స చైవమథ వర్త్య వృతిచ్ఛలేన ద్వారం చ తస్య స పిఠాయ యయౌ గృహం స్వమ్
|
భీమః పురోచన ఉభావపి తౌ వధాయ చ్చిద్రార్థినౌ మిథ ఉతోషతురబ్ధకార్థమ్ || ౧౯.౩౭||

తస్యాగ్రజా చ సహితా సుతపఞ్చకేన తత్రాఽగమత్తదను మారుతిరేష కాలః |
ఇత్థం విచిన్య స నిశామ్య చ తాన్ ప్రసుప్తాన్ భ్రాతృంశ్చ మాతరమథాఽశు బిలే
న్యథాత్పాక్ || ౧౯.౩౮||

తం భాగినేయసహితం భగినీం చ తస్య పాపాం దదాహ సగృహాం పవమానసూనుః |
సాఽప్యాగతా హి గరల్. ఏన నిహన్తుమేతాన్ భీమస్య పూర్వభుజితో న శశాక చైతత్ ||
౧౯.౩౯||

తప్తం తయా ససుతయా చ తపో నితాన్తం స్యాం సూనుభిః సహ బలాదదిత్స్థథాఽభ్రాత్ |
తస్యా ఆదాచ్ఛ గిరిశో యది పుత్రకైస్త్వం యుక్తా న యాసి మృతిమేష వరస్తవేతి ||
౧౯.౪౦||

జానన్నిదం సకలమేవ స భీమసేనో హత్వా సుతైః సహ కుబుద్ధిమిమాం హి తం చ |
భ్రాతృంశ్చ మాతరముదూహ్యా యయౌ బిలాత్స నిర్గత్య భీతివశతోఽబలతాం ప్రయాతాన్
|| ౧౯.౪౧||

జ్ఞాత్వా పురోచనవధం యది భీష్మముఖ్యైర్వైచిత్రపీఠ్యతనయా అభియోధయేయుః |

కిం నో భవేదితి భయం సముహద్వివేక భీమం తస్యతే చ తనయాన్ సకలాన్ పృథాయాః
॥ ౧౯.౪౨॥

భీమోఽభయోఽపి గురుభిః స్వముఖేన యుద్ధమప్రియమాణ ఉత ధర్మజవాక్యహేతోః ।
ఊహ్యైవ తానపి యయౌ ద్యునదీం చ తీర్త్వా క్షత్త్రాఽతిస్పృష్టమధిరుహ్య జలప్రయాణమ్
॥ ౧౯.౪౩॥

విశ్వాసితా విదురపూర్వవచోభిరేవ దాశోదితాభిరధిరుహ్య చ భీమపృష్టమ్ ।
సర్వే యయుర్వనమథాభ్యుదితే చ సూర్యే దృష్టైవ సప్త మృతకానరుదంశ్చ పౌరాః ॥
౧౯.౪౪॥

హా పాణ్డవానదహదేష హి ధార్తరాష్ట్రో ధర్మస్థితాన్ కుమతిరేవ పురోచనేన ।
సోఽవ్యేష దగ్ధ ఇహ దైవవశాత్సుపాపః కో నామ సత్సు విషమః ప్రభవేత్సుఖాయ ॥
౧౯.౪౫॥

పౌరేభ్య ఏవ నిఖిలేన చ భీష్మముఖ్యా వైచిత్రవీర్యసహితాస్తు నిశమ్య హేతి ।
ఊచుః సుదుఃఖితథియోఽథ సుయోధనాద్యాః క్షత్త్రా మృషైవ రురుదుర్యయుజశ్చ కర్మ
॥ ౧౯.౪౬॥

ష్ట్రా భీమోఽప్యూదూహ్య వనమాప హిడిమ్బకస్య భ్రాతృన్ పృథాం చ తృప్తితైరభియాచితశ్చ
|

పాసీయముత్తరపటేఽమ్బుజపత్రనద్ధం దూరాదుదూహ్య దదృశే స్వపతోఽథ తాంశ్చ ॥
౧౯.౪౭॥

రక్షార్థమేవ పరిజాగ్రతి భీమసేనే రక్షః స్వసారమభియాపయతే హిడిమ్బిమ్ ।
సా రూపమేత్య శుభమేవ దదర్శ భీమం సాక్షాత్సమస్తశుభలక్షణసారభూతమ్ ॥
౧౯.౪౮॥

సా రాక్షసీతనుమవాప సురేన్ద్రలోకశ్రీరేవ శక్రదయితా త్వపరైవ శచ్యాః ।
శాపాత్స్పృధా పతిమవాప్య చ మారుతం సా ప్రాప్తుం నిజాం తనుమయాచత భీమసేనమ్
॥ ౧౯.౪౯॥

తాం భీమ ఆహ కమనీయతనుం న పూర్వం జ్యేష్ఠాదుమైవి వనితాం నహి ధర్మ ఏషః ।
సా చాఽహ కామవశగా పునరేతదేవ స్వావేశయగ్ధి మరుదగ్ర్యపరిగ్రహస్య ॥ ౧౯.౫౦॥

సా భారతీ వరమిమం ప్రదదావముష్యై స్వావేశమాత్మదయితస్య చ సగ్గమేన ।
శాపాద్విముక్తిమతితీవ్రతపః ప్రసన్నా తేనాఽహ సా నిజతనుం పవమానసూనోః ॥
౧౯.౫౧॥

జ్ఞానం చ నైజమభిదర్శయితుం పునశ్చ ప్రాహేశ్వరోఽఖిలజగద్గురురిన్దిరేశః ।
వ్యాసస్వరూప ఇహ చేత్య పరశ్వ ఏవ మాం తే ప్రదాస్యతి తదా ప్రకరోషి మేఽర్థ్యమ్ ॥
౧౯.౫౨॥

కాలే తదైవ కుపితః ప్రయయౌ హిడిమ్నో భీమం నిహన్తుమపి తాం చ నిజస్వసారమ్ ।
భక్షార్థమేవ హి పురా స తుతాం న్యయుక్తు నేతుం చ తానథ సమాసదదాశు భీమమ్ ॥
౧౯.౫౩॥

సా భీమమేవ శరణం ప్రజగామ తాం చ భ్రాతృంశ్చ మాతరమథావతుమభ్యయాత్తమ్ ।
భీమః సుదూరమపకృష్య సహోదరాణాం నిద్రాప్రభక్లభయతో యుయుధేఽమునా చ ॥
౧౯.౫౪॥

తౌ ముష్టిభిస్తరుభిరశ్మభిరద్రిభిశ్చ యుద్ధ్వా నితాన్తరవతః ప్రతిబోధితాం స్తాన్ ।
సశ్చక్రతృస్తదను సోదరసమ్భ్రమం తం దృష్టైవ మారుతిరహన్నురసి స్మ రక్షః ॥
౧౯.౫౫॥

తద్భీమబాహుబలతాడితమిశవాక్యాత్సర్వైరజేయమపి భూమితల్ । ఏ పపాత ।
వక్త్రవదృష్టహులశోణితమాప మృత్యుం ప్రాయాత్తమోఽన్ధమపి నిత్యమథ క్రమేణ ॥
౧౯.౫౬॥

హత్వైవ శర్వరరక్షితరాక్షసం తం సర్వైరవధ్యమపి సోదరమాత్పయుక్తః ।
భీమో యయౌ తమను సా ప్రయయౌ హిడిమ్ని కున్తీం యుధిష్ఠిరమథాస్య కృతే యయాచే
॥ ౧౯.౫౭॥

తాభ్యామనూక్తమపి యన్న కరోతి భీమః ప్రాదుర్భభూవ నిఖిలోరుగుణాభిపూర్ణః ।
చ్చి! వ్యాసాత్మకో హరిరనన్తసుఖామ్బురాశిర్విద్యామరీచివితతః సకలోత్తమోఽలమ్ ॥
౧౯.౫౮॥

దృష్టైవ తం పరమమోదిన ఆశు పార్థా మాత్రా సమోవ పరిపూజ్య గురుం విరిశ్చోః ।
ఉల్లాల్. ఇతాశ్చ హరిణా పరమాతిహార్దప్రోత్ఫుల్లపద్మనయనేన తదోపవిష్టాః ॥
౧౯.౫౯॥

తాన్ భక్తినస్తుశిరసః సముదీక్ష్య కృష్ణో భీమం జగద నత ఆశు హిడిమ్బయా చ ।
ఏతాం గృహాణ యువతీం సురసద్మశోభాం జాతే సుతే సహసుతా ప్రతియాతు చైషా ॥
౧౯.౬౦॥

ఏవం బ్రువత్యగణితోరుగుణే రమేశ ఓమిత్యదీర్య కృతవాంశ్చ తదైవ భీమః ।

స్కన్ధేన చోహ్య విబుధాచరితప్రదేశాన్ భీమం ప్రయాత్యుదయ ఏవ రవేర్హిడిప్పి ॥
౧౯.౬౧॥

సా నన్దనాదిషు వనేషు విహృత్య తేన సాయం ప్రయాతి పృథయా సహితాంశ్చ పార్థాన్
|

ఏవం యయావపి తయోరిహ వత్సర్థో జాతశ్చ సూనురతివీర్యబలోపపన్నః ॥
౧౯.౬౨॥

దేవోఽపి రాక్షసతనుర్నిర్మతిః పురా యావేశయుక్చ గిరిశస్య ఘటోత్కచాఖ్యః |
పూర్వం ఘటోపమముష్య శిరో బభూవ కేశా నిమేషత ఉదాసురతో హి నామ ॥
౧౯.౬౩॥

జాతే సుతే సమయతో భగవత్కృతాత్స భీమో జగాద సనుతాం గమనాయ తాం చ |
స్మృత్యాఽభియాన ఉభయోరపి సా ప్రతిజ్ఞాం తేషాం విధాయ చ యయౌ సురలోకమేవ
॥ ౧౯.౬౪॥

వ్యాసోఽపి పాణ్డుతనయైః సహితో బకస్య రౌద్రాద్వరాజ్జయవధాపగతస్య నిత్యమ్ |
యాతో వధాయ పరమాగణితోరుధామా పూర్ణాక్షయోరుసుఖ ఆశు తదైకవక్రమ్ ॥
౧౯.౬౫॥

తాన్ బ్రాహ్మణస్య చ గృహే ప్రణిధాయ కృష్ణః శిష్యా మమైత ఇతి విప్రకుమారరూపాన్ |
ఆయామి కాల ఇతి తాననుశాస్య చాయాత్తే తత్ర వాసమథ చక్రరనూచ్య వేదాన్ ॥
౧౯.౬౬॥

భిక్షామటత్సు సతతం ప్రతిహుజ్కృతేన భీమే విశాం సదన ఏవ గృహప్రమాణమ్ |
భాణ్డం కులాలవిహితం ప్రతిగృహ్య గచ్ఛత్యాశక్యాయాఽవగమనస్య తమాహ ధార్మః ॥
౧౯.౬౭॥

స్థూలం హి సద్మ పృథివీసహితం త్వరక్ష ఉద్ధృత్య వహ్నిముఖతస్తదు చైకదోష్టా |
భాణ్డం తదర్థమురు కుమ్భకరేణ దత్తం భిక్షాం చ తేన చరసి ప్రతిహుజ్కృతేన ॥
౧౯.౬౮॥

ధర్మస్య తే సునియతేర్బలతశ్చ బోధో భూయాత్సుయోధనజనస్య తతో భయం మే |
మాత్రా సహైవ వస ఫల్గునపూర్వకైస్త్యమాసీతమేవ పరిభుజ్స్వ నతు వ్రజేథాః ॥ ౧౯.౬౯॥

చ్చీ! ఇత్యుక్త ఆశు స చకార తథైవ భీమస్తేఽపి స్వధర్మపరిరక్షణహేతుమౌనాః |
భిక్షాం చరన్త్యథ చతుర్స్వపి తేషు యాతేష్వేకత్ర మాతృసహితః స కదాచిదాస్తే ॥ ౧౯.౭౦॥

తత్కాల ఏవ రుదితం నిజవానహేతోర్విప్రస్య దారసహితస్య నిశమ్య భీమః ।
 స్త్రీబ్రాలసం యుతగృహే శిశులాత్. అనాదౌ లజ్జేదితి స్మ జననీమవదన్నచాగాత్ ॥
 ౧౯.౭౧॥

జానీహి విప్రరుదితం కుత ఇత్యతశ్చ యోగ్యం విధాస్య ఇతి సా ప్రయయౌ చ శీఘ్రమ్ ।
 సా సం వృత్తైవ సకలం వచనం గృహేఽస్య శుశ్రావ విప్రవర ఆహ తదా ప్రియాం సః ॥
 ౧౯.౭౨॥

దాతవ్య ఏవ హి కరోఽద్య చ రక్షసోఽస్య సాజ్ఞాద్భకస్య గిరిసన్నిభభక్ష్యభోజ్యః ।
 పుం సాఽనసా చ సహితానడుహో పుమాం స్తు నైవాస్తి నోఽప్రదదతాం చ సమస్తనాశః ॥
 ౧౯.౭౩॥

అన్యత్ర యామ ఇతి పూర్వముదాహృతం మే నైతత్ప్రియే తవ మనోగతమాస తేన ।
 యాస్యామి రాక్షసముఖం స్వయమేవ మర్తుం భార్యైనమాహ న భవానహమత్ర యామి
 ॥ ౧౯.౭౪॥

ఆర్థే తవాద్య తనుసన్త్యజనాదహం స్యాం లోకే సతీప్రచరితే తదృతే త్వధశ్చ ।
 కన్యాఽహ చైనమహమేవ న కన్యయాఽర్థ ఇత్యుక్త ఆహ ధిగితి స్మ స విప్రవర్యః ॥
 ౧౯.౭౫॥

కన్యోదితా బత కులద్వయతారిణీతి జాయా సఖేతి వచనం శ్రుతిగం సుతశ్చ ।
 ఆత్మైవ తేన నతు జీవనహేతుతోఽహం ధీపూర్వకం నృశనకే ప్రతిపాదయామి ॥
 ౧౯.౭౬॥

ఏవం రుదత్సు సహితేషు కుమారకోఽస్య ప్రాహ స్వహస్తగత్పణం ప్రతిదర్శ్య చైషామ్ ।
 ఏతేన రాక్షసమహం నిహనిష్య ఏవేత్సుక్తే సువాక్యమను సా ప్రవివేశ కున్తి ॥ ౧౯.౭౭॥

పృష్టస్తయాఽహ స తు విప్రవరో బకస్య వీర్యం బలం చ దితిజారిభిరప్యసహ్యామ్ ।
 సం వత్సరత్రయయుతే దశకే కరం చ ప్రాతిస్వికం దశముఖస్య చ మాతులస్య ॥
 ౧౯.౭౮॥

శ్రుత్వా తముగ్రబలమత్సురువీర్యమేవ రామాయణే రఘువరోరుశరాతిభీతమ్ ।
 విష్టం బిలేష్వథ నృపాన్ వశమాశు కృత్వా భీత్వైవ తైస్తదను దత్తకరం ననన్ద ॥ ౧౯.౭౯॥

ఏవం బలాధ్యమముమాశు నిహత్య భీమః కీర్తిం చ ధర్మమధికం ప్రతియాస్యతీహ ।
 సర్వే వయం చ తమను ప్రగృహీతధర్మా యాస్యామ ఇత్యవదదాశు ధరాసురం తమ్ ॥
 ౧౯.౮౦॥

సన్తి స్మ విప్రవర పఞ్చ సుతా మమాద్య తేష్యేక ఏవ నరవైరిముఖాయ యాతు ।

ఇత్యుక్త ఆహ స న తే సుతవధ్యయాఽహం పాపో భవాని తవ హస్త మనోఽతిధీరమ్ ॥
౧౯.౮౧॥

స్త్వీజి ఉక్షేవమాహ చ పృథా తనయే మదీయే విద్యాఽస్తి దిక్పతిభిరప్యవిషహ్యారూపా ।
ఉక్తోఽపి నో గురుభిరేష నియుక్ష్మ ఏతాం వధ్యస్తథాఽపి న సురాసురపాలకైశ్చ ॥
౧౯.౮౨॥

ఉక్షేవమేత్య నిఖిలం చ జగాద భీమ ఉద్ధర్ష ఆస స నిశమ్య మహాస్వధర్మమ్ ।
ప్రాప్తం విలోక్య తమతీవ విఘ్నూర్ణనేత్రం దృష్ట్వా జగాద యమసూనురుపేత్య చాస్యైః ॥
౧౯.౮౩॥

మాతః కిమేష ముదితోఽతితరామితి స్మ తస్మై చ సా నిఖిలమాహ స చాబ్రవిత్రామ్ ।
కష్టం త్వయా కృతమహో బలమేవ యస్య సర్వే శ్రితా వయమముం చ నిహం సి భీమమ్
॥ ౧౯.౮౪॥

యద్బాహువీర్యపరమాశ్రయతో హి రాజ్యమిచ్ఛామ ఏవ నిఖిలారివధం స్వధర్మమ్ ।
సోఽయం త్వయాఽద్య నిశిచారిముఖాయ మాతః ప్రస్థాప్యతే వద మమాఽశు కయైవ
బుద్ధ్యా ॥ ౧౯.౮౫॥

ఇత్యుక్తవస్తమముమాహ సుధీరబుద్ధిః కున్త్రి న పుత్రక నిహస్తుమయం హి శక్యః ।
సర్వైః సురైరసురయోగిభిరప్యనేన చూర్ణీకృతో హి శతశ్శృంగిరిః ప్రసూత్యామ్ ॥
౧౯.౮౬॥

ఏష స్వయం హి మరుదేవ నరాత్మకోఽభూత్కా నామ హస్తమిమమాప్తబలో జగత్సు ।
ఇత్యేవమస్త్వీతి స తామవదత్పరేద్యుర్భిమో జగామ శకటేన కృతోరుభోగః ॥ ౧౯.౮౭॥

గత్వా త్వరన్ బకవనస్య సకాశ ఆశు భీమః స పాయససుభక్ష్యపయోఘటాద్యైః ।
యుక్తం చ శైలనిభముత్తమమాద్యరాశిం స్పర్శాత్పురైవ నరభక్షితురత్తుమైచ్ఛత్ ॥
౧౯.౮౮॥

తేనైవ చాన్నసమితౌ పరిభుజ్యమాన ఉత్పాట్య వృక్షమముమాద్రవదాశు రక్షః ।
వామేన మారుతిరపోహ్య తదా ప్రహరాన్ హస్తేన భోజ్యమఖిలం సహభక్ష్యమాదత్ ॥
౧౯.౮౯॥

పీత్వా పయో త్వరిత ఏనమవీక్షమాణ ఆచమ్య తేన యుయుధే గురువృక్షశైలైః ।
తేనాఽహతోఽథ బహుభిర్గిరిభిర్బలేన జగ్రాహ చైనమథ భూమితల్. ఏ పిపేష ॥
౧౯.౯౦॥

ఆక్రమ్య పాదమపి పాదతల్ | ఏన తస్య దోర్భాసం ప్రగ్రహ్య చ పరం విదదార భీమః |
మృత్వా స చోరు తమ ఏవ జగామ పాపో విష్ణుద్విడేవ హి శనైరనివృత్తి చోగ్రమ్ ||
౧౯.౯౧||

హత్వా తమక్షతబలో జగదన్తకం స యో రాక్షసో న వశ ఆస జరాసుతస్య |
భౌమస్య పూర్వమపి నో భరతస్య రాజ్ఞో భీమో న్యధాపయదముష్య శరీరమగ్రే ||
౧౯.౯౨||

ద్వార్యేవ తత్ప్రృతినిధాయ పునః స భీమః స్నాత్వా జగామ నిజసోదరపార్శ్వమేవ |
చ్ఛివ్ | శ్రుత్వాఽస్య కర్మ పరమం తుతుషుః సమేతా మాత్రా చ తే తదనువప్రరతః పురస్థాః
|| ౧౯.౯౩||

దృష్ట్వైవ రాక్షసశరీరమురు ప్రభీతా జ్ఞాత్వైవ హేతుభిరథ క్రమశో మృతం చ |
విప్రస్య తస్య వచనాదపి భీమనేనభగ్నం నిశమ్య పరమం తుతుషుశ్చ తస్మై || ౧౯.౯౪||

అన్నాత్మకం కరమముష్య చ సమ్ప్రుచక్రుః సోఽప్యేతమాశు నరసిం హవపుర్ధరస్య |
చక్రే హరేస్తదను సత్యవతీసుతస్య విష్ణోర్హి వాక్ప్రచుదితాః ప్రయయుస్తతశ్చ || ౧౯.౯౫||

ఉత్పత్తిపూర్వకకథాం ద్రుపదాత్మజాయా వ్యాసో హ్యనూచ్య జగతాం గురురీశ్వరేశః |
యాతేత్యచోదయదధాప్యపరే ద్విజాగ్ర్యాస్తాన్ బ్రాహ్మణా ఇతి భుజిర్భవతీతి చోచుః ||
౧౯.౯౬||

పూర్వం హి పార్షత ఇమాన్ జతుగేహదగ్ధాన్ శ్రుత్వాఽతిదుఃఖితమనాః పునరేవ మన్త్రః |
యాజోపయాజముఖనిస్సృత ఏవమేష నాసత్యత్వార్హ ఇతి జీవనమేషు మేనే || ౧౯.౯౭||

యత్రక్వచిత్ప్రృతివసన్తి నిలీనరూపాః పార్థా ఇతి స్మ స తు ఫల్గునకారణేన |
చక్రే స్వయంబురవిఘోషణమాశు రాజస్వస్యైరధార్యధనురీశవరాచ్య చక్రే || ౧౯.౯౮||

తత్కాల ఏవ వసుదేవసుతోఽపి కృష్ణః సమ్పూర్ణనైజపరిబోధత ఏవ సర్వమ్ |
జానన్నపి స్మ హాలినా సహితో జగామ పార్థాన్నిశమ్య చ మృతానథ కుల్యహేతోః ||
౧౯.౯౯||

స ప్రాప్య హస్తినపురం ధృతరాష్ట్రపుత్రాన్ సం వశ్చాయం స్తదనుసారికథాశ్చ కృత్వా |
భీష్మాదిభిః పరిగతోఽప్రియవజ్జగామ ద్వారావతీముదితపూర్ణసునిత్యసౌఖ్యః ||
౧౯.౧౦౦||

తస్యాన్తరే హృదికసూనురనన్తరం స్వం శ్వాఫల్కిబుద్ధిబలమాశ్రిత ఇత్యువాచ |

సత్రాజిదేష హి పురా ప్రతిజ్జజ్ఞ ఏనామస్మత్కృతే స్వతనయాం మణినా సహౌవ ॥
౧౯.౧౦౧॥

సర్వాంశ్చ నః పునరసావవమత్య కృష్ణాయాదాత్సుతాం జహి చ తం నిశి పాపబుద్ధిమ్ ।
ఆదాయ రత్నముపయాహి చ నౌ విరోధే కృష్ణస్య దానపత్నినా సహ సాహ్యమేమి ॥
౧౯.౧౦౨॥

ఇత్యుక్త ఆశు కుమతిః స హి పూర్వదేహే దైత్యో యతస్తదకరోదథ సత్యభామా ।
ఆనన్దసం విదపి లోకవిడమ్బనాయ తద్దేహమస్య తిలజే పతిమభ్యుపాగాత్ ॥
౧౯.౧౦౩॥

శ్రుత్వా తదీయవచనం భగవాన్ పురీం స్వామాయాత ఏవ తు నిశమ్య మహోత్సవం తమ్
।
పాఞ్చాలరాజపురుషోదితమాశు వృష్టివర్షైరగాన్ముసలినా సహ తత్పురీం చ ॥
౧౯.౧౦౪॥

చ్ఛ్వి! భీమోఽపి రుద్రవరరక్షితరాక్షసం తం హత్వా తృణోపమతయా హరిభక్తవన్ద్యః ।
ఉచ్ఛ్వాథ తత్ర కఠిచిద్దినమచ్యుతస్య వ్యాసాత్మనో వచనతః ప్రయయా నిజైశ్చ ॥
౧౯.౧౦౫॥

మఙ్గల్యమేతదతులం ప్రతియాత శీఘ్రం పాఞ్చాలకాన్ పరమభోజనమత్ర సిద్ధ్యేత్ ।
విప్రైరితస్తత ఇతీరితవాక్యమేతే శృణ్వంత ఏవ పరిచక్రమురుత్తరాశామ్ ॥ ౧౯.౧౦౬॥
షణ్ణాం చ మధ్యగముదీర్ఘభుజం విశాలవక్షస్థలం బహాల్! అపౌరుషలక్షణం చ ।
దృష్ట్వైవ మారుతిమసావుపలప్స్యతీహ కృష్ణామితి స్మ చ వచః ప్రవదన్తి విప్రాః ॥
౧౯.౧౦౭॥

రాత్రౌ దివా చ సతతం పథి గచ్ఛమానాః ప్రాపుః కదాచిదథ విష్టుపదీం నిశాయామ్ ।
సర్వస్య రక్షితమగాదిహ పృష్టతస్తు భీమోఽగ్ర ఏవ శతమస్యసుతోఽన్తరాఽన్యే ॥
౧౯.౧౦౮॥

ప్రాప్తే తదోల్ముకధరోఽర్జున ఏవ గఙ్గాం గన్ధర్వరాజ ఇహ చిత్రరథోఽర్ధరాత్రే ।
దృష్ట్వైవ విప్రరహితానుదకాన్తరస్థః క్షత్రాత్మజా ఇతి హ ధర్షయితుం స చాఽగాత్ ॥
౧౯.౧౦౯॥

హంతాఽస్మి వో హ్యుపగతానుదకాన్తమస్యా నద్యాశ్చ మర్త్యచరణాయ నిషిద్ధకాలే ।
ఇత్థం వదన్తమముమాహ సురేన్ద్రసూనుర్గన్ధర్వ నాస్త్రవిదుషాం భయమస్తి తేఽద్య ॥
౧౯.౧౧౦॥

సర్వం హి ఫేనవదిదం బహులం బలం తే నార్థప్రదం భవతి చాస్త్రవిది ప్రయుక్తమ్ ।
ఇత్యుక్తవస్తమముముత్తమయానసం స్థో బాణాన్ ఉపన్నభినసార సురేశభృత్యః ॥
౧౯.౧౧౧॥

ఆగ్నేయమస్త్రమభిమన్త్య తదోల్ముకే స చిక్షేప శక్రతనయోఽస్య రథశ్చ దగ్ధః ।
తం చాగ్నినా పరిగృహీతమభిప్రగృహ్య కేశేషు సఞ్చకర్షాఽశు సురేష్టసూనుః ॥
౧౯.౧౧౨॥

పార్థేన సన్ధర్షితః శరణం జగామ ధర్మాత్మజం తమపి సోఽథ నిజాస్త్రముగ్రమ్ ।
సఞ్జహ్రా ఏవ తత ఆస చ నామతోఽసావఙ్గారవర్ణ ఇతి వర్ణవిపర్యయేణ ॥ ౧౯.౧౧౩॥
గన్ధర్వ ఉల్బణసురక్రతనుః స భూత్వా స్వర్ణావదాత ఉత పూర్వముపేత్య సఖ్యమ్ ।
పార్థేన దుర్లభమహాస్త్రమిదం యయాచే జానన్నపి స్మ నహి తాదృశమేష వేద ॥
౧౯.౧౧౪॥

విద్యా సుశిక్షితతమా హి సురేశసూనౌ తామస్య చావదదసావపి కాలతోఽస్మై ।
గన్ధర్వగామవదదన్వగదృశ్యవిద్యాం పశ్చాదితి స్మ పురుహూతసుతస్య వాక్యాత్ ॥
౧౯.౧౧౫॥

ఆధిక్యతః స్వగతసం విద ఏవ సామ్యే వైవేచ్ఛతి స్మ నిమయం స ధనఞ్జాయోఽత్ర ।
ధర్మార్థమేవ స తు తాం పరిదాయ తస్మై కాలేన సం విదమముష్య చ ధర్మతోఽయాత్ ॥
౧౯.౧౧౬॥

చ్ఛిష్టా పార్థేన సోఽపి బహులాశ్చ కథాః కథిత్వా ధౌమ్యస్య సఙ్గిహాణమాహ పురోహితత్వే
దాస్యామి దివ్యతురగానితి సోఽర్జునాయ వాచం నిగద్య దివమారుహదప్యగుస్తే ॥
౧౯.౧౧౭॥

తే ధౌమ్యమాప్య చ పురోధసముత్తమఙ్ఞం విప్రాత్మజోపమతయా వివిశుః పురం చ ।
పాఞ్చాలకస్య నిఖిలాం దదృశుశ్చ తత్ర మూర్ధావసీక్తసమితిం సమలఙ్కృతాం చ ॥
౧౯.౧౧౮॥

రాజన్యమణ్డలముదీక్ష్య సుపూర్ణమత్ర కృష్ణాం ప్రగృహ్య సహజః ప్రగృహీతమాలామ్ ।
తేషాం చ మధ్యమగమత్కులవీర్యసమ్పద్యుక్తాం విభూతిమథ చాఽహ సమస్తరాజ్ఞామ్ ॥
౧౯.౧౧౯॥

తాంశ్చ ప్రదర్శ్య సకలాన్ స హుతాశనాం శశ్చాపం చ తత్ప్రతినిధాయ సపశ్చుబాణమ్
|

ఆహాభిభాష్య సకలాన్నుపతీనథోఽయైర్ద్రిష్ట్యధ్ధతాశనవపుర్షనతుల్యఘోషః || ౧౯.౧౨౦||

ఏతేన కార్ముకవరేణ తరూపరిస్థం మత్స్యావభాసముదకే ప్రతివీక్ష్య యేన |

ఏతైః శరైః ప్రతిహతో భవతీహ మత్యుః కృష్ణాఽనుయాస్యతి తమద్య నరేస్త్వపిరాః ||
౧౯.౧౨౧||

ఇత్యస్య వాక్యమను సర్వనరేస్త్వపుత్రా ఉత్తస్థురుద్ధతమదాశ్చలకుణ్డలాస్యాః |

ఆస్త్రం బలం చ బహు నైజమభీక్షమాణాః స్పర్ధన్త ఏవ చ మిథః సమలఙ్కృతాఙ్గాః ||
౧౯.౧౨౨||

కేచిన్నిరీక్ష్య ధనురేత్య న మే సుశక్యమిత్యేవ చాపయయురన్య ఉత ప్రచాల్య |

తత్రాఽససాద శిశుపాల ఉరుప్రతాపః సఙ్గృహ్య తత్సమనురోపణయత్న ఆసీత్ ||
౧౯.౧౨౩||

మాషాన్తరాయ స చకర్ష యదైవ కోట్యా ఉన్నమ్య తత్ప్రతిజఘాన తమేవ చాఽశు |

అన్యత్ర ఫల్గునత ఏతదశక్యమేవేత్యఙ్గా గిరీశవరతః స యయా చ భగ్నః ||
౧౯.౧౨౪||

మద్రేశ ఏత్య చకృషే స్థవిరోఽపి వీర్యాచ్చేదీశతోఽప్యధికమేవ స ముద్గమాత్రే |

శిష్టేఽమునా ప్రతిహతః స యయావశక్యం మత్వాఽత్రనన్తదను భూపతయో విషణ్ణాః ||
౧౯.౧౨౫||

సన్నేషు భూపతిషు మాగధ ఆససాద సోఽవజ్ఞయైవ బలవీర్యమదేన దృప్తః |

చాపం చకర్ష చలపాదతల్. ఓ బలేన శిష్టే స సర్షపమితేఽభిహతోఽమునైవ ||
౧౯.౧౨౬||

జానున్యముష్య ధరణీం యయతున్తదైవ దర్పేణ చాస్థిరపదః స్థితిమాత్రహేతోః |

రౌద్రాద్వరాత్స జల్. అతాం గమితోఽథ రాజా రాజ్ఞాం ముఖాన్యనభివీక్ష్య యయా
స్వరాష్ట్రమ్ || ౧౯.౧౨౭||

ప్రాయో గతాస్తమను భూపతయోఽథ కర్ణో దుర్యోధనార్థమనుగృహ్య ధనుశ్చకర్ష |

చ్ఛ్విష్టా రామాదుపాత్తశుభశిక్షితమాత్రతోఽసౌ రోమావశిష్టమకరోద్ధనుషోఽన్తమాశు ||
౧౯.౧౨౮||

తస్మింశ్చ తేన విహతే ప్రతిసన్నివృత్తే భీమార్జునౌ ద్విజనదస్యపసన్నివిష్టౌ |

ఉత్తస్థతూ రవిశశిప్రతిమానరూపౌ విప్రేషు తత్ర చ భియా వినివారయత్సు || ౧౯.౧౨౯||

విప్రాశ్చ కేచిదతియుక్తమిమా హి వీరౌ దేవోపమావితి వచో జగదుస్తతస్తా ।
 దృష్ట్యైవ కృష్ణముఖపఙ్కజమాశు చాపసాన్నిధ్యమాయయతురత్తమవీర్యసారౌ ॥
 ౧౯.౧౩౦॥

తత్రాఙ్గునః పవనజాత్ప్రియతోఽప్యనుజ్ఞామాదాయ కేశవమజం మనసా ప్రణమ్యుః ।
 కృత్వా గుణాన్వితమదో ధనురశ్రమేణ యన్త్రాన్తరేణ సశరైరధునోచ్చ లక్షమ్ ॥
 ౧౯.౧౩౧॥

కృష్ణా తదాఽస్య విదధే నవకఙ్కమాలాం మధ్యే చ తాం ప్రతివిధాయ నరేన్ద్రపుత్రౌ ।
 భీమార్జునౌ యయతురచ్యుతమాభినమ్య క్షుబ్ధం తదా నృపవరాభిరిమావధావత్ ॥
 ౧౯.౧౩౨॥

ద్రష్టుం హి కేవలగతిర్నతు కన్యకాయా అర్థే న చాపమిహ వృష్టివరాః స్పృశన్తు ।
 ఇత్యాజ్ఞయైవ వరవక్రధరస్య లిప్సామప్యత్ర చక్రరిహ వైవ యదుప్రవీరాః ॥ ౧౯.౧౩౩॥
 భీమస్తు రాజసమితిం ప్రతిసమ్ప్రయాయాతాం దృష్ట్యైవ యోజనదశోచ్చయమాశు వృక్షమ్
 ।

ఆరుజ్య సర్వస్వపతీనభితోఽప్యతిష్ఠద్దృష్ట్యా పలాయనపరాశ్చ బభూవురేతే ॥
 ౧౯.౧౩౪॥

భీమోఽయమేష పురుహూతసుతోఽన్య ఏతే పార్థా ఇతి స్మ హాలినే హరిరభ్యవోచత్ ।
 దృష్ట్యైవ సోఽపి ముదమాప శినేశ్చ పౌత్రః ఖడ్గం ప్రగృహ్య హర్షాత్పరిపుష్టవేఽత్ర ॥
 ౧౯.౧౩౫॥

ప్రీతేషు సర్వయదుషు ప్రపలాయితేషు దుర్యోధనాదిన్యపతిష్వఖిలేషు భీమాత్ ।
 కర్ణోఽభ్యయాద్ధరిహయాత్మజమాశు మద్రరాజో జగామ పవనాత్మజమేవ వీరః ॥
 ౧౯.౧౩౬॥

విప్రేషు దణ్ణపటదర్భమహాజనాని కోపాత్క్షిపత్సు న వినాశనమత్ర భూయాత్ ।
 క్షతస్య వైరత ఇతి ద్రుపదే చ కృష్ణం విప్రాంశ్చ యాచతి స మారుతిరార శల్యమ్ ॥
 ౧౯.౧౩౭॥

వృక్షం త్వసౌ ప్రతినిధాయ చ మద్రరాజం దోర్భ్యం ప్రగృహ్య జవతో గగనే నిధాయ ।
 బన్ధత్వతో భువి శనైరదధాత్స తస్య విజ్ఞాయ వీర్యమగమన్నిజరాజధానీమ్ ॥
 ౧౯.౧౩౮॥

పార్థోఽపి తేన ధనుషా యుయుధే స్మ కర్ణం సోఽప్యస్త్రబాహుబలమావిరముత్ర చక్రే ।

తౌ ధన్వినామనుపమౌ చిరమన్యతాం చ సూర్యాత్మజోఽత్ర వచనం వ్యథితో బభాషే ॥
౧౯.౧౩౯॥

స్త్విష్టజిత్యం ఫల్గునో హరిహయో ద్విజసత్తపో వా మూర్తం న మే ప్రముఖతః స్థితిమన్య
ఈష్టే ।

యో వాఽస్మి కోఽపి యది తే క్షమమద్య బాణాన్ముజ్ఞాన్యథేహి రణతస్త్వితి పార్థ ఆహ
॥ ౧౯.౧౪౦॥

కార్యం న మే ద్విజవరైః ప్రతియోధనేఽత్యుక్త్వా యయా రవిసుతః స సుయోధనాద్వైః ।
నాగాహ్వయం పురమథ ద్రుపదాత్మజాం తామాదాయ చార్జునయుతః ప్రయయా స భీమః
॥ ౧౯.౧౪౧॥

ఆగ్రేఽశ్విపుత్రసహితః స తు ధర్మసూనుః ప్రాయాత్కులాలగృహమన్వపి భీమపార్థౌ ।
భిక్షేతి తైరభిహితే ప్రజగాద కుస్తీ భుక్ష్వం సమస్తశ ఇతి ప్రదదర్శ కన్యామ్ ॥ ౧౯.౧౪౨॥
ప్రామాదికం చ వచనం న మృషా తయోక్తం ప్రాయో హి తేన కథమేతదితి స్మ చిన్తా ।
తేషాం బభూవ వసుదేవసుతో హరిశ్చ తత్రాఽజగామ పరమేణ హి సౌహృదేన ॥
౧౯.౧౪౩॥

సమ్భాష్య త్రైః స భగవానమితాత్మశక్తిః ప్రాయాన్నిజాం పురమమా యదుభిః సమస్తైః ।
జ్ఞాతుం చ తాన్నిశి స తు ద్రుపదః స్వపుత్రం ప్రాస్థాపయత్స చ విలీనమిమానపశ్యత్ ॥
౧౯.౧౪౪॥

భిక్షాన్సభోజన ఉతో భగినీం నిజాం చ తత్రాతిత్పప్తహృదయామథ యుద్ధవార్తామ్ ।
తేషాం నిశమ్య నదతాం ధనవద్గభీరాం క్షత్రోత్తమా ఇతి మతిం స చకార వీరః ॥
౧౯.౧౪౫॥

ప్రాతస్తు తస్య జనితుర్వచసా పురోధాస్తాన్ ప్రాప్య మన్తవిధినా మరుదాత్మజేన ।
సమూజితోఽతివిదుషా ప్రతిగృహ్య తాంశ్చ ప్రావేశయన్పుపతిగేహమమైవ మాత్రా ॥
౧౯.౧౪౬॥

తానాగతాన్ సమభిపూజ్య నిజాత్మజాం చ విప్రాదియోగ్యపుథగుక్తపదార్థజాత్రైః ।
పూర్ణాన్ గృహాంశ్చతుర ఏవ దిదేశ రాజా తత్రాఽయుధాదిపరిపూర్ణగృహం చ తేఽగుః ॥
౧౯.౧౪౭॥

చేష్టాస్వరాకృతివివక్షితవీర్యశౌర్యప్రాగల్భ్యపూర్వకగుణైః క్షితిభర్తుపుత్రాన్ ।
విజ్ఞాయ తాన్ ద్రుపద ఏత్య చ ధర్మసూనుం పప్రచ్ఛ కోఽసి నరవర్య వదస్య సత్యమ్ ॥
౧౯.౧౪౮॥

స ప్రాహు మన్దహాసితః కిమిహోద్య రాజన్ పూర్వం హి వర్ణవిషయే న విశేష ఉక్తః |
పుత్రీకృతే తవ సుతేన తు లక్షవేధ ఉక్తో నరేన్ద్రసమితౌ స కృతోఽప్యనేన || ౧౯.౧౪౯ ||

ఏవం బ్రువాణమథ తం పృథయా సహైవ రాజా వదేతి పునరేవ యయాచ ఏషః |
సర్వం పృథాఽప్యవదతాం స చ తేన తుష్టో వాచం జగాద కృతకృత్య ఇహోఽసమద్య ||
౧౯.౧౫౦ ||

పార్థార్థమేవ హి మయైష కృతః ప్రయత్నస్త్యం ఫల్గునోఽన్య ఉతవాఽద్య కరం
సుతాయాః |

గృహ్లాత్పిఠీరత ఇమం స తు ధర్మసూనురాహ స్మ సర్వ ఇతి మే మనసి ప్రరూఢమ్ ||
౧౯.౧౫౧ ||

చ్చిక్షంఆత్ర ప్రమా మమ హృది ప్రతిభాత్యథాపి ధర్మాచలా మమ మతిర్హి తదేవ మానమ్ |
ఇత్యుక్తవత్యపి సహైవ సుతేన రాజా వైవైచ్చదత్ర భగవానగమచ్చ కృష్ణః || ౧౯.౧౫౨ ||

వ్యాసం తమీక్ష్య భగవన్తమగణ్యపూర్ణనిత్యావ్యయాత్మగుణమాశు సమస్త ఏవ |
నత్వాఽభిపూజ్య వరపీఠగతస్య చాఽజ్ఞామాదాయ చోపవివిశుః సహితాస్తదన్తే ||
౧౯.౧౫౩ ||

కృష్ణస్తదాఽహ నృపతిం ప్రతి దేహి కన్యాం సర్వేభ్య ఏవ వృషవాయుపురన్దరా హి |
నాసత్యదస్రసహితా ఇమ ఏవ ఇన్ద్రాః పూర్వే చ సమృప్తితనశ్చ హరేర్హి పశ్చాత్ ||
౧౯.౧౫౪ ||

ఏషాం శ్రియశ్చ నిఖిలా అపిచైకదేహోః పుత్రీ తవైవ న తతోఽత్ర విరుద్ధతా హి |
ఇత్యుక్తవత్యపి యదా ద్రుపదశ్చకార సం వాదినీం న ధియమేనమథాఽహ కృష్ణః ||
౧౯.౧౫౫ ||

దివ్యం హి దర్శనమిదం తవ దత్తమద్య పశ్యాఽశు పాణ్డుతనయాన్ దివి సం స్థితాం స్త్యమ్
|

ఏతాం చ తే దుహితరం సహ తైః పృథక్క్యాం తల్లక్షణైః సహ తతః కురు తే యథేష్టమ్ ||
౧౯.౧౫౬ ||

ఇత్యుక్తవాక్యమను తాన్ స దదర్శ రాజా కృష్ణప్రసాదబలతో దివి తాదృశాంశ్చ |
ఏతాన్నిశామ్య చరణౌ జగదీశితుశ్చ భీతో జగామ శరణం తదనాదరేణ || ౧౯.౧౫౭ ||

దత్వాఽభయం స భగవాన్ ద్రుపదస్య కార్యే తేనోమితి స్మ కథితే స్వయమేవ సర్వామ్ |

వైవాహికీం కృతిమథ వ్యధధాచ్చ ధౌమ్యయుక్తః క్రమేణ జగృహుర్నిఖిలాశ్చ పాణిమ్ ||
౧౯.౧౫౮||

పాశ్చాలకేషు చ మహోత్సవ ఆస రాజా తుష్టోఽభవత్సహ సుతైః స్వజనైశ్చ సర్వైః |
పౌరైశ్చ జానపదీకైశ్చ యథైవ రామే దత్వా సుతాం జనక ఆప ముదం తతోఽను ||
౧౯.౧౫౯||

ఉద్బాహ్య తత్ర నివసత్సు చ పాణ్డవేషు శ్రుత్యైవ రామసహితః సహ యాదవైశ్చ |
ఆదాయ పారిబర్హం బహులం స కృష్ణ ఆయాన్ముదైవ పృథయా సహితాంశ్చ పార్థాన్ ||
౧౯.౧౬౦||

దృష్ట్యైవ తం ముముదురాశు కురుప్రవీరా ఆశ్లిష్య కృష్ణమథ నేమురసౌ చ కృష్ణామ్ |
దృష్ట్వా ప్రదాయ గృహయోగ్యసమస్తభాణ్డం సౌవర్ణమేభ్య ఉరు భూషణమమ్యతోఽదాత్
|| ౧౯.౧౬౧||

దేవాంగయోగ్యశుభకుణ్డలహారమౌలికేయూరవస్త్రసహితాన్యరుభూషణాని |
షణ్ణాం పృథక్పృథగదాత్పృథగేవ యోగాన్యన్యద్దదావథ పితృష్యసురాత్మయోగ్యమ్
|| ౧౯.౧౬౨||

రత్నాని గా గజతురంగ్గరథాన్ సువర్ణభారాన్ బహూనపి దదావథ చాఽశిషోఽగ్రాః |
ఛ్విన్వాన్ వ్యాసోఽప్యదాదిహ పరత్ర చ పార్షతోఽపి భూషారథాశ్యగజరత్నసుకాశ్చానాని ||
౧౯.౧౬౩||

దాసీశ్చ దాససహితాః శుభరూపవేషాః సహస్రశో దదతురత్ర హరిర్నృపశ్చ |
తాసాం విచిత్రవసనాన్యరురత్నమాలాః ప్రత్యేకశో దదతురప్యరుభూషణానామ్ ||
౧౯.౧౬౪||

మాసాన్ బహూనపి విహృత్య సహైవ పార్తైః కృష్ణో యయా యదుపురీం సహితోఽగ్రజేన
|

అన్తర్హితే భగవతి ప్రతతోరుశక్తౌ వ్యాసే చ వత్సరమిహోషురిమే తు పార్థాః || ౧౯.౧౬౫||
వైచిత్రపీఠ్యతనయాః సహ సౌబలేన కర్ణేన సిన్ధుపతినా రథహస్తియాధైః |
భూరిశ్రవః ప్రభృతిభిశ్చ సహైవ హస్తుం పాశ్చాలరాజమగురేత్య పురీం పునస్తే ||
౧౯.౧౬౬||

తైరర్ధితే స్వపుర ఆశు స సోమకానాం రాజా సుతైః సహ ససైనిక ఉద్గతోఽభూత్ |
తేషాం చ తస్య చ బభూవ మహాన్ విమర్దః పుత్రౌ చ తస్య నిహతో విధుతాశ్చ సేనాః ||
౧౯.౧౬౭||

చిత్రే హతే సమర ఆశు సచిత్రకేతౌ ధావత్సు సైనికవరేషు చ పార్షతస్య ।
పార్థా రథైరభియయుర్ధృతచాపబాణా వైచిత్రవీర్యతనయాన్ రవిసూనుయుక్తాన్ ॥
౧౯.౧౬౮॥

త్రైస్తేషు పఞ్చను సమం ప్రతియోధయత్సు భూరిశ్రవాః సరవిజో విరథం చకార ।
శక్రాత్మజం తదను పర్వతసన్నికాశం దోర్భ్యాం తు మారుతిరురుం తరుముద్బబర్హ ॥
౧౯.౧౬౯॥

ఆయాన్తమీక్ష్య తరుహస్తమిమం సమీరసూనుం సుయోధనముఖా నిఖిలాః సకర్ణాః ।
భూరిశ్రవాః శకునిభూరిజయద్రథాశ్చ సర్వైఃపి దుద్రువురథో వివిశుః పురం స్వమ్ ॥
౧౯.౧౭౦॥

జ్ఞాత్వా సమస్తమపి తద్విదురోఽగ్రజం స్వం వర్ధస్త ఏవ తనయా భవతో నరేంద్ర ।
ఇత్యాహ సోఽపి ముదితః స్వసుతేన కృష్ణా ప్రాప్తేతి భూషణవరాణ్యదిశచ్చ వాసః ॥
౧౯.౧౭౧॥

పార్థా ఇతి స్మ విదురోఽవదదాశు సోఽపి స్వాకారగూహసపరో యది తర్హ్వతీవ ।
భద్రం మృతా నహి పృథాసహితాః స్మ పార్థాస్తేషాం ప్రవృత్తిమపి మే వద సర్వశస్త్రమ్ ॥
౧౯.౧౭౨॥

ఇత్యుక్త ఆహ విదురః స హిడిమృవధ్యాపూర్వాం ప్రవృత్తిమఖిలామపి లక్షవేధమ్ ।
ఉద్బాహమప్యథ నదీజముఖాశ్చ సర్వై తుష్టా బభూవురపి వత్సరమూషురేవమ్ ॥
౧౯.౧౭౩॥

శ్రుత్వాఽథ కృష్ణముపయాతమురు ప్రదాయ రత్నం చ పాణ్డుతనయేషు గతం పునశ్చ ।
తాతప్యమానహృదయాస్తు సుయోధనాద్యా మన్తం ప్రవక్తురథ కర్ణముఖా యయుశ్చ ॥
౧౯.౧౭౪॥

చ్చి! యుద్ధాయ తేషు పునరేవ రథైః ప్రయాతేష్వాహోగ్రజం స విదురోఽపి నదీజముఖ్యాన్
|
ఏతే హి పాపతమచేతస ఏత్య పార్థాన్ యుద్ధాయ మృత్యుముపయాన్తి న సం శయోఽత్ర
॥ ౧౯.౧౭౫॥

భీమార్జునౌ విషహితుం నహి కశ్చనాస్తి సామర్థ్యయుక్సురవరేష్యపి వర్ధితాస్తే ।
జ్ఞాత్వైవ వత్సరత ఏవ మహానధర్మస్తేషాముపేక్షణకృతస్తదలం నియుజ్స్య ॥ ౧౯.౧౭౬॥

ఆసీతయే చ వినియుజ్య సుసాన్త్యపూర్వమాసీయ యోజయ నృపైషు తథాఽర్ధరాజ్యమ్
|

ఏవం కృతం తవ భవేత్కులవృద్ధయే హి ధర్మాయ చోభయవినాశకరోఽన్యథా స్యాః ||
౧౯.౧౭౭||

ఇత్యుక్తవత్సను తథేత్యవదన్నదీజో ద్రోణః కృపశ్చ విదురం స నృపోఽప్యవాచ |
యాహ్యోనయేతి స చ వేగవతా రథేన తత్రాగమత్తదను తైరభిపూజితశ్చ || ౧౯.౧౭౮||

తత్కాల ఏవ వసుదేవనుతశ్చ కృష్ణో వ్యాసశ్చ తానుపసమేత్య దురన్తశక్తీ |
ఆదాయ కున్తినహితాన్ విదురేణ యుక్తో నాగాహ్వయం పురమితాం సహ భార్యయైవ ||
౧౯.౧౭౯||

తేష్వాగతేషు సుమహానభవత్ప్రహర్షః పౌరస్య జానపదికస్య జనస్య చోఽబ్ధిః |
భీష్మాదికాశ్చ ముదితాః ప్రతిపూజ్య గేహమావేశయన్ సహ నృపేణ మహోత్సవేన ||
౧౯.౧౮౦||

కృష్ణామపూజయదతీవ చ సౌబలీ సా దుర్యోధనస్య దయితాసహితాఽత్ర తేఽపి |
ఊషుస్తతశ్చ నిజపుత్రకదుర్విసీత్యా కృష్ణానిమిత్తమురుభీతిత ఆహ భీమాత్ ||
౧౯.౧౮౧||

కున్తి ప్రయాహి సహితా స్సుషయా గృహం స్వం భీమాద్భిభేమి నిజపుత్రకదుర్విసీత్యా |
కృష్ణా త్రిలోకవనితాధికరూపసారా యస్మాదితి స్మ ససుతా ప్రయయా గృహం సా ||
౧౯.౧౮౨||

ఊషుస్తథైవ పరివత్సరపఞ్చకం తే పాణ్డోర్గృహే సుసుఖినోఽఖిలభోగయుక్తాః |
కృష్ణా చ తేషు పృథగేవ చతుః స్వరూపా రేమే తథైకతనురప్యభిమానిభేదాత్ ||
౧౯.౧౮౩||

కన్యైవ సాఽభవదతః ప్రతివాసరం చ జన్మాభవద్ధ్యభిమతేః పృథగేవ నాశాత్ |
ప్రాయో హి నాభిమతినాశమవాప వాణీ తస్మాన్మరుచ్చ సకలేష్యభివిష్ట ఆసీత్ ||
౧౯.౧౮౪||

ధర్మాత్మజాదిషు మరుత్ప్రతివిష్ట ఏషాం బుద్ధిం విమోహ్యా రమతే సతతం తయా యత్ |
శ్చుద్దైవ సా హి తత ఏవ దినేదినే చ సమ్మోహతో మరణవద్భవతీహ కన్యా || ౧౯.౧౮౫||

నో సుప్తివత్త్విదమతోఽన్యవశత్వతో హి దేహస్య సం స్మృతిత ఏవ హరేర్న మోహః |
నాఽవేశవచ్చ తత ఏవ మృతేః స్వరూపమేతత్త్వతః ప్రతిదినం జననాద్ధి కన్యా ||
౧౯.౧౮౬||

చ్చీపవం స వాయురనువిష్టయుధిష్ఠిరాదిభీమాత్మనైవ రమతే సతతం తయైకః ।
అన్యాయశా హి సురభుక్తిరతోఽన్యరూపా మానుష్యభుక్తిరితి నాత్ర విచార్యమస్తి ॥
౧౯.౧౦౭॥

వాసిష్ఠయాదవవృషావపి కేశవౌ తౌ తత్రోషతుః పరమసౌహృదతో హి తేషు ।
తాభ్యామనన్తగుణపూర్ణసుఖాత్మకాభ్యాం పార్థాశ్చ తే ముముదిరే యుతసత్కథాభిః ॥
౧౯.౧౦౮॥

పూర్వం హి తేషు వనగేషు బభూవ కాశిరాజః సుతాకృత ఉరుక్షితిపాలయోగః ।
తత్ర స్వయమృగగతాం ధృతరాష్ట్రపుత్రః కన్యాం బలాజ్జగృహ ఆత్మబలాతిదృప్తః ॥
౧౯.౧౦౯॥

పూర్వం హి రాజగణనే మగధాధిరాజః సజ్ఞాత ఇత్యతిరుషా ప్రగృహీతకన్యే ।
దుర్యోధనే నృపతయో యుయుధుః స్మ తేన భగ్నాశ్చ కర్ణసహితేన సహానుజేన ॥
౧౯.౧౧౦॥

భగ్నేషు తేషు పునరాత్తశరాసనేషు కర్ణో జగాద ధృతరాష్ట్రసుతం ప్రయాహి ।
యుక్తః సహోదరజన్తైర్గురుభీష్మముఖ్యయుక్తస్య తే న పురమేత్య హి ఘర్షణేశాః ॥
౧౯.౧౧౧॥

ఏకాన్తతో జయమపీక్ష్య చ నానుయాతి బార్హద్రథః పురగతస్య జయే న నిష్ఠా ।
ద్రోణిం చ రుద్రతనుమేష సదా విజానన్నో తేన యుద్ధమభివాఞ్చుతి రుద్రభక్తః ॥
౧౯.౧౧౨॥

ఏకోఽహమేవ నృపతీన్ ప్రతియోధయిష్య ఏతైర్మయి ప్రతిజితేఽపి న తేఽస్త్యకీర్తిః ।
ఏకం చ తేఽనుజమిమే యది పౌరుషేణ గృహ్ణీయురత్ర తవ కీర్తిరుపైతి నాశమ్ ॥
౧౯.౧౧౩॥

భీష్మాదయోఽపి నహి యోధయితుం సమర్థా రాజ్ఞా హ్యనేన తత ఏవ హి బాహ్లికోఽస్య
।
భృతోఽబభూవ నతు భీష్మమయం యుధేఽగద్రాజా నహీతి నచ తేన విరోధ ఆసీత్ ॥
౧౯.౧౧౪॥

ఇత్యుక్త ఆశు స విమృశ్య యయౌ పురం స్వం కర్ణోఽపి త్రైః ప్రతియుయోధ జిగాయ
చైనాన్ ।

కర్ణస్య వీర్యమగణయ్య జరాసుతోఽపి హ్యేకైకమేవ నృపతిం స దిదేశ యోధుమ్ ||
౧౯.౧౯౫||

సర్వేషు తేషు విజితేష్వభిజగ్మివాన్ స యోధుం బృహద్రథసుతోఽప్యమునా రథేన |
తం చైవ రామవరతో విరథం విశస్త్రం చక్రే స చైనమథ ముష్టిభిరభ్యుపేతో || ౧౯.౧౯౬ ||
సన్ధౌ యదైవ జరయా ప్రతిసన్ధితస్య కర్ణో జఘాన న పరత్ర తుతోష రాజా |
న జ్ఞాతమేతదపి హో హాలినా తదేతజ్ఞాతం త్వయా భవ తతో మమ భృత్య ఏవ ||
౧౯.౧౯౭||

ఏవం విధం సుకుశలం బహుయుద్ధశౌణ్డం న త్వాం హనిష్య ఉత తే పితురేవ పూర్వమ్ |
చ్ఛ్రీఇబాహోర్బలాదభిహృతం హి మయాఽఙ్గరాజ్యం తత్త్వం గృహాణ యుధి
కర్మకరశ్చ మే స్యాః || ౧౯.౧౯౮ ||

ఇత్యుక్త ఆశు స తదైవ చకార కర్ణః పూర్వం హి తస్య నిజరాజ్యపదైకదేశః |
దుర్యోధనేన విహితో మగధాధిరాజం జిత్వా వృకోదరహృతః పితురేవ దత్తః ||
౧౯.౧౯౯ ||

అఙ్గధిరాజ్యముపలభ్య జరాసుతస్య స్నేహం చ సూర్యసుత ఆశు కురూన్ జగమ |
దృష్ట్వైవ తం ముముదిరే ధృతరాష్ట్రపుత్రా నానేన తుల్యమధిజగ్మూరతో హరిం చ ||
౧౯.౨౦౦||

ఉద్వాహ్య కాశితనయాం గిరిజాధివిష్టాం సాక్షాన్నరేషు జనితాం ప్రథమామలక్ష్మీమ్ |
తస్యాం సుతం త్వజనయత్పుర ఆస యోఽక్షః కన్యాం పురా ప్రియతమాం చ షడాననస్య
|| ౧౯.౨౦౧ ||

పుత్రో బభూవ స తు లక్షణనామధేయః సా లక్షణేత్యధికరూపగుణాఽస కన్యా |
తస్యానుజాశ్చ నిజయోగ్యగుణా అవాపుర్భార్యాః పునశ్చ స సుయోధన ఆప భార్యాః
|| ౧౯.౨౦౨ ||

పూర్వం సురాక్షక ఇతి ప్రథితః సుతోఽభూద్దుః శాసనస్య తదను ప్రతితప్యమానాః |
దృష్ట్వైవ పార్థబలవీర్యగుణాన్ సమృద్ధిం తాం చైవ తే ప్రతియయుః స్మ కలిజ్గదేశమ్ ||
౧౯.౨౦౩||

ఆసీత్స్వయంబుర ఉతాత్ర కలిఙ్గరాజపుత్ర్యాః సువజ్ర ఇతి యం ప్రవదన్తి భూపాః |
రౌద్రాద్వరాదవిజితస్య చ తస్య కన్యాం దృప్తో బలాత్స జగ్రహే ధృతరాష్ట్రనూనుః ||
౧౯.౨౦౪||

తత్రాథ రుద్రవరతః స జరాసుతేన యుక్తో బబన్ధ చ సుయోధనమాశు జిత్యా ।
 కర్ణః పరాద్రవదిహ స్మ సుతేషు పాణ్డోర్యస్మాత్సృష్టుథాఽగమదతః స పరాజితోఽభూత్
 ॥ ౧౯.౨౦౫॥

దుర్యోధనేఽనుజజ్ఞవైః సహ తైర్గృహీతే భీష్మామ్వికేయవిదురాగ్రజవాక్యనున్నః ।
 భీమో విజిత్య నృపతీన్ సజరాసుతాం స్తాన్ హత్వా సువజ్రమముచద్ధృతరాష్ట్రపుత్రాన్ ॥
 ౧౯.౨౦౬॥

తేఽపి స్మ కర్ణసహితా మృతకప్రతీకా ౭౧ నాగాహ్వయం పురమథాఽయయురప్యమీషామ్
 ।
 దృష్ట్వా విరోధమవదన్నృపతిశ్చ ధర్మపుత్రం పురన్దరకృతస్థలమాశు యాహి ॥
 ౧౯.౨౦౭॥

తత్రార్ధరాజ్యమనుభుజ్యు సహానుజైస్త్వం కోశార్ధమేవ చ గృహాణ పురా హిశక్రః ।
 తత్రాభిషిక్త ఉత కజ్జాభవాదిదేవైస్తత్స్థ ఏవ స చకార చిరం చ రాజ్యమ్ ॥ ౧౯.౨౦౮॥

త్వం వీర శక్రసమ ఏవ తతస్తవైవ యోగ్యం పురం తదత ఆశ్వభిషేచయామి ।
 (౭౧) ప్రాచీనకోశే “మృతకప్రతీపాః “ఇతి పఠ్యతే । అర్ధస్తు న స్ఫుటః । యతః ప్రతీపశబ్దః
 సాదృశ్యవాచి న ప్రసిద్ధః
 బన్నన్జై గోవిందాచార్యః
 చ్చిచ్ఛాన్ ఇత్యుక్త ఆహ స యుధిష్ఠిర ఓమితి స్మ చక్రేఽభిషేకమపి తస్య స ఆమ్బికేయః ॥
 ౧౯.౨౦౯॥

తస్యాభిషేకమకరోత్ప్రోధమం హి కృష్ణో వాసిష్ఠనన్దన ఉరుర్భవ చక్రవర్తీ ।
 యష్టాఽశ్వమేధనిఖిలాత్మకరాజనూయపూర్వైర్మఖైః సతతమేవ చ ధర్మశీలః ॥
 ౧౯.౨౧౦॥

ఇత్యేవ పార్షతసుతాసహితేఽభిషిక్తే కృష్ణోఽపి వృష్ణివృషభః స తథాఽభ్యషి ఇచ్ఛత్ ।
 ఏవం చ మారుతిశిరస్యభిషేకమేతో సఇచ్ఛక్రతుః స్మ యువరాజపదే సభార్యమ్ ॥
 ౧౯.౨౧౧॥

భీమే చ పార్షతసుతాసహితేఽభిషిక్తే తాభ్యామనన్దసుఖశక్తిచిదాత్మకాభ్యామ్ ।
 ఆవ్యైశ్చ విప్రవృషభైః సుకృతేఽభిషేకే ధర్మాత్మజాను ముముదుర్నిఖిలాశ్చ సన్తః ॥
 ౧౯.౨౧౨॥

తస్మిన్మహోత్సవవరే దినసప్తకానువృత్తే వసిష్ఠవృషభేణ చవృష్ణిపేన ।

కృష్ణేన తే యయురమా పృథయా తయా చపాశ్చాలరాజసుతయా స్థలమిన్ద్రవాసమ్ ||
౧౯.౨౧౩||

కోశస్య చార్ధసహితాస్తు యదైవ పార్థా గచ్ఛన్తి తాననుయయుర్నిఖిలాశ్చ పౌరాః |
ఊచుశ్చ హా బత సుయోధన ఏష పాపో దూరే చకార నను పాణ్డుసుతాన్ గుణాధ్యాన్ ||
౧౯.౨౧౪||

భీమప్రతాపమవలమ్బ్య కలిక్లబన్ధాన్ముక్తః సుతామపి హి తస్య పురం నినాయ |
దేవ్యష్టేవమప్యతిబలాన్ హి సదైవ పార్థాన్ యామో వయం గుణిభిరద్య సహైవ పార్థైః ||
౧౯.౨౧౫||

ఆజ్ఞాపయత్యపి స భేరిరవేణ పార్థాన్మైవానుగచ్ఛత యది వ్రజథాను వోఽద్య |
విత్తం హరిష్య ఇహ సర్వమపీతి తచ్చ పాపః కరోతు న వయం విజహామ పార్థాన్ ||
౧౯.౨౧౬||

సద్భిర్హి సజ్గతిరిహైవ సుఖస్య హేతుర్మోక్షైకహేతురథ తద్విపరీతమన్యత్ |
తస్మాద్వ్యజేమ సహ పాణ్డుసుత్తైర్హి శక్రప్రస్థం త్వితి స్మ ధృతచేతస ఆహ ధార్మః ||
౧౯.౨౧౭||

ప్రీతిర్యది స్మ భవతాం మయి సానుజేఽస్తి తిష్ఠధ్వమత్ర పితురేవ హి శాసనే మే |
కీర్తిర్హి వోఽనుగమనాత్పితురత్యయేన నశ్యేన్న ఇత్యనుసరధ్వమిహోఽమృకేయమ్ ||
౧౯.౨౧౮||

ఇత్యేవ తైః పురజనా నిఖిలైర్నిషిద్ధాః కృచ్ఛేణ తస్మరపి తాన్మనసాఽన్యగచ్ఛన్ |
ప్రాప్యాథ శక్రపురమస్మరతాం చ కృష్ణౌ దేవేశవర్ధకిమథాఽగమదత్ర సోఽపి ||
౧౯.౨౧౯||

వాసిష్ఠపేన యదుపేన చ పాణ్డువానాం రత్నోత్కరం కురు పురం పురుహూతపుర్యాః |
సాదృశ్యతస్త్వీతి నియుక్త ఉభౌ ప్రణమ్య సర్వేశ్వరౌ స కృతవాంశ్చ పురం తథైవ ||
౧౯.౨౨౦||

చ్ఛ్విదేశం చ నాతిజనసం వృతమన్యదేశసం స్థైర్మనైరభిపుపూరిర ఆశు పార్థాః |
తేషాం గుణైర్లరిపదానతిహేతుతశ్చ రాష్ట్రాన్తరా ఇహ శుభా వసతిం స్మ చక్రుః ||
౧౯.౨౨౧||

ప్రస్థాప్య దూరమనుజస్య సుతాన్ స రాజా చక్రేఽభిషేకమపి తత్ర సుయోధనస్య |

దుః శాసనం చ యువరాజమసౌ విధాయ మేనే కృతార్థమివ చ స్వమశాన్తకామః ॥
౧౯.౨౨౨॥

పార్థాశ్చ తే ముముదురత్ర వసిష్ఠవృష్ణివర్యోదితానఖిలతత్త్వవినిర్ణయాం స్తు ।
శృణ్వంత ఏవ హి సదా పృథివీం చ ధర్మాద్భుజ్ఞాన్త ఆశ్రితరమాపతిపాదయుగ్మాః ॥
౧౯.౨౨౩॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
పాణ్డవరాజ్యలాభో నామ ఏకోనవింశోఽధ్యాయః ॥

అథ వింశోఽధ్యాయః ।

(ఖాణ్డవదాహః)

ఓం । యజ్ఞోరుదాననరదేవవన్ద్యతాప్రశ్నర్షిపూజాసు యుధిష్ఠిరోఽభూత్ ।
ధర్మానుశాస్తీహరితత్త్వశం సనస్వరాష్ట్రరక్షాదిషు భీమ ఆసీత్ ॥ ౨౦.౧॥

స్త్రీధర్మసం శాసనభృత్యకోశరక్షావ్యయాదౌ గుణదోషచిన్తనే ।
ఆన్తః పురస్థస్య జనస్య కృష్ణా త్వాసీద్ధరేర్ధర్మనిదర్శనీ చ ॥ ౨౦.౨॥

బీభత్సురాసీత్పరరాష్ట్రమర్దనే తేనానియమ్యాం స్తు జరాసుతాదీన్ ।
స కీచకాదీంశ్చ మమర్ద భీమస్తస్యైవ తే బలతో నిత్యభీతాః ॥ ౨౦.౩॥

రాష్ట్రేషు భీమేన విమర్షితేషు జితాశ్చ యుద్ధేషు నిరుద్యమాస్తే ।
బభూవురాసీద్ధరిధర్మనిష్ఠః ప్రాయేణ లోకశ్చ తదీయశాసనాత్ ॥ ౨౦.౪॥

ఆజీవినాం వేతనదస్తదాఽసీన్మార్ద్రీసుతః ప్రథమోఽథ ద్వితీయః ।
సన్ధానభేదాదిషు ధర్మరాజపశ్చాచ్చ ఖడ్గీ స బభూవ రక్షన్ ॥ ౨౦.౫॥

ధృష్టద్యుమ్నుస్తత సేనాప్రణేతా శక్రప్రస్థే నిత్యమాస్తేఽతిహార్దాత్ ।
విశేషతో భీమసఖా సాసీద్రాష్ట్రం చైషాం సర్వకామైః సుపూర్ణమ్ ॥ ౨౦.౬॥

నావైష్ణవో న దరిద్రో బభూవ న ధర్మహానిశ్చ బభూవ కస్యచిత్ ।
తేషాం రాష్ట్రే శాసతి భీమసేనే న వ్యాధితో నాపి విపర్యయాన్మృతిః ॥ ౨౦.౭॥

యుధిష్ఠిరం యాన్తి హి దర్శనోత్సుకాః ప్రతిగ్రహాయాప్యథ యాజనాయ ।
కార్యార్థతో వైవ వృకోదరేణ కార్యాణి సిద్ధాని యతోఽఖిలాని ॥ ౨౦.౮॥

గన్ధర్వవిద్యాధరచారణాశ్చ సేవన్త ఏతాన్స్తతతం సమస్తాః ।
యథా సురేన్ద్రం మునయశ్చ సర్వ ఆయాన్తి దేవా అపి కృష్ణమర్చితుమ్ ॥ ౨౦.౯॥

తేషాం రాష్ట్రే కార్తయుగా హి ధర్మాః ప్రవర్తితా ఏవ తతోఽధికాశ్చ |
 ఋద్ధిశ్చ తస్మాదధికా సువర్ణరత్నామృరాదేరపి సస్యసమ్పదామ్ || ౨౦.౧౦||
 అథోపయేమే శిశుపాలపుత్రీం యుధిష్ఠిరో దేవకీం నామ పూర్వమ్ |
 స్వీయాం భార్యాం యత్సహజో ధృష్టకేతురనుష్లాదః సవితుశ్చాం శయుక్తః ||
 ౨౦.౧౧||

చీప్స్వి | తస్యాం సుహోత్రో నామతః పుత్ర ఆసీద్యశ్చిత్రగుప్తో నామ పూర్వం సులేఖః |
 కృష్ణా నైవాఽప్యన్యరూపేణ జాతా కాశిశపుత్రీ యాం ప్రవదన్తి కాలః ఈమ్ || ౨౦.౧౨||
 సా కేవలా భారతీ నాన్యదేవ్యస్తత్రాఽవిష్ణాస్తత్కృతే కాశిరాజః |
 స్వయమ్బురార్థం నృపతీనాజహావ సర్వాం స్తేఽపి హ్యత్ర హర్షాత్సమేతాః || ౨౦.౧౩||

తేషాం మధ్యే భీమసేనాం స ఏషా మాలామాధాత్తత్ర జరాసుతాద్యాః |
 క్రుద్ధా విష్ణోరాశ్రితానాక్షిపన్త ఆసేదురుచ్చైః శివమాన్తువన్తః || ౨౦.౧౪||
 పూర్వం వాక్యైర్వైదికైస్తాన్స భీమో జిగ్యే తర్కైః సాధుభిః సమ్ప్రయుక్తైః |
 వేదా హ్యదోషా ఇతి పూర్వమేవ సం సాధయిత్యైవ సదాగమైశ్చ || ౨౦.౧౫||

వేదాధిక్యం వైవశాస్త్రాణి చాఽహుర్వేదోజ్ఞతానాం బహులాం చ నిన్దామ్ |
 తథా శాక్తేయస్కాన్దసౌరాదికానాం తత్రైవోక్తం ఛన్దసాం వైష్ణవత్వమ్ || ౨౦.౧౬||
 విష్ణోరాధిక్యం తాని శాస్త్రాణి చాఽహుః శివాదిభ్యః కుత్రచిన్నైవ వేదే |
 విష్ణూత్కృష్టః కథితో బౌద్ధపూర్వాశ్చాఽహుర్విష్ణుం పరమం సర్వతోఽపి || ౨౦.౧౭||

లోకాయతాశ్చ క్వచిదాహురగ్ర్యం విష్ణుం గురుం సర్వవరం బృహస్పతేః |
 సర్వాగమేషు ప్రథితోఽత ఏవ విష్ణుః సమస్తాధిక ఏవ ముక్తిదః || ౨౦.౧౮||
 తేష్వాగమేష్వేవ పరస్పరం చ విరుద్ధతా హ్యన్యపక్షేషు భూపాః |
 ప్రత్యక్షతశ్చాత్ర పశ్యధ్యమాశు బలం బాహ్వోర్మే విష్ణుపదాశ్రయస్య || ౨౦.౧౯||

పుర్వం హి గణ్గా మమ విష్ణుపూజావిఘ్నార్థమాయాద్వామకరేణ సా మే |
 నున్నా పరస్తాద్బహుయోజనం గతా పురే కురూణాం శివ ఆగతస్తదా || ౨౦.౨౦||
 స వ్యాఘ్రరూపీ కపిలాత్మకాముమాం పరీక్షయన్మాం హన్తుమివాఽద్రవద్ధృతమ్ |
 స మే యుద్ధే విజితో మూర్చ్ఛితశ్చ గదాప్రహారాదాస లిక్ణాన్తరస్థః || ౨౦.౨౧||

వ్యాఘ్రేశ్వరం నామ లిక్ణం పృథివ్యాం ఖ్యాతం తదాస్తే తద్వదన్యత్ర యుద్ధే |
 తీరే గోమత్యా హైమవతే గిరౌ హి జితస్తత్రాప్యాస శార్దూలలిక్ణమ్ || ౨౦.౨౨||

ఏవం ప్రత్యక్షే విష్ణుపదాశ్రయస్య బలాధిక్యే కిము వక్తవ్యమత్ర ।

చీచ్ఛ్విఇవిష్టోరాధిక్యే క్షత్రియాణాం ప్రమాణం బలం విప్రే జ్ఞానమేవేతి చాఽహుః ॥ ౨౦.౨౩॥

మయా కేదారే విప్రరూపీ జితశ్చ రుద్రోఽవిశల్లిఙ్గమేవాఽశు భీతః ।

తతః పరం వేదవిదామగమ్యతాశాపం ప్రాదాచ్ఛుక్కురో బ్రీల్. ఇతోఽత్ర ॥ ౨౦.౨౪॥

ఏవం ప్రత్యక్షే విష్ణుబలే ప్రతీపం మనో యస్య హ్యుత్తరం స బ్రవీతు ।

క్రోధోఽధికశ్చేష్టిప్రమాయాతు యోధుమిత్సుక్తాస్తేఽభ్యాయయురాత్తశస్త్రాః ॥ ౨౦.౨౫॥

విద్రాప్య తాన్ బాణసఙ్ఖైః సమస్తాన్ జరాసుతం గదయా యోధయిత్వా ।

బాహుభ్యాం వైసం పరిగృహ్యఽశు విష్టోః పాదోత్థాయాం ప్రాక్షిపద్దేవనద్యామ్ ॥ ౨౦.౨౬॥

స బ్రీల్. ఇతః ప్రయయౌ మాగధాంశ్చ భూపైః సమేతో భీమసేనో రథం స్వమ్ ।

ఆరుహ్య కాశీశ్వరపూజితశ్చ యయౌ కాల్. యా శక్రసనామకం పురమ్ ॥ ౨౦.౨౭॥

తస్యాం త్రిలోకాధికరూపసద్గుణైరాసమ్మతాయాం రమమాణః సుతం చ ।

శర్వత్రాతం నామాజనయత్పురా యః సమానవాయుర్బలవీర్యయుక్తః ॥ ౨౦.౨౮॥

కృష్ణోఽపి గత్వా ద్వారవతీం సరామః సత్యాపితుర్వధకర్తారమేవ ।

శతధన్వానం హస్తుమైచ్ఛత్స వైవ యయాచేఽక్రూరం కృతవర్మానుయుక్తమ్ ॥ ౨౦.౨౯॥

తావబ్రూతాం సర్వలోకైకకర్తుర్నాఽవాం విరోధం మనసాఽపి కుర్వః ।

కృష్ణస్య సర్వేశితురిత్యనూక్త ఆరుహ్య చాశ్వీం భయతః పరాద్రవత్ ॥ ౨౦.౩౦॥

అన్యేవ తం కృష్ణరామౌ రథేన యాతౌ శతం యోజనానాం దినేన ।

గత్వా మృతాయాం బడబాయాం పదైవ స ప్రాద్రవత్కృష్ణ ఏనం పదాఽగాత్ ॥ ౨౦.౩౧॥

ఛిత్వా శిరస్తస్య చక్రేణ కృష్ణో జానన్నక్రూరే మణిమేనేన దత్తమ్ ।

అప్యజ్ఞవల్లోకవిడమృనాయ పరీక్ష్య వాసోఽత్ర నేత్యాహ రామమ్ ॥ ౨౦.౩౨॥

అవిశ్వాసాత్సతు సక్రోధ ఏవ యయౌ విదేహానవసత్పృచ్ఛ చాబ్ధాన్ ।

జానన్ పార్థేభ్యోఽహార్యతాం కేశవస్య వశికర్తుం ధార్తరాష్ట్రోఽబలం గాత్ ॥ ౨౦.౩౩॥

బభూవ శిష్యోఽస్య తథా గదాయామసన్నిధానం కేశవస్య ప్రతీక్షన్ ।

తదా యయాచే భగినిం చ తస్య స చ ప్రతిజ్ఞామకరోత్ప్రదానే || ౨౦.౩౪||
 చ్చిచ్ఛ్చి జ్యేష్ఠం హ్యేనం కేశవో నాతివర్దేదిత్యేవ మేనే ధార్తరాష్ట్రః స తస్మాత్ |
 జగ్రాహ హస్తం దక్షిణం సత్యహేతోర్దదౌ చ రామః కరమస్మై హలాఙ్కమ్ || ౨౦.౩౫||
 రూపేణ తస్యా మోహితో ధార్తరాష్ట్రో విశేషతః కృష్ణరామౌ భగిన్యాః |
 స్నేహోద్వేశం యాస్యత ఇత్యగృహ్లాద్ధస్తం హలాఙ్కం హలినో రిపుష్నుమ్ || ౨౦.౩౬||
 జాతా దేవక్యాం సా సుభద్రేతి నామ్నా భద్రా రూపేణానకదున్దభేస్తామ్ |
 కృత్వా పుత్రీం రోహిణీ స్వామరక్షత్పూర్వం తు యానస్త్రీజులైవ నామ్నా || ౨౦.౩౭||
 సీతాయాః ప్రాజ్ఞిత్వశుశ్రూషణాత్సా బభూవ విష్టోర్భగిని ప్రియా చ |
 ఉమావేశేషాద్దూపగుణోపవన్నా పద్మేక్షణా చమృకదామగౌరీ || ౨౦.౩౮||
 ఏతత్కృత్వా ధృతరాష్ట్రాత్పృజః స యయౌ కురూన్నివసత్యత్ర రామే |
 కృష్ణోఽక్రూరం వివసన్తం భయేన సహార్దిక్యం చానయిత్వా జగద || ౨౦.౩౯||
 ఆసీయ రామం చ సమస్తసాత్త్వతాం యదానవాదీత్యేశవః సన్నిధానే |
 మణిస్త్యయాస్తే దర్శయేత్యేవ భీతస్తదాక్రూరోఽదర్శయద్రత్నమస్మై || ౨౦.౪౦||
 అవ్యాజతామాత్మనో దర్శయిత్వా హలాయుధే కేశవస్తస్య జానన్ |
 రత్నాకాఙ్గాముగ్రసేనస్య చైవ మాతుశ్చ సామృప్య పునర్పభాషే || ౨౦.౪౧||
 ఆస్తామక్రూరే మణిరవ్యైరధార్యః సదా యజ్ఞాద్ధానపతేః స ధార్యః |
 న సత్యా కృష్ణావాఞ్ఛితం కిఞ్చిదిచ్చేత్తథాపి తస్యా యోగ్య ఇత్యాహ కృష్ణః ||
 ౨౦.౪౨||
 లభ్యా రత్నం దానపతిః సదైవ సస్థిక్షితోఽభూద్యజ్ఞకర్మణ్యతన్యః |
 ప్రదర్శ్య కృష్ణో హలినే రత్నమేతచ్ఛక్రప్రస్థం పాణ్డవస్నేహతోఽగౌత్ || ౨౦.౪౩||
 వసన్నజస్త్రత బహుంశ్చ మాసాన్ సఫల్లనోఽయాన్మృగయాం కదాచిత్ |
 హత్వా మృగాన్ యమునాతీరసం స్థః సోఽన్యాం కాల్. ఇన్ధీం దదృశే తత్స్వసారమ్ ||
 ౨౦.౪౪||
 సా సూర్యపుత్రీ యమునానుజాతా తపశ్చరన్తీ కృష్ణపత్నీత్వకామా |
 పృష్టాఽర్జునేనాహ సమస్తమేతత్పత్నీం చ తాం జగృహే వాసుదేవః || ౨౦.౪౫||
 తతో గత్వా నగ్నజితో గృహం చ స్వయమ్పరే సప్త వృషానగృహ్లాత్ |
 సర్వైరగ్రాహ్యనసురాన్ వరేణ శివస్య యైర్నిర్జితా భూమిపాలాః || ౨౦.౪౬||

చ్ఛ్చ! తతో నీలాం తస్య సుతాం చ లేభే పూర్వం నీలా గోపకన్యాఽపి యాఽసీత్ |
 సా దేహాఽస్యాః ప్రావిశత్పూర్వమేషా యస్మాదేకా ద్వివిధా సమ్పుజాతా || ౨౦.౪౭||
 పితృష్యసుర్మిత్రవిన్దా సుతా చకృష్టే మాలామాసజద్రాజమధ్యే |
 విన్దానువిన్దౌ భ్రాతరావేవ తస్యా న్యషేధతాం ధార్తరాష్ట్రార్థముగ్రౌ || ౨౦.౪౮||
 జిత్వాఽవన్యై తౌ నృపతీంశ్చైవ సర్వానాదాయ తాం ప్రయయా వాసుదేవః |
 పితృష్యసుస్తనయాం చ ద్వివీతీయాం భద్రాం దత్తామగ్రహీద్భ్రాతృభిః సః || ౨౦.౪౯||
 విశ్వేషాం దేవానామవతారా హిపఞ్చ తే కైకేయా భ్రాతరోఽస్యా హరేశ్చ |
 భక్తా నిత్యం పాణ్డవానాం చ తాతోఽప్యేషాం వశే శైవ్యనామర్భురగ్రే || ౨౦.౫౦||
 స్వయంబురో లక్షణాయాస్తథాఽసీద్యథా ద్రౌపద్యా లక్షవేధాత్మకః సః |
 మద్రేషు తస్యాశ్చ పితా పినాకం స్వయంబురార్థం జగృహే గిరీశాత్ || ౨౦.౫౧||
 లక్షం చ తత్సర్వతశ్చన్నమేవ ద్వారం శరస్యాప్యపరి సృ లక్షాత్ |
 ఛిన్నేషుణా పాతనీయం హ తద్ధి ద్రౌపద్యర్థాత్తదశక్యం తతోఽలమ్ || ౨౦.౫౨||
 తత్రాఽజగుర్మాగధాద్యాశ్చ సర్వే పార్థా ఆపి ద్రష్టుమిహాభ్యుపాయయుః |
 దుర్యోధనాద్యాశ్చ ససూతపుత్రా సజ్యోకర్తుం ధనురప్యత్సహస్తే || ౨౦.౫౩||
 కేచిన్నిపేతుర్ధనుషైవ తాడితా న వై కేచిచ్ఛాలయితుం చ శేకుః |
 దుర్యోధనో మాగధః సూతపుత్రః సజ్యం కృత్వా లక్షవీక్షాం న శేకుః || ౨౦.౫౪||
 ధనశ్చాయః స్వాత్మబలం ప్రకాశయన్ సజ్యం కృత్వా ధనురైక్షచ్ఛ లక్షమ్ |
 వైవాఽదదే బాణమనిచ్ఛయైవ తత్ప్రాప్యాం జానన్ కేశవేనైవ తాం చ || ౨౦.౫౫||
 భీమశ్చాపం లక్షమప్యేతదత్ర ద్రష్టుం చ వైవైచ్ఛదరీన్ద్రధారిణః |
 యోగ్యే కర్మణ్యాయతంశ్చాపరాధీ స్వాదిత్యజః పశ్యమానో మహాత్మా || ౨౦.౫౬||
 కృష్ణస్తతశ్చాపమధిజ్యమాశు కృత్వాఽచిన్త్యశ్చిన్నబాణేన లక్షమ్ |
 అపాతయద్దున్దభయశ్చ దివ్యా నేదుః ప్రసూనం వవృషుః సురాశ్చ || ౨౦.౫౭||
 కృష్ణే బ్రహ్మద్యైః స్తూయమానే నరేన్ద్రకన్యా మాలాం కేశవాం సే నిధాయ |
 చ్ఛ్చ! తస్థావుపాస్యాథ సర్వే నరేన్ద్రా యుద్ధాయాగుః కేశవం స్వాత్తశస్త్రాః || ౨౦.౫౮||
 విద్రాప్య తన్మాగధాదీన్ స కృష్ణో భీమార్జునాభ్యాం సహితః పురీం స్వామ్ |
 యయావేతా అష్ట మహామహిష్యః కృష్ణస్య దివ్యా లోకసున్దర్య ఇష్టాః || ౨౦.౫౯||
 ఛైష్ఠీ సత్యా చైకతనుర్ద్విధైవ జాతా భూమౌ ప్రకృతిర్యూలభూతా |

తయైవాన్యః సర్వదాఽనుప్రవిష్టాస్తాసాం మధ్యే జామ్బవతీ ప్రధానా ॥ ౨౦.౬౦॥
 రామేణ తుల్యః జామ్బవతీ ప్రియత్వే కృష్ణస్యాన్యః కిఞ్చిదూనాశ్చ తస్యాః ।
 యదాఽవేశో బహులః స్యాద్ద్రమాయాస్తదా తాసు ప్రియతే కేశవోఽలమ్ ॥ ౨౦.౬౧॥
 యదాఽవేశో ప్రాసముపైతి తత్ర ప్రద్యుమ్నతో విం శగుణాధికః స్యుః ।
 అనాదితస్తాః కేశవాన్నాన్యసం స్థా రేమే తాభిః కేశవో ద్వారవత్యామ్ ॥ ౨౦.౬౨॥
 ఏవం కృష్ణే ద్వారకామధ్యసం స్థే గిరిం భూపా రైవతకం సమాయయుః ।
 దుర్యోధనాద్యాః పాణ్డవాశ్చైవ సర్వే నానాదేశ్యా యేచభూపాలసఙ్ఖాః ॥ ౨౦.౬౩॥
 ఆత్మానం తాన్ ద్రష్టుమభ్యాగతాన్ స కృష్ణో గిరౌ రైవతకే దదర్శ ॥
 నమస్కృతే సర్వనరేంద్రముఖ్యైః కృష్ణే వైద్రాభ్యో సహ దివ్యాసనస్థే ॥ ౨౦.౬౪॥
 ఏత్యాఽకాశాన్నారదః కృష్ణమాహ సర్వోత్తమస్త్యం త్వాద్భృశో నాస్తి కశ్చిత్ ।
 ఇత్యాశ్చుర్యో ధన్య ఇత్యేవ శబ్దద్యయే తూక్తే వాసుదేవస్తమాహ ॥ ౨౦.౬౫॥
 దక్షిణాభిః సాకమిత్యేవ కృష్ణం పప్రచ్ఛరేతత్కిమితి స్మ భూపాః ।
 నారాయణో మునిమూచే వదేతి శ్శృణుధ్యమిత్యాహ స నారదోఽపి ॥ ౨౦.౬౬॥
 కూర్మో దృష్టో విష్ణుపద్యాం మయోక్తస్త్యముత్తమో నాస్తి సమస్తవేతి ।
 ఊచే గంగాముత్తమాం సా జలేశముమామూచే పృథివీనామికాం సః ॥ ౨౦.౬౭॥
 యా మాదృశా దేవతాః సర్వశస్తా ధృతాస్తయా ప్రథితత్వాత్పృథివ్యా ।
 శివం శేషం గరుడం చాఽహ సాఽపి పరవానాత్పర్యతనామధేయాన్ ॥ ౨౦.౬౮॥
 త్రైవేదాహం మత్సమాశ్చైవ దేవ్యో ధ్రియస్త ఇత్యేవ త ఊచిరేఠ ।
 బ్రహ్మణమేవోత్తమమాహ సోఽపి వేదాత్మికాం ప్రకృతిం విష్ణుపత్నిమ్ ॥ ౨౦.౬౯॥
 చ్ఛ్విసైకా దేవీ బహురూపా బభాషే యుక్తా యదాఽహం జ్ఞేన నారాయణేన ।
 యజ్ఞక్రియామానినీ యజ్ఞనామ్ని తదోత్తమా తత్ప్రవేశాత్తదాఖ్యా ॥ ౨౦.౭౦॥
 విష్ణావిష్టా యజ్ఞనామ్ని తదజ్ఞస్థితా సోచే కేశవో హ్యుత్తమోఽలమ్ ।
 న తత్సమశ్చాధికోఽతః కుతః స్యాద్భవే సత్యం నాన్యథేతి స్మ భూయః ॥ ౨౦.౭౧॥
 తయోక్తోఽహం నావతారేషు కశ్చిద్విశేష ఇత్యేవ యదుప్రవీరమ్ ।
 సర్వోత్తమోఽసీత్యవదం స చాఽహ న కేవలం మేఽఙ్కగాయాః శ్రియోఽహమ్ ॥
 ౨౦.౭౨॥
 సదోత్తమః కిన్తు యదా తు సా మే వామార్థరూపా దక్షిణానామధేయా ।

యస్మాత్తస్యా దక్షిణతః స్థితోఽహం తస్మాన్నామ్నా దక్షిణోత్తేవ సా స్యాత్ ॥
౨౦.౭౩॥

సా దక్షిణామానినీ దేవతా చసా చ స్థితా బహురూపా మదర్థా ।
వామార్థో మే తత్ప్రవిష్టో యతో హి తతోఽహం స్యామర్థనారాయణాఖ్యః ॥ ౨౦.౭౪॥

తదాఽప్యస్యా ఉత్తమోఽహం సుపూర్ణో నమాదృశః కశ్చిదస్త్రుత్తమో వా ।
ఇత్యేవావాదీద్దక్షిణాభిః సహేతి సర్వోత్తమత్వం దక్షిణానాం స్యురన్త్యః ॥ ౨౦.౭౫॥

తాభిశ్చైతాభిర్దక్షిణాభిః సమేతాద్వరిష్టోఽహం జగతః సర్వదైవ ।
మత్సామర్థ్యాన్నైవ చానన్తభాగో దక్షిణానాం విద్యతే నారదేతి ॥ ౨౦.౭౬॥

ఉక్తం కృష్ణేనాప్రతిమేన భూపా అన్యోత్తమత్వం దక్షిణానాం చ శశ్వత్ ।
సేయం బైష్మి దక్షిణా కేశవోఽయం తస్యాః శ్రేష్ఠః పశ్యత రాజసజ్ఞాః ॥ ౨౦.౭౭॥

ప్రత్యక్షం వో వీర్యమస్యాపి కున్త్యా యుధేఽర్థితః కేశవో వీర్యమస్యై ।
అదర్కయత్పాణ్డవాన్ ధార్తరాష్ట్రాన్ భీష్మద్రోణద్రౌణికృపాన్ సకర్ణాన్ ।
నిరాయథాంశ్చక్ర ఏకః క్షణేన లోకశ్రేష్ఠాన్ దైవతైరప్యజ్ఞేయాన్ ॥ ౨౦.౭౮॥

వ్రతం భీమస్యాప్తి నైవాభి కృష్ణమియామితి స్మాఽజ్ఞయా తస్య విష్ణోః ।
చక్రం రథస్యాగ్రహిత్య ప్రణమ్య కృష్ణం స తం కేశవోఽపాహరచ్ఛ ॥ ౨౦.౭౯॥

ఏవం క్రీడన్తోఽప్యాత్మశక్త్యా ప్రయత్నం కుర్వన్తస్తే విజితాః కేశవేన ।
తతః సర్వే నేమురస్మై పృథా చ సవిస్మయా వాసుదేవం ననామ ॥ ౨౦.౮౦॥

ఏవం విధాన్యద్భుతానీహ కృష్ణే దృష్టాని వః శతసాహస్రశశ్చ ।
చ్చీఞ్చ తస్మాదేష హ్యద్భుతోఽత్యుత్తమశ్చేత్యుక్తా నేముస్తేఽఖిలా వాసుదేవమ్ ॥
౨౦.౮౧॥

వాయాజ్ఞయా వాయుశిష్యః స సత్యమిత్యాద్యుక్త్యా నారదో రుగ్మిణీం చ ।
స్తుత్వా పుష్పం పారిజాతస్య దత్వా యయౌ లోకం క్షిప్రమబ్జోద్భవస్య ॥ ౨౦.౮౨॥

సాక్షాత్సత్యా రుగ్మిణీత్యేకసం విద్విషధాభూతా నాత్ర భేదోఽస్తి కశ్చిత్ ।
తథాఽపి సా ప్రమదానాం స్వభావప్రకాశనార్థం కుపితేవాఽస సత్యా ॥ ౨౦.౮౩॥

సాకం రుగ్మిణ్యా రాజమధ్యే ప్రవేశాత్సనవాదృషేః పుష్పదానాచ్ఛ దేవీమ్ ।
కోపాననం దర్శయన్తీమువాచ విడమ్బార్థం కామిజనస్య కృష్ణః ॥ ౨౦.౮౪॥

దాతాస్మ్యహం పారిజాతం తరుం త ఇత్యేవ తత్రాథాఽగమద్వాసవోఽపి ।
సర్వైర్దేవైర్భామజితోఽప్యదిత్యాన్వైవేవాథో కుణ్డలాభ్యాం హృతాభ్యామ్ ॥ ౨౦.౮౫॥

తదైవాఽగుర్మునయస్తేన తున్నా బదర్యాస్తే సర్వ ఏవాఽశు కృష్ణమ్ ।
 యయాచిరే భౌమవధాయ నత్వా స్తుత్వా స్తోత్రైర్వైదికైస్తాన్త్రైశ్చ ॥ ౨౦.౮౬ ॥
 ఇన్ద్రేణ దేవైః సహితేన యాచితో విప్రైశ్చ సస్మార విహజ్గరాజమ్ ।
 ఆగమ్య నత్వా పురతః స్థితం తమారుహ్య సత్యాసహితో యయా హరిః ॥ ౨౦.౮౭ ॥
 నిత్యైవ యా ప్రకృతిః స్వేచ్ఛయైవ జగచ్ఛివార్థం ద్వాదశీం భీమసంజ్ఞామ్ ।
 ఉపోష్య బభ్రే కోటిధారాజలస్య విష్ణోః ప్రీత్యర్థం సైవ హి సత్యభామా ॥ ౨౦.౮౮ ॥
 తయా యుక్తో గరుడస్కన్ధసం స్థో దూరానుయాతో వజ్రభృతాఽప్యనుజ్ఞామ్ ।
 దత్వాఽముష్మై ప్రయయా వాయుజష్టామాశాం కృష్ణో భౌమవధే ధృతాత్మా ॥
 ౨౦.౮౯ ॥
 భౌమో హ్యోసీద్బ్రహ్మవరాదవధ్యో న శస్త్రభృజ్జీయస ఇత్యముష్మై ।
 దత్తో వరో బ్రహ్మణా తద్వదేవ తస్యామాత్యానాం తద్వదవధ్యతా చ ॥ ౨౦.౯౦ ॥
 భౌమేన జయ్యత్వమపి హ్యమీషాం దత్తం భౌమాయ బ్రహ్మణా క్రోడరూపాత్ ।
 విష్ణోర్ణాతాయాస్య దుర్గం చ దత్తం ప్రాగ్గోతిషం నామ పురం సమస్తైః ॥ ౨౦.౯౧ ॥
 ఆసీద్బాహ్యో గిరిదుర్గం తదన్తః పానీయదుర్గం మౌరవం పాశదుర్గమ్ ।
 తస్యాప్యన్తః ఘృధారోపమం తత్పాశాశ్చ తే షట్సహస్రాశ్చ హౌరాః ।
 అభేద్యత్వమరిభిరతార్యతా చ దత్తా దుర్గాణాం బ్రహ్మణాఽరాధితేన ॥ ౨౦.౯౨ ॥
 చ్ఛ్విమ్ । తస్యామాత్యాః పీఠమురౌ నిసుమ్భహయగ్రీవౌ పఞ్చజనశ్చ శూరాః ।
 సజ్కల్ప్య తాన్ లోకపాలానహం చ బ్రహ్మేత్యర్థా భాషమాణః స ఆస్తే ॥ ౨౦.౯౩ ॥
 హస్తుం కృష్ణో నరకం తత్ర గత్వా గిరిదుర్గం గదయా నిర్విభేద ।
 వాయవ్యాస్త్రేణోదకం శోషయిత్వా చకర్త ఖడేన మురస్య పాశాన్ ॥ ౨౦.౯౪ ॥
 అథాభిపేతుర్మురపీఠౌ నిసుమ్భహయగ్రీవౌ పఞ్చజనశ్చ దైత్యాః ।
 తాఞ్చైలశస్త్రాస్త్రశిలాభివర్షణశ్చక్రే వ్యసూంశ్చక్రనికృత్తకన్ధాన్ ॥ ౨౦.౯౫ ॥
 తేషాం సుతాః సప్తసప్తోరువీర్యా వరాదవధ్యా గిరిశస్యాభిపేతుః ।
 తానస్త్రశస్త్రాభిముచః శరోత్తమైః సమర్పయామాస స మృత్యవేఽచ్యుతః ॥ ౨౦.౯౬ ॥
 హత్వా పఞ్చత్రిం శతో మన్త్రిపుత్రాన్ జగామ భౌమస్య సకాశమాశు ।
 శ్రుత్వా భౌమః కృష్ణమాయాతమారాదక్షోహిణీత్రిం శకేనాభ్యయాత్తమ్ ॥ ౨౦.౯౭ ॥
 జఘ్నే సేనాం గరుడః పక్షపాతైః పాదం శేషాం కేశవః సాయకౌఘైః ।
 అథాఽససాదాఽశు భౌమోఽచ్యుతం తం ముఞ్చఞ్చూరానస్త్రసమ్మన్త్రితాన్ ద్రాక్ ।

వివ్యాధ తం కేశవః సాయకౌఘైర్భుమః శతఘ్నిం బ్రహ్మదత్తామముఞ్చత్ || ౨౦.౯౮ ||

అచ్ఛేద్యోఽభేద్యో నిత్యసం విత్సుఖాత్మా నిత్యావ్యయః పూర్ణశక్తిః స కృష్ణః |
నిగీర్య తాం దేవవరః శతఘ్నిం నిత్యాశ్రాన్తోఽదర్శయచ్ఛాస్తవచ్చ || ౨౦.౯౯ ||

బహున్ వరాన్ బ్రహ్మణోఽన్యేష్యమోఘానోఘీకృతాన్ వీక్ష్య పరాత్పరేశః |
భవేత్కథఞ్చద్బహుమానేన యుక్త ఇత్యేవ కృష్ణోఽదర్శయచ్ఛాస్తవత్స్వమ్ || ౨౦.౧౦౦ ||

తదా దృష్టం నరకం వీక్ష్య దేవీ సత్యాఽదదే కార్ముకం శార్ఙ్గనంజ్ఞమ్ |
చకార తం యతమానం చ భౌమం నిరాయుధం విరథం చ క్షణేన || ౨౦.౧౦౧ ||

అలిక్ష్ణ్య కృష్ణః సత్యభామాం పునశ్చ రథాన్తరే సం స్థితం భౌమముగ్రమ్ |
సృజన్తమస్త్రాణ్యరిణా నికృత్తకన్ధం మృత్యోరర్పయామాస శీఘ్రమ్ || ౨౦.౧౦౨ ||

స మన్త్రిభిర్మన్త్రిపుత్రైః సమేతో జగామ కృష్ణావజ్ఞయాఽన్ధం తమశ్చ |
తదావిష్టో వాయురగాచ్చ కృష్ణమన్తః పురం ప్రావిశత్యత్యయేశః || ౨౦.౧౦౩ ||

చ్ఛ్విప్సితదా భూమిః పఞ్చభూతావరా యా యస్యాం జజ్ఞే నరకః శ్రీవరాహాత్ |
మూలప్రకృత్యైవ భూమ్యా నితాన్తమావిష్టా యా సాఽగమత్కృష్ణపదౌ || ౨౦.౧౦౪ ||

సాఽదిత్యాస్తే కుణ్డలే పాదయోశ్చ నిధాయ పౌత్రం భగదత్తసంజ్ఞమ్ |
సమర్పయామాస తస్యాభిషేకం ప్రాగ్జ్యోతిషే కారయామాస కృష్ణః || ౨౦.౧౦౫ ||

సం స్థాప్య తం సర్వకిరాతరాజ్యే భౌమాహృతం వైశ్రవణాద్భలేన |
శివేన దత్తం ధనదాయాతిసత్త్వం భగదత్తే న్యదధాతుస్ప్రతీకమ్ || ౨౦.౧౦౬ ||

కరీన్ద్రమేకం తం నిధాయైవ తస్మిన్ కృత్వా ప్రసాదం చ వసున్ధరాయాః |
చతుర్దంతాన్ షట్సుహస్రాన్ కరీన్ద్రాన్ పయోభిజాన్ ప్రాహిణోద్ధ్వాసరవత్స్యై || ౨౦.౧౦౭ ||

నరాధిపాన్ దేవగన్ధర్వనాగాన్ జిత్వాఽనితం హేమరత్నోచ్ఛరాశిమ్ |
శతద్వయం యోజనానాం సమృద్ధం సమన్తతః ప్రాహిణోత్సాం పురీం సః || ౨౦.౧౦౮ ||

మహావీర్యైర్నైర్మతై రాక్షసేన్ద్రైర్భూమాసీత్నైర్నిర్మతిం యోధయిత్వా |
స ప్రాహిణోత్సర్వరత్నోచ్ఛరాశిం గజాంశ్చ నారాయణ ఆదిదేవః || ౨౦.౧౦౯ ||

తత్రాపశ్యత్కన్యా భూమిపానాం భౌమాసీతాః సమరే తాన్ విజిత్య |
ద్వ్యష్టా సహస్రాణి శతం చ రూపశీలోదారా అక్షతాః సద్వ్యతస్థాః || ౨౦.౧౧౦ ||

కాశ్చిత్తత్రాసన్ దేవగన్ధర్వకన్యాస్తాసాం ప్రధానా త్వష్టృపుత్రీ కశేరుః ।
 పుత్రా అగ్నేః పూర్వమాసంశ్చ తేఽథ స్త్రీత్వప్రాప్త్యై చక్రురుగ్రం తపశ్చ ॥ ౨౦.౧౧౧॥
 భార్యాత్వార్థే వాసుదేవస్య యోషిత్తనుం తాసామిచ్ఛతీనాం సమీరః ।
 అదాద్వరం తపసాఽరాధితః సన్ స్త్రీభూతాస్తే బదరీం స ప్రజగ్ముః ॥ ౨౦.౧౧౨॥
 నారాయణం తత్ర శుశ్రూషమాణాః ప్రాప్యాప్సరస్తస్వం రాజకులేషు జాతాః ।
 కాశ్చిత్స్వర్గే తా నిశామ్యైవ కృష్ణం వవ్రుః పతిం సర్వగుణాభిరామమ్ ॥ ౨౦.౧౧౩॥
 ఆజానదేవైః సర్వగుణైః సమాస్తాః స్వభావతోఽథేన్ద్రిరావేశతోఽతః ।
 గుణాధికాస్తాః శిబికాసు కృష్ణ ఆరోపయిత్వా ప్రాహిణోద్ధ్వారవత్స్యై ॥ ౨౦.౧౧౪॥
 సమస్తతో యోజనానాం శతే ద్వే ప్రవృద్ధమిన్ద్రస్య స రత్నపర్వతమ్ ।
 నిత్యామృతస్రావి జలేశ్వరస్య చ్ఛత్రం చ దోర్భాసం గరుడే న్యధాద్ధరిః ॥ ౨౦.౧౧౫॥
 చ్ఛ్విష్టస్వయం చ సత్యాసహితః సమారుహత్స చాశ్రమేణైవ యయా త్రివిష్టపమ్ ।
 అభిప్రయాతోఽఖిలలోకపాలైర్జనార్దనః శక్రగృహం వివేశ ॥ ౨౦.౧౧౬॥
 సమ్నూజితః సత్యభామాసహాయః శక్రేణ శచ్యా సహితేన సాదరమ్ ।
 దదావదిత్యా ఆపి కుణ్డలే శుభే సమస్తదేవైర్మునిభిశ్చ వన్ధితః ॥ ౨౦.౧౧౭॥
 తమాసురావేశవశాదజానతీ సత్యాం చ సర్వప్రభవౌ జగత్ప్రభూ ।
 నిర్దోషసౌఖ్యైకతనూ శుభాశిషస్తాభ్యాం దదౌ సాఽదితిరాత్మపుత్రవత్ ॥ ౨౦.౧౧౮॥
 అథో సదానన్దచిదాత్మదేహః న నన్దనోద్యానమజ్ఞోఽనురూపయా ।
 అనన్తశక్తిః సహ సత్యభామయా వివేశ రన్తుం ప్రియయాఽఖిలేశ్వరః ॥ ౨౦.౧౧౯॥
 తయాఽచ్యుతోఽసౌ కనకావదాతయా సుకుక్కుమాదిగ్గపిశజ్జవాససా ।
 పూర్ణేన్దుకోట్యోఘజయన్ముఖాబ్జయా రేమేఽమితాత్మా జగదేకసున్దరః ॥ ౨౦.౧౨౦॥
 సర్వర్తునిత్యోదితసర్వవైభవే సురత్నచామీకరవృక్షనద్వనే ।
 సదైవ పూర్ణేన్దువిరాజితే హరిశ్చవార దేవ్యా పవనానుసేవితే ॥ ౨౦.౧౨౧॥
 విదోషసం విత్తనురత్ర సత్తరుం దదర్శ సత్యాఽమృతమన్థనోద్భవమ్ ।
 సా పారిజాతం మణికాఞ్చనాత్మకం సమస్తకామప్రదమార్తిహారిణమ్ ॥ ౨౦.౧౨౨॥
 దృష్ట్యైవ తం సుస్మితచన్ద్రికాస్ఫురన్ముఖారవిన్దాఽసితలోలలోచనా ।
 కపోలనిర్భాతచలత్సుకృణ్డలా జగాద దేవాధిపతిం పతిం సతీ ॥ ౨౦.౧౨౩॥
 తరుర్జగజ్జివద మే గృహాఞ్గణే సం స్థాపనీయోఽయమచిన్త్యపౌరుష ।

ఇతీరితస్తాం కలశోపమస్తసిమాలిజ్య దేవస్తరుముద్బబర్హ ॥ ౨౦.౧౨౪॥

స తేన వృక్షేణ సహావ కేశవస్తయా చదేవ్యాఽరుహదగ్ర్యపారుషమ్ ।

ఖగేశ్వరం తచ్చ నిశమ్య శవ్యా ప్రచోదితో వాసవ ఆగమతున్నరైః ॥ ౨౦.౧౨౫॥

తానాసురావేశయుతాన్ హరేశ్చ బలప్రకాశాయ సముద్యతాన్ సురాన్ ।

న్యవారయచ్చార్ణశరాసచమ్యుత్తైర్లరిప్రియా బాణవరైః సమస్తశః ॥ ౨౦.౧౨౬॥

నిరాయుధం వైశ్రవణం చకార చిక్షేప చాభౌ గరుడో జలేశ్వరమ్ ।

ఘ్నీప్రుప్రధానవాయోస్తనయం తు వాయుం కోణాధిపం వహ్నియమాదికానపి ॥ ౨౦.౧౨౭॥

విబోధ్య శార్కోత్థరవైః స్వకాం తనుమావేశితానామసురైరగాధ్ధరిః ।

తే బోధితాస్తేన రణం విసృజ్య యయుర్విదిత్వా తమనాదిపూరుషమ్ ॥ ౨౦.౧౨౮॥

శివం చ శక్తార్థముపాగతం హరిర్వ్యధ్రావయచ్చార్ణవినిః స్పృతైః శరైః ।

సహహనో దూరతరే నిపాతితో గురుత్మతా శమ్భురగాచ్ఛరాహతః ॥ ౨౦.౧౨౯॥

విద్రావితే బాణగణైశ్చ శౌరిణా హరే హరౌ వజ్రమవాస్పజద్ధృగ్తమ్ ।

శక్రోఽగ్రహీతం ప్రహసన్ జనార్దనః కరేణ వామేన చ చాపజగ్మివాన్ ॥ ౨౦.౧౩౦॥

అపాహసత్తం జగదేకసుందరీ హరిప్రియాఽథో జగదేకమాతరమ్ ।

ఉవాచ శక్రో జగతాం జనిత్రే ప్రదర్శయామో వయమాత్మశైశవమ్ ॥ ౨౦.౧౩౧॥

జగామ చాథో శరణం జనార్దనం సురైర్వృతో దేవపతిః క్షమాపయన్ ।

శ్ంజం చ దత్వా మణిపర్వతస్య ప్రణమ్య దేవ్యా సహితం జగద్గురుమ్ ॥ ౨౦.౧౩౨॥

యయాచ ఏనం పరిరక్షణాయ శచీపతిః కేశవమర్జునస్య ।

జగాద కృష్ణోఽపి ధరాతల్. అస్థితే న మయ్యముం కశ్చన జేష్యతీతి ॥ ౨౦.౧౩౩॥

తమర్జునార్థం వరమాప్య వాసవః పునః పునశ్చక్రధరం ప్రణమ్య ।

ప్రసన్నదృష్ట్యా హరిణాఽభిషిక్షితో యయా మహాభాగవతః స్వమాలయమ్ ॥ ౨౦.౧౩౪॥

కృష్ణోఽప్యనుజ్ఞాప్య పురస్తరం పురీం నిజాం వ్రజన్నభ్యధికం వ్యరోచత ।

కిరీటధారీ వరకుణ్ణలోల్లసన్ముఖామ్బుజః పీతపటః సుకౌస్తుభః ॥ ౨౦.౧౩౫॥

విరోచమానస్య సదా జగత్ప్రభోర్నవై విశేషః క్వచిదచ్యుతస్య ।

తథాఽపి తత్సూరయితుం వచో భవేదపేక్ష్య చాల్పజ్ఞమతిం పురాణగమ్ ॥ ౨౦.౧౩౬॥

ప్రవిశ్య చేశః స్వపురీం స యాదవైః సుపూజితోఽన్తః పురమేత్య చాఙ్గణే ।
 తరుం ప్రియాయా న్యదధాద్ధృహస్య సహైవ శ్క్లేణ చ రత్నసద్ధిరే ॥ ౨౦.౧౩౭ ॥
 ప్రదాయ రత్నాని చ సర్వసాత్త్వతాం యథేష్టతస్తా అపి కన్యకాః ప్రభుః ।
 ఉద్వాహ్య రేవే పృథగేవ రత్నప్రాసాదసం స్థాభిరనన్తరూపః ॥ ౨౦.౧౩౮ ॥
 ష్టిష్విషా పృథక్పృథక్తాసు దశైవ పుత్రకానధత్త కన్యామపి సర్వశః ప్రభుః ।
 ప్రద్యుమ్నసామ్బావపి భానుచారుదేష్టా చ తేషాం నితరాం గుణాధికాః ॥ ౨౦.౧౩౯ ॥
 వివస్వతో యోఽవరణోఽదితేః సుతః ఖ్యాతశ్చ నామ్నా సవితేతి కృష్ణాత్ ।
 జాతః స సత్యాజితరేఽత్ర నామ్నా భానుస్తు భైష్య్మా అపి చారుదేష్టః ॥ ౨౦.౧౪౦ ॥
 స చారుదేష్టోఽపి హి విష్ణురాజో యేఽన్యే చ కృష్ణస్య సుతాః సమస్తాః ।
 తే వైవ గీర్వాణగణాస్తథాఽన్యే యే ద్వారకాయాం నివసన్తి సర్వే ॥ ౨౦.౧౪౧ ॥
 తస్యాం సమస్తైరభిపూజ్యమానే దేవే స్వపుర్యాం నివసత్యనన్తే ।
 యయౌ కదాచిత్య తు రౌగ్మిణేయః సామేభిన సార్థం భుజగేన్ద్రతోకమ్ ॥ ౨౦.౧౪౨ ॥
 అజ్ఞానతస్తైరభియోధితః స జిగాయ సర్వాసపి వాసుకిం చ ।
 విద్రాప్య బాణైరథ రత్నసంఘయాన్ సమాదదే నేమురముం తతన్తే ॥ ౨౦.౧౪౩ ॥
 తైః పూజితః సామ్బసహాయ ఆశు మయం చ మాయావినమస్త్రవర్జైః ।
 విజిత్య రుద్ధానమనేన పూజితో యయౌ రథేనామ్బరగేన నాకమ్ ॥ ౨౦.౧౪౪ ॥
 తత్రైవ కృష్ణేన తు పారిజాతే హృతే జయన్తం ప్రజిగాయ చాఽఙౌ ।
 సం స్పర్ధయాఽయాతమముష్య చానుజం సామోబాఽజయద్వృషభం నామ శస్త్రైః ॥
 ౨౦.౧౪౫ ॥
 అస్త్రాణి తావస్త్రవరైర్నిహత్య తయోశ్చ తాభ్యాం ప్రతిదగ్ధయానౌ ।
 విద్రాప్య తౌ బాణవర్జైః సురేన్ద్రసమ్పూజితౌ యయతుర్విద్యయా ఖే ॥ ౨౦.౧౪౬ ॥
 స విద్యయా సామ్బముదూహ్య రత్నా ప్రదత్తయా రుగ్మిణీనన్దనః పురీమ్ ।
 యయౌ తతో నారద ఆగమద్దుగతం జ్ఞాతుం హరేర్బహుభార్యాసు వృత్తిమ్ ॥
 ౨౦.౧౪౭ ॥
 తం ద్వ్యష్టసాహస్రగృహేషు దృష్ట్వా తావత్స్వరూపైర్విహరన్తమేకమ్ ।
 సువిస్మితః ప్రయయౌ తం ప్రణమ్య శక్రప్రస్థం పూజితశ్చావ్ర త్పార్జైః ॥ ౨౦.౧౪౮ ॥
 స అజ్ఞయూ బ్రహ్మణ ఆహ కృష్ణాం క్రమాత్కర్తుం భీమ ఏవైకసం స్థామ్ ।

అన్య దేవీః స్వాపయిత్వా శరీరే తస్యా భారత్యాః పూర్ణభోగార్థమేవ ॥ ౨౦.౧౪౯ ॥

సున్దోపసున్దౌ భ్రాతరౌ బ్రహ్మవాక్యాత్పరస్పరాదన్యతో వైవ వధ్యః ।

తిలోత్తమార్థే నిహతౌ పరస్పరం తయోర్వధార్థే సృష్టయా తేన దైత్యైః ॥ ౨౦.౧౫౦ ॥

బ్లిష్కీవతః పృథగ్వత్సరతో భవత్సు క్రమాత్కృష్టా తిష్ఠతాం యోఽన్యయుక్తామ్ ।

పశ్యేద్వోఽసౌ వత్సరం తీర్థయాత్రాం కుర్యాదితి స్సౌథ చక్రుస్తథా తే ॥ ౨౦.౧౫౧ ॥

తతః కదాచిద్ధర్మరాజేన యుక్తాం శస్త్రాగారే విప్రగోరక్షణార్థమ్ ।

శస్త్రాదిత్యుః ఫల్గునోఽద్రాకృ శస్త్రైర్దస్యూన్ హత్వా తీర్థయాత్రోన్ముఖోఽభూత్ ॥

౨౦.౧౫౨ ॥

యుధిష్ఠిరాద్యైః సౌహృదాద్వారితోఽపి యయౌ సత్యార్థం స కదాచిద్ద్వ్యునద్యామ్ ।

కుర్వన్ స్నానం మాయయా నాగవధ్వా హృతో లోకం భుజగానాం క్షణేన ॥

౨౦.౧౫౩ ॥

తస్యాః పితా గరుడేనాఽత్తపత్యుః పుత్రాకాక్షీ చోదయామాస పార్థమ్ ।

సం వత్సరబ్రహ్మచర్యే తు పార్థైః కృష్ణాహేతోః సమయే సాధు బద్ధమ్ ॥ ౨౦.౧౫౪ ॥

పునః పునర్యాచ్యమానః స పార్థః పుత్రార్థమస్యా భుజగేన తస్యామ్ ।

ఉత్పాదయామాస సుతం కుజాం శం నామ్నైరావన్తం వరుణావేశయుక్తమ్ ॥

౨౦.౧౫౫ ॥

గుణాః పితుర్మాతృజాతిః సుతానాం యస్మాత్సతాం ప్రాయశస్తేన నాగః ।

బలీ చ పార్థప్రథమోద్భవత్వాన్మాయావిదస్త్రీ చ సుధార్మికశ్చ ॥ ౨౦.౧౫౬ ॥

తతో యయావద్భునస్తీర్థయాత్రాక్రమేణ పాణ్డ్యాం ప్రసయోఽస్య మాత్రా ।

సహ త్యక్తో భుజగైర్దేవలోకే సమూచితో న్యవసద్దైవతైశ్చ ॥ ౨౦.౧౫౭ ॥

సత్యాత్యయానైవ దోషోఽర్జునస్య తేజీయసశ్చిన్తనీయః కథశ్చోత్ ।

శ్రేష్ఠోపరాధాన్నాన్యదోషస్య తేవస్తేజీయసాం నిర్ణయోఽయం హి శాస్త్రే ॥ ౨౦.౧౫౮ ॥

అతిస్నేహోచ్చగ్రజాభ్యాం తదస్య క్షాన్తం సుతా పాణ్డ్యురాజేన దత్తా ।

సం వత్సరాస్తే ఫల్గునస్యాభిరూపా చిత్రాక్రదా వీరసేనేన తోషాత్ ॥ ౨౦.౧౫౯ ॥

స వీరసేనస్త్యష్టురం శో యమస్యాప్యావేశయుక్నా చ కన్యా శచి హి ।

తారాదేహీ సూర్యజస్యాఙ్గసఙ్గాత్స్వర్గం నాగాదన్తరిషాదిహోఽసీత్ ॥ ౨౦.౧౬౦ ॥

తేనైవ హేతోర్నా తిసామీప్యమాసీత్తస్యాః పార్థే పుత్రికాపుత్రధర్మా ।

తస్యాం జాతో బభ్రువాహోఽర్జునేన పూర్వం జయంతః కామదేవాం శయుక్తః ॥
౨౦.౧౬౧॥

పుత్రం వీరం జనయిత్వాఽర్జునోఽతో గచ్ఛన్ ప్రభాసం శాపతో గ్రాహదేహః ।
ట్లైఽమూముచచ్ఛాపరసః స పశ్చాత్తాభిర్గృహీతః ప్రవికృష్య తీరమ్ ॥ ౨౦.౧౬౨॥

ఏవం హి తాసాం శాపమోక్షః ప్రదత్తీ యదాఽఖిలా వో యుగపత్నమ్పుకర్షేత్ ।
ఏకస్తదా నిజరూపాప్తిరేవేత్యలం తుష్టేన బ్రాహ్మణేనాఽనతానామ్ ॥ ౨౦.౧౬౩॥

విప్రాపహాసాత్కృత్పితయోనితస్తాః కన్యాతీర్థే పాణ్డవః సమ్ప్రముచ్య ।
ప్రాప్తః ప్రభాసం వాసుదేవానుజాతాం శుశ్రావ రామేణ సుయోధనోద్యతామ్ ॥
౨౦.౧౬౪॥

విచిన్త్య కార్యం యతిరూపం గృహీత్వా కుశస్థలీం ప్రయయా తం సమీపే ।
ప్రాప్తం కృష్ణః ప్రాహసత్సం విజానన్ సత్యాసహాయః శయనీయాధిరూఢః ॥
౨౦.౧౬౫॥

సర్వజ్ఞా సా లీలయా హాసహేతుమపుచ్ఛత్తం సోఽపి తస్యై బభాషే ।
లీలాభాజౌ దర్శనార్థం పునస్తావగచ్ఛతాం రైవతం శైలరాజమ్ ॥ ౨౦.౧౬౬॥

ఆక్రీడోఽసౌ వృష్టిభోజాన్ధకానాం తత్రాపశ్యత్కేశవః ఫల్గునం తమ్ ।
స్వసుర్దానే స ప్రతిజ్ఞాం రహోఽస్మై చక్రే కృష్ణోఽథాఽసదత్సర్వవృష్టిన్ ॥ ౨౦.౧౬౭॥

దృష్ట్వా గిరౌ రౌహిణేయో యతీన్ద్రవేషం పార్థం జ్ఞాతియుక్తః ప్రణమ్య ।
చక్రే పూజాం ఫల్గునోఽపి ప్రణామం గుణజ్యేష్ఠోఽసీతి చక్రే బలాయ ॥ ౨౦.౧౬౮॥

సర్వజ్ఞం తం వాగ్మీనం వీక్ష్య రామః కన్యాగారే వర్షకాలే నివాసమ్ ।
సత్కారపూర్వం కారయేత్యాహ కృష్ణం వైవేత్యూచే కేశవో దోషవాదీ ॥ ౨౦.౧౬౯॥

యువా బలీ దర్శనీయోఽతివాగ్మీ నాయం యోగ్యః కన్యకాగారవాసమ్ ।
ఇత్యుక్తవన్తం రామ ఆహోఽప్తవిద్యే నాస్మిఞ్చుక్కేత్యేవ లోకాధినాథమ్ ॥ ౨౦.౧౭౦॥

నాస్మన్మతే రోచతే త్వన్మతం తు సర్వేషాం నః పూజ్యమేవాస్తు తేన ।
ఇత్యుక్త్యా తం కేశవః సోదరామై శుశ్రూషన్వేత్యాహ సన్తం యతీన్ద్రమ్ ॥ ౨౦.౧౭౧॥

నిత్యాప్రమత్తా సాధు సన్తోషయేతి ప్రోక్తా తథా సాఽకరోతోఽపి తత్ర ।
చక్రే మాసాన్ వార్షికాన్ సత్కథాభిర్వాసం వాక్యం శ్రద్ధధానో హరేస్తత్ ॥ ౨౦.౧౭౨॥

సం యాచితః ఫల్గునేనాఽహ వాక్యం యద్వాసుదేవస్తన్న జానాతి కశ్చిత్ ।
ఋతే పిత్రోర్విపృథోః సాత్యకేర్వా సుభద్రాం తే ప్రదదాసీతి సత్యమ్ ॥ ౨౦.౧౭౩॥

బ్లింబస్త్రే శస్త్రే తత్త్వవిద్యాసు చైవ శిష్యః శైనేయో వాసుదేవేన్ద్రసూనోః ।
 తస్మాదస్త్రై కథయామాస కృష్ణః స్వశిష్యత్వాద్విపృథోశ్చాపి సర్వమ్ ॥ ౨౦.౧౭౪ ॥
 అన్యే సర్వే వాసుదేవస్య పార్థాన్ ప్రియాన్నిత్యం జానమానా అపి స్మ ।
 రామేణాఽదిష్టా ఉద్ధవోఽథాఽహుకాద్యా హర్షిక్యాద్యా వైవ దిత్యన్విజిష్టాః ॥ ౨౦.౧౭౫ ॥
 దుర్యోధనే దాతుమిచ్ఛన్తి సర్వే రామప్రియార్థం జానమానా హరేస్తత్ ।
 అప్యప్రియం రాక్షసావేశయుక్తాస్తస్మాత్సర్వాన్ వశ్చుయామాస కృష్ణః ॥ ౨౦.౧౭౬ ॥
 ప్రద్యుమ్నసామ్భప్రముఖాశ్చ వశ్చితా యయుస్తీర్థార్థం రామయుక్తాః సమగ్రాః ।
 పిణ్డోద్ధారం తత్ర మహోత్సవేష్యావర్తతు క్వచిదూచే సుభద్రా ॥ ౨౦.౧౭౭ ॥
 యతే తీర్థానాచరన్ బాన్ధవం స్తవమద్రాక్షీర్నుః కచ్చిదిష్టాన్ స్మ పార్థాన్ ।
 కుస్తీం కృష్ణాం చేత్యాహ పృష్టః స పార్థ ఓమిత్యేతేషామాహ చానామయం సః ॥
 ౨౦.౧౭౮ ॥
 భూయః సాఽవాదీద్భగవన్నిన్ద్రసూనుర్గతస్తీర్థార్థం బ్రాహ్మణేభ్యః శ్రుతో మే ।
 కచ్చిద్బృష్టో భవతేత్యోమితి స్మ పార్థోఽహ్యుచే క్వేతి సాఽప్రవచ్ఛదేనమ్ ॥ ౨౦.౧౭౯ ॥
 ఆత్మైవేతి స్మయమానం చ పార్థం పునః పునః పర్యప్రవచ్ఛుచ్ఛుభాక్షీ ।
 సోఽహ్యుహోన్మతే సోఽస్మి హీతి స్మయం స్తాం ఫుల్లాక్షీ తం సా దదర్శాతిహృష్టా ॥
 ౨౦.౧౮౦ ॥
 తతో హర్షాలజ్జయా చోత్పలాక్షీ కింఞ్చిన్నోచే పార్థ ఏనామువాచ ।
 కామావిష్టో ముఖ్యకాలో హ్యయం నావుద్వాహార్థోక్తస్త్వీతి సా చైనమాహ ॥ ౨౦.౧౮౧ ॥
 నాతిక్రమో వాసుదేవస్య యుక్తస్తస్మాత్తేన స్వపితృభ్యాం చ దత్తామ్ ।
 యుక్తో నిజైర్బంధుభిశ్చోత్సవే మాం సముద్వహేత్యథ కృష్ణం స దధ్యౌ ॥ ౨౦.౧౮౨ ॥
 మాతాపితృభ్యాం సహితోఽథ కృష్ణస్తత్త్రివాఽయాద్వాసవశ్చాపథ శచ్యా ।
 సమం మునీన్ద్రైః ఫల్గునేన స్మృతః సం స్తత్త్రివాఽగాత్ప్రీతియుక్తో నిశాయామ్ ॥
 ౨౦.౧౮౩ ॥
 కృష్ణస్తతః పురుహూతేన సాకం తయోర్వివాహం కారాయామాస సమ్యక్ ।
 మాతాపితృభ్యాం సత్యకినాఽపి యుక్తో మహోత్సవేఽన్యవిదితో మునీన్ద్రైః ॥
 ౨౦.౧౮౪ ॥
 తతః కృష్ణః స్వస్థనం ఫల్గునార్థే నిధాయ స్వం ప్రయయౌ తద్రజన్యామ్ ।

గతే చ శక్రే రథమారురోహ ప్రాతః పార్థః సహితో భార్యయైవ ॥ ౨౦.౧౮౫॥

చ్చీపి సర్వాయుధైర్మ్యక్రథం సమాస్థితే గృహీతచాపే ఫల్గునే ద్వాపరవత్సామ్ ।

ఆసీద్రావః కిక్కిమేతత్త్రిదణ్ణీ కన్యాం హరత్యేష కోదణ్ణపాణిః ॥ ౨౦.౧౮౬॥

తతస్తు తం సతనుత్రం మహేస్థదత్తే దివ్యే కుణ్డలే వాససీ చ ।

దివ్యాని రత్నాని చ భూషణాని దృష్ట్వా బిభ్రాణం రక్షిణోఽవారయన్ స్మ ॥

౨౦.౧౮౭॥

తతః స ఆబద్ధతలీ ఆఙ్గులిత్రః సతూణీరశ్చాపమాయమ్య బాణైః ।

చక్రేఽన్తరిక్షం ప్రదిశో దిశశ్చ నిరన్తరం శిక్షయా విద్యయా చ ॥ ౨౦.౧౮౮॥

చక్రే సారథ్యం కేశవేనైతదర్థే సుశిక్షితా తస్య సమ్యక్కుభద్రా ।

తయా పార్థో వారితో వైవ కఞ్చత్ఫిన్నత్వచం కృతవాన్ క్రీడమాసః ॥ ౨౦.౧౮౯॥

స శిక్షయా త్వద్భుతయా శరౌఘైర్విద్రాప్య తాన్ భీషయిత్యైవ సర్వాన్ ।

నిర్గత్య పుర్యా విపృథుం దదర్శ రామేణ పుర్యా రక్షణే సన్నియుక్తమ్ ॥ ౨౦.౧౯౦॥

ప్రియం కుర్వన్నివ రామస్య సోఽపి వ్యాజేన పార్థం సేనయైవాఽవృణోత్తమ్ ।

కృష్ణాదేశాన్వైవ పార్థస్య చక్రే సమ్యగ్రోధం యుయుధే చ చ్చలేన ॥ ౨౦.౧౯౧॥

ఏకో హ్యసౌ మరుతాం సౌమ్యనామా శుశ్రూషార్థం వాసుదేవస్య జాతః ।

తం యాదవం శరవర్షైర్వవర్ష యథా క్షతం న భవేత్సవ్యసాచీ ॥ ౨౦.౧౯౨॥

నిరాయుధం విరథం వైవ చక్రే పార్థః సేనాం తస్య వైవాహనచ్చ ।

దృష్ట్వా శరాం స్తస్య తీక్ష్ణం స్త్రవోఽపి నచ్ఛేదకాన్ విపృథుః సస్తుతోష ॥ ౨౦.౧౯౩॥

శిక్షాం పార్థస్యాధికం మానయాన ఉపేత్య పార్థం చ శశం స సర్వమ్ ।

ఆజ్ఞాం విష్ణోః సన్నియుద్ధ్యన్నివాన్మై కృత్తాయుధః ఫల్గునేవైవ పూర్వమ్ ॥ ౨౦.౧౯౪॥

తతః పరాజితవచ్చీఘ్రమేత్య శశం స సర్వం హలినేఽథ సోఽపి ।

ప్రద్యమ్నసామ్బాదియుతోఽథ కోపాదాయాత్పురీం హస్తుకామోఽర్జునం చ ॥

౨౦.౧౯౫॥

కృష్ణోఽపి సర్వం విపృథోర్నిశమ్య ప్రాప్తః సుధర్మాం విమనా ఇవాఽసీత్ ।

అవాఙ్ముఖస్తత్ర యదుప్రవీరాః ప్రద్యమ్నాద్వ్యా ఆహురుచ్చైర్నదన్తః ॥ ౨౦.౧౯౬॥

మాయావ్రతం తం వినిహత్య శీఘ్రం వయం సుభద్రామానయామః క్షణేన ।

స్లిప్తి ఇత్యుక్తవాక్యానవదద్బలస్తాన్ కృష్ణాజ్ఞయా యాస్తు న స్వేచ్ఛయైవ ॥
౨౦.౧౯౭॥

జ్ఞాతస్యమేతస్య మతం పురస్తాద్ధరేర్విరోధే న జయో భవేద్వ్యః ।
ఇత్యుక్తవాక్యే హలిని స్మ సర్వే పప్రచ్ఛురానమ్య జనార్దనం తమ్ ॥ ౨౦.౧౯౮॥

అథాబ్రవీద్వాసుదేవోఽమితోజాః శృణ్వన్తు సర్వే వచనం మదీయమ్ ।
పురైవోక్తం తన్మయా కన్యకాయా మాయావ్రతో నార్హతి సన్నిధిస్థితిమ్ ॥ ౨౦.౧౯౯॥
తాం మే వాచం నాగ్రహీదగ్రజోఽయం బహూన్ దోషాన్ వ్యాహరతోఽప్యతో మయా ।
అనుల్లఙ్ఘ్యత్వాదగ్రజోఽనుప్రవృత్తః కన్యాగృహే వాసనే కూటబద్ధః ॥ ౨౦.౨౦౦॥

అతీతశ్చాయం కార్యయోగోఽసమక్షం హృతా కన్యాఽతో నోఽత్ర కా మానహానిః ।
భూయస్తరాం మానినస్తస్య సా స్యాజ్ఞాతా చ వో విప్రుభోః పార్థతాఽస్య ॥ ౨౦.౨౦౧॥
దేయా చ కన్యా నాస్తి పార్థేన తుల్యో వరోఽస్మాకం కౌరవేయశ్చ పార్థః ।
పౌత్రశ్చ కృష్ణస్య సుపూర్ణశక్తేః పైతృష్యనేయో వీరతమో గుణాఢ్యః ॥ ౨౦.౨౦౨॥

అర్థ్యోఽస్మాభిః స్వయమేవాహరత్వ శక్రాత్మజో నాత్ర నః కార్యహానిః ।
అనుద్రుత్సేనం యది చ స్యాత్పరాజయో హనిర్పథం యశసో వో భవేత ॥ ౨౦.౨౦౩॥
జిత్వా యద్యేనం కన్యకా చాఽహృతా చేత్పరామృష్టాం వైవ కశ్చిద్ధి లిప్సేత్ ।
అతో న మే రోచతే వోఽనుయానమిత్యూచివానాస తూష్టిం పరేశః ॥ ౨౦.౨౦౪॥

శ్రుత్వా హలీ కృష్ణవాక్యం బభాషే మా యాత చిత్తం విదితం మమాస్య ।
అస్యానువృత్తిర్విజయాయ నః స్యాచ్ఛుభాయ శాన్త్యై పరతశ్చ ముక్త్యై ॥ ౨౦.౨౦౫॥
తతోఽర్జునో యత్ర తిష్ఠన్న కశ్చిత్పరాజయం యాతి కృష్ణాజ్ఞయైవ ।
రథేన తేనైవ యయౌ సభార్యః శక్రప్రస్థం చావిశదాభ్రాతృగుప్తమ్ ॥ ౨౦.౨౦౬॥

సమాభివితో భ్రాతృభిశ్చాతితుష్టైరూచేఽథ సర్వం తేషు యచ్ఛాఽత్మవృత్తమ్ ।
శాన్తేషు వాక్యాదాత్మనో యాదవేషు కృష్ణో యుక్తో హలినాఽగాచ్ఛ పార్థాన్ ॥
౨౦.౨౦౭॥

సార్థం యయా శకత్తి రత్నపూర్ణైః శక్రప్రస్థం పూజితస్తత్ర పార్థైః ।
దదౌ తేషాం తాని రామేణ యుక్తస్థథా కృష్ణాయై భూషణాని స్వసుశ్చ ॥ ౨౦.౨౦౮॥

ద్లిప్తవంఆసానుషిత్వా కతివిద్రోహిణీయో యయా పురీం స్వాం కేశవోఽత్రావసచ్ఛ ।

బహున్ వర్షాన్ పాణ్డవైః పూజ్యమానః ప్రీతిం తేషామాదధానోఽధికాం చ ॥
౨౦.౨౦౯॥

ఆసన్ కృష్ణాయాః పశ్చ సుతా గుణాఢ్యా విశ్వేదేవాః పశ్చగన్ధర్వముఖ్యైః ।
ఆవిష్టాస్తే చిత్రరథాభితామ్రకిశోరగోపాలబలైః క్రమేణ ॥ ౨౦.౨౧౦॥

ప్రతివిన్యః సుతసోమః శ్రుతాఖ్యకీర్తిః శతాసీక ఉత శ్రుతక్రియః ।
యుధిష్ఠిరాద్యైః క్రమశః ప్రజాతాస్తేషాం ద్వయోశ్చావరణోఽభిమన్యుః ॥ ౨౦.౨౧౧॥

చన్ద్రాం శయుక్తోఽతితరాం బుధోఽసౌ జాతః సుభద్రాజరరేఽర్జునేన ।
ధర్మైరశక్రాం శయుతోఽశ్వినోశ్చ తథైవ కృష్ణస్య స సన్నిధానయుక్ ॥ ౨౦.౨౧౨॥

సర్వోఽపి తే వీర్యవన్తః సురూపా భక్తా విష్ణోః సర్వశాస్త్రేష్యభిజ్ఞాః ।
మోదం యయుః పాణ్డవాస్తైః సుతైశ్చ విశేషతః సాత్త్వతీనన్దనేన ॥ ౨౦.౨౧౩॥

తతః కదాచిత్థాణ్డవం కృష్ణపార్థా చిక్రీడిషూ సత్యభామాసుభద్రే ।
ఆదాయ యాతో పరిచారకైశ్చ రథేన గన్ధర్వరానుగీతో ॥ ౨౦.౨౧౪॥

స్వైరం తయోస్తత్ర విక్రీడతోశ్చ ప్రీరత్నాభ్యాం మన్దవాతానుజుష్టే ।
వనే ప్రసూనస్తబకోరురాజితే జలే చ తిగ్మద్యుతికన్యకాయాః ॥ ౨౦.౨౧౫॥

భూత్వా విప్రస్తౌ యయాచేఽన్నమేత్య కుశానురూచే చ మతే రమేశితుః ।
పార్థః కీదృక్షేఽన్నమిష్టం వదేతి స చావాదీద్వహ్నిరహం వనార్థీ ॥ ౨౦.౨౧౬॥

ప్రయాజాన్ దేవాననుయాజాంశ్చ శుల్కం హవిర్దానే దేవతానామయాచిషమ్ ।
బలహ్రాసస్తవ భూయాదితి స్మ శష్టైవ తే తాంశ్చ దదుః పురా మమ ॥ ౨౦.౨౧౭॥

పునః పూర్తిః కేన మే స్యాద్బలస్యేత్యభోదృష్టం పృష్టవానస్మి నత్వా ।
యదా వనం ఖాణ్డవం హి త్వమత్సి తదా బలం తే భవతీతి సోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౦.౨౧౮॥

శక్రస్యేదం ఖాణ్డవం తేన విఘ్నం కరోత్యసౌ తేన వాం ప్రార్థయామి ।
ఇత్యుక్తే తం పార్థ ఊచే యది స్యాద్రథో ధనుశ్చాథ శక్రం నిరోత్యే ॥ ౨౦.౨౧౯॥

సరావేశాదన్నదానప్రతిశ్రవాత్స్వస్యాపి శక్రస్య విరోధమైచ్ఛత్ ।
పార్థః కృష్ణస్య ప్రేరణాచైవ వహ్నిః పార్థం యయాచే శక్రవిరోధశాస్త్యై ॥ ౨౦.౨౨౦॥

చ్ఛ్వింఽహి స్వదత్తస్య పునః స వైరం శక్రః కుర్యాత్స్వయమిన్ద్రో హి పార్థః ।
నాప్రేరితో విష్ణునా తస్య రోధం పార్థః కుర్యాదితి కృష్ణం యయాచే ॥ ౨౦.౨౨౧॥

నచాయుక్తః కేశవేషైవ శక్త ఇతి కృష్ణాదాప భూయోఽప్యనుజ్ఞామ్ ।

యయా సమీపం చ హరేర్బదర్యామాదాయ చక్రం చాముతః కేశవేదాత్ ॥
౨౦.౨౨౨॥

చక్రం గోమనై కృష్ణమాపాపి పూర్వం భక్త్యా వహ్నిః కేశవేదాత్పునస్తత్ ।
చక్రం చ విష్ణోర్బహుధా వ్యవస్థితం తదగ్నిదత్తం ప్రాక్తనం చైకథాఽసీత్ ॥ ౨౦.౨౨౩॥

ధనుశ్చ గాణ్ధీవమథాబ్జజస్య కరోతి యేనాఖిలసం హృతిం సః ।
అం శేన దత్తం తదుమాపతేశ్చ శక్రస్య సోమస్య జలేశితుశ్చ ॥ ౨౦.౨౨౪॥

తేనైవ తే జిగ్యురథో జగత్త్రయం ప్రసాదతస్తే క్రమశోఽబ్జయోనేః ।
అనన్యధార్వం విజయావహం చ భారేణ లక్షస్య సమం శుభావహమ్ ॥ ౨౦.౨౨౫॥

రథం చ శుభ్రాశ్వయుతం జయావహం తూణౌ తథాచాక్షయసాయకౌ శుభౌ ।
ధ్వజం చ రామస్య హనూమదఙ్కమాదాయ సర్వం వరుణాదర్జునేదాత్ ॥
౨౦.౨౨౬॥

విశేషతో ధ్వజసం స్థే హనూమత్యజేయతా స్యాజ్జయరూపో యతోఽసౌ ।
సర్వం చ తద్దివ్యమభేద్యమేవ విద్యుత్ప్రభా జ్యా చగాణ్ధీవసం స్థా ॥ ౨౦.౨౨౭॥

గాణ్ధీవమప్యాస కృష్ణప్రసాదాచ్ఛక్యం ధర్తుం పాణ్డవస్యాప్యధార్యమ్ ।
దేవైశ్చ తైర్బ్రహ్మవరార్ధృతం తద్బ్రహ్మైవ సాక్షాత్ప్రభురస్య ధారణే ॥ ౨౦.౨౨౮॥

ఇన్ద్రస్య దత్తశ్చ వరః స్వయమ్భువా తేనాపి పార్థస్య బభూవ ధార్యమ్ ।
ఇన్ద్రో హ్యసౌ ఫల్గునత్వేన జాతస్తతః సోఽస్త్రిః శరశాలాం చకార ॥ ౨౦.౨౨౯॥

స యోజనద్వాదశకాభిస్స్తుతం పురం చకారాఽశు పురన్దరాత్మజః ।
పుతాశనోఽప్యాశు వనం ప్రగృహ్య ప్రభక్షయామాస సముద్ధతార్చిః ॥ ౨౦.౨౩౦॥

ప్రభక్ష్యమాణం నిజకక్షమీక్ష్య సన్ధక్షయామాస తదాఽశుశుక్షణిమ్ ।
అక్షోపమాభిర్బహులేక్షణోఽమ్భుసాం ధారాభిరాక్షుభ్బమనాః క్షయాయ ॥ ౨౦.౨౩౧॥

అస్త్రైస్తే వృష్టిం వినివార్య కృష్ణః పార్థశ్చ శక్రం సురపూగయుక్తమ్ ।
చ్చిష్టైఽయుద్ధ్యతాం సోఽపి పరాజితోఽభూత్ప్రీతశ్చ దృష్ట్వా బలమాత్మనస్తత్ ॥
౨౦.౨౩౨॥

స్నేహం చ కృష్ణస్య తదర్జునే ధృతం విలోక్య పార్థస్య బలం చ తాదృశమ్ ।
నివర్త్య మేఘానతితుష్టచిత్తః ప్రణమ్య కృష్ణం తనయం సమాశ్లిషత్ ॥ ౨౦.౨౩౩॥

విష్ణుశ్చ శక్రేణ సహేత్య కేశవం సమాశ్లిషన్నిర్విశేషోఽప్యనన్తమ్ ।

స కేవలం క్రీడమానః సశక్రః స్థితో హి పూర్వం యుయుధే న కిఞ్చిత్ ॥ ౨౦.౨౩౪॥
 బ్రహ్మ చశర్వశ్చ సమేత్య కృష్ణం ప్రణమ్య పార్థస్య చ కృష్ణనామ ।
 సఞ్చక్రతుశ్చాపి శిషాప్రక్షాల్చక్రశ్చ సర్వే స్వాస్త్రదానే ప్రతిజ్ఞామ్ ॥ ౨౦.౨౩౫॥
 అనుజ్ఞాతాస్తే ప్రయయుః కేశవేన క్రీడార్థమిన్ద్రో యుయుధే హి తత్ర ।
 ప్రీత్యా కీర్తిం దాతుమప్యర్జునస్య తతస్తుష్టః సహ దేవైస్తయోః సః ॥ ౨౦.౨౩౬॥
 దైత్యాశ్చ నాగాశ్చ పిశాచయజ్ఞా హతాః సర్వే తద్వనస్థా హితాభ్యామ్ ।
 ఋతే చతుష్పక్షిణశ్చాశ్వసేనం మయం చ నాన్యత్కిఞ్చదాసాత్ర ముక్తమ్ ॥ ౨౦.౨౩౭॥
 అయమగ్నే జరితేత్యాదిమన్తైః స్తుత్యా వహ్నిం పక్షిణో నోపదగ్ధాః ।
 అశ్వసేనః పుత్రకస్తక్షకస్య మాత్రా గ్రస్తః ప్రాతిలోమ్యేన కణ్ఠే ॥ ౨౦.౨౩౮॥
 ఛిన్నేఽర్జునేనాన్దరిషే పతన్త్యాస్తస్యాః శక్రేణావితశ్చిన్నపుచ్ఛః ।
 వధాన్మాతుః పుచ్ఛభక్ణాచ్ఛ రోషాద్ధన్తుం పార్థం కర్ణతూణీరగోఽభూత్ ॥ ౨౦.౨౩౯॥
 మయః కృష్ణేనాఽత్తచక్రేణ దృష్టో యయౌ పార్థం శరణం జీవనార్థీ ।
 పార్థార్థమేనం న జఘాన కృష్ణః స్వభక్తశ్చేత్యతిమాయం పరేశః ॥ ౨౦.౨౪౦॥
 దేవారిరిత్యేవ మయి ప్రకోపః కృష్ణస్య తేనాహమిమం పురస్థరమ్ ।
 పార్థాత్మకం శరణం యామి తేన కృష్ణప్రియః స్యామితి తస్య బుద్ధిః ॥ ౨౦.౨౪౧॥
 ప్రాణోపకృత్ప్రత్యుపకారమాశు కిం తే కరోమీతి స పార్థమాహ ।
 కృష్ణప్రసాదాద్ధి భవాన్ విముక్తస్తస్మై కరోత్విత్యవదత్య పార్థః ॥ ౨౦.౨౪౨॥
 కృష్ణోఽపి రాజ్ఞోఽతివిచిత్రరూపసభాకృతావదిశత్తాం స చక్రే ।
 అనిర్గమం ప్రాణీనామర్థితౌ తౌ హుతాశనేనాథ విధాయ జగ్ముతుః ॥ ౨౦.౨౪౩॥
 స్ట్రిప్సద్దృష్ట్యా చ తౌ పాణ్డవాః సర్వ ఏవ మహాముదం ప్రాపురేతన్నిశమ్య ।
 కృష్ణోఽపి పార్థైర్ముముదేఽనస్తశక్తిసుఖజ్ఞానప్రాభవౌదార్యవీర్యః ॥ ౨౦.౨౪౪॥
 ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవिरచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 ఖాణ్డవదాహో నామ వింశోఽధ్యాయః ॥

అథ ఏకవింశోఽధ్యాయః ।

(పాణ్డవవనప్రవేశః)

ఓం । జనార్దనాజ్ఞయా మయః సమస్తకౌతుకోత్తరామ్ ।

సభాం విధాయ భూభృతే దదౌ గదాం వృకోదరే || ౨౧.౧||
 స వాయుధారితాం గదాం హి యౌవనాశ్వభూభృతా |
 ప్రసాదతోఽస్య లమ్బితామవాప్య మోదమాప హ || ౨౧.౨||
 పునశ్చ వత్సరద్వయం సముష్య కేశవో యయా |
 సమర్చితశ్చ పాణ్డవైర్వియోజనేఽస్య చాక్షమైః || ౨౧.౩||
 తతో వసన్ స్వపుర్యజః క్వచిద్రవిగ్రహే హరిః |
 సదారపుత్రబాన్ధవః సమస్తపశ్చుకం యయా || ౨౧.౪||
 పృథాసుతాశ్చ సర్వశః సదారపుత్రమాతృకాః |
 ఊతీశ్వరాశ్చ సర్వశః ప్రియాప్రియా హరేశ్చ యే || ౨౧.౫||
 తథైవ నన్దగోపకః సదారగోపగోపికః |
 ముసీశ్వరాశ్చ సర్వతః సమీయురత్ర చ ప్రజాః || ౨౧.౬||
 ప్రియాశ్చ యే రమేశితుర్హరిం త్రిరూపమేత్య తే |
 వసిష్ఠవృష్ణినన్దనం భృగూత్తమం తథాఽర్చయన్ || ౨౧.౭||
 కృతార్థతాం చ తే యయా రమేశపాదదర్శనాత్ |
 రవిగ్రహే సమాప్లుతా భృగూద్వహోత్థతిర్థకే || ౨౧.౮||
 అనుగ్రహం విధాయ స స్వకేషు కేశవస్త్రివృత్ |
 ఆయాజయచ్చ శూరజం మఖైః సమాప్తదక్షిణైః || ౨౧.౯||
 సమస్తలోకసం స్థితాత్మభక్తిమజ్జనస్య సః |
 సుకాలదర్శనాత్పరం వ్యధాదనుగ్రహం హరిః || ౨౧.౧౦||
 తతో యయా స్వకాం పురీం పృథాసుతైః సహాచ్యుతః |
 చకార తత్ర చాఽహ్నికం క్రతుం మహాశ్వమేధకమ్ || ౨౧.౧౧||
 చ్ఛ్లిక్షయం సభీమఫల్గునా హరే రథం సమాస్థితాః |
 వ్యచారయన్ హరేః సుతా దినస్య పాదమాత్రతః || ౨౧.౧౨||
 జితాః సమస్తభూభృతో జరాసుతాదయః క్షణాత్ |
 వృకోదరాదిభిస్తు త్తైర్లయశ్చ దివ్య ఆయయా || ౨౧.౧౩||
 హయః స కృష్ణనిర్మితో దినేన లక్షయోజనమ్ |
 క్షమో హి గస్తుమజ్ఞుసా దినాశ్వమేధసిద్ధయే || ౨౧.౧౪||

పరాశరాత్మజో హరిర్హరిం యదా త్వదీక్షయత్ |
 తదాఽససాద హ ద్విజస్త్వణావహో రురావ చ || ౨౧.౧౫||
 బ్రజన్తి జన్మనోఽను మే సదా సుతా అదృశ్యతామ్ |
 ఇతీరితేఽర్జునోఽబ్రవీదహం హి పామి తే సుతాన్ || ౨౧.౧౬||
 న కృష్ణరామకార్ణిభిః సుతా ను మేఽత్ర పాలితాః |
 క్వ తేఽత్ర శక్తిరిత్యముం జగాద సోఽర్జునం ద్విజః || ౨౧.౧౭||
 తదా జగాద ఫల్గునోఽనురైర్విదూషితాత్మనా |
 న విప్ర తాదృశోఽస్మ్యహం యధైవ కేశవాదయః || ౨౧.౧౮||
 మయా జితా హిఖాణ్ణవే సురాస్తథాఽసురానహమ్ |
 నివాతవర్మనామకాన్ విజేష్య ఉత్తరత్ర హి || ౨౧.౧౯||
 ఉదీర్య చేతి కేశవం స ఊచివాన్ వ్రజామ్యహమ్ |
 ఇతీరితోఽవదధ్ధరిస్తవాత్ర శక్యతే ను కిమ్ || ౨౧.౨౦||
 విలజ్జమానమీక్ష్య తం జగాద కేశవోఽరిహా |
 వ్రజేతి స ప్రతిశ్రవం చకార హాప్యరక్షణే || ౨౧.౨౧||
 వహ్నిం ప్రవేక్ష్యేఽశక్తశ్చేదిత్యుక్త్వా సర్వయాదవైః |
 యయౌ న రామప్రద్యుమ్నావనిరుద్ధం చ కేశవః |
 న్యయోజయత్తత్సహాయే యశస్తేష్యభిరక్షితుమ్ || ౨౧.౨౨||
 చ్ఛ్విప్రియో హి నితరాం రామః కృష్ణస్యాను చ తం సుతః |
 అనిరుద్ధః కార్ణిమను ప్రద్యుమ్నాద్యోఽజనిష్ఠ హి |
 రుగ్మిపుత్ర్యాం రుగ్మవత్యామాహృతాయాం స్వయమ్బరే || ౨౧.౨౩||
 రతిరేవ హి యా తస్యాం జాతోఽసౌ కామనన్దనః |
 పూర్వమప్యనిరుద్ధాఖ్యో విష్ణోస్తన్నామ్న ఏవ చ |
 ఆవేశయుక్తో బలవాన్ రూపవాన్ సర్వశాస్త్రవిత్ || ౨౧.౨౪||
 తస్మాత్తాం స్త్రీస్తృతే కృష్ణః పార్థసాహాయకారణాత్ |
 న్యయోజయత్సూతికాలే బ్రాహ్మణ్యాః స చ ఫల్గునః || ౨౧.౨౫||
 ఆస్త్రైశ్చకార దిగ్బంధం కుమారోఽథాపితు క్షణాత్ |
 అదర్శనం యయౌ పార్థో విషణ్ణః సహ యాదవైః |

అధిక్షిప్తో బ్రాహ్మణేన యయౌ యత్ర శ్రియః పతిః ॥ ౨౧.౨౬ ॥

వహ్నిం వివిక్షన్తమముం నివార్య యయౌ సవిప్రః సహఫల్గునో హరిః ।

ఆశాముదీచీం బృహతా రథేన క్షణేన తీర్త్వైవ చ సప్తవారిధీన్ ॥ ౨౧.౨౭ ॥

దదుశ్చ మార్గం గిరయోఽబ్ధయస్తథా విదార్య చక్రేణ తమోఽన్ధమీశః ।

ఘనోదకం చాప్యతితీర్య తత్ర దదర్శ ధామ స్వమనన్తవీర్యః ॥ ౨౧.౨౮ ॥

సం స్థాప్య దూరే సరథం సవిప్రం పార్థం స్వరూపే ద్విచతుష్కబాహౌ ।

సమస్తరత్నోజ్జ్వలదివ్యభూషణే వివేశ నిత్యోరుగుణార్ణవే ప్రభుః ॥ ౨౧.౨౯ ॥

సహస్రమూర్ధన్యురుశేషభోగ ఆసీనరూపేఽమితసూర్యదీధితౌ ।

రమాసహాయే తటిదుజ్జ్వలామృరే ముక్తైర్విరిణ్ణాదిభిరర్చితే సదా ॥ ౨౧.౩౦ ॥

స్థిత్యైకరూపేణ ముహూర్తమీశ్వరో వినిర్యయౌ విప్రసుతాన్ ప్రగృహ్య ।

సునన్దనన్దాదయ ఏవ పార్షదాస్తే వైష్ణవా భూమితల్. ఏ ప్రజాతాః ॥ ౨౧.౩౧ ॥

దర్పం నిహన్తుం హరిరర్జునస్య సమానయద్విప్రసుతాన్ పరేశః ।

ప్రీతిర్రూహత్యేవ యతోఽర్జునే హరేః సం శిక్షయామాస తతః స ఏనమ్ ॥ ౨౧.౩౨ ॥

అప్రాకృతాత్సదనాద్వాసుదేవో విస్సృత్య సూర్యాధికలక్షదీధితేః ।

రథం సమారుహ్య సపార్థవిప్ర ఆగాత్సుతాంశ్చైవ దదౌ ద్విజాయ ॥ ౨౧.౩౩ ॥

చ్చి। తోకశిక్షార్థమేవాసౌ ప్రాయశ్చిత్తం చ చాలనే ।

చక్రే సార్థముహూర్తేన సమాగమ్య పునర్మఖమ్ ॥ ౨౧.౩౪ ॥

బ్రహ్మాదీనాగతాంశ్చైవ సదా స్వపరిచారకాన్ ।

పూజయిత్వాఽభ్యనుజ్ఞాయ బ్రాహ్మణానప్యపూజయత్ ॥ ౨౧.౩౫ ॥

సన్నావవభృథం కృష్ణః సదారః ససుహృజ్జనః ।

ఆయాన్తం ద్వారకాం కృష్ణం దన్తవక్రో రురోధ హ ॥ ౨౧.౩౬ ॥

జఘాన గదయా కృష్ణన్తం క్షణాత్సవిడూరథమ్ ।

విడూరథస్తమోఽగచ్ఛద్ధన్తవక్రే చ యోఽసురః ॥ ౨౧.౩౭ ॥

హరేః పార్షదః క్షిప్రం హరిమేవ సమాశ్రితః ।

కృష్ణే ప్రాప్తే స్వలోకం చ నిస్సృత్యాస్మాత్స్వరూపతః ।

ఏకీభావం స్వరూపేణ ద్వారపేణ గమిష్యతి ॥ ౨౧.౩౮ ॥

తతః కృష్ణః పురీమేత్య బోధయామాస ఫల్గునమ్ ।

కిమేతద్దృష్టమిత్యేవ తేన పృష్టో రమాపతిః ॥ ౨౧.౩౯॥

అయం ద్వీపః సాగరశ్చ లక్షయోజనవిస్తృతౌ ।

తదన్యే తు క్రమేణైవ ద్విగుణేనోత్తరోత్తరాః ॥ ౨౧.౪౦॥

అన్త్యాధ్యర్థస్థలం హైమం బాహ్యతో వాజ్రలేపికమ్ ।

ఏతత్సర్వం లోకనామ హ్యేతస్మాద్ద్విగుణం తమః ।

అన్ధం యత్ర పతన్యుగ్రా మిథ్యాజ్ఞానపరాయణాః ॥ ౨౧.౪౧॥

ఘనోదకం తద్ద్విగుణం తదన్తే ధామ మామకమ్ ।

యత్తద్దృష్టం త్వయా పార్థ తత్ర ముక్తైరజాదిభిః ।

నేష్యమానః స్థితో నిత్యం సర్వైః పరమపూరుషః ॥ ౨౧.౪౨॥

లోకాలోకప్రదేశస్తు పశ్చాత్తల్లక్షవిస్తృతః ।

సపశ్చాత్తత్సహస్రశ్చ తస్యాపి గణనం తథా ॥ ౨౧.౪౩॥

యోజనానాం పశ్చువిం శత్యోఽటయో మేరుపర్వతాత్ ।

ష్ఠ్విహతస్పష్పవి దిక్షూర్ధ్వమధశ్చాణ్డం ప్రకీర్తితమ్ ॥ ౨౧.౪౪॥

అబగ్నీరనభోహ౨ స్కృన్మహత్తత్త్వగుణత్రయైః ।

క్రమాద్దశోత్తరైరేతదావృతం పరతస్తతః ॥ ౨౧.౪౫॥

వ్యాప్తోఽహం సర్వగోఽనంతోఽనన్తరూపో నిరన్తరః ।

అనన్తశ్చిరోఽనన్తాక్షోఽనన్తపాదకరోరుకః ।

అనన్తగుణమాహాత్యుశ్చిదానన్తశరీరకః ॥ ౨౧.౪౬॥

మద్వశా ఏవ సర్వోఽపి త్వం చాన్యే చ ధనజ్ఞయ ।

మత్ప్రసాదాద్బలం చైవ విజయశ్చాఖిలా గుణాః ।

తస్మాన్న విస్మయః కార్యో న దర్పశ్చ త్వయాఽనఘ ॥ ౨౧.౪౭॥

“మన్మనా భవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కరు ।

మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే” (౭౨) ।

ఇత్యుక్తః ప్రణిపత్యైనం క్షమస్వేత్యాహ ఫల్గునః ॥ ౨౧.౪౮॥

ఉపిత్వా కతిచిన్మాసాన్ యయుః సర్వోఽపి పాణ్డవాః ।

అనుజ్ఞాతాః కేశవేన భక్తిన్ప్రధియోఽచ్యుతే ।

సమాభివితాః కేశవేన సాహార్దేనాధికేన చ ॥ ౨౧.౪౯॥

తతః కదాచిత్ప్రవరో సభాతల్ । ఏ ధర్మాత్మజో రాజభిర్భ్రాతృభిశ్చ ।

వృతో నిశ్చయైవ సభాః సురాణాం యథా స్థితా నారదమన్వపృచ్ఛత్ || ౨౧.౫౦||

అన్తరిక్షం త్వయా ప్రోక్తం లక్షయోజనముచ్చితమ్ |
అర్థకోటు్యుచ్చితః స్వర్గో విమానావలిసంకులః || ౨౧.౫౧||

భువః స్వర్గశ్చ కోట్యైవ యోజనానాం ప్రవిస్తృతౌ |
మహర్జునస్తపశ్చైవ క్రమాదధ్యర్థయోజనాః |
పశ్చాశతోఽటివిస్తారా యోజనానాం సమస్తశః || ౨౧.౫౨||

యావన్త ఏతే మిల్ ఇతాస్తత్ప్రమాణ ఉదీరితః |
సత్యాఖ్యో బ్రహ్మలోకస్తు యత్ర బ్రహ్మ విరాజతే || ౨౧.౫౩||

(౭౨) భగవద్గీతా ౧౮.౬౫

చ్చీఞ్చ తతశ్చ ద్విగుణః ప్రోక్తో విష్ణులోకః సనాతనః |
ఉత్తరోత్తరతః సర్వే సుఖే శతగుణోత్తరాః || ౨౧.౫౪||

అనన్తజనసమ్పూర్ణా అపి తే హీచ్ఛయా హరేః |
అవకాశవన్తో దివ్యత్వాత్పూర్వవే న కదాచన |
సర్వకామసుఖైః పూర్ణా దివ్యస్త్రీపురుషోజ్జ్వలాః || ౨౧.౫౫||

దివ్యరత్నసమాకీర్ణం తథా పాతాల్ అసప్తకమ్ |
అధస్తాచ్ఛేషదేవేన బలినా సమధిష్ఠితమ్ || ౨౧.౫౬||

కామభోగసమాయుక్తా బహువర్షసహస్రిణః |
సప్తద్వీపేషు పురుషా నార్యశోచక్తాః సురూపిణః || ౨౧.౫౭||

ఏషాం చ సర్వలోకానాం ధాతా నారాయణః పరః |
విష్ణులోకస్థితో ముక్తైః సదా సర్వైరుపాస్యతే || ౨౧.౫౮||

సేవకా బ్రహ్మణశ్చైవ దేవా వేదాశ్చ సర్వశః |
శక్రశ్చ మునయః సర్వే హరిశ్చన్ద్రశ్చ భూమిపః || ౨౧.౫౯||

అఖిలా అపి రాజానః పాణ్డుశ్చాస్మత్ప్రీతా మునే |
యమస్యైవానుగాః ప్రోక్తా రాజభిస్సైర్యమేన చ || ౨౧.౬౦||

ఉపాస్యమానో భగవాన్ రామో యమసభాతల్ ఏ |
ఉక్త ఇన్ద్రేణ చోపాస్యో వామనాత్మా జనార్దనః || ౨౧.౬౧||

ప్రాదుర్భావాశ్చ నిఖిలా బ్రహ్మణోపాసితాః సదా |
పరుణస్యానుగా నాగాస్తత్ర మత్యాస్యకృతిర్హరిః |

గంధర్వా ధనదస్యాపి తత్ర కల్కి హరిః ప్రభుః ॥ ౨౧.౬౨॥

రుద్రస్యాగ్రాణి భూతాని నృసిం హాత్మా శివేన చ ।

ఉపాస్యతే సదా విష్ణురిత్యాద్యుక్తం త్వయా౭నఘ ।

సర్వరత్నస్థలాన్ దివ్యాన్ దేవలోకాన్ ప్రభాషతా ॥ ౨౧.౬౩॥

తత్ర మే సం శయో భూయాన్ హరిశ్చన్ద్రః కథం నృపః ।

చ్చివ్౭ఇన్ద్రం సభాతల్. అం ప్రాప్తః పాణ్ణుర్నాస్మత్ప్రీతా మునే ॥ ౨౧.౬౪॥

ఇత్యుక్తో నారదః ప్రాహ రాజసూయకృతోన్నతిమ్ ।

హరిశ్చన్ద్రస్య తాం దృష్ట్వా పితా యమసభాతల్ । ఏ ।

స్థితస్తామవదత్పాణ్ణూ రామద్వయసుదైవతే ॥ ౨౧.౬౫॥

కరోతు రాజసూయం మే పుత్రో౭జేయానుజార్పితః ।

పాలితో వాసుదేవేన కిం తస్యాసాధ్యమత్ర హి ॥ ౨౧.౬౬॥

ఏతచ్చుత్వా ధర్మసుతో భ్రాతృభిః సహితో వశీ ।

అవాప్తిం రాజసూయస్య మస్త్రయామాస ధర్మవిత్ ॥ ౨౧.౬౭॥

సుకార్యమేతదిత్యలం నిశమ్య సోదరోదితమ్ ।

అయాతయత్స్వసారథిం స కేశవాయ భూపతిః ॥ ౨౧.౬౮॥

తదైవ కేశవస్య యాః స్త్రియస్తదీయతాతకైః ।

సహోదరైశ్చ యాపితః సుదూత ఆప మాధవమ్ ॥ ౨౧.౬౯॥

ప్రణమ్య కేశవం వచః స ఆహ మాగధేన తే ।

వివాహబాన్ధవా రణే విజిత్య రోధితా గిరౌ ॥ ౨౧.౭౦॥

నృపాయుతద్వయేన సో౭ష్టవిం శకైః శతైరపి ।

యియక్షురుగ్రరూపిణం త్రిలోచనం త్వయి స్థితే ॥ ౨౧.౭౧॥

విమోచయస్వ తాన్ ప్రభో నిహత్య మాగధేశ్వరమ్ ।

అవైదికం ముఖం చ తం విలుమ్న ధర్మగుప్తయే ॥ ౨౧.౭౨॥

ఇతీరితో౭థ సారథిం నిశామ్య ధర్మజస్య చ ।

నిశమ్య తద్వచస్తదా జగామ పాణ్ణవాలయమ్ ॥ ౨౧.౭౩॥

స పాణ్ణవైః సమర్చితో మఖాయ ధర్మజేన చ ।

ప్రపృష్ట ఆహ మాధవో వచో జగత్సుఖావహమ్ ॥ ౨౧.౭౪॥

క్రతుర్యథావిధానతః కృతో హి పారమేష్ఠ్యకమ్ ।

పదం నయేత తత్పదే సుయోగ్యమేష నాన్యథా ॥ ౨౧.౭౫॥

ఛ్విస్వయోగ్యకాన్మహాపదే విధాతురేష హి క్రతుః ।

సమానయోగ్యతాగణాత్కరోతి ముక్తిగం వరమ్ ॥ ౨౧.౭౬॥

పురా తు ముక్తితోఽధికం స్వజాతితః కరోతి చ ।

అతస్త్రిశంకృపుత్రకో నృపానతీత్య వర్తతే ॥ ౨౧.౭౭॥

సురాం శకోఽపి తే పితా వినా హిరాజసూయతః ।

న శక్ష్యతి త్రిశంకృజాద్వరత్వమాప్తుమద్య తు ॥ ౨౧.౭౮॥

తపశ్చరన్ సమాగతే శచీపతౌ పితా తవ ।

మరుద్గణోత్తమః పురా నతూత్థితః శశాప సః ॥ ౨౧.౭౯॥

ప్రజన్వ మానుషీం తనుం తతో మృతః పునర్దివమ్ ।

గతోఽపి నః స్వకాం తనుం ప్రవేష్టుమత్ర నేశసే ॥ ౨౧.౮౦॥

తదాఽధికస్త్రిశంకృజో భవిష్యతు త్వదిత్యధ ।

క్షమాపితశ్చ వాసవో జగాద రాజసూయతః ।

త్రిశంకృజాధికో భవానవాప్స్యతి స్వకాం తనుమ్ ॥ ౨౧.౮౧॥

అతః సుకార్య ఏవ తే యుధిష్ఠిర క్రతూత్తమః ।

భవద్భిరప్యవాప్యతే స్వయోగ్యతాఽమునాఽఖిలా ॥ ౨౧.౮౨॥

ఉదీర్య చైవమీశ్వరః క్రతోరముష్య యోగ్యతా ।

వృకోదరే యతోఽఖిలా చతుర్ముఖత్వయోగ్యతా ॥ ౨౧.౮౩॥

తతః సుపూర్ణమస్య తత్ఫలం విధాతుమజ్ఞానా ।

జగాద వాయువాహనో వచో యుధిష్ఠిరం త్విదమ్ ॥ ౨౧.౮౪॥

క్వ రాజసూయమద్య తే జరాసుతే తు జీవతి ।

జయేత్క ఏవ తం యుధా మృతో న యోఽపి సీరిణా ॥ ౨౧.౮౫॥

విరిశ్చశర్వవాక్యతః సమస్తలోకజాయిని ।

స్థితే తు తే జరాసుతే న నేత్స్యతి క్రతూత్తమః ॥ ౨౧.౮౬॥

ఛ్విస్వ! ఇతీరితే రథాగ్గినా జగాద ధర్మనన్దనః ।

నివర్తితం మనః క్రతోరలం మమామునా ప్రభో ॥ ౨౧.౮౭॥

బభూవురేవ భూభృతో నచాఽధిరాజ్యమాపిరే ।

యదా చ చక్రవర్తినస్తదేదృశా నశత్రవః ॥ ౨౧.౮౮॥

ఇతీరితేఽమునాఽవదత్ప్రధానమారుతాత్మజః ।
 పదం చతుర్ముఖస్య వా సుసాధ్యమేవ యత్పతః ॥ ౨౧.౮౯ ॥
 నిజానుభావవర్జితా హరేరనుగ్రహోఽఙ్గితాః ।
 మహాప్రయత్నవర్జితా జనా న జగ్మురున్నతిమ్ ॥ ౨౧.౯౦ ॥
 స్థిరోఽనుభావ ఏవ మే మహాననుగ్రహో హరేః ।
 ప్రయత్నమేకమగ్రతో నిధాయ భూతిమాప్పుమః ॥ ౨౧.౯౧ ॥
 ఇతీరితేఽమునా హరిః సముద్యమాత్ప్రధానతః ।
 స్థితే హి యజ్ఞకారణే వృకోదరే జగాద హ ॥ ౨౧.౯౨ ॥
 స ఏక ఏవ పూరుషో జరాసుతోఽద్య వర్తతే ।
 సమస్తసద్విరోధినాం బలం కలేరనస్తరః ॥ ౨౧.౯౩ ॥
 తథా సతాం సమాశ్రయో యదుద్భవాః సతాం గుణాః ।
 స ఏక ఏవ తాదృశస్త్వయా విచిన్త్య యాత్యతామ్ ॥ ౨౧.౯౪ ॥
 యది స్మ తేన మాగధో నిహన్యతే సతాం జయః ।
 ఏవర్యయేణ చాసతామితి స్మ విద్ధి నాన్యథా ॥ ౨౧.౯౫ ॥
 స పారమేష్ఠ్యసత్పదం ప్రయాత్యసం శయం యుధి ।
 య ఏవ హన్తి మాగధం స వేదధర్మపాలకః ॥ ౨౧.౯౬ ॥
 నిహన్తి మాగధేశ్వరం య ఏష వైష్ణవం జగత్ ।
 కరోతి శర్వపాలితో యతః స బార్హద్రథః ॥ ౨౧.౯౭ ॥
 నిహన్తి శైవనాయకం య ఏష వైష్ణవాగ్రణీః ।
 ఇతి స్మ భావసం యుతే వదత్యజేఽభిభేన్నృపః ॥ ౨౧.౯౮ ॥
 చ్ఛ్విప్సాయుధిష్ఠిరే బ్రువత్యజం మఖేన మే త్వలం త్వితి ।
 తమాహ మారుతాత్మజో నిహన్తి మాగధం రణే ॥ ౨౧.౯౯ ॥
 ఇతీరితేఽవదద్ధరిర్వ్రజామహే వయం త్రయః ।
 ఆహం చ భీమఫల్గునౌ నిహన్తుమేవ మాగధమ్ ॥ ౨౧.౧౦౦ ॥
 వృకోదరేణ హన్యతే యది స్మ మాగధాధిపః ।
 మఖశ్చ నేత్యతే ద్రువం జగచ్ఛ తే వశే భవేత్ ॥ ౨౧.౧౦౧ ॥

ఇతీరితే తు శౌరిణా జగాద ధర్మనన్దనః ।

స శూరనేనమణ్ణలప్రహాణతో హరేస్త్రసన్ ॥ ౨౧.౧౦౨॥

భయాద్ధి యస్య మాధురం విహాయ మణ్ణలం గతాః ।

భవన్త ఏవ సాగరం తతో బిభేమ్యహం రిపోః ॥ ౨౧.౧౦౩॥

ఇమా హి భీమఫల్గునౌ మమాక్షిణీ సదా ప్రభో ।

మనోనిభో భవాన్ సదా న వో వినాఽస్యృతః పుమాన్ ॥ ౨౧.౧౦౪॥

అతో న జీవితాత్ప్రియానహం రిపోర్బలీయసః ।

సకాశమాత్మహేతుతః ప్రయాతయామి వో విభో ॥ ౨౧.౧౦౫॥

ఇతీరితేఽవదత్పునర్వ్యకోదరోఽరికక్షభుక్ ।

యదీయనేతృకా రమావిరిచ్ఛాశర్యపూర్వకాః ॥ ౨౧.౧౦౬॥

వశే చ యస్య తద్బలం సురాసురోరగాదినామ్ ।

స ఏష కేశవః ప్రభుః క్వ చాస్య బార్హద్రథః ॥ ౨౧.౧౦౭॥

అధృష్యమస్తి మే బలం హరిః ప్రణాయకోఽస్య చ ।

సమస్తతోకనేతరి ప్రభౌ హి సర్వశక్తితా ॥ ౨౧.౧౦౮॥

అజేయతా తథాఽర్జునే హరేర్వరోద్భవాఽస్తి హి ।

అతో వయం త్రయోఽద్య తం ప్రయామ మాగధం రిపుమ్ ॥ ౨౧.౧౦౯॥

హనిష్య ఏవ మాగధం హరేః పురో న సం శయః ।

చ్ఛ్విప్సా ఇతీరితేఽమునా హరిర్జగాద ధర్మనన్దనమ్ ॥ ౨౧.౧౧౦॥

వయం త్రయః సమేత్య తం ప్రయాతయామ మృత్యవే ।

హనిష్యతి స్ఫుటం రణే వృకోదరో జరాసుతమ్ ॥ ౨౧.౧౧౧॥

భయం న కార్యమేవ తే మయా హతః స నేతి హా ।

మయా హిసీతిహేతుతః స్వయం న హన్యతే రిపుః ॥ ౨౧.౧౧౨॥

స శర్వసం శ్రయాగ్రణీర్మదాశ్రయోత్తమేన తు ।

నిహన్యతే యదా తదా ప్రకాశితం హి మే బలమ్ ॥ ౨౧.౧౧౩॥

అతో న శక్కితం మనః కురుష్య భూపతే క్వచిత్ ।

ప్రదర్శయామి తేఽనుజౌ నిహత్య మాగధేశ్వరమ్ ॥ ౨౧.౧౧౪॥

ఇతీరితః స విష్ణునా విచార్య తద్గుణాన్ పరాన్ ।

తథేతి చాఽహ తే త్రయః ప్రతస్థరాశు మాగధాన్ ॥ ౨౧.౧౧౫॥

సమేత్య మాగధాం స్తు తే శివోరులిజమిత్యలమ్ ।

సుమాల్యవస్త్రభూషణైః సమర్చితం గిరిం యయుః ॥ ౨౧.౧౧౬॥

స్వశీర్షతోఽపి చాఽదృతం జరాసుతేన తే గిరిమ్ ।

న్యపాతయన్త బాహుభిస్తమస్య చోత్తమాఙ్గవత్ ॥ ౨౧.౧౧౭॥

అద్వారతస్తే నగరం ప్రవిశ్య మాషస్య నాత్ । ఏన కృత్వాస్త్రిభేరిః ।

పుష్టిప్రదా బిభిదుస్తస్య కీర్తిశాస్త్రోపమా న్యక్కుతమాగధేశాః ॥ ౨౧.౧౧౮॥

తథాఽపణేభ్యో బహుమాల్యగఢాన్ ప్రసహ్య సఙ్గృహ్య శుభాంశ్చ దధ్రుః ।

అద్వారతస్తస్య గృహం చ సస్తురోభిశబ్దతస్తం చ నృపః ప్రసస్రుః ॥ ౨౧.౧౧౯॥

తాన్ విప్రవేషాన్ స నిశామ్య రాజా మహాభుజాన్ స్నాతకవేషయుక్తాన్ ।

ద్వితీయవర్ణాన్ ప్రవిచిన్త్య బాహూన్ జ్యోకర్కశాన్ వీక్ష్య బభాష ఏతాన్ ॥ ౨౧.౧౨౦॥

కే ప్లాథ కిం హేతుత ఆగతాశ్చ కృతశ్చ మే పర్వతలిజభేదనమ్ ।

కృతం భవద్భిః కుత ఏవ దుర్నయాః కృతాస్తథాఽన్యే ద్విజవర్యవేషైః ॥ ౨౧.౧౨౧॥

బ్లిష్కీ ఇతి బ్రువాణం భగవానువాచ కార్యం హి శత్రోరఖిలం ప్రతీపమ్ ।

ఇత్యుక్త ఊచే నహి విప్రశత్రురహం కుతో వో మమ శత్రుతా భవేత్ ॥ ౨౧.౧౨౨॥

ఇత్యుక్తవాక్యం నృపతిం జగద జనార్దనో వైవ హి తాదృశా ద్విజాః ।

వయం రిపుస్తేఽస్మి హి వాసుదేవ ఇమో చ భీమార్జుననామధేయౌ ॥ ౨౧.౧౨౩॥

యద్భాన్దవాన్మః పిశితాశిధర్మతో రౌద్రే మఖే కల్పయితుం పశుత్వే ।

ఇచ్ఛన్యరే వేదపథం విహాయ తం త్వాం బలాచ్ఛాస్తుమిహోఽగతా వయమ్ ॥

౨౧.౧౨౪॥

విమోక్షయామః స్వజనాన్ యది త్వం న మోచయస్యద్య నిగృహ్య చ త్వామ్ ।

ముఞ్చాథవా తానభియాహి వాఽస్మాన్ రణాయ మర్తుం కృతనిశ్చయోఽత్ర ॥

౨౧.౧౨౫॥

ఇతీరితోఽసౌ మగధాధిపో రుషా జగద నాహం శివ యాగయుక్తాన్ ।

మోక్ష్యే పశూన్ యుగపద్వా క్రమేణ యోత్స్యే చ వోఽథాపి చమూసహాయాన్ ॥

౨౧.౧౨౬॥

నిరాయుధః సాయుధో వా యుష్మద్విష్టాయుధేన వా ।

ఏకోఽపి సకలైరోత్స్యే ససేనో వా ససైనికాన్ ॥ ౨౧.౧౨౭॥

ఇత్యుక్తవస్తమవదదజితోరుబలో హరిః ।
 ఏహ్యోకమేకో వాఽస్మాసు ససైన్యో వా రణే నృప ॥ ౨౧.౧౨౮॥
 యేన కామయసే యోద్ధుం తం న ఆసాదయ ద్రుతమ్ ।
 నిరాయుధః సాయుధో వా త్వదభీష్టాయుధేన వా ।
 ఇత్యాఽహ భగవాచ్ఛ్రుం యశో భీమే వివర్ధయన్ ॥ ౨౧.౧౨౯॥
 ఘాతయిత్వా స్వశత్రుం చ భీమసేనానుగ్రహం పరమ్ ।
 భీమస్య కర్తుమిచ్ఛంశ్చ భక్తిజ్ఞానాదివర్ధనమ్ ॥ ౨౧.౧౩౦॥
 తృణీకర్తుం రిపుం చైవ నిరాయుధతయాఽగమన్ ।
 కృష్ణభీమార్జునాస్తేన విప్రవేషాశ్చ తేఽభవన్ ॥ ౨౧.౧౩౧॥
 నిరాయుధః క్షత్రవేషో నైవ యోగ్యః కథశ్చన ।
 తతో జగ్ముర్విప్రవేషాస్తృణీకర్తుం హి మాగధమ్ ॥ ౨౧.౧౩౨॥
 మాగధస్య ససైన్యస్య స్వగృహే సం స్థితస్య చ ।
 చ్ఛ్చింఇరాయుధేన భీమేన సమాహ్వానే కృతేఽమితమ్ ।
 ధర్మం యశశ్చ భీమస్య వర్ధయామాస కేశవః ॥ ౨౧.౧౩౩॥
 తృతీయమర్జునం చైవ సమాదాయ యయౌ రిపుమ్ ।
 హరిస్తస్మాచ్ఛ భీమస్య మహాధిక్యం ప్రకాశయన్ ।
 ముఖేన మాగధస్యైవ వృణ్ణ్యేకం న ఇతి బ్రువన్ ॥ ౨౧.౧౩౪॥
 వృణ్ణ్యేకమస్మాస్వితి స ప్రోక్త ఆహ జరాసుతః ।
 కుర్యాం నైవార్జునేనాహమబలేనైవ సజ్గరమ్ ॥ ౨౧.౧౩౫॥
 పశ్చాపశ్చాశదబ్ధోఽద్య హ్యాయమేవం చ బాలవత్ ।
 అబలత్వాద్భూవాఽప్యేష బాల ఏవ మతో మమ ॥ ౨౧.౧౩౬॥
 ఇత్యుక్తోఽప్యర్జునో నాఽహ కురు తర్హి పరీక్షణమ్ ।
 బాహుభ్యాం ధనుషా వేతి శక్యమానః పరాజయమ్ ॥ ౨౧.౧౩౭॥
 ఆతో భీమే బలాధిక్యం సుప్రసిద్ధమభూన్మహత్ ।
 ఏతదర్థం హి కృష్టేన సహాఽనీతః స ఫల్గునః ॥ ౨౧.౧౩౮॥
 జానన్ కృష్టే బలం ఘోరమవిషహ్యం స మాగధః ।
 కుత్సయన్ గోప ఇతి తం భయాన్నైవాఽహ్యాయత్ప్రభుమ్ ॥ ౨౧.౧౩౯॥
 ఆహ్వయామాస భీమం తు స్యాద్వా మే జీవనం త్పితి ।

హనిష్యత్యేవ మాం కృష్ణ ఇత్యాసీన్నృపతేర్భయమ్ |

తస్మాత్తం నాహ్వయామాస వాసుదేవం స మాగధః || ౨౧.౧౪౦||

అర్జునే తు జితే కృష్ణభీమౌ మాం నిహనిష్యతః |

త్రయాణాం దుర్బలాహ్వనాన్నశ్యేత్కీర్తిశ్చ మే ద్రువా || ౨౧.౧౪౧||

ఇతి మత్వాఽహ్వయామాస భీమసేనం స మాగధః |

కథంశ్చజ్జీవితం వా స్యాన్నతు నశ్యతి మే యశః || ౨౧.౧౪౨||

ఇతి స్మ భీమం ప్రతియోధనాయ సజ్గుహ్య రాజా స జరాసుతో బలీ |

రాజ్యే నిజం చాఽత్మజమభ్యసి ఇచ్చతురా ఖ్యాతం పత్రతాపాఖ్యరుద్రమ్ || ౨౧.౧౪౩||

చ్చి | బలం భీమే మన్యమానోఽధికం తు గదాశిఖామాత్మని చాధికాం నృపః |

భీతో నియుద్ధేఽస్య దదౌ గదాం స భీమాయ చాన్యాం స్వయమగ్రహీద్భలీ ||

౨౧.౧౪౪||

తదర్థమేవాఽశు గదాం ప్రగృహ్య భీమో యయౌ మాగధసం యుతో బహిః |

పురాతనకృష్ణార్జున ఏవ తత్ర త్వయుద్ధ్యతాం కేశవపార్థయోః పురః || ౨౧.౧౪౫||

వాచాఽజయత్తం ప్రథమం వృకోదరః శివాశ్రయం విష్ణుగుణప్రకాశయా |

తతో గదాభ్యామభిపేతతుస్తౌ విచిత్రమార్గానపి దర్శయన్తౌ || ౨౧.౧౪౬||

తయోగ్గదే తేఽశనిసన్నికాశే చూర్ణికృతే దేహమహాదృఢిమ్నా |

అన్యోన్యయోర్వక్షసి పాతితే రుషా యథాఽశ్మనోః పాం సుపిణ్డౌ సముక్తౌ ||

౨౧.౧౪౭||

సఞ్చూర్ణితగదౌ వీరౌ జఘ్నుతుర్ముష్టిభిర్మిథః |

బ్రహ్మణ్ణసోఽఫటసఙ్కాశైర్యథా కేశవకైటభౌ || ౨౧.౧౪౮||

చచాల పృథ్వీ గిరయశ్చ చూర్ణితాః కులాచలాశ్చేలురలం విచక్షుభుః |

సమస్తవారామృతయః సురాసురా విరిచ్ఛశర్వాదయ ఆసదన్నభః || ౨౧.౧౪౯||

సురాస్తు భీమస్య జయాభికాఙ్క్షిణస్తథాఽసురాద్యా మగధాధిపస్య |

పశ్యన్తి సర్వే క్రమశో బలం స్వం సమాదదే మారుతనన్దనోఽపి || ౨౧.౧౫౦||

మానయిత్వా వరం ధాతుర్ద్దివసాన్ దశ పఞ్చ చ |

వాసుదేవాఙ్జయా భీమః శత్రుం హన్తుం నఓ దధే || ౨౧.౧౫౧||

స ప్రణమ్య హృషీకేశం హర్షాదాశ్లిష్య ఫల్గునమ్ |

రిపుం జగ్రాహ మకుటే వారణం మృగరాడివ || ౨౧.౧౫౨||

పుష్టేఽస్య జానుమాధాయ కూర్మదేశం బభజ్జ హా ।

మృతికాలే పునర్దేహం విదదార యథా పురా ॥ ౨౧.౧౫౩॥

మర్మణ్యేవ న హస్తవ్యో మయాఽయమితి మారుతిః ।

స్వపురుషప్రకాశాయ బభజ్జౌనమమర్మణి ॥ ౨౧.౧౫౪॥

భజ్యమానే శరీరేఽస్య బ్రహ్మాణ్ణస్ఫోటసన్నిభః ।

బభూవ రావో యేనైవ త్రస్తమేతజ్జగత్త్రయమ్ ॥ ౨౧.౧౫౫॥

చ్ఛ్రింజహత్య కృష్ణస్య రిపుం స భీమః సమర్పయామాస తదర్చనం హరేః ।

కృతాం హి భీమేన సమర్చనాం తాం సమక్షమాదాతుమిహోఽగతో హ్యజః ॥

౨౧.౧౫౬॥

స్వీకృత్య పూజాం చ వృకోదరస్య దృఢం సమాశ్లిష్య చ తం జనార్దనః ।

ప్రీతో నితాన్తం పునరేవ కృష్ణం ననామ భీమః ప్రణతోఽర్జునేన ॥ ౨౧.౧౫౭॥

జగ్ముః సురాశ్చాతితరాం ప్రహృష్టా బ్రహ్మాదయో దీనతరాశ్చ దైత్యాః ।

బలాదుమేశస్య వరే ప్రభగ్నో వృకోదరేణాచ్యుతసం శ్రయేణ ॥ ౨౧.౧౫౮॥

సుతో యయా శరణం తాన్ రమేశభీమార్జునాన్ సహదేవోఽస్య ధీమాన్ ।

రథం స్వసారం చ దదౌ స మారుతేర్ననామ కృష్ణం పరయా చ భక్త్యా ॥ ౨౧.౧౫౯॥

రథో హ్యసౌ వసునా వాసుదేవాచ్ఛక్రాన్తరాఽప్తో వసువం శజత్వాత్ ।

జరాసుతస్యాఽస వృకోదరస్తం హరే రథం ప్రార్పయామాస తస్మై ॥ ౨౧.౧౬౦॥

కృష్ణోఽన్మరద్గరుడం స ధ్వజేఽభూద్రథం కృష్ణోఽథాఽరుహత్పాణ్ణవాభ్యామ్ ।

భీమః కన్యాం సహదేవస్య హేతోః సమగ్రహీదనుజస్యాఽత్మనః సః ॥ ౨౧.౧౬౧॥

నకులస్యాఽదాన్మద్రరాజో హి పూర్వం స్వీయాం కన్యాం సౌ తథైషాఽప్యషా హి ।

ఏకా పూర్వం తే అశ్వినోఽచ్చైవ భార్యా యమౌ రేమాతే యదుషా అశ్వినభార్యా ।

తతః కృష్ణాయామగ్రజభ్రాతృభార్యావృత్తిం హి తౌ చక్రతుర్మాద్రీపుత్రౌ ॥ ౨౧.౧౬౨॥

జరాసుతస్యాఽత్మజః కేశవాదీన్ రత్నైః సమభ్యర్చ్య యయావనుజ్ఞయా ।

తదాజ్ఞయా పితృకార్యాణి కృత్వా తదాజ్ఞయైవాముచత్తాన్సృపాంశ్చ ।

త్తైః సం స్తుతః కేశవో భీమపార్థయుక్తో యయా భక్తిసమైర్యథావత్ ॥ ౨౧.౧౬౩॥

సమ్భావితాస్తే సహదేవేన సమ్యక్ప్రశస్య కృష్ణం భీమసేనం చ సర్వే ।

యయుర్గృహాన్ స్వానపతత్కేశవద్విడ్జరాసుతోఽనే తమసి క్రమేణ ॥ ౨౧.౧౬౪॥

కృష్ణశ్చ పార్థో చ తథైకయానం సమాస్థితా ధర్మజమభ్యగచ్ఛన్ |

తేషాం శక్తిధ్వనిసమోద్భిత్తాత్మా రాజా ప్రీతశ్చాతితరాం బభూవ || ౨౧.౧౬౫||

ద్వైపాయనోఽథ భగవానభిగమ్య పార్థానాజ్ఞాపయత్సకలసమ్భృతిసాధనాయ |

తం రాజసూయసహితం పరమాశ్వమేధయజ్ఞం సమాదిశదనన్యకృతం విరిజ్ఞాత్ ||
౨౧.౧౬౬ ||

చీప్తిజా కర్తా హి తస్యపరమేష్ఠిపదం ప్రయాతి యద్యన్యసద్గుణవరైః పరమేష్ఠితుల్యః |

భీమే మఖస్య ఫలమత్యధికం నిధాతుం వ్యాసః క్రతుం తమదిశద్గురురబ్జజస్య ||
౨౧.౧౬౭||

అసాధారణహేతుర్యః కర్మణో యస్య చేతనః |

స ఏవ తత్ఫలం పూర్ణం భుక్త్యైఽన్యోఽల్పమితి స్థితిః |

వినా విష్ణుం నిర్ణయోఽయం స హి కర్మఫలోజ్ఞతః || ౨౧.౧౬౮||

హేతవోఽపి హి పాపస్య న ప్రాయః ఫలభాగినః |

దేవాః పుణ్యస్య దైత్యాశ్చ మానుషాస్తద్విభాగినః || ౨౧.౧౬౯||

అసాధారణహేతుశ్చ భీమ ఏవ ప్రకీర్తితః |

యజ్ఞస్యాస్య జరాసన్ధవధాత్కర్ణజయాదపి || ౨౧.౧౭౦||

జయాచ్ఛ కీచాకాదీనామస్యైర్జేతుమశక్యతః |

ద్వితీయః ఫల్గునశ్చైవ తృతీయస్తు యుధిష్ఠిరః || ౨౧.౧౭౧||

తస్మాద్బ్రహ్మపదావాప్త్యై వ్యాసో భీమస్య తం క్రతుమ్ |

అనన్యకృతమాదిశ్య దిశాం విజయమాదిశత్ || ౨౧.౧౭౨||

అథాబ్రవీద్ధనజ్ఞాయో ధనుర్ధ్వజో రథో వరః |

మమాస్తి తద్దిశాం జయో మమైవ వాఞ్ఞతః ప్రభో || ౨౧.౧౭౩||

ఇతీరితోఽఖిలప్రభుర్ణగాద సత్యమస్తి తే |

సమస్తసాధనోన్నతిర్మహచ్ఛ వీర్యమస్తి తే || ౨౧.౧౭౪||

తథాఽపి కీచకాదయో వృకోదరాదృతే వశమ్ |

న యాన్తి నాపి తే వశం ప్రయాతి కర్ణ ఏవ చ || ౨౧.౧౭౫||

బలాధికోఽసి కర్ణతస్థథాఽపి నామృతః కరమ్ |

దదాతి తే హ్యతిస్సృధా న వధ్య ఏష తేఽద్య చ || ౨౧.౧౭౬||

సవర్మకుణ్ణలత్వతో న వధ్య ఏష యత్త్వయా |

తతో వృకోదరో దిశం ప్రయాతు తే పితుః ప్రియామ్ || ౨౧.౧౭౭||

చ్చిప్వ | జీవగ్రాహభయాత్కర్ణో దదాతి కరమజ్ఞుసా |

భీమాయ నాత్ర సన్దేహో జితోఽనేన చ సం యుగే || ౨౧.౧౭౮||

అజేయో శర్వవచనాద్రణే కీచకపౌణ్డ్రకౌ |

వశం ప్రయాతో భీమస్య తథాఽవధోఽపి చేదిపః || ౨౧.౧౭౯||

జీవగ్రాహభయం హ్యేషాం భీమాన్మాగధపాతనాత్ |

తస్మాత్కర్ణం ప్రయచ్ఛన్తి జితా వా పూర్వమేవ వా || ౨౧.౧౮౦||

ప్రయాహి చ త్వం ధనదప్రపాలితాం దిశం ద్వీపాన్ సప్త చాశేషదిక్షు |

నాగాంశ్చ దైత్యాంశ్చ తథాఽధరస్థాన్ విజిత్య శీఘ్రం పునరోహి చాత్ర || ౨౧.౧౮౧||

రథో హి దివ్యోఽమృరగస్తవాస్తి దివ్యాని చాస్త్రాణి ధనుశ్చ దివ్యమ్ |

యేఽన్యే చ బాణప్రముఖా అజేయాః శర్వాశ్రయాస్తానపి భీమ ఏతు || ౨౧.౧౮౨||

తథా సురాశ్చాపి సమస్తశోఽస్య బలిం ప్రయచ్ఛన్తి మదజ్ఞయేతరే |

దిశం ప్రతీచీమథ దక్షిణాం చ యాతాం యమౌ క్రమశో హ్యధ్యర్షరార్థే || ౨౧.౧౮౩||

యశశ్చ ధర్మశ్చ తయోరపి స్యాదితి స్యదితి స్మ కృష్టేన సుతేన కాల్ | యాః |

ఉక్తే యయుస్తే తమభిప్రణమ్య దిశో యథోక్తాః పరమోరుసద్గుణాః || ౨౧.౧౮౪||

వృకోదరోఽజయన్పుషాన్ విరాటమాససాద హా |

జితేఽత్ర కీచకే రణే సమాదదే కరం తతః || ౨౧.౧౮౫||

తతః క్రమాన్పుషాన్ జిత్వా చేదీనాం విషయం గతః |

మాతృవాక్యాద్భయాచైవ శిశుపాలేన పూజితః || ౨౧.౧౮౬||

మాతృష్యసుర్గృహే చోష్య దివసాన్ కతిచిత్సుఖమ్ |

కరం సుమహదాదాయ తతః పూర్వాం దిశం యయౌ || ౨౧.౧౮౭||

క్రమేణ సర్వాన్నిర్జిత్య పౌణ్డ్రకం చ మహాబలమ్ |

విరథీకృత్య కర్ణం చ కరమాదాయ సర్వతః || ౨౧.౧౮౮||

హిమవచ్ఛిఖరే దేవాన్ జిత్వా శక్రపురోగమాన్ |

క్రీడార్థం యుద్ధ్యతస్తేభ్యస్తుష్టేభ్యో రత్నసంఘాయమ్ || ౨౧.౧౮౯||

చ్ఛ్వాప్స | బాహుయుద్ధేన శేషం చ గరుడం చ మహాబలమ్ |

క్రీడమానౌ వినిర్జిత్య భూషణాన్యాప తోషతః |

తాభ్యాం చ దృఢమాశ్రిష్టః స్నేహావిక్లిన్నయా ధియా ॥ ౨౧.౧౯౦॥

పోష్టాయమానః స తతోఽమ్బుధౌ బలీ జగామ బాణస్య పురం హరం చ ।
రణేఽజయద్వారణరూపమాస్థితం క్రీడన్తమేతేన చ తోషితో హరః ॥ ౨౧.౧౯౧॥

పుష్టశ్చ గిరిశేనాసౌ విస్తరం దిగ్జయస్య చ ।
సిం హవ్యాస్రూదిరూపాశ్చ ఆత్మనా విజితా యథా ।
గరుత్మచ్ఛేషశక్రాద్యా దేవాః సర్వే తదబ్రవీత్ ॥ ౨౧.౧౯౨॥

నిశమ్య శక్కురోఽఖిలం మఖస్య చ ప్రసాధకమ్ ।
హరిం తతో బలేః సుతాద్దదౌ చ రత్నసంఘాయమ్ ॥ ౨౧.౧౯౩॥

స బాణదైత్యతో మహచ్ఛివేన దత్తముత్తమమ్ ।
ప్రగృహ్య రత్నసంఘాయం స్వకం పురం సమాయయౌ ॥ ౨౧.౧౯౪॥

స విప్రయాదవేశ్వరం ద్విధాస్థితం జనార్దనమ్ ।
పురో నిధాయ తద్వసు ప్రభూతమానమత్తదా ॥ ౨౧.౧౯౫॥

సోఽఖివాద్యాగ్రజం చైవ యథావృత్తం న్యవేదయత్ ।
ఆత్మనః కృష్ణయోః సర్వం ధర్మరాజాగ్రతో ముదా ॥ ౨౧.౧౯౬॥

యథా జితాః కీచకాద్యా ఏకలవ్యసహాయవాన్ ।
యథా జితః పౌండ్రికశ్చ కర్ణాద్యాశ్చ తథాఽపరే ॥ ౨౧.౧౯౭॥

యథా సిం హాదితనవః శేషవీన్ద్యేన్ద్రపూర్వకాః ।
యథా గజతనుః శర్వస్తచ్చ సర్వమవర్ణయత్ ॥ ౨౧.౧౯౮॥

సంభ్రువితశ్చ కృష్ణాభ్యాం రాజ్ఞా చ సుమహాబలః ।
ఆంజుయా వ్యాసదేవస్య యజ్ఞాంశ్చాని సమార్ణయత్ ॥ ౨౧.౧౯౯॥

ఊచే తం భగవాన్ వ్యాసో జితం సర్వం త్వయాఽరిహన్ ।
జయే సర్వస్య యజ్ఞోఽయం పూర్ణో భవతి నాన్యథా ॥ ౨౧.౨౦౦॥

చ్ఛ్రిష్టాః పిరిఞ్చాః సర్వజిత్సూర్వం ద్వితీయస్త్యమిహాభవః ।
ఇత్సుక్త్యైవం సమాశ్రిష్య యజ్ఞాంశ్చాని సమాదిశత్ ॥ ౨౧.౨౦౧॥

తదైవాన్యే దిశో జిత్యా సమీయుస్తస్య యేఽనుజాః ।
సహదేవో దక్షిణాశాం జిత్యా రత్నాన్యపాహరత్ ॥ ౨౧.౨౦౨॥

తత్ర రుగ్మీ న యుయుధే సహదేవేన వీర్యవాన్ ।
జితః కృష్ణేన పూర్వం యః శర్వాదాప ధనుర్వరమ్ ॥ ౨౧.౨౦౩॥

తపసా తోషితాత్కృష్టాదన్యానేవామునాఽఖిలాన్ |

విజేష్యసి యదా కృష్ణవిరోధస్తే తదా ధనుః |

మామేష్యతీతి తేనోక్తో న వ్యరుద్ధ్యత కేశవే || ౨౧.౨౦౪||

స్వసుః స్నేహోచ్చ కృష్ణస్య యజ్ఞకారయితృత్వతః |

భీమార్జునబలాచ్చైవ మాద్రేయాయ దదౌ కరమ్ |

జిగ్యే బలీనాన్యస్సపాన్ సహదేవః ప్రతాపవాన్ || ౨౧.౨౦౫||

తథా స్మృతం సమాగతం ఘటోత్కచం విభీషణే |

సమాదిశద్యయౌ చ సోఽపి సోఽదదాన్మహాకరమ్ || ౨౧.౨౦౬||

పురా హిరాఘవోదితం తదస్య సోఽఖిలం తదా |

విచార్య కేశవం చ తం బలం చ భీమపార్థయోః |

దివౌకసశ్చ పాణ్డవానవేత్య సోఽదదాత్కరమ్ || ౨౧.౨౦౭||

మహౌఘరత్నసంఘ్చయం స ఆప్య భీమసేనజః |

యయౌ చ మాద్రిసన్దనం స చాఽయయౌ స్వకం పురమ్ || ౨౧.౨౦౮||

నకులః పశ్చిమాశాయాం విజిగ్యేఽఖిలభూభృతః |

కరమాప చ పీరోఽసౌ సౌహార్దాదేవ మాతులాత్ |

ఆయయౌ చ మహారత్నసంఘ్చయేన స్వకం పురమ్ || ౨౧.౨౦౯||

ఆర్జునః కపివరోచ్చితధ్వజం స్యన్దనం సమధిరుహ్య గాణ్డిపీ |

యాత ఏవ దిశముత్తరాం యదా పార్వతీయకన్యపాః సమాయయుః || ౨౧.౨౧౦||

ష్ఠ్విప్లత్త్రిగర్తాః పార్వతేయాశ్చ సహితాః పాణ్డునన్దనమ్ |

అభ్యేత్య యోధయామాసుర్జ్ఞానస్తస్త్వచ్ఛిక్తిరీతమ్ || ౨౧.౨౧౧||

తాన్ విజిత్య యుగపత్య పాణ్డవః సంజయన్ క్రమశ ఏవ తాం దిశమ్ |

ప్రావ్రజచ్చ భగదత్తమూర్జ్జితం తేన చాస్య సమభూన్మహారణః || ౨౧.౨౧౨||

సోఽభియుద్ధ్య సగజో దినాష్టకం శ్రాన్త ఆహ పురుహూతనన్దనమ్ |

బ్రూహి తే సమరకారణం త్వితి ప్రాహ దేహి కరమిత్యథార్జునః || ౨౧.౨౧౩||

సోఽప్యదాత్కరమముష్య వాసవో మద్గురుస్తవ పితేతి సాదరమ్ |

వైవ జేతుమిహ శక్యసి త్వమిత్యావదధ్ధరివరాస్త్రతేజసా || ౨౧.౨౧౪||

స్నేహపూర్వం ప్రదత్తే తు కరే వైవాఽహ చోత్తరమ్ |

అర్జునో వ్యర్థకలహమనిచ్ఛన్ సేహాయస్త్రితః ॥ ౨౧.౨౧౫॥

పార్థో జిత్వాఽష్టవర్షాణి షడ్ద్విపానపరాసపి ।

అజయచ్ఛతుర్దిశమపి సర్వశః శస్త్రతేజసా ॥ ౨౧.౨౧౬॥

పాతాల్! అసప్తకం గత్వా జిత్వా దైతేయదానవాన్ ।

బలేశ్చ విష్ణువచనాత్కరం జగ్రాహ సామతః ॥ ౨౧.౨౧౭॥

జిత్వా చవాసుకిం భూరి రత్నమాదాయ సత్వరః ।

ఆజగమ పురం స్వీయం వీరో వత్సరమాత్రతః ॥ ౨౧.౨౧౮॥

సువర్ణరత్నగిరయశ్చతుర్భిస్త్వైః సమార్జితాః ।

చత్వారో యోజనానాం హి దశ త్రిం శచ్ఛతం తథా ॥ ౨౧.౨౧౯॥

చతుః శతం చ క్రమశ ఉచ్చితా దిగ్గయార్జితాః ।

ప్రతీవ్యాద్యపసవ్యేన క్రమాద్దిగ్భ్యః సమార్జితాః ॥ ౨౧.౨౨౦॥

విశ్వకర్మకృతత్వాత్తు పురస్యాల్పేఽపి చ స్థల్! ఏ ।

అన్తర్గతాస్తే గిరయస్తదద్భుతమివాభవత్ ॥ ౨౧.౨౨౧॥

తతో యజ్ఞః ప్రవవృతే కృష్ణద్వైపాయనేరితః ।

ఋత్విజో ముసయోఽత్రాసన్ సర్వవిద్యాసు నిష్ఠితాః ।

ఋష్యిషా ద్వైపాయనోక్తవిధినా దీక్షయాఞ్చక్రీరే నృపమ్ ॥ ౨౧.౨౨౨॥

జ్యేష్ఠత్వాద్యాజమానం తు ప్రణిధాయ యుధిష్ఠిరే ।

భీమార్జునాదయః సర్వే సహ తేన సమాసిరే ॥ ౨౧.౨౨౩॥

బ్రహ్మణీపదయోగ్యత్వాత్కృష్టైకా యజ్ఞపత్న్యభూత్ ।

పదాయోగ్యతయా నాన్యాః పత్న్యస్తేషాం సహాఽసిరే ॥ ౨౧.౨౨౪॥

ఆజ్ఞయైవ జగద్ధాతుర్వ్యాసస్యానస్తతేజసః ।

స్థలమప్యత్ర సర్వం హి రత్నహేమమయం త్వభూత్ ।

కిము పాత్రాదికం సర్వం శిబిరాణి చ సర్వశః ॥ ౨౧.౨౨౫॥

ఆహూతం దిగ్జయే పారైస్తదా లోకద్విసప్తకమ్ ।

సర్వమత్రాఽగమద్బ్రహ్మశర్వశక్రాదిపూర్వకమ్ ॥ ౨౧.౨౨౬॥

భీష్మో ద్రోణశ్చ విదురో ధృతరాష్ట్రః సహాత్మజః ।

సస్త్రీకా ఆయయుస్తత్ర బాహ్లికశ్చ సహాత్మజః ॥ ౨౧.౨౨౭॥

తథైవ యాదవాః సర్వే బలభద్రపురోగమాః ।
 రుగ్మిణీసత్యభామాద్యా మహిష్యః కేశవస్య చ ॥ ౨౧.౨౨౮॥
 తత్ర సర్వజగదేకసంజమే తత్త్వనిర్ణయకథా బభూవిరే ।
 ప్రాశ్నికోఽత్ర పరిపూర్ణచిద్ధనో వ్యాస ఏవ భగవాన్ బభూవ హ ॥ ౨౧.౨౨౯॥
 తత్త్వనిర్ణయకథాసు నిర్ణయో వాసుదేవగుణవిస్తరోఽభవత్ ।
 నాస్తి తత్సదృశ ఉత్తమః కుతః పార ఏష న తతోఽన్య ఇత్యపి ॥ ౨౧.౨౩౦॥
 బాదరాయణభృగుూత్థరామయోః శృణ్వణ్యతోః పరమనిర్ణయే కృతే ।
 మోదమానజనతాసమాగమేఽప్రచ్చదత్ర నృపతిర్యతవ్రతమ్ ॥ ౨౧.౨౩౧॥
 జానమానోఽపి నృపతిః సర్వపూజ్యతమం హరిమ్ ।
 సం శయం భూభృతాం భేత్తుం భీష్మం పప్రచ్చ ధర్మవిత్ ॥ ౨౧.౨౩౨॥
 నాస్తి నారాయణసమమితి వాదేన నిర్ణయే ।
 కృతే బ్రహ్మాదిభిరపి కృష్ణం మర్త్యం హి మేనిరే ॥ ౨౧.౨౩౩॥
 చ్ఛ్రిక్షంఘుపాస్తస్మాదయం కృష్ణో నారాయణ ఇతి స్మ హ ।
 సమ్యగ్గాపయితుం ధర్మసూనుర్భీష్మమప్రచ్చత ॥ ౨౧.౨౩౪॥
 బ్రహ్మాదయః సురా యస్మాద్దృశ్యవై మర్త్యవన్నుభిః ।
 నచైవాతితరాభ్యాసో నృణామస్తి మునిష్యపి ॥ ౨౧.౨౩౫॥
 సర్వశాస్త్రవిదం భీష్మం జానన్యేతే నృపా అపి ।
 తస్మాద్భీష్మమప్రచ్చత్స కులవృద్ధత్వతస్తథా ॥ ౨౧.౨౩౬॥
 పితామహోగ్ర్యపూజార్హః కోఽత్ర లోకసమాగమే ।
 బ్రహ్మశర్వాదయశ్చాత్ర సన్ని రాజాన ఏవ చ ।
 ఇతి పృష్టోఽబ్రవీద్భీష్మః కృష్ణం పూజ్యతమం ప్రభుమ్ ॥ ౨౧.౨౩౭॥
 యద్యప్యేకస్త్రిధా విష్ణుర్వసిష్టభృగువృష్టిషు ।
 ప్రాదుర్భూతస్తథాఽప్యేతే నృపా హివ్యాసరామయోః ॥ ౨౧.౨౩౮॥
 ఏవత్వాన్న విరుద్ధ్యన్తే తత ఏవ చ యుక్తతామ్ ।
 మన్యన్తే న విరోధశ్చ తేషాం తత్ర హి తాదృశః ॥ ౨౧.౨౩౯॥
 ఆవివాదే ప్రసిద్ధిశ్చ నైవాస్య భవితా క్వచిత్ ।
 తస్మాత్కృష్ణాయ దాతవ్యమితి భీష్మేణ చిన్తితమ్ ॥ ౨౧.౨౪౦॥

కృష్ణాయ దత్తే రాజానో వివాదం కుర్యురజ్ఞాసా ।

వివాదేన చ కీర్తిః స్యాద్వాసుదేవస్య విస్తుతా ।

తతః కృష్ణాయాగ్రపూజా దత్తా పార్థైర్జగత్పురః ॥ ౨౧.౨౪౧॥

వ్యాసభార్గవయోః సాక్షాత్తదైక్యాత్తదనస్తరమ్ ।

అగ్ర్యాం పూజాం దుదుశ్చాన్యాన్ యథాయోగ్యమపూజయన్ ॥ ౨౧.౨౪౨॥

అగ్ర్యోపహారముపయాపిత ఏవ కృష్ణే కోపాదనిన్దదముమాశు చ చేదిరాజః ।

శ్రుత్వైవ తత్పవనజోఽభియయా నృపం తం హస్తుం జగద్గురువినిన్దకమృద్ధమన్యుః ॥

౨౧.౨౪౩॥

దూరేఽపి కేశవవినిన్దనకారిజహ్వాం ముచ్చేత్స్య ఇత్యురుతరాఽస్య సదా ప్రతిజ్ఞా ।

భీమస్య తం తు జగృహే సరిదాత్మజోఽథ సమ్ప్రొవ్య కేశవవచో నిజయోర్వధాయ ॥

౨౧.౨౪౪॥

చ్ఛ్చంద్రైవ వధ్యావితీ తావాహ యత్కేశవః పురా ।

తచ్చుత్వా భీమసేనోఽపి స్థితో భీష్మకరగ్రహాత్ ॥ ౨౧.౨౪౫॥

జానన్నపి హరేరిష్టం స్వకర్తవ్యతయోత్థితః ।

భీమ ఏతావదుచితమితి మత్వా స్థితః పునః ॥ ౨౧.౨౪౬॥

దేవసంజ్ఞభవినాం మహానభూదీక్ష్య తోష ఇహ కేశవేఽధికామ్ ।

అర్చనాం య ఇహ మానుషో జనో మధ్య ఏవ స తు సం స్థితోఽభవత్ ॥ ౨౧.౨౪౭॥

ఆసురా ఇహ సుయోధనాదయస్తత్ర తే విమనసో బభూవిరే ।

దుర్వచోభిరధికం చ చేదిపః కృష్ణమార్చ్ఛదురుసద్గుణార్ణవమ్ ॥ ౨౧.౨౪౮॥

సమాహ్వయచ్చ కేశవం యుధే తమాశు కేశవః ।

నివార్య తస్య సాయకాఞ్జఘాన చారిణా ప్రభుః ॥ ౨౧.౨౪౯॥

నికృత్యమానకన్దరః స భక్తిమానభూధరౌ ।

తమాశ్రితశ్చ యోఽసురో మహాతమః ప్రపేదివాన్ ॥ ౨౧.౨౫౦॥

జయః ప్రవిశ్య కేశవం పునశ్చ పార్షదోఽభవత్ ।

అసౌ చ పాణ్డవక్రతుః ప్రవర్తితో యథోదితః ॥ ౨౧.౨౫౧॥

సువర్ణరత్నభారకాన్ బహూన్నుపా ఉపానయన్ ।

ఉపాయనం సుయోధనం నృపోఽదిశద్గ్రహేఽస్య చ ॥ ౨౧.౨౫౨॥

అభోజయం స్తథా ద్విజాన్ యథేష్టభిక్ష్యబోజ్యకైః ।

సువర్ణరత్నభారకాన్ బహుంశ్చ దక్షిణా దదుః || ౨౧.౨౫౩||
 యదిష్టమాస యస్య చ ప్రదత్తమేవ పాణ్డవైః |
 సమస్తమత్ర సర్వశోఽథ సస్నురుద్భృతా ముదా || ౨౧.౨౫౪||
 నదత్సురోరుదున్దభిప్రగీతదేవగాయకాః |
 ప్రన్మత్తదివ్యయోషితః సురాపగాం వ్యగాహయన్ || ౨౧.౨౫౫||
 సమస్తరాజసం యుతా విగాహ్య జాహ్నవీజితే |
 చ్ఛ్విపురం యయుః పునశ్చ తే సుసద్య చాగమన్ సురాః || ౨౧.౨౫౬||
 గతేషు సర్వరాజసు స్వకాం పురం స్వకేషు చ |
 సభీష్యకేషు సర్వశః సహౌఽమ్భికేయకేషు చ || ౨౧.౨౫౭||
 విచిత్రరత్ననిర్మితే రవిప్రభే సభాతల్ ఏ |
 సకేశవో వరాసనే వివేశ ధర్మనన్దనః || ౨౧.౨౫౮||
 తదైవ రుగ్మిణీముఖాః పరిగ్రహో రమేశితుః |
 తదైవ భీమఫల్గునావుపావిశన్ హరేరుప || ౨౧.౨౫౯||
 సహైవ వాయుసూనునా తదైవ పార్షతాత్మజా |
 ఉపైవ రుగ్మిణీం శుభా తదైవ సత్యభామినీమ్ || ౨౧.౨౬౦||
 యమౌ చ పార్షతాదయో ధనన్జాయాన్తికేఽవిశన్ |
 తదైవ రామసాత్యకీ సమీప ఏవ భూభృతః || ౨౧.౨౬౧||
 సమాసతాం తు సా సభా వ్యరోచతాధికం తదా |
 యథా సభా స్వయమ్భువః సమాస్థితా చ విష్ణునా || ౨౧.౨౬౨||
 విచిత్రహేమమాలినః శుభామ్బరాశ్చ తేఽధికమ్ |
 స్ఫురత్కిరీటకుణ్డలా విరేజరత్ర తే నృపాః || ౨౧.౨౬౩||
 విశేషతో జనార్దనః సభార్యకో జగత్ప్రభుః |
 యథా దివౌకసాం సదస్యనన్దసద్గుణార్ణవః || ౨౧.౨౬౪||
 ఉపాసితే చ తాన్స్పృపాః సమస్తశః సుహృద్గణాః |
 తదాఽజగామ ఖడ్గభృత్సహానుజః సుయోధనః || ౨౧.౨౬౫||
 ద్వారం సభాయా హరిసీలరశ్మివ్యాధం న జానన్ స విహాయ భిత్తిమ్ |
 అభ్యన్తరాణాం దృశి నో విఘాతినీం సం స్ఫాటికామాశు దృఢం చుచుమ్పే ||
 ౨౧.౨౬౬||

ప్రవేశయేతాం చ యమా తమాశు సభాం భుజౌ గృహ్య సృపోపదిష్టా ।

తత్రోపవిశ్య క్షణమన్యతోఽగాదమృష్యమాణః శ్రియమేషు దివ్యామ్ ॥ ౨౧.౨౬౭॥

చ్చీప్సిత్రేన్ద్రసీలభువి రత్నమయాని దృష్ట్వా పద్మాని నీరమనసా జగృహే స్వవస్త్రమ్ ।

రత్నోర్నుదీధితినిగూఢజలం స్థలం చ మత్వా పపాత సహితోఽవరజైర్జతోఘ్ ॥

౨౧.౨౬౮॥

తం ప్రాహసద్భగవతా క్షితిభారనాశహేతోః సుసూచిత ఉరుస్వరతోఽత్ర భీమః ।

పాశ్చాలరాజసుతయా చ సమం తథాఽన్యైః స్వీయైస్తథాఽను జహాసుర్భగవన్మహిష్యః

॥ ౨౧.౨౬౯॥

మన్దస్మితేన విలసద్వదనేన్ద్రబిమ్బౌ నారాయణస్తు ముఖమీక్ష్య మరుత్సుతస్య ।

నోవాచ కింశ్చిదధ ధర్మసుతో నివార్య ప్రాస్థాపయద్వసనమాల్యవిలేపనాని ॥

౨౧.౨౭౦॥

కృష్ణావృకోదరగతం బహాల్ అం నిధాయ క్రోధం యయా సశకునిర్ధృతరాష్ట్రపుత్రః ।

సమ్ప్లిల్ ఇతో నృపతిం దత్తవరామ్బరాదీన్న్యకృత్య మార్గగత ఆహ స మాతులం

స్యమ్ ॥ ౨౧.౨౭౧॥

యా మామహసతాం కృష్ణాభీమా కృష్ణస్య సన్నిధౌ ।

తయోరకృత్వా సంతాపం నాహం జీవితముత్సహే ॥ ౨౧.౨౭౨॥

యది మే శక్తిరత్ర స్యాద్ధాతయేయం వృకోదరమ్ ।

అగ్రపూజాం చ కృష్ణస్య విలుమ్పేయం న సం శయః ॥ ౨౧.౨౭౩॥

ఈదృశం పాణ్డవైశ్వర్యం దృష్ట్వా కోనామ జీవితమ్ ।

ఇచ్ఛేత కరదా యేషాం వైశ్యవత్సర్వభూమిపాః ॥ ౨౧.౨౭౪॥

ఇత్యుక్తః శకునిర్వైరం దృఢీకర్తుం వచోఽబ్రవీత్ ।

కిం తే వైరేణ రాజేన్ద్ర బలిభిర్భ్రాతృభిః పునః ॥ ౨౧.౨౭౫॥

అనుజీవస్య తాన్ వీరాన్ గుణజ్యేష్ఠాన్ బలాధికాన్ ।

ఇతిరితోఽతిసం వృద్ధకోప ఆహ సుయోధనః ॥ ౨౧.౨౭౬॥

యది తేషాం తదైశ్వర్యం న మాం గచ్ఛేదశేషతః ।

సర్వథా వైవ జీవేయమితి సత్యం బ్రవీమి తే ॥ ౨౧.౨౭౭॥

నచ బాహుబలావృక్ష్య ఆదాతుం తాం శ్రియం క్వచిత్ ।

నేస్థోఽపి సమరే శక్తస్తాన్ జేతుం కిము మానుషాః ॥ ౨౧.౨౭౮॥

ఇతీరితః పాపతమ ఆహ గాన్ధారకో నృపః ।

పాపానామఖిలానాం చ ప్రధానం చక్రవర్తినమ్ ॥ ౨౧.౨౭౯॥

చ్చీఞ్చియాన్తాం శ్రియం ప్రదీప్తాం త్వం పాణ్ణవేషు ప్రవశ్యసి ।

తామక్లేశత ఆదాస్యే క్రీడన్నక్షైస్త్వదన్తికే ॥ ౨౧.౨౮౦॥

ఇతీరితః ప్రసన్నధీః సుయోధనో బభూవ హ ।

ప్రజగ్ముతుశ్చ తావుభౌ విచిత్రవీర్యజం నృపమ్ ॥ ౨౧.౨౮౧॥

ధృతరాష్ట్రమథోవాచ ద్వాపరాం శోఽతిపాపకృత్ ।

నాస్తిక్యరూపః శకునిర్వివర్ణం హరిణం కృశమ్ ॥ ౨౧.౨౮౨॥

దుర్యోధనం తు తచ్చుత్వా కుత ఇత్యాహ దుర్మనాః ।

అబ్రూతాం తౌ నృపాయాఽశు ద్వాభ్యాం యన్మన్త్రితం పథి ॥ ౨౧.౨౮౩॥

శ్రుత్వైవ తన్నేత్యవదత్స భూపతిర్విరోధి ధర్మస్య వినాశకారణమ్ ।

కుమన్త్రితం వో న మమైతదిష్టం స్వబాహువీర్యాప్తమహాశ్రియో హి తే ॥ ౨౧.౨౮౪॥

త్వయాఽపి నిరిత్య దిశో మఖాగ్ర్యాః కార్యాః స్పృధో మా గుణవత్తమైస్తైః ।

విశేషతో భ్రాతృభిరగ్ర్యౌపారుషైరిత్యుక్త ఆహాఽశు సుయోధనస్తమ్ ॥ ౨౧.౨౮౫॥

యది శ్రియం పాణ్ణవానాం నాక్షైరాచ్ఛేత్తుమిచ్ఛసి ।

మృతమేవాద్య మాం విద్ధి పాణ్ణవైస్త్వం సుఖీ భవ ॥ ౨౧.౨౮౬॥

యది మజ్జివితార్థీ త్వమానయాఽశ్విహ పాణ్ణవాన్ ।

సభార్యాన్ దేవనాయైవ నచాధర్మోఽత్ర కశ్చన ॥ ౨౧.౨౮౭॥

వేదానుజీవినో విప్రాః క్షత్రియాః శస్త్రజీవినః ।

శ్రుట్యతే యేన శత్రుశ్చ తచ్చస్త్రం నైవ చేతరత్ ॥ ౨౧.౨౮౮॥

అతః స్వధర్మ ఏవాయం తవాపి స్యాత్ఫలం మహత్ ।

ఇత్యుక్తో మా ఫలం మేఽస్తు తవైవాస్త్వితి సోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౧.౨౮౯॥

ఏవం బ్రువన్నపి నృప ఆవిష్టః కలినా స్వయమ్ ।

పుత్రస్సోహోచ్చ విదురమాదిశత్పాణ్ణవాన్ ప్రతి ॥ ౨౧.౨౯౦॥

ఆవివేశ కలిస్తం హి యదా పుత్రత్వసిద్ధయే ।

చ్చిచ్ఛేఽం శేన తత ఆరభ్య నైవాస్మాదపజగ్మివాన్ ॥ ౨౧.౨౯౧॥

యావత్పురం పరిత్యజ్య వనమేవ వివేశ హా ।

తదన్తరా తతస్తస్య పాపయుక్తం మనోఽభవత్ ॥ ౨౧.౨౯౨॥

న్యవారయత్తం విదురో మహాత్మే పాపం కులస్యాపి వినాశకోఽయమ్ ।

సముద్యమో నాత్ర విచార్యమస్తి కృథా న తస్మాద్దయశశ్చ తే స్యాత్ ॥ ౨౧.౨౯౩॥

ఇతి బ్రువాణం కలహోఽత్ర న స్యాన్నివారయామో వయమేవ యస్మాత్ ।

ద్రష్టుం సుతాన్ క్రీడత ఏకసం స్థానిచ్చామి పార్థాంశ్చ సుయోధనాదీన్ ॥ ౨౧.౨౯౪॥

అతః క్షిప్రముపానేయాః పార్థా ఇతి బలోదితః ।

యయౌ స విదురః పార్థాన్ ద్వారకాం కేశవే గతే ॥ ౨౧.౨౯౫॥

గతే హి పార్థసన్నిధేః సుయోధనే తు నారదః ।

శశం స ధర్మనూనునా ప్రచోదితోఽరిమాగతమ్ ॥ ౨౧.౨౯౬॥

క ఉద్యమీ నృపేష్యితి ప్రపృష్ట ఆహ నారదః ।

స సౌభరాడ్వరం శివాదవాప వృష్టినిర్ణయమ్ ॥ ౨౧.౨౯౭॥

పాం సుముష్టిం సకృద్ధ్రాసీ బహూనభాం స్తపశ్చరన్ ।

ఆజగామ హరాదాప్య వరం కృష్ణజయే పునః ॥ ౨౧.౨౯౮॥

స శ్రుత్వా మాగధవధం దిశాం విజయమేవ చ ।

రాజసూయం క్రతుం చైవ శిశుపాలవధం తథా ॥ ౨౧.౨౯౯॥

యదూన్ ప్రత్యుద్యమం తూర్ణం కరోతీతి నిశమ్య తత్ ।

సమైక్షద్ధర్మజః కృష్ణముఖశీతాం శుమణ్డలమ్ ॥ ౨౧.౩౦౦॥

అస్త్విత్యుక్త్వా స గోవిందః ప్రేషయామాస యాదవాన్ ।

ప్రద్యుమ్నాదీన్ దినైః కైశ్చిత్స్వయం చాగాత్సహోగ్రజః ॥ ౨౧.౩౦౧॥

విదురస్తు తతో గత్వా ధర్మరాజమథాఽహ్వాయత్ ।

భ్రాతృభిర్వార్యమాణోఽపి కృష్ణయా చ స ధర్మరాట్ ।

సార్థం మాత్రా భ్రాతృభిశ్చ కృష్ణయా చ యయౌ ద్రుతమ్ ॥ ౨౧.౩౦౨॥

చ్ఛ్వాజ్యేష్యాజ్జయైవ విదుర ఆహ్వాయన్నపి ధర్మజమ్ ।

నాఽగస్తవ్యమితి ప్రాహ దోషానుక్త్వాఽక్షజాన్ బహూన్ ॥ ౨౧.౩౦౩॥

ఇతీహ దోషసంశ్చయస్తథాచ తే పితుర్వచః ।

సమీక్ష్య తద్ధ్వయం స్వయం కురుష్వ కార్యమాత్మనః ॥ ౨౧.౩౦౪॥

ఇతీరితోఽపి పాణ్డవో యయా కలిప్రవేశితః ।

విచిత్రవీర్యజం చ తం సమాసదత్సనైనికః ॥ ౨౧.౩౦౫॥

కల్యావేశాన్నుపతిః ప్రతిజజ్ఞే పూర్వమేవ ధర్మాత్మా ।

ఆహూతో ద్యూతరణాన్నివర్తేయం నైవ వారితోఽపీతి ॥ ౨౧.౩౦౬॥

తేనాఽయాత్స్వసుహృద్భిర్నివార్యమాణోఽపి నాగపురమాశు ।

నహి ధర్మో ద్యూతకృతో విశేషతః క్షత్రియస్య లోకగురోః ॥ ౨౧.౩౦౭॥

వైచిత్రవీర్యతనయేన తు పాణ్డువుత్రాః సమ్భావితాస్తముప చ న్యవిశన్నిశాం తామ్ ।

ప్రాతశ్చ భీష్మముఖరాః సకలాశ్చ భూపా ఆసేదురాశు చ సభాం సహ పాణ్డువుత్రైః ॥

౨౧.౩౦౮॥

వైచిత్రవీర్యన్యపతిర్విదురాన్వితోఽస్య గాన్ధారరాజసహితాస్తనయాః సకర్ణాః ।

ప్రాప్తాః సభాతల్. అమథాఽహ్వయదత్ర ధర్మరాజం సుతః సుబలకస్య స దేవనాయ ॥

౨౧.౩౦౯॥

సర్వాంశ్చ తత్ర కలిరావిశదేవ భీమపూర్వాన్ వినైవ చతురః సప్పథాం చ కృష్ణామ్ ।

క్షత్తారమేవ చ తతో నహి భీష్మముఖ్యైస్తే వారితాః కులవినాశనకర్మవృత్తాః ॥

౨౧.౩౧౦॥

భీమాదిభిః స విదురేణ చవార్యమాణో ద్యూతే నిధాయ పణమప్యఖిలం స్వవిత్రమ్ ।

గాన్ధారకేణ విదితాక్షహృదా జితో ద్రాక్షాణ్డోః సుతోఽథ నకులం న్యదధాత్పణాయ ॥

౨౧.౩౧౧॥

తస్మిన్ జితేఽథ సహదేవమథార్జునం చ భీమం చ సోమకసుతాం స్వమపి క్రమేణ ।

రాజా నిధాయ విజితోఽథ సుయోధనః స్వం సూతం దిదేశ పృషతాత్మజపుత్రికాయాః ॥

౨౧.౩౧౨॥

సూతో గత్వా తదన్తం సమకథయదిమాం ద్యూతమధ్యే జితాఽసి

క్షిప్రం చాఽయాహి రాజ్ఞాం సమితిమురుతరామిత్యథో సాఽప్యవాదీత్ ।

నాహం యాస్యే గురూణాం సమితిమితి యయా సోఽప్యముం భీమభీతం

జ్ఞాత్వా దుః శాసనం సోఽప్యదిశదథ నృపో ధార్తరాష్ట్రోఽనుజం స్వమ్ ॥ ౨౧.౩౧౩॥

చ్చిష్టాస పాపపూరుషోత్తమః ప్రగృహ్య కేశపక్షకే ।

పురః స్వమాతురానయత్సభామయుగ్మవాససీమ్ ॥ ౨౧.౩౧౪॥

సమాహృతా రజస్వలా జగాద భీష్మపూర్వకాన్ ।

అధర్మ ఏష వార్యతే న ధర్మిభిర్భవద్విధైః ॥ ౨౧.౩౧౫॥

కథం చలాత్మకే ద్యూతే జితే ధర్మజయో భవేత్ |
 నహి ద్యూతం ధర్మ్యమాహుర్విశేషేణ తుభూభుజామ్ || ౨౧.౩౧౬ ||
 యే ధర్మం న వదన్తీహ న తే వృద్ధా ఇతీరితాః |
 అవృద్ధమణ్ణితాం నైవ సభేత్యాహుర్మనీషిణః || ౨౧.౩౧౭ ||
 కథం ద్యూతే జితా చాహమజితే స్వపతౌ స్థితే |
 సమానధర్మణీమాహుర్భార్యాం యస్మాద్విపశ్చితః || ౨౧.౩౧౮ ||
 సహైవ కర్మ కర్తవ్యం పతౌ దాసే హి భార్యయా |
 దాసీత్వం న పృథజ్జ్యేస్యాజ్జితేఽపి హి పతౌ తతః || ౨౧.౩౧౯ ||
 ఇత్యుక్తా అపి భీష్మాద్యాః కల్యావేశేన మోహితాః |
 పృచ్ఛ ధర్మజమిత్యుక్తాస్వ తూష్టిమేవ బభూవిరే || ౨౧.౩౨౦ ||
 దుర్యోధనప్రతీపం హి న కశ్చిదశకత్తదా |
 ఉవాచ విదురస్తత్ర న ధర్మోఽయమితి స్ఫుటమ్ || ౨౧.౩౨౧ ||
 న తస్య వాచం జగ్రాహ ధృతరాష్ట్రః సహాత్మజః |
 ఊర్ధ్వబాహుః స చుక్రోశ దేవానాం ఖ్యాపయం స్తదా || ౨౧.౩౨౨ ||
 స్వాశక్తిం ద్రౌపదీం చాఽహ జితా నైవాసి ధర్మతః |
 అధర్మో హి మహానేతాం సభామాక్రమ్య తిష్ఠతి || ౨౧.౩౨౩ ||
 ఏవం తు విదురేణోక్తే వికర్ణః పాపకోఽపి సన్ |
 ఆహ ఉమాభర్థమేవాత్ర ధర్మవిత్త్వం ప్రకాశయన్ |
 అధర్మ ఏవాయమితి కర్ణోఽభైనమభర్త్యయత్ || ౨౧.౩౨౪ ||
 చ్ఛ్విష్టా దృష్ట్యా భీమః క్లిశ్యమానాం తు కృష్ణాం ధర్మాత్యయం ధర్మరాజే చ దృష్ట్యా |
 రాజా శాస్యో యువరాజేన ధర్మాచ్ఛలన్ యస్మాద్వాక్యమిదం బభాషే || ౨౧.౩౨౫ ||
 ఇమాం న్యస్తవతో ద్యూతే ధక్షణీయౌ హి తే భుజౌ |
 నైవమిత్యర్జునోఽవాదీత్తమాహాథ వృకోదరః || ౨౧.౩౨౬ ||
 వక్తవ్యం నతు కర్తవ్యం తస్మాన్నహి మయా కృతమ్ |
 ఉత్తమే వచసా శిక్షా మధ్యమేఽర్థాపహారణమ్ |
 అధమే దేహదణ్ణశ్చ తస్మాద్వాచ్యో యుధిష్ఠిరః || ౨౧.౩౨౭ ||
 అథ కర్ణోఽబ్రవీత్కృష్ణామపతిర్హస్తి శోభనే |

ధార్తరాష్ట్రగృహం యాహిత్యథ దుర్యోధనోఽవదత్ |

పరస్పరవిరోధార్థం పాణ్డవానామిదం వచః || ౨౧.౩౨౮ ||

యుధిష్ఠిరో దుఃఖహేతుస్తవైకో యద్యేనమన్యే న గురుర్న ఏషః |

ఇతి బ్రూయురథవా భీమపార్థావేకోఽపివా భీమ ఇహోత్సృజే త్వామ్ || ౨౧.౩౨౯ ||

ఇత్యుక్త ఊచే పవమానసూనుః పూజ్యోఽస్మాకం ధర్మజోఽసం శయేన |

గురుశ్చాహం వోఽఖిలానాం యతో హి బలజ్యేష్ఠం క్షత్రమాహుర్మహాన్తః || ౨౧.౩౩౦ ||

బలజ్యేష్ఠ్యే యది వః సం శయః స్యాదుత్తిష్ఠధ్వం సర్వ ఏవాద్య పిరాః |

మృద్గామి వః పాదతల్. ఏన సర్వాన్ సహానుబన్ధాన్ యశ్చ మాం యోద్ధుకామః ||

౨౧.౩౩౧ ||

ఇతి బ్రువన్ సముత్థితో నదన్ వృకోదరో యదా |

విఘ్నూర్ణితా సభాఽఖిలా భయాన్నచాఽహ కింఞ్చన || ౨౧.౩౩౨ ||

భీష్మో ద్రోణో విదురాద్యాః క్షమస్వ సర్వం త్వయోక్తం సత్యమిత్యేవ హస్తా |

గృహీత్వైనం స్థాపయామాసురస్మిన్ స్థితే శాన్తిం చాఽపిరే ధార్తరాష్ట్రాః || ౨౧.౩౩౩ ||

నివారితో ధర్మజేన గురుభిశ్చాపరైస్తదా |

మాననార్థం గురూణాం తు న భీమస్తాన్ జఘాన హ || ౨౧.౩౩౪ ||

నచాత్యవర్తత జ్యేష్ఠం ధర్మాత్మానం యుధిష్ఠిరమ్ |

తేషాం పాపాభివృద్ధ్యర్థం జ్యేష్ఠవృత్తిం చ దర్శయన్ || ౨౧.౩౩౫ ||

స్త్రిఞ్చిఇఽథ దుర్యోధనః పాపో భీమసేనస్య పశ్యతః |

ఊరుం సస్థర్మయామాస కృష్ణాయై భీమ ఆహ తమ్ || ౨౧.౩౩౬ ||

తవోరుమేనం గదయోరువేగయా బిభేత్స్య ఇత్యేవ పునః సుయోధనః |

ఊచే నాన్యద్భవతామస్తి విత్తం ద్యూతే కృష్ణం స్థాపయధ్వం పణాయ || ౨౧.౩౩౭ ||

అథాబ్రవీద్వ్యుకోదరః కృతేఽవమాననే హరేః |

నిపాత్య భూతల్. ఏ హితేశిరో మృదిష్య ఇత్యలమ్ || ౨౧.౩౩౮ ||

స వధ్య ఏవ మే సదా పరోక్షతోఽపి యో హరిమ్ |

వినిన్దయేదితి ధ్రువం ప్రతిశ్రుతం హి మారుతేః || ౨౧.౩౩౯ ||

పునశ్చ పాపవృద్ధయే తదైవ నో జఘాన తమ్ |

వికర్తనాత్మజః పునర్జగాద సోమకాత్మజామ్ || ౨౧.౩౪౦ ||

ప్రయాహి భూభృతో హి నో గృహం న సన్ని పాణ్డవాః |

ఇతీరితే సముత్థితౌ వృకోదరోఽను చార్జునః ॥ ౨౧.౩౪౧॥

ఉభౌ చ తౌ యుధిష్ఠిరో న్యవారయత్తథాఽపరే ।

తతో విషణ్ణయోస్తయోః సుయోధనో వచోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౧.౩౪౨॥

దుః శాసనైషాం వాసాం సి దాసానాం నో వ్యపాకురు ।

ఇత్యుక్తోఽభ్యగమత్పార్థాన్ స్వవాసాం స్వథ తే దదుః ॥ ౨౧.౩౪౩॥

తే చర్మవసనా భూత్వాతానశిష్టాన్ ప్రకాశ్య చ ।

నిషేదుశ్చ క్షమాయాస్తే క్షమామాలమ్బ్యి విస్తృతామ్ ॥ ౨౧.౩౪౪॥

పునర్దుర్యోధనేనోక్తః పార్థానామథ పశ్యతామ్ ।

చకర్ష వాసో ద్రౌపద్యాస్తదాఽవాదీద్వ్యుకోదరః ॥ ౨౧.౩౪౫॥

పాపేషు పూర్వస్య తథాఽధమస్య వం శే కురూణామురుధర్మశీలినామ్ ।

దుః శాసనస్యాస్య విదార్య వక్షః పిబామి రక్తం జగతః సమక్షమ్ ॥ ౨౧.౩౪౬॥

వికృష్యమాణే వసనే తు కృష్ణా సస్మార కృష్ణం సువిశేషతోఽపి ।

తదాఽన్యదాసీద్వసనం చ తస్యా దివ్యం సుసూక్ష్మం కనకావదాతమ్ ॥ ౨౧.౩౪౭॥

చ్చిక్షీ పునః పునశ్చైవ వికర్షమాణే దుః శాసనేఽన్యాని చ తాదృశాని ।

బభూవురన్తం న జగామ పాపః శ్రాన్తో న్యషీదత్స్విన్నగ్రాత్రః సభాయామ్ ॥ ౨౧.౩౪౮॥

వస్త్రోచ్ఛయే శైలనిభే ప్రజాతే దుర్యోధనః ప్రాహ సజ్ఞాతకోపః ।

ప్రవేశయేమాం గృహమేవ శిష్టుం కిం నశ్చిరేణేతి సుమన్దబుద్ధిః ॥ ౨౧.౩౪౯॥

తచ్ఛృత్వా వచనం కృష్ణా ప్రతిజ్ఞామకరోత్తదా ।

భీమో దుర్యోధనం హన్తా కర్ణం హన్తా ధనన్జాయః ।

శకునిం త్వక్షకీతవం సహదేవో వధిష్యతి ॥ ౨౧.౩౫౦॥

ఇత్యుక్తే తత్తథేత్యాహ భీమసేనః సభాతల్ । ఏ ।

ప్రతిజ్ఞామాదదే పార్థస్థాం మాద్రీనన్దనస్తథా ।

నకులః ప్రతిజ్ఞేఽథ శాకునేయవధం ప్రతి ॥ ౨౧.౩౫౧॥

తతః సుయోధనానుజశ్చకర్ష పార్షతాత్మజామ్ ।

గృహాయ తన్నిశామ్య తు క్రుధాఽహ మారుతాత్మజః ॥ ౨౧.౩౫౨॥

అర్జునార్జున నైవాత్ర క్షమా మే తాత రోచతే ।

పతితస్యాస్య దేహస్య కాష్ఠవిష్టాసమస్య చ ।

ఫలాని త్రీణి శిష్యవై విద్యా కర్మ సుతా ఇతి ॥ ౨౧.౩౫౩॥

ఇతి వేదోదీతం వాక్యం న సుతో దారదూషణే ।
 దుష్టదారో నచాఽప్నోతి లోకానర్థో హి దూషితః ।
 అరక్షణాద్దూషితాయా న త్యాగాచ్చ శుభం భవేత్ ॥ ౨౧.౩౫౪ ॥
 ఆతోఽద్య సానుబంధకాన్నిహన్మి ధార్తరాష్ట్రకాన్ ।
 ఇతి బ్రువన్ వ్యలోకయద్రిపూన్ దహన్నివౌజసా ॥ ౨౧.౩౫౫ ॥
 దదర్శ చ మహాఘోరమాదాతుం పరిఘం రుషా ।
 కర్తుం వ్యవసితో బుద్ధ్యా నిశ్శేషాన్ ధృతరాష్ట్రజాన్ ॥ ౨౧.౩౫౬ ॥
 తదా శివా వవాశిరే సుయోధనాగ్నిగేహతః ।
 తథైవ తత్పితృర్ధృవేఽప్యభూద్భయానకం బహు ॥ ౨౧.౩౫౭ ॥
 చ్ఛ్వింఞమిత్తాన్యతిఘోరాణి కుపితే మారుతాత్మజే ।
 దృష్ట్వాఽమ్మికేయో విదురం పప్రచ్చైషాం ఫలం ద్రుతమ్ ॥ ౨౧.౩౫౮ ॥
 ఆహ తం విదురో జ్యేష్ఠం క్షణేఽస్మిం స్తవ పుత్రకాః ।
 సానుబంధా నశిష్యన్తి వృకోదరబలాహతాః ॥ ౨౧.౩౫౯ ॥
 క్రీడసేఽర్భకవత్త్వం హి కిం జితం కిం జితం త్వితి ।
 అధర్మేణ జితానత్ర జితాన్ పశ్యసి పాణ్డవాన్ ॥ ౨౧.౩౬౦ ॥
 స్త్రీషు ద్యూతేషు వా దత్తం మదాన్తేన నరేణ వా ।
 న దత్తమాహుర్విద్వాం సస్తస్య బన్ధుభిరేవ చ ॥ ౨౧.౩౬౧ ॥
 ఆహార్యం పునరాహుశ్చ తథాఽపి నతు పాణ్డవైః ।
 తత్కృతం తవ పుత్రాణాం ఖ్యాపయద్భిరశిష్టతామ్ ॥ ౨౧.౩౬౨ ॥
 ఇత్యుక్త ఆహోఽమ్మికేయో నిమిత్తానాం ఫలం కథమ్ ।
 న భవేదితి న ప్రాహ ద్రుతం కృష్ణా విముచ్యతామ్ ॥ ౨౧.౩౬౩ ॥
 తోషయస్య వరైశ్చైనామన్యథా తే సుతాన్మృతాన్ ।
 విద్ధి భీమేన నిష్పిష్టాన్మాఽత్ర తే సం శయో భవేత్ ॥ ౨౧.౩౬౪ ॥
 కృష్ణా చ పాణ్డవాశ్చైవ తపోవృద్ధిమభీష్పవః ।
 తపసా నైవ దక్ష్యన్తి తేన జీవన్తి తే సుతాః ॥ ౨౧.౩౬౫ ॥
 తథాఽపి యది కృష్ణాం త్వం న మోచయసి తే సుతాన్ ।
 హనిష్యతి న సన్దేహో బలేనైవ వృకోదరః ॥ ౨౧.౩౬౬ ॥

ఇతీరితో వినిర్భర్త్య పుత్రం దుః శాసనం నృపః ।
 అమోచయద్వర్షైస్సేనాం ఛన్దయామాస పార్వతీమ్ ॥ ౨౧.౩౬౭॥
 ఛన్దితా సా వరైస్తేన ధర్మే భాగవతే స్థితా ।
 నైవాఽత్మనో వరాన్ వప్రే వప్రే తేషాం విమోక్షణమ్ ॥ ౨౧.౩౬౮॥
 యుధిష్ఠిరస్య సభ్రాతుః సరాష్ట్రస్య విమోక్షణమ్ ।
 దదౌ నృపోఽస్యా న పునశ్చస్యమానాఽపి సాఽవృణోత్ ॥ ౨౧.౩౬౯॥
 చ్ఛ్విప్సా భర్తుర్విష్ణోశ్చ నాన్యస్మాద్వరస్వీకార ఇష్యతే ।
 ఏవం హి భగవద్ధర్మస్తస్మాత్సా నావృణోత్పరమ్ ॥ ౨౧.౩౭౦॥
 అధర్మతో హృతత్వాత్తు తద్దానం న వరో భవేత్ ।
 ఇతి మత్వా పాణ్డవానాం వప్రే కృష్ణా విమోక్షణమ్ ॥ ౨౧.౩౭౧॥
 శ్వశురైహికవరాః క్షత్రియాయాస్త్రయో యతః ।
 ఉక్తాః శతం చ విప్రాయా ధర్మే భాగవతే తతః ।
 హేతునాఽనేన వప్రే సా నాన్యత్కీర్షిచ్ఛదతః పరమ్ ॥ ౨౧.౩౭౨॥
 తతో విమూక్తాః ప్రయయుశ్చ పార్థా గురూన్ ప్రణమ్య స్వపురం సకృష్టాః ।
 దుర్యోధనానస్తరజో జగాద తాతం నిజం పాపకృతాం ప్రధానః ॥ ౨౧.౩౭౩॥
 సమస్తపాణ్డవశ్రియం సమాగతామహో పునః ।
 వ్యమోచయో వృకోదరాద్వధశ్చ నో ధ్రువో భవేత్ ॥ ౨౧.౩౭౪॥
 ఆతః పునశ్చ పాణ్డవాన్ సమాహ్వయస్వ నః కృతే ।
 పునశ్చ దేవనం భవేజ్జితో వనం ప్రయాతు చ ॥ ౨౧.౩౭౫॥
 తేనోక్తః స తదా రాజా పాణ్డవాన్ పునరాహ్వయత్ ।
 పునః పిత్రా సమాహూతో దేవనాయ యుధిష్ఠిరః ।
 భ్రాతృభిర్వార్యమాణోఽపి కృష్ణయా చాఽగమత్సభామ్ ॥ ౨౧.౩౭౬॥
 ద్వాదశాబ్దం వనే వాసమజ్ఞాతత్వేన వత్సరమ్ ।
 వాసం ప్రసిద్ధనృపతేః పురే నైవాతిదూరతః ॥ ౨౧.౩౭౭॥
 కృష్ణాయాః పాణ్డవానాం వా దర్శనేఽజ్ఞాతవాసినామ్ ।
 ఏకస్యాపి సమస్తానాం ద్వాదశాబ్దం పునర్వనమ్ ॥ ౨౧.౩౭౮॥
 వత్సరాజ్ఞాతవాసం చ త్యాగేఽప్యుక్తవిధేస్తథా ।

దుర్యోధనః పణం చక్రే బుద్ధ్యా దుః శాసనోక్తయా || ౨౧.౩౭౯ ||

గాన్ధారేణ పునశ్చాక్షహృదయజ్ఞేన ధర్మజః |

పరాజితో వనం యాతుమైచ్ఛత్సభ్రాతృకో యదా || ౨౧.౩౮౦ ||

చ్చీప్సితదా ననర్త పాపకృత్సుయోధనానుజో హసన్ |

వదంశ్చ మారుతాత్మజం పునః పునశ్చ గౌరితి || ౨౧.౩౮౧ ||

ఉవాచ చ పునః కృష్ణాం నృత్యన్నేవ సభాతల్ | ఏ |

అపతిర్వృషి కల్యాణి గచ్ఛ దుర్యోధనాలయమ్ || ౨౧.౩౮౨ ||

ఏతేఽఖిలాః షణ్ణతిలాస్తమోఽన్ధమాప్తా నచైషాం పునరుత్థితిః స్యాత్ |

ఇతి బ్రువాణోఽనుచకార భీమం తదాఽహసన్ ధార్తరాష్ట్రాశ్చ సర్వే || ౨౧.౩౮౩ ||

తదాఽకరోద్భీమసేనః ప్రతిజ్ఞాం హన్తాఽస్మి వో నిఖిలాన్ సన్గరేఽహమ్ |

ఇతిరితే శరణం ద్రోణమేవ జగ్ముః సమస్తా ధృతరాష్ట్రపుత్రాః || ౨౧.౩౮౪ ||

యత్ర ద్రోణస్తత్ర పుత్రస్తత్ర భీష్మః కృపస్తథా |

నచాత్యేతి గురూన్ భీమ ఇతి తం శరణం యయుః || ౨౧.౩౮౫ ||

అబ్రవీద్ధార్తరాష్ట్రాంశ్చ ద్రోణో విప్రోఽపి సన్నహమ్ |

సపుత్రః సకృపః శస్త్రం గ్రహిష్యే భవతాం కృతే || ౨౧.౩౮౬ ||

రక్షణే భవతాం చైవ కుర్యాం యత్నం స్వశక్తితః |

నతు భీమాద్రక్షితుం వః శక్తః సత్యం బ్రవీమ్యహమ్ || ౨౧.౩౮౭ ||

తతో యయుః పాణ్డవాస్తే సభాయా వనాయ కృష్ణాసహితాః సుశూరాః |

గత్యాఽనుచక్రే యువసిం హఖేలగతిం భీమం ధార్తరాష్ట్రోఽపహస్య || ౨౧.౩౮౮ ||

దృష్ట్వా సభాయా అర్ధనిష్కాన్తదేహో వ్యావృత్య భీమః ప్రాహ సం రక్షనేత్రః |

ఊరుం తవాన్యం చ రణే విభేత్స్య ఇత్యుక్త్వాఽసౌ నిర్గతోఽసత్సభాయాః ||

౨౧.౩౮౯ ||

ప్రయాతానను తాన్ కుస్తీ ప్రయయా పుత్రగృధ్ధినీ |

రోరుద్యమానాం విదురః స్థాపయామాస తాం గృహే |

ప్రణమ్య తాం యయుః పార్థాః సకృష్ణాః శీఘ్రగామినః || ౨౧.౩౯౦ ||

యుధిష్ఠిరోఽవాగ్వదనో యయా న క్రోధచక్షుషా |

దహేయం కౌరవాన్ సర్వానితి కారుణికో నృపః || ౨౧.౩౯౧ ||

శ్చిప్పిఇ ఉద్ధృత్య బాహూ ప్రయయా బాహుషాల్ | ఈ వృకోదరః |
ఆభ్యామేవాఖిలాఞ్చత్రాఞ్చక్రో హస్తుమహం త్వితి || ౨౧.౩౯౨ ||

అబద్ధకేశా ప్రయయా ద్రౌపదీ సా సభాతల్ | ఆత్ |

ముక్తకేశా భవిష్యన్తి ధార్తరాష్ట్రస్త్రియస్త్యితి || ౨౧.౩౯౩ ||

వర్షన్ పాం సూన్ యయా పార్థ ఇత్థం శత్రుషు సాయకాన్ |

వర్షయానీత్యభిప్రాయః పరమాస్త్రవిదాం వరః || ౨౧.౩౯౪ ||

యమావవాఙ్మఖౌ యాతౌ నావయోః శత్రవో ముఖమ్ |

పశ్యన్తస్యామవస్థాయామిత్యేవ ధృతచేతసౌ || ౨౧.౩౯౫ ||

ప్రేతసం స్కారసూక్తాని పఠన్ ధౌమ్యోఽగ్రతో యయా |

హతేషు ధార్తరాష్ట్రేషు మయా కార్యాః క్రియా ఇతి || ౨౧.౩౯౬ ||

తానథానుయయుః సూతా రథైః పరిచతుర్దశైః |

సూదాః పౌరోగవాశ్చైవ భృత్యా యే త్వాప్తకారిణః || ౨౧.౩౯౭ ||

తతస్తే జాహ్నువీతీరే వనే వటముపాశ్రితాః |

న్యషీదన్నాగతాన్ దృష్ట్వా సమస్తాన్ పురవాసినః || ౨౧.౩౯౮ ||

తతస్తు తే సర్వజగన్నివాసం నారాయణం నిత్యసమస్తసద్గుణమ్ |

స్వయంముఖశర్వాదిభిరర్చితం సదా భక్త్యాఽస్మరన్ భక్తభవాపహం ప్రభుమ్ ||

౨౧.౩౯౯ ||

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

పాణ్డవవసప్రవేశో నామ ఏకవింశోఽధ్యాయః ||

అథ ద్వావింశోఽధ్యాయః |

(అరణిప్రాప్తిః)

ఓం | ఆగస్తుకామాన్ పురవాసినస్తే సం స్థాప్య కృచ్ఛేణ కురుప్రవీరాః |

రాత్రౌ ప్రవిష్టా గహనం వనం చ కిర్మీరమాసేదురథో నరాశమ్ || ౨౨.౧ ||

బకానుజోఽసౌ నిఖిలైరజేయో వరాధిరీశస్య నిహస్తుకామః |

సదారసోదర్యమభిప్రసన్నే భీమం మహావృక్షగిరీన్ ప్రముఞ్చన్ || ౨౨.౨ ||

స సమ్ప్రహారం సహ తేన కృత్వా భీమో నిపాత్యాఽశు ధరాతల్ | ఏ తమ్ |

చక్రే మఖే సజ్గరనామధేయే ప్రసం హ్య నారాయణదైవతే పశుమ్ || ౨౨.౩ ||

నిహత్య రక్షో వనమధ్యసం స్థాస్తదా యతీనామయుతైః సమేతాః ।
 అశీతినాహస్రమునిప్రవీర్తైర్దశాం శయుక్తైః సహితా వ్యచింతయన్ ॥ ౨౨.౪॥

విచిన్త్య తేషాం భరణాయ ధర్మజః సమ్పూజ్య సూర్యస్థితమమ్యుతం ప్రభుమ్ ।
 దినేక్షయాన్నం పిఠరం తదాప రత్నాదిదం కామవరాన్నదం చ ॥ ౨౨.౫॥

బభార తేనైవ యుధిష్ఠిరస్తాన్ ప్రత్యేకశస్త్రిం శతదాసిదాసకాన్ ।
 సువర్ణపాత్రేషు హి భుజ్జాతే యే గృహే తదీయే బహుకోటిదాసికే ॥ ౨౨.౬॥

సత్సంకమాకాక్షిణ ఏవ తేవనన్ పార్థైః సహాన్యే చ మునీన్ద్రవృన్దాః ।
 శృణ్వన్త ఏభ్యః పరమార్థసారాః కథా వదంతశ్చ పురాతనాస్తథా ॥ ౨౨.౭॥

ఏవం గజానాం బహుకోటివృన్దాం స్తథా రథానాం చ హయాంశ్చ వృన్దశః ।
 విసృజ్య రత్నాని నరాంశ్చ వృన్దశో వనే విజప్రచుర్దివి దేవవత్సుఖమ్ ॥ ౨౨.౮॥

గవాం చ లక్షం ప్రదదాతి నిత్యశః సువర్ణభారాంశ్చ శతం యుధిష్ఠిరః ।
 సభ్రాతృకోఽసౌ వనమాప్య శక్రవన్ముమోద విప్రైః సహితో యథాసుఖమ్ ॥ ౨౨.౯॥

పార్థేషు యాతేషు కిమత్ర కార్యమితి స్మ పృష్టో విదురోఽగ్రజేన ।
 ఆహూయ రాజ్యం ప్రతిపాదయేతి ప్రాహానమాహాథ రుషాఽమ్భికేయః ॥ ౨౨.౧౦॥

జ్ఞాతం ప్రతీపోఽసి మమాఽత్మజానాం న మే త్వయా కార్యమిహాస్తి కిఞ్చిత్ ।
 యథేష్టస్తిష్ఠ వా గచ్ఛ వేతి ప్రోక్తో యయా విదురః పాణ్డవుత్రాన్ ॥ ౨౨.౧౧॥

వీచ్యుషి తస్మిన్ గతే భ్రాతృవియోగకర్షితః పపాత భూమా సహసైవ రాజా ।
 సంజ్ఞామవాప్యాఽదిశదాశు సజ్జాయం జీవామి చేదాశు మమాఽనయానుజమ్ ॥
 ౨౨.౧౨॥

ఇతీరితః సజ్జాయః పాణ్డవేయాన్ ప్రాప్యాఽనయద్విదురం శీఘ్రమేవ ।
 సోఽప్యాగతః క్షిప్రమపాస్తదోషో జ్యేష్ఠం వవన్దేఽథ న చైనమాశ్లిషత్ ॥ ౨౨.౧౩॥

అఙ్కం సమారోప్య స మూర్ధ్ని చైనమాఘ్రాయ తేభే పరమాం ముదం తదా ।
 క్షత్తారమాయాన్తముదీక్య సర్వే ససౌబలా ధార్తరాష్ట్రా అమర్షాత్ ।
 సమ్మన్త్య హస్తం పాణ్డవానాముతైకం ఛన్నోపధేవైవ ససూతజా యయుః ॥ ౨౨.౧౪॥

విజ్ఞాయ తేషాం గమనం సమస్తలోకాన్తరాత్మా పరమేశ్వరేశ్వరః ।
 వ్యాసోఽభిగమ్యావదదామ్భికేయం నివారయాఽశ్వేవ సుతం తవేతి ॥ ౨౨.౧౫॥

అవాప్య పార్థానయమద్య మృత్యుం సహానుబంధో గమితా హ్యసం శయమ్ ।
ఇతీరితే తేన నివారయేతి ప్రోక్తో హరిః ప్రాహ న సం వదే తైః ॥ ౨౨.౧౬ ॥

మైత్రేయ ఆయాస్యతి సోఽపి వాచం శిష్యార్థమేతేష్యభిధాస్యతీహ ।
తాం చేత్కరోత్యేష సుతస్తవాస్య భద్రం తదా స్యాచ్ఛుప్స్యతి త్వన్యథా సః ॥ ౨౨.౧౭ ॥

ఉక్త్యేతి రాజానమనస్తశక్తిర్యాయో యయా తత్ర గతేషు తేషు ।
సుయోధనాద్యేషు హతేషు పార్థైర్భూభారహానిర్న భవేదితి ప్రభుః ॥ ౨౨.౧౮ ॥

సర్వాశ్చ చేష్టా భగవన్నియుక్తాః సదా సమస్తస్య చిత్తోఽచితశ్చ ।
తథాఽపి విష్ణుర్వినివారయేత్కృచిద్వాచా విధత్తే చ జనాన్ విడమ్బయన్ ॥ ౨౨.౧౯ ॥

మైత్రేయ ఆగాదథ భూపతిశ్చ పుత్రాన్ సమాహూయ సకర్ణసౌబలాన్ ।
సమూజయామాస మునిం స చాఽహ దాతుం రాజ్యం పాణ్డవాన్ సమ్ప్రశం సన్ ॥
౨౨.౨౦ ॥

విశేషతో భీమబలం శశం స కిరీరనాశాది వదన్మునీన్ద్రః ।
శ్రుత్వాఽసహం స్తద్ధృతరాష్ట్రపుత్ర ఆస్ఫాలయామాస నిజోరుముగ్రః ॥ ౨౨.౨౧ ॥

శశాప చైనం మునిరుగ్రతేజాస్తవోరుభేదాయ భవేత్సుయుద్ధమ్ ।
ఇత్యూచివాన్ ధృతరాష్ట్రానతోఽపి యయా న చేద్రాజ్యదస్త్యం తథేతి ।
శ్రుత్వా తు కిరీరవధం స్వపిత్రా పృష్టక్షత్రోక్తం సోఽత్రసద్ధార్తరాష్ట్రః ॥ ౨౨.౨౨ ॥

చ్చిచ్ఛివనే వసన్తోఽథ పృథాసుతాస్తే వారాం స్వకీయాం ప్రాపయామాసురాశు ।
కృష్ణే సోఽపి ద్రుతమాయాత్సనత్యః సమ్బన్ధినో యే చ పాశ్చాలముఖ్యాః ॥
౨౨.౨౩ ॥

క్రుద్ధం కృష్ణం ధార్తరాష్ట్రాయ పార్థాః క్షమాపయామాసురుచ్చైర్గృణంతః ।
గుణాం స్తదీయానమితాన్ ప్రణమ్య తదా రుదన్తీ ద్రౌపదీ చాఽప పాదౌ ।
సా పాదయోః పతితా వాసుదేవమస్తౌత్సమస్తప్రభుమాత్మతన్త్రమ్ ॥ ౨౨.౨౪ ॥

అచిన్త్య నిత్యావ్యయ పూర్ణసద్గుణార్ణవైకదేహాఖిలదోషదూర ।
రమాబజ్జేశేరసురేన్ద్రపూర్వవృన్దారకాణాం సతతాభివన్ద్య ।
సమస్తచేష్టాప్రద సర్వజీవప్రభో విముక్తాశ్రయ సర్వసార ॥ ౨౨.౨౫ ॥

ఇతి బ్రువన్తీ సకలానుభూతం జగద సర్వేశితురమ్యతస్య ।
యస్యాధికానుగ్రహపాత్రభూతా స్వయం హి శేషేశవిపాదికేభ్యః ॥ ౨౨.౨౬ ॥

శ్రుత్వా సమస్తం భగవాన్ ప్రతిజ్ఞాం చకార తేషామఖిలాశ్చ యోషాః ।

పతీన్ సమాలిక్ష్య విముక్తకేశ్యాన్ భీమాహతాన్ దర్శయే నాన్యథేతి |
 తాం సాన్త్యయిత్వా మధురైః సువాక్యైర్నారాయణో వాచమిమాం జగాద || ౨౨.౨౭||
 యదీహాహం స్థితో వైవం భవితాఽహం త్వయోధయమ్ |
 సాల్వరాజం దురాత్మానం హతశ్చాసౌ సుపాపకృత్ || ౨౨.౨౮||
 సన్నిధానేఽథ దూరే వా కాలవ్యవహితేఽపి వా |
 స్వభావాద్వా వ్యవహితే వస్తువ్యవహితేఽపి వా |
 నాశక్తిర్విద్యతే విష్టోర్నిత్యావ్యవహితత్వతః || ౨౨.౨౯||
 తథాఽపి నరలోకస్య కరోత్యనుకృతిం ప్రభుః |
 దుష్టానాం దోషవృద్ధ్యర్థం భీమాదీనాం గుణోన్నతేః || ౨౨.౩౦||
 యుధిష్ఠిరేఽతివృద్ధం తు రాజసూయాదిసమ్భవమ్ |
 ధర్మం చ సజ్కామయితుం కృష్ణాయామనుజేషు చ || ౨౨.౩౧||
 యోగ్యతాక్రమతో విష్ణురిచ్చయేత్థమచీక్ష్మపత్ |
 ఏధమానద్విల్. ఇత్యేవ విష్ణోర్నామ హి వైదికమ్ || ౨౨.౩౨||
 చ్ఛీఘ్రిం! స్వయోగ్యతాయా అధికధర్మజ్ఞానాదిజం ఫలమ్ |
 భీష్మద్రోణామ్భికేయాదేః పార్థేష్వేవ నిధాపితుమ్ || ౨౨.౩౩||
 పునశ్చ పాపవృద్ధ్యర్థమజో దుర్యోధనాదిషు |
 వ్యాసోఽమిభికాసుతం ప్రాహ పార్థా మేఽభ్యధికం ప్రియాః |
 తేషాం ప్రవాసనం బైవ ప్రియం న మమ సర్వథా || ౨౨.౩౪||
 ఇతి దుర్యోధనాదీనాం పాపవృద్ధ్యర్థమేవ సః |
 ప్రియా ఇత్యేవ కథనాత్పాణ్డవానాం శుభోన్నతేః || ౨౨.౩౫||
 గురుత్వాద్భిమనేనస్య క్షమా ద్యూతేఽర్జునాదినామ్ |
 నాతిధర్మస్వరూపోఽత్ర ధర్మో భీమే నిరౌపధః || ౨౨.౩౬||
 ద్రౌపద్యా అప్యతిక్లేశాత్క్షమా ధర్మో మహానభూత్ |
 సా హిభీమమనో వేద న కార్యః శాప ఇత్యలమ్ || ౨౨.౩౭||
 తస్మాద్వ్యథాయోగ్యతయా హరిణా ధర్మవర్ధనమ్ |
 కృతం తత్రాసన్నిధానకారణం కేశవోఽబ్రవీత్ || ౨౨.౩౮||
 సాల్వం శ్రుత్వా సమాయాతం రౌగ్మిణీయాదయో మయా |

ప్రస్థాపితా హి భవతాం సకాశాత్తే యయుః పురీమ్ |

తదా సాల్వోఽపి సౌభేన ద్వా రకామర్దయద్భుశమ్ || ౨౨.౩౯ ||

ప్రద్యుమ్న ఆశు నిరగాదథ సర్వస్వైరస్వైశ్చ యాదవగణైః సహితోఽనుజైశ్చ |

సాల్వోఽవగమ్య తనయం మమ తద్విమానాత్పాపోఽవరుహ్య రథమారుహదత్ర యోధుమ్ || ౨౨.౪౦ ||

కృత్వా సుయుద్ధమమునా మమ పుత్రకోఽసావస్త్రాణి తస్య వినివార్య మహాస్త్రజాలైః |

దత్తం మయా శరమమోఘమథాఽదదే తం హస్తుం నృపం కృతమత్స్త్వశ్శ్రోణోద్వచః ఖే || ౨౨.౪౧ ||

నారాయణేన హి పురా మనసాఽభిక్లుప్తం కృష్ణావతారముపగమ్య నిహన్మి సాల్వమ్ |

ఇత్యేవ తేన హరిణాఽపి స భార్గవేణ విద్రావితో న నిహతః స్వమనోనుసారాత్ || ౨౨.౪౨ ||

వధ్యస్త్యయా నహి తతోఽయమయం చ బాణశ్చక్రా యుధస్య దయితో నితరామమోఘః |

మా ముఞ్చ తేన తమిమం వినివర్తయేఽహం సాల్వం హృది స్థిత ఇతీరితమీరణేన || ౨౨.౪౩ ||

ఘ్నీఘ్నవిజ్రాత్యా వచః స పవనస్య శరం త్వమోఘం సజ్జహౌ ఆశు స చ సాల్వపతిః స్వసౌభమ్ |

ఆరుహ్య బాలకలహేన కిమత్ర కార్యం కృష్ణేన సగ్ధర ఇతి ప్రయయా స్వదేశమ్ || ౨౨.౪౪ ||

ప్రద్యుమ్న సామ్పగదసారణచారుదేష్టాః సేనాం నిహత్య సహ మన్త్రిగణైస్తదీయామ్ |

ఆహ్లాదినః స్వపురమాయురప్యహం చ తత్రాగమం సపది తైః శ్రుతవానశేషమ్ || ౨౨.౪౫ ||

యస్మిఞ్చాచరే కరగతే విజయో ధ్రువః స్యాన్మత్తేజసా తదనుసక్తహణాత్సుతాన్మే |

యాతం నిశమ్య రిపుమాత్మపురీం చ భగ్నాం దృష్టైవ తేన తదనుబ్రజనం కృతం మే || ౨౨.౪౬ ||

తం సాగరోపరిగసౌభగతం నిశామ్య ముక్తే చ తేన మయి శస్త్రమహాస్త్రవర్షే |

తం సన్నివార్య తు మయా శరపూగవిధో మయా యుయోజ మయి పాపతమః స సాల్వః || ౨౨.౪౭ ||

తాః క్రీడయా క్షణమహం సమరే నిశామ్య జ్ఞానాస్తతః ప్రతివిధూయ బహుంశ్చ దైత్యాన్
|

హత్వాఽశు తం చ గిరివర్షిణమాశు సౌభం వార్ధౌ న్యపాతయమరీన్ద్రవిభిన్నబన్ధమ్ ||
౨౨.౪౮||

తం స్యన్దనస్థితమథో విభుజం విధాయ బాణేన తద్రథవరం గదయా విభిద్య |
చక్రేణ తస్య చ శిరో వినికృత్య ధాతుశర్వాదిభిః ప్రతినుతః స్వపురీమగాం చ ||
౨౨.౪౯||

తస్మాదిదం వ్యసనమాస హి విప్రకర్షాన్మే కార్యతస్త్వితి నిగద్య పునశ్చ పార్థాన్ |
కృష్ణాం చ సాన్వయితుమత్ర దినాన్యవాస సత్యా చ సోమకసుతామనుసాన్వయన్తీ ||
౨౨.౫౦||

పాణ్డవానాం చ యా భార్యాః పుత్రా అపి హి సర్వశః |
అన్వేవ పాణ్డవాన్ యాతా వనమత్రైవ చ స్థితాః || ౨౨.౫౧||

ధృష్టద్యుమ్నస్తతః కృష్ణాం సాన్వయిత్యైవ కేశవమ్ |
ప్రణమ్య సమనుజ్ఞాతో భాగినేయైః పురం యయా || ౨౨.౫౨||

ధృష్టకేతుశ్చ భాగినీం కాశిరాజః సుతామపి |
పురం యయతురాదాయ కున్త్యైవాన్యాః సహ స్థితాః || ౨౨.౫౩||

పార్వతీ నకులస్యాఽసీద్భార్య పూర్వం తిలోత్తమా |
పూరోక్షే వైవ యమయోర్భార్యే కున్త్యా హివారితాః || ౨౨.౫౪||

సుభద్రామభిమన్యుం చ రథమారోప్య కేశవః |
పాణ్డవానభ్యనుజ్ఞాయ సభార్యః స్వపురీం యయా || ౨౨.౫౫||

చ్చిచ్ఛిక్ష్ కఞ్చిత్కాలం ద్రౌపదేయా ఉష్య పాశ్చాలకే పురే |
యయుర్ద్వారవతీమేవ తత్రోఘః కృష్ణలాల్. ఇతాః || ౨౨.౫౬||

తతః పరం ధర్మరాజో నిర్విణ్ణః స్వకృతేన హ |
భ్రాతృభార్యపదే కృష్ణాం స్థాపయామాస సర్వదా || ౨౨.౫౭||

ఊషుర్వనే చ తే పార్థా మునిశేషాన్నభోజనః |
భుక్తవత్స్వేవానుజేషు భుక్త్యై రాజా యుధిష్ఠిరః || ౨౨.౫౮||

అలఙ్ఘ్యత్వాత్తదాజ్ఞాయా అనుజాః పూర్వభోజనః |
తస్యానన్తరమేవైకా భుక్త్యై సా పార్షతాత్మజా || ౨౨.౫౯||

ఏవం సదా విష్ణుపరాయణానాం తత్ప్రాపణానైకభుజాం ప్రయాతః ।
 సం వత్సరస్తత్ర జగాద కృష్ణా భీమాజ్ఞయా ధర్మరాజం సువేత్తీ ॥ ౨౨.౬౦॥
 అతిమార్దవయుక్తత్వాద్ధర్మరాజశ్చతుర్దశే ।
 అపి వర్షే గురుభయాద్రాజ్యం నేచ్ఛేదితి ప్రభుః ।
 మారుతిః ప్రేషయామాస కృష్ణాం ప్రస్తావహాతవే ॥ ౨౨.౬౧॥
 క్షమా సర్వత్ర ధర్మో న పాపహేతుశ్చ దుర్జనే ।
 రాజ్ఞాం సామర్థ్యయుక్తానామితి సం స్థాప్య శాస్త్రతః ॥ ౨౨.౬౨॥
 హత్వా చతుర్దశే వర్షే ధార్తరాష్ట్రానరాజ్యదాన్ ।
 కర్తుం రాజ్యం పురో గన్తా భవానీత్యగ్రజేన హ ॥ ౨౨.౬౩॥
 కారయన్ సత్యశపథం వివాదస్య క్రమేచ్ఛయా ।
 ఆదిశత్ప్రథమం కృష్ణాం భీమః సా నృపమబ్రవీత్ ॥ ౨౨.౬౪॥
 నైవ క్షమా కుజనతాసు నృపస్య ధర్మస్తాం త్వం వృథైవ ధృతవాససి సర్వకాలమ్ ।
 ఇత్యుక్త ఆహ నృపతిః పరమా క్షమైవ సర్వత్ర తద్విధృతమేవ జగత్సమస్తమ్ ॥
 ౨౨.౬౫॥
 కర్తా చ సర్వజగతః సుఖదుఃఖయోర్హి నారాయణస్తదనుదత్తమిహాస్య సర్వమ్ ।
 తస్మాన్న కోపవిషయోఽస్తి కుతశ్చ కశ్చిత్తస్మాత్క్షమైవ సకలేషు పరోఽస్య ధర్మః ॥
 ౨౨.౬౬॥
 చ్ఛ్చి ఇత్యుక్తవస్తం నృపమాహ పార్వతీ యది క్షమా సర్వనరేషు ధర్మః ।
 రాజ్ఞా నకృత్యం నచ లోకయాత్రా భవేజ్జగత్కాపురుషైర్విసశ్యేత్ ॥ ౨౨.౬౭॥
 సత్యం చ విష్ణుః సకలప్రవర్తకో రమావిరిఞ్చోశపురస్సరాశ్చ ।
 కాష్ఠాదివత్తద్వశగాః సమస్తాస్తథాఽపి న వ్యర్థతా పౌరుషస్య ॥ ౨౨.౬౮॥
 తదాజ్ఞయా పురుషశ్చేష్టమానశ్చేష్టానుసారేణ శుభాశుభస్య ।
 భోక్తా న తచేష్టప్తితమన్యథా భవేత్కర్తా తస్మాత్పురుషోఽప్యస్య వశ్యః ॥ ౨౨.౬౯॥
 వృథా యది స్యాత్పౌరుషం కస్య హేతోర్విధిర్నిషేధశ్చ సమస్తవేదగః ।
 విధేర్నిషేధస్య చ నైవ గోచరః పుమాన్ యది స్యాద్భవతో హి తా హారేః ॥ ౨౨.౭౦॥
 తేనైవ లేపశ్చ భవేదముష్య పుణ్యేన పాపేన చ నైవ చాసౌ ।
 లిప్యోత తాభ్యాం పరమస్వతన్త్రః కర్తా తతః పురుషోఽప్యస్య వశ్యః ॥ ౨౨.౭౧॥
 ఇతిరితో ధర్మజః కృష్ణయైవ నిరుత్తరత్వం గమితస్వభర్త్యయత్ ।

కుతర్కమాశ్రిత్య హరేరపి త్వమస్వాతస్త్వం సాధయసీతి చోక్తాః ॥ ౨౨.౭౨॥

ఛలేన తేన ప్రతిభర్త్వితా సా క్షమాపయామాస నృపం యతః స్త్రీ ।

వాచాల్. అతా నాతితరాం హి శోభతే స్త్రీణాం తతః ప్రాహ వృకోదరస్తమ్ ॥ ౨౨.౭౩॥

రాజన్ విష్ణుః సర్వకర్తా నచాన్యస్తత్తన్త్రమేవాన్యదసౌ స్వతస్త్వః ।

తథాఽపి పుం సా విహితం స్వకర్మ కార్యం త్యాజ్యం చాన్యదత్సన్తయత్నాత్ ॥ ౨౨.౭౪॥

ప్రత్యక్షమేతత్పురుషస్య కర్మ తేనానుమేయా ప్రేరణా కేశవస్య ।

స్వకర్మ కృత్వా విహితం హి విష్ణునా తత్ప్రేరణేత్యేవ బుధోఽనుమన్యతే ॥ ౨౨.౭౫॥

తేనైతి సమ్యగ్గతిమస్య విష్ణోర్జనోఽశుభో దైవమిత్యేవ మత్వా ।

హిత్వా స్వకం కర్మ గతిం చ తామసీం ప్రయాతి తస్మాత్కార్యమేవ స్వకర్మ ॥ ౨౨.౭౬॥

జ్ఞాతవ్యం చైవాన్య విష్టోర్వశత్వం కర్తవ్యం చైవాఽత్మనః కార్యకర్మ ।

ప్రత్యక్షేషా కర్తృతా జీవసం స్థా తథాఽగమాదనుమానాచ్చ సర్వమ్ ॥ ౨౨.౭౭॥

విష్టోర్వశే తన్న హేయం ద్వయం చ జానన్ విద్వాన్ కురుతే కార్యకర్మ ।

తత్ప్రేరకం విష్ణుమేవాభిజానన్ భవేత్ప్రమాణత్రితయానుగామి ॥ ౨౨.౭౮॥

చ్చిచ్ఛి పూర్ణం ప్రమాణం తత్త్రయం చావిరోధేవైకత్తస్థం తత్త్రయం చావిరోధి ।

పుథజ్ఞుధ్యం చాప్రమాణం విరోధి స్యాత్తత్తస్మాత్త్రయమేకత్త కార్యమ్ ॥ ౨౨.౭౯॥

అజ్ఞః ప్రత్యక్షం త్వపహాయైవ దైవం మత్వా కర్తృస్వాత్మకర్మ ప్రజహ్యోత్ ।

విద్వాన్ జీవం విష్ణువశం విదిత్వా కరోతి కర్తవ్యమజన్త్రమేవ ॥ ౨౨.౮౦॥

స్వభావాఖ్యా యోగ్యతా యా హరాఖ్యా యాఽనాదిసిద్ధా సర్వజీవేషు నిత్యా ।

సా కారణం తత్ప్రృథమం తు ద్వితీయమనాది కర్తౌవ తథా తృతీయః ।

జీవప్రయత్నః పౌరుషాఖ్యస్తదేతత్త్రయం విష్టోర్వశగం సర్వదైవ ॥ ౨౨.౮౧॥

స కస్యచిన్న వశే వాసుదేవః పరాత్పరః పరమోఽసౌ స్వతస్త్వః ।

హతశ్చాసౌ తారతమ్యస్థితో హి బ్రహ్మణమారభ్య కలిశ్చ యావత్ ।

హతాచ్చ కర్మాణి భవన్తి కర్మజో యతోఽి యతోఽి హతకర్మప్రయోక్తా ॥ ౨౨.౮౨॥

వినా యత్నం న హతో నాపి కర్మ ఫలప్రదౌ వాసుదేవోఽఖిలస్య ।

స్వాతస్త్వశక్తేర్వినియామకో హి తథాఽప్యేతాన్ సోఽప్యపేక్ష్యేవ యుజ్ఞోత్ ॥ ౨౨.౮౩॥

ఏతానపేక్ష్యేవ ఫలం దదానీత్సన్వైవ సజ్కుల్ప ఇతి స్వతస్త్వతా ।

నాస్యాపగచ్ఛేత్స హి సర్వశక్తిర్నాశక్తతా క్వవిదస్య ప్రభుత్వాత్ ॥ ౨౨.౮౪ ॥

తస్మాత్కార్యం తేన క్లృప్తం స్వకర్మ తత్పూజార్థం తేన తత్ప్రాప్తిరేవ ।

అతోఽన్యథా నిరయః సర్వథా స్యాత్స్వకర్మ విప్రస్య జపోపదేశౌ ।

విష్ణోర్ముఖాద్విప్రజాతిః ప్రవృత్తా ముఖోత్థితం కర్మ తేనాస్య సోఽదాత్ ॥ ౨౨.౮౫ ॥

బాహోర్జాతః క్షత్రియస్తేన బాహోః కర్మాస్య పాపప్రతివారణం హి ।

ప్రవర్తనం సాధుధర్మస్య చైవ ముఖస్య బాహోర్జాతసామీప్యతోఽన్యః ।

జపోపదేశౌ క్షత్రియస్యాపి విష్ణుశ్చక్రే ధర్మో యజ్ఞకర్మాపి విప్రే ॥ ౨౨.౮౬ ॥

వైశ్యో యస్మాదురుజస్తేన తస్య ప్రజావృద్ధిస్తజ్జకర్మైవ ధర్మః ।

తస్మాదృశ్యాత్థానవరాణాం చ వృద్ధిః కరోరూర్వోః సన్నికృష్టత్వహేతోః ।

వారాత్మకం కర్మ ధర్మం చకార విష్ణుస్తస్యైవాజ్ఞీజః శూద్ర ఉక్తః ॥ ౨౨.౮౭ ॥

గతిప్రధానం కర్మ శుశ్రూషణాఖ్యం సాదృశ్యతో హస్తపదోస్తథైవ ।

హస్తోద్భవం కర్మ తస్యాపి ధర్మః సంతానవృద్ధిశ్చ సమీపగత్వాత్ ॥ ౨౨.౮౮ ॥

చీచ్ఛి భుజావురో హృదయం యద్బలస్య జ్ఞానస్య చ స్థానమతో నృపాణామ్ ।

బలం జ్ఞానం చోభయం ధర్మ ఉక్తః పాణౌ కృతీనాం కౌశలం కేవలం హి ।

తస్మాత్పాణ్యోరూరుపదోరుపస్థితేర్విటూచ్ఛద్రకౌ కర్మణాం కౌశలేతో ॥ ౨౨.౮౯ ॥

ప్రాధాన్యతో ధర్మవిశేష ఏష సామాన్యతః సర్వమేవాఖిలానామ్ ।

వయం హి దేవాస్తేన సర్వం హి కర్మ ప్రాయేణ నో ధర్మతామేతి శశ్వత్ ॥ ౨౨.౯౦ ॥

ఏతైర్ధర్మైర్విష్ణునా పూర్వక్లుప్తైః సర్వైర్వర్ణైర్విష్ణురేవాభిపూజ్యః ।

తద్భక్తిరేవాఖిలానాం చ ధర్మో యథాయోగ్యం జ్ఞానమస్యాపి పూజా ॥ ౨౨.౯౧ ॥

పితా గురుః పరమం దైవతం చ విష్ణుః సర్వేషాం తేన పూజ్యః స ఏవ ।

తద్భక్తత్వాద్దేవతాశ్చాభిపూజ్యా విశేషతస్మేషు యేఽత్యన్తభక్తాః ॥ ౨౨.౯౨ ॥

సమూచితో వాసుదేవః స ముక్తిం దద్యాదేవాపూజితో దుఃఖమేవ ।

స్వతన్త్రత్వాత్సుఖదుఃఖప్రదోఽసౌ నాన్యః స్వతన్త్రద్వశా యత్సమస్తాః ॥ ౨౨.౯౩ ॥

స్వతన్త్రత్వాత్సుఖసజ్ఞానశక్తిపూర్వైర్గుణైః పూర్ణ ఏషోఽఖిలైశ్చ ।

స్వతన్త్రత్వాత్సర్వదోషోజ్ఞితశ్చ నిస్సీమశక్తిర్హి యతః స్వతన్త్రః ॥ ౨౨.౯౪ ॥

దోషాస్సుష్టా గుణపూర్తౌ చ శక్తిర్నిస్సీమత్వాద్విద్యతే తస్య యస్మాత్ ।

ఏవం గుణైరఖిలైశ్చాపి పూర్ణో నారాయణః పూజ్యతమః స్వధర్మైః ।

అస్మాకం యతేన నాతిక్షమైవ ధర్మో దుష్టానాం వారణం హ్యేవ కార్యమ్ ॥ ౨౨.౯౫ ॥

హన్యాద్దుష్టాన్ యః క్షత్రియః క్షత్రియాంశ్చ విశేషతో యుద్ధగతాన్ స్మరన్ హరిమ్ |
స్వబాహువీర్యేణ చ తస్య బాహూ చైతన్యమాత్రో భవతః సదేహౌ || ౨౨.౯౬ ||

పాపాధికాంశ్చైవ బలాధికాంశ్చ హత్వా ముక్తావధికానన్దవృద్ధిః |
ప్రీతిశ్చ విష్ణోః పరమైవ తత్ర తస్మాద్ధన్వవ్యాః పాపినః సర్వథైవ || ౨౨.౯౭ ||

యే త్వక్షధూర్తా గ్రహణం గతా వా పాపాస్తేఽన్యైర్హతసీయాః స్వదోర్భ్యామ్ |
రాజానం వా రాజపుత్రం తథైవ రాజానుజం వాఽభియాతం నిహన్యాత్ || ౨౨.౯౮ ||

రాజ్ఞః పుత్రోఽప్యకృతోద్వాహకో యః స ఘాతసీయో న స్వయం వధ్య ఏవ |
క్రూరం చాన్యధర్మయుక్తం పరైస్తప్త్రసాధనీయం క్షత్రియైర్న స్వకార్యమ్ |
చ్ఛీఘ్రిణి ఏవం ధర్మో విహితో వేద ఏవ వాక్యం విష్ణోః పశ్చురాత్రేషు తాదృక్ ||
౨౨.౯౯ ||

అక్షద్యూతం నికృతిః పాపమేవ కృతం త్వయా గర్హితం సౌభలేన |
న కుత్రచిద్విధిరస్మాస్మి తేన న తద్దత్తం ద్యూతహృతం వదన్తి || ౨౨.౧౦౦ ||
భీతేన దత్తం ద్యూతదత్తం తథైవ దత్తం కామిన్యై పునరాహార్యమేవ |
ఏవం ధర్మః శాశ్వతో వైదికో హి ద్యూతే స్త్రియాం నాల్పమాహార్యమాహుః ||
౨౨.౧౦౧ ||

యద్యేషాం వై భోగ్యమల్పం తదీయం భోగేన తద్బంధుభిస్తచ్చ హార్యమ్ |
నివారణే పురుషస్య త్వశక్తైస్తద్రాజ్యం న పునరాహార్యమేవ || ౨౨.౧౦౨ ||
త్వం ధర్మనిత్యశ్చాగ్రజశ్చేతి రాజన్మతేఽనుజ్ఞాం న మయా తత్కృతం చ |
దాతాస్యనుజ్ఞాం యది తాన్నిహత్య త్వయ్యేవ రాజ్యం స్థాపయామ్యద్య సమ్యక్ ||
౨౨.౧౦౩ ||

సత్యం పాపేష్యపి కర్తుం యదీచ్ఛా తథాఽపి మాసా ద్వాదశః నః ప్రయాతాః |
వేదప్రామాణ్యాద్వత్సరాస్తే హి మాసైః సహస్రాబ్దం సత్రముక్తం నరాణామ్ |
అజ్ఞాతమేకం మాసముష్యాఽథ శత్రూన్నిహత్య రాజ్యం ప్రతిపాలయామః ||
౨౨.౧౦౪ ||

మా మిత్రాణాం తాపకస్త్యం భవేథాస్తథాఽమిత్రాణాం నన్దకశ్చైవ రాజన్ |
జ్వలన్సారీణాం మూర్ధ్ని మిత్రాణి నిత్యమాహ్లాదయన్ వాసుదేవం భజస్య ||
౨౨.౧౦౫ ||

స్వతన్త్రత్వం వాసుదేవస్య సమ్యక్ప్రత్యక్షతో దృశ్యతే హ్యద్య రాజన్ |

యస్మాత్కృష్ణో వ్యజయచ్ఛుక్లూరదీన్ జరాసుతాదీన్ కాదివరైరజేయాన్ ||
౨౨.౧౦౬ ||

బ్రహ్మదీనాం ప్రకృతేస్తద్వశత్యం దృష్టం హి నో బహుశో వ్యాసదేహే |
పారాశర్కో దివ్యదృష్టిం ప్రదాయ స్వాతస్త్వం నోఽదర్శయత్పర్యతోకే || ౨౨.౧౦౭ ||

తస్మాద్రాజన్నభినిర్యాహి శత్రూన్ హస్తుం సర్వాన్ భోక్తుమేవాధిరాజ్యమ్ |
ఏవञ్చ తే కీర్తిధర్మా మహాన్తౌ ప్రాప్యౌ రాజన్ వాసుదేవప్రసాదాత్ || ౨౨.౧౦౮ ||

ఏవముక్తోఽబ్రవీద్భీమం ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః |
త్రయోదశాబ్ధస్యాస్తేఽహం కుర్యామేవ త్వదీరితమ్ || ౨౨.౧౦౯ ||

సత్యమేతన్న సన్దేహః సత్యేనాఽత్మానమాలభే |
లోకాపవాదభీరుం మాం నాతోఽన్యద్వక్తుమర్హసి || ౨౨.౧౧౦ ||

చ్చిచ్ఛివ్ తుదనే చాతివాచా మాం యద్యేవం భీమ మాం వదేః |
తదైవ మేఽత్యయః కారో హస్తవ్యాశ్చైవ శత్రవః |
నైతాద్మశైరిదాసిం తు వాక్యైర్బాధితుమర్హసి || ౨౨.౧౧౧ ||

భీష్మద్రోణాదయోఽస్త్రజ్ఞా నివార్యాశ్చ కథం యుధి |
పూజ్యాస్తే బాహుయుద్ధేన న నివార్యాః కథञ్చన || ౨౨.౧౧౨ ||

అస్త్రాణి జానన్నపి హి న ప్రయోజయసి క్వచిత్ |
తస్మాద్దైవ గన్తవ్యం విజ్ఞాతాస్త్రే ధనజ్ఞయే || ౨౨.౧౧౩ ||

ఇత్యుక్తో భీమసేనస్తు సేహభక్తభయాత్తతః |
నోవాచ కిञ్చద్వచనం స్వాభిప్రేతమవాప్య చ || ౨౨.౧౧౪ ||

అభిప్రాయో హి భీమస్య నిశ్చయేన త్రయోదశే |
యుధిష్ఠిరస్య రాజ్యార్థం గమనార్థే ప్రతిశ్రవః |

అన్యథాఽతిమృదుత్వాత్స న గచ్ఛేద్భిన్నధీః పరైః || ౨౨.౧౧౫ ||

కృతకృత్యే తథా భీమే స్థితే ధర్మాత్మణో హి సః |
భీష్మద్రోణాదివిజయః కథం స్యాదిత్యచిన్తయత్ || ౨౨.౧౧౬ ||

నివారణం గురూణాం హి భీమ ఇచ్ఛతి న క్వచిత్ |
తస్మాత్తే హ్యర్హునేనైవ నివార్యా ఇత్యచిన్తయత్ || ౨౨.౧౧౭ ||

ఆపద్యేవ హి భీమస్తాన్నివారయతి నాన్యథా |
ఏవం చిన్తానమావిష్టం విజ్ఞాయైవ యుధిష్ఠిరమ్ || ౨౨.౧౧౮ ||

సర్వజ్ఞః సర్వశక్తిశ్చ కృష్ణద్వైపాయనోఽగమత్ |
 నృపతిం బోధయామాస చింతావ్యాకులమానసమ్ || ౨౨.౧౧౯ ||
 ఇమం మన్తం వదిష్యామి యేన జేష్యతి ఫల్గునః |
 భీష్మద్రోణాదికాన్ సర్వాన్ తం త్వం వద ధనన్జయే || ౨౨.౧౨౦ ||
 ఇత్యుక్త్వైవావదన్మన్తం సర్వదైవతదృష్టిదమ్ |
 న స్వయం హ్యవదత్పార్థే ఫలాధిక్యం యతో భవేత్ || ౨౨.౧౨౧ ||
 చ్చిచ్ఛి! భీష్మద్రోణాదివిజయ ఏతావద్వీర్యమేవ హి |
 అలం నాతోఽధికం కార్యమేతావద్యోగ్యమస్య చ |
 ఫల్గునస్యేతి భగవాన్న స్వయం హ్యవదన్మనుమ్ || ౨౨.౧౨౨ ||
 గతే వ్యాసే భగవతి సర్వజ్ఞే సర్వకర్తరి |
 ధర్మరాజోఽదిశన్మన్తం ఫల్గునాయ రహస్యముమ్ || ౨౨.౧౨౩ ||
 తమాప్య ఫల్గునో మన్తం యయా జ్యేష్ఠా ప్రణమ్య చ |
 యమజౌ చ సమాశ్లిష్య గిరిమేవేన్ద్రకీలకమ్ |
 తపశ్చవార తత్రస్థః శక్కురస్థం హరిం స్మరన్ || ౨౨.౧౨౪ ||
 షణ్మాసేఽతిగతేఽపశ్యన్మాకం నామాసురం గిరౌ |
 వరాహరూపమాయాతం వధార్థం ఫల్గునస్య చ || ౨౨.౧౨౫ ||
 తం జ్ఞాత్వా ఫల్గునో వీరః సజ్యం కృత్వా తుగాణ్డివమ్ |
 చిక్షేప వజ్రసమితాం స్తత్కాయే సాయకాన్ బహూన్ || ౨౨.౧౨౬ ||
 కిరాతరూపస్తమను సభార్యశ్చ త్రియమ్భకః |
 స మమార హతస్తాభ్యాం దానవః పాపచేతనః || ౨౨.౧౨౭ ||
 తేనోక్తోఽసౌ మయైవాయం వరాహోఽనుగతోఽద్య హి |
 తమవిధ్యో యతస్త్వం హి తద్యుద్ధ్యస్వ మయా సహ || ౨౨.౧౨౮ ||
 ఇత్యుక్తః ఫల్గునః ప్రాహ తిష్ఠ తిష్ఠ న మోక్ష్యసే |
 ఇత్యుక్త్వా తావుభౌ యుద్ధం చక్రతుః పురుషర్షభౌ || ౨౨.౧౨౯ ||
 తత్రాఖిలాని చాస్త్రాణి ఫల్గునస్యౌగ్రసచ్ఛివః |
 తతోఽర్జునస్తు గాణ్డివం సమాదాయాభ్యతాడయత్ || ౨౨.౧౩౦ ||
 తదప్యగ్రసదేవాసౌ ప్రహసన్ గిరిశస్తదా |
 బాహుయుద్ధం తతస్త్రాస్వసీత్తయోః పురుషసిం హయోః || ౨౨.౧౩౧ ||

పిణ్డీకృత్య తతో రుద్రశ్చిక్షేపాథ ధనజ్ఞాయమ్ |
 మూర్ఛాఘమవాప మహతీం ఫల్గునో రుద్రపీడితః || ౨౨.౧౩౨||
 చిచ్ఛిషి! పూర్వం సమ్రార్థయామాస శక్కురో గరుడధ్వజమ్ |
 అవరాణాం వరం మత్తో యేషాం త్వం సమ్ప్రయచ్ఛసి |
 అజేయత్వం ప్రసాదాత్తే విజేయాః స్యుర్మయాఽపి తే || ౨౨.౧౩౩||
 ఇత్యుక్తః ప్రదదౌ విష్ణురుమాధీశాయ తం వరమ్ |
 తేనాజయచ్ఛేతవాహం గిరిశో రణమధ్యగమ్ || ౨౨.౧౩౪||
 కేవలాన్ వైష్ణవాన్మత్త్రాన్ వ్యాసః పార్థాయ నో దదౌ |
 ఏతావతాఽలం భీష్మాదేర్ణయార్థమితి చిద్ధనః || ౨౨.౧౩౫||
 కేవలైర్వైష్ణవైర్మత్త్రైః స్వదత్తైర్విజయావహైః |
 అతివృద్ధస్య పార్థస్య దర్పః స్యాదిత్యచింతయత్ || ౨౨.౧౩౬||
 పార్థః సంజ్ఞామవాప్యాథ జయార్థ్యారాధయచ్ఛివమ్ |
 వ్యాసోదితేన మన్త్రేణ తాని పుష్పాణి తచ్చిరః || ౨౨.౧౩౭||
 ఆరుహన్ స తు తం జ్ఞాత్వా రుద్ర ఇత్యేవ ఫల్గునః |
 నమశ్చక్రే తతః ప్రాదాదస్త్రం పాశుపతం శివః || ౨౨.౧౩౮||
 అస్త్రం తద్విష్ణుదైవత్యం సాధితం శక్కురేణ యత్ |
 తస్మాత్పాశుపతం నామ స్వాన్యస్త్రాణ్యపరే సురాః |
 దదుస్తదైవ పార్థాయ సర్వే ప్రత్యక్షగోచరాః || ౨౨.౧౩౯||
 ఇన్ద్రోఽరునం సమాగమ్య ప్రాహ ప్రితోఽస్మి తేఽనఘ |
 రుద్రదేహస్థితం బ్రహ్మ విష్ణ్వాఖ్యం తోషితం త్వయా |
 తేన లోకం మమాఽగచ్ఛ ప్రేషయామి రథం తవ || ౨౨.౧౪౦||
 ఇత్యుక్త్వా ప్రయయావిన్ద్రస్తద్రథేన చ మాతలిః |
 ఆయాత్పార్థస్తమారుం హ్య యయౌ తాతనివేశనమ్ || ౨౨.౧౪౧||
 పూజితో దైవతైః సర్వైరిన్ద్రేణైవ నివేశితః |
 తేన సార్థముపాసీదత్తస్మిన్నైన్ద్రే వరాసనే || ౨౨.౧౪౨||
 ప్రీత్యా సమాశ్లిష్య కురుప్రపీరం శక్రో ద్వితీయాం తనమాత్మనః సః |
 చీచ్ఛిషి! ఈక్షన్ముఖం తస్య ముమోద సోఽపి హుళ్యవాస తస్మిన్ వత్సరాన్ పఞ్చా లోకే ||
 ౨౨.౧౪౩||

అస్మాణి తస్మా అదిశత్స వాసవో మహాన్ని దివ్యాని తదోర్వశీ తమ్ ।
 సమ్ప్రాప్య భావేన తు మానుషేణ మాతా కులస్యేతి నిరాకృతాఽభూత్ ॥ ౨౨.౧౪౪॥
 షణ్ణో భవేత్యేవ తయాఽభిశప్తే పార్థే శక్రోఽనుగ్రహం తస్య చాదాత్ ।
 సం వత్సరం షణ్ణరూపీ చరస్వ న షణ్ణతా తే భవతీతి ధృష్టుః ॥ ౨౨.౧౪౫॥
 తతోఽవసత్పాణ్ణవేయో గాన్ధర్వం వేదమభ్యసన్ ।
 గన్ధర్వాచ్చిత్రసేనాత్తు తథాఽస్మాణి సురేశ్వరాత్ ॥ ౨౨.౧౪౬॥
 సుభద్రయాఽభిమన్యునా సహ స్వకాం పురం గతః ।
 జనార్దనోఽత్ర సం వసన్ కదాచిదిత్థమైక్షత ॥ ౨౨.౧౪౭॥
 మయా వరో హి శమ్భవే ప్రదత్త ఆస పూర్వతః ।
 వరం గ్రహీష్య ఏవ తే సకాశతో విమోహయన్ ॥ ౨౨.౧౪౮॥
 “త్వామారాధ్య తథా శమ్భో గ్రహీష్యామి వరం సదా ।
 ద్వాపరాదౌ యుగే భూత్వా కలయా మానుషాదిషు” (౭౩) ॥ ౨౨.౧౪౯॥
 ఇతి వాక్యమృతం కర్తుమభిప్రాయం విజజ్ఞషీ ।
 ప్రీత్యర్థం వాసుదేవస్య రుగ్మిణీ వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౨౨.౧౫౦॥
 “జాతేఽపి పుత్రే పుత్రార్థం సా హి వేద మనోగతమ్ ।
 పుత్రో మే బలవాన్ దేవ స్యాత్సర్వాస్త్రవిదుత్తమః” ॥ ౨౨.౧౫౧॥
 ఇత్యుక్తో భగవాన్ దేవ్యా సమ్మోహోయ సురద్విషామ్ ।
 యయౌ సుపర్ణమారుహ్యా స్వీయం బదరికాశ్రమమ్ ॥ ౨౨.౧౫౨॥
 “ఏష మోహం సృజామ్యాశు యో జనాన్మోహయిష్యతి ।
 త్వం చ రుద్ర మహాబాహో మోహశాస్త్రాణి కారయ ॥ ౨౨.౧౫౩॥
 అతత్థ్యాని వితత్థ్యాని దర్శయస్వ మహాభుజ ।
 (౭౩) పద్మపురాణ ౬.౭౧.౧౦౬
 చీప్స్విఇ.ప్రకాశం కురు చాఽత్మానమప్రకాశం చ మాం కురు ॥ ౨౨.౧౫౪॥
 అహం త్వాం పూజయిష్యామి లోకసమ్మోహనోత్సుకః ।
 తమోఽనురా నాన్యథా హియాన్తీత్యేతన్మతం మమ” ॥ ౨౨.౧౫౫॥
 ఇత్యుక్తవచనం పూర్వం కేశవేన శివాయ యత్ ।
 తత్సత్యం కర్తుమాయాతం కృష్ణం బదరికాశ్రమమ్ ।

సర్వజ్ఞా మునయః సర్వే పూజయాఞ్చక్రీరే ప్రభుమ్ ॥ ౨౨.౧౫౬ ॥

రాత్రౌ కృష్ణే మునిమధ్యే నివిష్టే ఘణ్ణాకరః కర్ణనామా పిశాచౌ ।

సమాయాతాం గిరిశేన ప్రదిష్టౌ కృష్ణం ద్రష్టుం ద్వారకాం గన్తుకామౌ ॥ ౨౨.౧౫౭ ॥

తౌ దృష్ట్వా మునిమధ్యస్థం కేశవం తదబోధతః ।

కృత్వా స్వజాతిచేష్టాశ్చ ధ్యానేనైసమపశ్యతామ్ ॥ ౨౨.౧౫౮ ॥

దృష్ట్వా హృది స్థితం తం తు కౌతూహలసమన్వితౌ ।

స్తుత్వా భక్త్యా ప్రణామం చ బహుశశ్చక్రతుః శుభౌ ॥ ౨౨.౧౫౯ ॥

తయోః ప్రసన్నో భగవాన్ స్పృష్ట్వా గన్ధర్వసత్తమా ।

చకార క్షణమాత్రేణ దివ్యరూపస్వరాన్వితౌ ॥ ౨౨.౧౬౦ ॥

తాభ్యాం పునర్పుత్రగీతసం స్తవైః పూజితః ప్రభుః ।

యయౌ కైలాసమద్రీశం చకారేవ తపోఽత్ర చ ॥ ౨౨.౧౬౧ ॥

స్వీయానేవ గుణాన్ విష్ణుర్భుజ్జాన్ (యుజ్జాన్)నిత్యేన శోచిషా ।

శార్వం తపః కరోతీవ మోహయామాస దుర్జనాన్ (౭౪) ॥ ౨౨.౧౬౨ ॥

పూర్వం తేనోదితం యత్తల్లోకాన్మోహయతాఽజ్ఞసా ।

శర్వం ప్రతి తవాహం తు కుర్యాం ద్వాదశవత్సరమ్ ॥ ౨౨.౧౬౩ ॥

తపోఽసురాణాం మోహాయ సురాః సన్తు గతజ్వరాః ।

(౭౪) గుణాన్విష్టోర్భుజ్జాన్నిత్యత్ర నిత్యేన శోచిషా ప్రకాశరూపా

సాక్షిణా యుజ్జాన్మనసా ధ్యాయన్ । భుజ్జాన్నితి పాలేఽభుజి

పాలనాభ్యవహారాయోఽ ఇతి ధాతోః మనసా పాలయన్ ధ్యత్వా

స్థిరీకుర్వన్ ఇతి భావః । భా.ప్ర ।

చ్చిచ్ఛిక్ష్ణి ఇతి తస్మాత్తదా కృష్ణ ఏకాహేన బృహస్పతిమ్ ॥ ౨౨.౧౬౪ ॥

ఆజ్ఞయా చారయామాస క్షిప్రం ద్వాదశరాశిషు ।

ద్వాదశాబ్దమభూతైన తదహః కేశవేచ్ఛయా ॥ ౨౨.౧౬౫ ॥

ఏకస్మిన్నహి భగవాన్ రాశిం రాశిం చ వత్సరమ్ ।

కల్పయిత్వోపవాసాదీన్మనసా నియమాసపి ॥ ౨౨.౧౬౬ ॥

మాసబ్రతం సార్ధశతశ్వాసకాలైరకల్పయత్ ।

మనసైవ స్వభక్తానాం ద్వాదశాబ్దవ్రతాప్తయే ॥ ౨౨.౧౬౭ ॥

తత్రాస్య గరుడాద్యాశ్చ పరిచర్యాం స్వపార్షదాః ।

చక్రుర్హోమాదికాశ్చైవ క్రియాశ్చక్రే జనార్దనః ।

స్వాత్మానం ప్రతి పాపానాం శివాయేతి ప్రకాశయన్ ॥ ౨౨.౧౬౮॥

ఏవం స్థితం తమరవిన్దదలాయతాక్షం బ్రహ్మేన్ద్రపూర్వసురయోగివరప్రజేశాః ।

అభ్యాయయః పితృమునీన్ద్రగణైః సమేతా గర్భర్షసిద్ధవరయక్షవిహజ్గమాద్యాః ॥ ౨౨.౧౬౯॥

శర్వోఽపి సర్వసురదైవతమాత్మదైవమాయాతమాత్మగృహసన్నిధిమాశ్వవేత్య ।

అభ్యాయయౌ నిజగణైః సహితః సభారోఽభక్త్యాఽతిసమ్భ్రమగృహీతసమర్హణార్హ్యః ॥ ౨౨.౧౭౦॥

అభ్యేత్య పాదయుగల్| అం జగదేకభర్తుః కృష్ణస్య భక్తిభరితః శిరసా ననామ ।

చక్రే స్తుతిం చ పరమాం పరమస్య పూర్ణషాఙ్గణ్యవిగ్రహవిదోషమహావిభూతేః ॥ ౨౨.౧౭౧॥

కృష్ణోఽప్యయోగ్యజనమోహనమేవ వాఙ్మం స్తుష్టావ రుద్రహృదిగం నిజమేవ రూపమ్ ।

రుద్రో నిశమ్య తదువాచ సురాన్ సమస్తాన్ సత్యం వదామి శృణుతాద్య వచో మదీయమ్ ।

విష్ణుః సమస్తసుజ్జనైః పరమో హ్యుపేయస్తత్ప్రాప్తయేఽహమనిలోఽథ రమాఽభ్యుపాయాః ॥ ౨౨.౧౭౨॥

ఏష హ్యశేషనిగమార్థవిన్దయోత్థో యద్విష్ణురేవ పరమో మమ చాబ్యయోనేః ।

అవ్యక్తతః సకలజీవగణాచ్ఛ నిత్య ఇత్యేవ నిశ్చయ ఉతైతదనుస్మరధ్వమ్ ।

ఇత్యుక్తవత్యఖిలదేవగణా గిరీశే కృష్ణం ప్రణేమురతివృద్ధరమేశభక్త్యా ॥ ౨౨.౧౭౩॥

ఉక్తైరన్యైశ్చ గిరిశవాక్యైస్తత్త్వవిన్దయైః ।

కృష్ణస్యైవ గుణాఖ్యానైః పునర్నిన్దాదిదేవతాః ।

జ్ఞానాభివృద్ధిమగమన్ పురాఽపి జ్ఞానినోఽధికమ్ ॥ ౨౨.౧౭౪॥

చ్ఛ్విచ్ఛ సర్వదేవోత్తమం తం హి జానన్యైవ సురాః సదా ।

తథాఽపి తత్ప్రమాణానాం బహుత్వాద్యేఽత్ర సం శయాః ।

యుక్తిమాత్రే తేఽపి రుద్రవాక్యాదపగతాస్తదా ॥ ౨౨.౧౭౫॥

తతః కృష్ణః సుతవరం త్వత్త ఆదాస్య ఇత్యజః ।

యదుక్తవాఙ్మోహం పూర్వం సత్యం కర్తుం తదబ్రవీత్ ॥ ౨౨.౧౭౬॥

పుత్రం దేహీతి సోఽప్యాహ పూర్వమేవ సుతస్తవ ।

జాతః ప్రద్యుమ్ననామా యః స మద్దత్తః ప్రవాదతః ॥ ౨౨.౧౭౭॥

పురా దగ్ధో మయా కామస్తదాఽయాచత మాం రతిః ।
 దేహి కాన్తం మమేత్యేవ తదా తామహమబ్రువమ్ ॥ ౨౨.౧౭౮॥
 ఉత్పత్స్యతే వాసుదేవాద్యదా తం పతిమాప్స్యసి ।
 ఇత్యతోఽసౌ మయా దత్త ఇవ దేవ త్వదాజ్ఞయా ॥ ౨౨.౧౭౯॥
 దాసోఽస్మి తవ దేవేశ పాహి మాం శరణాగతమ్ ।
 ఇత్యుక్త్వాఽభిప్రణమ్యైనం పునరాహ సురాన్ హరః ॥ ౨౨.౧౮౦॥
 యదర్థమేష ఆయాతః కేశవః శృణుతామరాః ।
 యోఽసురో వక్తనామాఽసీదవధ్యో బ్రహ్మణో వరాత్ ।
 తదాజాతాద్వాసుదేవపుత్రాత్కామాదృతే క్వచిత్ ॥ ౨౨.౧౮౧॥
 తం హస్తుమేవ పుత్రం స్వం ప్రద్యుమ్నముదరేఽర్ప్వ చ ।
 ఆయాత ఇహ తం చాపి దదాహ స్వోదరాత్పుతమ్ ।
 నిస్సారయిత్వా కక్షం చ దగ్ధం పశ్యత దేవతాః ॥ ౨౨.౧౮౨॥
 జ్వాలామాలాకరాల్ ఏన స్వతేజోవర్ధితేన చ ।
 ప్రద్యుమ్నేనైవ తం దైత్యం దగ్ధ్వా వనసమన్వితమ్ ।
 పునశ్చ స్వోదరే పుత్రం స్థాపయామాస కేశవః ॥ ౨౨.౧౮౩॥
 సద్యోగరభం పునస్తం చ రుగ్మిణ్యాం జనయిష్యతి ।
 పూర్వవత్క్షణమాత్రేణ యువా చ స భవిష్యతి ॥ ౨౨.౧౮౪॥
 చ్ఛిప్సు దృష్టమేతన్నారదాద్యైర్మునిభిః సర్వమేవ చ ।
 ఏవం క్రీడత్యయం దేవః పూర్వైశ్వర్యేణ కేవలమ్ ।
 ఇత్యుక్తే కేశవం నేముర్దేవాః శక్రపురోగమాః ॥ ౨౨.౧౮౫॥
 తతో హరిర్భూహ్యసురేన్ద్రముఖ్యైః సురైః స్తుతో గరుడస్కన్ధసం స్థః ।
 పునః పునః ప్రణతః శక్రరేణ స్తుతస్తృతీయేఽహ్ని నిజాం పురీమగాత్ ॥ ౨౨.౧౮౬॥
 కృష్ణే ప్రయాతే నిలయం పురద్విషో రాత్రౌ పౌణ్డ్రో వాసుదేవః సమాగాత్ ।
 సహౌకలవ్యేన నిజేన మాతుః పిత్రా తథాఽక్షోహిణీకత్రయేణ ॥ ౨౨.౧౮౭॥
 పురీం ప్రభిజ్ఞాన్తమముం విదిత్వా సరామృతేనేయయదుప్రవీరాః ।
 సం యోధయామాసురథాభ్యవర్షచ్ఛరైర్నిషాదాధిప ఏకలవ్యః ॥ ౨౨.౧౮౮॥

తదస్త్రశస్త్రైః సహసా విషణ్ణా యదుప్రవీరా విహతప్రదీపాః ।

సహైవ రామేణ శినేశ్చ నస్త్రా సమావిశన్ స్వాం పురమేవ సర్వే ॥ ౨౨.౧౮౯ ॥

పునః సమాదాయ తథోరుదీపికా ఆగ్రే సమాధాయ చ రోహిణేయమ్ ।

వినిస్సృతా ఆత్తశస్త్రాః స్వపుర్యాః సిం హా యథా ధర్షితాః సద్గుహాయాః ॥ ౨౨.౧౯౦ ॥

“అథాఽససాదైకలవ్యం రథేన రామః శైనేయః పౌణ్ణికం వాసుదేవమ్ ।

అయుద్ధ్యతాం తౌ సాత్యకిః పౌణ్ణికశ్చ తథాఽన్యోన్యం విరథం చక్రతుశ్చ” (౭౫) ॥

౨౨.౧౯౧ ॥

తతో గదాయుద్ధమభూత్తయోర్ద్వయోస్తథా రామశ్చైకలవ్యశ్చ వీరో ।

కృత్యాఽన్యోన్యం విరథం గదాభ్యామయుద్ధ్యతాం జాతదర్పౌ బలాగ్రౌ ॥

౨౨.౧౯౨ ॥

తస్మిన్ కాలే కేశవో వైనతేయమారుం హ్యేయాద్యత్ర తే యుద్ధసం స్థాః ।

దృష్ట్వా కృష్ణం హర్షసమ్పూరితాత్మా రామో హన్తుం చైకలవ్యం సమైచ్ఛత్ ॥

౨౨.౧౯౩ ॥

ఉద్యమ్య దోర్భ్యాం స గదాం జవేనైవాభ్యాపతద్రోహిణేయో నిషాదమ్ ।

బలం కోపం చాస్య దృష్ట్వైకలవ్యః పరాద్రవణ్ణివితేచ్ఛుః సుదూరమ్ ॥ ౨౨.౧౯౪ ॥

విద్రావయన్ రోహిణేయోఽన్వయాత్తం భీతోఽపతచ్చైకలవ్యోఽమ్బుధౌ సః ।

వేలాన్తం తం ద్రావయిత్వాఽత్ర తస్థౌ రామో గదాపాణీరదీనసత్త్వః ॥ ౨౨.౧౯౫ ॥

(౭౫) హరివంశే భవిష్యత్పర్వణి ఆ. ౧౦౨

ఛీచ్ఛుః సుపాపోఽసావేకలవ్యః సుభీతో రామం మత్వైవానుయాతం పునశ్చ ।

సముద్రేఽశీతిం యోజనానామతీత్య పశ్చాద్దైక్షద్దీపమేవాధిరుం హ్య ॥ ౨౨.౧౯౬ ॥

రామో విజిత్యాతిబలం రణే రిపుం ముదైవ దామోదరమాససాద ।

పౌణ్ణిస్త్యవజ్ఞాయ శినిప్రవీరం నివార్యమాణోఽపి యయౌ జనార్దనమ్ ॥ ౨౨.౧౯౭ ॥

తం కేశవో విరథం వ్యాయుధం చ క్షణేన చక్రే స యయౌ నిజాం పురీమ్ ।

ప్రస్థాపయామాస పునశ్చ దూతం కృష్ణాయైకో వాసుదేవోఽహమస్మి ॥ ౨౨.౧౯౮ ॥

మదీయలిఽ న్గాని విసృజ్య చాఽశు సమాగచ్ఛేధాః శరణం మామనన్తమ్ ।

తద్దూతోక్తం వాక్యమేతన్నిశమ్య యదుప్రవీరా ఉచ్ఛక్తైః ప్రాహసన్ సృ ॥ ౨౨.౧౯౯ ॥

కృష్ణః ప్రహస్యాఽహ తవాఽయుధాని దాస్యామ్యహం లి క్షభూతాని చాఽజౌ ।

ఇత్యుక్తోఽసౌ దూత ఏత్యాఽహ తస్మై స చాభ్యాగాద్యోద్ధుకామో హరిశ్చ ॥
౨౨.౨౦౦॥

తం శాతకామ్భే గరుడే రథస్థే స్థితం చక్రాదీన్ కృత్రిమాన్ సన్దధానమ్ ।
శ్రీవత్సార్థే దగ్ధవక్షస్థలం చ దృష్ట్వా కృష్ణః ప్రాహసత్వాపబుద్ధిమ్ ॥ ౨౨.౨౦౧॥
తతోఽస్త్రశస్త్రాణ్యభివర్షమాణం విజిత్య తం వాసుదేవోఽరిశ్చైవ ।
చకర్త తత్కన్ధరం తస్య చాను మాతామహస్యాచ్ఛిన్నత్సాయకేన ॥ ౨౨.౨౦౨॥
అపాతయచ్ఛాఽశు శిరః స తేన కాశిశ్వరస్యేశ్వరో వారణాస్యామ్ ।
స చ బ్రహ్మహం వాసుదేవోఽస్మి నిత్యమితి జ్ఞానాదగమత్తత్తమోఽన్ధమ్ ॥ ౨౨.౨౦౩॥

సాహాయ్యకృచ్ఛాస్య చ కాశిరాజో యథైవ కిరీఠహిడిమ్బుసాలాః ।
అన్యే చ దైత్యా అపతం స్తమోఽనే తథైవ సోఽప్యపతత్వాపబుద్ధిః ॥ ౨౨.౨౦౪॥
నిహత్య తా కేశవో రౌగ్నిణేయం పునర్వైదర్భ్యాం జనయామాస సద్యః ।
స చైకలవ్యో రామజితః శివాయ చక్రే తపోఽజేయతాం చాఽప తస్మాత్ ॥ ౨౨.౨౦౫॥

స శర్వదత్తేన వరేణ దృష్టః పునర్యోద్ధుం కృష్ణమేవాఽససాద ।
తస్యాస్త్రశస్త్రాణి నివార్య కేశవశ్చక్రేణ చక్రే తమపాస్తకన్ధరమ్ ।
స చాఽప పాపస్తమ ఏవ ఘోరం కృష్ణద్వేషాన్నిత్యదుఃఖాత్మకం తత్ ॥ ౨౨.౨౦౬॥

ఛ్చీఘ్నా ఇ ఏవం యదూనామృషభేణ సూదితే పౌణ్డే తథా కాశినృపే చ పాపే ।
కాశిశపుత్రస్తు సుదక్షిణాఖ్యస్తపోఽచరచ్ఛక్కురాయోరుభక్త్యా ॥ ౨౨.౨౦౭॥

ప్రత్యక్షగం తం శివం పాపబుద్ధిః కృష్ణాభావం యాచతే దుష్టచేతాః ।
కృత్యామస్తై దక్షిణాగ్నౌ శివోఽపి దైత్యావేశాదదదాదావృతాత్మా ॥ ౨౨.౨౦౮॥

స దక్షిణాగ్నిశ్చాసరావేశయుక్తః సమ్ప్రాజితః కాశిరాజాత్మజేన ।
వరాదుమేశస్య వివృద్ధశక్తిర్యయౌ కృష్ణో యత్ర సమ్పూర్ణశక్తిః ॥ ౨౨.౨౦౯॥

కృష్ణస్తస్య ప్రతిఘాతార్థముగ్రం సమాదిశచ్ఛక్రమనస్తవీర్యః ।
జాజ్వల్యమానం తదమోఘవీర్యం వ్యధ్రావయద్వహ్నిమిమం సుదూరమ్ ॥
౨౨.౨౧౦॥

కృత్యాత్మకో వహ్నిరసౌ ప్రధానవహ్నాః పుత్రశ్చక్రవిద్రావితోఽథ ।
సహసుబన్ధం చ సుదక్షిణం తం భస్మీచకారాఽశు సపుత్రభార్యామ్ ॥ ౨౨.౨౧౧॥
దగ్ధా పురీం వారణసీం సుదర్శనః పునః పార్శ్వం వాసుదేవస్య చాఽగాత్ ।

సుదక్షిణోఽసౌ తమ ఏవ జగ్మివాన్ కృష్ణద్వేషాత్సానుబంధః సుపాపః ॥ ౨౨.౨౧౨॥

కృష్ణః క్రీడన్ ద్వారవత్యాం సుపూర్ణనిత్యానందః క్వచిదాహ సృ బైష్మిమ్ ।
విడమ్బయన్ గృహిణామేవ చేష్టా నిత్యావిరోధోఽపి తయా విదోషయా ॥
౨౨.౨౧౩॥

త్వయా నకార్యం మమ కింఞ్చ భద్రే మయాఽరీణాం మానభక్తార్థమేవ ।
సమాహృతాఽసీతి సా చావియోగం సదా కృష్ణేనాఽత్రనోఽవ్యేవ వేత్తీ ॥ ౨౨.౨౧౪॥

స్త్రీయా భేతవ్యం భర్తురిత్యేవ ధర్మం విజ్ఞాపయన్తీ దుఃఖితేవాఽస దేవీ ।
తాం సాన్త్యయామాస గృహస్థధర్మం విజ్ఞాపయన్ దేవదేవోఽప్యదుఃఖామ్ ॥
౨౨.౨౧౫॥

ఏవం క్రీడత్యబ్జనాభే రమాయాం కృష్ణాదిష్టో గోకులం రౌహిణేయః ।
ప్రాయాద్ధృష్ట్యా తత్ర నందం యశోదాం తత్పూజితః కృష్ణవారాం చ పృష్టః ॥
౨౨.౨౧౬॥

మాసౌ తత్ర న్యవసద్గోపికాభీ రేమే క్షీణో యమునామాహ్వయచ్ఛ ।
మత్తోఽయమిత్యేవ నదీమనాగతాం చకర్ష రామో లాఙ్గలేనాగ్ర్యవీర్యః ॥ ౨౨.౨౧౭॥

పునస్తయా ప్రణతః సం స్తుతశ్చ వ్యసర్ణయత్తామథ నన్దగోపమ్ ।
ఆపృచ్ఛ్య జగాద ద్వారకాం కేశవాయ న్యవేదయన్నన్దగోపాదిభక్తిమ్ ॥ ౨౨.౨౧౮॥

ఛ్చిచ్ఛివ్ తదైవ మైన్తో వివిదశ్చ భౌమే హతే సఖాయౌ దానవావేశయుక్తౌ ।
ఆనర్తరాష్ట్రం వాసుదేవప్రతీపౌ వ్యనాశయేతాం వాసుదేవోఽథ చోచే ॥ ౨౨.౨౧౯॥

రామాయ సోఽదాద్వారమబ్జనాభో వధ్యావేతౌ భవతాం తేఽప్యవధ్యౌ ।
వరాద్విరింఞ్చస్య తథాఽమృతాశనాదుభౌ చ మైన్తో వివిదో వ్రజేతి ॥ ౨౨.౨౨౦॥

గత్వా స మైన్దం ప్రథమం జఘాన క్రోధాత్సృద్ధాయాఽగతం రైవతాగ్రే ।
దీనే పరస్మిన్ వివిదం జఘాన శిలా వర్షన్తం ముసలేనాగ్ర్యకర్మా ।
తయోరావిష్టౌ తావసురో తమోఽన్దం ప్రాప్తౌ చ తావశ్వినౌ స్వం చ లోకమ్ ॥
౨౨.౨౨౧॥

దుర్యోధనస్యాఽస పుత్రీ రతిర్యా పూర్వం నామ్నా లక్షణా కాన్తరూపా ।
స్వయమ్బురస్థాం తాం బలాదేవ సామ్భో జగ్రాహ సా చైనమాసానురక్తా ॥
౨౨.౨౨౨॥

బలాద్గృహీతాం వీక్ష్య తాం కర్ణముఖ్యా దుర్యోధనాద్యా యుయుధుః క్రోధదీప్తాః ।

కృచ్ఛేణ తం విరథీకృత్య చైకం సర్వే సమేతా జగృహుర్ధార్తరాష్ట్రాః ।

కర్ణేన భూరిశ్రవసా చసార్థం బాహ్వోర్బలాదేవ దురోధనస్య ॥ ౨౨.౨౨౩॥

శ్రుత్యైవ తద్వృష్టయః సర్వ ఏవ సముద్యమం చక్రీరే కౌరవేషు ।

నివార్య తాన్ బలభద్రః స్వయం యయా సహోద్ధవః కౌరవేయాఞ్చమార్ధీ ॥ ౨౨.౨౨౪॥

పురస్య బాహ్వోపవనే స్థితః స ప్రాస్థాపయచ్ఛోద్ధవం కౌరవార్థే ।

ఆగత్య సర్వే కురవోఽస్య పూజాం చక్రుః స చాఽహోగ్రసేనస్య చాఽఞ్జామ్ ॥ ౨౨.౨౨౫॥

ఆఞ్జాపయద్వో నృపతిః స్మ యన్నః కుమారకః ప్రగృహీతో భవద్భిః ।

ఏకః సమేత్తైర్బహుభిర్బాన్ధనార్థం ఙ్గాన్తం తన్నో ముఞ్చతాఽశ్వేవ సామ్బుమ్ ॥ ౨౨.౨౨౬॥

ఆఞ్జాపయామాస వ ఉగ్రసేన ఇత్యుక్తమేవ తు నిశమ్య కురుప్రవీరాః ।

సం శ్రావ్య దుష్టవచనాని బలం పురం స్వం క్రోధాత్సమావిభురత్ర చుకోప రామః ॥ ౨౨.౨౨౭॥

స లాఙ్గలేన తత్పురం వికృష్య జాహ్నువీజలే ।

నిపాతయన్నివారితః ప్రణమ్య సర్వకౌరవైః ॥ ౨౨.౨౨౮॥

సభార్యమాశు పుత్రకం సుయోధనాభిపూజితమ్ ।

సపారిబర్హమాప్య చ ప్రజగ్మివాన్ స్వకాం పురమ్ ॥ ౨౨.౨౨౯॥

ఛ్విచ్చుః! ఇత్యాదికర్మాణి మహాన్తి రామస్యాఽసఞ్చోషస్యాచ్యుతావేశినోఽలమ్ ।

యస్యాచ్యుతావేశవిశేషకాలం ఙ్గాత్వా భీమోఽప్యస్య నోదేతి యుద్ధే ॥ ౨౨.౨౩౦॥

క్రీడాయుద్ధే బహుశో రౌహిణేయే వ్యక్తిం విష్ణోర్భీమసేనో విదిత్వా ।

తాత్కాలికిం క్రీడమానోఽపి తేన వైవోద్యమం కురుతే విష్ణుభక్త్యా ॥ ౨౨.౨౩౧॥

తదా జయీ ప్రభవత్యేష రామో నాతివ్యక్తస్త్రయదా జనార్దనః ।

తదా భీమో విజయీ స్యాత్సదైవ విష్ణోః కేశావేశవాన్ యత్స రామః ॥ ౨౨.౨౩౨॥

ఏతాదృశేనైవ రామేణ యుక్తే కృష్ణే ద్వార్యత్యాం నివసత్యబ్జనాభే ।

స్వప్నైః నిరుద్ధిన రతా కదాచిద్బాణాత్మజోషా చిత్రలేఖామువాచ ॥ ౨౨.౨౩౩॥

తమానయేత్యథ సా చిత్రవస్త్రే ప్రదర్శ్య లోకాన్ సమదర్శయత్తమ్ ।

పాత్రం విదిత్వా వచనాచ్ఛ తస్యాః కృష్ణస్య తం చాఽనయత్తత్ర రాత్రౌ ॥ ౨౨.౨౩౪॥

అనిరుద్ధం గుణోదారమాసీతం చిత్రలేఖయా ।

ప్రాప్య రేమే బాణసుతా దీవసాన్ సుబహూనపి ॥ ౨౨.౨౩౫॥

గూఢం కన్యాగృహే తం తు జ్ఞాత్వా కన్యాభిరక్షిణః ।

ఊచుర్బాణాయాదిశచ్చ కింకరాన్ గ్రహణేఽస్య సః ॥ ౨౨.౨౩౬॥

ఆగతాననిరుద్ధస్తాన్ పరిఘేణ మహాబలః ।

నిహత్య ద్రావయామాస స్వయమాయాత్తతోఽసురః ।

స తు యుద్ధ్వాఽతికృచ్ఛేణ నాగాస్త్రేణ బబన్ధ తమ్ ॥ ౨౨.౨౩౭॥

అథ కృష్ణః సమారుహ్య గరుడం రామసం యుతః ।

ప్రద్యుమ్నెన చ తత్రాగాత్పృథమం తత్ర వహ్నిభిః ॥ ౨౨.౨౩౮॥

యుద్ధైవజ్గీరసా వైవ క్షణాద్విద్రాప్య తాన్ హరిః ।

విద్రాప్య సర్వప్రమథానాససాద జ్వరం తతః ॥ ౨౨.౨౩౯॥

తేన భస్మప్రహారేణ జ్వరితం రోహిణీసుతమ్ ।

ఆశ్లిష్య విజ్వరం చక్రే వాసుదేవో జగత్ప్రభుః ॥ ౨౨.౨౪౦॥

చ్చిచ్ఛిప్యం స్వయం విక్రీడ్య తేనాథ కఞ్చిత్కాలం జనార్దనః ।

నిషిచ్ఛ్య ముష్టిభిశ్చాన్యం ససర్జ జ్వరమచ్యుతః ॥ ౨౨.౨౪౧॥

స్వయం జిత్వాఽపి గిరిశభృత్యం నాలమితి ప్రభుః ।

స్వభృత్యేనైవ జేతవ్య ఇత్యన్యం ససృజే తదా ॥ ౨౨.౨౪౨॥

జ్వరేణ వైష్ణవేనాసౌ సుభృశం పీడితస్తదా ।

గ్రాసార్థముపసీతశ్చ జగామ శరణం హరిమ్ ।

తేన స్తుతః స భగవాన్మౌచయామాస తం విభుః ॥ ౨౨.౨౪౩॥

క్రీడార్థమత్యల్పజనేష్యపి ప్రభుః కథఞ్చిదేవ వ్యజయద్వ్యథాం వినా ।

ఇత్యాది మోహాయ స దర్శయత్యజో నిత్యస్వతంత్రస్య కుతో వ్యథాదయః ॥ ౨౨.౨౪౪॥

యదా జ్వరాద్యా అఖిలాః ప్రవిద్రుతాస్తదా స్వయం ప్రాప హరిం గిరీశః ।

తయోరభూద్యుద్ధమధైనమచ్యుతో విజృమ్భయామాస హ జృమ్భణాస్తతః ॥ ౨౨.౨౪౫॥

విజృమ్భితే శక్కరే నిష్ప్రయత్నే స్థాణూపమే సం స్థితే కఙ్కజాతః ।

దైత్యావేశాద్వాసుదేవానభిజ్ఞం సమ్భోధయామాస సదుక్తిభిర్విభుః ॥ ౨౨.౨౪౬॥

ప్రగృహ్య శర్వం చ వివేశ విష్టోః స తూదరం దర్శయామాస తత్ర ।
శివస్య రూపం స్తమ్భితం బిల్వనామ్ని వనే గిరీశేన చ యత్తపః కృతమ్ ॥ ౨౨.౨౪౭॥

శైవం పదం ప్రాప్తమేవామ్యుతాచ్చ తచ్ఛాపదతృణ్ణజః శక్కురస్య ।
అపేతమోహోఽథ వృషధ్వజో హరిం తుష్టావ బాణోఽభినసార కేశవమ్ ।
తస్యాచ్యుతో బాహుసహస్రమచ్ఛినత్పునశ్చారిం జగ్రూహే తచ్ఛిరోఽర్థే ॥ ౨౨.౨౪౮॥

తదా శివేన ప్రణతో బాణరక్షణకామ్యయా ।
కృత్వా స్వభక్తం బాణం తం రరక్ష ద్విభుజీకృతమ్ ।
మోచయిత్వాఽనిరుద్ధం చ యయౌ బాణేన పూజితః ॥ ౨౨.౨౪౯॥

ఏవమగ్నీనఽన్గిరసం జ్వరం స్కన్దముమాపతిమ్ ।
బాణం చాయత్నతో జిత్వా ప్రాయార్ధ్వా రవతీం పునః ॥ ౨౨.౨౫౦॥

యేనాయత్నేన విజితః సర్వలోకహరో హరః ।
కిం జ్వరాదిజయో విష్టోస్తస్యానస్తస్య కథ్యతే ॥ ౨౨.౨౫౧॥

స్త్రిష్టమ్ । ఈదృశానస్తసజ్ఞానాం శివానాం బ్రహ్మణామపి ।
రమాయా అపి యద్వీక్షాం వినా న చలితుం బలమ్ ॥ ౨౨.౨౫౨॥

నచ జ్ఞానాదయో భావా నచాస్తిత్వమపి క్వచిత్ ।
అనస్తశక్తేః కృష్ణస్య న చిత్రః శూలినో జయః ॥ ౨౨.౨౫౩॥

చిత్రలేఖాసమేతోషాన్వితపౌత్రసమన్వితః ।
సరామః ససుతో వీన్ద్యమారుహ్య ద్వారకాం గతః ।
రేమే తత్ర చిరం కృష్ణో నిత్యానన్దో నిజేచ్ఛయా ॥ ౨౨.౨౫౪॥

ఏవం విధాన్యగణితాని యదూత్తమస్య కర్మాణ్యగణ్యమహిమస్య మహోత్సవస్య ।
నిత్యం రమాకమలజన్మగిరీశశక్రసూర్యాదిభిః పరినుతాని విముక్తిదాని ॥ ౨౨.౨౫౫॥

ఏవం వసత్యమితపౌరుషవీర్యసారే నారాయణే స్వపురి శక్రధనజ్ఞయోక్తః ।
సమ్రాప్య లోమశమునిః సకలాని తీర్థాన్యాప్తుం స పాణ్డతనయేషు సహాయ ఆసీత్ ॥
౨౨.౨౫౬॥

పృథీవ్యం ప్రదక్షిణత ఏత్య సమస్తతీర్థస్నానం యథాక్రమత ఏవ విధాయ పార్థాః ।
సమూర్జ్య తేషు నిఖిలేషు హరిం సుభక్త్యా కృష్టే సమర్పయితుమాపురథ ప్రభాసమ్ ।

సమ్భావనాయ సకలైర్మధుభిః సమేతస్తేషాం చ రామసహితో హరిరాజగామ ॥
౨౨.౨౫౭॥

పార్థైః సమ్భూజితస్తత్ర కృష్ణో యదుగణైః సహ ।

పార్థాన్ సమ్భూజయామాసుర్వృష్ణయశ్చాఽఙ్జయా హరేః ॥ ౨౨.౨౫౮॥

తత్ర భీమం తపోవేషం దృష్ట్వాఽతిస్నేహకారణాత్ ।

దుర్యోధనం నిన్దయతి రామే సాత్యకీరబ్రవీత్ ॥ ౨౨.౨౫౯॥

సర్వే వయం నిహత్యాద్య సకర్ణాన్ ధృతరాష్ట్రజాన్ ।

అభిమన్యుం స్థాపయామో రాజ్యే యావత్తయోదశమ్ ॥ ౨౨.౨౬౦॥

సం వత్సరం సమాప్యైవ పురం యాస్యన్తి పాణ్డవాః ।

తతో యుధిష్ఠిరో రాజా రాజ్యం శాసతు పూర్వవత్ ॥ ౨౨.౨౬౧॥

ఏవం వదత్యేవ శినిప్రవీరే జనార్దనః పార్థముఖాన్యదీక్ష్య ।

ఉవాచ శైనేయ న పాణ్డుపుత్రాః పరేణ సం సాధితరాజ్యకామాః ॥ ౨౨.౨౬౨॥

ద్వీచ్ఛ్విషా స్వభావహవీర్యేణ నిహత్య శత్రూనాప్స్యన్తి రాజ్యం త ఇతీరితేఽమునా ।

తథేతి పార్థా అవదం స్తతస్తే కృష్ణం పురస్కృత్య యయుర్దశ్వాః ॥ ౨౨.౨౬౩॥

క్రమేణ పార్థా అపి శైశిరం గిరిం సమాసదం స్తత్ర కృష్ణాం సుదుర్గే ।

విషజ్జన్తీమీక్ష్య తైః సంస్మృతోఽథ హైడిమ్బ ఆయాతస్సహితో నిశాచరైః ॥ ౨౨.౨౬౪॥

ఉవాహ కృష్ణాం స తు తస్య భృత్యాః ఊహుః పార్థాం స్తే బదర్యాశ్రమం చ ।

ప్రాప్యాత్ర నారాయణపూజయా కృతస్వకీయకార్యా యయురుత్తరాం దిశమ్ ॥
౨౨.౨౬౫॥

అతీత్య శర్వశ్వశురం గిరిం తే సువర్ణకూటం నిషధం గిరిం చ ।

మేరోః ప్రాచ్యాం గన్ధమాదే గిరౌ చ ప్రాపుర్బదర్యాశ్రమముత్తమం భువి ॥ ౨౨.౨౬౬॥

తస్మిన్మునీన్ద్రైరభిపూజ్యమానా నారాయణం పూజయన్తః సదైవ ।

చక్రుస్తపో జ్ఞానసమాధియుక్తం సత్తత్వవిద్యాం ప్రతిపాదయన్తః ॥ ౨౨.౨౬౭॥

ఏవం బదర్యాం విహరతున్ తేషు క్వచిద్రహః కృష్ణయా వాయుసూనౌ ।

స్థితే గరుత్మానురగం జహార మహాహ్రదాద్వాసుదేవాసనాగ్ర్యః ॥ ౨౨.౨౬౮॥

తత్పక్షవాతేన విచాలితే తు తస్మిన్ గిరౌ కమలం హైమమగ్ర్యమ్ ।

పపాత కృష్ణాభీమయోః సన్నిధానే ఉద్యద్భానోర్మణ్డలాభం సుగన్ధమ్ ॥ ౨౨.౨౬౯॥

దృష్ట్వాఽతిగంధం వరహేమకజ్జుం కుతూహలాద్ధౌగపదీ భీమనేనమ్ ।
 బహూన్యయావత్తాదృశాన్యానుభావమవిషహ్యం జానతీ దేవదైత్యైః ॥ ౨౨.౨౭౦॥
 తయాఽర్థితః సగదస్తుజ్గమేనం గిరిం వేగాదారుహద్వాయుసూనుః ।
 ప్రశస్యమానః సురసిద్ధసజ్జైః మృత్సన్ దైత్యాన్ సిం హశార్దులరూపాన్ ॥ ౨౨.౨౭౧॥
 ఆనేదివాం స్తత్ర హనూమదాఖ్యం నిజం రూపం ప్రోద్యదాదిత్యభాసమ్ ।
 జానన్నప్యేనం స్వీయరూపం స భీమశ్చిక్రీడ ఏతేన యథా పరోజ ॥ ౨౨.౨౭౨॥
 ధర్మో దేవానాం పరమో మానుషత్వే స్వీయే రూపేఽప్యన్యవదేవ వృత్తిః ।
 ఆనాదానం దివ్యశక్తిర్విశేషాన్నరస్వభావే సర్వదా చైవ వృత్తిః ।
 తస్మాద్భీమో హనుమాంచైక ఏవ జ్యాయః కనీయోవృత్తిమత్రాభివేదే ॥ ౨౨.౨౭౩॥
 చ్ఛిచ్చిక్షీ సర్వే గుణా ఆవృతా మానుషత్వే యుగానుసారాన్మూలరూపానుసారాత్ ।
 క్రమాత్పురాణాం భాగతోఽవ్యక్తరూపా ఆదానతో వ్యక్తిమాయాన్మ్యరూణామ్ ॥
 ౨౨.౨౭౪॥
 నైవావ్యక్తిః కాచిదస్తీహ విష్ణోః ప్రాదుర్భావేఽప్యతిసువ్యక్తశక్తేః ।
 ఇచ్ఛావ్యక్తిః ప్రాయశో మారతస్య తదన్యేషాం వ్యక్తతా కారణేన ॥ ౨౨.౨౭౫॥
 తస్మాద్భీమో ధర్మవృద్ధ్యర్థమేవ స్వీయే రూపేఽప్యన్యవద్వృత్తిమేవ ।
 ప్రదర్శయామాస తథాఽనురాణాం మోహాయైవాశక్తవచ్ఛక్తిరూపః ॥ ౨౨.౨౭౬॥
 తద్రూపవృద్ధిం భీమనేనోఽథ దృష్ట్వా శ్రుత్వా హనూమన్ముఖతః కథాశ్చ ।
 రామస్య తచ్ఛాతురాత్మ్యం చ దివ్యం చాతుర్యుగం ధర్మమప్యగ్ర్యమేవ ॥ ౨౨.౨౭౭॥
 ధ్వజాద్భీభతోస్సర్గర్జనేనైవ శత్రుపరాభవే తేన దత్తేఽర్జునస్య ।
 యయౌ ప్రణమ్యైనమాశ్వేవ భీమః సౌగంధికం వనమత్యగ్ర్యరూపమ్ ॥ ౨౨.౨౭౮॥
 నరాగమ్యాం నల్ । ఇనీమేత్య తత్ర దృష్ట్వా పద్మాన్యద్భుతాకారవన్తి ।
 హైమాని దివ్యాన్యతిగంధవన్తి సామాసద్ద్వార్యమాణో నరాశైః ॥ ౨౨.౨౭౯॥
 తే భీమమాత్తాయుధముగ్రరూపం మహాబలం రూపనవావతారమ్ ।
 న్యవారయన్ క్రోధపశా సమేతాః శతం సహస్రాణ్యజితాని సజ్జే ॥ ౨౨.౨౮౦॥
 వరాచ్ఛివస్యైవ పరైరజేయాః శస్త్రాస్త్రవృష్టిం ముముచుః సుభీమామ్ ।
 భీమేఽఖిలజ్జే తపసాం నిధానే బలోదధౌ శైవశాస్త్రం వదన్తః ॥ ౨౨.౨౮౧॥
 తాన్ వైష్ణవైరేవ శాస్త్రైః స భీమో విజిత్య పూర్వం వాఙ్మయే సజ్గరే తు ।

శాస్త్రాస్త్రవర్షస్య కుర్వన్ ప్రతీపం జఘ్నేఽఖిలాన్ గదయా తేషు వీరాన్ || ౨౨.౨౮౨||

వాతేన కున్త్యాం బలవాన్ స జాతః శూరస్త్రపస్వి ద్విషతాం నిహన్తా |
సత్యే చ ధర్మే చ రతః సదైవ పరాక్రమే శత్రుభిరప్రధృష్యః || ౨౨.౨౮౩||

తత్రాపరాంశ్చైవ బహూనసత్యం నిరీశ్వరం చాప్రతిష్ఠం చ లోకమ్ |
సిద్ధోఽహమీశోఽహమితి బ్రువాణాన్ గుణాన్ విష్ణోః ఖ్యాపయన్ వాదతోఽజ్ఞైత్ ||
౨౨.౨౮౪||

భిన్నం విష్ణుమధికం సర్వతశ్చ బ్రువన్ ప్రవీరాన్ లక్షమేషాం నిజఘ్నే |
తే తస్య వీర్యం చ బలం చ దృష్ట్వా విద్యాబలం బాహుబలం తథైవ |
క్షీచైశ్చకృవస్తః సహితాః సమస్తా హతప్రవీరాః సహసా నివృత్తాః || ౨౨.౨౮౫||

విక్రమ్య తాన్ గదయాఽసౌ నిహత్య విద్రాప్య సర్వాన్నల్ | ఇనీం ప్రవిశ్య |
పీత్వాఽమృతామ్భశ్చ తతోఽమ్బుజాని దివ్యాని జగ్రూహ కురుప్రవీరః || ౨౨.౨౮౬||

అథో కలహశం సీని నిమిత్తాని యుధిష్ఠిరః |
దృష్ట్వా కృష్ణామపృచ్ఛచ్చ క్వ భీమ ఇతి దీనధీః || ౨౨.౨౮౭||

సౌగంధికార్థం యాతం తం శ్రుత్వా కృష్ణాముఖాన్సృపః |
ఆరుహ్య రాక్షసశ్రేష్ఠాన్ కృష్ణయా భ్రాతృభిః సహ || ౨౨.౨౮౮||

యయా వృకోదరో యత్ర దృష్ట్వా చైనమవస్థితమ్ |
ఉవాచ మైవమిత్యేనం భీతో గిరిశకోపతః || ౨౨.౨౮౯||

దేవేభ్యో మరణాద్భీతా రాక్షసా విత్తపాఙ్గాయా |
తదీయాం నల్ | ఇనీం తే హి రక్షన్త్యస్యాఽశ్రయో హరః |
జానన్ విత్తేశ్వరో భీమమాహాత్మ్యం న చుకోప హ || ౨౨.౨౯౦||

వసత్సు తత్ర పార్థేషు పునః కతిపయైర్దినైః |
ఉవాచ భీమనేనస్య యశోధర్మాదిభివృద్ధయే || ౨౨.౨౯౧||

పఞ్చువర్ణాని పుష్పాని కృష్ణా వీక్ష్యాఽహృతాని తు |
మారుతేన కుబేరస్య గృహాన్సుభిరగమ్యతః || ౨౨.౨౯౨||

అగమ్యాఽయం గిరిః సర్వైః కుబేరేణాభిపాలితః |
అద్య త్వయైవ గన్తవ్యో విధూయాఖిలరాక్షసాన్ || ౨౨.౨౯౩||

ఇత్యుక్త ఆశు సగదః సధనుః సబాణో భీమో గిరీన్ద్రమజితోరుబలో విగాహే |

ప్రాప్తం నిశామ్య బలదైవతసూనుమత్ర పద్మత్రయం న్యరుణదుద్ధతరాక్షసానామ్ ॥
౨౨.౨౯౪॥

అగ్రే నిధాయ మణిమన్తమజేయముగ్రం శమ్భోర్వరాద్వివిధశస్త్రమహాభివృష్ట్యాః ।
తాన్ సర్వరాక్షసగణాన్మణిమత్సమేతాన్ భీమో జఘాన సపది ప్రవరైః శరౌఘైః ॥
౨౨.౨౯౫॥

అవధ్యాం స్తాన్ క్షణేనైవ హత్వా భీమో మహాబలః ।
రణే క్రోధవశాన్ సర్వానతిష్ఠద్గిరిమూర్ధని ॥ ౨౨.౨౯౬ ॥

చ్చిచ్ఛితే హతా భీమసేనేన ప్రాపురన్ధన్ధమోఽఖిలాః ।
హతాః సౌగన్ధికవనే మణిమాంశ్చ పునః కలౌ ।
జాతో మిథ్యామతిం సమ్యగాస్త్రీర్యాఽపుస్తమోఽధికమ్ ॥ ౨౨.౨౯౭॥

తతో వైశ్రవణో రాజా మహాపద్మత్రయే హతే ।
రాక్షసానామవధ్యానాం సఖాయే మణిమత్యపి ।
ఆరురోహ రథం దివ్యం యోద్ధుకామో వృకోదరమ్ ॥ ౨౨.౨౯౮॥

అసురావేశతస్తస్య భీమే క్రోధో మహానభూత్ ।
స ఆజగామ భీమేన యోద్ధుం విత్తపతిః స్వయమ్ ॥ ౨౨.౨౯౯॥

తస్మిన్ కాలే భీమసేనస్య ఘోషం శ్రుత్వా రాజాఽప్రచృదాశు స్మ కృష్ణామ్ ।
క్వ భీమ ఇత్యేవ తయోదితం చ శ్రుత్వా జగామఽశు రక్షోఽం ససం స్థః ॥ ౨౨.౩౦౦॥

సభ్రాతృకే మునిభిః కృష్ణయా చ గతే రాజన్యత్ర భీమం కుబేరః ।
దృష్ట్వాఽసురావేశతో ధర్మజం చ కిఞ్చిన్ముక్తః స్నేహాయుక్తస్తథాఽస ॥ ౨౨.౩౦౧॥

ధృతాయుధం భీమమీక్ష్యాపి కిఞ్చిద్దైత్యావేశాద్భృహు మేనే న భీమమ్ ।
అగస్త్యశాపం చావదత్స్వస్య పూర్వం సఖాయనాశే కారణం రాజరాజః ॥ ౨౨.౩౦౨॥

దైత్యావేశాదుజ్జితః శాన్తభావో దదౌ నిజం స్థానమేషాం సుతుష్టః ।
ఆవాసార్థం తేఽవసం స్తత్ర పార్థాస్తథాఽన్యేషాం దైవతానాం గృహేషు ॥ ౨౨.౩౦౩॥

తత్రైవ తేషాం వసతాం మహాత్మనామాసన్నినామబ్ధచతుష్టయే గతే ।
పఞ్చాబ్ధమధ్యాప్య మహాన్తి చాస్త్రాణీన్దో గుర్వర్థం ఫల్గునేనార్థితోఽభూత్ ॥
౨౨.౩౦౪॥

వధం వవే స్వశత్రూణామిన్ద్రః పార్థాత్స్వరూపతః ।
నివాతకవచాఖ్యానాం యేషాం బ్రహ్మ దదౌ వరమ్ ।

అవధ్యత్వం సురైరైత్సైర్ధన్వరైః పక్షిరాక్షసైః ॥ ౨౨.౩౦౫॥

పునరిన్ద్రేణార్థితోఽదాజ్జహీమాన్నరదేహవాన్ ।

ఇతి తేనార్జునం శక్రః స్వాత్మానం నరదేహగమ్ ।

జగద తాన్ జహిత్యేవ కిరీటం స్వం నిబద్ధ్య చ ॥ ౨౨.౩౦౬॥

ఘ్నీఘ్నైః ఇన్ద్రం స్యన్దనమారుహ్య పార్థో మాతలిసం యుతః ।

గాణ్డీవం ధనురాదాయ యయౌ హస్తుం మహాసురాన్ ॥ ౨౨.౩౦౭॥

శఙ్ఖం దదుస్తస్య దేవా దేవదత్తః స శఙ్ఖరాట్ ।

నాదయన్ శఙ్ఖఘోషేణ ధనుర్విష్పరయన్మహత్ ॥ ౨౨.౩౦౮॥

దధానః కుణ్డలే దివ్యే శక్రదత్తే సుభాస్వరే ।

ఆససాద పురం దివ్యం దైత్యానామిన్ద్రనన్దనః ॥ ౨౨.౩౦౯॥

తస్య శఙ్ఖధ్వనిం శ్రుత్వా గాణ్డీవస్య చ నిస్స్వనమ్ ।

అభిసస్పర్మహావీర్యా నివాతకవచాసురాః ॥ ౨౨.౩౧౦॥

తిస్రః కోట్యో దానవానాం స్వయంబుభవరగర్వితాః ।

నానాయుధై రణే పార్థమభ్యవర్షన్ సుసం హతాః ॥ ౨౨.౩౧౧॥

తేషాం స శస్త్రాణి కిరీటమాలీ నివార్య గాణ్డీవధనుః ప్రముక్షైః ।

శరైః శిరాం సి ప్రచకర్త వీరో మహాస్త్రశిక్షాబలసమ్ప్రయుక్షైః ॥ ౨౨.౩౧౨॥

సర్వే హతాస్తేన మహారథేన తే దానవాః సోఽపి యయౌ తథాఽన్యాన్ ।

పౌలోమకాలేయగణాభిధానాన్ షష్ఠిం సహస్రాణి మహారథానామ్ ॥ ౨౨.౩౧౩॥

తానస్త్రశస్త్రాణ్యభివర్షమాణాన్ ధనన్జాయః పాశుపతాస్త్రతో ద్రాక్ ।

దగ్ధ్వా యయౌ పునరేన్ద్రనదృ తం సస్వజే ప్రీతియుక్తశ్చ శక్రః ॥ ౨౨.౩౧౪॥

యయురన్దం తమస్తేఽపి సర్వదేవద్విషోఽసురాః ।

అథానుజ్ఞాప్య పితరం రథేనైన్ద్రేణ భాస్వతా ।

సోదర్యాణాం సకాశం స యయౌ వజ్రధరాత్మజః ॥ ౨౨.౩౧౫॥

ఆయాన్తమీక్ష్య బీభత్సుం ముముదుర్భూతరోఽధికమ్ ।

ఊషుశ్చ చతురోఽబ్ధాం స్తే పునర్మైరౌ ప్రమోదినః ॥ ౨౨.౩౧౬॥

కథాభిర్వాసుదేవస్య ధ్యానేనాభ్యర్చనేన చ ।

యయౌ కాలః సుఖేనైవ తేషాం విష్ణురతాత్మనామ్ ॥ ౨౨.౩౧౭॥

నైవ శత్రూననుత్సాద్య నానాదాయ మహద్యశః ।

క్షీచ్ఛింశంకృత్వా వాసుదేవాజ్ఞాం రాజ్ఞాం ముఖ్యగతిర్భవేత్ ॥ ౨౨.౩౧౮॥

తదన్వేషాం తు వర్ణానాం క్షమా బాహ్యేషు శత్రుషు ।

ప్రాయో ధర్మ ఇతి ప్రోక్తో హరేరాజ్ఞాఽఖిలస్య చ ॥ ౨౨.౩౧౯॥

ఇతి భీమవచః శ్రుత్వా ససోదర్యో యుధిష్ఠిరః ।

రాక్షసస్కంధమారూఢః కృష్ణయా చాఽయయౌ పునః ॥ ౨౨.౩౨౦॥

పాదేషు తేషు నివసతు హిమాచలస్య యామ్యాశ్రితేషు పవమానసుతః కదాచిత్ ।

ధన్వీ మృగాననుచరన్ సహసాఽససాద హాఽయోః సుతం నహుషమాజగరోరురూపమ్

॥ ౨౨.౩౨౧॥

పూర్వం హి వృత్రవధతోఽముఖజనాల్ । ఆతస్తుసం స్థే శచీప్రణయిని ప్రవిచిన్త్య దేవాః ।

చక్రుస్త్రిలోకపతిమాయుసుతం వరం చ దత్వాఽక్షిగోచరతపోఽస్య బలం చ సర్వమ్ ॥

౨౨.౩౨౨॥

స సర్వసురవిప్రేన్ద్రతపశ్చ బలమక్షయమ్ ।

అవాప్య వవృధే నిత్యం దర్పాదైచ్ఛచ్ఛచీమపి ॥ ౨౨.౩౨౩॥

స ఇన్ద్రవచనాచ్ఛుచ్యా మహర్షిగణవాహనే ।

నియుక్తో వజ్రాచ్ఛనాయైవ వాహయామాస తాన్పషీన్ ॥ ౨౨.౩౨౪॥

స శచీప్రతిషేధార్థమగన్త్యేన మహాత్మనా ।

వేదప్రామాణ్యవిషయే పృష్టో నేత్యాహ మూఢధీః ।

ప్రమాణమితి తేనోక్తః శిరస్యేనం పదాఽహనత్ ॥ ౨౨.౩౨౫॥

తదా భృగుం తస్య జటాసు లీనం కదాఽపి తస్యాక్షిపథం న యాతమ్ ।

ఆవిశ్య కఙ్కాఫభవః శశాప వ్రజాఽశు పాపాజగరత్వమేవ ॥ ౨౨.౩౨౬॥

షష్ఠే కాలే యస్త్వయాఽసాదితః స్యాత్స తే వశం యాతు బలాధికోఽపి ।

యదా గృహీతం పురుషం నిహన్తుం న శక్యనే యది స త్వద్గృహీతః ।

శక్తోఽపి నాఽత్మానమభిప్రమోచయేత్తదాఽస్య స్యాత్త్వత్తపోఽగ్ర్యం బలం చ ॥

౨౨.౩౨౭॥

సర్వదేవముసీనాం యత్తపస్త్వాం సముపాశ్రితమ్ ।

తచ్ఛ సర్వం తమేవైతి నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ ౨౨.౩౨౮॥

యదా ప్రశ్నాం స్త్యదీయాంశ్చ కశ్చిత్పరిహరిష్యతి ।

చ్చిప్పివీ తదా గంతాఽసి చ దివం విస్సజ్ఞాఽజగరం తనుమ్ |
స్మృతిశ్చ మత్ప్రసాదేన సర్వదా తే భవిష్యతి || ౨౨.౩౨౯ ||

భృగుదేహగతేనైవం శప్తః కమలయోనినా |
పపాతాజగరో భూత్వా నహుషః క్షణమాత్రతః || ౨౨.౩౩౦ ||

ఇన్ద్రోఽప్యవాప స్వం స్థానమిష్టా విష్ణుం విపాపకః |
ధర్మవృద్ధ్యర్థమేవైతత్పాపమాసీచ్ఛచీపతేః || ౨౨.౩౩౧ ||

నహి లోకావనం పాపం త్రైలోక్యేశస్య వజ్రిణః |
వృత్రం హత్వా మహానాసేత్వాది వేదపదం చ యత్ || ౨౨.౩౩౨ ||

క్యచిత్పాపం చ పుణ్యానాం వృద్ధయే భవతి స్ఫుటమ్ |
వృత్రహత్వా యథేన్ద్రస్య జాతా ధర్మస్య వృద్ధయే || ౨౨.౩౩౩ ||

దేవానాం వా ముసీనాం వా భవేదేవం నవై నృణామ్ |
పాపం యత్పుణ్యమేవైతదనురాణాం విలోమతః |
ఏవం స్కాన్దే హి వచనం న పాపం తచ్ఛచీపతేః || ౨౨.౩౩౪ ||

నాన్యస్య పదమాప్స్యన్తి తద్దేవానాం వ్రతం పరమ్ |
తస్మాత్తే నహుషం శక్రపదే నిదధురీశ్వరాః || ౨౨.౩౩౫ ||

తస్మిన్నేవం నిపతితే బ్రహ్మణః శాపకారణాత్ |
అష్టావిం శతిమే ప్రాప యుగే భీమస్తముల్బణమ్ |
జానన్నేవ తదీయం తత్తప ఆదాతుమిప్పయా || ౨౨.౩౩౬ ||

యత్తత్పురాణాం సర్వేషాం ముసీనాం చ తపః స్థితమ్ |
తద్గృహీతుం వశగవదిచ్ఛయైవాఽస మారుతిః || ౨౨.౩౩౭ ||

దేవానాం హి నృజాతానామల్పం వ్యక్తం భవేద్బలమ్ |
ఇచ్ఛయా వ్యక్తతాం యాతి వాయోరన్యేషు తచ్ఛ న || ౨౨.౩౩౮ ||

నిత్యవ్యక్తా గుణా విష్ణోరితి శాస్త్రస్య నిర్ణయః |
ఏవమన్యేఽపి హి గుణా మానుషాదిషు జన్మసు || ౨౨.౩౩౯ ||

చ్చిప్పివీ దేవానాం మానుషాదౌ తు శక్యేఽప్యవ్యక్తతాకృతేః |
ధర్మవృద్ధిర్భవేత్తేషాం ప్రీతో భవతి కేవవః || ౨౨.౩౪౦ ||

తస్మానుషే బలే తస్య వరాద్వారితవత్ప్రీతే |
దైవం బలం న శక్తోఽపి వ్యక్తం చక్రే న మారుతిః || ౨౨.౩౪౧ ||

ఆత్మమోక్షాయ న ప్రశ్నాన్ వ్యాజహార స చాభిభూః ।

విద్యోపజీవనం ధర్మో విప్రాణామపి నో యతః ॥ ౨౨.౩౪౨॥

కిముత క్షత్రియస్యేతి జానన్నపి వృకోదరః ।

తత్ప్రశ్నపరిహారేణ నాఽత్మమోక్షం సమైచ్ఛత ॥ ౨౨.౩౪౩॥

అయతన్నమపి హ్యేనం చాలనాయాపి నాశకత్ ।

పూర్ణోఽపి సర్వలోకానాం బలేన నహుషస్తదా ।

వేష్టయిత్వైవ తం భీమం స్థితోఽసౌ నాశకత్పరమ్ ॥ ౨౨.౩౪౪॥

భ్రాతృమాత్రాదిషు స్నేహాత్ప్రమాతృవిమోక్షణమ్ ।

ఇచ్ఛన్నపి న మోక్షాయ యత్నం చక్రే వృకోదరః ।

సర్వదేవముసీన్ద్రాణాం తప ఆదాతుమత్రగమ్ ॥ ౨౨.౩౪౫॥

భ్రాత్రాదిషు స్నేహావశాన్న స్థాతవ్యమిహేత్యపి ।

మన్వానః కాలతో భక్తం స్వయమేవైష యాస్యతి ।

ఆజ్ఞయా వాసుదేవస్య దార్ధ్యాద్దేహస్య మే తథా ॥ ౨౨.౩౪౬॥

స్రస్తాజ్ఞే పతితే సర్పే యాస్యామీతి విచిన్తయన్ ।

తస్థౌ భీమో హరిం ధ్యాయన్ స్వభావాన్న తదిచ్ఛయా ॥ ౨౨.౩౪౭॥

తదైవ బ్రహ్మవచనాత్పూర్వోక్తాత్కేశవాజ్ఞయా ।

బలం తపశ్చ సర్వస్య తత్ప్రమాయాద్వృకోదరమ్ ॥ ౨౨.౩౪౮॥

పూరితే నహుషస్థేన తపసా చ బలేన చ ।

భీమే స నహుషోఽథాఽసీత్యున్తభోగః శనైః శనైః ॥ ౨౨.౩౪౯॥

గతే భీమే నిమిత్తాని దృష్ట్వా రాజా యుధిష్ఠిరః ।

పప్రచ్ఛ క్వ గతో భీమ ఇతి కృష్ణాం చలన్మనాః ॥ ౨౨.౩౫౦॥

చ్ఛిచ్ఛిషా! యాతం మృగార్థం స నిశమ్య తస్యాస్తదూరువేగాత్పతితాన్నగేన్ద్ర్యాన్ ।

దృష్ట్వా పథా తేన యయా స తత్ర దృష్ట్వా చ సర్వావృతమన్వపృచ్ఛత్ ॥ ౨౨.౩౫౧॥

స కారణం నహుషాత్సర్వమేవ శుశ్రావ తత్ప్రశ్నమశేషతశ్చ ।

భ్రాతృస్నేహాద్వ్యాకరోద్ధర్మసూనుస్తదైవ సోఽప్యారుహత్స్వర్గలోకమ్ ॥ ౨౨.౩౫౨॥

దివ్యామృరే కుణ్డిలిని స్వపూర్వే గతే విమానేన స ధర్మరాజః ।

భీమశ్చాఽయాత్వాశ్రమాయైవ సర్వం యుధిష్ఠిరః కథయామాస తత్ర ॥ ౨౨.౩౫౩॥

శ్రుత్వా కృష్ణా భ్రాతరశాచస్య సర్వే సర్వే మునీన్ద్రా భీమసేనేఽతిభక్తాః ।
 ప్రీత్. ఆం యయుర్భీమసేనగ్రహణ తథాఽబ్రువన్ స్నేహతో భీమసేనమ్ ॥ ౨౨.౩౫౪ ॥
 సైతాదృశం సాహసం తేఽనురూపం శక్తోఽపి యత్సాత్మనో మోక్షణాయ ।
 వైవాఽచరో యత్సమతో నిజానాం మహద్దుఃఖం హృదయే ప్రార్పయస్త్వమ్ ॥
 ౨౨.౩౫౫ ॥
 మైవం పునః కార్యమితి బ్రువంతః సమాశ్లిషన్ సర్వ ఏవైత్య భీమమ్ ।
 తతోఽహోభిః కైశ్చిదాపుః కురూణాం రాష్ట్రం పార్థా మునిముఖ్యైః సమేతాః ॥
 ౨౨.౩౫౬ ॥
 తతోఽమితౌజాభగవానుపాగమన్నారాయణః సత్యభామాసహాయః ।
 సమూృజితః పాణ్డవైస్తైః సమేతశ్చక్రేఽథ సౌహార్దనిమిత్తసత్కథాః ॥ ౨౨.౩౫౭ ॥
 కృష్ణా చ సత్యా చ పరస్పరం ముదా సమ్భాషణం చక్రతుర్యోషిదగ్గ్రే ।
 పరీక్షన్త్యా సత్యయా సర్వవేత్త్యా నిర్దోషయా చోదితా ప్రాహ కృష్ణా ॥ ౨౨.౩౫౮ ॥
 స్త్రీధర్మానఖిలాం సత్ర సత్యాం నిర్దోషసం విదమ్ ।
 జ్ఞాత్వాఽపి కృష్ణా ప్రోవాచ లోకశిక్షార్థమేవ తు ॥ ౨౨.౩౫౯ ॥
 క్రీడార్థమేవ వచనం జ్ఞాత్వా సత్యాసమీరితమ్ ।
 తస్యానుసారవాక్యాని తత్ప్రీత్యా ఏవ సాఽబ్రవీత్ ॥ ౨౨.౩౬౦ ॥
 తతః కతిపయాహాని నిరుష్యాత్ర జనార్దనః ।
 యయౌ సభార్యః స్వపురీం పాణ్డవాననుమాన్య చ ॥ ౨౨.౩౬౧ ॥
 ద్విచ్ఛివతః కదాచిన్మృగయాం గతేషు పార్థేషు రాజా సైన్ధవ ఆససాద ।
 సకోటికాశ్యః సబలశ్చ తేషాం వరాశ్రమం సోఽత్ర దదర్శ కృష్ణామ్ ॥ ౨౨.౩౬౨ ॥
 బ్రజన్ వివాహార్థమసౌ నిశామ్య కృష్ణాం కోటిం ప్రేషయిత్వైవ కాశ్యమ్ ।
 ఆయాహి మామిత్యవదత్సుపాపస్తయా నిరస్తో జగృహే కరే చ ॥ ౨౨.౩౬౩ ॥
 తయా ధుతో నిపపాతాఽశు భూమౌ పునశ్చ సజ్జోఽభ్యపతద్విలజ్జః ।
 తతోఽసహాయత్వత ఏవ కృష్ణా ధౌమ్యాయోక్త్యా సాగ్నిరన్వేహి మేతి ।
 సమారుహత్సైన్ధవస్యైవ యానం సుఖం న యాసీతి తమీరయిత్వా ॥ ౨౨.౩౬౪ ॥
 తదా నిమిత్తాని నిశామ్య పార్థాః సమాయయుస్త్వరయైవాఽశ్రమాయ ।
 శ్రుత్వా దాసీవచనాత్పర్యమేవ చక్రుః క్షిప్రం సైన్ధవస్యానుయానమ్ ॥ ౨౨.౩౬౫ ॥
 ఆక్రోశమానం భీమసేనేతి ధౌమ్యం దృష్ట్వా తస్యాగ్రే సైన్ధవం చాతిపాపమ్ ।

చక్రున్నాదాన్ సిం హవత్పాణ్ణపుత్రా దృష్ట్వా కృష్ణా చావతరద్రథాత్తదా ।
 ధోమ్యేన సార్థం సా యయా చాశ్రమాయ సైన్యం పార్థాస్తత్ర నిజఘ్నరోజసా ॥
 ౨౨.౩౬౬ ॥

అగ్రే కృష్ణాం యోఽవదత్ప్సిన్ధురాజం యాహీతి తం కోటికాశ్యం సుపాపమ్ ।
 ఛిత్వా శిరో మృత్యవే భీమసేనో నివేదయామాస తమః స చాగాత్ ॥ ౨౨.౩౬౭ ॥

హత్వా సేనామఖిలాం సైన్ధవస్య భీమార్జునౌ సయమం ధర్మరాజమ్ ।
 విసృజ్య ధావన్తమథానుజగ్మతుర్జయద్రథం విరథం ఫల్గునోఽకః ॥ ౨౨.౩౬౮ ॥

పద్భ్యాం ధావన్తం భీమసేనో నిగృహ్య దత్వా ప్రహారాంశ్చ భృశం తమార్తమ్ ।
 ఆదాయాధాద్ధౌపదీపాదయోశ్చ తం మోచయామాస చ ధర్మసూనుః ॥ ౨౨.౩౬౯ ॥

దాసో ద్రౌపద్యా అహమిత్యేవ వాక్యే తేనైవోక్తే భీమసేనోఽప్యముఞ్చత్ ।
 స బ్రీల్. ఇతోఽవాగ్వదనో యయా వనం పార్థాశ్చ తత్రోఘరతిప్రమోదినః ॥ ౨౨.౩౭౦ ॥

మార్కణ్డేయస్తదాఽగత్య తేషామకథయత్కథాః ।
 బహ్వశ్చైవ విచిత్రాశ్చ భాషాత్రయసమన్వితాః ॥ ౨౨.౩౭౧ ॥

లోకదర్శనమాశ్రిత్య దేవాశ్చ మునయస్తథా ।
 బ్రూయుః కథాస్తత్ర శిషా గ్రాహ్యో నార్థాః కథఞ్చన ॥ ౨౨.౩౭౨ ॥

ఘ్నిచ్చిఇఽర్థః సమాధిభాషాసు గ్రాహ్యః సర్వోఽప్యసం శయమ్ ।
 పరదర్శనభాషాసు జ్ఞేయం తద్దర్శనం తథా ॥ ౨౨.౩౭౩ ॥

గ్రాహ్యో నార్థో వైదికం తు దర్శనం గ్రాహ్యమేవ చ ।
 అన్యార్థో గుహ్యభాషాసు గ్రాహ్య ఏవం వినిర్ణయః ॥ ౨౨.౩౭౪ ॥

జయద్రథస్తు భీమేన తదా పఞ్చశిఖీకృతః ।
 తపసా శివమారధ్య వవ్రే పాణ్ణవరోధనమ్ ।
 ఋతేఽర్జునాదర్జునస్య తుష్టో హి తపసా శివః ॥ ౨౨.౩౭౫ ॥

వనే వసత్స్వేవ చ పాణ్ణవేషు చక్రే యజ్ఞం పౌణ్డరీకాఖ్యమేవ ।
 సం స్పర్థయా రాజసూయస్య రాజా దుర్యోధనో నాప్యసౌ తత్కలార్ఘః ॥ ౨౨.౩౭౬ ॥

దుర్యోధనస్యాఽజ్ఞయా పాణ్ణవానాం దుః శాసనః ప్రేషయామాస తత్రః ।
 ఆగచ్ఛతేత్యవమానాయ తం తు భీమోఽవాదీద్రణయజ్ఞం స్వగమ్యమ్ ॥ ౨౨.౩౭౭ ॥

తతో దిన్దే కైశ్చన ధార్తరాష్ట్రాః సకర్ణగాన్ధారనృపాః కుమన్తతః ।

సభార్యకాః పాణ్డవాన్ ద్రౌపదీం చ మహైశ్వర్యం దర్శయిత్వాఽవమన్తుమ్ ||
౨౨.౩౭౮||

తే స్యన్దనైః కాఞ్చనరత్నచిత్రైర్మహాగజైస్తురగైః పత్తిభిశ్చ |
స్వలక్ష్మితాశ్చివ్రమాల్క్యామ్బరాశ్చ వినిర్యయుర్దైతవనాయ శీఘ్రమ్ || ౨౨.౩౭౯||

గవాం దృష్టిచ్చదృతా నిర్గతాం స్తాన్ జ్ఞాత్వా శక్రస్తేజసో భక్తకామః |
తత్సామర్థ్యం వరమస్మై ప్రదాయ తదృష్టనాయాదిశచ్చిత్తననమ్ || ౨౨.౩౮౦||

స షష్ఠిసాహస్రకకోటియూథపైర్గన్ధర్వముఖ్యైః సం వృతోఽగాత్సరస్తత్ |
యస్మిన్ స్నాతుం వాఞ్చుతి ధార్తరాష్ట్రస్తదాజ్ఞయా పురుషాస్తానథోచుః || ౨౨.౩౮౧||

స్నాతుం సమాయాస్యతి ధార్తరాష్ట్రో రాజేశ్వరో నిస్సరధ్వం తదస్మాత్ |
తీర్థాదాజ్ఞాం ధారయన్తశ్చ తస్యేతుక్తా గన్ధర్వా జహసుస్తానథోచ్యైః || ౨౨.౩౮౨||

ఊచుర్వయం మానయామస్తదాజ్ఞాం త్రిలోకానాం యః పతిః శక్రదేవః |
న మానుషాణామపి చక్రవర్తినాం కీమ్వల్పసారస్య సుయోధనస్య || ౨౨.౩౮౩||

ఇతిరితే కుపితో ధార్తరాష్ట్రో జఘాన గన్ధర్వవరాఞ్చురౌఘైః |
చ్చిచ్ఛిక్ష్ణాజఘ్నుః సకర్ణా అపి తస్య సోదరా జఘ్నుశ్చ తే ధార్తరాష్ట్రస్య సేనామ్ ||
౨౨.౩౮౪||

ముహూర్తమాసీత్సమమేవ యుద్ధం తేషాం తదా ధార్తరాష్ట్రస్య చైవ |
పురాం భిన్నోర్వరతో మాయయా చ గన్ధర్వవీరా వవృధుస్తతః స్మ || ౨౨.౩౮౫||

తేజోభక్తం తత్ర సుయోధనస్య పార్థార్థమత్ర ప్రవిధాతుమేవ చ |
బలం దదావబ్జజః కేశవశ్చ గన్ధర్వాణాం తేఽభ్యయుర్ధార్తరాష్ట్రాన్ || ౨౨.౩౮౬||

స చిత్రసేనః ప్రథమం కర్ణమేవ యుయోధ పార్థస్పర్థయా తేన యుద్ధ్యన్ |
కర్ణో నాశక్నోద్వచనాద్భార్గవస్య రామస్య నిత్యామితషడ్గుణస్య || ౨౨.౩౮౭||

స భగ్నయానశ్చ వికర్ణయానమాస్థాయ తస్యైవ నియమ్య వాజినః |
పరాద్రవతేన సహైవ శీఘ్రం దుర్యోధనశ్చిత్తననం యుయోధ || ౨౨.౩౮౮||

ముహూర్తమేనేన సమం స యుద్ధ్యన్నవ్యైర్గన్ధర్వైర్భువచుభిర్మాయయైవ |
భగ్నై రథే భూమితత్. ఏ స్థితః సన్ గృహీత ఆసీచ్చిత్తననేన సజ్ఞే || ౨౨.౩౮౯||

మహాబలో ధార్తరాష్ట్రోఽపి శక్రవరాద్విష్టోరాజ్ఞయా చాభివృద్ధే |
స చిత్రసేనేన ధృతస్తదాఽసీద్బద్ధః పాశైర్వైద్యుత్తైరిన్ద్రదత్తైః || ౨౨.౩౯౦||

తస్యానుజాః శకునీ రాజభార్యాః సర్వే బద్ధాః శక్రభృత్యైః ప్రణీతాః ।
ఆదాయ తానమ్బరం సమ్ప్రయాతేష్వరూరువన్ పాణ్డవాన్మన్త్రిణోఽస్య ॥
౨౨.౩౯౧॥

సమీపమాగత్య పృథాసుతానాం పరిభూతం వః కులం శక్రభృత్యైః ।
ధృతః సభార్యః సానుజో ధార్తరాష్ట్రస్తం మోచయధ్వం బ్రాతరం భారతాగ్రాః ॥
౨౨.౩౯౨॥

ఇత్యుక్త ఊచే భీమసేనోఽగ్రజం స్వం జానే రాజన్ యాదృశోఽయం విమర్షః ।
బిశ్వర్యం స్వం దర్శయన్న సమాగాద్దుర్యోధనస్తేజసో భగ్గమిచ్ఛన్ ॥ ౨౨.౩౯౩॥

విజ్ఞాయ తేషాం మన్త్రితం వజ్రబాహురేతచ్ఛక్రే నాత్ర నః కార్యహానిః ।
దివ్యం జ్ఞానం స్వాత్మనో దర్శయన్ స ఏతావదుక్త్యా విరరామ భీమః ॥ ౨౨.౩౯౪॥

ఏకాహయజ్ఞే దీక్షితేనైవ రాజ్ఞా సమ్ప్రేషితో భీమసేనోఽర్జునశఛ ।
సమాద్రేయో చిత్రసేనం రణే తౌ విజిత్య దుర్యోధనమాశ్వముఞ్చతామ్ ॥ ౨౨.౩౯౫॥

ఛ్చిన్చి స చిత్రసేనో వాసవోక్తం చ సర్వం కుమన్త్రితం ధార్తరాష్ట్రస్య చాఽహ ।
పార్థస్య భీమస్య చ తన్నిశమ్య సుబ్రీల్ ఇతో ధృతరాష్ట్రాత్మజోఽభూత్ ॥
౨౨.౩౯౬॥

సమాప్య యజ్ఞం చ తతోఽభియాతం సర్వే ప్రాపుర్ధర్మరాజం స చాఽశు ।
సమ్పూజ్య తూత్స్పృజ్య చ చిత్రసేనమూచే గాన్ధారే న పునః కార్యమీదృక్ ॥ ౨౨.౩౯౭॥

స పాణ్డవైర్మోచితః సానుజశఛ సభార్యకః కిఞ్చిదతోఽపగమ్య ।
సమ్మేల్ అనాయోపవిష్టశఛ తత్ర సుబ్రీల్ ఇతః సూతపుత్రం దదర్శ ॥ ౨౨.౩౯౮॥

స చాఽహ దిష్ట్యా జయసి రాజన్నితి సుయోధనమ్ ।
బ్రీల్ ఇతో నేతి తం చోక్త్యా యథావృత్తం సుయోధనః ।
ఉక్త్యా ప్రాయోపవేశం చ చక్రే తత్ర సుదుఃఖితః ॥ ౨౨.౩౯౯॥

కర్ణదుః శాసనాభ్యాం చ సౌబలేన చ దేవినా ।
అన్యైశఛ యాచ్యమానోఽపి నైవోత్తస్థా సుయోధనః ॥ ౨౨.౪౦౦॥

తతో నిశాయాం ప్రాప్తాయాం స్వపక్షే ప్రవిషీదతి ।
మన్త్రయిత్వాఽనురైః కృత్యా నిర్మితా హోమకర్మణా ॥ ౨౨.౪౦౧॥

శుక్రేణోత్పాదితా కృత్యా సా ప్రసుప్తేషు మన్త్రిషు ।
ధార్తరాష్ట్రం సమాదాయ యయౌ పాతాల్ అమాశు చ ।

అథ సమ్బాధయామాసురైత్యా దుర్యోధనం నృపమ్ ॥ ౨౨.౪౦౨॥

త్వం దివ్యః పురుషో వీరః సృష్టోఽస్మాభిః ప్రతోషితాత్ ।

తపసా శక్కురాద్వజ్రకాయోఽవధ్యశ్చ సర్వదా ।

అస్మాకం పక్షభూతస్త్వం దేవానాం చైవ పాణ్డవాః ॥ ౨౨.౪౦౩॥

ఇదానీం సర్వదేవానాం వరాత్త్వం విజితో రణే ।

వయం తథా కరిష్యామో యథా జేష్యసి పాణ్డవాన్ ॥ ౨౨.౪౦౪॥

కృష్ణేన నిహతశ్చైవ నరకః కర్ణ ఆస్థితః ।

స చ కృష్ణార్జునాభావం కరిష్యతి న సం శయః ॥ ౨౨.౪౦౫॥

భీష్మాదీంశ్చ వయం సర్వానావిశామ జయాయ తే ।

తపసా వర్ధయిష్యామస్త్యాం కర్ణాదీంశ్చ సర్వశః ॥ ౨౨.౪౦౬॥

చ్ఛిప్పితస్మాద్గత్వా పాలయస్వ రాజ్యం రాజన్నపేతభీః ।

ఇదం కస్యాపి నాఽఖ్యేయం సుగుప్తం భూతివర్ధనమ్ ॥ ౨౨.౪౦౭॥

ఇత్యుక్త్వా కృత్యయా భూయః స్వస్థానే స్థాపితో నృపః ।

ఉమయా నిర్మితార్థార్థముత్తరం హరనిర్మితమ్ ।

జ్ఞాత్వైవావధ్యతాం చైవ రాజ్యే బుద్ధిం చకార సః ॥ ౨౨.౪౦౮॥

నోవాచ కస్యచిత్తేషు స్వానుభూతం సుయోధనః ।

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పునః కర్ణో వచోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౨.౪౦౯॥

భృత్యైస్తవైవ పార్థైర్యన్మోచితోఽసి పరస్తప ।

తేన మాన్యోఽధికం లోకే యద్భుత్యా ఏవ తాదృశాః ।

కిము త్వం రాజశార్దుల తదుత్తిష్ఠ స్థిరో భవ ॥ ౨౨.౪౧౦॥

యా చ తేఽర్జునమాహాత్యే శక్కు సా వ్యైతు మే శ్శృణు ।

యావన్నైవార్జునం హన్యాం పాదౌ ప్రజ్ఞాల్. ఆయే స్వయమ్ ॥ ౨౨.౪౧౧॥

ఇత్యుక్తోఽవరజైశ్చైవ సర్వైః శకునినా తథా ।

యాచితో రథమారుహ్య యయౌ నాగపురం ద్రుతమ్ ॥ ౨౨.౪౧౨॥

సకుణ్డలం సకవచమవధ్యం సూర్యనన్దనమ్ ।

జ్ఞాత్వేన్నృ ఉభయం తస్మాదైచ్ఛదాదాతుముత్తమమ్ ॥ ౨౨.౪౧౩॥

తద్విజ్ఞాయ రవిః కర్ణం స్వప్న ఉక్త్వా న్యవారయత్ ।

సర్వథా దాస్య ఇత్యుక్తే ప్రాహోఽదేయం వరాయుధమ్ ॥ ౨౨.౪౧౪॥

దదౌ చోత్కృత్య కవచం కుణ్డలే చ శచీపతేః ।

అమోఘం శక్తిమాదాయ జ్ఞాత్వైవ ద్విజరూపిణమ్ ॥ ౨౨.౪౧౫॥

ఋతేఽర్జునాదేకమేవ వధిష్యస్యనయేతి సః ।

దత్వా శక్తిం యయౌ శక్రః సార్థం కవచకుణ్డలైః ॥ ౨౨.౪౧౬॥

పార్థా విముచ్యైవ సుయోధనం తం వనే వసన్తో ముదితాః సదైవ ।

సహారణీభాణ్డమథో మృగేణ హృతం ద్విజస్యాఽశు నిశమ్య చాన్వయః ॥ ౨౨.౪౧౭॥

చ్ఛీఘ్రా తస్మిన్నదృశ్యే తృషితా ఏకైక ఉదకార్థినః ।

యయుర్యుధిష్ఠిరమృతే సుప్తాస్తే ధర్మమాయయా ॥ ౨౨.౪౧౮॥

అదృశ్యేనైవ ధర్మేణ వారితా వారిపాయినః ।

క్షత్రధర్మస్య రక్షార్థం న తత్ప్రశాన్ విదాం వరాః ।

వ్యాచక్రః శక్తిమస్తోఽపి పానీయార్థమరిన్దమాః ॥ ౨౨.౪౧౯॥

న విప్రాణాం చ ధర్మోఽయం విద్యాయా ఉపజీవనమ్ ।

క్షత్రియాణాం తు కిముత ప్రసభం తేన తే పపుః ॥ ౨౨.౪౨౦॥

దేవా అపి మనుష్యేషు జాతాః సుబలినోఽపి హి ।

మానుషేణైవ భావేన యుక్తాః స్యుః కేశవాదృతే ।

కార్యేష్యేషాం క్రమేణైవ వ్యక్తిమాయాన్తి సద్గుణాః ॥ ౨౨.౪౨౧॥

అతో భీమార్జునౌ ధర్మాదత్సుత్తమబలావపి ।

దేవమాయాం సమాశ్రిత్య ధర్మేణ స్వాపితౌ క్షణాత్ ॥ ౨౨.౪౨౨॥

ముహూర్తమేవ సౌ మాయా తయోరాచ్ఛాదనక్షమా ।

తతః ప్రబుద్ధయోర్ధర్మో నైవ శక్తిశతాం శభాక్ ॥ ౨౨.౪౨౩॥

ఉక్తం పాదృపురాణే చ తదేతత్పర్యమజ్ఞాసౌ ।

తస్మాన్నాశక్తిరనయోః సమాభివ్యా భీమపార్థయోః ॥ ౨౨.౪౨౪॥

ధర్మాత్మజోఽథాఽజగమోదకాన్తం దృష్ట్వా భ్రాతృం స్తత్ర దుఃఖాభితప్తః ।

ఇచ్ఛన్ పాతుం వారి సం వారితశ్చ పిత్రా బకాకారమితేన నాపాత్ ॥ ౨౨.౪౨౫॥

అర్థే భ్రాతృణామైచ్ఛదసౌ తదీయప్రశ్నప్రతివ్యాహరణం దయాల్ః । ఉః ।

తతో ధర్మో యక్షతనుః స భూత్యా ప్రశ్నాంశ్చక్రే వ్యాకరోత్తాన్ స పార్థః ॥ ౨౨.౪౨౬॥

తతస్తుష్టో వరమస్మై దదౌ స ఏకోత్థానం భ్రాతృమధ్యే స వవ్రే ।

యద్యేకః స్యాన్నకులోఽస్త్విత్యథాఽహ తుష్టో ధర్మః కథమేతత్కృతం తే ।
అత్ప్రితిర్భిమనేనే తవాస్తి బలీ చాసౌ రాజ్యహేతుస్తవ స్యాత్ ॥ ౨౨.౪౨౭॥

ఇత్యుక్త ఊచే మాద్రిపుత్రం విహాయ కున్తిపుత్రో న మయోత్థాపనీయః ।
చ్ఛీఘ్రిణిస ఏవముక్తో నితరాం ప్రీయమాణ ఉత్థాపయామాస చ తాన్ సమస్తాన్ ॥
౨౨.౪౨౮॥

యథేష్టరూపప్రాప్తిమేషాం పునశ్చ స్వకామతోనిజరూపాప్తిమాదాత్ ।
అజ్ఞాతవానేఽజ్ఞాతతాం సర్వదైవ దదౌ తేషాం ప్రీత ఇవాఽన్యశం స్యాత్ ।
ఏవం క్రీడన్ పుత్ర ఇత్యత్కనైవ యశోధర్మావాత్మనో వర్ధయన్ సః ॥ ౨౨.౪౨౯॥

యుధిష్ఠిరాత్మనస్తస్య యశోధర్మవివృద్ధయే ।
కృత్వాఽరణ్యపహారాది పునర్దత్వా చ తత్స్వయమ్ ।
దాతుం విప్రాయ తద్ధస్తే యయౌ ధర్మో దివం పునః ॥ ౨౨.౪౩౦॥

తతో రాజా భీమనేనార్జునౌ చ సార్థం యమాభ్యామరణీం ప్రదాయ ।
ముదా యుతాః కృష్ణయా సార్థమేవ సస్త్రుష్టువుః కృష్ణమనస్తమచ్యుతమ్ ॥ ౨౨.౪౩౧॥
ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
అరణీప్రాప్తిర్నామ ద్వావింశోఽధ్యాయః ॥

అథ త్రయోవింశోఽధ్యాయః ।

(అజ్ఞాతవాససమాప్తిః)

ఓం । నారాయణానుగ్రహతో యథావన్నిష్ఠీర్య తాన్ ద్వాదశాబ్దాన్ వనే తే ।
విసృజ్య చ బ్రాహ్మణాదీన్ సధామ్యానజ్ఞాతవాసాయ తతో మనో దధుః ॥ ౨౩.౧॥

గత్వా విరాటస్య పురీం నిధాయ హేతీః శమ్యాం ఛన్నరూపా బభూవుః ।
యతిః సూదః షణ్ణవేషోఽశ్వసూతవేషో గోషో గన్ధకర్త్రీ చజాతాః ॥ ౨౩.౨॥

సర్వే విరాటం యయురత్ర దేవవత్సమ్భావితాస్తేన శుభోరులక్షణాః ।
యుధిష్ఠిరస్యైవ శుశ్రూషణం తే చక్రుర్బుదా వాసుదేవస్య నాన్యత్ ॥ ౨౩.౩॥

పరపాకో గృహస్థస్య క్షత్రియస్య విశేషతః ।
న యోగ్య ఇతి సూదస్య బభ్రే వేషం వృకోదరః ॥ ౨౩.౪॥

వైదికవ్యవహారేషు జ్ఞానాధిక్యప్రసిద్ధితః ।
జానీయుర్భిమ ఇత్యేవ శూద్రవేషస్తతోఽభవత్ ॥ ౨౩.౫॥

స్వీయం వేదవిదాం సర్వం దేవేశానాం చ కిం పునః ।
 అతస్తేనాశ్రయం నైవ చక్రుః స్వబలసం శ్రయాత్ ॥ ౨౩.౬ ॥
 శాపాదేవార్జునః షణ్ణవేషోనభూన్నకులస్తథా ।
 క్షత్రియానస్తరత్వాత్తు సూతజాతేస్తథానభవత్ ॥ ౨౩.౭ ॥
 సూతస్యానస్తరత్వాత్తు వైశ్యజాతేస్తథానభవత్ ।
 సహదేవో వైశ్యజాతిర్గోపాలస్తేషు చోత్తమః ।
 తతో గోపాలతామాప యతిః పూజ్యోనఖిలైర్వృతః ॥ ౨౩.౮ ॥
 యతిరాసిద్ధర్మజ్ఞోనతః సోనభ్యాసార్థం సదైవ చ ।
 అక్షాసక్తోనభవత్పశ్చాద్ధర్మయిష్యన్ స్వశిష్టతామ్ ॥ ౨౩.౯ ॥
 భీమసేనసధర్మార్థం శూద్రా నైరన్ధికానభవత్ ।
 ద్రౌపదీ భర్తృసాధర్మ్యం స్త్రీణాం ధర్మో యతః సదా ॥ ౨౩.౧౦ ॥
 అథానజగామ మల్లకః సమస్తభూమిమణ్ణలే ।
 క్షీణ్ణిష్టా వరేణ యోనజితో జయీ శివస్య సజ్జగర్జ్జ చ ॥ ౨౩.౧౧ ॥
 తమీక్ష్య సర్వమల్లకా విరాటరాజసం శ్రయాః ।
 ప్రదుర్నువృత్తయార్ధితాస్తదానవదద్యుధిష్ఠిరః ॥ ౨౩.౧౨ ॥
 య ఏష సూద ఆశు తం నిహత్య మల్లమోజసా ।
 యశస్తవాభివర్ధయేత్సమాహ్వాయాద్య తం నృప ॥ ౨౩.౧౩ ॥
 ఇతీరితే సమాహుతో జగాద మారుతిర్వచః ।
 ప్రసాదతో హరేరహం నిసూదయేనద్య మల్లకమ్ ॥ ౨౩.౧౪ ॥
 సమస్తదేవవృన్తతో మహాన్ య ఏవ కేశవః ।
 సమస్తదేవనామవాం స్తదీయభక్తితో బలమ్ ॥ ౨౩.౧౫ ॥
 య ఏవ దేవనామథా ఇతి శ్రుతిర్జగద హి ।
 మహాంశ్చ దేవ ఏష తస్య మే జయం విధాస్యతి ॥ ౨౩.౧౬ ॥
 యుధిష్ఠిరాభిధశ్చ యో యుధిష్ఠిరే స్థితః సదా ।
 త్వయి స్థితస్త్యమిత్యసౌ సదానభీధీయతే హరిః ॥ ౨౩.౧౭ ॥
 ఇతి బ్రువాణో మల్లం తమభియాతో వృకోదరః ।
 అనయన్మృత్యులోకాయ బలాశ్చైరపి దుర్జయమ్ ॥ ౨౩.౧౮ ॥

ఏవం నివసతాం తత్ర పాణ్డవానాం మహాత్మనామ్ ।

సం వత్సరే ద్విమాసోనే విజిత్య దిశ ఆగతః ।

కీచకో మత్స్యస్వపతేః స్యాలో బలవతాం వరః ॥ ౨౩.౧౯॥

స ద్రౌపదీమీక్ష్య మనోభవార్తః సమ్రార్థయామాస తయా నిరస్తః ।

మాసే గతే భగిసీం స్వాం సుదేష్టాం సమ్రార్థయామాస తదర్థమేవ ॥ ౨౩.౨౦॥

తయా నిషిద్ధోఽపి పునః పునస్తాం యదా యయాచేఽథ చ సాఽహ కృష్ణామ్ ।

సమానయాఽశ్వేవ సురాం మదర్థమితీరితా నేతి భీతాఽవదత్సా ॥ ౨౩.౨౧॥

బలాత్తయా ప్రేషితా తద్గృహాయ యదాఽగమత్తేన హస్తే గృహీతా ।

విధూయ తం ప్రార్దవత్సా సఖాయై స్మృత్వాఽదిత్యస్థం వాసుదేవం పరేశమ్ ॥

౨౩.౨౨॥

చ్చిష్ట్యుఽనుద్రుత్యైతాం పాతయిత్వా పదా స సంతాడయామాస తదా రవిస్థితః ।

నారాయణో హేతినామైవ రక్షో న్యయోజయత్తదదృశ్యం సమాగాత్ ॥ ౨౩.౨౩॥

వాయుస్తమావిశ్య తు కీచకం తం న్యపాతయంతాం సమీక్ష్యైవ భీమః ।

చుకోప వృక్షం చ సమీక్షమాణం తం వారయామాస యుధిష్ఠిరోఽగ్రజః ॥ ౨౩.౨౪॥

కృష్ణా రాత్రౌ భీమసకాశమేత్య హస్తుం పాపం కీచకం పైరయత్తమ్ ।

భీమస్య బుద్ధ్యా నిశి సా కీచకం చ జగద గస్తుం శూన్యగృహం స వాగాత్ ॥ ౨౩.౨౫॥

తత్రైసమాసాద్య తు భీమసేనో విజిత్య తం బాహుయుద్ధే నిహత్య ।

శిరో గుదే పాణిపాదౌ చ తస్య ప్రవేశయామాస విమృద్య వీరః ॥ ౨౩.౨౬॥

అవధ్యం తం నిహతం వీక్ష్య తస్య పఞ్చోత్తరం శతమేవానుజానామ్ ।

సర్వం వరాచచ్ఛ్కరస్య హ్యవధ్యం సహైవ కృష్ణాం తేన దగ్ధం బబన్ధ ॥ ౨౩.౨౭॥

సా నీయమానా కీచకైః సం రురావ శ్రుత్వైవ తం భీమసేనో మహాన్తమ్ ।

ఉద్ధృత్య వృక్షం తేన జహూన సర్వానాదాయ కృష్ణాం పునరాగాత్పురం చ ॥ ౨౩.౨౮॥

ఏవం యత్నాత్తపసా తైరవాప్తో వరః శివాదజయత్వం రణేషు ।

అవధ్యతా చైవ షడుత్తరాస్తే శతం హతా భీమసేనేన సజ్జే ॥ ౨౩.౨౯॥

గన్ధర్వ ఇత్యేవ నిహత్య సర్వాన్ముమోద భీమో ద్రౌపదీ చాఽథ కృష్ణామ్ ।

యాహీత్యుచే తాం సుదేష్టా భయేన త్రయోదశాహం పాలయేత్యాహ తాం సా ।

ఆస్త్విత్యేనామాహ భయాత్సుదేష్టా తథాఽవసన్ పూర్ణమబ్ధం చ తేఽత్ర ॥ ౨౩.౩౦॥

తదా పార్థాన్ ప్రవిచిన్త్యాఖిలాయాం పృథ్వాః ఛన్నాన్ ధార్తరాష్ట్రస్య దూతాః ।
అవిజ్ఞాయ ప్రయయుర్ధారృరాష్ట్రమూచుర్హతం కీచకం యోషిదర్థే ॥ ౨౩.౩౧॥

తేనావదద్ధౌపదీకారణేన దుర్యోధనో నిహతం కీచకం తమ్ ।
భీమేనాగుస్తత్ర దుర్యోధనాద్యా భీష్మాదిభిః సహ కర్ణేన వైవ ॥ ౨౩.౩౨॥

అగ్రే యయౌ తత్ర యోద్ధం సుశర్మా సగా విరాటస్య సమాజహార ।
శ్రుత్వా విరాటోఽనుయయౌ ససేనస్తం పాణ్డవాశ్చానుయయుర్వినాఽర్జునమ్ ॥
౨౩.౩౩॥

ఘోషింపి విజిత్య సజ్ఞే జగృహే విరాటం తదా సుశర్మా తమయాద్వృకోదరః ।
స తస్య సేనాం వినిహత్య మాతస్యం విమోచ్య జగ్రాహ సుశర్మరాజమ్ ।
యుధిష్ఠిరో మోచయామాస తం చ తతో రాత్రౌ న్యవసన్ బాహ్యతస్తే ॥ ౨౩.౩౪॥

తతోఽపరదినే సర్వే భీష్మద్రోణపురస్సరాః ।
రహితం కీచకైర్మాతస్యం శక్యం మత్వాఽభినిర్యయః ॥ ౨౩.౩౫॥

కీచకస్య హిడిమ్బస్య బకకీర్మీరయోరపి ।
జరాసన్ధస్య నృపతేః కం సాదీనాం చ సర్వశః ॥ ౨౩.౩౬॥

న బాధనాయ భీష్మాద్యా ఆపి శేకుః కథశ్చన ।
తస్మాత్తే కీచకం శాన్తం శ్రుత్వా మాతస్యం యయుర్బుధే ॥ ౨౩.౩౭॥

యతిష్యే రక్షితుం భీమాధార్తరాష్ట్రానితి స్వకామ్ ।
సత్యాం కర్తుం ప్రతిజ్ఞాం తు యయౌ ద్రోణః సపుత్రకః ॥ ౨౩.౩౮॥

యది యుద్ధాయ నిర్వాన్తి జ్ఞాతాః స్యుః పాణ్డవాస్తదా ।
న చేద్విరాటమనతం నమయిష్యామహే వయమ్ ।
ఇతి మత్వా విరాటస్య జగృహుర్గాః సమన్తతః ॥ ౨౩.౩౯॥

తదోత్తరః సారథిత్వే ప్రకల్ప్య పార్థం యయౌ తాన్నిశామ్యైవ భీతః ।
తతోఽర్జునః సారథిం తం విధాయ కృచ్ఛ్రేణ సం స్థాప్య చ తం యయౌ కురూన్ ॥
౨౩.౪౦॥

ఆదాయ గాణ్డీపమథ ధ్వజం చ హనూమదఙ్కం సదరోఽగ్రతో గాః ।
నివర్త్య యుద్ధాయ యయౌ కురూం స్తాన్ జిగ్యే సర్వాన్ ద్వైరభేదైవ సక్తాన్ ॥ ౨౩.౪౧॥
ఏకీభూతాన్ పునరేవానుయాతాన్ సమ్మోహనాస్త్రేణ విమోహయిత్వా ।
జగ్రాహ తేషాముత్తరీయాణ్యుతే తు భీష్మస్య వేదాస్త్రఘాతం స ఏవ ॥ ౨౩.౪౨॥

విధాయ భీష్మం విరథం జగము తదా శ్రుత్వా మత్స్యపతిర్జితాన్ కురూన్ |
ముమోద పుత్రేణ జితా ఇతి స్మ తదాఽహ షణ్ణేన జితాన్ యుధిష్ఠిరః || ౨౩.౪౩||

తదా క్రుద్ధః ప్రాహరతం విరాటః సోఽక్షేణ తద్భీమధనజ్ఞాయాభ్యామ్ |
శ్రుతం తదా కుపితౌ తౌ నిశామ్య స్యవారయత్తావపి ధర్మసూనుః || ౨౩.౪౪||

ష్ఠీచ్ఛిషంశజస్వరూపేణ సమాస్థితాన్నో యది స్మ నాసౌ ప్రణిపాతపూర్వకమ్ |
క్షమాపయేద్వ్యధ్య ఇత్యాత్మరూపం సమాస్థితాస్తస్మరథాపరో దినే || ౨౩.౪౫||

తదా విరాటాసనమాస్థితం నృపం యుధిష్ఠిరం వీక్ష్య విరాట ఆహ |
కిమేతదిత్యుచివానుత్తరోఽస్మై తాన్ పాణ్డవాన్ గోగ్రహణే చవృత్తమ్ || ౨౩.౪౬||

తతో విరాటో భయకమ్పితాఙ్గః ప్రణమ్య పార్థాఙ్చరణం జగము |
దదౌ చ కన్యాముత్తరాం ఫల్గునాయ పుత్రార్థమేవ ప్రతిజగ్రాహ సోఽపి || ౨౩.౪౭||

ఏవం విరాటం మోచయిత్వైవ గాశ్చ తమస్యనే కీచకాన్ పాతయిత్వా |
ప్రాప్తో ధర్మః సుమహాన్ వాయుజేన తస్యాను పార్థేన చ గోవిమోక్షణాత్ || ౨౩.౪౮||

అయాతయన్ కేశవాయాథ దూతాన్ సహాభిమన్యుః సోఽపి రామేణ సార్థమ్ |
ఆగాదనస్తానస్తచిద్వాసుదేవో వివాహయామాసురథాభిమన్యుమ్ || ౨౩.౪౯||

ఆసీన్మహానుత్సవస్తత్ర తేషాం దశార్హవీరైః సహ పాణ్డవానామ్ |
స పాఙ్శాలానాం వాసుదేవేన సార్థమజ్ఞాతవాసం సమతీత్య మోదతామ్ || ౨౩.౫౦||

దుర్యోధనాద్యాః సూతపుత్రేణ సార్థం ససౌబలేయా యుధి పార్థవీడితాః |
భీష్మాదిభిః సార్థముపేత్య నాగపురం మన్త్రం మన్త్రయామాసురత్ర || ౨౩.౫౧||

అజ్ఞాతవాసే ఫల్గునో నోఽద్య దృష్టస్తస్మాత్పునర్యాస్తు పార్థా వనాయ |
ఇతి బ్రువాణానాహ భీష్మోఽభ్యతీతమజ్ఞాతవాసం ద్రోణ ఆహ్లావమేవ || ౨౩.౫౨||

తయోర్వాక్యం తే త్వనాదృత్య పాపా వనం పార్థాః పునరేవ ప్రయాస్తు |
ఇతి దూతం ప్రేషయామాసురత్ర జానన్తి విప్రా ఇతి ధర్మజోఽవదత్ || ౨౩.౫౩||

సౌరమాసానుసారేణ ధార్తరాష్ట్రా అపూర్ణతామ్ |
ఆహుశాన్ద్రేణ మాసేన పూర్ణః కాలోఽఖిలోఽప్యసౌ || ౨౩.౫౪||

దినానామధిపః సూర్యః పక్షమాసాబ్దపః శశీ |
తస్మాత్సామ్యుబ్దమేవాత్ర ముఖ్యమాహుర్మనీషిణః |
సౌమ్యం కాలం తతో యజ్ఞే గృహ్లాన్తి నతు సూర్యజమ్ || ౨౩.౫౫||

తదేతదవిచార్యైవ లోభాచ్చ ధృతరాష్ట్రజైః ।

చ్చిచ్ఛిక్ష్ణి రాజ్యం న దత్తం పార్థేభ్యః పార్థాః కాలస్య పూర్ణతామ్ ।

ఖ్యాపయన్తో విప్రవరైరుపప్లావ్యముపాయయుః ॥ ౨౩.౫౬ ॥

సువాసుదేవా అఖిలైశ్చ యాదప్తైః పాశ్చాలమత్స్యైశ్చ యుతాః సభార్యాః ।

ఉపప్లావ్యే తే కతిచిద్దినాని వాసం చక్రుః కృష్ణసం శిషితార్థాః ॥ ౨౩.౫౭ ॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవिरचितే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

అజ్ఞాతవాససమాప్తిర్నామ త్రయోవింశోఽధ్యాయః ॥

అథ చతుర్వింశోఽధ్యాయః ।

(యుద్ధోద్ద్యోగః)

ఓం । తతః సమ్మన్త్యానుమతే కృష్ణస్య స్వపురోహితమ్ ।

ద్రుపదః ప్రేషయామాస ధృతరాష్ట్రాయ శాన్తయే ॥ ౨౪.౧ ॥

స గత్వా ధృతరాష్ట్రం తం భీష్మద్రోణాదిభిర్యుతమ్ ।

ఉవాచ న విరోధస్త ఉత్పాద్యో ధర్మసూనునా ।

యస్య భీమార్జునౌ యౌధౌ నేతా యస్య జనార్దనః ॥ ౨౪.౨ ॥

శ్రుతాస్తే భీమనిహతా జరాసన్ధాదయోఽఖిలాః ।

యథా చ రుద్రవచనాదవధ్యా రాక్షసాధిపాః ॥ ౨౪.౩ ॥

తీర్థవిఘ్నకరాః సర్వతీర్థాన్యాచ్ఛాద్య సం స్థితాః ।

తస్యః కోట్యో మహావీర్యా భీమేనైవ నిసూదితాః ॥ ౨౪.౪ ॥

భ్రాతృణాం బ్రాహ్మణానాం చ లోకానాం చ హితైషిణా ।

తతో హి సర్వతీర్థాని గమ్యాన్యాసన్నుణాం ఊతౌ ॥ ౨౪.౫ ॥

యథా జటాసురః పాపః శర్వాణీవరసం శ్రయాత్ ।

అవధ్యో విప్రరూపేణ వశ్చాయన్నేవ పాణివాన్ ॥ ౨౪.౬ ॥

జ్ఞాత్వాఽపి భీమసేనేన విప్రరూపస్య నో వధః ।

యోగ్య ఇత్యహతో భీమే మృగయార్థం గతే క్వచిత్ ॥ ౨౪.౭ ॥

యమౌ యుధిష్ఠిరం కృష్ణాం చాఽదాయైవ పరాద్రవత్ ।

దృష్టో భీమేన తాం స్వక్వా సం సక్తస్తేన సజరే ॥ ౨౪.౮ ॥

నిపాత్య భూమౌ పాదేన సశ్చూర్ణితశిరాస్తమః ।

జగామ కిము తే పుత్రాః శక్యా హస్తుమితి స్మ హా || ౨౪.౯ ||

నివాతకవచాశ్చైవ హతాః పార్థేన తే శ్రుతాః |

జానాసి చ హరేర్విర్యం యస్యేదమఖిలం వశే |

సబ్రహ్మారుద్రశక్రౌద్యం చేతనాచేతనాత్మకమ్ || ౨౪.౧౦ ||

బ్లిష్టా తస్మాదేతైః పాలితస్య ధర్మజస్య స్వకం వసు |

దీయతామితి తేనోక్తో ధృతరాష్ట్రో నచాకరోత్ || ౨౪.౧౧ ||

తతః సహైవ యదుభిః కృష్ణం ద్వారవతీం గతమ్ |

యుద్ధసాహాయ్యమిచ్చన్తౌ ధార్తరాష్ట్రధనజ్ఞయౌ || ౨౪.౧౨ ||

యుగపద్యయతుస్తత్ర వేగేనాజయదరునమ్ |

దుర్యోధనః శిరస్థాన ఆసీనోఽభూద్ధరేస్తదా || ౨౪.౧౩ ||

దర్శాన్నాహం రాజరాజ ఉపాస్యే పాదయోరితి |

తయోరాగమనం పూర్వం జ్ఞాత్వైవ హి హరిః ప్రభుః || ౨౪.౧౪ ||

ఆసుప్తః సుప్తవచ్చిశ్యే తత్రాతిష్ఠద్ధనజ్ఞయః |

ప్రణమ్య పాదయోః ప్రహోష్వ భక్తు్యద్రేకాత్కృతాజ్ఞులిః || ౨౪.౧౫ ||

తమైక్షత్ప్రథమం దేవో జానన్నపి సుయోధనమ్ |

స్వాగతం ఫల్గునేత్యుక్తే పూర్వమాగామహం త్వితి |

ఆహ దుర్యోధనస్తం చ స్వాగతేనాభ్యపూజయత్ || ౨౪.౧౬ ||

తయోరాగమనే హేతుం శ్రుత్వా ప్రాహ జనార్దనః |

ఏకః పూర్వాగతోఽత్రాన్యః పూర్వదృష్టో మయా యతః || ౨౪.౧౭ ||

సమం కరిష్యే యువయోరేకత్రాహం నిరాయుధః |

అన్యత్ర దశలక్షం మే పుత్రాః శూరాః పదాతయః || ౨౪.౧౮ ||

ఇత్యుక్తే ఫల్గునః కృష్ణం వస్తే తద్భక్తిమాన్ యతః |

అన్యస్తత్రాభక్తిమత్వాద్యవ్రే గోపాన్ ప్రయుద్ధ్యతః || ౨౪.౧౯ ||

పార్థానామేవ సాహాయ్యం కరిష్యన్నపి కేశవః |

తస్యాభక్తిం దర్శయితుం చక్రే సమవదీశ్వరః || ౨౪.౨౦ ||

తతః పార్థేన సహితః పాణ్డవాన్ కేశవో యయౌ |

దుర్యోధనో యయౌ రామం స భయాత్కేశవస్య చ |

న సాహాయ్యం కరోమీతి ప్రాహ తస్నేహవానపి || ౨౪.౨౧ ||

చ్చీచు ఉపప్లావ్యే సభాయాం హి తత్పక్షీయం వచో బ్రువన్ ।
నిరాకృతః సాత్యకినా సమక్షం కేశవస్య చ ॥ ౨౪.౨౨॥

తతో దుర్యోధనం నాయాత్స చ హార్దిక్యసం యుతః ।
జగామ హస్తినపురమక్షోహిణ్యో దశాభవన్ ।
ఏకా చ ధార్తరాష్ట్రస్య నానాదేశ్యైర్పువైర్యుతాః ॥ ౨౪.౨౩॥

సప్త పాణుసుతానాం చ మాత్స్యద్రుపదకేకయైః ।
ధృష్టకేతుజరాసన్ధసతకాశీన్పువైర్యుతాః ॥ ౨౪.౨౪॥

పురుజిత్కుచ్ఛిభోజశ్చ చేకితానశ్చ సాత్యకిః ।
పాణ్డవాన్ నేనయా యుక్తాః సమీయుర్దేవపక్షిణః ॥ ౨౪.౨౫॥

విన్దానువిన్దావావన్త్యై జయత్యేనోఽన్యకేకయాః ।
క్షేమధూర్తిర్దణ్డధారః కలిజ్ఞోఽమృష్ట ఏవ చ ॥ ౨౪.౨౬॥

శ్రుతాయురమ్యతాయుశ్చ బృహదృలసుదక్షిణౌ ।
శ్రుతాయుధః సైన్ధవశ్చ రాక్షసోఽలమ్బుసస్తథా ॥ ౨౪.౨౭॥

అలాయుధోఽలమ్బులశ్చ దైత్యా దుర్యోధనం యయుః ।
గత్వా దుర్యోధనాహూతో భగదత్తోఽపి తం యయా ॥ ౨౪.౨౮॥

సపుత్రపౌత్రో బాష్ఠీకో భీష్మద్రోణకృపా అపి ।
ప్రీత్యర్థం ధృతరాష్ట్రస్య బభూవుస్తతుతానుగాః ॥ ౨౪.౨౯॥

పాణ్డ్యశ్చ వీరసేనాఖ్యః పాణ్డవానేవ సం శ్రితః ।
శల్యం చ పాణ్డవానేవ యాన్తం జ్ఞాత్వా సుయోధనః ।
సుసభాః కారయామాస సర్వభోగనమన్వితాః ॥ ౨౪.౩౦॥

తా యుధిష్ఠిరక్లుప్తాః స మత్వా శల్యోఽబ్రవీదిదమ్ ।
య ఏతాః కారయామాస తదభీష్టం కరోమ్యహమ్ ॥ ౨౪.౩౧॥

లీనః శ్రుత్వా ధార్తరాష్ట్రః సత్యం కుర్విత్యభాషత ।
దేహి మే యుద్ధసాహాయ్యమితి సోఽపి యశోఽర్థయన్ ।
రక్షార్థమాత్మవాక్యస్య తథేత్యేవాభ్యభాషత ॥ ౨౪.౩౨॥

చ్చీచు ఇ స పాణ్డవాం స్తతో గత్వా తైరనుజ్ఞాత ఏవ చ ।
తేజోవధార్థం కర్ణస్య ధనన్జాయకృతేఽర్థితః ।

తథేత్యుక్త్వా యయౌ ధర్మనన్దనం కౌరవాన్ ప్రతి || ౨౪.౩౩||

సంజయం ప్రేషయామాస ధృతరాష్ట్రోఽథ శాన్తయే |

పాణ్డవాన్ ప్రత్యధర్మం చ యుద్ధం స ప్రత్యపాదయత్ || ౨౪.౩౪||

హఠవాదేఽవదద్భీమో యం ధర్మం ద్రౌపదీ తథా |

తమేవోక్త్వా ధర్మజన్తు చకార చ నిరుత్తరమ్ |

కృష్ణోఽపి తస్య ధర్మస్య ప్రామాణ్యం ప్రత్యపాదయత్ || ౨౪.౩౫||

తతో నిరుత్తరః కృష్ణం పాణ్డవాంశ్చ ప్రణమ్య సః |

ధృతరాష్ట్రం యయౌ తం చ వినిన్ద్య ప్రయయౌ గృహమ్ || ౨౪.౩౬||

నిన్దితః సంజయేనాసావాహూయ విదురం నిశి |

పప్రచ్ఛ సోఽవదధర్మం పార్థానాం రాజ్యదాపనమ్ || ౨౪.౩౭||

ఐహికస్య సుఖస్యాపి కారణం తదనిన్దితమ్ |

అన్యథా సర్వపుత్రాణాం నాశం ధర్మాతిలజ్ఞనమ్ || ౨౪.౩౮||

తత్ర భావమకృత్వా స జ్ఞానాదిచ్ఛన్నఘ్నక్షయమ్ |

విష్ఠోః స్వరూపం పప్రచ్ఛ సోఽస్మరచ్ఛ సనాతనమ్ || ౨౪.౩౯||

స ఆగత్యావదత్తత్త్వం విష్ఠోర్మాయావినః శుభా |

న గతిశ్చేత్యథ ప్రాతః సంజయః పాణ్డవోదితమ్ |

అవదధృతరాష్ట్రాయ సభాయాం కురుసన్నిధౌ || ౨౪.౪౦||

తచ్చుత్వా సతుభీతోఽపి పుత్రస్నేహానుగో నృపః |

రాజ్యం నాదాత్పాణ్డవానాం తతో ధర్మసుతో నృపః || ౨౪.౪౧||

యదుక్తవాన్ సంజయాయ యది దిత్సతిః నః పితా |

రాజ్యం తదా త్వమాగచ్ఛ విదురో వా న చేన్నచ |

తావథానాగతౌ జ్ఞాత్వా మస్త్రయామాస శౌరిణా || ౨౪.౪౨||

చ్ఛిచ్ఛిచ్ఛి సోఽప్యాహాహం గమిష్యామి సభాయామృషిసన్నిధౌ |

వక్ష్యే పథ్యాని యుక్తాని యది నాసౌ గ్రహీష్యతి |

వధ్యః సర్వస్య లోకస్య స భవేత్సర్వధర్మహా || ౨౪.౪౩||

ఇత్యుక్తే వైరమాత్మోత్థం లోకమధ్యే ప్రహాపయన్ |

లోకసంక్లహణార్థాయ భీమసేనోఽబ్రవీద్వచః || ౨౪.౪౪||

నాస్మన్నిమిత్తనాశః స్యాత్కులస్యాపి వయం కులమ్ |

రక్షితుం ధార్తరాష్ట్రస్య భవేమాధశ్చరా ఇతి || ౨౪.౪౫||

ఇచ్చతాఽప్యఖిలాన్ హస్తుం ధార్తరాష్ట్రాన్ దృఢాత్మనా |
భీమనోక్తో వాసుదేవో లోకసంకృహణేచ్ఛయా || ౨౪.౪౬||

వధం తేషాం ధర్మమేవ లోకే జ్ఞాపయితుం హరిః |
ఆక్షిపన్నివ భీమం తం యుద్ధాయ ప్రేరయద్ధృఢమ్ || ౨౪.౪౭||

అభిప్రాయం కేశవస్య జానన్ భీమో నిజం బలమ్ |
రాజ్ఞాం మధ్యేఽవదత్తచ్చ కృష్ణోఽభ్యధికమేవ హి || ౨౪.౪౮||

శశం స సత్యైః సద్వాక్యై రాజ్ఞాం మధ్యే ప్రకాశయన్ |
వధం కురూణాం సద్ధర్మం గుణాన్ భీమస్య చామితాన్ || ౨౪.౪౯||

నిత్యమేకమనస్కా తావపి కేశవమారుతీ |
ఏవం లోకస్య సం వాదహేతోః సం వాదమక్రతామ్ || ౨౪.౫౦||

తతః కృష్ణోఽర్జునం బైవ కృపాలుం సన్ధికాముకమ్ |
హేతుమద్భిః శుభైర్వాక్యైరసనీయ జగత్పతిః |
ఉక్తో మానుషయా బుద్ధ్యా నకులేన సునీతివత్ || ౨౪.౫౧||

శౌర్యప్రకాశనాయైవ యుద్ధం యోజయతాం భవాన్ |
ఇత్యుక్తః సహదేవేన యుయుధానేన చాచ్యుతః || ౨౪.౫౨||

దన్యూనాం నిగ్రహో ధర్మః క్షత్రియాణాం యతః పరః |
అతో న ధార్తరాష్ట్రార్జుః సన్ధిః స్యాదితి పార్షతీ |
జగాద కృష్ణం సోఽప్యేనాం ఓమితుశ్చక్వా వినిర్యయౌ || ౨౪.౫౩||

చ్ఛ్చిచ్ఛి | ససాత్యకిః స్యన్దనవర్యసం స్థితః పృథాతనూజైరఖిలైః స భూమిపైః |
అన్వాగతో దూరతరం గిరా తాన్ సం స్థాప్య విప్రప్రవరైః కురూన్ యయా || ౨౪.౫౪||

ఏకోఽపి విష్ణుః స తు భార్గవాత్మా వ్యాసః సశిష్యస్తదనన్యదృశ్యః |
యయా తదక్షేర్ణి గుణాన్ ప్రవేత్తుం నానోఽహి శక్తస్తమృతే యతః ప్రభుమ్ || ౨౪.౫౫||

స వన్ద్యమానోఽఖిలరాష్ట్రవాసిభిః ప్రసూనవర్షైరభివర్షితః సురైః |
సం స్తూయమానః ప్రణతోఽబ్జజాదిభిర్గజాహ్వాయం ప్రాప పరోఽప్రమేయః || ౨౪.౫౬||

స భీష్మముఖ్యైః సరసాభియాతః సహైవ త్రైః ప్రయయా రాజమార్గే |
దిదృక్షవస్తం జగదేకసున్దరం గుణార్ణవం ప్రాయయురత్ర సర్వే || ౨౪.౫౭||

సభాజితస్తైః పరమాదరేణ వివేక గేహం నృపతేరనస్తః ।
 స భీష్మముఖ్యాన్ పురతో నిధాయ వైచిత్రవీర్యేణ సమర్చితోఽజః ।
 రోగ్యై నిషణ్ణః పరమాసనే ప్రభుర్భౌ స్వభాసా కకుభోఽవభాసయన్ ॥ ౨౪.౫౮ ॥
 యథోచితం తేషు విధాయ కేశవో దౌర్యోధనం ప్రాప్య గృహం చ పూజితః ।
 పూజాం తదీయాం గుణవద్ద్విడిత్యసౌ జగ్రాహ నో విదురం చాఽజగామ ॥ ౨౪.౫౯ ॥
 స భీష్మపూర్వైరభియాచితోఽపి జగామ వైషాం గృహమాదిదేవః ।
 ఉపేక్షితా ద్రౌపదీయప్రమేయో జగామ గేహం విదురస్య శీఘ్రమ్ ॥ ౨౪.౬౦ ॥
 స తేన భక్త్యాఽభిగతః ప్రసన్నః ప్రవిశ్య చాన్తర్గృహమీశ్వరోఽజః ।
 భక్త్యాఽభిపూర్ణేన ససమ్భ్రమేణ సమ్పూజితః సర్వసమర్పణేన ॥ ౨౪.౬౧ ॥
 పరే దినేఽసౌ ధృతరాష్ట్రసూనునా సమానీతః సం సది కౌరవాణామ్ ।
 వివేక దివ్యే మణికాంచనాసనే సార్థం మునీన్త్రైః పరమార్థవేదిభిః ॥ ౨౪.౬౨ ॥
 సమ్పూజితో భీష్మముఖ్యైః సమస్తై రరాజ రాజీవసమాననేత్రః ।
 యథోచితాస్తత్ర విధాయ వార్తా జగాద కాలే కలికల్మషాపహః ॥ ౨౪.౬౩ ॥
 వైచిత్రవీర్య స్వకులస్య వృద్ధ్యై ప్రదేహి రాజ్యం తవ సత్సుతాయ ।
 యశశ్చ ధర్మం పరమం ప్రసాదం మమ త్వమాప్నోషి తద్వైవ రాజన్ ।
 అతోఽన్యథా యశసో ధర్మతశ్చ హీనః ప్రతీపత్వముపైషి మేఽతః ॥ ౨౪.౬౪ ॥
 చ్ఛ్లిచ్చిషి ఇతీరితః ప్రాహ మమాతివర్తినః సుతం స్వయం మే ప్రతిబోధయేతి ।
 స వాసుదేవేన విబోధితోఽపి పాపాభిసన్ధిర్ధృతరాష్ట్రసూనుః ।
 ఉత్థాయ తస్మాదనుజైరమాత్యైర్నియన్తుమీశం కుమతిర్యధాన్మతిమ్ ॥ ౨౪.౬౫ ॥
 యేయే తదా కేశవసం యమాయ న్యమస్త్రయం స్తే విబుధప్రతిపాః ।
 అతో వికర్ణప్రముఖా అపి స్య వధ్యత్వమాయన్నశుభాం గతిం చ ॥ ౨౪.౬౬ ॥
 కర్ణః సురాగ్ర్యోఽపి సుయోధనార్థే న్యమస్త్రయద్భావతో వైవ దుష్టః ।
 అతో గతిశ్చాస్య సుశోభనాఽభూద్యోఽత్రానుకూలాః పరమస్య తే శుభాః ॥ ౨౪.౬౭ ॥
 ఋషిభిర్ణామదగ్నోన వ్యాసేనాప్యమితోజసా ।
 వాసుదేవాత్మనా చైవ త్రిరూపేణైవ విష్ణునా ॥ ౨౪.౬౮ ॥
 మాతాపితృభ్యాం భీష్మాద్వైరనుశిష్టోఽపి దుర్మతిః ।
 దుర్యోధనో మస్త్రయతే ముకున్దస్యాఽశు బన్ధనమ్ ॥ ౨౪.౬౯ ॥
 సాత్యకః కృతవర్మా చ తచ్చుశ్రువతురజ్ఞాసా ।

సం స్థాప్య కృతవర్మాణం రహః సాత్యకిరత్ర చ ।

అభ్యేత్య కేశవం ప్రాహ దుర్యోధనవినిశ్చయమ్ ॥ ౨౪.౨౦॥

జానన్నప్యఖిలం కృష్ణస్తచ్చుత్వా సాత్యకేర్ముఖాత్ ।

వైచిత్రవీర్యమవదత్పశ్య మామితి సర్వగమ్ ॥ ౨౪.౨౧॥

అథ తేనాఽహుతే పుత్రే సామాత్యే పురుషోత్తమః ।

స్యం రూపం దర్శయామాస సర్వగం పూర్ణసద్గుణమ్ ॥ ౨౪.౨౨॥

తత్కాలసూర్యామితదీప్తి సర్వజగద్భరం శాశ్వతమప్రమేయమ్ ।

దృష్టైవ చక్షూం షి సుయోధనాద్యా న్యమీలయన్ దీధితివారితాని ॥ ౨౪.౨౩॥

పిథాయ రూపం పునరేవ తద్ధర్మైవైచిత్రవీర్యేణ సమర్థితః పునః ।

కృత్వాఽన్ధమేవ ప్రయయా సుయోధనం సహానుగం పాపతమం ప్రకాశ్య ॥ ౨౪.౨౪॥

అన్తశక్తిః పురుషోత్తమోఽసౌ శక్తోఽపి దుర్యోధనచిత్తనిగ్రహే ।

నైవ వ్యధాదేనమథోక్తకారిణం నిపాతయన్నతమస్యనన్తః ॥ ౨౪.౨౫॥

ఘ్రిష్టిం పునశ్చ కున్తిగృహమేత్య కృష్ణస్తయోద్యోగం ధర్మసుతస్య శిష్టమ్ ।

శ్రుత్వా యయా సూర్యజమాత్మయానే నిధాయ తస్యావదదాత్మజన్మ ॥ ౨౪.౨౬॥

ఆయాహి పాణ్ణూనితి తద్వచః స వైవాకరోన్మానితో ధార్తరాష్ట్రైః ।

సం స్థాప్య తం భగవాన్ ద్రౌణయే చ రహోఽవదన్మిత్రభావం పృథాజైః ॥ ౨౪.౨౭॥

యావత్పితృరణం సోఽపి మైత్రీం వవ్రే పార్థైస్తం చ విసృజ్య కృష్ణః ।

యయా కురూన్ పూర్వమేవోద్విసృజ్య పృథాసుతానాం స సకాశమీశః ॥ ౨౪.౨౮॥

సమ్మూర్థితః పృథయా వైవ కర్ణః పార్థైర్యోగం యాహి సూనుర్మమాసి ।

తేనాప్యుక్తా వాసవినా వినాఽహం హన్యాం సుతాం నై న కథణ్చనేతి ॥ ౨౪.౨౯॥

తతో యయుః కౌరవాః పాణ్ణవాశ్చ కురుక్షేత్రం యోద్ధుకామాః సకృష్ణాః ।

చక్రశ్చ తే శిఖిరాణ్యత్ర సర్వే శుభే దేశే పాణ్ణవాః కృష్ణబుద్ధ్యా ॥ ౨౪.౩౦॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

యుద్ధోద్ద్యోగో నామ చతుర్వింశోఽధ్యాయః ॥

అథ పంచువింశోఽధ్యాయః ।

(భీష్మపాతః)

ఓం । తే నేనే సమరారమ్భే సమేతే సాగరోపమే ।

భీమభీష్మముఖే వీక్ష్య ప్రాహ వాసవిరచ్యుతమ్ ॥ ౨౫.౧॥

“నేనయోరుభయోర్మధ్యే రథం స్థాపయ మేఽచ్యుత” (౭౭) ।

ఇత్యుక్తః స తథా చక్రే పార్థః పశ్యంశ్చ బాన్ధవాన్ ।

విససర్జ ధనుః పాపాశక్కి తత్రాఽహ మాధవః ॥ ౨౫.౨॥

స్వధర్మో దుష్టదమనం ధర్మజ్ఞానానుపాలనమ్ ।

క్షత్రియస్య తముత్సృజ్య సిద్ధితో యాత్యథో ధ్రువమ్ ॥ ౨౫.౩॥

“యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్ ।

స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విన్దతి మానవః” (౭౮) ॥ ౨౫.౪॥

నచ శోకస్త్వయా కార్యో బన్ధూనాం నిధనేక్షయా ।

దేహస్య సర్వథా నాశాదనాశాచ్ఛేతనస్య చ ॥ ౨౫.౫॥

సృష్టిస్థిత్యుపస్యయాజ్ఞానబన్ధమోక్షప్రవృత్తయః ।

ప్రకాశనియమౌ చైవ బ్రహ్మేశాదిక్షరస్య చ ।

అక్షరప్రకృతేః సన్తో మత్త ఏవ నచాన్యతః ॥ ౨౫.౬॥

న మే కుతశ్చిత్సర్గాద్యాః స్వాత్మన్య్యాద్గుణపూర్తితః ।

అతః సమాధికాభావాన్మమ మద్వశమేవ చ ॥ ౨౫.౭॥

జ్ఞాత్వైషాం నిధనాద్యం చ జీవాదేరస్వతన్త్రతామ్ ।

అస్వాత్మన్య్యాన్నివృత్తౌ చ మామనుస్మర యుధ్య చ ॥ ౨౫.౮॥

“యే తు సర్వాణి కర్మాణి మయి సం న్యస్య మత్పరాః ।

అన్యేనైవ యోగేన మాం ధ్యాయంత ఉపాసతే ॥ ౨౫.౯॥

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యుసం సారసాగరాత్ ।

(౭౭) భగవద్గీతా ౧.౨౧

(౭౮) భగవద్గీతా ౧౮.౪౬

బ్రిచ్చిచ్ఛ్వాఙ్ భవామి నచిరాత్పార్థ మయ్యావేశితచేతసామ్” (౭౯) ॥ ౨౫.౧౦॥

“మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।

మత్సాని సర్వభూతాని నచాహం తేష్వవస్థితః” (౮౦) ॥ ౨౫.౧౧॥

సుపూర్ణసత్సర్వగుణదేహోఽహం సర్వదా ప్రభుః ।

అస్పృష్టాఖిలదోషైకనిత్యసత్తనురవ్యయః ।

ఇత్యుక్తో వాసవిః ప్రాహ వ్యాప్తం తే దర్శయేశ మే ॥ ౨౫.౧౨ ॥

అథ దివ్యదృశం తస్య దత్వా వ్యాప్తం నిజం వపుః ।

దేశతః కాలతశ్చైవ పూర్ణం సర్వగుణైః సదా ।

దర్శయామాస భగవాన్ యావత్సర్జునయోగ్యతా ॥ ౨౫.౧౩ ॥

తత్ప్రార్థితః పునః కృష్ణస్తద్రూపం లోకమానతః ।

పూర్వవద్దర్శయామాస పునశ్చైవనమశిష్యయత్ ॥ ౨౫.౧౪ ॥

జ్ఞానజ్ఞేయప్రకృత్యాది జ్ఞాపయన్ పురుషోత్తమః ।

తీనానుశిష్యః పార్థస్తు సశరం ధనురాదదే ॥ ౨౫.౧౫ ॥

అథ పూర్ణేష్యనీకేషు నదన్ వాయుసుతోఽభ్యయాత్ ।

సమితిం ధార్తరాష్ట్రాణాం తే తం సర్వేఽభ్యవారయన్ ।

ససృజః శరవృష్టిం చ భీమనేనస్య మూర్ధని ॥ ౨౫.౧౬ ॥

క్షిప్తం వైవ ప్రహర్తవ్యం జ్ఞాతిషు ప్రహరత్స్వపి ।

ఇత్యేవాప్రహరత్యస్మిన్ శత్రుభిః శరవిక్షతే ॥ ౨౫.౧౭ ॥

అముచన్ ధార్తరాష్ట్రేషు శస్త్రవృష్టిం దురాసదామ్ ।

సౌభద్రప్రముఖా వీరాః సర్వే పాణుసుతాత్మజాః ॥ ౨౫.౧౮ ॥

అపీడయం స్తాఞ్చస్త్రోఘైర్ధార్తరాష్ట్రాః సమంతతః ।

రరక్ష తాన్ వాయుసుతో విసృజఞ్చరసఞ్చయాన్ ॥ ౨౫.౧౯ ॥

తత్ర భీమశరైర్నున్నా ధార్తరాష్ట్రాః సమంతతః ।

(౭౯) భగవద్గీతా ౧౨.౬౭

(౮౦) భగవద్గీతా ౯.౪

ట్లీచు భగ్నస్తానథ గాఙ్గేయో దివ్యాస్త్రవిదధారయత్ ॥ ౨౫.౨౦ ॥

అథ ద్వన్వాని యుద్ధాని బభూవుర్విజగీషతామ్ ।

ద్రోణపార్షతయోశ్చైవ శైనేయకృతవర్మణోః ॥ ౨౫.౨౧ ॥

దుః శాసనేన వీరస్య మాద్రేయస్య యవీయసః ।

నకులస్య వికర్ణస్య కార్ణ్యయైర్దుర్ముఖాదినామ్ ॥ ౨౫.౨౨ ॥

వృత్తే ద్వన్వమహాయుధే తత్ర ధర్మజపక్షగాః ।

జితా విసేవ శైనేయం సోఽజయద్ధృదికాత్మజమ్ || ౨౫.౨౩||

అథ భీష్మద్రోణముఖైర్భగదత్తాదిభిస్తథా |

విద్రాప్యమాణం స్వబలం స్థాపయామాస మారుతిః || ౨౫.౨౪||

ద్రోణం చ భగదత్తం చ కృపం దుర్యోధనం తథా |

కేవలం బాహువీర్యేణ వ్యజయద్భీమవిక్రమః |

హత్వోత్తరం మద్రరాజో వ్యద్రావయదసికినీమ్ || ౨౫.౨౫||

అథ భీష్మముదీర్ణాస్త్రం ద్రావయంతం వరూఢినీమ్ |

ససామదత్తిం సౌభద్రసహాయోఽర్జున ఆసదత్ || ౨౫.౨౬||

సౌభద్రం తత్ర విక్రాంతమతీత్య ద్యుసరిత్సుతః |

ద్రావయామాస పాశ్చాలాన్ పశ్యతః సవ్యసాచినః || ౨౫.౨౭||

తస్య విక్రమమాలక్ష్య పార్థం తద్గౌరవానుగమ్ |

దృష్ట్వా యుధిష్ఠిరో రాజా క్రుద్ధః సేనామపాహరత్ || ౨౫.౨౮||

రాత్రౌ యుధిష్ఠిరశ్చింతామాప్య పార్థం వ్యగర్హయత్ |

స కృష్ణాద్వైః సాన్వితశ్చ పునర్యుద్ధాయ నిర్యయౌ || ౨౫.౨౯||

ఏవం భీష్మో దశాహాని సేనాపత్యం చకార హ |

కృత్వాఽపి పాణ్డవైర్యుద్ధం తత్కర్తుమకృతోపమమ్ || ౨౫.౩౦||

కర్ణోఽర్ధరథ ఇత్యుక్త్వా తావద్యుద్ధాత్ప్రయాపితః |

యావత్త్వం యోతస్యసే తావన్న యోత్స్యామీతి నిర్గతే || ౨౫.౩౧||

ప్లిచ్చి కర్ణేఽయుతరథానాం స నిత్యశో వధమాహవే |

ప్రతిజ్ఞేఽకరోత్తచ్చ పునశ్చాస్త్రవిదాం వరః || ౨౫.౩౨||

సుసమర్థావపి వధే తస్య భీమధనజ్ఞాయౌ |

స్నేహేన యన్త్రితౌ తస్య గౌరవాచ్ఛాన్యవర్తతామ్ || ౨౫.౩౩||

బభూవుస్తత్ర యుద్ధాని చిత్రాణి సుబహూని చ |

తాన్యమృరే విమానస్థా బ్రహ్మారుద్రపురస్సరాః |

అపశ్యన్ దేవతాః సర్వా గన్ధర్వాప్సరసోఽసురాః || ౨౫.౩౪||

ధృష్టద్యుమ్నో మహేష్వాసః ప్రతివ్యూహ్యోఽపగాసుతమ్ |

చక్రే యుద్ధాని సుబహూన్యజేయః శత్రుభీ రణే || ౨౫.౩౫||

తత్రోద్గధార కృష్ణోఽపి ఫల్గునం మృదుయోధినమ్ |
 దృష్ట్వా చక్రం తథోద్వ్యమ్య బాహుం భీష్మాయ జగ్మివాన్ || ౨౫.౩౬||
 తేన స్తుతో గృహీతశ్చ ఫల్గునేన ప్రణమ్య చ |
 ప్రార్థితో రథమారూఢః పునః శఙ్ఖమపూరయత్ || ౨౫.౩౭||
 తతో భీష్మోఽర్జునశ్చైవ శస్త్రాస్త్రైరభ్యవర్షతామ్ |
 ఆయత్సేన జితశ్చైవ ఫల్గునేనాఽపగాసుతః || ౨౫.౩౮||
 ఆయుతాని బహున్యాజౌ రథానాం నిజఘన చ |
 జితాః సేనాపహారం చ చక్రరీష్మముఖాస్తతః || ౨౫.౩౯||
 కదాచిదగ్రగో భీమో భీష్మద్రోణౌ విసారథీ |
 కృత్వా విద్రాప్య తానశ్వాన్ భిత్వా వ్యూహం వివేశ హ || ౨౫.౪౦||
 పునః సం స్థాపితరథౌ విజిత్యాయత్నతో బలీ |
 యతమానౌ మహేష్వాసౌ ధార్తరాష్ట్రాన్ జఘన హ |
 పశ్చువిం శద్ధతాస్తత్ర ధార్తరాష్ట్రా మహాబలాః || ౨౫.౪౧||
 భగదత్తద్రోణీకృపశల్యదుర్యోధనాదయః |
 సర్వే జితా ద్రావితాశ్చ సేనా చ బహులా హతా || ౨౫.౪౨||
 ధ్లిష్టుః| విరథో వ్యాయుధశ్చైవ దృఢవేధవిమూర్చ్ఛితః |
 కృతో దుర్యోధనః సర్వరాజ్ఞాం భీమేన పశ్యతామ్ || ౨౫.౪౩||
 తతోఽపహారం సైన్యస్య జితాశ్చక్రశ్చ కౌరవాః |
 దుర్యోధనో నిశాయాం చ యయౌ యత్ర నదీసుతః |
 పీడితో భీమబాణైశ్చ క్షరధాత్రో ననామ తమ్ || ౨౫.౪౪||
 ఉవాచ హేతునా కేన వయం క్షీయామ సర్వదా |
 పాణ్డవాశ్చ జయం నిత్యం లభ్యా హర్షమవాప్నువన్ || ౨౫.౪౫||
 తమాహ భీష్మస్తేఽజేయా దేవాస్తే ధరణీం గతాః |
 విశేషతః కేశవేన పాలితాస్తత్ప్రియాః సదా || ౨౫.౪౬||
 మానసోత్తరశైలే హి పురా బ్రహ్మపురస్సరాః |
 స్థితా దేవాస్తదాఽపశ్యద్భ్రుహ్మైకో హరిమమ్బరే || ౨౫.౪౭||
 స్తుత్వా సమ్పూజ్య భూమేః స భారావతరణాయ తమ్ |
 ప్రార్థయామాస తేనోక్తం దేవానామవదద్విభుః || ౨౫.౪౮||

అయం నారాయణో దేవః పురానస్తగుణార్ణవః ।

ఆజ్ఞాపయతి వః సర్వాన్ ప్రాదుర్భావాయ భూతల్ ॥ ౧ ।

స్వయం చ దేవకీపుత్రో భవిష్యతి జగత్పతిః ॥ ౨౫.౪౯ ॥

ఏవం తేన సమాదిష్టా ధర్మవాయ్యాదయోఽఖిలాః ।

అభవన్ పాణ్డవాద్యాస్తే నేన్ద్రాః సహమరుద్ధణాః ॥ ౨౫.౫౦ ॥

స చ నారాయణో దేవో దేవకీనందనోఽభవత్ ।

తేనైతే పాలితాః పార్థా అజేయా దేవసర్గిణః ।

తస్మాత్తైః సద్ధిమన్విచ్ఛ యదీచ్ఛస్యపరాభవమ్ ॥ ౨౫.౫౧ ॥

ఇత్యుక్తో డమృబుద్ధైవ నత్వా విష్ణుం తతో యయౌ ।

ప్రాతర్నిర్యాతయామాస సేనాం యుద్ధాయ దుర్మతిః ॥ ౨౫.౫౨ ॥

దివ్యాషధేన భీష్మస్య భూత్వా చ నిరుజస్తతః ।

క్లిచ్చిఇ భీష్మమగ్రే నిధాయైవ యయౌ యుద్ధాయ దం సితః ॥ ౨౫.౫౩ ॥

తత్రాఽసీద్యుద్ధమతులం భీమభీష్మానుయాయినామ్ ।

పాణ్డవానాం కురూణాం చ శూరాణామనివర్తినామ్ ॥ ౨౫.౫౪ ॥

ధృష్టద్యుమ్నస్తత్ర భీమానుయాయీ దుర్యోధనస్యావరజైః ప్రయుద్ధ్యన్ ।

సమ్మోహనాస్త్రేణ విమోహయిత్వా వికర్ణపూర్వానహనచ్ఛ సేనామ్ ॥ ౨౫.౫౫ ॥

తతో ద్రోణస్తాన్ సముత్థాప్య సర్వాన్ విజ్ఞానాస్త్రేణాఽసదత్పార్షతం చ ।

తం భీమసేనః సూతహీనం విధాయ వ్యద్రావయచ్ఛత్రుగణాఞ్చరోఘైః ॥ ౨౫.౫౬ ॥

అథాఽసదత్కృతవర్మా రథేన ధృష్టద్యుమ్నం సోఽభ్యయాత్తావుభౌ చ ।

వవర్షతుః శరవర్షైర్జైగ్రైస్త్రాకరోద్విరథం ద్రౌపదిస్తమ్ ॥ ౨౫.౫౭ ॥

తస్మిన్ జితే రథవీరే స్వయం తం దుర్యోధనః పార్షతమాససాద ।

తం భీమసేనో విరథాయుధం చ కృత్వా బాణేనాహనజ్జత్రుదేశే ॥ ౨౫.౫౮ ॥

విమూర్చ్ఛితం తం రుధిరౌఘముచ్చైర్వమన్తమాశు స్వరథే నిధాయ ।

కృపో యయౌ మారుత్తిర్ధార్తరాష్ట్రీం వ్యద్రావయత్పుతనాం బాణపూగైః ॥ ౨౫.౫౯ ॥

అధేన్ద్రసూనుః కేశవప్రేరితేన రథేన శత్రూన్ విధమఞ్చురోఘైః ।

రథాన్ రణే పఞ్చవిం శత్రుహస్రాన్నినాయ వైవస్వతసాదనాయ ॥ ౨౫.౬౦ ॥

తమన్వయాద్యుయుధానః సుధన్వా విద్రావయన్ ధార్తరాష్ట్రస్య సేనామ్ ।

తమభ్యయాత్సామదత్తిస్తయోశ్చ సుయుద్ధమాసీదతిభైరవాస్త్రమ్ ॥ ౨౫.౬౧॥

పుత్రాన్ దశాస్యాః శు నిహత్య వీరః స సాత్యకేః సామదత్తిః సకాశే ।

సమర్పయామాస శరీరదారణైః శరైరుభౌ తౌ విరథౌ చ చక్రతుః ॥ ౨౫.౬౨॥

అథాసిపాణిం యుయుధానమాశు మహాసిహస్తేన చ సామదత్తినా ।

ఆసాదితం వీక్ష్య రథం స్వకీయమారోపయామాస సుతోఽనిలస్య ॥ ౨౫.౬౩॥

సుయోధనః సామదత్తిం స్వకీయరథే వ్యవస్థాప్య చ భీమసేనాత్ ।

అపార్దవద్వాసవిర్భిష్మమాజౌ సమాససాదాఽశు మహేన్ద్రకల్పః ॥ ౨౫.౬౪॥

చ్చిచ్ఛిచ్ఛిః ఉభౌ చ తావస్త్రవిదాం ప్రబర్తౌ శరైర్మహాశీవిషనన్నికాశైః ।

తతక్షతుర్నాకసదాం సమక్షం మహాబలౌ సం యతి జాతదర్శౌ ॥ ౨౫.౬౫॥

స్వబాహువీర్యేణ జితః స భీష్మః కిరీటినా లోకమహారథేన ।

సేనామపాహృత్య యయౌ నిశాయామాసాదితాయామథ పాణ్ణవాశ్చ ॥ ౨౫.౬౬॥

తతః పరేద్యుః పునరేవ భీమభీష్మౌ పురస్కృత్య సమీయతుస్తే ।

సేనే తదా సారథిహీనమాశు భీష్మం కృత్వా మారుతిరభ్యగాత్పరాన్ ।

నిపాతితాస్తేన రథేభవాజినః ప్రదుద్రువుశ్చావశిష్టాః సమస్తాః ॥ ౨౫.౬౭॥

దుర్యోధనాద్యేషు పరాజితేషు భీష్మద్రోణద్రౌణిపురస్కరేషు ।

మహాగజస్థో భగదత్త ఆగాదాయన్ బాణం భీమసేనేఽముచచ్ఛ ॥ ౨౫.౬౮॥

తేనాతివిద్ధే భీమసేనేఽస్య పుత్ర ఉద్యచ్ఛమానం పితరం నివార్య ।

ఘటోత్కచోఽభ్యద్రవదాశు వీరః స్వమాయయా హస్తీచతుష్టయస్థః ॥ ౨౫.౬౯॥

స వైష్ణవాస్త్రం భగదత్తసం స్థం విజ్ఞాయ విష్ణోర్వరతో విశేషతః ।

అమోఘమన్యత్ర హరైర్మరుతుస్తతః పుత్రే యాతే న స్వయమభ్యధావత్ ॥ ౨౫.౭౦॥

అనుగ్రహాదభ్యధికాదవధ్యం జానన్నపి స్వం వాసుదేవస్య నిత్యమ్ ।

తద్భక్తివైశేష్యత ఏవ తస్య సత్యం వాక్యం కర్తుమరిం నచాయాత్ ।

యదా స్వపుత్రేణ జితో భవేత్స కిమ్వాత్మనేత్యేవ తదా ప్రవేత్తుమ్ ॥ ౨౫.౭౧॥

స విస్మృతాస్త్రస్తు యదా భవేత్తదా భీమో భగదత్తం ప్రయాతి ।

ఋతే భీమం వాఽర్జునం నాస్త్రమేష ప్రముఞ్చతీత్యేవ హి వేద భీమః ॥ ౨౫.౭౨॥

చతుర్గజాత్మోపరిగాత్మకశ్చ ఘటోత్కచః సుప్రతీకం చ తం చ ।

నానాప్రహారైర్వితుదంశ్చకార సన్నిగ్ధజివౌ జగతాం సమక్షమ్ ॥ ౨౫.౭౩॥

గజార్తనాదం తు నిశమ్య భీష్మముఖాః సమాపేతురముం చ దృష్ట్వా |
 మహాకాయం భీమమముష్య పృష్టగోపం చ వాయ్వాత్మజమత్రసన్ భృశమ్ |
 తే భీతభీతాః పృతనాపహారం కృత్వాఽపజగ్ముః శిబిరాయ శీఘ్రమ్ || ౨౫.౭౪||

దినే పరే చైవ పునః సమేతాః పరస్పరం పాణ్ణవకౌరవాస్తే |
 తత్రాఽసదన్నాగసుతాసముద్భవః పార్థాత్మజః శాకునేయాన్ షల్. ఏకః || ౨౫.౭౫||

ట్లచ్చిప్వ త్తైః ప్రాసహస్తైః క్షతకాయోఽతిరూఢకోపః స ఖడ్గేన చకర్త తేషామ్ |
 శిరాం సి వీరో బలవానిరావాన్ భయం దధద్ధార్తరాష్ట్రేషు చోగ్రమ్ || ౨౫.౭౬||

దృష్ట్వా తముగ్రం ధృతరాష్ట్రపుత్రో దిదేశ రక్షోఽలమ్బుసనామధేయమ్ |
 జహ్యోర్జునిం క్షీప్రమితి స్మ తచ్చ సమాసదన్నాగసుతాతనూజమ్ || ౨౫.౭౭||

తయోరభూద్యుద్ధమతీవ దారుణం మాయాయుజోర్వీర్యవతోర్మహాద్భుతమ్ |
 ససాదినోఽశ్వాన్ స తు రాక్షసోఽన్యజత్తే పార్థపుత్రస్య చ సాదినోఽహనన్ |
 తతస్తస్యనైకృతిమాప్తమార్జునిం సుపర్ణరూపోఽహనదాశు రాక్షసః || ౨౫.౭౮||

హతం నిశమ్యాఽర్జునిముగ్రపౌరుషో ననాద కోపేన వృకోదరాత్మజః |
 చచాల భూర్నానదతోఽస్య రావతః ససాగరాగేస్థనగా భృశం తదా || ౨౫.౭౯||

అలమ్బుసస్తం ప్రసమీక్ష్య మారుతేః సుతం బలాఢ్యం భయతః పరాద్రవత్ |
 పరాద్రవన్ ధార్తరాష్ట్రస్య నేనాః సర్వాస్తమారాథ సుయోధనో నృపః || ౨౫.౮౦||

స భీమపుత్రస్య జఘాన మన్త్రిణో మహాబలాంశ్చతురోఽన్యాం స్తథైవ |
 హతావశేషేషు చ విద్రవత్సు ఘటోత్కచోఽభ్యాహనదాశు తం నృపమ్ || ౨౫.౮౧||

స పిడ్యమానో యుధి తేన రక్షసా ప్రవేశయామాస శరం ఘటోత్కచే |
 దృఢాహతస్తేన తదా వలీయసా ఘటోత్కచః ప్రవ్యథితేస్త్రియో భృశమ్ |
 తస్థౌ కథఞ్చిద్భువి పాత్యమానః పునః శరానప్యన్యజత్సుయోధనే || ౨౫.౮౨||

విరప్రయుద్ధో నృపరాక్షసాధిపౌ పరస్పరాజేయతమౌ రణాజరే |
 ద్రోణాదయో వీక్ష్య రిరక్షిషన్తః సుయోధనం ప్రాపురమిత్రసాహః || ౨౫.౮౩||

స ద్రోణశత్యా గురుపుత్రగౌతమౌ భూరిశ్రవః కృతవర్మాదికాంశ్చ |
 వవర్ష బాణైర్ధగనం సమాశ్రితో ఘటోత్కచః స్థూలతప్తై సువేగ్రిః || ౨౫.౮౪||

తమకగ్ర్యై రథిభిః పరిష్కృతం నిరీక్ష్య భీమోఽభ్యగమత్సమస్తాన్ |
 ద్రోణోఽత్ర భీమప్రహితైః శరోత్తమైః సుపిడితః ప్రాప్తమూర్చ్ఛః పపాత || ౨౫.౮౫||

ద్రోణిం కృపాద్యాన్ ససుయోధనాంశ్చ చకార భీమో విరథాన్ క్షణేన |

నివార్యమాణాం స్తు వృకోదరేణ ఘటోత్కచస్తాన్ ప్రవవర్ష సాయకైః ॥ ౨౫.౮౬ ॥

చ్చిప్పివ! తేనామ్బరస్థేన తరుప్రమాణైరభ్యర్థితాః కురవః సాయకౌఘైః ।

భూమౌ చ భీమేన శరౌఘపీడితాః పేతుర్పేదుః ప్రాద్రవంశ్చాతిభీతాః ॥ ౨౫.౮౭ ॥

సర్వాంశ్చ తాఞ్శ్చిబిరం ప్రాపయిత్వా వినా భీష్మం కౌరవాన్ భీమసేనః ।

ఘటోత్కచశ్చానదతాం మహాస్వనౌ నాదేన లోకానభిపూరయన్తౌ ॥ ౨౫.౮౮ ॥

దుర్యోధనోఽథ స్వజనైః సమేతః పునః ప్రాయాద్రణభూమిం స భీష్మమ్ ।

జయోపాయం భైమసేనేరపృచ్ఛత్స్వస్యైవ స ప్రాహ న తం వ్రజేతి ॥ ౨౫.౮౯ ॥

ప్రాగ్గోతిషం వైవ ఘటోత్కచాయ సమ్ప్రేషయామాస సురాపగాసుతః ।

స ప్రాప్య హైడిమృమయోధయద్భవీ సచార్దయామాస సకుజ్జారం తమ్ ॥ ౨౫.౯౦ ॥

తేనార్ధితః ప్రాహిణోఽఘ్నాలమస్మై వియత్యభిప్లుత్య తదా ఘటోత్కచః ।

ప్రగృహ్య శూలం ప్రబభ్రజ్ఞా జానుమారోప్య దేవా జహృషుస్తదీక్ష్య ॥ ౨౫.౯౧ ॥

తదా స తస్యైవ పదానుగాన్సుపో జఘాన తం మారుతిరభ్యయాద్రణే ।

స ప్రాహిణోఽద్భీమసేనాయ వీరో గజం తమస్తమ్భయదాశు సాయకైః ॥ ౨౫.౯౨ ॥

సం స్తమ్భితే బాణవరైస్తు నాగే భీమస్యాశ్వాన్ సాయకైరార్దయత్యుః ।

సోఽభ్యర్థితాశ్చోఽథ గదాం ప్రగృహ్య హస్తుం నృపం తం సగజం సమాసదత్ ॥

౨౫.౯౩ ॥

స హస్తుకామేన రుషాఽభిపన్నో భీమేన రాజా పురతః పృష్ఠతశ్చ ।

కృష్టేనాస్త్రం వైష్టవం తద్గృహీతుం సహార్జునేనాపయయౌ సుభీతః ॥ ౨౫.౯౪ ॥

తస్మిన్ గతే భీమసేనార్జునాభ్యాం విద్రావితే రాజసజ్ఞే సమస్తే ।

భీష్మః సేనామపహృత్యాపయాతో దుర్యోధనస్తం నిశి చోపజగ్మివాన్ ॥ ౨౫.౯౫ ॥

సం శ్రావితః క్రూరవచః స తేన చక్రే సత్యం మృత్యుభయం విహాయ ।

శక్త్యా హనిష్యామి పరానితి స్మ చక్రే చ తత్కర్మ తథా పరోద్యుః ॥ ౨౫.౯౬ ॥

తం శక్తితో జగుపుర్ధార్రాష్ట్రాస్తేనార్ధితాశ్చేదిపాఞ్చాలమత్యాః ।

పరాద్రవన్ భీష్మబాణోరుభీతాః సిం హార్ధితాః క్షుద్రమృగా ఇవాఽర్తాః ॥ ౨౫.౯౭ ॥

సం స్థాప్య తాన్ భీష్మమభిప్రయాన్తమలమ్బుసోఽవారయత్పార్థసూనుమ్ ।

చ్చిప్పివ! విజిత్య తం కేశవభాగినేయో యయా భీష్మం ధార్తరాష్ట్రోఽముమార ॥

౨౫.౯౮ ॥

తద్యుద్ధమాసీన్నుపపార్థపుత్రయోర్విచిత్రమత్యద్భుతముగ్రూపమ్ |
 సమం చిరం తత్ర ధనుశ్చకర్త ధ్వజం చ రాజా సహసాఽభిమనోః || ౨౫.౯౯ ||
 అదైనముగ్రైశ్చ శరైర్వవర్ష సూతం చ తస్యాఽశు జఘాన వీరః |
 తదాఽసదదీభిమనేనో నృపం తం జఘాన చాశ్వాన్ ధృతరాష్ట్రజస్య || ౨౫.౧౦౦ ||
 ద్రోణో ద్రాణిర్భగదత్తః కృపశ్చ సచిత్రసేనా అభ్యయుర్భీమసేనమ్ |
 సర్వాంశ్చ తాన్ విముఖీకృత్య భీమః స చిత్రసేనాయ గదాం సమాదదే || ౨౫.౧౦౧ ||
 తాముద్యతాం వీక్ష్య పరాద్రవం స్తే స చిత్రసేనశ్చ రథాదవప్లుతః |
 సఖ్నాచ్ఛ్రితో గదయా తద్రథశ్చ తజ్జీవనేనోద్ధృషితాశ్చ కౌరవాః || ౨౫.౧౦౨ ||
 భీష్మస్తు పాశ్చాలకరూశచేదిష్వహన్ సహస్రాణి చతుర్థశోగ్రః |
 రథప్రబర్హానతితిగృతేజా విద్రావయామాస పరానవీనివ || ౨౫.౧౦౩ ||
 విద్రాప్య సర్వామపి పాణ్ణసేనాం విశ్రాప్య లోకేషు చ కీర్తిమాత్మనః |
 సేనాం సమాహృత్య యయా నిశాగమే సమ్పూజ్యమానో ధృతరాష్ట్రపుత్రైః ||
 ౨౫.౧౦౪ ||
 ద్రోణో విరాటస్య పురో నిహత్య శక్ణం సుతం తస్య విజిత్య తం చ |
 విద్రాప్య సేనామపి పాణ్ణవానాం యయా నదీజేన సహావ హృష్టః || ౨౫.౧౦౫ ||
 భీమార్జునావపి శత్రూన్నిహత్య విద్రాప్య సర్వాంశ్చ యుధి ప్రవీరాన్ |
 యుధిష్ఠిరీణాపహృతే స్వసైన్యే భీతేన భీష్మాచ్ఛిబ్ధిబిరం ప్రజగృతుః || ౨౫.౧౦౬ ||
 యుధిష్ఠిరో భీష్మపరాక్రమేణ భీతో భీష్మం స్వవధోపాయమేవ |
 ప్రప్లుం యయా నిశి కృష్ణోఽనుజాశ్చ తస్యాన్వయుస్తం స పితామహో యత్ ||
 ౨౫.౧౦౭ ||
 భీమార్జునౌ శక్నువనావపి స్మ నరైఽనుజ్ఞాం హస్తుమిమం తదైచ్ఛతామ్ |
 పూజ్యో యతో భీష్మ ఉదారకర్మా కృష్ణోఽప్యయాత్తేన హి పాణ్ణవార్థే || ౨౫.౧౦౮ ||
 ప్రాప్యనుజ్ఞాం భీష్మతస్తే వధాయ శిఖణ్డినం తద్వచసాఽగ్రయాయినమ్ |
 కృత్వా పరేద్యుర్ముధయే వినిర్గతా భీష్మం పురస్కృత్య తథా పరేఽపి || ౨౫.౧౦౯ ||
 చ్ఛ్లిష్టవిషి శిఖణ్డినో రక్షకః ఫల్గునోఽభూదీభిష్మస్య దుః శాసన ఆస చాగ్రే |
 ఆన్యే చ సర్వే జగుపుర్భిష్మమేవ న్యవారయన్ భీమసేనాదయస్తాన్ || ౨౫.౧౧౦ ||
 భీష్మాయ యాస్తం యుయుధానమాజౌ న్యవారయద్రాక్షసోఽలమ్బుసోఽథ |
 తం వజ్రకల్పైరతుదదస్వప్లిపీరః శరైః స మాయామస్సృజత్తదోగ్రామ్ || ౨౫.౧౧౧ ||

అస్త్రేణ మాయామపనుద్య పీరో వ్యధ్రావయద్రాక్షసం సాత్యకిస్తమ్ ।
 తస్మిన్ గతే యుయుధానో రథేన యయా భీష్మం పార్థమన్వేవ ధన్వీ ॥ ౨౫.౧౧౨॥
 ద్రోణో ద్రోణిర్ధారత్రాష్ట్రశ్చ రాజా భూరిశ్రవా భగదత్తః కృపశ్చ ।
 శల్యో బాహ్లికః కృతవర్మా సుశర్మా సర్వాశ్చ సేనా వారితా వాయుజేన ॥ ౨౫.౧౧౩॥
 స తాన్మృహుర్విరథీకృత్య పీరః ప్రాగ్గోత్యతిషం సగజం ద్రావయిత్వా ।
 న్యవారయత్ఫల్గునం రోద్ధుకామం పార్థశ్చ దేవవ్రతమాససాద ॥ ౨౫.౧౧౪॥
 యుధిష్ఠిరం భీష్మమభిప్రయాన్తం మాద్రీసుతాభ్యాం సహితం నృపీరమ్ ।
 న్యవారయచ్ఛకునిః సాదినాం చ యుతోఽయుతేనైవ వరాశ్వగేన ॥ ౨౫.౧౧౫॥
 తాన్ సాదినోఽశ్వాంశ్చ నిహత్య సర్వాన్ విజిత్య తం శకునిం పాణ్డవాన్తే ।
 ప్రాపుర్భీష్మం ద్రౌపదేయాశ్చ సర్వే తథా విరాటద్రుపదౌ కున్తిభోజః ॥ ౨౫.౧౧౬॥
 ధృష్టద్యుమ్నం భీష్మమభిప్రయాన్తం న్యవారయత్సైన్ధవస్తం స బాణైః ।
 హతాశ్వసూతం సగణం ద్రావయిత్వా సమాసదదీభ్యమేవాఽశు పీరః ॥ ౨౫.౧౧౭॥
 గుప్తోఽథ పార్థేన రణే శిఖణ్ణీ భీష్మం సమాసాద్య శరైరతాడయత్ ।
 భీష్మః స్త్రీత్వం తస్య జానన్న తస్మై ముమోచ బాణాన్ స తు తం తుతోద ॥ ౨౫.౧౧౮॥
 శిఖణ్ణినం వారయామాస బాణైర్దుర్మర్షణోఽమర్షణవిహ్వలేక్షణః ।
 నాత్యేతుమేనమశకచ్ఛిఖణ్ణీ దుః శాసనః పార్థమవారయత్తదా ॥ ౨౫.౧౧౯॥
 స లోకపీరోఽపి దురాత్మనాఽమునా రుద్ధోఽశకన్నై నమతీత్య యాతుమ్ ।
 భీష్మం పార్థః సాయకాశ్చాస్య తస్మిన్ ససజ్జిరే పర్వతేష్వప్యసక్తాః ॥ ౨౫.౧౨౦॥
 అమర్షయుక్తౌ చిరమేవ వీరావయుద్ధ్యతామర్జునధార్తరాష్ట్రా ।
 సమం తదాసీన్మహదద్భుతం చ దివోకసాం పశ్యతాం భూభృతాం చ ॥ ౨౫.౧౨౧॥
 చ్చిచ్ఛిక్షా తదా విరాటద్రుపదౌ కున్తిభోజం కృష్ణాసుతాన్ కేకయాంశ్చేకితానమ్ ।
 భూరిః శలః సోమదత్తో వికర్ణః సకేకయా వారయామాసురువైః ॥ ౨౫.౧౨౨॥
 జిత్రైవ తాం స్తేఽభియయుశ్చ భీష్మం తతోఽర్జునోఽతీత్య దుః శాసనం చ ।
 భీష్మం శరైరార్చుదరిప్రమాథిభిః శిఖణ్ణినం ధార్తరాష్ట్రాద్విముచ్య ॥ ౨౫.౧౨౩॥
 స తైః సమస్తైర్బహుశస్త్రపూగైర్భృశం మర్మస్వర్గితశ్చాపముక్తైః ।
 శరైః సమస్తాన్ విరథాంశ్చకార శైవైయపాశ్చాల్యయుధిష్ఠిరాద్యాన్ ॥ ౨౫.౧౨౪॥
 స చేదిపాశ్చాలకరూశముఖ్యాన్ రథోత్తమాన్ పశ్చువిం శతృహస్రాన్ ।

సమ్ప్రేషయామాస యమాయ బాణైర్యుగాంతకాలేఽగ్నిరివ ప్రవృద్ధః ॥ ౨౫.౧౨౫॥

నిరీక్ష్య తం సూర్యమివాఽతపస్తం సఞ్చోఽదితో వాసుదేవేన పార్థః ।

చిచ్ఛేద తత్కార్మకం లోకవీరో రణేఽర్థచన్ద్రేణ సచాన్యదాదదే ॥ ౨౫.౧౨౬॥

చిచ్ఛేద తచ్చైవమష్టా ధనూం షి శక్తిం చ చర్మాసివరం పరాణి చ ।

ధనూం షి దత్తాని నృభిర్నృపస్య సర్వాణి చిచ్ఛేద స పాకశాసనిః ॥ ౨౫.౧౨౭॥

తతః శరైః సూర్యకరప్రకాశైర్వివ్యాధ సర్వేః చ యుధిష్ఠిరాద్యాః ।

తైర్దితో న్యపతద్భూతేత్ . ఏ సప్రాణాన్ దధారాపి తథోత్తరాయణాత్ ॥ ౨౫.౧౨౮॥

నిపాతితేఽస్మిన్మారుతిద్రోణముఖ్యాన్ విద్రాప్య తత్రాఽగమదాశు తేఽపి ।

తదాయుధాని ప్రణిధాయ వీరాః పార్థాః పరే చైనముపాసదన్ స్మ ॥ ౨౫.౧౨౯॥

ప్రణమ్యతం తద్వచనాత్సమీయుస్తస్మిన్ దినే శిబిరాణ్యేవ సర్వే ।

పరే దినే సర్వ ఏవోపతస్థుర్భిష్ఠం యదూనామృతినా సహైవ ॥ ౨౫.౧౩౦॥

స పూర్వదివసే పార్థదత్తబాణోపబర్హణః ।

తదాఽపి తృట్పరీతాత్మా యోగ్యం పేయమయాచత ॥ ౨౫.౧౩౧॥

ధార్తరాష్ట్రైరవిజ్ఞాతం తదభిజ్ఞాయ వాసవిః ।

వారుణాస్త్రేణ భిత్త్వా సభూమిం వారి సుగన్ధి చ ।

ఊర్వధారమదాదాస్యే తర్పితోఽనేన సోఽవదత్ ॥ ౨౫.౧౩౨॥

ఛ్చ్ఛ్చి! యాదృశ్యస్తజ్జతా పార్థే దృష్టాఽత్ర కురునన్దనాః ।

యాదృగ్భాహోర్పలం భీమే సం యుగేషు పునః పునః ॥ ౨౫.౧౩౩॥

యాదృశం చైవ మాహాత్యమనన్తమజరం హరేః ।

విజ్ఞాతం సర్వలోకస్య సభాయాం దృష్టమేవ చ ॥ ౨౫.౧౩౪॥

ఉపారమత తద్యుద్ధం సుఖినః సన్తు భూమిపాః ।

యథోచితవిభక్తాం చ భుజ్జ్వం భూపాః సదా భువమ్ ।

ఇత్యుక్తః ప్రయయా తూష్ఠీం ధార్తరాష్ట్రః స్వకం గృహమ్ ॥ ౨౫.౧౩౫॥

వ్యాసదత్తోరువిజ్ఞానాత్సజ్ఞాయాదఖిలం పితా ।

శ్రుత్వా తదా పర్యతప్యత్సాన్త్రవాః కృష్ణదేవతాః ।

ముముదుః శిబిరం ప్రాప్య సర్వే కృష్ణానుమోదితాః ॥ ౨౫.౧౩౬॥

ఇతి శ్రీమదానన్దతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

భీష్మపాతో నామ పంచువింశోఽధ్యాయః ॥

అథ షడ్వింశోఽధ్యాయః ।

(నారాయణాస్త్రోపశమనమ్)

ఓం । అథాఖిలానాం పృథివీపతీనామాచార్యమగ్ర్యం రథినాం సువిద్యమ్ ।

రామస్య విశ్వాధిపతేః సుశిష్యం చక్రే చమూపం ధృతరాష్ట్రపుత్రః ॥ ౨౬.౧॥

కర్ణోఽపి భీష్మానుమతో ధనుష్మాన్ యుద్ధోద్యతోఽభూత్తదసత్కృతః పురా ।

తస్మిన్ స్థితేఽనాత్తధనుస్తదైవ రథం సమాస్థాయ గురుం సమన్వయాత్ ॥ ౨౬.౨॥

ద్రోణో వృతో ధార్తరాష్ట్రేణ ధర్మసుతగ్రహ తేన కృతే ప్రతిశ్రవే ।

జ్ఞాత్వా యత్రాః పాణ్డవాస్తం సమీయుర్యుద్ధాయ తత్రాభవదుగ్రయుద్ధమ్ ॥ ౨౬.౩॥

పతత్రిభిస్తత్ర దుధావ శాత్రవాన్ ద్రోణో ధనుర్మణ్డలమన్తనిస్సుతైః ।

తమాససాదాఽశు వృకోదరో నదం స్తమాసదన్ ద్రోణీకృపౌ చ మద్రరాట్ ॥ ౨౬.౪॥

స తాన్ విధూయాభ్యపతద్రణేఽగ్రణీర్ద్రోణం తమన్వార్జునిరభ్యయాత్పరాన్ ।

వవార తం మద్రపత్నిస్తయోరభూద్రణో మహాం స్తత్ర గదాం సమాదదే ।

శల్యోఽథ భీమోఽభియయౌ గదాధరస్తమేతయోరత్ర బభూవ సజ్గరః ॥ ౨౬.౫॥

ఉభావజేయౌ గదినామనుత్తమావతుల్యవీర్యౌ ప్రవరో బలీయసామ్ ।

విచేరతుశ్చిత్రతమం ప్రపశ్యతాం మనోహరం తావభినర్దమానౌ ।

గదాప్రపాతాఙ్కీతవజ్రగాత్రౌ దదర్శు లోకోఽఖిల ఏవ తౌ రణే ॥ ౨౬.౬॥

గదాభిఘాతేన వృకోదరస్య విచేతనః ప్రాపతదత్ర మద్రరాట్ ।

భీమోఽపి కోపాత్ప్రచలత్పదః క్షితౌ నిధాయ జానుం సహసోత్థితః క్షణాత్ ॥ ౨౬.౭॥

విచేతనం పతితం మద్రరాజం విలోక్య భీమం చ తమాహ్వాయన్తమ్ ।

రథం సమారోప్య జనస్య పశ్యతః పురశ్చ భీమస్య కృపోఽపజగ్మివాన్ ॥ ౨౬.౮॥

విజిత్య మద్రాధిపమోజసాఽరిహా నదన్ రథం ప్రాప్య నిజం స మారుతిః ।

వ్యద్రావయద్భాణగజైః పరేషామనీకిసిం ద్రోణసమక్షమేవ ॥ ౨౬.౯॥

విద్రావయత్యాశు కురూన్ వృకోదరే విధూయ సౌభద్రముఖాన్ ససాత్యకీన్ ।

ద్రోణోఽభిపేదే నృపతిం గృహీతుం తమాససాదాఽశు ధనజ్ఞాయో రథీ ॥ ౨౬.౧౦॥

చ్చీప్స వాసుదేవప్రయతే రథే స్థితః శరైః శరీరాస్తకరైః సమన్తతః ।

నిహత్య నాగాశ్వనరాన్ ప్రవర్తయన్నదృశ్యతాఽశ్వేష చ శోణితాపగాః ॥ ౨౬.౧౧॥

నిహన్యమానాసు కిరీటినా చమూష్వారక్షితే ధర్మసుతే తథాఽపదః |
చమూం చ భీమార్జునబాణభగ్నాం ద్రోణోఽపహృత్యాపయయా నిశాగమే ||
౨౬.౧౨||

స ధార్తరాష్ట్రేణ యుధిష్ఠిరాగ్రహాత్సం శ్రావితః క్రూరవచో నిశాయామ్ |
జగాద దూరం సమరాద్విసీయతాం పార్థస్తతో ధర్మసుతం గ్రహిష్యే || ౨౬.౧౩||

తతః సుశర్మా సహితో మహారథైః సం శప్తకైర్దూరతరం ప్రణోతుమ్ |
యుద్ధాయ భీమానుజమాశు క్లుప్తో దుర్యోధనేనోమితి సోఽప్యవాదీత్ || ౨౬.౧౪||

సమాహ్వయామాసురథార్జునం తే ప్రాతర్లుతాశస్య దిశం రణాయ |
అయోధయత్తాన్ స చ తత్ర గత్వా భీమో గజానీకమథాత్ర చావధీత్ || ౨౬.౧౫||

నిహన్యమానేషు గజేషు సర్వశో విద్రాప్యమాణేష్వశితేషు రాజసు |
ప్రాగ్గోతిషో ధార్తరాష్ట్రాగ్ధిత్వం సమాసదత్సుప్రతీకేన ధన్వి || ౨౬.౧౬||

విభీషితాః సుప్రతీకేన భీమహయా న తస్థస్తదను స్మ సాత్యకిః |
సాభద్రముఖ్యాశ్చ గజం తమభ్యయుశ్చిక్షేప తేషాం స రథానథామ్బరే || ౨౬.౧౭||

శైనేయపూర్వేషు రథోజ్ఞితేషు భూమావవప్లుత్య కథఞ్చదేవ |
స్థితేషు భీమే చ విభీషితాశ్వాన్ సం యమ్య యుద్ధ్యత్యపి కృష్ణ ఐక్షత్ || ౨౬.౧౮||

సజ్కేశితో వైష్ణవాస్త్రం ప్రముఞ్చోత్ప్రాగ్గోతిషో భీమసేనే తతోఽహమ్ |
యామ్యార్జునేనైవ తదస్త్రమాత్మనః స్వీకర్తుమన్యేన వరాదధార్యమ్ || ౨౬.౧౯||

ఇతి స్మ సఞ్చిన్య సహార్జునేన తత్రాఽయయావథ పార్థం త్రిగర్తాః |
న్యవారయం స్త్రావిష్ట్రమస్త్రం స తేషు వ్యవాసృజన్మోహనాయాఽశు వీరః || ౨౬.౨౦||

తదస్త్రవీర్యేణ విమోహితాస్తే పరస్పరం కృష్ణపార్థావితీ స్మ |
జఘ్నుస్తదా వాసవిస్తాన్ విసృజ్య ప్రాగ్గోతిషం హస్తమిహాభ్యగాద్ధ్యుతమ్ || ౨౬.౨౧||

విసృజ్య భీమం స చ పార్థమేవ యయా గజస్కన్ధగతో గజం తమ్ |
ప్రవోదయామాస రథాయ తస్య చక్రేఽపనవ్యం హరిరేనమాశు || ౨౬.౨౨||

స్త్రిచ్చిఇంఅనోజవేనైవ రథే పరేణ సమ్భ్రామ్యమాణే నతు తం గజః సః |
ప్రాప్తం శశాకాథ శరైః సుతీక్షైరభ్యర్థయామాస నృపం స వాసవిః || ౨౬.౨౩||

అస్త్రైశ్చ శస్త్రైః సుచిరం నృవీరావయుద్ధ్యతాం తౌ బలినాం ప్రబర్షౌ |
అథో చకర్తాస్య ధనుః స పార్థః స వైష్ణవాస్త్రం చ తదాఽఙ్కుశేఽకరోత్ || ౨౬.౨౪||

తస్మిన్నస్త్రే తేన తదా ప్రముక్తే దధార తద్వాసుదేవోఽమితౌజాః ।
 తదం సదేశస్య తు వైజయస్తీ బభూవ మాలాఽఖిలలోకభర్తుః ॥ ౨౬.౨౫॥
 దృష్ట్వైవ తద్ధారితమచ్యుతేన పార్థః కిమర్థం విధృతం త్వయేతి ।
 ఊచే తమాహోఽశు జగన్నివాసో మయాఽఖిలం ధార్యతే సర్వదైవ ॥ ౨౬.౨౬॥
 న మాదృశోఽన్యోఽస్తి కుతః పరో మత్సోఽహం చతుర్థా జగతో హితాయ ।
 స్థితోఽస్మి మోక్షప్రల్ । ఆయస్థితీనాం సృష్టేశ్చ కర్తా క్రమశః స్వమూర్తిభిః ।
 స వాసుదేవాదిచతుః స్వరూపః స్థితోఽనిరుద్ధో హృది చాఖిలస్య ॥ ౨౬.౨౭॥
 స ఏవ చ క్రోడతనుః పరాఽహం భూమిప్రియార్థం నరకాయ చాదామ్ ।
 ఆస్త్రం మదీయం వరమస్య చాదామవధ్యతాం యావదస్త్రం ససూనోః ॥ ౨౬.౨౮॥
 ఆస్త్రస్య చాన్యో నతు కశ్చిదస్తి యోఽవధ్య ఏతస్య కుతశ్చ మత్తః ।
 ఇతి స్మ తేనైవ మయా ధృతం తదస్త్రం తదేనం జహి చాస్త్రహీనమ్ ॥ ౨౬.౨౯॥
 ఇత్యుక్తమాకర్ష్య స కేశవేన సమ్మన్త్య బాణం హృదయే ముమోచ ।
 ప్రాగ్జ్యోతిషస్యాపరముత్తమం శరం గజేన్ద్రకుమ్భస్థల ఆశ్వమజ్జయత్ ॥ ౨౬.౩౦॥
 ఉభౌ చ తౌ పేతతురద్రిసన్నిభౌ మహేన్ద్రవజ్రాభిహతావివౌఽశు ।
 నిహత్య తౌ వాసవిరుగ్రపౌరుషో ముమోద సాధు స్వజనాభిపూజితః ॥ ౨౬.౩౧॥
 అథాచలం వృషకం చైవ హత్వా కనీయసౌ శకునేస్తం చ బాణైః ।
 వివ్యాధ మాయామసృజతస్ తాం చ విజ్ఞానాస్త్రేణాఽశు నాశాయ చక్రే ॥ ౨౬.౩౨॥
 స నష్టమాయః ప్రాద్రవత్పాపకర్మా తతః పార్థః శరపూగైశ్చమూం తామ్ ।
 విద్రావయామాస తదా గురోః సుతో మాహిష్యుతీపతిమాజౌ జఘాన ॥ ౨౬.౩౩॥
 చ్ఛ్విప్వ । తదా భీమస్తస్య నిహత్య వాహాన్ వ్యద్రావయద్ధార్తరాష్ట్రీం చమూం చ ।
 భీమార్జునాభ్యాం హన్యమానాం చమూం తాం దృష్ట్వా ద్రోణః క్షిప్రమపాజహార ॥
 ౨౬.౩౪॥
 ప్రాగ్జ్యోతిషే నిహతేఽథాగ్రహాచ్ఛ యుధిష్ఠిరస్యాతివిషణ్ణరూపః ।
 దుర్యోధనోఽశ్రావయద్దీనవాక్యాన్యత్ర ద్రోణం సోఽపి నృపం జగాద ॥ ౨౬.౩౫॥
 పార్థే గతే శ్వో నృపతిం గ్రహీష్యే నిహన్మి వా తత్సదృశం తదీయమ్ ।
 ఇతి ప్రతిజ్ఞాం స విధాయ భూయః ప్రాతర్యయౌ యుద్ధమాకాఙ్క్షమాణః ॥ ౨౬.౩౬॥
 పద్మవ్యాహం వ్యూహ్య పరైరభేద్యం వరాద్విష్ణోస్తస్య మస్త్రం హ్యజప్తాః ।

పార్థాశ్చ తం ప్రాపురృతేఽర్జునేన సం శస్త్రకైర్యయుధే సోఽపి వీరః ॥ ౨౬.౩౭॥

పార్థా వ్యూహం తు తం ప్రాప్య నాశకన్ భేత్తుముద్యతాః ।

జానంశ్చ ప్రతిభాయోగాత్కామ్యం నైవాజపన్మనుమ్ ॥ ౨౬.౩౮॥

భీమో యుధిష్ఠిరస్తత్ర తజ్జం సౌభద్రమబ్రవీత్ ।

భిన్ది వ్యూహమిమం తాత వయం త్వామనుయామహే ॥ ౨౬.౩౯॥

స ఏవముక్తో రథినాం ప్రబర్హో వివేశ భిత్త్వా ద్విషతాం చమూం తామ్ ।

అన్వేవ తం వాయుసుతాదయశ్చ వివిక్షవః సైన్ధవేనైవ రుద్ధాః ॥ ౨౬.౪౦॥

వరోణ రుద్రస్య నిరుద్ధ్యమానో జయద్రథేనాత్ర వృకోదరస్తు ।

విష్ఠోరభీష్ఠం వధమార్జునేస్తదా విజ్ఞాయ శక్తోఽపి నచాత్యవర్తత ॥ ౨౬.౪౧॥

జయద్రథస్థిన వృషధ్వజేన ప్రయుద్ధ్యమానేషు వృకోదరాదిషు ।

ప్రవిశ్య వీరః స ధనజ్ఞాయాత్మజో విలోల్. అయామాస పరోరుసేనామ్ ॥ ౨౬.౪౨॥

స ద్రోణదుర్యోధనకర్ణశత్రైర్ద్రోణ్యగ్రణీభిః కృతవర్మయుక్తైః ।

రుద్ధశ్చచారారిబలేష్వభీతః శిరాం సి కృన్తం స్తదనుబ్రతానామ్ ॥ ౨౬.౪౩॥

స లక్షణం రాజసుతం ప్రసహ్య పితుః సమీపేనయదాశు మృత్యవే ।

బృహద్బలం చోత్తమవీర్యకర్మా వరం రథానామయుతం చ పత్రిభిః ॥ ౨౬.౪౪॥

ద్రోణాదయస్తం హరికోపభీతాః ప్రత్యక్షతో హస్తుమశక్నువన్తః ।

సమ్మన్త్య కర్ణం పురతో నిధాయ చక్ర్రుచిచాపాశ్వరథం క్షణేన ॥ ౨౬.౪౫॥

శ్చైచ్చి కర్ణో ధనుస్తస్య కృపశ్చ సారథీ ద్రోణో హయానాశు విధమ్య సాయక్తైః ।

సచర్మఖడ్గం రథచక్రమస్య ప్రణుద్య హస్తస్థితమేవ తస్యః ॥ ౨౬.౪౬॥

భీతేషు కృష్ణాదథ తద్వధాయ తేష్వాససాదాఽశు గదాయుధం గదీ ।

దౌః శాసనిస్తౌ యుగపచ్చ మమ్రతుర్గదాభిఘాతేన మిథోఽతిపౌరుషౌ ॥ ౨౬.౪౭॥

తస్మిన్ హతే శత్రురవం నిశమ్య హర్షోద్భవం మారుతిరుగ్రవిక్రమః ।

విజిత్య సర్వానపి సైన్ధవాదీన్ యుధిష్ఠిరస్యానుమతే న్యషీదత్ ॥ ౨౬.౪౮॥

వ్యాసస్తదా తానమితాత్మవైభవో యుధిష్ఠిరాదీన్ గ్లపితానబోధయత్ ।

విజిత్య సం శస్త్రకపూగముగ్రో నిశాగమే వాసవిరాప సాచ్యుతః ॥ ౨౬.౪౯॥

నిశమ్య పుత్రస్య వధం భృశార్తః ప్రతిశ్రవం సోఽథ చకార వీరః ।

జయద్రథస్యైవ వధే నిశాయాం స్వప్నేఽనయత్తం గిరిశాన్తికం హరిః ॥ ౨౬.౫౦॥

స్వయమేవాఖిలజగద్రక్షాద్యమితశక్తిమాన్ ।

అప్యమ్యతో గురుద్వా రా ప్రసాదకృదహం త్వితి ॥ ౨౬.౫౦॥

జ్ఞాపయన్ ఫల్గునస్యాస్త్రగురుం గిరిశమజ్జాసా ।

ప్రాపయిత్వై నమేవైతత్ప్రసాదాదస్త్రముదృణమ్ ।

చక్రే తదర్థమేవాస్య రక్షాం చక్రే తదాత్మికామ్ ॥ ౨౬.౫౧॥

సాన్వయిత్వా సుభద్రాం చ గత్వోపప్లావ్యమచ్యుతః ।

యోజయిత్వా రథం ప్రాతః సార్జునో యుద్ధమభ్యయాత్ ॥ ౨౬.౫౩॥

శ్రుత్వా ప్రతిజ్ఞాం పురుహూతనూనోర్దుర్యోధనేనార్థితః సిన్ధరాజమ్ ।

త్రాతాస్మ్యహం సర్వభేతి ప్రతిజ్ఞాం కృత్వా ద్రోణో వ్యూహమభేద్యమాతనోత్ ॥

౨౬.౫౪॥

స దివ్యమగ్ర్యం శకటాబ్జచక్రం కృత్వా స్వయం వ్యూహముఖే వ్యవస్థితః ।

పృష్ఠే కర్ణద్రోణీకృప్తైః సశత్రైర్జయద్రథం గుప్తమథాత్పరైశ్చ ॥ ౨౬.౫౫॥

అథార్జునో దివ్యరథోపరిస్థితః సురక్షితః కేశవేనావ్యయేన ।

విజిత్య దుర్మర్షణమగ్రతోఽభ్యయాద్ద్రోణం సుధన్వా గురుముగ్రహౌరుషః ॥ ౨౬.౫౬॥

ఋషిష్యుప్రదక్షిణీకృత్య తమాశ్వగాత్తతః కాలాత్యయం తేషవ విశంకమానః ।

రథం మనోవేగమథానయద్ధరిర్యథా శరాః పేతురముష్య పృష్ఠతః ॥ ౨౬.౫౭॥

విజిత్య హార్దిక్యమథాప్రయత్నః స ఇన్ద్రసూనుః ప్రవివేశ తద్బలమ్ ।

విలోల్. అయామాస చ సాయకోత్తమైర్యథా గజేన్ద్రో నల్. ఇసిం బలోద్ధతః ॥ ౨౬.౫౮॥

స ఉచ్యకాశేఽతిరథో రథోత్తమే సవాసుదేవో హరిణా యథేన్ద్రః ।

చకర్త చోగ్రో ద్విషతాం శిరాం సి శరైః శరీరాన్తకరైః సమన్తతః ॥ ౨౬.౫౯॥

దృఢాయమచ్యుతాయుం చ హత్వా విన్దానువిన్దకౌ ।

శరాభ్యాం ప్రేషయామాస యమాయ విజయో యుధి ॥ ౨౬.౬౦॥

సుదక్షిణం చ కామ్బోజం నిహత్యామృష్టమేవ చ ।

శ్రుతాయుధం నదీజాతం వరుణాదాససాద హ ।

యస్యాదాద్వరుణో దివ్యామమోఘాం మహతీం గదామ్ ॥ ౨౬.౬౧॥

స తు తేన శరైస్తీక్ష్ణైరర్పితో విరథం క్షణాత్ ।

చకార పార్థస్య రథమారుహ్యరిధరాయ తామ్ ॥ ౨౬.౬౨॥

గదాం చిక్షేవ సా తస్య వారుణేః శిర ఏవ తు ।

బిభేద శతథా శీర్ణమస్తిష్కః సోఽపతద్భువి || ౨౬.౬౩||

అయుద్ధ్యంతం స్వగదయా యది తాడయసి స్వయమ్ |

తయా విశీర్ణమస్తిష్కో మరిష్యసి న సం శయః |

అమోఘా చాన్యథా సేయం గదా తవ భవిష్యతి || ౨౬.౬౪||

ఇత్యుబ్రవీత్తం వరుణః పురా తేన స కేశవే |

అయుద్ధ్యతి గదాక్షేపాత్తయా శీర్ణశిరా అభూత్ || ౨౬.౬౫||

హతేషు వీరేషు నిజేషు సజ్జశో విద్రావితేష్వాలుల్ | ఇతే చ సైన్యే |

దుర్యోధనో ద్రోణముపేత్య దీనమువాచ హా పార్థ ఉపేక్షితస్త్వయా || ౨౬.౬౬||

ఇతీరితేఽభేద్యమముష్య వర్మ బద్ధ్వా మహామస్త్రబలాత్స విప్రుః |

జగాద యేనైవ బలేన పార్థైర్విరుద్ధ్యనే తేన హి యాహి ఫల్గునమ్ || ౨౬.౬౭||

ప్రీఘ్వి | ఇతీరితో ధార్తరాష్ట్రః స చాపమాదాయ సౌవర్ణరథోపరిష్ఠః |

జగమ పార్థం తమవారయచ్చ శరైరనేకైరనలప్రకాశైః || ౨౬.౬౮||

వివ్యాధ పార్థోఽపి తముగ్రవేగైః శరైర్న తే తస్య చ వర్మభేదమ్ |

చక్రుస్తతో వాసవిర్దివ్యమస్తం తద్వర్మభేదాయ సమాదదే రుషా || ౨౬.౬౯||

సస్థియమానం తు గురోః సుతస్తచ్చిచ్ఛేద పార్థోఽథ సుయోధనాశ్వాన్ |

హత్వా తల్. ఏఽవిద్వ్యదధైనముగ్నిర్ద్రోణిః శరైః పార్థమవారయద్యుధి || ౨౬.౭౦||

స ద్రోణీకర్ణప్రముఖైర్ధనజ్ఞాయో యుయోధ తే వైనమవారయఞ్చరైః |

బభూవ యుద్ధం తదతుల్యమద్భుతం జయద్రథార్థేఽద్భుతవీర్యకర్మణామ్ || ౨౬.౭౧||

పార్థే ప్రవిష్టే కురుసైన్యమధ్యం ద్రోణోఽవిశత్పాణ్ణవసైన్యమాశు |

స తద్రథాసీకముదగ్రవేగైః శరైర్విధూయ న్యహనచ్చ వీరాన్ || ౨౬.౭౨||

స వీరవర్యః స్థవిరోఽపి యూనాం యువేవ మధ్యే ప్రచచార ధన్వినామ్ |

ప్రపాతయన్ వీరశిరాం సి బాణైర్యుధిష్ఠిరం చాఽసదదుగ్రవీర్యః || ౨౬.౭౩||

న్యపగ్రహేచ్ఛం తమవేత్య సత్యజిన్న్యవారయద్ద్రోపదిరాశు వీర్యవాన్ |

నివారితస్తేన శిరః శరేణ చకర్త పాఞ్చాలసుతస్య విప్రుః || ౨౬.౭౪||

నిహత్య తం వీరతమం రణోత్కటం యుధిష్ఠిరం బాణగణైః సమార్దయత్ |

స శక్తస్తేన విధాయ సజ్గరం నిరాయుధో వ్యశ్వరథః కృతః క్షణాత్ || ౨౬.౭౫||

స ఊర్వబాహుర్భువి సం స్థితోఽపి గృహీతుమాజౌ గురుణాఽభిపన్నః |

మాద్రీసుతస్యావరజస్య యానమారుహ్య వేగాదపజగ్మివాం స్తతః ॥ ౨౬.౭౬ ॥
 ద్రోణం తతః శైశుపాలిః సప్తత్రో జారాసన్ధిః కాశిరాజః సశైవ్యః ।
 సమాసదన్ కేకయాశ్చైవ పశ్చా సమార్దయన్ బాణగణైశ్చ సర్వశః ॥ ౨౬.౭౭ ॥
 స తాన్ క్రమేణైవ నికృత్తకన్ధరాఞ్చురోత్తమైరత్ర విధాయ విప్రః ।
 నినాయ లోకం పరమర్కమణ్డలం వ్రజన్తి నిర్భిద్య యమూర్ష్యరేతసః ॥ ౨౬.౭౮ ॥
 విధూయమానే గురుణోరునైన్యే పృథాసుతానాం పృతనాః పరేషామ్ ।
 ప్రాయో రణే మారుతసూనునైవ హతప్రవీరా మృదితాః పరాధ్రవన్ ॥ ౨౬.౭౯ ॥
 చ్ఛ్విచ్ఛిష్యతలమ్బుసో నామ తదైవ రాక్షసః సమాసదన్మారుతిముగ్రపౌరుషమ్ ।
 స పిడితస్యై శరైః సుతేజస్యైః క్షణాదదృశ్యత్సమవాప మాయయా ॥ ౨౬.౮౦ ॥
 సోఽదృశ్యరూపోఽనుచరానపిడయద్భీమస్య తద్వీక్ష్య చుకోప మారుతిః ।
 ఆస్త్రజ్ఞతామాత్రనికేశవాఙ్మయా సన్ధర్శయన్నాగతధర్మసంకృటః ॥ ౨౬.౮౧ ॥
 త్వాష్ట్రాస్త్రమాదత్త స కామ్యకర్మహీనోఽపి భీమస్తత ఉత్థితాః శరాః ।
 తే బాణవర్యాస్తదదృశ్యవేధినో రక్షో విదార్యాఽవివిశుర్ధరాతల్. ఆమ్ ॥ ౨౬.౮౨ ॥
 తద్ధన్యమానం ప్రవిహాయ భీమమపాద్రవద్ధూరతరం సుభీతమ్ ।
 తతస్తు భీమో ద్విషతాం వరూఢినీం విద్రావయామాస శరైః సుముక్తైః ॥ ౨౬.౮౩ ॥
 తదైవ కృష్ణాతనయాః సమేతా జఘ్నుః శలం సం యతి సౌమదత్తిమ్ ।
 అలమ్బుసం ప్రాప తదా ఘటోత్కచః పరస్పరం తౌ రఢినావయుద్ధ్యతామ్ ॥
 ౨౬.౮౪ ॥
 ఘటోత్కచస్తం విరథం విధాయ ఖస్థం ఖ ఏవాభియుయోధ సం స్థితః ।
 తతస్తు తం భీమసుతో నిగృహ్య నిపాత్య భూమౌ ప్రదదౌ ప్రహారమ్ ॥ ౨౬.౮౫ ॥
 పదా శిరస్యేవ స పిష్టమస్తకో మమార మధ్యే పృథివీపతీనామ్ ।
 తస్మిన్ హతే బైమసేనిః కురూణాం వ్యద్రావయద్రథవృన్దం సమన్తాత్ ॥ ౨౬.౮౬ ॥
 తదాఽసదత్కృతవర్మా రథేన సేనాం పాణ్ణూనాం శరవర్షం ప్రముఞ్చన్ ।
 దదౌ వరం తస్య హి పూర్వమచ్యుతః ప్రీతః స్తుత్యా సర్వజయం ముహూర్తే ॥
 ౨౬.౮౭ ॥
 స తేన పాఞ్చాలగణాన్ విజిగ్యే యమౌ చ భీమస్య పురోఽథ తం చ ।
 వివ్యాధ బాణేన స వాసుదేవవరం విజానన్న తదా సమభ్యయాత్ ॥ ౨౬.౮౮ ॥

వివైవ వృష్ణీన్ విజయే వరో యదముష్య తేనాస్య హయాన్ స సాత్యకిః ।
 నిహత్య బాణైరతుదత్స యానమన్యత్సమాస్థాయ తతోఽపజగ్మివాన్ ॥ ౨౬.౮౯॥
 తదా హరిః పాఞ్చజన్యం సుఘోషమాపూరయామాస జయేఽభియుద్ధ్యతి ।
 కర్ణాదిభిర్ద్వోణీముఖై రిపూణాం బలప్రహాణాయ పరః పరేభ్యః ॥ ౨౬.౯౦॥
 స పాఞ్చజన్యోఽచ్యుతవక్త్రవాయునా భృశం సుపూర్ణోదరనిస్సృతధ్వనిః ।
 బ్జిచ్ఛిక్ష్ణా జగద్విరిశ్చోశసురేన్ద్రపూర్వకం ప్రకమ్పయామాస యుగాత్యయే యథా ॥
 ౨౬.౯౧॥
 గాణ్డీవఘోషే చ తదాఽభిభూతే యుధిష్ఠిరో భీతభీతస్తదేత్య ।
 కైనేయమూచే పరస్సైన్యమగ్నే పార్థే స్వయం యుద్ధ్యతి కేశవః స్మ ॥ ౨౬.౯౨॥
 న శ్రూయతే గాణ్డీవస్యాద్య ఘోషః సం శ్రూయతే పాఞ్చజన్యస్య ఘోషః ।
 తద్యాహి జానీహి తమద్య పార్థం యది స్మ జీవత్యసహాయ ఏషః ॥ ౨౬.౯౩॥
 ఇతీరితః సాత్యకిరత్ర విప్రాన్ సమ్పూజ్య విత్తైః పరమాశిష్యైః ।
 జయాయ తేభ్యః ప్రతిగృహ్య సేనాముఖం యయౌ భీమసేనానుయాతః ॥ ౨౬.౯౪॥
 భీమస్తు సేనాముఖమాశు భిత్త్వా ప్రావేశయద్యుయుధానం చమూం తామ్ ।
 స యుద్ధ్యమానో గురుణాఽభ్యుపేక్షితః సూతం నిహత్య ద్రావయామాస చాశ్వాన్ ॥
 ౨౬.౯౫॥
 బలం వివృద్ధం చ తదాఽస్య సాత్యకేర్విప్రాశీరిభిః కృష్ణవరాదపి స్మ ।
 బలస్య వృద్ధిర్ద్విపురాఽస్య దత్తా కృష్ణేన తుష్టేన దినే హి తస్మిన్ ॥ ౨౬.౯౬॥
 తతో వివృద్ధోరుబలాత్స సాత్యకిః సం స్థాప్య భీమం ప్రయయా రథేన ।
 తం బాణవరైః పృతనాం సమన్తాన్నిఘ్నన్నమాజౌ హృదికాత్మజోఽభ్యయాత్ ॥
 ౨౬.౯౭॥
 తయోరభూద్యుద్ధమతీవ దారుణం తత్రాకరోత్తం విరథం స సాత్యకిః ।
 విజిత్య తం సాత్యకిరుగ్రధన్వా యయావతీత్స్యైవ శిరాం సి యూనామ్ ।
 కృష్ణన్ శరైస్తం జలసన్ద ఆగమద్రణే గజస్కన్ధగతోఽభియోద్ధమ్ ॥ ౨౬.౯౮॥
 నివారయన్తం తమసం హ్యవిక్రమం నిహత్య బాణైః సమరే స సాత్యకిః ।
 విలోల్. అయామాస బలం కురూణాం నిఘ్నన్ గజస్కన్ధనవాజిపత్తినః ॥ ౨౬.౯౯॥
 స పార్వతీయాంశ్చ శిలాప్రవర్షిణో నిహత్య విద్రాప్య చ సర్వస్సైనికాన్ ।
 సమాసదత్కేశవఫల్గునౌ చ బలీ తమారాఽశు చ యూపకేతుః ॥ ౨౬.౧౦౦॥

తయోరభూద్వ్యుద్ధమతీవ ఘోరం చిరం విచిత్రం చ మహద్విభీషణమ్ ।
పరస్పరం తౌ తురగాన్నిహత్య నిపాత్య సూతౌ ధనుషీ నికృత్య ।
సమీయతుశ్చర్మమహాసిధారిణౌ విచిత్రమార్గాన్ యుధి సఞ్చరన్తౌ ॥ ౨౬.౧౦౧॥

స సౌమదత్తిర్బువి సాత్యకిం రణే నిపాత్య కేశేషు చ సమ్ప్రుగ్గుహ్యా ।
ఛ్విప్చిపదాఽస్య వక్షస్యధిరుహ్య ఖడ్గముదగ్రహీదాశు శిరోఽపహర్తుమ్ ॥
౨౬.౧౦౨॥

తద్వాసుదేవస్తు నిరీక్ష్య విశ్వతశ్చక్షుర్జగాదాఽశు ధనజ్ఞయం రణే ।
త్రాయస్వ శైనేయమితి స్మ సోఽపి భల్లీన చిచ్ఛేద భుజం పరస్య ॥ ౨౬.౧౦౩॥

స తేన వోత్కృత్తసఖడ్గబాహుర్వినిన్ద్య పార్థం నిషసాద భూమౌ ।
ప్రాయోపవిష్టః శరసం స్తరే హరిం ధ్యాయన్ వినిన్దన్నసురప్రవేశాత్ ॥ ౨౬.౧౦౪॥

గతేఽసురావేశ ఉతాతిభక్త్యా ధ్యాయత్యముష్మిన్ గరుడధ్వజం తమ్ ।
శైనేయ ఉత్థాయ నివార్యమాణః కృష్ణార్జునాద్వైరహరచ్ఛిరోఽస్య ॥ ౨౬.౧౦౫॥

తదా స్వకీయం రథమేతదర్థం క్లుప్తం దదౌ సాత్యకయే సనూతమ్ ।
కృష్ణోఽథ పార్థస్య హయాస్తుషాఽర్థితాస్తదాఽసృజద్వారుణాస్త్రం స పార్థః ॥
౨౬.౧౦౬॥

తేనైవ తీర్థం పరమం చకార తథాఽశ్వశాలామపి బాణరూపామ్ ।
తతో విముచ్యాత్ర హయానపాయయద్ధరిస్తదా వాసవిరార్థయత్పరాన్ ॥ ౨౬.౧౦౭॥

యుయోజ కృష్ణస్తురగాన్ రథే పునర్గతశ్రమానుద్ధృతసాయకాన్ ప్రభుః ।
ప్రచోదితే తేన రథే స్థితః పునస్తథైవ బీభత్సురరీనయోధయత్ ॥ ౨౬.౧౦౮॥

శినిప్రవీరే తు గతే యుధిష్ఠిరః పునశ్చ చిన్తాకులితో బభూవ హ ।
జగద భీమం చ న గాణ్డీవధ్వనిః సం శ్రూయతే పాఞ్చజన్యస్య రావః ॥ ౨౬.౧౦౯॥

మయా నియుక్తశ్చ గతః స సాత్యకిర్భారం చ తస్యాధికమేవ మన్యే ।
తత్పాహి పార్థం యుయుధానమేవ చ త్వం భీమ గత్వా యది జీవతస్తౌ ॥ ౨౬.౧౧౦॥

ఇతీరితః ప్రాహ వృకోదరస్తం న రక్షితం వాసుదేవేన పార్థమ్ ।
బ్రహ్మేశానావపి జేతుం సమర్థౌ కిం ద్రోణీకర్ణాదిధనుర్భుతోఽత్ర ॥ ౨౬.౧౧౧॥

అతో భయం నాస్తి ధనజ్ఞయస్య న సాత్యకేఛ్చైవ హరేః ప్రసాదాత్ ।
రక్ష్యస్త్యమేవాత్ర మతో మమాద్య ద్రోణో హ్యాయం యతతే త్వాం గృహీతుమ్ ॥
౨౬.౧౧౨॥

ఇతీరితః ప్రాహ యుధిష్ఠిరస్తం న జీవమానే యుధి మాం ఘటోత్కచే ।
 ధృష్టద్యుమ్నే చాప్రవిదాం వరిష్ఠే ద్రోణో వశం నేతుమిహ ప్రభుః క్వచిత్ ॥ ౨౬.౧౧౩॥
 చ్ఛ్రిచ్చి | యది ప్రియం కర్తుమిహేచ్ఛసి త్వం మమ ప్రయాహ్యోశు చ పార్థసాత్యకీ ।
 రక్షస్వ సంజ్ఞామపి సిం హనాదాత్కురుష్వ మే పార్థశనేయదృష్టా ॥ ౨౬.౧౧౪॥
 తథా హతే వైవ జయద్రథే మే కురుష్వ సంజ్ఞామితి తేన భీమః ।
 ఉక్తస్తు హైడిమృవమముష్వ రక్షణే వ్యధాచ్ఛ నేనాపతిమేవ సమ్యక్ ॥ ౨౬.౧౧౫॥
 స చాహ నేనాపతిరత్ర భీమం ప్రయాహి తౌ యత్ర చ కేశవార్జునౌ ।
 న జీవమానే మయి ధర్షితుం క్షమో ద్రోణో నృపం మృత్యురహం చ తస్య ॥ ౨౬.౧౧౬॥
 ఇతి బ్రువాణే ప్రణిధాయ భీమః పునః పునస్తం నృపతిం గదాధరః ।
 యయౌ పరాసీకమధిజ్యధన్వా నిరస్తరం ప్రవపన్ బాణపూగాన్ ॥ ౨౬.౧౧౭॥
 న్యవారయత్తం శరవర్షధారో ద్రోణో వచశ్చేదమువాచ భీమమ్ ।
 శిష్యస్నేహాద్వాసవిః సాత్యకిశ్చ మయా ప్రముక్తో భృశమానతౌ మయి ॥ ౨౬.౧౧౮॥
 స్వీయా ప్రతిజ్ఞాపి హి సైన్యవస్య గుప్తా మయా పార్థకృతే విస్మయే ।
 దాస్యే న తే మార్గమహం కథిశ్చైత్పశ్యాస్త్రపీఠ్యం మమ దివ్యమద్భుతమ్ ॥ ౨౬.౧౧౯॥
 ఇత్యుక్తవాక్యః స గదాం సమాదదే చిక్షేప తాం ద్రోణరథాయ భీమః ।
 ఉవాచ చాహం పితృవన్మానయే త్వాం సదా మృదుస్తాస్వం ప్రతి నాన్యథా క్వచిత్ ॥
 ౨౬.౧౨౦॥
 అమార్దవే పశ్య చ యాదృశం బలం మమేతి తస్యాఽశు విచూర్ణితో రథః ।
 గదాభిపాతేన వృకోదరస్య ససూతవాజిధ్వజయన్త్రకూబరః ॥ ౨౬.౧౨౧॥
 ద్రోణో గదామాపతతిం నిరీక్ష్య త్వవప్లుతో లాఘవతో ధరాతల్ । ఏ ।
 తదైవ దుర్యోధనయాపితం రథం పరం సమాస్థాయ శరాన్ వవర్ష హ ॥ ౨౬.౧౨౨॥
 శరైస్తదీయైః పరమాస్త్రమన్త్రితైః ప్రవృష్యమాణో జగదీరణాత్పజః ।
 శిరో నిధాయాఽశు పురో వృషో యథా తమభ్యయాదేవ రథాదవప్లుతః ॥ ౨౬.౧౨౩॥
 మనోజవాదేవ తమాప్య భీమో రథం గృహీత్వాఽమ్బర ఆక్షిపత్క్షణాత్ ।
 శక్తోఽప్యహం త్వాం న నిహన్మి గౌరవాదిత్యేవ సుజ్ఞాపయితుం తదస్య ॥ ౨౬.౧౨౪॥
 సువాజిసూతః స రథః క్షితౌ పతన్ విచూర్ణితోఽస్మాద్గురురప్యవప్లుతః ।
 తదా విశోకోఽస్య రథం సమానయత్తమారుహద్భీమ ఉదారవిక్రమః ॥ ౨౬.౧౨౫॥

స్త్రిష్ట్రోణోఽపి దుర్యోధనదత్తమన్యం రథం సమాస్థాయ యుధిష్ఠిరం యయా ।
గృహీతుకామం నృపతిం ప్రయాంతం న్యవారయత్సం యతి వాహినీపతిః ॥
౨౬.౧౨౬॥

విదారితాం ద్రోణశరైః స్వసేనాం సం స్థాప్య భూయో ద్రుపదాత్మజః శరైః ।
ద్రోణం నివార్యైవ చమూం పరేషాం విద్రావయామాస చ తస్య పశ్యతః ॥ ౨౬.౧౨౭॥

తయోరభూద్యుద్ధమతీవ రౌద్రం జయైషిణోః పాణ్డవధార్తరాష్ట్రయోః ।
అత్యద్భుతం సన్తతఖాణవర్షమనారతం సుచిరం నిర్విశేషమ్ ॥ ౨౬.౧౨౮॥

తతః ప్రాయాద్భీమసేనోఽమితౌజా మృద్గఞ్చరైః కౌరవరాజసేనామ్ ।
విన్దానువిన్దప్రముఖా ధార్తరాష్ట్రాన్తమాసేదుర్ద్వాదశ వీరముఖ్యాః ।
విద్ధః శరైస్తైర్బహుభిర్వృకోదరః శిరాం సి తేషాం యుగపచ్ఛకర్త ॥ ౨౬.౧౨౯॥

హతేషు తేషు ప్రవరేషు ధన్వినాం సత్యవ్రతః పురమిత్రో జయశ్చ ।
వృన్దారకః పౌరవశ్చేత్యమాత్యాః సమాసేదుర్ధార్తరాష్ట్రస్య భీమమ్ ॥ ౨౬.౧౩౦॥

స తైః పృషత్కైరవకీర్యమాణః శితాన్ విపారాన్ యుగపత్సమాదదే ।
జహార తైరేవ శిరాం సి తేషాం హతేషు తేష్యేవ పరే ప్రదుద్రువుః ॥ ౨౬.౧౩౧॥

స సిం హవత్క్షుద్రమృగాన్ సమన్తతో విద్రాప్య శత్రూన్ హృదికాత్మజం రణే ।
అభ్యాగమతేన నివారితః శరైః క్షణేన చక్రే విరథాశ్వసూతమ్ ।
స గాఢవిద్ధస్తు వృకోదరేణ రణం విస్ఫుజ్యాపయయా క్షణేన ॥ ౨౬.౧౩౨॥

విజిత్య హార్దిక్యమథాఽశు భీమో విద్రావయామాస వరూఢినీం తామ్ ।
సమ్ప్రేషయన్ సర్వనరాశ్వకుఞ్జురాన్ యమాయ యాతో హరిపార్థపార్శ్వమ్ ॥
౨౬.౧౩౩॥

దృష్టైవ కృష్ణవిజయౌ పరమప్రహృష్టస్తాభ్యాం నిరీక్షిత ఉత ప్రతిభాషితశ్చ ।
సంజ్ఞాం నృపస్య స దదావపి సిం హనాదాన్ శ్రుత్వా పరాం ముదమవాప స చాగ్ర్యబుద్ధిః
॥ ౨౬.౧౩౪॥

భీమస్య నానదత ఏవ మహాస్వనేన విఙ్మూత్రశోణితమథో మృతిమాపురేకే ।
భీతేషు సర్వనృపతిష్వముమాప తూర్ణం కర్ణో వికర్ణముఖరా అపి ధార్తరాష్ట్రాః ॥
౨౬.౧౩౫॥

హత్వా వికర్ణముత తత్ర చ చిత్రసేనం సఙ్కూర్ణితం చ విదధే రథమర్కసూనోః ।

ఘోరైః శరైః పునరపి స్మ సమర్థ్యమానః కర్ణోఽపయానమకరోద్ధ్రుగతమేవ భీమాత్ ॥
౨౬.౧౩౬॥

స్థిచ్చిఇ ఆశ్వాస్య చైవ సుచిరం పునరేవ భీమం యుద్ధాయ యాతి ధృతరాష్ట్రసుతైస్తథాఽవ్యైః
|

తాంశ్చైవ తత్ర వినిహత్య తథైవ కర్ణో వ్యశ్వాయుధః కృత ఉతాపయయా క్షణేన ॥
౨౬.౧౩౭॥

వికర్ణచిత్రనేనాద్యా ఏవం వీరతమాః సుతాః |
కర్ణస్య పశ్యతో భీమబాణకృత్తశిరోధరాః ॥ ౨౬.౧౩౮॥

నిపేతుర్ధృతరాష్ట్రస్య రథేభ్యః పృథీవీతల్ | ఏ |
త్రయోవిం శతిరేవాత్ర కర్ణసాహాయ్యకాఙ్క్షిణః ॥ ౨౬.౧౩౯॥

ఏకవీం శతివారం చ వ్యశ్యసూతరథధ్వజః |
గాఢమభ్యర్థితస్త్రైః శరైర్భీమేన సం యుగే ॥ ౨౬.౧౪౦॥

ప్రాణసం శయమాపన్నః సర్వలోకస్య పశ్యతః |
రణం త్యక్త్వా ప్రదుద్రావ రుదన్ దుఃఖాత్పునః పునః ॥ ౨౬.౧౪౧॥

ద్వావిం శతిమయుద్ధే తు రామదత్తం సుభాస్వరమ్ |
అభేద్యం రథమారుహ్య విజయం ధనురేవ చ ॥ ౨౬.౧౪౨॥

తద్దత్తమేవ సక్లుహ్య తూణీ చాక్షయసాయకౌ |
ఆససాద రణే భీమం కర్ణో వైకర్తనో వృషా ॥ ౨౬.౧౪౩॥

సుఘోర ఆసీత్స తయోర్విమర్థో భీమస్య కర్ణస్య చ దీర్ఘకాలమ్ |
ఆకాశమాచ్ఛాదయతోః శరౌఘైః పరస్పరం చైవ సురక్తనేత్రయోః ॥ ౨౬.౧౪౪॥

తతో భీమో మహాబాహుః సహజాభ్యాం చ సం యుతమ్ |
త్వాం తు కుణ్డలవర్మభ్యాం శక్నుయాం హస్తుమణ్ణసా ॥ ౨౬.౧౪౫॥

ఇతి జ్ఞాపయితుం తస్య కుణ్డలే కవచం తథా |
శరైరుత్కృత్య సమరే పాతయామాస భూతల్. ఏ ॥ ౨౬.౧౪౬॥

ఏవం తాన్యపకృష్యాహం హన్యాం త్వామితి వేదయన్ |
పునశ్చ బహుభిస్త్రైః శరైరేనం సమార్దయత్ ॥ ౨౬.౧౪౭॥

తతస్తు భీమస్య బభూవ బుద్ధిరస్పర్ధినః సర్వజయో హి దత్తః |

బ్జిచ్చివఁముష్య రామేణ నచ స్పృధాఽయం కర్ణో మయా యుద్ధ్యతి కృచ్ఛగో
హ్యాయమ్ || ౨౬.౧౪౮||

తథాఽపి మే భగవానత్యనుగ్రహజ్జయం దదాత్యాత్మవచోఽపహాయ |
మయా తుమాన్యం వచనం హరేః సదా తస్మాద్దాస్యే వివరం త్వద్య శత్రోః ||
౨౬.౧౪౯||

ఏవం స్పృత్వా తేన రథే ప్రదత్తే కర్ణోఽస్త్రవీర్యేణ ధనుర్వ్యకృన్తత్ |
రశ్మిన్ హయానాం చ తతో రథం స తత్యాజ నైజం బలమేవ వేదయన్ || ౨౬.౧౫౦||

న మే రథాద్వైర్ధనుషాఽపి కార్యమిత్యేవ స ఖ్యాపయితుం వృకోదరః |
ఖముత్పపాతోత్తమవీర్యతేజా రథం చ కర్ణస్య సమాస్థితః క్షణాత్ || ౨౬.౧౫౧||

భీతస్తు కర్ణో రథకూబరే తదా వ్యలీయతాతః స వృకోదరో రథాత్ |
ఆవప్లుతో జ్ఞాపయితుం స్వశక్తిం నిరాయుధత్వేఽప్యరినిగ్రహాదౌ || ౨౬.౧౫౨||

నైచ్చద్ధృహీతుం వినిహస్తుమేవ వా రథం ధనుర్వాఽస్య రణేఽపహర్తుమ్ |
ద్రోణస్య యద్యత్పూర్వమతీవ శక్తోఽప్యమానయద్రామవచోఽస్య భక్త్యా ||
౨౬.౧౫౩||

సత్యాం కర్తుం వాసవేశ్చ ప్రతిజ్ఞాం సమ్మానయన్ వైష్ణవత్వాచ్చ కర్ణమ్ |
దాతుం రథ్యం సూర్యజస్య ప్రయాతః శరణేపార్థం దురమతిష్ఠదత్ర || ౨౬.౧౫౪||

తతః కర్ణో దూరగతం వృకోదరం సమ్మానయన్తం రామవాక్యం విజానన్ |
శరైరవిధ్యత్ చ తానవారయద్గజైర్మృతైస్తాంశ్చ చకర్త కర్ణః || ౨౬.౧౫౫||

వ్యసూన్ గజాన్ ప్రక్షిపన్తం సమేత్య సం స్పృశ్య చాపేన వచశ్చ దుష్టమ్ |
సం శ్రావయామాస సుయోధనస్య ప్రీత్యై ప్రజానన్నపి తస్య వీర్యమ్ || ౨౬.౧౫౬||

సం శ్రావయన్తం వచనాని రూక్షాణ్యపాహనద్బాణవరైస్తదాఽర్జునః |
స వర్మహీనః పార్థబాణాభితప్తో వ్యపాగమద్భీమ ఆపాఽత్మయానమ్ || ౨౬.౧౫౭||

కర్ణో భీమే వాసవీం వైవ శక్తిం విమోక్తుమైచ్చన్నైవ బీభత్సుతోఽన్యాన్ |
హన్యామితి ప్రాహ యతః స కున్ద్యై యద్యప్యవధ్యః స తయాఽపి భీమః ||
౨౬.౧౫౮||

నారాయణాస్త్రం శిరసి ప్రపాతితం న యస్య లోమాప్యదహచ్చిరస్థితమ్ |
కిం తస్య శక్తిః ప్రకరోతి వాసవీ తథాఽన్యదప్యస్త్రశస్త్రం మహచ్చ || ౨౬.౧౫౯||

చ్ఛిచ్చివ! భీమః కర్ణరథం ప్రాప్తః శక్తిం నాఽదాతుమైచ్చత |

అభిప్రాయం కేవలస్య జానన్ హైడిమ్బుమ్మత్యవే ।
 తతః కర్ణోఽన్యమాస్థాయ రథమర్జునమభ్యయాత్ ॥ ౨౬.౧౬౦॥
 దివ్యం రథం ధనుశ్చైవ కృష్ణబుద్ధ్యోఽర్జునో హరేత్ ।
 ఇతి భీతస్తు తాం శక్తిమాదాయార్జునమృత్యవే ।
 యుద్ధాయాయాద్రథం చాపం శక్తిం చైకత్ర నాకరోత్ ॥ ౨౬.౧౬౧॥
 ఏకం హృతం చేదన్యత్స్వాదితి మత్వా భయాకులః ।
 బిభేతి సర్వదా నీతేః కృష్ణస్యామితతేజసః ॥ ౨౬.౧౬౨॥
 నిశ్చితో మరణాయైవ మృతికాలే తు తం రథమ్ ।
 ఆరుహ్యగాద్ధి పూర్వం తు న కాలం మన్యతే మృతేః ॥ ౨౬.౧౬౩॥
 శక్తిం తు తద్రథగతాం ప్రసమీక్ష్య కృష్ణః సం స్థాప్య పార్థమపి సాత్యకిమేవ యోద్ధుమ్ ।
 దత్త్వా స్వకీయరథమేవ విరోచనస్య పుత్రేణ సోఽదిశదముష్య బలం ప్రదాయ ॥
 ౨౬.౧౬౪॥
 శిష్యం త్వశక్తమిహ మే ప్రతియోధనాయ పార్థో హ్యదాదితి స సాత్యకిమీక్షమాణః ।
 సం స్పర్ధయైవ యుయుధే విరథం చకార తేనైవ సాత్యకిరముం హరియానసం స్థః ॥
 ౨౬.౧౬౫॥
 న కేశవరథే కశ్చిత్ప్రీతో యాతి పరాజయమ్ ।
 అతశ్చ సాత్యకిర్నాప కర్ణనాత్ర పరాజయమ్ ॥ ౨౬.౧౬౬॥
 శస్త్రసంఘాహకాలే తు కుమారాణాం వ్రతం భవేత్ ।
 ఇత్యుక్తం జామదగ్న్యోన ధనుర్విద్యాపురాకృతా ॥ ౨౬.౧౬౭॥
 తచ్చత్రవధరూపం చ పూర్వాసిద్ధం చ గూహితమ్ ।
 అవిరుద్ధం చ ధర్మస్య కార్యం రామస్య తుష్టిదమ్ ॥ ౨౬.౧౬౮॥
 అనుపద్రవం చ లోకస్యేత్యతో భీమో వ్రతం త్విదమ్ ।
 చకార తూబరేత్యుక్తే హన్యామితి రహః ప్రభుః ॥ ౨౬.౧౬౯॥
 అనుపద్రవాయ లోకస్య సువ్యజ్ఞాచ్ఛ్రమణ్ణులః ।
 సుశ్మశ్రుం మాం న కశ్చిద్ధి తథా బ్రూయాదితి స్ఫుటమ్ ।
 తదర్జునో విజానాతి స్నేహాద్భీమోదితం రహః ॥ ౨౬.౧౭౦॥
 చ్ఛ్విచివఽర్జునస్యాపి గాణ్డీవం దేహీత్యుక్తో నిహన్మ్యహమ్ ।
 ఇతి తచ్చ విజానాతి భీమ ఏకో నచాపరః ।

గాణ్ధీవస్యాఽగమం పూర్వం జానాత్యేవ హి నారదాత్ ॥ ౨౬.౧౭౧॥

ప్రతిజ్ఞాం భీమనేనస్య బ్రువతః ఫల్గునే రహః ।

దుర్యోధనస్తు శుశ్రావ తాం చ కర్ణాయ సోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౬.౧౭౨॥

అతూబరోఽపి తేనాసౌ తస్మాత్తూబర ఇత్యలమ్ ।

ఉక్తః ప్రకోపనాయైవ తస్మాదర్జునమబ్రవీత్ ॥ ౨౬.౧౭౩॥

జానాసి మత్ప్రతిజ్ఞాం త్వం త్వత్ప్రతిజ్ఞామహం తథా ।

తత్ర హస్తవ్యతాం ప్రాప్తో మమ వైకర్తనోఽత్రహి ॥ ౨౬.౧౭౪॥

ప్రతిజ్ఞాతో వధశ్చాస్య త్వయాఽపి మదనుజ్ఞయా ।

అతస్త్వయా మయా వాయం హస్తవ్యః సూతనన్దనః ॥ ౨౬.౧౭౫॥

ఇత్యుక్తో వాసవిః ప్రాహ హస్తవ్యోఽయం మయైవ హి ।

త్వదీయోఽహం యత్యేన మత్కృతం త్వత్కృతం భవేత్ ॥ ౨౬.౧౭౬॥

న త్వత్కృతం మత్కృతం స్యాద్ధురుర్మమ యతో భవాన్ ।

అతో మయైవ హస్తవ్య ఇత్యుక్త్వా కర్ణమబ్రవీత్ ॥ ౨౬.౧౭౭॥

రూక్షా వాచః శ్రావితోఽయం భీమః కృష్ణస్య శృణ్వతః ।

యచ్ఛాభిమన్యుర్యుష్మాభిరేకః సమ్భూయ పాతితః ॥ ౨౬.౧౭౮॥

అతస్త్యాం నిహనిష్యామి త్వత్పుత్రం చ తవగ్రతః ।

ఇత్యుక్తోఽన్యరథం ప్రాప్య కర్ణ ఆవీజ్జయద్రథమ్ ॥ ౨౬.౧౭౯॥

ద్రోణీకర్ణాభిగుప్తం తం నాశకర్ణస్తుమర్జునః ।

తత్ర వేగం పరం చక్రే ద్రోణిః పార్థనివారణే ॥ ౨౬.౧౮౦॥

నచైనమశకత్తర్జుం యత్నువానపి ఫల్గునః ।

తయోరాసీచ్ఛిరం యుద్ధం చిత్రం లఘు చ సుష్టు చ ॥ ౨౬.౧౮౧॥

ఘ్రిష్టుః తద్ధృష్ట్యా భగవాన్ కృష్ణో లోహితాయతి భాస్కరే ।

అజితే ద్రోణతనయే త్వహతే చ జయద్రథే ।

అర్జునస్య జయాకాక్షీ ససర్జ తమ ఊర్జితమ్ ॥ ౨౬.౧౮౨॥

తమోవ్యాప్తే గగనే సూర్యమస్తం గతం మత్వా ద్రోణిపూర్వాః సమస్తాః ।

విశశ్రముః సైన్ధవశ్చార్జునస్య హతప్రతిజ్ఞస్య ముఖం సమైక్షత ॥ ౨౬.౧౮౩॥

తదా హరేరాజ్ఞయా శక్రసూనుశ్చకర్త బాణేన జయద్రథస్య ।

అగ్నిం వివిక్షన్నివ దర్శితః శిరస్తదా వచః ప్రాహ జనార్దనస్తమ్ || ౨౬.౧౦౪||

నైతచ్చిరః పాతయ భూతల్ | ఏ త్వమితీరితః పాశుపతాస్త్రతేజసా |

దధార బాణైరనుపుష్టపుష్టైః పునస్తమూచే గరుడధ్వజో వచః || ౨౬.౧౦౫||

ఇదం పితృస్తస్య కరే నిపాత్యతాం వరోఽస్య దత్తో హి పురాఽమునాఽయమ్ |

శిరో నికృత్తం భువి పాతయేద్యస్తవాస్య భూయాచ్ఛ శిరః సహస్రధా || ౨౬.౧౦౬||

ఇతి స్మ వధ్యః స పితాఽపి తేనేత్యుదీరితే తస్య సన్ధ్యాక్రియస్య |

అజ్ఞే వ్యధాత్తచ్చిర ఆశు వాసవిః స సమ్భుమాత్తదుభువి చ న్యపాతయత్ ||

౨౬.౧౦౭||

తతోఽభవత్తస్య శిరః సహస్రధా హరిశ్చ చక్రే తమసో లయం పునః |

తదైవ సూర్యే సకలైశ్చ దృష్టే హాహేతి వాదః సుమహానథాఽసీత్ || ౨౬.౧౦౮||

భీమస్తదా శల్యసుయోధనాదీన్ కృపం చ జిత్వా వ్యనదత్సుభైరవమ్ |

కుర్వన్ సాహాయ్యం ఫల్గునస్త్వివ తుష్టో బభూవ శైనేయ ఉతో హతే రిషా ||

౨౬.౧౦౯||

అపూరయత్పాశ్చాజన్యం చ కృష్ణో ముదా తదా దేవదత్తం చ పార్థః |

భీమస్య నాదం సహపాశ్చాజన్యమోషం శ్రుత్వా నిహతం సిన్ధురాజమ్ |

జ్ఞాత్వా రాజా ధర్మసుతో ముమోద దుర్యోధనశ్చాఽస సుదుఃఖితస్తదా || ౨౬.౧౧౦||

తతో ద్రోణీముఖాం సేనాం సర్వాం భీమోఽభ్యవర్తత |

పార్థః కర్ణముఖాఞ్చిష్టాన్ తతోఽభ్యజ్యత తద్బలమ్ || ౨౬.౧౧౧||

శీర్ణాం సేనాం ప్రవివిశుర్ధృష్టద్యుమ్నపురోగమాః |

తతస్తం దేశమాపుస్తే యత్ర భీమధనజ్ఞాయౌ || ౨౬.౧౧౨||

ఘ్నీష్ట్యుషా తత ఏకీకృతాః సర్వే పాణ్డవాః సహసోమకాః |

పరాన్ విద్రావయామాసుస్తే భీతాః ప్రాద్రవన్ దిశః || ౨౬.౧౧౩||

విద్రాప్యమాణం సైన్యం తం దృష్ట్వా దుర్యోధనో నృపః |

జయద్రథవధాచ్చైవ కుపితోఽభ్యద్రవత్పరాన్ || ౨౬.౧౧౪||

స భీమసేనం చ ధనజ్ఞాయం చ యుధిష్ఠిరం మాద్రవతీసుతౌ చ |

ధృష్టద్యుమ్నం సాత్యకిం ద్రౌపదేయాన్ సర్వానేకః శరవర్షైర్వవర్ష || ౨౬.౧౧౫||

తే వివ్యధుస్తం బహుభిః శిలీముఖైః స తాననాదృత్య చకర్త బాణైః |

ధనూం షి చిత్రాణి మహారథానాం చకార సజ్ఞే విరథౌ యమౌ చ || ౨౬.౧౧౬||

ఆదాయ చాపాని పరాణి తేఽపి దుర్యోధనం వవృషుః సాయకౌఘైః ।
 అచింతయిత్సైవ శరాన్స ఏకో న్యవారయత్తానఖిలాంశ్చ బాణైః ॥ ౨౬.౧౯౭॥
 తం గాహమానం ద్విషతాం బహునాం మధ్యే ద్రోణద్రోణికృపప్రధానాః ।
 దృష్ట్వా సర్వే జగుషుః స్వాత్తచాపా అనారతం బాణగణాన్ సృజన్తః ॥ ౨౬.౧౯౮॥
 సుయోధనః కర్ణమాహ జహి భీమమిమం యుధి ।
 స ఆహ నైష శకోఽహి జేతుం దేవైః సవాసవైః ॥ ౨౬.౧౯౯॥
 దైవాజ్ఞివామ్యహం రాజన్ యుద్ధ్యనేనాతిపీడితః ।
 అతో ఘటామహే శక్త్యా జయో దైవే సమాహితః ॥ ౨౬.౨౦౦॥
 దుర్యోధనో ద్రోణమాహ సైన్ధవస్త్యదుపేక్షయా ।
 పార్థేన నిహతో భీమసాత్యకిభ్యాం చ మే బలమ్ ॥ ౨౬.౨౦౧॥
 ప్రతిజ్ఞా చ పరిత్యక్తా పాణ్ణవన్నేహతస్త్యయా ।
 ఇత్యుక్తః కుపితో ద్రోణః ప్రతిజ్ఞామకరోత్తతః ॥ ౨౬.౨౦౨॥
 ఇతః పరం నైవ రణాద్రాత్రావహని వా క్వచిత్ ।
 గచ్ఛేయం నచ మోక్ష్యామి వర్మ బద్ధం కథశ్చన ॥ ౨౬.౨౦౩॥
 మత్పుత్రశ్చ త్వయా వాచ్యః పాశ్చాలాన్నైవ శేషయేః ।
 సదోహిత్రానితీత్యుక్త్వా విజగాహ నిశాగమే ॥ ౨౬.౨౦౪॥
 బ్లిష్ఠిక్షోహమూం పరేషామభ్యాగార్ధృష్టద్యుమ్నస్తమాశు చ ।
 ద్రోణిదుర్యోధనా తత్ర విరథీకృత్య మారుతిః ।
 ద్రావయామాస తత్రైన్యం పశ్యతాం సర్వభూభృతామ్ ॥ ౨౬.౨౦౫॥
 అక్షోహిణ్యస్తు సప్తైవ సేనయోరుభయోరపి ।
 హతాస్తాసాం చ భీమేన తిస్తో ద్వే ఫల్గునేన చ ॥ ౨౬.౨౦౬॥
 సౌభద్రసాత్యకిముఖైస్తన్మధ్యే షోడశాం శకః ।
 హైడిమ్పపార్షతముఖైస్త్రయాచ్ఛ దశమాం శకః ॥ ౨౬.౨౦౭॥
 భీష్మద్రోణద్రోణిభిశ్చ ద్వే సమం నిహతే తదా ।
 తదన్వైర్మిల్ ఇత్రైః సర్వైస్తచ్చతుర్థాం శ ఏవ చ ॥ ౨౬.౨౦౮॥
 తతో రాత్రౌ పశ్చాభిశ్చ పార్థాః షడ్భిశ్చ కౌరవాః ।
 అక్షోహిణీభిః సం వ్యూహ్యా యుద్ధం చక్రుః సుదారుణమ్ ।

భీమం సేనాం ద్రావయంతం పునః కర్ణః సమాసదత్ ॥ ౨౬.౨౦౯ ॥

స కర్ణపురతో భీమో దుష్కర్ణం కర్ణమేవ చ ।
దుర్యోధనస్యావరజౌ నిష్పిపేష పదా క్షణాత్ ।
రథాశ్వధ్వజనూతైశ్చ సహ తౌ న వ్యదృశ్యతామ్ ॥ ౨౬.౨౧౦ ॥

నిరాయుధోఽహమితి మాం త్వమాత్మ పురుషం వచః ।
నిరాయుధః పద్దైవాహం త్వాం హన్తుమశకం తదా ॥ ౨౬.౨౧౧ ॥

ఇతి కర్ణస్య తౌ భీమః సంజ్ఞయా జ్ఞాపయన్ భువి ।
పదా పిపేష కాలిం ముష్టినైవ జఘాన హ ॥ ౨౬.౨౧౨ ॥

ముష్టినా త్వద్వధాయాహం సమర్థ ఇతి కిం వదే ।
తస్మాన్మయా రక్షితస్తమితి జ్ఞాపయితుం ప్రభుః ।
సాశ్వసూతధ్వజరథః కాలిం ముష్టిచూరితః ॥ ౨౬.౨౧౩ ॥

కేతుమాంశ్చ పితా తస్య శక్రదేవః శ్రుతాయుధః ।
అక్షోహిణ్యా సేనయా చ సహ భీమేన పాతితాః ।
ఖడ్గయుద్ధే పురా భీష్మే నేనాపత్యం ప్రకుర్వతి ॥ ౨౬.౨౧౪ ॥

చ్ఛ్చి కర్ణానుజాన్ ద్రువాద్యాంశ్చ బహూన్ జఘ్నే స వై నిశి ।
సంజ్ఞాం భీమకృతాం జ్ఞాత్వా శక్తిం చిక్షేప చాపరామ్ ।
కర్ణః శక్తిర్మయా దివ్యా న ముక్తా తేన జీవసి ॥ ౨౬.౨౧౫ ॥

ఇతి జ్ఞాపయితుం తాం తు జ్ఞాత్వా భీమః క్షణాత్తదా ।
ఖముత్పత్య గృహీత్వా చ కర్ణే చిక్షేప సత్వరః ॥ ౨౬.౨౧౬ ॥

యది త్వయా తదా ముక్తా శక్తిస్త్యాం సా హనిష్యతి ।
ఇతి జ్ఞాపయితుం సా చ కర్ణరక్షణకాక్షిణా ॥ ౨౬.౨౧౭ ॥

ముక్తా దక్షభుజే సాఽథ విదార్య ధరణీం తథా ।
భిత్వా వివేశ కర్ణస్య దర్శయన్తీ నిదర్శనమ్ ॥ ౨౬.౨౧౮ ॥

తతో భీమః పునః స్వం తు రథమాస్థాయ చాపభృత్ ।
కర్ణస్య పురతః శత్రూన్ ద్రావయామాస సర్వతః ॥ ౨౬.౨౧౯ ॥

తం కర్ణో వారయామాస శరైః సన్నతపర్వభిః ।
భీమః కర్ణరథాయైవ గదాం చిక్షేప వేగతః ॥ ౨౬.౨౨౦ ॥

స తద్గదావిఘాతాయ స్థాణాకర్ణాస్త్రమాస్పృజత్ ।

తేనాస్త్రేణ ప్రతిహతా సా గదా భీమమాబ్రజత్ ॥ ౨౬.౨౨౧॥

భీమో గదాం సమాదాయ కర్ణస్య రథమారుహత్ ।

తయా సञ్చూర్ణయామాస కర్ణస్య రథకూబరమ్ ॥ ౨౬.౨౨౨॥

ఏవం త్వచ్చూర్ణనే శక్తో మత్కామాత్త్వం హి జీవసి ।

ఏవం నిదర్శయిత్వైవ పునః స్వం రథమాబ్రజత్ ॥ ౨౬.౨౨౩॥

పునః కర్ణపురః నేనాం జఘాన బహుశో రణే ।

కర్ణస్తు తం పరిత్యజ్య సహదేవముపాద్రవత్ ॥ ౨౬.౨౨౪॥

స తు తం విరథీకృత్య ధనుః కణ్ఠేఽవసజ్య చ ।

కుత్సయామాస బహుశః స తు నిర్వేదమాగమత్ ॥ ౨౬.౨౨౫॥

చ్చిచ్ఛాత హస్తుమైచ్ఛత్తం కర్ణః పృథాయై స్వం వచః స్మరన్ ।

తం విజిత్య రణే కర్ణో జఘ్నే పార్థవరూఢినీమ్ ॥ ౨౬.౨౨౬॥

తతో ద్రోణీర్వివిధైర్బాణసఙ్ఖైరఘాన పార్థస్య చమూం సమన్తతః ।

సా హన్యమానా రణకోవిదేన న శం లేభే మృత్యునాఽర్తా ప్రజేవ ॥ ౨౬.౨౨౭॥

దృష్ట్వా నేనాం ద్రోణీబలాభిభూతాం తమాహ్వయామాస ఘటోత్కచో యుధే ।

ద్రోణీస్తమాహాఽలమలం న వత్స పుత్రస్తాతం యోధయస్వాద్య మాం త్వమ్ ॥

౨౬.౨౨౮॥

ఇత్యుక్త ఊచే న పితా మమ త్వం సఖా పితుర్యద్యపి శత్రుసం శ్రయాత్ ।

అరిశ్చ మేఽసీతి తమాహ యద్యరిం మాం మన్యసే తద్వదహం కరోమి తే ॥

౨౬.౨౨౯॥

ఇత్యూచివాఞ్శుక్రధనుః ప్రకాశం విష్పార్శ్య చాపం ప్రకిరఞ్చురౌఘాన్ ।

అభ్యాగమద్రాక్షసముగ్రవేగః స్వసేనయా సోఽపి తమభ్యవర్తత ॥ ౨౬.౨౩౦॥

స రక్షసాం లక్షసమావృతో బలీ నృభిశ్చ వీరైర్బహుభిః సుశిక్షితైః ।

అక్షోహిణీమాత్రబలేన రాక్షసః సఙ్క్షోభయామాస గురోః సుతం శరైః ॥ ౨౬.౨౩౧॥

స తేన బాణైర్బహుభిః ప్రవీడితో విభిన్నగాత్రః క్షతజాప్లుతాఙ్గః ।

వ్యావృత్య నేత్రే కుపితో మహద్ధనుర్విష్పార్శ్య బాణై రజసిం చకార ॥ ౨౬.౨౩౨॥

సోఽక్షోహిణీం తాం క్షణమాత్రతః క్షరన్మహాశరాం స్తానపి రాక్షసాన్ క్షయమ్ ।

నినాయ పుత్రం చ ఘటోత్కచస్య నిష్ఠ్యం పురా యోఽఙ్ఞానవర్మనామకః ॥ ౨౬.౨౩౩॥

నిరీక్ష్య సేనాం స్వసుతం చ పాతితం ఘటోత్కచో ద్రోణసుతం శరేణ ।
వివ్యాధ గాఢం స తు విహ్వలో ధ్వజం సమాశ్రితశ్చాచు ససంజ్ఞకోఽభవత్ ॥
౨౬.౨౩౪॥

ఉత్థాయ బాణం యమదణ్ణకల్పం సన్ధాయ చాపే ప్రవికృష్య రాక్షసే ।
ముమోచ తేనాభిహతః పపాత విసప్టసంజ్ఞః స్వరథే ఘటోత్కచః ॥ ౨౬.౨౩౫॥

విమూర్చ్ఛితం సారథిరస్య దూరం నినాయ యుద్ధాజ్ఞగతో విపశ్యతః ।
ద్రోణీశ్చ సేనాం నిశి త్తైః శరోత్తమైర్వ్యధ్రావయత్పాణ్ణవసోమకానామ్ ॥ ౨౬.౨౩౬॥

సంజ్ఞామవాప్య్యాధ ఘటోత్కచోఽపి క్రుద్ధోఽవిశత్కారవసైన్యమాశు ।
విద్రావయామాస స బాణవర్షైః ప్రకమ్పయామాస మహారథాం స్తథా ॥ ౨౬.౨౩౭॥

ప్రీతి తదైవ పార్థం ప్రతి యోద్ధుమాగతం వైకర్తనం వీక్ష్య జగత్పత్నిర్హరిః ।
ఘటోత్కచం ప్రాహిణోచ్ఛక్తిమగ్రాం తస్మిన్మోక్షుం పార్థరక్షార్థమేవ ॥ ౨౬.౨౩౮॥

స కర్ణమాహూయ యుయోధ తేన తస్యాను దుర్యోధనపూర్వకాశ్చ యే ।
ద్రోణేన వైతాన్ సమరే స ఏకో నివారయామాస మమర్థ చాధికమ్ ॥ ౨౬.౨౩౯॥

తే బాధ్యమానా బహుశో బలీయసా కర్ణం పురోధాయ తమభ్యయోధయన్ ।
న వివ్యధే తత్ర రణే స కర్ణః స్వవీర్యమాస్థాయ మహాస్తవేత్తా ॥ ౨౬.౨౪౦॥

నివారయామాస గురోః సుతం తదా భీమస్త్రిగర్తాశ్చాతమన్యనన్దనః ।
అలమ్బలో నామ తదైవ రాక్షసః సమాగమదీభిమసుతం నిహన్తుమ్ ॥ ౨౬.౨౪౧॥

యుద్ధ్వా ప్రగృహ్యైవనమథో నిపాత్య ఘటోత్కచో భూమితల్ । ఏఽసినాఽస్య ।
ఉత్కృత్య శీర్షం తు సుయోధనేఽక్షిపద్యిషేదురత్రాఖిలభూమిపాలాః ॥ ౨౬.౨౪౨॥

అలాయుధోఽథాఽగమదుగ్రవీర్యో నరాశనస్తం స ఘటోత్కచోఽభ్యయాత్ ।
యుద్ధ్వా ముహూర్తం స తు తేన భూమౌ నిపాత్య తం యజ్ఞపశుం చకార ॥ ౨౬.౨౪౩॥

అథాస్య శిర ఉద్ధృత్య క్రోధాద్దుర్యోధనోరసి ।
చిక్షేప తేన సమ్భ్రాన్తాః సర్వే దుర్యోధనాదయః ॥ ౨౬.౨౪౪॥

ఘటోత్కచబలఖ్యాత్వై సమర్థేనాపి యో రణే ।
న హతో భీమసేనేన హతోఽస్మిన్ భైమసేనినా ॥ ౨౬.౨౪౫॥

సర్వే సఞ్చోదయామాసుః కర్ణం శక్తివిమోక్షణే ।
అస్మిన్ హతే హతం సర్వం కిం నః పార్థః కరిష్యతి ॥ ౨౬.౨౪౬॥

ఏవం సశ్చోద్భవమానః స ధార్తరాష్ట్రైః పునః పునః ।

హైడిమేప్పనార్ద్యమానైస్తు స్వయం చ భృశపీడితః ।

ఆదత్త శక్తిం విపులాం పాకశాసనసమ్మతామ్ ॥ ౨౬.౨౪౭॥

తామమ్పరస్థాయ ఘటోత్కచాయ శైలోపమాయాతులవిక్రమాయ ।

చిక్షేప మృత్యో రననోపమామలం ప్రకాశయన్తిం ప్రదిశో దిశశ్చ ॥ ౨౬.౨౪౮॥

చ్చీఘ్రంఞ్చిర్భణ్ణవక్షాః స తయా పపాత విచూర్ణయఞ్చుత్త్రబలం హతో౭పి ।

తస్మిన్ హతే జహృషుర్ధార్తరాష్ట్రాః ఉచ్చుక్రుశుర్ధుషుశ్చామృరాణి ॥ ౨౬.౨౪౯॥

తదా ననర్తకేశవః సమాశ్లేషచ్చ ఫల్గునమ్ ।

ననాద శఙ్ఖమాధమజ్జహాస చోరునిస్వనః ॥ ౨౬.౨౫౦॥

తమపృచ్ఛద్గుడాకేశః కిమేతదితి దుర్మనాః ।

హతే సుతే౭గ్రజే౭స్మాకం వీరే కిం నన్దసి ప్రభో ॥ ౨౬.౨౫౧॥

తమాహ భగవాన్ కృష్ణో దిష్ట్యా జీవసి ఫల్గున ।

త్వదర్థం నిహితా శక్తిర్విముక్తా౭స్మిన్ హి రాక్షసే ॥ ౨౬.౨౫౨॥

తతో యుధిష్ఠిరో దుఃఖాదమ్నాచ్ఛాభ్యవర్తత ।

కర్ణం ప్రతి తమాహాథ కృష్ణద్వైపాయనః ప్రభుః ॥ ౨౬.౨౫౩॥

యయా౭ర్జునో నిహన్తవ్యస్తయా౭సౌ రాక్షసో హతః ।

తన్మా శుచస్త్యం రాజేన్ద్ర దిష్ట్యా జీవతి ఫల్గునః ।

ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ వ్యాసస్తతో యుధమవర్తత ॥ ౨౬.౨౫౪॥

భీమార్జునాభ్యామిహ హన్యమానే బలే కురూణామితరైశ్చ పాణ్డవే ।

ప్రదీపహస్తా అథ యోధకాశ్చ సర్వే౭పి నిద్రావశగా బభూవుః ॥ ౨౬.౨౫౫॥

దృష్టైవ తానాహ ధన్జ్ఞాయస్తదా స్వప్స్యన్తు యావచ్ఛశినః ప్రకాశః ।

ఇతిరితా ఆశిషః ఫల్గునాయ ప్రయుజ్య సర్వే సుషుపుర్యథాస్థితాః ॥ ౨౬.౨౫౬॥

పునశ్చ చన్ద్రో౭భ్యుదితే యుధే తే సమాయయుః శస్త్రమహాస్త్రవర్షాః ।

తత్రా౭యాతః సాత్యకిం సోమదత్తో భూరిశ్చ తాభ్యాం యుయుధే స ఏకః ॥

౨౬.౨౫౭॥

హతౌ చ తౌ పేతతుస్తేన భూమౌ బాహ్లిక ఏనం సమరే త్వయోధయత్ ।

స సాత్యకిం విరథీకృత్య బాణం వధాయ తస్యా౭శు ముమోచ వీరః ॥ ౨౬.౨౫౮॥

సుసం రభౌ తౌ పునరేవ యుద్ధం సశ్చక్రతుర్వృష్టశరాముభధారౌ || ౨౬.౨౭౦||

ఛ్విచ్ఛింశవార్య శత్రుం స శరైర్భ్రహ్మాస్త్రమస్పృజద్విజః |

తేన సన్దాహయామాస పాశ్చాలాన్ సుబహూన్ రణే |

పురుజిత్కుచ్ఛిభోజశ్చ తేనాన్యే చ హతాస్తదా || ౨౬.౨౭౧||

భీమోఽర్జునః సాత్యకిశ్చ పర్యాయేణ గురోః సుతమ్ |

దూరతో వారయామాసుర్మహత్యా సేనయా సహ || ౨౬.౨౭౨||

కర్ణదుర్యోధనాదీంశ్చ శల్యం భోజం కృపం తథా |

భీమార్జునౌ శరౌఘేణ వారయామాసతూ రణే || ౨౬.౨౭౩||

తత్ర భీమో గజానీకం జయత్సేనం చ మాగధమ్ |

జఘాన సుబహూంశ్చైవ మాగధానాం రథవ్రజాన్ || ౨౬.౨౭౪||

అథ మాల్! అవరాజస్య త్వశ్వత్థామాభిధం గజమ్ |

భీమసేనహతం దృష్ట్వా వాసుదేవప్రచోదితః |

అశ్వత్థామా హత ఇతి ప్రాహ రాజా యుధిష్ఠిరః || ౨౬.౨౭౫||

అశ్వత్థామవధం శ్రుత్వా నాహం యోత్యస్య ఇతి స్వయమ్ |

పురోక్తం ధర్మజాయైవ తేన ద్రోణో యుధిష్ఠిరమ్ || ౨౬.౨౭౬||

బ్రూహి సత్యమితి ప్రాహ సత్యమిత్యేవ సోఽబ్రవీత్ |

ఉపాం శు కుఞ్జరశ్చేతి ద్రోణోఽతో వ్యథితోఽభవత్ || ౨౬.౨౭౭||

తస్య భీమో రథేషాం చ గృహీత్వా న తవేదృశమ్ |

యోగ్యం గుణవతో నిత్యం పరధర్మోపజీవనమ్ || ౨౬.౨౭౮||

ఇత్యాహ ఖస్థా మునయశ్చాలమేహీతి తం తదా |

ఊచుస్తదఖిలం జ్ఞాత్వా ద్రోణః శస్త్రమవాస్పృజత్ || ౨౬.౨౭౯||

స న్యస్య కర్మాణి తదాఽఖిలాని యోగారూఢః పరమం వాసుదేవమ్ |

సర్వేశ్వరం నిత్యనిరస్తదోషం ధ్యాయన్ముక్త్యా దేహమగాత్స్వధామ |

తం కేశవః పాణ్డవా గౌతమశ్చ యాన్తం స్వతోకం దద్ధతుర్విహాయసా || ౨౬.౨౮౦||

ధృష్టద్యుమ్నః పాణ్డవైర్వార్యమాణోఽప్యగాత్థగ్ధం చర్మ చాఽదాయ తత్ర |

ఛిత్వాఽసినా తస్య శిరః పునశ్చ రథం స్వకీయం త్వరయా సమాస్థితః |

చ్ఛిచ్ఛింశవైర్వార్యైః కృపన్తం సుభృశం భయార్దితః సమ్ప్రద్రవద్వాజనమేకమాస్థితః ||

౨౬.౨౮౧||

సజ్ఞాన్నే ద్రోణశిరసి గర్హయామాస వాసవిః ।
 యుధిష్ఠిరం చ పాశ్చాల్ప్యం సాత్యకిశ్చాపి కోపితః ॥ ౨౬.౨౦౨ ॥
 ధృష్టద్యుమ్నస్తు తావాహ కథం భూరిశ్రవా హతః ।
 ఇతి తం సాత్యకిః క్రుద్ధో గదాపాణిః సమభ్యయాత్ ।
 ఆహ్వయామాస పాశ్చాల్ప్యస్తం ధృతాసిరవిస్మయః ॥ ౨౬.౨౦౩ ॥
 తదా జగ్రాహ శైనేయం భీమః కృష్ణప్రచోదితః ।
 శమయామాస పార్థం చ పాశ్చాల్ప్యస్నేహయన్ప్రీతః ॥ ౨౬.౨౦౪ ॥
 తే వాసుదేవేన తదాఽనుశిక్షితాః స్నేహం పునః పూర్వవదాపురుత్తమమ్ ।
 యత్తాశ్చ యుద్ధాయ సముద్యతాశ్చ తదాఽగమద్ధ్రోణీరప్యాత్తథన్వా ॥ ౨౬.౨౦౫ ॥
 ఆశ్రుత్య తాతం నిహతం ప్రతిజ్ఞాం చకార నిః శేషరిపుప్రమాధనే ।
 నారాయణాస్త్రం విససర్జ కోపాత్తదా భీతా భీమమృతే సమస్తాః ॥ ౨౬.౨౦౬ ॥
 యుధిష్ఠిరః ప్రాహ విషణ్ణచేతనః శైనేయపూర్వాః ప్రతియాన్తు సర్వే ।
 సభ్రాతృకోఽహం ద్రోణీవరాస్త్రమగ్నో భవేయమిత్యత్ర జగాద కేశవః ॥ ౨౬.౨౦౭ ॥
 సమధ్వమస్తస్య తతో విమోక్ష్యథేత్యథ ప్రణేముశ్చ ధనజ్ఞాయాదికాః ।
 సర్వే స భీమస్తదముష్య మూర్ధ్ని పపాత సోఽగ్నావివ సం స్థితోఽగ్నిః ॥ ౨౬.౨౦౮ ॥
 అదహ్యమానే భీమేఽపి వహ్నా వహ్నిరివ స్థితే ।
 అవేష్టయద్వారుణేన పార్థోఽత్రాఽత్మప్రపత్తయే ॥ ౨౬.౨౦౯ ॥
 న దేహే పతితాస్త్రస్య బహిర్వేష్టనతః ఫలమ్ ।
 తథాఽపి స్నేహవశగో వేష్టయామాస ఫలునః ॥ ౨౬.౨౧౦ ॥
 ఆమోఘత్వం నిజాస్త్రస్య భీమస్యావధ్యతామపి ।
 సాధయన్ సార్జునః కృష్ణో భీమస్య రథమారుహత్ ॥ ౨౬.౨౧౧ ॥
 వేష్టితం వారుణాస్త్రేణ ప్రవిష్టం బాహ్యతస్తదా ।
 సహితత్వాత్కేశవేన నరత్వాదథ ఫలునమ్ ॥ ౨౬.౨౧౨ ॥
 స్థ్విఽపి తదస్త్రం నాదహత్తాభ్యాం స్వరథాదవరోపితే ।
 భీమ ఆచ్ఛిన్నహేతౌ చ తదస్త్రం శాన్తిమాగమత్ ॥ ౨౬.౨౧౩ ॥
 శుద్ధక్షత్రియధర్మేషు నిరతత్వాద్వ్యకోదరః ।
 వాహనాదవతీర్వాన్వైః ప్రణతేఽపి నిరాయుధైః ।
 సాయుధః సరథోఽయుద్ధ్యదవిషహ్యమపీశ్వరైః ॥ ౨౬.౨౧౪ ॥

స్వధర్మహానౌ మిత్రాణాం కర్తవ్యం యన్నిషేధనమ్ ।

అతః సోఽన్యాసపి ప్రాహ మా గమధ్యమితి స్వయమ్ ॥ ౨౬.౨౯౫॥

నమస్కార్యమపి హ్యస్త్రం న నమ్యం జీవనేచ్ఛయా ।

సమరే శత్రుణా ముక్తం తస్మాత్తన్న చకార సః ॥ ౨౬.౨౯౬॥

అస్త్రాభిమానీ వాయుర్హి దేవతాఽస్య హరిః స్వయమ్ ।

తస్మాద్భీమం స్వరూపత్వాన్నాదహచ్ఛాగ్నిమగ్నివత్ ॥ ౨౬.౨౯౭॥

మనసైవాఽదరం చక్రే భీమోఽస్త్రే చ హరౌ తదా ।

క్షత్రధర్మానుసారేణ న ననామ చ బాహ్యతః ॥ ౨౬.౨౯౮॥

వాసుదేవః స్వకీయాస్త్రం భీమం చామోఘమేవ తు ।

సాధయిత్వాఽనన్తశక్తిః పునరశ్వానచోదయత్ ॥ ౨౬.౨౯౯॥

పునః ప్రయోక్తుమస్త్రం తం ధార్తరాష్ట్రోఽభ్యచోదయత్ ।

ద్రోణిర్న శక్యమిత్యుక్తౌఽథ ధృష్టద్యుమ్నం సమభ్యయాత్ ॥ ౨౬.౩౦౦॥

ఆయాన్తమీక్ష్యైవ గురోః సుతం తం ధృష్టద్యుమ్నం సాత్యకిరన్వయాద్రణే ।

ఉభౌ చ తౌ సాయకాభ్యామవిధ్యన్నిషేతతుస్తౌ చ విమూర్ఛ్చితౌ రణే ॥ ౨౬.౩౦౧॥

భీమస్యాభ్యాగతస్యాశ్వాన్ ద్రోణిర్వ్యధ్రావయద్రణే ।

సం స్థాపయతి తాన్ భీమే దదర్శ ద్రోణిమర్జునః ॥ ౨౬.౩౦౨॥

తతోఽర్జునస్తం ప్రతియోద్ధమాగమద్రుక్షౌ వాచః శ్రావయన్ క్రుద్ధరూపః ।

తత్రాఽగ్నేయం ద్రోణిరముఞ్చదస్త్రం తేన వ్యాప్తౌ పృతనా పాణ్ణవానామ్ ॥ ౨౬.౩౦౩॥

ఘ్నీఘ్నఞ్చఽక్షోహిణీ నిహతా చాత్ర సేనా పార్థం సయానం హరిరుజ్జహార ।

జీవన్తమాలోక్య సురేన్ద్రనన్దనం ద్రోణిః కోపాత్కాఝ్మకం చాపహాయ ।

యయౌ తమాగత్య జగద కృష్ణో వేదాన్తకృత్పూర్ణషాఢ్గణ్యదేహః ॥ ౨౬.౩౦౪॥

మా యాహి సాక్షాద్గిరిశః సురాణాం కార్యాయ భూమౌ బలవానజాయథాః ।

మహాచ్ఛ కార్యం పునరస్తి దృష్టం తవాఽశు తచ్ఛ ప్రతిపాదయేతి ॥ ౨౬.౩౦౫॥

తథోదితః ప్రాతరితి బ్రువాణో యయౌ ప్రణమ్యాఖిలవేదయోనిమ్ ।

యయుస్తమన్వేవ సుయోధనాదయో దుఃఖానతాస్తే శిబిరాయ భీతాః ॥ ౨౬.౩౦౬॥

పార్థాశ్చ సర్వే ముదితా జనార్దనం పరం స్తువన్తః శిబిరాయ జగ్ముః ।

తత్రాపి రాత్రావమితాన్ హరేర్గుణాననుస్మరన్తో ముముదుః సమేతాః ॥ ౨౬.౩౦౭॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
నారాయణాస్తోత్రమనం నామ షడ్వింశోఽధ్యాయః ॥

అథ సప్తవింశోఽధ్యాయః ।

(కర్ణవధః)

ఓం । అథానుజ్ఞాముపాదాయ ద్రోణేర్దుర్యోధనో నృపః ।

కర్ణం నేనాపతిం చక్రే సోఽగాదుగ్ధాయ దం సితః ॥ ౨౭.౧॥

తత్రాభవద్యుద్ధమతీవ దారుణం పాణ్డోః సుతానాం ధృతరాష్ట్రజైరజే ।

తత్రోదయాద్రిప్రతిమే ప్రదృశ్యతే భీమో యథోద్యన్ సవితాఽతినిర్మలః ॥ ౨౭.౨॥

తం కాలయంతం నృపతీన్ క్షేమధూర్తిరభ్యాగమత్తస్య గజం జఘాన చ ।

తం వీర్యమత్తం ప్రతిలభ్య భీమో నినాయ మృత్యోః సదనాయ శీఘ్రమ్ ॥ ౨౭.౩॥

నిహత్య తం మారుతిరభ్యక్తున్నచ్చిరాం సి యూనాం పరపక్షపాతినామ్ ।

విక్షోభయామాస చ శత్రుసైన్యం సిం హో యథైవ శ్వస్యగాలయాథమ్ ॥ ౨౭.౪॥

సక్షోభ్యమాణం తదసికమీక్ష్య ద్రోణీ రథేన ప్రతిజగ్మివాం స్తమ్ ।

తద్యుద్ధమాసీదతిఘోరమద్భుతం పురా యథా నాఽస చ కస్యచిత్క్వచిత్ ॥ ౨౭.౫॥

దృష్టైవ తద్దేవగన్ధర్వవిప్రా ఊచుర్నేదృగృష్టపూర్వం సుయుద్ధమ్ ।

నచోత్తరం వాఽపి భవిష్యతీదృక్కలాం చ సర్వాణి న షోడశీమియుః ॥ ౨౭.౬॥

నైతాదృశీ జ్ఞానసమ్పద్భలం వా ద్వయం కుతో వాయుమృతే శివం తథా ।

ద్వయోః సమాహార ఇహ ద్వయోరపి జ్ఞానస్య బాహ్వోశ్చ బలస్య సూర్జితః ॥ ౨౭.౭॥

ఇతీర్యమాణే విబుధైర్నరోత్తమా దిశః సమస్తా గగనం చ పత్రిభిః ।

నిరస్తరం చక్రతురుత్తమోజసా దృష్టైవ తద్భీతిమగుర్మహారథాః ॥ ౨౭.౮॥

శరాసనే మారుతినా నిరాకృతో ద్రోణీర్మహాస్త్రాణి ముమోచ తస్మిన్ ।

తాన్యస్త్రవర్షైర్బలవాసవిస్మయః సం శామయామాస సుతోఽనిలస్య ॥ ౨౭.౯॥

పునః శరైరేవ పరస్పరం తావయుద్ధ్యతాం చిత్రమలం చ సుష్ఠు ।

తదా తుభీమస్య శరైర్భృశార్తో ద్రోణిః పపాతాఽశు దృఢం విచేతనః ॥ ౨౭.౧౦॥

భీమశ్చ విహ్వలతనుః స తు కిఞ్చిదేవ పూర్వం గతే గురుసుతే ప్రయయా క్షణేన ।

నిర్ఘాతయుద్ధశ్రమ ఆత్తథన్వా యోద్ధుం గజౌఘం ప్రతినాదితాశః ॥ ౨౭.౧౧॥

ఛ్విచ్చు తస్మిన్ గజాన్మర్దయతి ధార్తరాష్ట్రో యుధిష్ఠిరమ్ ।

అగాద్యుద్ధాయ తౌ యుద్ధం రాజానౌ చక్రతుశ్చిరమ్ ॥ ౨౭.౧౨॥

తత్ర తం విరథం చక్రే సహసైవ యుధిష్ఠిరః ।

స గదామాదదే గురీం తం భీమోఽభ్యపతధదీ ॥ ౨౭.౧౩॥

దృష్ట్వా కృపస్తం స్వరథమారోప్యాపయయౌ తతః ।

తదైవ కర్ణనకులౌ భృశం బాణైరయుధ్యతామ్ ॥ ౨౭.౧౪॥

నకులం విరథం కృత్వా కర్ణోఽథ ప్రపలాయితమ్ ।

అనుద్రుత్య చ వేగేన కణ్ఠే ధనురవాస్పజిత్ ॥ ౨౭.౧౫॥

ఉత్వా చ పురుషా వాచః కున్త్యా వచనగౌరవాత్ ।

స జఘానైవ నకులం విస్పృజ్య చ యయౌ పరాన్ ॥ ౨౭.౧౬॥

విన్దానువిన్దావథ కైకయౌ రణే సమాసదత్సాత్యకిరుగ్రవిక్రమః ।

తయోరముష్యాభవదుగ్రవైశసం ప్రవర్షతోరుత్తమసాయకాన్ బహూన్ ॥ ౨౭.౧౭॥

తాభ్యాం నిరుద్ధః సహసా జహార తత్రానువిన్దస్య శిరోఽథ విన్దః ।

యుయోధ శైనేయమథారథావుభౌ పరస్పరం చక్రతురుత్తమాహవే ॥ ౨౭.౧౮॥

తతశ్చ చర్మాసిధరౌ ప్రచేరతుః శ్యేనౌ యథాఽకాశతత్ । ఏ కృతశ్రమౌ ।

నికృత్య చాన్యోన్యముభౌ చ చర్మణీ వరాసిపాణీ యుగపత్నమీయతుః ॥ ౨౭.౧౯॥

తత్రాపహస్తేన శిరః సకుణ్డలం జహార విన్దస్య మృధే స సాత్యకిః ।

నిహత్య తం బన్ధుజనైః సుపూజితో జగామ శత్రూనపరాన్ ప్రకమ్పయన్ ॥ ౨౭.౨౦॥

కృపమాయాన్తమీక్ష్యైవ తపసాం మాం ప్రపీడయేత్ ।

ఇతి మత్వా పార్షతస్తు భీమం శరణమేయివాన్ ॥ ౨౭.౨౧॥

కర్ణం సమన్తాత్ప్రతికౌలయన్తం వరూఢిసీమిన్ద్రసుతః సమభ్యయాత్ ।

క్షణాత్తమాజౌ విరథం చ చక్రే తతోఽపహారం స చకార చమ్భూః ॥ ౨౭.౨౨॥

పరాజితః సం యతి నూర్యసూనుః సుతేన శక్రస్య స ధార్తరాష్ట్రమ్ ।

ఛ్విచ్చుః|జగాద బాహుం ప్రతిగృహ్య పార్థో జిగాయ మామన్యమనస్కమాజౌ ॥

౨౭.౨౩॥

కామం రథో మే ధనురప్యభేద్యం దత్తం భృగూణామధిపేన దివ్యమ్ ।

యన్తా నతాదృక్కుమ యాదృశో హరిః శలోః యది స్యాత్త్వదరిం నిహన్యామ్ ||
 ౨౭.౨౪||

ఇతిరితే సౌత్యకృతే స శల్యం ప్రోవాచ స క్రుద్ధ ఇవాభవత్తదా |
 దుర్లోధనో రథినః సారథేస్తు వ్యావర్ణయన్నుత్తమతామశామయత్ || ౨౭.౨౫||

బుద్ధ్యా బలేన జ్ఞానేన ధైర్యాద్వైరపి యోఽధికః |
 రథినః సారథిః స స్యాదర్జునస్య యథా హరిః |
 యథా శివస్య బ్రహ్మఽభూద్దహతస్త్రిపురం పురా || ౨౭.౨౬||

ఇత్యాదివాక్యైః సం శాన్త ఇవ శలోఽస్య సారథిః |
 బభూవ తేన సహితః సేనాం వ్యూహ్యా రవేః సుతః || ౨౭.౨౭||

గచ్ఛన్ యుద్ధాయ దర్పేణ ప్రాహ యో మేఽర్జునం పుమాన్ |
 దర్శయేత్తస్య దాస్యామి ప్రీతో విత్తమనర్గల్. ఆమ్ || ౨౭.౨౮||

ఇతి బ్రువన్తం బహుశః ప్రాహ శల్యః ప్రహస్య చ |
 నివాతకవచా యేన హతా దగ్ధం చ ఖాణ్డవమ్ |
 కో నామ తం జయేన్మర్త్యో దృష్టో వోఽపి స గోగ్రహే || ౨౭.౨౯||

కాకగోమాయుధర్మా త్వం హం ససిం హోపమం రణే |
 మా యాహి పార్థం మా యాహి హతోఽనేన యమక్షయమ్ || ౨౭.౩౦||

ఇత్యుక్తే రవిజో మద్రాన్నితరాం పర్యకుత్సయత్ |
 శలోఽపి సర్వదేశేషు నీచమధ్యోత్తమా నరాః |
 సస్తీత్యుక్తాఽస్య సారథ్యం చక్రే పార్థహితేష్పయా || ౨౭.౩౧||

కర్ణోఽథ శల్యనియతేన రథేన పార్థసేనామవాప్య విదుధావ శరైః సమన్తాత్ |
 సం రక్షితో యుధి సుయోధనగౌతమాద్వైరాచార్యజేన చ మహాస్త్రివిదాం వరేణ ||
 ౨౭.౩౨||

తం భీమపార్షతశినిప్రవరాభిగుప్తా సా పాణ్డవేయప్రతనాఽభివవర్ష బాణైః |
 తాం సూర్యసూనురథ బాణవరైర్విదార్య సమ్రార్దయచ్ఛితశరైరపి ధర్మసూనుమ్ ||
 ౨౭.౩౩||

ష్ఠీఛ్చు! కృత్వా తమాశు విరథం ధనురస్య కణ్ఠే సజ్యం నిధాయ పరుషా గిర ఆహ చోఽచ్చైః
 |

దృష్ట్యైవ మారుతిరముం భృశమాతుతోద దుర్యోధనం విరథకారుకమత్ర కృత్వా ॥
౨౭.౩౪॥

తం ప్రాణసం శయగతం నృపతిం నిరీక్ష్య కర్ణం జగాద యుధి మద్రపతిః ప్రదర్శ్య ॥
యస్సార్థ ఏవ సమరస్త్యమియం చ నేనాం తం త్వం యమస్య సదనం ప్రయియానుమద్య
|

భీమేన పీడితమముం పరిపాహి శీఘ్రం కిం తే యుధిష్ఠిరమిమం హి ముధాఽభిపీడ్య ॥
౨౭.౩౫॥

శ్రుత్వాఽస్య వాక్యమతిహాయ యుధిష్ఠిరం తం కర్ణో యయా నృపతిరక్షణతత్పరోఽలమ్
|

దృష్ట్యైవ తం పవనసూనురభి త్వియాయ క్రోధాద్దిధక్షురివ కర్ణమమేయధామా ॥
౨౭.౩౬॥

రాజావనాయ శినిపుజ్గవపార్షతౌ చ సన్నిశ్య కర్ణమభిగచ్ఛత ఆస రూపమ్ ॥
ఆన్తే కృతాన్తనరసిం హతనోర్యధైవ విష్ణోర్లారం గ్రసత ఆత్తసమస్తవిశ్వమ్ ॥
తద్వేగతః ప్రతిచచాల ధరా సమస్తా విద్రావితా చ సకలా ప్రతిపిరసేనా ॥ ౨౭.౩౭॥

వైకర్తనేన శరసంజ్ఞయతాడితః స బాణం చ వజ్రసదృశం ప్రముమోచ తస్మిన్ ॥
తేనాఽహతో మృతకవత్స పపాత కర్ణో భీమః క్షురం చ జగ్రహేఽభియయా చ పద్భ్యామ్
॥ ౨౭.౩౮॥

నిస్థాం హరేస్తు విదధాతి పరోక్షగోఽపి యస్తం ప్రగృహ్య కరవాణి విజిం హ్వమేవ ॥
ఏవం హి వాయుతనయస్య మహాప్రతిజ్ఞా ఛేత్తుం స తేన రవిజస్య ససార జిం హ్వమ్ ॥
౨౭.౩౯॥

ఆయాన్తమన్తికమముం ప్రసమీక్ష్య శల్యో నేత్యాహ హేతుభిరహో న మృషా ప్రతిజ్ఞా ॥
కార్యా త్వయైవ పురుహూతసుతస్య జిం హ్వం మా తేన పాతయ మరుత్సుత
సూతసూనోః ॥ ౨౭.౪౦॥

ఇత్యుక్తౌ ప్రముఖాత్తస్య రథేనైవ తు మద్రరాట్ ॥
వైకర్తనమపోవాహ సర్వలోకస్య పశ్యతః ॥ ౨౭.౪౧॥

జిత్వా సూర్యసుతం భీమః కౌరవాణామనీకినీమ్ ॥
సర్వాం విద్రావయామాస ద్రోణిదుర్యోధనావృతామ్ ॥ ౨౭.౪౨॥

అక్షోహిణీత్రయం తేన తదా విలుల్ ॥ ఇతం క్షణాత్ ॥
తదైవ గురుపుత్రోఽయాత్పాణ్ణవానామనీకినీమ్ ॥ ౨౭.౪౩॥

విమృద్య సకలాం సేనాం కృత్వా చ విరథం నృపమ్ |
 ధృష్టద్యుమ్నం యమౌ వైవ సాత్యకిం ద్రౌపదీసుతాన్ |
 క్షణేన విరథీకృత్య సర్వాంశ్చక్రే నిరాయుధాన్ || ౨౭.౪౪||
 ఓచ్చిచ్చిఇతాన్ భగ్నుదర్పాన్ రణతోఽపయాతానన్వేష బాణావృతమన్తరిక్షమ్ |
 కుర్వన్ యయా ధర్మరాజస్తమాహా కిం నః స్వధర్మే నిరతాన్ విహం సి || ౨౭.౪౫||
 క్షత్రియాన్ పరధర్మస్థో మా హిం సీరితి చోదితః |
 ప్రహస్య తాన్ విహాయైవ యయా యత్రాచ్యుతార్జునౌ || ౨౭.౪౬||
 సం శస్త్రకైస్తత్ర సం యుద్ధ్యమానం సమాహ్వయామాస సురేశసూనుమ్ |
 స బాణయుక్తం భుజగేన్ద్రకల్పమున్నమ్య బాహుం యుధయే సుశూరమ్ || ౨౭.౪౭||
 పార్థః సం శస్త్రకగణైః సం సృష్టః సమరార్థిభిః |
 ఆహూతో ద్రోణీనా వైవ కార్యం కృష్ణమపుచ్చత |
 చోదయామాస చ హయాన్ కృష్ణో ద్రోణీరథం ప్రతి || ౨౭.౪౮||
 ఉభౌ చ తావస్త్రవిదాం ప్రధానౌ మహాబలౌ సం యతి జాతదర్పౌ |
 శరైః సమస్తాః ప్రదిశో దిశశ్చ ద్రోణేన్ద్రసూనూ తిమిరాః ప్రచక్రతుః || ౨౭.౪౯||
 ద్రోణీస్తదా స్యన్దనవాజిరోమస్వరోమకూపధ్వజకార్ముకేభ్యః |
 శరానమోఘాన్ సతతం సృజానో బబన్ధ పార్థం శరపఞ్జరేణ || ౨౭.౫౦||
 తస్మిన్నిబద్ధే హారిరప్రమేయో విబోధయామాస సురేన్ద్రసూనుమ్ |
 ఆలిక్ష్నేనాస్య దదౌ బలం చ స ఉత్థితోఽస్త్రాణ్యముచన్మహాన్తి || ౨౭.౫౧||
 నివార్య తాన్యస్త్రవరైర్గ్రురోః సుతశ్చిచ్ఛేద చ జ్ఞాం యుధి గాణ్డివస్య |
 వవర్ష పార్థం చ శరైరథాఽన్యా జ్ఞాఽసీత్తయా గాణ్డివం సోఽప్యయుక్ష్క || ౨౭.౫౨||
 తతః శరేణ కుపితః శితేన ద్రోణీసారథేః |
 శిరో జహార కౌన్తేయః సారథ్యం సోఽకరోత్స్వయమ్ || ౨౭.౫౩||
 శరాన్ విసృజతా తేన సారథ్యమపి కుర్వతా |
 శరకూటేన పార్థః స పునర్బద్ధో ద్విజన్మనా || ౨౭.౫౪||
 పునరాలిక్ష్య కృష్ణస్తమథాచ్ఛత్రువిఘాతకమ్ |
 బలమస్మిం స్తతః పార్థః ఉత్తస్థౌ శరచాపభృత్ |
 వవర్ష చశరాన్ భూయో ద్రోణపుత్రేఽరిమర్దనః || ౨౭.౫౫||

బ్జిచ్చిచ్చివ! పునస్తస్య నునోద జ్ఞాం ద్రోణిః సన్ధాయ తాం పునః ।
పార్థో ద్రోణసతస్యాశ్వరశ్మింశ్చిచ్చేద సాయకైః ॥ ౨౭.౫౬ ॥

విరశ్మయో హయా ద్రోణేః పునః పార్థశరాహతాః ।
అపోహుర్దూరమేతస్మాత్సోపి సం స్థాప్య తాన్ పునః ।
చిన్తయామాస వైతస్మాదధికం శక్యతేర్జునే ॥ ౨౭.౫౭ ॥

సారథిత్యాత్కేశవస్య ధ్వజస్థత్వాద్ధనూమతః ।
గాణ్డివత్వాత్కార్ముకస్య చేషుధోరక్షయత్వతః ॥ ౨౭.౫౮ ॥

అవధ్యత్వాత్తథాశ్వానామభేద్యత్వాద్ద్రథస్య చ ।
అతో యోధుం సమర్థోపి నాద్య యామి ధనజ్ఞాయమ్ ॥ ౨౭.౫౯ ॥

ఏవం స మత్వా ప్రవివేశ సేనాం పాణ్డోః సుతానామథ తం సమభ్యయాత్ ।
పాణ్డ్యస్తయోరాస సుయుద్ధమద్భుతం ప్రవర్షతోః సాయకపూగముగ్రమ్ ॥ ౨౭.౬౦ ॥

అష్టావష్టశతాన్యూహుః శకటాని యదాయుధమ్ ।
అహ్నస్తదష్టభాగేన ద్రోణిశ్చిక్షేప తత్ర హ ॥ ౨౭.౬౧ ॥

అథ తం విరథం కృత్వా ఛిత్వా కార్ముకమాహవే ।
సకుణ్డలం శిరో ద్రోణిర్జహార మకుటోజ్జ్వలమ్ ॥ ౨౭.౬౨ ॥

అథ విద్రావయామాస పృతనాం పాణ్డవీం శరైః ।
తదా జఘాన పార్థోపి దణ్డధారాఖ్యమాగధమ్ ॥ ౨౭.౬౩ ॥

విద్రాప్యమాణాం పృతనాం నిరీక్ష్య గురోః సుతేనాభ్యగమత్స్వరావాన్ ।
ధృష్టద్యుమ్నస్తం స ఊచే సుపాపం హనిష్యే త్వామద్య యుద్ధే గురుఘ్నమ్ ॥
౨౭.౬౪ ॥

ఇత్యుక్తో దర్శయామాస పార్షతః ఖడ్గముత్తమమ్ ।
అయం తవ పితృర్హ్నా వదిష్యతి తవోత్తరమ్ ॥ ౨౭.౬౫ ॥

ఇత్యుక్త్వా ధనురాదాయ వవర్ష చశరాన్ బహూన్ ।
తయోః సమభవద్యుద్ధం తుములం రోమహర్షణమ్ ॥ ౨౭.౬౬ ॥

ఛ్చిచ్చిచ్చి! తత్ర పార్షతం ద్రోణిః క్షణేన విరథాయుధమ్ ।
కృత్వానైతాయ శరాం స్త్రీక్షాన్ముమోచ నచ తస్య తే ।
త్వచం చ చిచ్చిదుర్ద్రోణిః ఖడ్గహస్తోభిజగ్మివాన్ ॥ ౨౭.౬౭ ॥

ఖడ్గేన సాస్త్రైః శస్త్రైరప్యనిర్భణ్ణత్వచం తదా ।

మౌర్యా మమస్థ ధనుషః పాతయిత్వా ధరాతల్. ఏ ॥ ౨౭.౬౮ ॥

ఆకృష్యమాణం పార్షతం దృష్ట్వా కృష్ణప్రచోదితః ।

పార్థో భీమశ్చోభయతః శరైరభినిజఘ్నుతుః ॥ ౨౭.౬౯ ॥

స తాభ్యాం వజ్రసద్మతైః శరైరభిహతో భృశమ్ ।

విసృజ్య పార్షతం స్వీయమారురోహ రథం పునః ॥ ౨౭.౭౦ ॥

జగామ చ తతోఽన్యత్ర పాశ్చాత్యోఽపి రథం పునః ।

ఆరుం హ్యన్యం స్వాత్తధన్వా కృతవర్మాణమభ్యయాత్ ॥ ౨౭.౭౧ ॥

తయోరాసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతదర్శనమ్ ।

తత్ర నాతిప్రయత్నేన పాశ్చాత్యో విరథాయుధమ్ ।

చకార కృతవర్మాణం తమపోవాహ గౌతమః ॥ ౨౭.౭౨ ॥

అథ దుర్యోధనో రాజా మాద్రేయావభ్యయాద్రథీ ।

తాభ్యాం తస్యాభవద్ధోరం యుద్ధమద్భుతదర్శనమ్ ।

తత్ర నాతిప్రయత్నేన తేన తౌ విరథీకృతౌ ॥ ౨౭.౭౩ ॥

స్వయం యుధిష్ఠిరో రాజా తదా తం సమవారయత్ ।

వ్యశ్యసూతధ్వజం చక్రే తం చ దుర్యోధనో రణే ॥ ౨౭.౭౪ ॥

అథాఽగతం సూర్యసుతం పునశ్చ జగామ భీమో రభసో రథేన ।

దుర్యోధనం చాస్య సమక్షమేవ చకార వీరో విరథం క్షణేన ॥ ౨౭.౭౫ ॥

నివార్య కర్ణం చ శరైరముష్య సూనోః సుషేణస్య శిరశ్చకర్త ।

పపాత భూమౌ స పితుః సమీపే యథా హతః సత్యసేనోఽమునైవ ।

యథైవ కర్ణావరణౌ పురైవ నిశాయుధే కర్ణపురః ప్రపాతితౌ ॥ ౨౭.౭౬ ॥

హతం తమీక్ష్యైవ వికర్తనాత్మజః క్రోధాన్వితో భీమసేనం విహాయ ।

ఋచ్చిచ్చిచ్చి యయౌ ప్రమృద్వైవ చమూం యుధిష్ఠిరం రథేఽపరే స్వశ్యయితే వ్యవస్థితమ్

॥ ౨౭.౭౭ ॥

న్యవారయేతాం శినిపాత్రపార్షతౌ కృష్ణాసుతాః సోమకసఙ్ఖయుక్తాః ।

స తాన్ సమస్తాన్ విరథాన్ విధాయ యుధిష్ఠిరం ప్రాప యుతం యమాభ్యామ్ ॥

౨౭.౭౮ ॥

నిహత్య సోఽశ్వాన్ యుధి ధర్మసూనోర్నిరాయుధౌ తౌ చ యమౌ చకార ।

తానేకయానోపగతాన్ పునశ్చ మమర్థ బాణైశ్చ వవోభిరుగ్రైః ॥ ౨౭.౭౯ ॥

తదైవ మోక్షాయ నృపస్య భీమో దుర్యోధనం విరథం సం విధాయ ।
వివ్యాధ మర్మస్యతితిక్షసాయకైస్తం దర్శయామాస రవేః సుతాయ ॥ ౨౭.౮౦ ॥

శల్యస్తదా ధర్మసుతం విహాయ కర్ణో యయౌ తత్ర యుధిష్ఠిరోఽపి ।
గత్వా శనైః శిబిరం తత్ర శిశ్యే కర్ణో యదా రాజగృధ్నీ జగామ ॥ ౨౭.౮౧ ॥

ద్రోణిః కృపశ్చాత్ర తదైవ జగ్ముతుస్తదా భీమో ద్రోణికర్ణౌ జగామ ।
యదా భీమో ద్రోణికర్ణౌ జగామ కృపో నృపం రథమారోపయచ్ఛ ॥ ౨౭.౮౨ ॥

నృపం సమాదాయ కృపేఽపయాతే భీమార్ధితౌ ద్రోణికర్ణౌ శరౌఘైః ।
విహాయ తం జగ్ముతుః సోమకానాం చమూం శరౌఘైరభిపాతయన్తౌ ॥ ౨౭.౮౩ ॥

అథాత్ర రాజానమచక్షమాణో ధనన్జాయో వాసుదేవప్రణున్నః ।
అభ్యాసయౌ పార్షతః స్వాం తు సేనాం కర్ణాహతాం వీక్ష్య కురూనపీడయత్ ॥
౨౭.౮౪ ॥

న్యవారయత్సమాయాన్తం కపిప్రవరకేతనమ్ ।
ద్రోణిర్దుః శాసనశ్చైవ ధృష్టద్యుమ్నమవారయత్ ॥ ౨౭.౮౫ ॥

ఉభావతిరథౌ తౌ తు శస్త్రాస్త్రైరభ్యవర్షతామ్ ।
దుః శాసనః పార్షతశ్చ కుర్వన్తౌ బాణజం తమః ॥ ౨౭.౮౬ ॥

తత్ర దుః శాసనేనాఽజౌ స్తమ్భితో ద్రుపదాత్మజః ।
యతమానోఽపి నిర్యత్నుః కృతో యుద్ధే నిరాయుధః ॥ ౨౭.౮౭ ॥

తదాఽభవద్యుద్ధమతీవ దారుణం ద్రోణేస్తనూజేన తు వజ్రపాణేః ।
తత్రాపి బద్ధః శరపఞ్చరేణ పార్థోఽపనుత్తాఽపి హి గాణ్డివజ్ఞా ॥ ౨౭.౮౮ ॥

ఋష్ణిచ్ఛివ్స! పార్థోఽథ కృష్ణేధితబాహువీర్యో నిహత్య నూతం గురుపుత్రకస్య ।
భిత్వా చరశ్మిం స్తురగానమష్య విద్రావయామాస శరైః సుదూరమ్ ॥ ౨౭.౮౯ ॥

అతీత్య పుత్రం తు గురోః సమాగతే పార్థే కర్ణో ద్రావయామాస సేనామ్ ।
పాణ్డోః సుతానాం శరవర్షధారో దుర్యోధనశ్చాను యయౌ తమేవ ॥ ౨౭.౯౦ ॥

కర్ణమాయాన్తమాలోక్య ద్రావయన్తం నిజాం చమూమ్ ।
ధనురన్యత్సమాదాయ ధృష్టద్యుమ్నో న్యవారయత్ ॥ ౨౭.౯౧ ॥

తయోరాసీన్మహద్ద్యుద్ధం చిరం సమమవిశ్రమమ్ ।

తదైవ సాత్యకిర్వీరో దుర్యోధనమవారయత్ || ౨౭.౯౨||

నివారితః సాత్యకినా రణే దుర్యోధనో నృపః |

నిహత్య సాత్యకేశవాన్ ద్రౌపదేశ్చాపమచ్ఛినత్ || ౨౭.౯౩||

తదన్తరైవ కర్ణోఽపి పార్షతాశ్వానపాతయత్ |

తయోర్విరథయోరేవ భగ్నం తత్పాణ్ణవం బలమ్ || ౨౭.౯౪||

బలం స్వకీయం బహుధా విభిన్నం సమీక్ష్య భీమో మృగరాజకేతుః |

కృత్వా ధరాకమ్పకముగ్రనాదం రణేఽభ్యయాత్కౌరవరాజస్సైన్యమ్ || ౨౭.౯౫||

నాదేన బాణైశ్చ వృకోదరేణ భగ్నం తదా కౌరవస్సైన్యమాశు |

దిశో విదుద్రావ సుయోధనోఽపి కృతో రణే తేన వివాహననాయుధః || ౨౭.౯౬||

దృష్ట్వైవ తత్పాణ్ణవానాం చ సేనా సమావృత్తా క్షిప్రమవార్యవేగా |

తయా పునః కౌరవాణాం బలం తద్భగ్నం దూరాద్ధూరతరం ప్రదుద్రువే || ౨౭.౯౭||

హన్యమానం దిశో యాతం పాశ్చాలైర్భీమసం శ్రయాత్ |

సుయోధనబలం దృష్ట్వా జజ్ఞావలాఽధిరథిః క్రుధా || ౨౭.౯౮||

సోఽమోఘం రామదేవత్యమస్త్రం భార్గవసంజ్ఞితమ్ |

సర్వాస్త్రనాశకం దివ్యమప్రతిద్వన్ద్వమాదదే || ౨౭.౯౯||

తచ్చ భీమపురోగేషు సైన్యేష్వముచదుద్భ్రణమ్ |

తదస్త్రం వర్ణయామాస భీమం రామప్రసాదతః |

క్షీచిచిషిజఽన్యే తు దుద్రువుః కేచిచ్ఛిష్టాః ప్రాపుర్యమక్షయమ్ || ౨౭.౧౦౦||

నహ్యస్త్రం ద్రవమాణాం స్తద్ధన్తి తేన సపార్షతాః |

పాశ్చాలా ద్రౌపదేయాశ్చ శైనేయాద్యాశ్చ సర్వశః || ౨౭.౧౦౧||

పలాయనేనోర్వరితా అర్జునోఽప్యస్త్రముద్యతమ్ |

వీక్ష్య ప్రత్యస్త్రహీనం తదప్రాప్యైవ రవేః సుతమ్ || ౨౭.౧౦౨||

వాసుదేవమిదం ప్రాహ వర్ణయిత్వైవ సూతజమ్ |

అన్యత్ర యామి వైవాస్మాదస్త్రాజ్ఞీవనమన్యథా || ౨౭.౧౦౩||

ఇత్యూచివాం సం పార్థం తం కృష్ణోఽప్రాప్యైవ సూతజమ్ |

అన్నేనైవ పథా భీమం ప్రాపయామాస విశ్వకృత్ || ౨౭.౧౦౪||

తత్రార్జునోఽవదద్భీమం యాహి ద్రష్టుం యుధిష్ఠిరమ్ |

ప్రవృత్తిం విద్ధి భూపస్య మాం తు సం శస్తకా యుధే |

ఆహ్వయన్తి హతోచ్ఛేషాస్తానహం యామి తద్యుధే || ౨౭.౧౦౫||

ఇత్యూచివాం సం తమవాచ భీమో జానన్ స్వబాహ్వోర్బలమప్రమేయమ్ |

సం శస్తకాన్ సూతజం కౌరవాంశ్చ యోత్యే౭హమేకస్త్వముపైహి భూపమ్ ||

౨౭.౧౦౬||

త్యక్త్వా రణం నాహమితో వ్రజేయం న మాం వదేత్కశ్చన యుద్ధభీతమ్ |

ఇతి బ్రువాణం తమనన్తశక్తిః ప్రీతః కృష్ణః ప్రశశం సాధికేష్టమ్ || ౨౭.౧౦౭||

యయౌ యుధిష్ఠిరం ద్రష్టుం శిబిరం సార్జునో హరిః |

దృష్ట్వా తౌ నృపతిః కర్ణం హతం మత్వా శశం స హ || ౨౭.౧౦౮||

అభివాద్య హనిష్యామీత్యుక్తః పార్థేన సా క్రుధా |

భృశం వినిన్ద్య బీభత్సుమాహ కృష్ణాయ గాణ్ధీవమ్ |

దేహి పుత్రం స రాధాయా హనిష్యతి న సం శయః || ౨౭.౧౦౯||

అథవా భీమ ఏవైనం నివృత్తే త్వయి పాతయేత్ |

త్వం తు కున్త్యా వృధా సూతః క్లిబో మిథ్యాప్రతిశ్రుతః || ౨౭.౧౧౦||

అహం హి సూతపుత్రేణ క్లిష్టో మారుతితేజసా |

చ్చిచ్ఛిక్ష్ణో జీవామీత్యగ్రజేనోక్త ఉద్భబర్హాసిముత్తమమ్ |

వాసుదేవస్తదా౭హేదం కిమేతదితి సర్వవిత్ || ౨౭.౧౧౧||

తమాహ గాణ్ధీవం దాతుం యో వదేత్తద్వధో మయా |

ప్రతిజ్ఞాతస్తతో హన్మి నృపమిత్యాహ తం హరిః || ౨౭.౧౧౨||

సత్యస్య వచనం శ్రేయః సత్యజ్ఞానం తు దుష్కరమ్ |

యత్సతాం హితమత్యన్తం తత్సత్యమితి నిశ్చయః || ౨౭.౧౧౩||

ధర్మస్య చరణం శ్రేయో ధర్మజ్ఞానం తు దుష్కరమ్ |

యః సతాం ధారకో నిత్యం స ధర్మ ఇతి నిశ్చయః || ౨౭.౧౧౪||

కౌశికాభ్యో బ్రాహ్మణో హి లీనం గ్రామజనం క్వచిత్ |

తస్కరేష్వభిధాయైవ నిరయం ప్రత్యపద్యత || ౨౭.౧౧౫||

కశ్చిద్వాస్యధో మృగం హత్వా మాతాపితృనిమిత్తతః |

భక్షార్థమభ్యగాత్స్వర్గమసురో౭సౌ మృగో యతః |

ఉపద్రవాయ లోకస్య తపశ్చరతి దుర్మతిః || ౨౭.౧౧౬||

తస్మాత్సద్ధారకో ధర్మ ఇతి కృత్వా వినిశ్చయమ్ |
 మా నృపం జహి సత్యాం త్వజ్కరు వాచం తతః కురు |
 ఇత్యుక్తో బహుధాఽనింతోక్రధాదేవార్జునో భృశమ్ || ౨౭.౧౧౭ ||
 త్వం నృశం సోఽకృతజ్ఞశ్చ నిర్వీర్యః పరుషం వదః |
 త్వత్తః సుఖం నాస్తి కిఞ్చన్న మాం గర్హితుమర్హసి || ౨౭.౧౧౮ ||
 భీమో మాం గర్హితుం యోగ్యో యో హ్యస్మాకం సదా గతిః |
 యో యుద్ధ్యతే సర్వవీరైరద్యాపి త్వం తు నిన్దకః || ౨౭.౧౧౯ ||
 ఇత్యాద్యుక్త్యాఽత్మనాశాయ వికోశం చకృవానసిమ్ |
 పునః కృష్ణేన పుష్టః సన్ స్వాభిప్రాయమువాచ సః |
 తమచ్ఛృత్వా గర్హయిత్వైనం పునరాహ జనార్దనః || ౨౭.౧౨౦ ||
 మతిపూర్వం దేహహానాత్పాపం మహదవాప్యతే |
 ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సాధనం దేహతోఽస్తి యత్ || ౨౭.౧౨౧ ||
 చ్ఛ్ఛేతో మా త్యజ దేహం తు కురు చాఽత్మప్రశం సనమ్ |
 వధో గురూణాం త్వజ్కారః స్వప్రశం సైవ చాత్మనః |
 ఇత్యుక్తః స త్వహాజ్కారాచ్ఛశం స స్వగుణానలమ్ || ౨౭.౧౨౨ ||
 గురునిన్దాఽత్మపూజా చ న ధర్మాయ భవేత్కృపితే |
 తథాఽప్యర్జునహార్దం తత్సమృప్యకాశ్య జనార్దనః || ౨౭.౧౨౩ ||
 తస్య లజ్ఞాం సముత్పాద్య నాశయిత్వా చ తం మదమ్ |
 నాహం వేద పరం ధర్మం కృష్ణ ఏవ గతిర్మమ || ౨౭.౧౨౪ ||
 ఇతి భావం సముత్పాద్య దోషాన్నాశయితుం హరిః |
 కారయామాస తత్సర్వమర్జునేన జగత్పతిః || ౨౭.౧౨౫ ||
 తత ఏవదవిజ్ఞానాత్కృపితో నృపతిర్భృశమ్ |
 ఆహోస్తు రాజా భీమస్త్యం యువా మాం జహి చ స్వయమ్ |
 వనం వా ఏఫతో యామీత్యుక్తోఽత్తస్థౌ స్వతల్పతః || ౨౭.౧౨౬ ||
 తం వాసుదేవః ప్రతిగృహ్య హేతుముక్త్యా సర్వం శమయామాస నేతా |
 పార్థశ్చ భూపస్య పపాత పాదయోః క్షమాపయన్ సోఽపి సుప్రీతిమాప || ౨౭.౧౨౭ ||
 తౌ భ్రాతరో వాసుదేవప్రసాదాన్మహాపదో ముక్తిమాప్యౌతిహృష్టౌ |
 భక్త్యా సమస్తాధిపతిం శశం సతుస్త్యయా సమః కో ను హరే హితో నః || ౨౭.౧౨౮ ||

తతః ప్రణమ్య బీభత్సురగ్రజం పరిరమ్భితః ।

తేనాభినన్దితః ప్రీత్యా చాఽశీర్భిః ప్రయయా యుధే ॥ ౨౭.౧౨౯॥

తం శక్కితం కర్ణజయే స్విన్నగాత్రం హరిస్తదా ।

సక్కిర్త్య పూర్వకర్మాణి నరావేశం విశేషతః ।

వ్యజ్ఞయామాస ధైర్యం చ తస్యాఽసీతైన సుస్థిరమ్ ॥ ౨౭.౧౩౦॥

భీమస్తదా శత్రుబలం సమస్తం విద్రావయామాస జఘాన చాఽజౌ ।

పీరాన్ రణాయాభిముఖాన్ స్వయన్త్రా కుర్వంశ్చ వార్తా రమమాణ ఏవ ॥ ౨౭.౧౩౧॥

తదాఽసదత్తం శకునిః ససైన్యో దుర్యోధనస్యావరజైరుపేతః ।

చ్చి।తం భీమనేనో విరథం నిరాయుధం విధాయ బాజైర్భువి చ న్యపాతయత్ ॥

౨౭.౧౩౨॥

న జఘ్నువాం స్తం సహదేవభాగం ప్రకల్పితం స్వేన తదాఽక్షగోష్ఠ్యామ్ ।

తం మూర్చ్ఛితం శ్వాసమాత్రావశేషం దుర్యోధనః స్వరథేనాపనిన్యే ॥ ౨౭.౧౩౩॥

దుర్యోధనస్యావరజా దశాత్ర ప్రదుద్రువురీభిమనేనం విహాయ ।

తదాఽర్జునం వాసుదేవం చ దృష్ట్వా ప్రీతః శ్రుత్వా ధర్మరాజప్రవృత్తిమ్ ॥ ౨౭.౧౩౪॥

పునశ్చ నిఘ్నన్తమరిప్రపీరాన్ విద్రావయన్తం చ నిజాం వరూఢినీమ్ ।

ససార దుః శాసన ఆత్తధన్వా భీమోఽపి తం సిం హ ఇవాభిపేతివాన్ ॥ ౨౭.౧౩౫॥

తం రూక్షవాచో ముహురర్పయన్తం విధాయ భీమో విరథం క్షణేన ।

ప్రగృహ్య భూమౌ వినిపాత్య వక్షో విదారయామాస గదాప్రహారతః ॥ ౨౭.౧౩౬॥

ఆక్రమ్య కణ్ఠం చ పదోదరేఽస్య నివిశ్య పశ్యన్ముఖమాత్మరోషః ।

వికోశమాకాశనిభం విధాయ మహాసిమస్యోరసి సఞ్చుఖాన ॥ ౨౭.౧౩౭॥

కృత్వాఽస్య వక్షస్యరుసత్తటాకం పపౌ నికామం తృషితోఽమృతోపమమ్ ।

తచ్ఛోణితామ్బో భ్రమదక్షమేనం సం స్మారయామాస పురాకృతాని ॥ ౨౭.౧౩౮॥

వాక్యానకాంశ్చాస్య పురా సమర్పితాన్ సం స్మారయామాస పునః పునర్భుశమ్ ।

దన్తాన్తరం న ప్రవివేశ తస్య రక్తం హ్యపేయం పురుషస్య జానతః ॥ ౨౭.౧౩౯॥

తదాఽపి శత్రుప్రతిభీషణాయ పపావివాఽస్వాద్య పునః పునర్భుశమ్ ।

స్మరన్పౌసిం హం భగవన్తమీశ్వరం స మన్యుసూక్తం చ దదర్శ భక్త్యా ॥ ౨౭.౧౪౦॥

“యస్తే మనోః” (౮౧) ఇత్యతో నారసిం హం సోమం తస్మై చాఽర్పయచ్ఛోణితాఖ్యమ్ ।

యుద్ధాఖ్యయజ్ఞే సోమబుద్ధ్యాఽరివక్ష ఇహేతి సామ్నా గదయా విభిన్దన్ ॥ ౨౭.౧౪౧॥

ఉవాచ వాచం పురుషప్రవీరః సత్యాం ప్రతిజ్ఞాం లోకమధ్యే విధాయ ।
 యాః సపతయస్తా అపతయో హి జాతా యాసాఽపతిః సా సపతిశ్చ జాతా ॥
 ౨౭.౧౪౨॥

పశ్యన్తు చిత్రాం పరమస్య శక్తిం యే వై తిలాః షణ్ణతిలా బభూవుః ।
 (౮౧) ఋగ్వేద ౧౦.౮౩.౧
 చీ! ఏనం గృహీతం చ మయా యదీహ కశ్చిత్పుమాన్మోచయతు స్వవీర్యాత్ ॥
 ౨౭.౧౪౩॥

ఇతి బ్రువాణః పునరేవ రక్తం పశౌ సుధాం దేవవరో యథా దివి ।
 పునశ్చ సప్రాణమముం విస్పృజ్య నదన్ననర్తారిబలే నిరాయుధః ॥ ౨౭.౧౪౪॥

ప్రత్యన్వత్యన్ యేఽస్మాన్ పునర్గౌరితి గౌరితి ।
 తాన్ వయం ప్రతినృత్యామః పునర్గౌరితి గౌరితి ॥ ౨౭.౧౪౫॥

ఇతి బ్రువన్సుత్యమానోఽరిమధ్య ఆస్ఫోటయన్చుత్త్రగణానజోహవీత్ ।
 శశాక చ ద్రష్టుమముం న కశ్చిద్వైకర్తనద్రోణీసుయోధనాదిషు ॥ ౨౭.౧౪౬॥

భయాచ్చ కర్ణస్య పపాత కార్ముకం నిమీలయామాస తదాఽక్షిణీ చ ।
 సమ్భోధితో మద్రరాజేన యుద్ధే స్థితః కథశ్చోత్స తు పార్థభాగః ॥ ౨౭.౧౪౭॥

ద్రోణీర్విహాయైనమపాజగామ దూరం తదా భీమసేనో జగాద ।
 పీతః సోమో యుద్ధయజ్ఞే మయాఽద్య వధ్యః పశుర్మే హరయే సుయోధనః ॥
 ౨౭.౧౪౮॥

ఇతి బ్రువన్మృతముత్స్పృజ్య శత్రుం దుర్యోధనం చాఽశు రుషాఽభిదుద్రువే ।
 ఆయాన్తమీక్ష్యైవ తముగ్రపౌరుషం దుద్రావ భీతః స సుయోధనో భృశమ్ ॥ ౨౭.౧౪౯॥

బలద్వయం చాపయయౌ విహాయ భయాదీభమం కృష్ణపార్థా వినైవ ।
 ఆయోధనం శూన్యమభూన్ముహూర్తం ననర్త భీమో వ్యాఘ్రపదేన హర్షాత్ ॥ ౨౭.౧౫౦॥

సంకల్ప్య శత్రూన్ గోవదేవాఽజిమధ్యే శార్దూలవత్తచ్ఛరితం నిశామ్య ।
 జహాస కృష్ణశ్చ ధనన్జాయశ్చ శశం సతుశ్చైనమతిప్రహృష్టౌ ॥ ౨౭.౧౫౧॥

యదా సర్గజః పవమానసూనునా శూన్యః కృతస్తత్ర మహూర్తమాత్రాత్ ।
 దుర్యోధనస్యావరజాః శరాఘైరవివృషన్ భీమముదారసత్త్వమ్ ॥ ౨౭.౧౫౨॥

తాన్యారుతిర్బాణవరైర్నికృత్తశ్చిర్షాన్ యమాయానయదాశు వీరః ।
 తస్మిన్ దినే విం శతిపార్తరాష్ట్ర హతాస్తదన్యే సమరాత్ప్రుదుద్రువుః ॥ ౨౭.౧౫౩॥

కర్మాణ్యనన్యోపయికాని భీమే కుర్వత్యేవం భీతభీతేఽరిసఽన్యే ।
 నిమిలితాక్షే చ భయేన కర్ణే కర్ణాత్మజో నకులం ప్రత్యధావత్ ॥ ౨౭.౧౫౪ ॥
 చ్చీజంఆద్రీసుతో వృషసేనం శరౌఘైరవారయత్తం విరథం చకార ।
 కర్ణాత్మజః సోఽప్యసిచర్మపాణేస్తస్యానుగాం స్త్రిసహస్రం జఘాన ॥ ౨౭.౧౫౫ ॥
 కర్ణాత్మజస్తస్య సఞ్చోద్య చర్మ భీమార్జునాదీనపి బాణసంజ్ఞైః ।
 ఆవివృషత్తస్య పార్థః శరేణ గ్రీవాబాహూరూన్ యుగపచ్ఛకర్త ॥ ౨౭.౧౫౬ ॥
 పకేన బాణేన సుతే హతే స్వే వైకర్తనో వాసవిమభ్యధావత్ ।
 తయోరభూద్వైరథయుద్ధమద్భుతం సర్వాస్త్రవిధ్వరయోరుగ్రరూపమ్ ॥ ౨౭.౧౫౭ ॥
 పక్షగ్రహస్త్రైః సురాసురాస్తయోరన్యే చ జీవా గగనం సమాస్థితాః ।
 మహాన్ వివాదోఽప్యభవత్తయోః కృతే తదా గిరీశోఽవదదబ్జయోనిమ్ ॥ ౨౭.౧౫౮ ॥
 సురాసురాణాం భీమదుర్యోధనౌ ద్వౌ సమాశ్రయౌ తత్ప్రియౌ కర్ణపార్థౌ ।
 ప్రాణోపమా తేన వైతత్కృతే తే సురాసురాః కర్తుమిచ్ఛన్తి యుద్ధమ్ ।
 తదా వివాశో జగతాం మహాన్ స్వాత్మేనానయోః సమమేవాస్తు యుద్ధమ్ ॥ ౨౭.౧౫౯ ॥
 ఇతిరితే వాసవః పద్మయోనిం జగాద కృష్ణో యత్ర జయశ్చ తత్ర ।
 కామో న కృష్ణస్య మృషా భవేద్ధి కామోఽస్య పార్థస్య జయం ప్రదాతుమ్ ॥ ౨౭.౧౬౦ ॥
 ఇత్యూచివాన్ వాసవః ఫల్గునస్య జయోఽస్తు కర్ణస్య వధస్తథేతి ।
 ఉక్త్వాఽనమత్కృష్ణాభవస్తథేతి ప్రాహాసురాన్ దేవతాశ్చాఽబభాషే ॥ ౨౭.౧౬౧ ॥
 న కర్ణార్జునయోరర్థే విరోధం కురుత క్వచిత్ ।
 భీమదుర్యోధనార్థే వా పశ్యవ్యేవ చ సం యుగమ్ ।
 ఇత్యుక్తే శాస్త్రీమాపన్నా దదృశుః సం యుగం తయోః ॥ ౨౭.౧౬౨ ॥
 వవర్షతుస్తౌ చ మహాస్త్రస్త్రైర్భీమో రథస్థోఽవరజం జగోప ।
 త్రైనేయపాశ్చాలముఖాశ్చ పార్థమావార్య తస్థుః ప్రసభం నదన్తః ॥ ౨౭.౧౬౩ ॥
 దుర్యోధనో ద్రోణీముఖాశ్చ కర్ణం రరక్షురావార్య తదాఽన యుద్ధమ్ ।
 తత్రార్జునం బాణవరైః స కర్ణః సమర్థయామాస విశేషయన్ రణే ॥ ౨౭.౧౬౪ ॥
 తదా నదన్ భీమసేనో జగాద గదాం సమాదాయ సమాత్తరోషః ।
 అహం వైసం గదయా పోథయామి త్వం వా జహీమం సముపాత్తవీర్యః ।

కృష్ణోఽపి తం బోధయామాస సమ్యక్సురావేశం వ్యజ్ఞాయన్ భూయ ఏవ ॥
౨౭.౧౬౫॥

ద్రిమ్ | సమృద్ధపీఠ్యః స తదా ధనజ్ఞాయః సుయోధనద్రోణీకృపాన్ సభోజాన్ |
సాకం చ బాణైర్విరథాంశ్చకార వివ్యాధ తానప్యరిహా సుపుణ్ణైః ॥ ౨౭.౧౬౬॥

తే కింశ్చిద్ధూరతస్తస్థుః పశ్యన్తో యుద్ధముత్తమమ్ |
అమానుషం తత్సార్థస్య దృష్ట్వా కర్మ గురోః సుతః |
గృహీత్వా పాణినా పాణిం దుర్యోధనమభాషత ॥ ౨౭.౧౬౭॥

దృష్టం హి భీమస్య బలం త్వయాఽద్య తదైవ పార్థస్య యథా జితా వయమ్ |
అలం విరోధేన సమేత్య పాణివైః ప్రశాధి రాజ్యం చ మయా సమేతః ॥ ౨౭.౧౬౮॥

ధనజ్ఞాయస్తిప్యతి వారితో మయా జనార్దనో నైవ విరోధమిచ్ఛతి |
వృకోదరస్తద్వచనే స్థితః సదా యుధిష్ఠిరః శాస్త్రమనాస్తథా యమౌ ॥ ౨౭.౧౬౯॥

హితార్థమేతత్తవ వాక్యమీరితం గృహాణ మే నైవ భయాదుదీరితమ్ |
అహం హ్యవధ్యో మమ వైవ మాతులో న శక్న్యేతుం మే వచనం త్వమర్హసి ॥ ౨౭.౧౭౦॥

ఇతిరితః ప్రాహ సుయోధనస్తం దుః శాసనస్యాద్య పపా హి శోణితమ్ |
శార్దూలచష్టామకరోచ్ఛ భీమో న మే కథశ్చిత్తదనేన సస్థిః ॥ ౨౭.౧౭౧॥

ఇత్యుక్తో ద్రోణిరాసీత్స తూష్ఠీం కర్ణధనజ్ఞాయౌ |
మహాస్త్రశస్త్రవర్షణ చక్రతుః ఖమనస్తరమ్ ॥ ౨౭.౧౭౨॥

ఆగ్నేయవారుణైన్యాదీన్యేతాన్యన్యోన్యన్యమృత్యవే |
బ్రహ్మస్త్రమప్యభౌ తత్ర ప్రయుజ్యాఽనదతాం రణే |
అన్యోన్యాస్త్రప్రతిఘాతం కృత్వోఽభౌ చ విరేజతుః ॥ ౨౭.౧౭౩॥

క్రమేణ వృద్ధోరుబలేన తత్ర సురేన్ద్రపుత్రేణ విరోచనాత్మజః |
నిరాకృతో నాగమయం శరోత్తమం బ్రహ్మస్త్రయుక్తం విససర్జ వాసవౌ ॥ ౨౭.౧౭౪॥

తం వాసుదేవో రథమానమయ్య మోఘం చకారార్జునతః కిరీటమ్ |
చూర్ణీకృతం తేన సురేన్ద్రసూనోర్దివ్యం యయౌ బాణగతశ్చ నాగః ॥ ౨౭.౧౭౫॥

నమితే వాసుదేవేన రథే పఞ్చాంగులం భువి |
అపాఙ్గదేశముద్దిశ్య ముక్తే నాగే కిరీటినః ॥ ౨౭.౧౭౬॥

చ్ఛ్వా | భక్ష్వా కిరీటం వియతి గచ్ఛతి ప్రభుణోదితః |
బాణైస్తక్షకపుత్రం తం వాసవిః పూర్వవైరిణమ్ ॥ ౨౭.౧౭౭॥

హత్వా నిపాతయామాస భూమా కర్ణస్య పశ్యతః ।
 బ్రహ్మస్త్రస్యాతివేగిత్యం ప్రాప్తం కర్ణేన భార్గవాత్ ॥ ౨౭.౧౭౮॥

పునశ్చ పార్థేన మహాస్త్రయుద్ధం ప్రకుర్వతః సూర్యసుతస్య చక్రమ్ ।
 రథస్య భూమిర్గసతి స్మ శాపాదస్త్రాణి దివ్యాని చ విస్మృతిం యయుః ॥ ౨౭.౧౭౯॥

ఉద్దుర్తుకామో రథచక్రమేవ పార్థం యయాచేఽవసరం ప్రదాతుమ్ ।
 నేత్యాహ కృష్ణోఽఙ్ఞులికం సుఘోరం త్రినేత్రదత్తం జగృహే చ పార్థః ॥ ౨౭.౧౮౦॥

సత్యేన ధర్మేణ చ సన్నియోజ్య మమోచ కర్ణస్య వధాయ బాణమ్ ।
 చిచ్ఛేద తేనైవ చ తస్య శీర్షం సన్ధితృతో బాణవరం సుఘోరమ్ ॥ ౨౭.౧౮౧॥

అపరాహ్ణేఽపరాహ్ణాస్య సూతజన్యేన్ద్రసూనునా ।
 ఛిన్నమజ్జులికేనాఽజౌ సోత్సేధమపతచ్ఛిరః ॥ ౨౭.౧౮౨॥

తస్మిన్ హతే దీనముఖః సుయోధనో యయా సమాహృత్య బలం సశల్యః ।
 యుధిష్ఠిరః కర్ణవధం నిశమ్య తదా సమాగత్య దదర్శ తత్తనుమ్ ॥ ౨౭.౧౮౩॥

శశం స కృష్ణం చ ధన్జాయం చ భీమం చ యేఽన్యేఽపి యుధి ప్రవీరాః ।
 గత్వా చతేశిబిరం మోదమానా ఊఘః సకృష్ణాస్తదనువ్రతాః సదా ॥ ౨౭.౧౮౪॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవिरचितే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 కర్ణవధో నామ సప్తవింశోఽధ్యాయః ॥

అథ అష్టావింశోఽధ్యాయః ।

(పాణ్డవరాజ్యలాభః)

ఓం । ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం గురుపుత్రానుమోదితః ।
 శల్యం సేనాపతిం కృత్వా యోధ్యం దుర్యోధనోఽభ్యయాత్ ॥ ౨౮.౧॥

తమభ్యయుః పాణ్డవాశ్చ హృష్టా యుద్ధాయ దం సితాః ।
 తత్రాఽసీత్సుమహద్వ్యుద్ధం పాణ్డవానాం పరైః సహ ॥ ౨౮.౨॥

ఆగ్రే భీమః పాణ్డవానాం మధ్యే రాజా యుధిష్ఠిరః ।
 పృష్ఠే గాణ్డీవధన్వాఽసీద్వాసుదేవాభిరక్షితః ॥ ౨౮.౩॥

చక్రక్షౌ యమా రాజ్ఞో ధృష్టద్యుమ్నశ్చ సాత్యకిః ।
 నృపస్య పార్శ్వయోరాస్తామగ్రేఽన్యేషాం గురోః సుతః ॥ ౨౮.౪॥

మధ్యే శల్యః పృష్ఠతోఽభూద్భ్రాతృభిశ్చ సుయోధనః |
 చక్రక్షౌ తు శల్యస్య శకునిస్తత్సుతస్తథా |
 కృపశ్చ కృతవర్మా చపార్శ్వయోః సమవస్థితౌ || ౨౮.౫ ||
 తత్రభవన్మహద్ద్యుద్ధం భీమస్య ద్రౌణీనా సహ |
 రాజ్ఞః శల్యేన చ తథా ఘోరరూపం భయానకమ్ || ౨౮.౬ ||
 తత్ర నాతిప్రయత్నేన ద్రౌణీర్భీమేన సాయకైః |
 విరథీకృతస్తథా ధర్మనూనుః శల్యేన తక్షణాత్ || ౨౮.౭ ||
 ఆససాద తదా శల్యం కపిప్రవరకేతనః |
 తయోరాసీన్మహద్ద్యుద్ధమద్భుతం రోమహర్షణమ్ || ౨౮.౮ ||
 రథమన్యం సమాస్థాయ ద్రౌణీర్భీమం సమభ్యయాత్ |
 దుర్యోధనశ్చ భీమస్య శరైరావారయద్దిశః || ౨౮.౯ ||
 తావుభౌ శరవర్షేణ వారయామాస మారుతిః |
 తాభ్యాం తస్యాభవద్ద్యుద్ధం సుఘోరమతిమానుషమ్ || ౨౮.౧౦ ||
 దుర్యోధనస్యావరజాన్ ద్రౌపదేయా యుయుత్సునా |
 ద్వీప్తిశిఖణ్ణ్యాద్యైర్మాతులైశ్చ సహ సర్వాన్స్యవారయన్ || ౨౮.౧౧ ||
 సహదేవస్తు శకునిములూకం నకులస్తదా |
 ధృష్టద్యుమ్నశ్చ హార్దిక్యం సాత్యకిః కృపమేవ చ |
 తేషాం తదభవద్ద్యుద్ధం చిత్రం లఘు చ సుష్టు య || ౨౮.౧౨ ||
 శల్యస్తు శరసంఖ్యతైః పార్థస్యావారయద్దిశః |
 సోఽపి వివ్యాధ విశిఖైః శల్యమాహవశోభినమ్ |
 తయోః సునమమేవాఽసీచ్ఛిరం దేవాసురోపమమ్ || ౨౮.౧౩ ||
 తతః శరం వజ్రనిభం మద్రరాజః సమాదదే |
 తేన వివ్యాధ బీభత్సుం హృదయే స ముమోహ చ || ౨౮.౧౪ ||
 ఉపలభ్య పునః సంజ్ఞాం వాసవిః శత్రుతాపనః |
 చిచ్ఛేద కార్ముకం సంజ్ఞే మద్రరాజస్య ధీమతః || ౨౮.౧౫ ||
 సోఽన్యత్కార్ముకమాదాయ ముమోచాస్రాణి ఫల్గునే |
 సౌరం యామ్యం చ పార్జన్యం తావ్యైస్సేణ జఘాన సః || ౨౮.౧౬ ||
 పునర్న్యకృన్తత్రచ్చాపమిన్ద్రసూనురమ్షిరీతః |

శల్యో గదాం సమావిధ్య చిక్షేపార్జునవక్షసి ।
 తదా ముమోహా బీభత్సుస్తత ఉచ్చుక్రుశుః పరే ॥ ౨౮.౧౭ ॥
 ప్రాప్య సంజ్ఞాం పునః పార్థః శల్యం వివ్యాధ వక్షసి ।
 స వివ్యాలితసర్వాఙ్ః శిశ్రయే ధ్వజముత్తమమ్ ॥ ౨౮.౧౮ ॥
 సమాశ్వస్తః పునర్బాణం యమదణ్డనిభం రణే ।
 ముమోచ పార్థస్య స చ నిర్భిభేద స్తనాస్తరమ్ ॥ ౨౮.౧౯ ॥
 తేన విహ్వలితః పార్థో ధ్వజయష్టిం సమాశ్రితః ।
 సమాశ్వస్తః ప్రచిచ్ఛేద మద్రరాజస్య కార్ముకమ్ ।
 ఛత్రం ధ్వజం చ తరసా సారథిం చ న్యపాతయత్ ॥ ౨౮.౨౦ ॥
 తదాఽన్యం రథమాస్థాయ ధర్మరాజః శరోత్తమైః ।
 చతుర్భిశ్చతురో వాహోఞ్చుల్కస్య నిజఘాన హా ॥ ౨౮.౨౧ ॥
 ద్వీషిషి శల్యోఽన్యం రథమాస్థాయ సర్వాం స్తాఞ్చురవృష్టిభిః ।
 ఛాదయామాస రాజానం విరథం చ చకార హా ॥ ౨౮.౨౨ ॥
 నిహత్యాశ్వాన్ సాత్యకేశ్చ ధృష్టద్యుమ్నస్య చాభిభూః ।
 చాపే చిచుత్వా చ యమయోర్దధౌ శఙ్ఖం మహాస్వనమ్ ॥ ౨౮.౨౩ ॥
 తతస్తు శల్యం సముదీర్యమాణం దృష్ట్వా రణే భీమసేనస్తరస్వీ ।
 న్యవారయద్బాణవరైరనేకైశ్చకార చైనం విరథం క్షణేన ॥ ౨౮.౨౪ ॥
 ఆస్థాయ చాన్యం రథమాపతంతం పునశ్చ శల్యం భృశమేవ మర్మసు ।
 నిర్భిద్య బాణౌర్విరథం చకార పునస్త్పతీయం చ రథం రురోజ ॥ ౨౮.౨౫ ॥
 ఆత్తాన్యాత్తాన్యాయుధాన్యస్య భీమః సర్వాణి చిచ్ఛేద బిభేద చాస్య ।
 మర్మాణి బాణైర్నితరాం పునశ్చ స ముష్టిముద్యమ్య జగామ ధర్మజమ్ ॥ ౨౮.౨౬ ॥
 తం భీమభిన్నమర్మాణం వివర్మాణం నిరాయుధమ్ ।
 శ్వాసమాత్రావశిష్టం చ మరణాయైవ కేవలమ్ ॥ ౨౮.౨౭ ॥
 ఆత్మానమభిగచ్ఛంతం దృష్ట్వాఽన్యం రథమాస్థితః ।
 హస్తుకామో రణే వీరమమోఘాం శక్తిమాదదే ॥ ౨౮.౨౮ ॥
 దివ్యాస్త్రైరపి సం యోజ్య తాం తదా ధర్మనన్దనః ।
 సత్యధర్మఫలైశ్చైవ చిక్షేపాస్య హృది త్వరన్ ॥ ౨౮.౨౯ ॥

స భిన్నహృదయో భూమా పపాతాభిముఖో నృపమ్ ।
 సత్యధర్మరతః శల్య ఇన్ద్రస్యాతిథితామగాత్ ॥ ౨౮.౩౦॥
 మద్రరాజే హతే వీరే సుశర్మాఽర్జునమభ్యయాత్ ।
 సం శప్తకావశిష్టైస్తమనయన్మృత్యవేఽర్జునః ॥ ౨౮.౩౧॥
 దుర్యోధనస్యావరజానవశిష్టాన్ వృకోదరః ।
 స్వాన్ జఘాన సేనాం చ నిశ్శేషమకరోద్రణే ॥ ౨౮.౩౨॥
 ఉలూకం సహదేవోఽథ శకునిం చాతిపాపినమ్ ।
 బ్లిష్క్ జఘాన ద్రోణిహార్షిక్యకృపాన్ భీమార్జునౌ తతః ॥ ౨౮.౩౩॥
 బహుశో విరథీకృత్య పీడయిత్వా పునః పునః ।
 ద్రావయామాసతుస్తే తు భీషితా వివిశుర్వనమ్ ॥ ౨౮.౩౪॥
 శైనేయేన గృహీతోఽథ సజ్జయోఽనస్తశక్తినా ।
 వ్యాసేన మోచితోఽఛైకః పార్థాన్ దుర్యోధనోఽభ్యయాత్ ॥ ౨౮.౩౫॥
 తేషామభూత్తస్య చ ఘోరరూపం యుద్ధం స బాణైర్బహుశోఽర్జునం చ ।
 చకార మూర్ఛుభిగతం యుధిష్ఠిరం యమావయత్నాద్విరథాంశ్చకార ॥ ౨౮.౩౬॥
 తం భీమసేనో విరథం చకార గజం సమారుహ్య పునః సమభ్యయాత్ ।
 పునశ్చ శైనేయశిఖణ్డిపార్షతాన్ యమా నృపం చ వ్యదధాన్నిరాయుధాన్ ॥ ౨౮.౩౭॥
 గజే చ భీమేన శరైర్నిపాతితే సమారుహద్వాజివరం సునిర్భయః ।
 స తేన చ ప్రాసకరో రణేఽరిహా చచార శైనేయమతాడయచ్ఛ ॥ ౨౮.౩౮॥
 ముమోహ తేనాభిహతః స సాత్యకిర్యమావపి ప్రాసనిపిడితో రథే ।
 నిషీదతుర్ధర్మసుతం ప్రయాన్తం సమిక్ష్య భీమోఽస్య జఘాన వాజినమ్ ॥ ౨౮.౩౯॥
 ప్రాసే నికృత్రే చ వృకోదరేణ వివాహనః సోఽపయయౌ సుయోధనః ।
 ఆదాయ గురీపం చ గదాం ప్రయాతో ద్వైపాయనస్యోరుసరో వివేశ ॥ ౨౮.౪౦॥
 ఏవమక్షోహిణీషట్కం భీమేన నిహతం రణే ।
 పఞ్చ పార్థేన నిహతా అర్ధం కాలిఙ్కనానృతే ।
 ఏకాదశాక్షోహిణీభ్యః శిష్టమన్వైర్నిసూదితమ్ ॥ ౨౮.౪౧॥
 అక్షోహిణీచతుష్కం చ పార్థానాం ద్రోణినా హతమ్ ।
 అన్వైరన్యః సమస్తైశ్చ ద్రోణకర్ణమహాబ్రతాః ।
 దుర్యోధనో భౌమసూనుః ప్రాయః సేనాహనః క్రమాత్ ॥ ౨౮.౪౨॥

జయం లభ్యా తదత్సూచ్యైః పాణ్డవేషు మహాత్మసు ।

దుర్యోధనో జలస్తమభం కృత్వా మన్త్రాన్ జజాప హ ॥ ౨౮.౪౩॥

మన్త్రా దుర్వాససా దత్తా మృతసంజ్ఞోవనప్రదాః ।

న్న్ | జలే స్థిత్యా జపన్ సప్తదినైః సర్వాన్మృతానపి ।

ఉధరేద్ధార్తరాష్ట్రో౭యం స్యురవధ్యాశ్చ తే పునః ॥ ౨౮.౪౪॥

ఇతి విద్యాబలం తస్య జ్ఞాత్వా పాణ్డుసుతాస్తతః ।

అన్వేషస్తః శుశ్రువుశ్చ వ్యాధేభ్యస్తం జలే స్థితమ్ ।

అగచ్ఛంశ్చ తతస్తత్ర పురస్కృత్య జనార్దనమ్ ॥ ౨౮.౪౫॥

తదా జలాత్పమున్మజ్జ్య త్రిభిర్ద్రోణిపురస్సరైః ।

మన్తయస్తం సృ దదృశుస్తాన్ దృష్ట్వా తే ప్రదుద్రువుః ॥ ౨౮.౪౬॥

దుర్యోధనో౭విశత్తోయం దృష్ట్వా తం కేశవాజ్ఞయా ।

యుధిష్ఠిరః సుపురుషైర్వాక్యైరేనమథా౭హ్వయత్ ॥ ౨౮.౪౭॥

అమర్షితో౭సౌ ధృతరాష్ట్రపుత్రః శ్వసం స్తదా దణ్డహతో యథా౭హిః ।

ఉవాచ శాత్యాత్తపనే వనాయ యాయాం భవాశ్చాసతు సర్వపృథీష్మ్ ॥ ౨౮.౪౮॥

తమాహ ధర్మజో రాజా యస్తస్వం కృష్టే సమాగతే ।

సూచ్యగ్రవేధ్యాం పృథిపీం దాతుం నైచ్ఛః కథం పునః ॥ ౨౮.౪౯॥

ఘాతయిత్వా సర్వపృథీష్వం భీష్మద్రోణముఖానపి ।

దాతుమిచ్ఛసి సర్వాం చ పృథీష్వం నాద్య వయం పునః ॥ ౨౮.౫౦॥

అహత్వా ప్రతిగృహ్ణామేహి యుద్ధే స్థిరో భవ ।

న కురూణాం కులే జాతస్తస్వం యో భీతో హ్యపో౭విశః ॥ ౨౮.౫౧॥

ఇత్యాది రూక్షవచనం శ్రుత్వా దుర్యోధనో రుషా ।

జలస్తమాభతముత్తస్థా శ్వసన్నాశీవిషో యథా ॥ ౨౮.౫౨॥

ఉవాచ చైక ఏవాహమకిరీటో వివర్మకః ।

భవంతో బహవో వర్మశిరస్త్రాణయుతా అపి ॥ ౨౮.౫౩॥

యద్యేవమపి మే యుద్ధం భవద్భిర్మన్యసే సమమ్ ।

సర్వైరేకేన వాయుద్ధం కరిష్యే నచ భీర్మమ ॥ ౨౮.౫౪॥

ఇత్యుక్త ఆహ ధర్మాత్మా వర్మాద్యం చ దదామి తే ।

బ్లివృణీష్య ప్రతివీరం చ పఞ్చానాం యం త్వమిచ్చసి || ౨౮.౫౫ ||

హత్వైకం త్వం భుజ్జ్వ రాజ్యమన్యే యామ వయం వనమ్ |

హతే వా త్వయి తేనైవ భుజ్జ్వీమశ్చాఖిలాం భువమ్ |

ఆదత్స్వ చాఽయుధం యేన జేతుమిచ్చసి శాత్రవాన్ || ౨౮.౫౬ ||

ఇత్యుక్త ఊచే నహి దుర్బలైరహం యోత్యేయ చతుర్భుర్రవదర్జునాదిభిః |

భీమేన యోత్యేయ గదయా సదా హి మే ప్రియా గదా నాన్యదథాఽయుధం స్పృశే ||

౨౮.౫౭ ||

శ్రుత్వాఽస్య వాక్యం రభసో వృకోదరో గదాం తదాఽధ్యర్థభరాధికాం ముదా |

రాజ్ఞో గదాయాః పరిగృహ్య వీరః సముత్థితో యుద్ధమనాః సమున్నదన్ || ౨౮.౫౮ ||

అథాఽహ నారాయణ ఆదిదేవో యుధిష్ఠిరం కష్టమిదం కృతం త్వయా |

నహ్యేష రాజా గదయా రణే చరన్ శక్యో విజేతుం నిఖిలైః సురాసురైః || ౨౮.౫౯ ||

స నిశ్చయాద్వశ్చతురో నిహన్యాత్సహార్జునాన్ భీమసేనః కథశ్చిత్ |

హనైనమాజౌ నహి భీమతుల్యో బలే క్వచిద్ధార్తరాష్ట్రః కృతీ చ || ౨౮.౬౦ ||

ఊరూ భీమేన భేత్తవ్యో ప్రతిజ్ఞాం రక్షతా రిపోః |

నాభేరధస్తాద్ధననం జనా ఆహుర్గదామృధే || ౨౮.౬౧ ||

అధర్మ ఇతి తత్కృష్టో లోకనిన్దానివృత్తయే |

ఆపద్ధర్మం దర్శయితుం కిశ్చిద్వ్యాజేన సం యుతః || ౨౮.౬౨ ||

భీమో హన్యాద్ధార్తరాష్ట్రమిత్యూచే యద్యపి స్ఫుటమ్ |

అవ్యాజేనాపి శక్తోఽసౌ బలం నిసీమమాహ చ || ౨౮.౬౩ ||

ఆహ శిక్షమప్యనూనాం యత్నం దుర్యోధనేఽధికమ్ |

నహి భీమోఽతిప్రయత్నం కుర్యాదితి గుణో హ్యయమ్ || ౨౮.౬౪ ||

ప్రతిజ్ఞాపాలనం ధర్మో దుష్టేషు తు విశేషతః |

ఇతి ధర్మరహస్యం తు విత్తః కృష్ణవృకోదరౌ || ౨౮.౬౫ ||

నాన్యస్తతో లోకనిన్దాం వ్యపనేతుముభావపి |

అనాపద్యాపదివ చ దర్శయేతాం జనస్య తు || ౨౮.౬౬ ||

ఓ! తతో భీమః సర్వలోకస్య ధర్మం ప్రకాశయన్ వాక్యమిదం జగద |

ఊరూ తవాహం హి యథాప్రతిజ్ఞాం భేత్వాస్యమి వైవాత్ర విచారణీయమ్ || ౨౮.౬౭ ||

ఇత్యుక్తవస్తం ప్రససార చాఽజౌ దుర్యోధనస్తత్ర బభూవ యుద్ధమ్ |
 భీమస్తదాఽగ్ర్యప్రకృతిం విధిత్సుర్మన్దః స ఆజౌ వ్యవరజ్జనార్థే || ౨౮.౬౮ ||
 దర్శయన్తౌ గదామార్గం చిత్రం తౌ ప్రవిచేరతుః |
 బలభద్రోఽప్యౌజగామ తదా తౌ ప్రతివారితుమ్ || ౨౮.౬౯ ||
 వారితావపి తేనోభౌ నైవ యుద్ధం ప్రముఞ్చతామ్ |
 తతో దదర్శ తద్యుద్ధం మానితః కృష్ణపూర్వకైః |
 తౌ శిక్షాబలసం యుక్తౌ మణ్ణలాని విచేరతుః || ౨౮.౭౦ ||
 తతో భీమం వఞ్చయితుం ధార్తరాష్ట్రః శిరః ఊతౌ |
 న్యధాదుచ్చితసక్తికస్తదా కృష్ణాభ్యనుజ్జయా |
 పృష్ఠమూలేఽహనద్భీమో భిన్నసక్తిశ్చ సోఽపతత్ || ౨౮.౭౧ ||
 ప్రతిజ్ఞాపాలనార్థాయ నోభేర్నోపర్యధస్తదా |
 గదాయుద్ధస్య మర్యాదాం యశశ్చాప్యభిరక్షితుమ్ || ౨౮.౭౨ ||
 నాధస్తాన్మధ్య ఏవాసౌ నిజఘ్నే తం వృకోదరః |
 ఏవం ప్రతిజ్ఞాయుగ్మార్థం భగ్నం సక్తియుగం రణే || ౨౮.౭౩ ||
 కృష్ణం ద్యూతే నిధేహీతి యదవాదీత్సుయోధనః |
 తత్రప్రతిజ్ఞానుసారేణ భీమో మూర్ధానమక్రమీత్ |
 “ఋషభాం మా సమానానాం” (౮౨)
 (౮౨) ఋగ్వేద ౧౦.౧౬౬.౧) ఇతి సూక్తం దదర్శ చ || ౨౮.౭౪ ||
 తేషాం పుణ్యాని విద్యాశ్చ సమాదాయైవ సర్వశః |
 తాంశ్చకార తమోగస్తృన్తస్య మూర్ధ్ని పదాఽక్రమన్ || ౨౮.౭౫ ||
 స్మారయామాస కర్మాణి యాని తస్య కృతాని చ |
 కృష్ణబన్ధే కృతో మస్త్ర ఇతి మూర్ధ్ని పదాఽహనత్ || ౨౮.౭౬ ||
 పునః పునశ్చ తద్వీక్ష్య చుక్రోధ ముసలాయుధః |
 చుక్రోశ నైవ ధర్మోఽయమిత్యసావూర్షబాహుకః || ౨౮.౭౭ ||
 పునః క్రోధాభితామ్రాక్ష ఆదాయ ముసలం హలమ్ |
 అభిదుద్రావ భీమం తం న చచాల వృకోదరః || ౨౮.౭౮ ||
 అభయే సం స్థితే భీమే రామం జగ్రాహ కేశవః |
 ఆహ ధర్మేణ నిహతో భీమేనాయం సుయోధనః || ౨౮.౭౯ ||

న మణ్ణలేఽభిసారే వా నాపసారే చ నాభితః ।
 అథో హున్యాద్వఙ్చయన్తమథో హత్వా న దుష్కతి ॥ ౨౮.౮౦॥
 కృతా ప్రతిజ్ఞా చ వృకోదరేణ భేత్స్యే తవోరూ ఇతి యుక్తిపూర్వమ్ ।
 సం శ్రావయానేన తదేష ధర్మతో జహూన దుర్యోధనమగ్ర్యకర్మా ॥ ౨౮.౮౧॥
 వాసుదేవవచః శ్రుత్వా ధర్మచ్ఛలమితి బ్రువన్ ।
 రౌహిణ్యో జగామాఽశు స్వపురీమేవ సాసుగః ॥ ౨౮.౮౨॥
 తస్మిన్ గతే వాసుదేవం సమప్నచ్ఛద్యుధిష్ఠిరః ।
 ధర్మోఽయమథవాఽధర్మ ఇతి తం ప్రాహ కేశవః ॥ ౨౮.౮౩॥
 న సాక్షాద్ధర్మతో వధ్యా యే తుపాపతమా నరాః ।
 దేవైర్హి వఙ్చయిత్సైవ హతాః పూర్వం సురారయః ।
 అతోఽయమప్యధర్మేణ హతో నాత్రాస్తి దూషణమ్ ॥ ౨౮.౮౪॥
 భీష్మద్రోణౌ చ కర్ణశ్చ యదైవోపధినా హతాః ।
 కో ను దుర్యోధనే పాపే హతే దోషః కథఞ్చన ॥ ౨౮.౮౫॥
 ప్రతిజ్ఞాపాలనాయాపి విభేదోరూ వృకోదరః ।
 ధర్మతశ్చ ప్రతిజ్ఞేయం కృతా తేనానురూపతః ॥ ౨౮.౮౬॥
 లోకతోఽపి న ధర్మస్య హానిరత్ర కథఞ్చన ।
 యే భీమస్యాప్రభావజ్ఞాఽఽపధర్మం చ మన్వతే ॥ ౨౮.౮౭॥
 అవధ్యత్యే శివవరాధ్ధదాశిక్షాబలాదపి ।
 జరాసన్ధోపమో యస్మాద్ధార్తరాష్ట్రః సువిశ్రుతః ॥ ౨౮.౮౮॥
 తస్మాత్సద్ధర్మ ఏవాయం భీమచీర్ణ ఇతి బ్రువన్ ।
 అపి సం శయినం చక్రే ధర్మరాజం జగత్పతిః ॥ ౨౮.౮౯॥
 భూభారక్షతిణో ధర్మో మచ్ఛుశ్రూషాత్మకస్తు యః ।
 భీమస్యైవ భవేత్సమ్యగితి బుద్ధ్యా పరః ప్రభుః ॥ ౨౮.౯౦॥
 చ్ఛివ్ సేవనైవ బలభద్రాయ జనాయ చ పునః పునః ।
 శ్రుత్వాఽఽపుష్కం న తత్యాజ సం శయం ధర్మజో యతః ।
 తతోఽప్యసం శయం కృష్ణో న చకార యుధిష్ఠిరమ్ ॥ ౨౮.౯౧॥
 ముఖ్యం ధర్మం హి భగవాన్ బలాయాఽహ జనాయ చ ।
 ధర్మేణైవ హతో రాజా ధార్తరాష్ట్రః సుయోధనః ।

ఇతి యద్వక్ష్యతి పునర్నిశ్చయార్థేఽర్జునాయ చ ॥ ౨౮.౯౨॥

పునః పునర్ధర్మత ఏవ భీమో జఘాన రాజానమితి బ్రువన్తమ్ ।

జగద కృష్ణం స్ఫురితాధరోష్ఠః క్రోధాత్సుపాపో ధృతరాష్ట్రసూనుః ।

త్వయైవ పాపే నిహితా హి పార్థాః పాపాధికస్తస్య హి సదైక ఏవ ॥ ౨౮.౯౩॥

ఇత్యూచివాం సం ప్రజగద కృష్ణో న త్వత్సమః పాపతమః కదాచిత్ ।

భీష్మాదిహత్యాఽపి తవైవ పాపం యదన్వయుస్త్యామతిపాపనిశ్చయమ్ ।

పాపం చ పాపానుగతం చ హత్యా కథిష్యానాప్యస్తి నవైవ పాపమ్ ॥ ౨౮.౯౪॥

న పాణ్డవేష్యస్తి తతో హి కిష్కిత్వాపం ప్రయత్నాచ్చ నిసర్గతోఽపి ।

గుణాధికాస్తే మదపాశ్రయాచ్చ కో నామ తేష్యణ్యపి పాపమాహ ॥ ౨౮.౯౫॥

నిసర్గతః పాపతమస్తమన్యాన్ ధర్మస్థితాన్ పాపపథే నిధాయ ।

స్వయం చ పాపే నిరతః సదైవ పాపాత్సుపాపాం గతిమేవ యాసి ॥ ౨౮.౯౬॥

ఇతి బ్రువన్తం పునరాహ కృష్ణం దుర్యోధనః పాపకృతాం ప్రధానః ।

స్వన్తోత్తమా నామ క ఏవ మత్తః కో నామ దోషోఽస్తి మయా కృతోఽత్ర ॥ ౨౮.౯౭॥

ఇష్టం చ యజ్ఞైశ్చరితం చ పూర్తైః పదం రిపూణాం నిహితం హి మూర్ధ్ని ।

మృత్యుశ్చ సక్రౌమశిరస్యవాప్తో రణోన్ముఖేనైవ మయా కిమన్యత్ ॥ ౨౮.౯౮॥

ఇష్టా భోగా మయా భుక్తాః ప్రాప్తా చ పరమా గతిః ।

దుఃఖినో దుఃఖమాప్స్యన్తి పార్థాస్తే కూటయోధినః ॥ ౨౮.౯౯॥

చన్ద్రసూర్యనిభైః శూర్తైర్ధార్మికైః సద్భిరుజ్జితా ।

కేవలా రత్నహీనేయం పాణ్డవైర్భుజ్యతాం మహీ ॥ ౨౮.౧౦౦॥

ఇత్యుక్తవత్సేవ నృపే సురేశైః ప్రసూనవృష్టిర్విహితా పపాత ।

తామేవ బుద్ధిం ధృతరాష్ట్రసూనోః కృత్వా దృఢాం పాతయితుం తమోఽన్ఠే ॥

౨౮.౧౦౧॥

సమ్భవయత ఆత్మానం వాసుదేవం వినిన్దతః ।

తత్పరాంశ్చ కథం న స్యాత్తమోఽన్తే చ విశేషతః ॥ ౨౮.౧౦౨॥

యద్దైకైకమలం తత్ర దుఃఖాధిక్యం సముచ్చయాత్ ।

ఇతి తత్కారయత్సేవ ఆహ మోఘం తవాఖిలమ్ ॥ ౨౮.౧౦౩॥

చ్ఛ్వింబుశం సస్య కృతఘ్నస్య గుణవద్వేషిణః సదా ।

యది ధర్మఫలం ధావన్తం సూర్యవత్స్యాత్ప్రకాశకమ్ ॥ ౨౮.౧౦౪॥

వదన్ పునః పునరిదం ధర్మతో హత ఇత్యపి ।

ఖ్యాపయామాస భగవాన్ జనే నిజజనేష్టదః ॥ ౨౮.౧౦౫॥

ప్రఖ్యాపితే వాసుదేవేన ధర్మే సతాం సర్వేషాం హృద్యమాసీత్సమస్తమ్ ।

హతం చ ధర్మేణ నృపం వ్యజానన్ పాపోఽయమిత్యేవ చ నిశ్చితార్థాః ॥ ౨౮.౧౦౬ ॥

యుధిష్ఠిరోఽపాయదర్శి సదైవ ససం శయోఽభూత్సుమనోఽభివృష్ట్యా ।

స్నేహాద్ద్రోణిః సజ్జయో రౌహిణీయో దౌర్యోధనాత్పాపమిత్యేవ చోచుః ॥ ౨౮.౧౦౭ ॥

తతః కృష్ణః పాణుపాశ్చాలకైస్తైర్భ్రృశం నదద్భిర్వృష్టితైః సమేతః ।

యయా విరిశ్చోశసురేష్టముఖ్యైః సమూజితస్తైశ్చ రణాఙ్గణాత్స్మయన్ ॥

౨౮.౧౦౮ ॥

తతః శ్రుత్వా సజ్జయాద్దుఃఖతప్తం సమోభధయిష్యన్ పితరం యుయుత్సుః ।

కృష్ణస్య రాజ్జశ్చ మతేన యాతో జగామ చాన్వేవ జనార్దనశ్చ ॥ ౨౮.౧౦౯ ॥

ధర్మయుక్తైశ్చ తత్త్వారైర్లోకవృత్తానుదర్శకైః ।

వాక్యై రాజానమాశ్వాస్య ప్రాయాత్పార్థాన్ పునర్హరిః ॥ ౨౮.౧౧౦ ॥

కాలానుసారతో దైవాంశోఽపసం హర్తుమమ్యుతః ।

యయా సపార్థశైనేయః కురూణాం శిబిరం నిశి ॥ ౨౮.౧౧౧ ॥

తదైవ హార్షిక్యకృపాన్వితోఽయాత్సుయోధనం ద్రౌణిరముం శయానమ్ ।

ప్రభగ్నసక్థిం చ సృగాలభూతైః సమృక్ష్యమాణం దదృశే శ్వసన్తమ్ ॥ ౨౮.౧౧౨ ॥

స దుఃఖశోకాభిహతో వినిద్ద్య పార్థాన్మయా భూప కిమత్ర కార్యమ్ ।

ఇత్యాహ నిష్పాణ్ణవతాం కురుష్యేత్యముం వ్యధాత్వాం స్వభిషేకిణం నృపః ॥

౨౮.౧౧౩ ॥

ఉచ్చిద్య సన్తతిం పాణ్ణోః కృత్వా స్వక్షేత్రసన్తతిమ్ ।

తయా భూరక్షణహృదా సోఽభిషిక్తస్తథేత్యగత్ ॥ ౨౮.౧౧౪ ॥

స కృష్ణభీమపార్థానాం భయాదేవ పునర్వనమ్ ।

కృపసాత్వతసం యుక్తో వివేశ గహనం రథీ ॥ ౨౮.౧౧౫ ॥

తస్య చిన్తయతో ద్రోణవధం దుర్యోధనస్య చ ।

నాఽగాన్నిద్రా నిశీథే చ ధ్వాజాన్స్యగ్రోధవాసినః ॥ ౨౮.౧౧౬ ॥

హతాన్ సుబహుసాహస్రానేకేనాతిబలేన తు ।

కౌశికేన నిరీక్ష్యేవ ప్రాహ తౌ కృపసాత్వతౌ || ౨౮.౧౦౭||

ద్విసంజదర్శనేన హ్యేనేన ప్రేరితః పరమాత్మనా |

యామి పాణ్డుసుతాన్ హస్తుమిత్యుక్త్వాఽరురుహే రథమ్ || ౨౮.౧౦౮||

నివారితోఽపి తాభ్యాం స ప్రాద్రవచ్ఛిబిరం ప్రతి |

అనుజగ్ముతుస్తావపి తం శిబిరద్వారి చైక్షత || ౨౮.౧౦౯||

ఉగ్రరూపధరం రుద్రం స్వకీయాం తన్వమేవ సః |

పరీతం వాసుదేవం చ బహుకోటిస్వరూపిణా || ౨౮.౧౧౦||

దృష్ట్వైవ వాసుదేవం తమత్రసద్గౌతమీసుతః |

వాసుదేవాజ్ఞయైవాత్ర స్వాత్మనాఽపి సదాశివః || ౨౮.౧౧౧||

అయుద్ధ్యదగ్రసచ్ఛాఽశు ద్రౌణేః సర్వాయుధాన్యపి |

అచిన్త్యా హరిశక్తిర్యదృశ్యన్తే త్మహనోఽపి హి || ౨౮.౧౧౨||

అతస్తయా ప్రేరితేన స్వాత్మనైవాఖిలేష్వపి |

ఆయుధేషు నిగీర్ణేషు ద్రౌణిర్యజ్ఞం తు మానసమ్ |

చక్రేఽత్మానం పశుం కృత్వా స్వాత్మస్థాయైవ విష్ణవే || ౨౮.౧౧౩||

యజ్ఞతుష్టేన హరిణా ప్రేరితః శంకరః స్వయమ్ |

ఆత్మనే ద్రోణపుత్రాయ దదౌ సర్వాయుధాని చ || ౨౮.౧౧౪||

ఉవాచ చాహమాదిష్టో విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా |

అరక్షం పార్థశిబిరమియస్తం కాలమేవ తు || ౨౮.౧౧౫||

తదిచ్ఛయైవ నిర్దిష్టో దాన్యే మార్గం తవాద్య చ |

ఆయుధాని చ సర్వాణి హస్తుం సర్వానిమాన్ జనాన్ || ౨౮.౧౧౬||

ఇత్యుదీర్య ప్రదాయాఽశు సర్వా హేతీర్వృషధ్వజః |

తత్రైవాన్తర్దధే సోఽపి ప్రోవాచ కృపసాత్వతౌ || ౨౮.౧౧౭||

యే నిర్యాన్యన్తి శిబిరాజ్ఞహితం తాం స్తు సర్వశః |

ఇత్యుక్త్వా ప్రవివేశాన్తర్దన్వి ఖడ్గీ కృతాన్తవత్ || ౨౮.౧౧౮||

పారావతాశ్వం స తదా శయానముపేత్య పద్భ్యాం సమతాడయచ్ఛ |

వక్షస్యసావవదదీప్యతనిద్రో జానే భవన్తం హి గురోస్తనూజమ్ || ౨౮.౧౧౯||

సముత్థితం మాం జహి శస్త్రపాణిం శస్త్రేణ వీరోఽసి స వీరధర్మః |

లోకాశ్చ మే సన్వయో శస్త్రపూతా ఇతి బ్రువాణం స రుషా జగాద || ౨౮.౧౩౦||

న సన్తి హి బ్రహ్మహణాం సులోకా విశేషతశ్చైవ గురుద్రుహం పునః |
 వీష్ణింఽథ ధర్మయుద్ధేన వధార్వాకాశ్చ యే త్వద్విధాః పాపతమాః సుపాప || ౨౮.౧౩౧||

అవశ్యభావినం మృత్యుం ధృష్టద్యుమ్నో విచిన్త్య తమ్ |
 తూష్ణిం బభూవ స్వప్నైఃపి నిత్యం పశ్యతి తాం మృతిమ్ || ౨౮.౧౩౨||

ద్రోణిం చ కౌల్ | అరాత్రిం చ ద్రోణపాతాదనన్తరమ్ |
 విశసన్తం కృషన్తిం చ స్వప్నైఃపశ్యద్ధి పార్షతః || ౨౮.౧౩౩||

సమాక్షిపద్ధ్రోణసుతోఽస్య కణ్ఠే నిబద్ధ్య మౌరీయం ధనుషోఽప్యురస్థః |
 మవన్త కృచ్ఛేణ విహాయ దేహం యయా నిజం స్థానమసౌ చ వహ్నిః || ౨౮.౧౩౪||

తతః శిఖణ్ణినం హత్వా యుధామన్యుత్తమోజసౌ |
 జసమేజయం చ పాశ్చాల్లీసుతానభియయా జ్వలన్ || ౨౮.౧౩౫||

తైరుత్థితైరస్యమానః శరైః ఖడ్గేన జఘ్నువాన్ |
 సర్వాన్ సవ్యాపసవ్యేన తథాఽన్యాన్ పాణ్ణివాత్మజాన్ |
 ఋత ఏకం భైమసేనిం కాశిరాజాత్మజాత్మజమ్ || ౨౮.౧౩౬||

తం తదాఽన్తర్హితః శర్వః కైలాసమనయత్క్షణాత్ |
 స శర్వత్రాతనామాఽసీదతస్తత్త్రివ సోఽవసత్ || ౨౮.౧౩౭||

పురాఽర్హితః స్వదౌహితస్యామరత్వాయ శక్కురః |
 కాశిరాజేన తేనాసౌ జగోపైనం కృపాయుతః || ౨౮.౧౩౮||

వాసుదేవమతం జ్ఞాత్వా సామ్రాజ్యాయ పరీక్షితః |
 వారయామాస భూలోకం నైవ యాహీత్యముం శివః || ౨౮.౧౩౯||

సామాన్యతోఽపాణ్ణివాయ ద్రోణినాఽప్యభిసన్ధితమ్ |
 తద్రూపేణైవ రుద్రేణ విసైసమితి చిన్తితమ్ || ౨౮.౧౪౦||

అస్తం బ్రహ్మశిరశ్చైవనం న జఘానైక్యతస్యయోః |
 చేకితానాదికాంశ్చైవ జఘానాన్యాన్ స సర్వశః || ౨౮.౧౪౧||

స చేదిపాశ్చాలకరూశకాశీనన్యాంశ్చ సర్వాన్ వినిహత్య వీరః |
 శిశూన్ స్త్రియశ్చైవ నిహన్తుముగ్రః ప్రాజ్ఞానయత్తచ్ఛిబిరం సమన్తాత్ || ౨౮.౧౪౨||

జజీవిషూం స్తత్ర పలాయమానాన్ ద్వారి స్థితౌ గౌతమః సాత్వతశ్చ |

నిజఘ్నుః సర్వతః పార్షతస్య సూతస్వేకః శేషితో దైవయోగాత్ ॥ ౨౮.౧౪౩॥

ఖడ్గేన ప్రహృతం దృష్ట్వా హార్దిక్యేన పపాత హ ।

భూమౌ ప్రాగేవ సం స్పృశ్నాన్న జ్ఞాతస్తమసాఽమునా ।

అన్యస్కే సముత్థాయ ప్రాద్రవద్యత్ర పార్షతీ ॥ ౨౮.౧౪౪॥

చీస్త్వితస్యా అకథయత్సర్వం సా భీమాయాఽహ దుఃఖితా ।

ప్రాద్రవద్రథమారహ్య స ధన్వి గౌతమీసుతమ్ ॥ ౨౮.౧౪౫॥

తదన్తరే ద్రోణిరపి ప్రయాతః కృష్ణాసుతానాం ముదితః శిరాం సి ।

ఆదాయ హార్దిక్యకృపాసుయాతో దుర్యోధనం సన్నికృష్టప్రయాణమ్ ॥ ౨౮.౧౪౬॥

దృష్ట్వా తదుక్తం చ నిశమ్య పాపస్తుష్టోఽత్యజత్సాధ్యుతి దేహమాశు ।

భీమార్జునాభ్యామథ కేశవాచ్చ భీతాః పృథగ్గౌణిముఖాః ప్రయాతాః ॥ ౨౮.౧౪౭॥

తత్రైకలం ద్రోణసుతం రథేన యాన్తం రథీ మారుతిరన్వధావత్ ।

తమాద్రవన్తం ప్రసమీక్ష్య భీతః పరాద్రవద్ద్రోణిరతిద్రుతాక్షైః ॥ ౨౮.౧౪౮॥

ఆద్రవన్తం పునర్దృష్ట్వా భీమం ద్రోణాత్మజో రుషా ।

ఆవృత్య యుద్ధస్ విజితోఽన్తం బ్రహ్మశిర ఆదదే ॥ ౨౮.౧౪౯॥

ఏతస్మిన్నన్తరే కృష్ణో ధర్మజేనార్జునేన చ ।

తత్రాఽగమత్తదన్తం చ భీమం చావ్యర్థతాం నయన్ ।

అవధ్యో భీమసేనన్తదన్తం చామోఘమేవ యత్ ॥ ౨౮.౧౫౦॥

విష్ణునైవోభయం యస్మాత్కృప్తం భీమోఽన్తమేవ తత్ ।

గాయత్రీ తత్ర మన్త్రో యద్భ్రహ్మ తద్ధ్యానదేవతా ।

ధ్యేయో నారాయణో దేవో జగత్ప్రసవితా స్వయమ్ ॥ ౨౮.౧౫౧॥

ఊచే చ పార్థయోః కృష్ణో యత్యృతం ద్రోణినా పురా ।

స్వాయుధానాం యాచనం చాప్యశక్తేన తదుద్భృతో ॥ ౨౮.౧౫౨॥

పృష్టేనోక్తం త్వయా హీనాం కృత్వా దుర్యోధనాయ గామ్ ।

దాతుం త్వదాయుధం మేఽద్యేత్యేవముక్తే త్మనోదితమ్ ।

మైవం కార్షీః పునరితి ధ్యాయతాఽభేన్తః స్వము ॥ ౨౮.౧౫౩॥

తదన్తం ప్రజ్వలద్దృష్ట్వాఽపాణవత్సవిధిత్సయా ।

ధరాయాం ద్రోణినా ముక్తం కృష్ణేన ప్రేరితోఽర్జునః ॥ ౨౮.౧౫౪॥

స్వస్యస్తు ద్రోణపుత్రాయ భూతేభ్యో మహ్యమేవ చ ।

ఇతి బ్రువం న్దేవాస్త్రమస్త్రశాస్త్రైః వ్యసర్జయత్ || ౨౮.౧౫౫||

అనస్త్రజ్ఞేషు ముక్తం తద్ధన్యాదస్త్రముచం యతః |

గురుభక్త్యా తతో ద్రోణేః స్వస్త్వస్త్విత్వాహ వాసవిః || ౨౮.౧౫౬||

తదాఽస్త్రయోస్తు సం యోగే భూతానాం సం హృతిర్భవేత్ |

భూతానాం స్వస్తిరప్యత్ర కాఙ్క్షితా కరుణాత్మనా || ౨౮.౧౫౭||

చ్ఛిష్ణ్ | శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

తథాఽప్యస్త్రద్వయం యుక్తం భూతానాం నాశకృద్ధృగవమ్ |

తస్మాన్నివారయన్ యోగం తయోర్మధ్యేఽభవత్క్షణాత్ |

నిసీమశక్తిః పరమః కృష్ణః సత్యవతీసుతః || ౨౮.౧౫౮||

సం స్థాప్యాస్త్రద్వయం దూరే తావాహ పురుషోత్తమః |

సస్తి హ్యస్త్రవిదః పూర్వం ప్రాయశ్చైతన్న తైః కృతమ్ |

లోకోపద్రవకృత్కర్మ సన్తః కుర్యుః కథం క్వచిత్ || ౨౮.౧౫౯||

ఇత్యుక్తే ఫల్గునః ప్రాహ మయా ముక్తం మహాపది |

శాస్త్ర్యర్థమేవ చ విభో క్షన్తవ్యం భవతా తతః || ౨౮.౧౬౦||

ద్రోణిరప్యేవమేవాఽహ తౌ వేదపతిరబ్రవీత్ |

నివర్త్యతామస్త్రమితి శక్రసూనుస్తథాఽకరోత్ |

నివర్తనాప్రభుం ద్రోణిం వాసుదేవోఽభ్యభాషత || ౨౮.౧౬౧||

క్షత్రతేజా బ్రహ్మచారీ కౌమారాదపి పాణ్డవః |

నివర్తనే తతః శక్రో నాయం ద్రోణాత్మజోఽపి సన్ |

అబ్రహ్మచర్యదిత్యుక్తే వ్యాసో ద్రోణిమభాషత || ౨౮.౧౬౨||

నివర్తనాసమర్థస్త్యం దేహి నైసర్గికం మణిమ్ |

జితః ప్రాగేవ భీమేన భీమాయైవ మహాప్రభమ్ |

అపి కేవలయా వాచా పార్థేభ్యోఽస్త్రం నివర్తయ || ౨౮.౧౬౩||

ఇత్యుక్తో మూర్ధజం రత్నం జరామరణనాశనమ్ |

క్షుత్ప్రట్ఙ్గమాపహం దివ్యగన్ధం ధ్వాన్తహరం శుభమ్ || ౨౮.౧౬౪||

ఉత్కృత్య భీమాయ దదౌ ముక్తాః పఞ్చైవ పాణ్డవాః |

ఆస్త్రాదితి తతో వేదభర్తా వాసవిమబ్రవీత్ || ౨౮.౧౬౫||

తాత ముక్తం ద్రోణినాఽపి త్వమేవాస్త్రం నివర్తయ |

ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాఽశు సజ్జహారాజ్ఞనోఽపి తత్ ॥ ౨౮.౧౬౬ ॥

యాదవేశోఽథ గౌతమ్యాః సుతమాహైకసన్తతేః ।

వాచా నివర్తయాస్తం తే ఇత్యుక్తో ద్రోణిరబ్రవీత్ ॥ ౨౮.౧౬౭ ॥

పక్షపాతాదిచ్ఛసి త్వం భాగినేయస్య సన్తతిమ్ ।

తత్రైవ పాతయామ్యస్తముత్తరాగర్భకృన్తనే ॥ ౨౮.౧౬౮ ॥

వాసుదేవః పునః ప్రాహ యది హన్తవ్య ఏవ తే ।

గర్భన్తథాఽపి నైవాస్తం పాతయాస్మిన్ కథంశ్చన ॥ ౨౮.౧౬౯ ॥

న్ఱైభిమన్యోర్మృతస్యైవ దేహీ పాతయ మానద ।

ఏవం త్వదస్త్రనిహతం గర్భముజ్జీవయామ్యహమ్ ॥ ౨౮.౧౭౦ ॥

పాతయే గర్భ ఏవాహమిత్యూచే గౌతమీసుతః ।

అథాఽహ వాసుదేవస్తమీషత్కృద్ధ ఇవ ప్రభుః ॥ ౨౮.౧౭౧ ॥

దుర్మతే పశ్య మే వీర్యం యత్రే శక్యం కురుష్వ తత్ ।

ఉజ్జీవయామ్యహం గర్భం యతతః శక్తితోఽపి తే ॥ ౨౮.౧౭౨ ॥

సన్తతిర్వర్షసాహస్రం పాణ్డవానాం భవేద్భువి ।

మత్పాలితాం న కశ్చిత్తాం తావద్ధన్తుం క్షమః క్వచిత్ ॥ ౨౮.౧౭౩ ॥

జానామి తే మతిం దుష్టాం జిఘాం సోః పార్థసన్తతిమ్ ।

చిక్రీర్షోర్ధారౌర్ష్రస్య తన్తుం భూయః సుదుష్కరమ్ ॥ ౨౮.౧౭౪ ॥

మదాజ్ఞయా సా విఫలా భవిశ్రీ వాఞ్ఞా ముముక్షౌ విముఖస్య విష్టోః ।

యథైవ తేనైవ నరాధిరూఢో గమ్యస్తవ స్యాన్నచ భూమిభాగః ॥ ౨౮.౧౭౫ ॥

దుర్గన్ధయుక్తో వ్రణసంఘ్నోత్తాఙ్గః సదా చరః స్యా విపినేషు మన్ద ।

యావద్భువి స్యాదిహ పార్థతన్తుర్వ్యాసోఽపి తం ప్రాహ తథీతి దేవః ॥ ౨౮.౧౭౬ ॥

రూపద్వయేనాపి హరేస్తథోక్తో జగదా కౌత్ । ఈతనయం స కృష్ణమ్ ।

త్వయా సహ స్యాన్మమ సగ్గమో విభో యథేష్టతః స్యాన్నచ మేఽత్ర విఘ్నః ॥

౨౮.౧౭౭ ॥

ఇత్యుక్త ఓమితి ప్రాహ భగవాన్ బాదరాయణః ।

తం ప్రణమ్య యయౌ సోఽపి స్వప్నదృష్టమనుస్మరన్ ॥ ౨౮.౧౭౮ ॥

స్వప్నే హి ద్రౌపదీయానాం వధో దృష్టో త్మనా నిశి ।

అర్జునేన ప్రతిజ్ఞానం ద్రౌపద్యై స్వవధం ప్రతి ॥ ౨౮.౧౭౯ ॥

నిబధ్యానయనం వైవ తేనైవ శిబిరం ప్రతి ।
 ముఖ్యేతి ద్రౌపదీవాక్యం నేతి భీమవచస్తథా ।
 కృష్ణవాక్యాన్మణిం హృత్వా దేశాన్నిర్యాతనం తథా ॥ ౨౮.౧౮౦॥
 ఇత్యాది స్వప్నదృష్టం యత్ప్రాయః సత్యమభూదితి ।
 చిన్తయన్ ప్రయయౌ దావం ద్రోణిః శస్త్రభృతాం వరః ॥ ౨౮.౧౮౧॥
 స కృష్ణోక్తమపి ప్రాప్య బాదరాయణశిష్యతామ్ ।
 ప్రాప్యోత్తరద్వాపరే చ వేదాన్ సం విభజిష్యతి ॥ ౨౮.౧౮౨॥
 తతః సప్తర్షిర్భూత్వా పారాశర్యప్రసాదతః ।
 ఏకీభావం స్వరూపేణ యాస్యత్యమ్యతనిష్ఠయా ॥ ౨౮.౧౮౩॥
 పాణ్డవరాజ్యలాభో నామ ఆష్టావింశోఽధ్యాయః ॥
 కృపోఽథ పాణ్డవాన్ ప్రాప్య గౌరవాత్పూజితశ్చ తైః ।
 అభూదాచార్య ఏవాసౌ రాజ్ఞాం తత్తన్తుభావినామ్ ॥ ౨౮.౧౮౪॥
 బాదరాయణశిష్యత్వం పునః ప్రాప్య భజన్నముమ్ ।
 సాకం స్వభాగినేయేన భావ్యేకో మునిసప్తకే ।
 కృతవర్మా ద్వారవతీం యయౌ కృష్ణానుమోదితః ॥ ౨౮.౧౮౫॥
 కృష్ణాయై తం మణిం దత్వా భీమస్తాం పర్యసాన్త్యయత్ ।
 వికోపా భీమవాక్యేన రాజ్ఞే సా చ మణిం దదౌ ॥ ౨౮.౧౮౬॥
 రాజార్హేహి మణౌ దత్తే మహ్యాం భీమేన లౌకికాః ।
 స్త్రీపక్షపాతం రాజా చశక్యేయుర్మారుతేరితి ॥ ౨౮.౧౮౭॥
 మణిం రాజ్ఞే దదౌ కృష్ణా భర్తృప్రియహితే రతా ।
 సోఽప్యబధ్య మణిం మూర్ధ్ని రేజే రాజా గవామివ ॥ ౨౮.౧౮౮॥
 వేదేశ్వరేణాపి యదూత్తమేన కృష్ణేన యుక్తాన్తత ఆశు పార్థాః ।
 యయుః సభార్యా నిజరాజధానీం హత్త్వైవ సన్తోఽన్తరరీన్ స్వరాజ్యమ్ ॥ ౨౮.౧౮౯॥
 యుధిష్ఠిరస్యాను విచిత్రపీర్యసుతస్య పాదావభివృద్ధమానమ్ ।
 ఆకృప్య భీమం పరమేశ్వరోఽయో మయాకృతిం ధాతువరతో నృపస్య ॥ ౨౮.౧౯౦॥
 భీమాకృతిం తాం స సుయోధనేన కారాపితామభ్యసనే గదాయాః ।
 ఆశ్రిప్య చూరీకృతవానస్సృగ్వమన్ హా తాత భీమేతి వదన్ పపాత ॥ ౨౮.౧౯౧॥

తమాహ కృష్ణో న హతోఽద్య భీమో నచ త్వయాఽస్యైరపి శక్యతేఽసౌ ।
హస్తుం స్వబుద్ధిః ప్రథితా త్వయాఽద్య పాపా హి తే బుద్ధిరద్యాపి రాజన్ ॥
౨౮.౧౯౨॥

స్వబుద్ధిదోషాదతిపాపశీలపుత్రాఖ్యపాపాని వివర్ణయిత్వా ।
నీతో వశం తైః ఫలమద్య భుజ్జన్న్ క్రోధీతుం చార్హస్వి భీమసేనే ॥ ౨౮.౧౯౩॥

ఇత్యుక్తే శాస్త్రబుద్ధ్యైవ రాజ్ఞాఽహూతో వృకోదరః ।
అభ్యవన్దత తత్పాదావనుజాద్యాశ్చ తస్య యే ॥ ౨౮.౧౯౪॥

వజ్రాచ్చ దృఢదేహత్వాదవికారే వృకోదరే ।
న దోషో వివృతోఽస్య స్యాదితి కృష్ణేన వశ్చౌతః ।
సర్వానాశ్లిష్య చ ప్రేక్షూ యుయోజ నృప ఆశిషః ॥ ౨౮.౧౯౫॥

కులనాశకరః పాపః శాపయోగ్యస్తవ హ్యహమ్ ।
ఇత్యుక్త్యైవ ప్రణమతో గాన్ధారీ సుపదాఙ్గులీః ॥ ౨౮.౧౯౬॥

ష్ఠీదదర్శ ధర్మరాజస్య పట్టావైవ ప్రకోపితా ।
తస్యాః క్రోధాగ్నినిర్దగ్ధసఖః స కునఖోఽభవత్ ॥ ౨౮.౧౯౭॥

వన్దమానం పునరీభమమాహ సా క్రోధవిహ్వలా ।
అధర్మతః కథం భీమ సుతం మే త్వం నిజఘ్నివాన్ ॥ ౨౮.౧౯౮॥

ఇత్యుక్తోఽస్యాః శమయితుం క్రోధమగ్రే వృకోదరః ।
ప్రాహ న ప్రాణసన్దేహ పాపం స్యాత్పాపినో వధే ॥ ౨౮.౧౯౯॥

ఇత్యుక్త్వా తాం పునః ప్రాహ ప్రతిజ్ఞాహానిమన్తరా ।
న మేఽస్తి ప్రాణసన్దేహ ఇతి జానన్ వృకోదరః ॥ ౨౮.౨౦౦॥

యథాప్రతిజ్ఞం ఖ్రాతృవ్యాన్ రణే మమ నిజఘ్నుషః ।
క్వాధర్మః క్షత్రజాతేస్తు తద్ధానౌ జీవితం నహి ॥ ౨౮.౨౦౧॥

“పాపా నశుద్ధధర్మేణ హస్తవ్యా” ఇతి చ శ్రుతిః ।
“అన్యవత్పాపహాననం పాపయేత్యాహ” ఇతి శ్రుతిః ।
అతోఽసురాస్మైకృతికాన్నికృత్యా ఘ్నున్తి దేవతాః ॥ ౨౮.౨౦౨॥

“నికృత్యా నికృతిం హన్యాన్నికృత్యా వైవ ధార్మికమ్” ।
ఇతి శ్రుతిర్ని పరమా పఠ్యతే పైజ్ఞిభిః సదా ॥ ౨౮.౨౦౩॥

ఇత్యుక్తా తం పునః ప్రాహ కథం తే నరశోణితమ్ ।

పీతం నరేణైవ సతా నపీతమితి సోఽబ్రవీత్ || ౨౮.౨౦౪||

దన్తాన్తరం న మే ప్రాప శోణితం తత్సుతస్య తే |
ప్రతిజ్ఞాపాలనాయాపి ప్రతికర్తుం చ తత్కృతమ్ || ౨౮.౨౦౫||

భీషణాయ చ శత్రూణాం పీతవచ్చ ప్రదర్శితమ్ |
వేదదృష్టశ్చ ధర్మోఽయమతిపాపజనం ప్రతి || ౨౮.౨౦౬||

ఇత్యుక్తోవాచ నైవాన్ద్యయస్యాస్య వృకోదర |
ఘ్నతా పుత్రశతం యష్టిమాత్రం చోర్వరితం త్వయా || ౨౮.౨౦౭||

తామాహ భీమః పాపిష్ఠా వధయోగ్యాపరాధినః |
సర్వే హతా ఇతి పునః సాఽహ యేనాకృతస్తవ |
అపరాధః స ఏకోఽపి కిం నాస్తీత్యవదత్స తామ్ || ౨౮.౨౦౮||

సర్వైః సమేతైః కృష్ణస్య బన్ధనాయ వినిశ్చితమ్ |
అన్యాని చ సుపాపాని కృతాన్యత్ర పురాఽపిచ || ౨౮.౨౦౯||

వాసుదేవం సభాసం స్థం బ్రువాణం ధర్మసం హితమ్ |
శ్రీజి| (సమస్తధర్మసంజ్ఞాహః)
పునః పునరవజ్ఞాయ యాన్తం దుర్యోధనం బహిః |
సర్వేఽన్వగచ్ఛన్నిత్యాదీన్యభిప్రేత్య వృకోదరః || ౨౮.౨౧౦||

నైకోఽప్యనపరాధీ మే స్వయం తాననుశిక్షితుమ్ |
అసమర్థా మయి క్రోధం కిం కరోషి నిరర్థకమ్ || ౨౮.౨౧౧||

ఇత్యుక్తా సాఽభవత్పాష్టిం క్రమాత్సర్వైశ్చ పాణ్డవైః |
వర్షితా వ్యాసవాక్యాచ్చ కిఞ్చిచ్చాన్తాఽథ సాఽభవత్ || ౨౮.౨౧౨||

తస్యా యాశ్చ స్నుషాః సర్వాస్తాభిః సహ పురస్కృతామ్ |
కృత్వా తం ధృతరాష్ట్రం చ విదురాదీంశ్చ సర్వశః || ౨౮.౨౧౩||

పాణ్డవాః ప్రధనస్థానం సభార్యాః పృథయా సహ |
కృష్ణాభ్యాం చ యయుస్తత్ర గాన్ధార్యాస్తపసో బలమ్ || ౨౮.౨౧౪||

జానన్ పాణ్డవరక్షార్థం చిక్రీర్షుస్తత్రపోవ్యయమ్ |
వేదేశ్వరో దదౌ దివ్యం చక్షుః సత్యవతీసుతః || ౨౮.౨౧౫||

తేన దృష్ట్వా ప్రేతదేహీన్ సర్వాం స్తత్ర సమాకులా |
శశాప యాదవేశానం త్వయాఽస్మత్కులనాశనమ్ |

యత్యతం తత్తవ కులం గచ్ఛత్వనోన్యతః క్షయమ్ ॥ ౨౮.౨౧౬ ॥

ఇత్యుక్తో భగవాన్ కృష్ణః స్వచిక్రీతమేవ తత్ ।

అన్వేషమిత్యాహ విభురీశ్వరోఽప్యన్యథా కృతౌ ॥ ౨౮.౨౧౭ ॥

తేన తస్యాస్తపో నష్టం హీనా సాఽతో హి భర్తుతః ।

నాశయేద్ధి సదా విష్ణుః స్వయోగ్యాదధికాన్ గుణాన్ ॥ ౨౮.౨౧౮ ॥

తత ఆశ్లిష్య భర్తుణాం దేహాన్ ప్రరుదతీః స్త్రియః ।

సర్వా దుర్యోధనాదీనాం దర్శయామాస కేశవః ।

కృష్ణాయై సా చ తం దేవమస్తువత్పూర్ణసద్గుణమ్ ॥ ౨౮.౨౧౯ ॥

తతో దేహాన్ ప్రసిద్ధానాం పార్థాః సమదహాన్ సతామ్ ।

అన్యేషాం ధృతరాష్ట్రాదీన్ పురస్కృత్యైవ కాంశ్చన ।

సూతైః పఞ్చాభిరేవ స్వైః సరస్వత్యాం ప్రచిక్షిపుః ॥ ౨౮.౨౨౦ ॥

స్నేహాన్పుపో యమా చ స్వాన్నాఽజౌ తస్మిన్ హ్యయోజయన్ ।

శవాః ప్రాయో బహుత్వేన తత్రతత్రైవ సం స్థితాః ॥ ౨౮.౨౨౧ ॥

తతో దదత్సు పాసీయం గఙ్గాయాం స్వజనస్య తు ।

పృథా కర్ణాయ దత్తేతి పార్థానాహోగ్రజం చ తమ్ ॥ ౨౮.౨౨౨ ॥

అథ ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః ।

ఓం । యదైవ కృష్ణౌ సకలాధిరాజ్యే యుధిష్ఠిరం యౌవరాజ్యే చ భీమమ్ ।

విప్లైర్యుతావభిషిచ్యాఽశిషశ్చ యుక్తా దత్వా హర్షయామాసతుస్తౌ ॥ ౨౯.౧ ॥

తదైవ చార్వాక ఇతి ప్రసిద్ధం రక్షస్త్రిదణ్డీ యతిరేవ భూత్వా ।

యుధిష్ఠిరం గర్హయామాస విప్రాస్త్యాం గర్హయస్త్రితి సుపాపశీలమ్ ॥ ౨౯.౨ ॥

శ్రుత్యైవ తద్దుఃఖితమాశు ధర్మజం దృష్ట్వా విప్రాః శేపురముం భృశార్తాః ।

అగర్హితం నిత్యమస్మాభిరేనం యతోఽవోచో గర్హితమద్య పాప ।

భస్మీభవాఽశ్వేవ తతస్త్వితీరితే క్షణాదభూత్వాపతమః స భస్మసాత్ ॥ ౨౯.3 ॥

భస్మీకృతేఽస్మిన్ యతివేషధారిణి యుధిష్ఠిరం దుఃఖితం వృష్ణిసిం హః ।

ప్రోవాచ నాయం యతిరుగ్రకర్మా సుయోధనస్వైవ సఖా సుపాపః ॥ ౨౯.౪ ॥

రక్షోఽధమోఽయం నిహతోఽద్య విప్రైస్తస్మా శుచః కృతకార్యోఽసి రాజన్ ।

ఇతీరితః శాన్తమనాః స విప్రాన్ సన్తర్పయామాస ధన్వైశ్చ భక్త్యా ॥ ౨౯.౫ ॥

అసాన్వయచ్చ బాన్ధవాన్ స పౌరసం శ్రితాదికాన్ |
 దదౌ యథేష్ఠతో ధనం రరక్ష చాను పుత్రవత్ || ౨౯.౬||
 స భీష్మద్రోణకర్ణానాం వధాద్ధుర్యోధనస్య చ |
 పాపాశక్కి తప్యమానో రాజ్యత్యాగే మనో దధే || ౨౯.౭||
 సోఽనుజైః కృష్ణయా విప్రైరప్యక్తో ధర్మశాసనమ్ |
 తతో హాహేతి విలపన్ రాజా పరమదుఃఖితః |
 శశాప సర్వనారీణాం గుహ్యం హృది న తిష్ఠతు || ౨౯.౮||
 హా మాతస్తవ ధృత్వైవ వయం సర్వే భృశం హతాః |
 జ్యేష్ఠం పితృసమం హత్వా ప్రతిపత్స్యమ కాం గతిమ్ || ౨౯.౯||
 ఏవం వదంతం కౌన్తేయం వాసుదేవః సనారదః |
 శమయామాస సద్వాక్యైర్గుణాన్ కర్ణస్య చాబ్రవీత్ || ౨౯.౧౦||
 తతస్తే ప్రేతకార్యాణి చక్రః సర్వేఽపి సర్వశః |
 సర్వేషామాధిరాజ్యే చ స్థితోఽభూత్పాణ్ణవారజః || ౨౯.౧౧||
 వ్యోమః సమాప్యర్థయిత్వైవ న వేష్ఠిత్యాహ ఫల్గునమ్ || ౨౯.౧౨||
 తస్మిన్ క్రుద్ధే నృపం ప్రాహుర్విప్రాస్త్యత్తోఽపి తత్త్వవీత్ |
 శక్రోఽర్జున ఇతి శ్రుత్వాఽప్యేతద్ధర్మే ససం శయమ్ || ౨౯.౧౩||
 మత్స్నేహోదేవ సర్వేఽపి ధర్మోఽయమితి వాదినః |
 ఇత్యేవం శక్రమానం తమూచతుర్విప్రయాదవౌ |
 కృష్ణో ధర్మోఽయమిత్యేవ శాస్త్రయుక్త్యా పునః పునః || ౨౯.౧౪||
 నాతినిశ్చితబుద్ధిం తం తదాఽపి పురుషోత్తమౌ |
 హతపక్షగతత్యేన తచ్ఛక్రాయా అగోచరః |
 యతో భీష్మస్తతో యాహి తమిత్యాచతురవ్యయౌ || ౨౯.౧౫||
 స తాభ్యాం భ్రాతృభిశ్చైవ మునిభిశ్చ సమన్వితః |
 భీష్మం యయా లజ్జితేఽస్మిన్తస్యం భీష్మాయాఽహ కేశవః || ౨౯.౧౬||
 పృచ్ఛేత్సుక్తః స భీష్మేణ పప్రచ్ఛాఖిలమజ్ఞాసా |
 తత్రోవాచాఖిలాన్ ధర్మాన్ కృష్ణో భీష్మశరీరగః || ౨౯.౧౭||
 భీష్మో హ్యహ హరిం పార్థా బోధనీయాస్త్యయైవ హి |
 కా శక్తిర్మమ దేవేశ పార్థాన్ బోధయితుం ప్రభో || ౨౯.౧౮||

ఇత్యుక్తో భగవానాహ త్వత్కీర్త్యై త్వయి సం స్థితః ।
 ప్రవక్ష్యామ్యఖిలాన్ ధర్మాన్ సూక్ష్మం తత్త్వమపీతి హ ॥ ౨౯.౧౫॥
 రాజ్ఞః ప్రథమతో ధర్మో భగవద్ధర్మపాలనమ్ ।
 తదర్థం కణ్ణకోద్ధారో ధర్మా భాగవతా ఆపి ।
 మనోవాక్కర్మభిర్విష్టోరచ్ఛిద్రత్వేన చార్చనమ్ ॥ ౨౯.౧౬॥
 పూర్ణాశేషగుణో విష్ణుః స్వతంత్రశ్చైక ఏవ తు ।
 తద్వశం సర్వమన్యచ్చ సర్వదేతి వినిశ్చయః ॥ ౨౯.౧౭॥
 దేవతాక్రమవిజ్ఞానమపూజాఽన్యస్య వై హరేః ।
 పూజా భాగవతత్వేన దేవాదీనాం చ సర్వశః ॥ ౨౯.౧౮॥
 చ్ఛ్వి|వృథా కర్మాకృతిః క్వాపి నిరాశీస్త్యం సదైవ చ ।
 విష్టోర్భాగవతానాం చ ప్రతిపస్యాకృతిః సదా ।
 పరస్పరవిరోధే తు విశిష్టస్యానుకూలతా ॥ ౨౯.౧౯॥
 ప్రియం విష్టోస్తదీయానామపి సర్వం సమాచరేత్ ।
 ధర్మమప్యప్రియం తేషాం నైవ కిఞ్చిత్సమాచరేత్ ॥ ౨౯.౨౦॥
 సామ్యే విరోధే చ బహూననువర్తేత వైష్ణవాన్ ।
 ఏతే సాధారణా ధర్మా జ్ఞేయా భాగవతా ఇతి ॥ ౨౯.౨౧॥
 తత్త్వవిజ్ఞాపనం ధర్మో విప్రస్య తు విశేషతః ।
 శారీరదణ్ణసన్యాగః పుత్రభార్యాదికాన్సృతే ।
 తత్రాపి నాఙ్గహానిః స్యాద్వేదనా వా చిరం నతు ॥ ౨౯.౨౨॥
 నచార్థదణ్ణః కర్తవ్యో విప్రవైశ్యాదిభిః క్వచిత్ ।
 శారీరదణ్ణవిషయే వైశ్యాదీనాం చ విప్రవత్ ॥ ౨౯.౨౩॥
 యథాలభేన వర్తేత భిక్షయా వా ద్విజోత్తమః ।
 శిష్యయాజ్యోపలబ్ధైర్వా క్షత్రధర్మేణ వాఽపది ॥ ౨౯.౨౪॥
 మహాపది విశాం ధర్మైః క్షత్రియః సురవిప్రయోః ।
 అన్యత్ర సర్వవిత్తేన వర్తేత్తైతాంశ్చ పాలయన్ ॥ ౨౯.౨౫॥
 విరోధినః క్షత్రియాచ్చ ప్రసహ్యైవ హరేద్ధనమ్ ।
 సామాదిక్రమతో ధర్మాన్ వర్తయేద్దణ్ణతోఽస్తతః ।

అపలాయీ సదా యుద్ధే సతాం కార్యమృతే భవేత్ || ౨౯.౨౬ ||

కృషివాణిజ్య గోరక్షా కుసీదం వైశ్యజీవనమ్ |

పరిచర్యైవ శూద్రస్య వృత్తిరన్యే స్వపూర్వవత్ |

వర్ణేయుర్పూర్వాణాద్యాశ్చ క్రమాత్పూజ్యా హరిప్రియాః || ౨౯.౨౭ ||

హరిభక్తావనుచ్చస్తు వర్ణోచ్ఛో నాతిపూజ్యతే |

వినా ప్రణామం పూజ్యస్తు వర్ణహినో హరిప్రియః |

ఆదరస్తత్ర కర్తవ్యో యత్ర భక్తిర్హరేర్వరా || ౨౯.౨౮ ||

వ్షీః జ్ఞాపనం క్షత్రియాణాం చ ధర్మో విప్రాభ్యనుజ్ఞయా |

తదభావే తు వైశ్యానాం శూద్రస్య పరమాపది || ౨౯.౨౯ ||

“వర్ణేష్యజ్ఞేష్యవర్ణస్తు న జ్ఞాసీ స్యాత్కథశ్చన” |

ఇతి శ్రుతేరవర్ణస్య జ్ఞాపనప్రాప్తిరేవ న || ౨౯.౩౦ ||

జ్ఞేయం సర్వత్రివర్ణస్థిభిర్వేదాన్ వినాఽఖిలమ్ |

స్వీయపున్నియతిః స్త్రీణాం స్వదారనియతిర్నృణామ్ || ౨౯.౩౧ ||

ధర్మో గుణోత్తమానాం తు స్మృత్యైవాన్ధం తమో వ్రజేత్ |

గుణసర్వస్వహానిః స్యాదుత్తరోత్తరతోఽత్ర చ || ౨౯.౩౨ ||

అధోఽధోఽధికదోషః స్యాత్ప్రీణామన్యత్ర మధ్యతః |

వేదా అప్యత్రమస్త్రీభిః కృష్ణాద్యాభిరివాఖిలాః || ౨౯.౩౩ ||

దేవ్యో మునిస్త్రియశ్చైవ నరాదికులజా అపి |

ఉత్తమా ఇతి విజ్ఞేయాస్తచూద్భ్రైరప్యవైదికమ్ |

జ్ఞేయమన్యైర్వర్తేర్నామ నిజకర్తవ్యమేవ చ || ౨౯.౩౪ ||

సర్వథాఽన్ధం తమో యాతి వరం సదృశమేవ వా |

యో విష్టోర్మనృతే కింశ్చిద్గుణైః కైశ్చిదపి క్వచిత్ || ౨౯.౩౫ ||

బ్రహ్మేశానాదికమపి భేదం యో వా న మన్యతే |

భేదద్వక్తద్గుణాదౌ చ ప్రాదుర్భావగతేఽపి యః || ౨౯.౩౬ ||

ప్రాకృతం దేహమథవా దుఃఖాజ్ఞానశ్రమాదికమ్ |

మన్యతే తారతమ్యం వా తద్భక్తేష్యన్యథైవ యః || ౨౯.౩౭ ||

మనోవాక్తనుభిర్యో వా తస్మిన్సద్భక్త ఏవ వా |

విరోధకృద్విష్ట్యధీనాదన్యత్కింశ్చిదపి స్మరన్ || ౨౯.౩౮ ||

అన్యాధీనత్వవిచ్ఛాస్య సర్వపూర్త్యవిదేవ చ ।
 భక్తిహీనశ్చ తే సర్వే తమాఽన్ధం యాన్త్యసం శయమ్ ॥ ౨౯.౩౯॥
 తత్త్వే సం శయయుక్తా యే సర్వే తే నిరయోపగాః ।
 చ్ఛీఘ్రా దోషేభ్యస్తే గుణాధిక్యే నైవ యాన్త్యధమాం గతిమ్ ।
 గుణదోషసామ్యే మానుష్యం సర్వదైవ పునః పునః ॥ ౨౯.౪౦॥
 యావద్దోషక్షయశ్చోర్ధ్వా గతిః క్రమశ ఏవ తు ।
 సర్వదోషక్షయే ముక్తిరాత్మయోగ్యానుసారతః ॥ ౨౯.౪౧॥
 భక్తిజ్ఞానోన్నతావేవ స్వర్గశ్చ శుభకర్మణః ।
 విష్ణువైష్ణవవాక్యేన హానిః పాపస్య కర్మణః ॥ ౨౯.౪౨॥
 ఇత్యాది ధర్మసర్వస్వం భీషష్టేనైవ విష్ణునా ।
 పార్థానాం గదితం తచ్చ శ్రుత్వా ధర్మసుతోఽనుజాన్ ।
 పప్రచ్ఛ విదురం చైవ సారం ధర్మాదిషు త్రిషు ॥ ౨౯.౪౩॥
 ఆహ క్షత్వా ధర్మమేవ సారమర్థం చ మధ్యమమ్ ।
 నీచం కామం నిషులత్వాదర్థమేవార్జునోఽబ్రవీత్ ॥ ౨౯.౪౪॥
 సారం స ద్వివిధో జ్ఞేయో దైవో మానుష ఏవ చ ।
 దైవో విద్యా హిరణ్యాదిర్మానుషః పరికీర్తితః ॥ ౨౯.౪౫॥
 మధ్యమో ధర్మ ఏవత్ర సాధ్యం సాధనమేవ చ ।
 విద్యాహ్వయోఽర్థో ధర్మస్య విద్యయైవ చ ముచ్యతే ॥ ౨౯.౪౬॥
 మానుషోఽర్థోఽపి విద్యాయాః కారణం సుప్రయోజితః ।
 తుష్టోఽర్థేన గురుర్యస్మాత్కైవల్యం దాతుమప్యలమ్ ॥ ౨౯.౪౭॥
 ధర్మార్థతాం వినాఽప్యర్థేస్తుష్యేయుర్గురుదేవతాః ।
 యద్యనుద్దేశితో ధర్మోఽప్యర్థమేవానుసం వ్రజేత్ ॥ ౨౯.౪౮॥
 గురుతాఽర్థగతైవ స్యాత్కామోఽవస్తాద్ధి నిషులః ।
 యమావత్ర విదాం శ్రేష్ఠావర్జునోక్తమనూచతుః ॥ ౨౯.౪౯॥
 అథాహ భీమః ప్రవరః సుతత్త్వదృశాం సమస్తానభిభాష్య హర్షాత్ ।
 స్మయన్న కామాదతిరిక్తమస్తి కిఞ్చిచ్ఛుభం క్కావరతాం స యాయాత్ ॥ ౨౯.౫౦॥

కామ్యం హి కామాభిధమాపలరార్యాః కామ్యాః పుమర్థాః సహ సాధనైర్యత్ |
 చ్ఛిక్షేకామ్యతాం యాత్యపుమర్థ ఏవ పుమర్థితత్వాద్ధి పుమర్థ ఉక్తః || ౨౯.౫౧||
 విజ్ఞానభక్త్యాదికమప్యతీవ సత్సాధనం కామబహిష్కృతం చేత్ |
 న సాధనం స్యాత్పురమోఽపి మోక్షో న సాధ్యతాం యాతి వినా హికామాత్ ||
 ౨౯.౫౨||

పరాత్పరోఽప్యాదిపుమాన్ హరిశ్చ స్వస్యేతరేషామపి కామ్య ఏవ |
 అకామితోఽవగ్గతిమేవ దద్యాత్కామః పుమర్థోఽఖిల ఏవ తేన || ౨౯.౫౩||

ఇచ్చైవ కామోఽస్తు తథాఽపి నైతామృతే హి చిత్త్వం ఘటకుడ్యవత్స్యాత్ |
 సారస్తతః వైవ చిదాత్మకాఽపి సా చేతనా గూఢతనుః సదైవ || ౨౯.౫౪||

న ప్రశ్నయోగ్యః పృథగేవ కామస్తేనైష రాజన్ యది తారతమ్యమ్ |
 ఇచ్ఛస్యయం తే త్రివిధో హి వేద్యో ధర్మార్థయుక్తః పరమో మతోఽత్ర |
 ఏకావిరోధీ యది మధ్యమోఽసౌ ద్వయోర్విరోధీ తు స ఏవ నీచః || ౨౯.౫౫||

తస్మాత్స్వబుద్ధిప్రమదాభిరేవ కామం రమేథా అనురూపకామః |
 రాజన్న కామాదపరం శుభం హి పరో హి కామో హరిరేవ యేన || ౨౯.౫౬||

ప్రాజ్ఞః సుహృచ్చన్దనసారలిప్తో విచిత్రమాల్యాభరణైరుపేతః |
 ఇదం వచో వ్యాససమాసయుక్తం సమ్ప్రోచ్య భీమో వరరామ వీరః || ౨౯.౫౭||

ప్రశస్య భీమమన్యాంశ్చ రాజా మోక్షమథాస్తువత్ |
 స్వయుక్తేరప్రతిపత్వాన్నిరాచక్రే న మారుతిః || ౨౯.౫౮||

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
 (సమస్తధర్మసంగ్రహో నమ)ఏకోనత్రిశోఽధ్యాయః ||

అథ త్రింశోఽధ్యాయః |

(యాగసమాప్తిః)

ఓం | అథ కృష్ణమనుస్మృత్య భీష్మే స్వాం వసుతాం గతే |
 కృత్వా కార్యాణి సర్వాణి గంగామాశ్వాస్య దుఃఖితామ్ || ౩౦.౧||

ఆశ్వాసితశ్చ కృష్ణాభ్యాం ధర్మజో దుఃఖితః పునః |
 పరాశరసుతేనోక్తః కృష్ణేనానస్తరాధసా || ౩౦.౨||

అపాపే పాపశక్తిత్వాదశ్వమేధైర్యజామ్యుతమ్ |

కురు రాజ్యం చ ధర్మేణ పాలయాపాలకాః ప్రజాః ॥ 30.3॥

ఇత్యుక్తః స తథా చక్రే త్యక్తైవ భోగాంశ్చ కృత్స్నశః ।

గోవ్రతాదివ్రతైర్ముక్తః పాలయామాస మేదిసీమ్ ॥ 30.4॥

దదౌ దేయాని ముఖ్యాని యథాకామమఖణ్ణితమ్ ।

నైవార్థీ విముఖః కశ్చిదభూద్యోగ్యః కదాచన ॥ 30.5॥

ప్రష్టా చ దాతాఽఖిలరాజనమ్యో యష్టా చ ధర్మాత్మజ ఏవ తత్ర ।

బభూవ పాణ్డోర్మహమావసంశ్చ రాజాధిరాజో వనితానివృత్తః ॥ 30.6॥

భీమస్తు దౌర్యోధనమేవ సద్మ ప్రపేదివానూర్జితవీర్యలబ్ధమ్ ।

కృష్ణాసహాయః సురరాజయోగ్యానభుక్తు భోగాన్ యువరాజ ఏవ ॥ 30.7॥

కృష్ణా చ పార్థాంశ్చతురో విహాయ సువ్యక్తసారస్వతశుద్ధభావా ।

రరాజ రాజావరజేన నిత్యమనన్యయోగేన శిఖేవ వహ్నిః ॥ 30.8॥

స్త్రీత్యైవ విజ్ఞానయుజాఽన్యపార్థైః సం వాదతః పరిహృతా గతభావికాలే ।

ఆపి స్వకీయం పతిమేవ భీమమవాప్య సా పర్యచరన్ముదైవ ॥ 30.9॥

రరాజ రాజావరజస్తయా స ద్విరూపయా సోమకకాశిజాతయా ।

శ్రియా భువా చైవ యథాఽబ్జనాభో నిహత్య సర్వాన్ దితిజాన్మహాభౌ ॥ 30.10॥

సర్వోత్తుజ్ఞో నామతః ప్రాణవాయోరం శో నిశాయాం గురుపుత్రనూదితః ।

మాతాఽన్య దేవీతి చ రోహిణీయీ భీమప్రియాఽసీద్యా పురాఽస్యైవ రాకా ॥ 30.11॥

చ్చిఽన్యాశ్చాఽనుర్వాసుదేవ్యో దిశో యాఽఽపశ్చ పూర్వం విం శతిరగ్ర్యరూపాః ।

తాభిర్యతో దైవతైరప్యలభ్యానభుక్తు భోగాన్ విబుధానుగార్చితః ॥ 30.12॥

రరక్ష ధర్మానఖిలాన్ హరేః స నిధాయ విప్రాననుశాస్య యుక్తాన్ ।

సద్వైష్ణవాన్ విదుషః పశ్చుపశ్చు సవేతనాన్ గ్రామమను స్వకీయాన్ ॥ 30.13॥

దధార దణ్డం తదవర్తిషు స్వయం జగ్రాహ చాన్వేవ ముదాఽథ తద్గతాన్ ।

తద్ధృత్తమన్వైరపి విప్రవర్త్యైః సం శోధయన్ సర్వమసౌ యథా వ్యధాత్ ॥ 30.14॥

నావైష్ణవః కశ్చిదభూత్కుతశ్చిన్నైవాన్యనిష్ఠో నచ ధర్మహంతా ।

న విధ్యవర్తీ నచ దుఃఖితోఽభూన్నాపూర్ణవిత్తశ్చ తదీయరాష్ట్రే ॥ 30.15॥

వాసిష్ఠవృష్ణిప్రవరో ప్రపశ్యతాం తాభ్యాం చ భీమేన మునీశ్వరైశ్చ ।

సం శిక్షితానాం ప్రథమాద్యుగావ్చ గుణాధికః కలిరాసీప్యజానామ్ ॥ 30.16॥

శుభం మహత్స్వల్పఫలం కృతే హి విపర్యయేణాశుభమేష దోషః ।
 తద్దీనమప్యుచ్చశుభం కృతాద్యుగచ్ఛక్రే కలిం మారుతిరమ్యతాశ్రయాత్ ॥ 30.02 ॥
 ధనజ్ఞాయః ప్రోద్యతదణ్ణ ఆసీత్సదాఽన్యచక్రేషు నిజాగ్రజేరితః ।
 విభీషయిత్వా నృపతీన్ సరత్నాన్ పదోర్నృపస్యాగ్రభువో న్యపాతయత్ ॥ 30.03 ॥
 సదైవ కృష్ణస్య ముఖారవిన్దాద్వినిస్సృతం తత్త్వవినిర్ణయామృతమ్ ।
 పిబన్ సుతాద్యాధిమసౌ క్రమేణ త్యజంశ్చ రేమేఽవిరతాతిభోగః ॥ 30.04 ॥
 దుః శాసనస్యాఽవసథం సుభద్రాచిత్రాఙ్గదాసహితోఽధ్యావసంశ్చ ।
 సచన్ద్రికాకాన్ద్విరనూనబిమ్బా నభస్థితశ్చన్ద్ర ఇవాత్యరోచత ॥ 30.05 ॥
 సమస్తభృత్యాశ్రితవేతనానాం మాద్రేయ ఆసీత్ప్రథమః ప్రదాతా ।
 స దుర్ముఖస్యాఽవసథేఽవసచ్చ స మద్రరాజాత్మజయాఽగ్ర్యవర్తీ ॥ 30.06 ॥
 సన్ధానభేదానుగతప్రవృత్తిస్త్రిష్టంశ్చ దుర్మర్షశుభ్రసద్మని ।
 నృపఙ్గరక్షః ప్రగృహీతఖడ్గస్తస్యానుజో మాగధకన్యయాఽసీత్ ॥ 30.07 ॥
 నేనాపతిః కృప ఆసీద్యుయుతుః ససజ్జయో విదురశ్చాఽమ్భికేయమ్ ।
 స్త్రీ! పార్థేరితాః పర్యవరన్ స్వయం చ సర్వే యథా దైవతమాదరేణ ॥ 30.08 ॥
 ద్వీరూపకృష్ణప్రహితేషు పాణ్డుషు ఊతిం ప్రశాసత్సు న కశ్చనాఽతురః ।
 నచాక్రమాన్మృత్యురభూన్న నారోఽవిభర్తుకా నో విధురా నరాశ్చ ॥ 30.09 ॥
 శబ్దాదయశ్చాఽసురతీవ హృద్యా నికామవర్షీ చ సురేశ్వరోఽభూత్ ।
 ప్రజా అనాస్పృష్టసమస్తతాపా అనన్యభక్త్యాఽచ్యుతమర్చయన్తి ॥ 30.10 ॥
 పృథ్వీ చ గావః ససరస్వతీకా నికామదోహా అభవన్ సదైవ ।
 అబ్ధాభినద్యో గిరివృక్షజుగ్మూః సర్వేఽపి రత్నప్రసవా బభూవుః ॥ 30.11 ॥
 కృష్ణాశ్రయాత్సర్వమిదం వశే తే విధాయ సమ్యక్పరిపాలయన్తః ।
 దివీవ దేవా ముముదుః సదైవ మునీన్సగన్ధర్వనృపాదిభిర్వృతాః ॥ 30.12 ॥
 సముజ్జ్వలా పాణ్డవకీర్తినారీ పదం విధాయాసురపక్షమూర్ధసు ।
 వరాభయే చైవ సతాం కరాభ్యాం కృష్ణప్రసూతా జగదణ్ణమావృణోత్ ॥ 30.13 ॥
 పాతాల్! అపాదాం పృథివీనితమ్బామాకాశమధ్యాం కరసన్తతాశామ్ ।
 గ్రహారక్షతారాభరణద్యువక్షసం విరి ఞ్చలోకస్థలసన్ముఖామ్బుజమ్ ॥ 30.14 ॥
 వికుణ్ఠనాథాభయహస్తమాదరాన్మూర్ధ్నా వహన్తీం వరభారతాఖ్యామ్ ।

నిశమ్య తామీక్ష్య సమస్తలోకాః పవిత్రితా వేదిభవామివాన్యమ్ ॥ 30.30 ॥
 ప్రపాలయత్స్వేవ ధరాం సకృష్టేష్వదైవ పార్థేషు కలిర్పలిశ్చ ।
 సుపాపదైత్యో క్వచ రాష్ట్రవిప్లవం సఞ్చక్రతుస్తచ్చుతమాశు పార్థైః ॥ 30.31 ॥
 నృపేణ కృష్టేన చ సాధు చోదితో భీమస్తదా తౌ సగణౌ విజిత్య ।
 బలిం ప్రవిద్రావ్య కలిం నిబద్ధ్య సమానయత్కృష్ణనృపేన్ద్రయోః పురః ॥ 30.32 ॥
 పప్రచ్ఛ తం కృష్ణపురో యుధిష్ఠిర ఉదారధీః ।
 కలే కిమితి మే రాష్ట్రం విప్లావయసి దుర్మతే ॥ 30.33 ॥
 ఇత్యుక్త ఆహ కాలోఽయం దుర్యోధననిపాతనమ్ ।
 ఆరభ్య మమ తత్ర త్వం బలాదాక్రమ్య తిష్ఠసి ।
 తతో మయా కృతో రాష్ట్రవిప్లవస్తే నరాధిప ॥ 30.34 ॥
 చీఞ్చితమాహ రాజా రాజ్ఞాం హి బలాద్రాజ్యం ప్రవర్తతే ।
 ఆపి కాలభవం రాష్ట్రం త్వదీయం మాదృశ్చైర్నృపైః ।
 హ్రీయతే బలవద్భిర్హి రాజ్యాశా తే కుతస్తదా ॥ 30.35 ॥
 “కాలో వా కారణం రాజ్ఞో రాజా వా కాలకారణమ్ ।
 ఇతి తే సం శయో మా భూద్రాజా కాలస్య కారణమ్” (౮3) ॥ 30.36 ॥
 తమువాచ కలిః కాలే మదీయే త్వాదృశః కుతః ।
 రాజానం పూర్వమావిశ్య విప్రాంశ్చ స్యామహం నృప ॥ 30.37 ॥
 వాసుదేవసహాయేషు తేజో యుష్మాసు మే నహి ।
 క్వ రాజాఽసావృతే యుష్మాన్ యో మయా నాభిభూయతే ॥ 30.38 ॥
 మదీయకాలే భూపాల విప్రవేదవిరోధిని ।
 మద్ధృష్టిపాతే క్వ గుణాః క్వ వేదాః క్వ సుయుక్తయః ॥ 30.39 ॥
 జగద నృపతిః సత్యం కలే వక్ష్యన్మతోఽపి సన్ ।
 మోచయే త్వర్తవచనాద్యదాఽస్మత్సన్తతేః పరమ్ ।
 విలుమ్పస్యఖిలాన్ ధర్మాన్ కరం తత్రాపి నోఽర్పయ ॥ 30.40 ॥
 సీమాధిర్బహువాక్యం చ తులామానే చ మే కరః ।
 నైవాతిక్రమమేతేషాం కురు సర్వాత్మనా క్వచిత్ ॥ 30.41 ॥
 తమాహ భగవాన్ కృష్ణో యావత్పాణ్డవసన్తతిః ।
 తావన్న తే భవేచ్ఛక్తిః ప్రవృత్తస్యాపి భూతల్ ॥ 30.42 ॥

పాణ్డవేభ్యః పరం యావత్క్షేమకః క్రమవర్ధితా ।
క్షేమకాత్పరతః పూర్తిం శక్తిస్తే యాస్యతి ధ్రువమ్ ॥ 30.౪3॥
న ద్రష్టవ్యం భూతల్ అం తే కుత ఏవ స్పృశేర్భువమ్ ।
యావత్పార్థా అహం చాత్ర తతో భువి పదం కురు ॥ 30.౪౪॥

(౮3) మహా. ౧౨.౨౦.౬

చ్చివ్ ఇత్యుక్తో వాసుదేవేన మోచితో ధర్మజేన చ ।
తాన్ ప్రణమ్య యయా పారే సముద్రస్యాశ్రయధ్రుహమ్ ।
పార్థాశ్చ కృష్ణసహితా రక్షంతః క్షాం ముదం యయుః ॥ 30.౪౫॥

ఏవం పార్థాన్ ప్రతిష్ఠాప్య శక్రప్రస్థే తు సార్జునః ।
క్రీడన్ దివ్యాః కథాః ప్రాహ పుత్రశోకాపనుత్తయే ।
గీతోక్తం విస్మృతం చాస్మై పునర్విస్తరతోఽవదత్ ॥ 30.౪౬॥

వాణీ ప్రాణో వాసుదేవ ఇత్యేతైరఖిలం తతమ్ ।
సర్వోత్తమత్వమేతేషాం సర్వమేతద్వశే జగత్ ।
ఉత్తరోత్తరమేతేఽపి గుణోచ్ఛాస్తద్వశేఽపరే ॥ 30.౪౭॥

ఇత్థం హరేర్వశే సర్వగుణపూర్ణశ్చ స ప్రభుః ।
ఏక ఏవ నచాన్యోఽస్తి ప్రాణోచ్ఛా తదథో రమా ॥ 30.౪౮॥

స హుతాశ ఇతి ప్రోక్తో హుతమత్స్యఖిలం యతః ।
వాక్పాణమధ్యగో నిత్యం ధారయత్స్యఖిలం జగత్ ।
స ఈశో బ్రహ్మరుద్రాద్యా జీవా ఏవ ప్రకీర్తితాః ॥ 30.౪౯॥

యే తస్యానాదిసదభక్తా ముక్తియోగ్యా హి తే స్మృతాః ।
అనాదిద్వేషిణో యేఽస్మిన్సమోయోగ్యాః సుపాపినః ॥ 30.౫౦॥

మిశ్రా మధ్యా ఇతి జ్ఞేయాః సం సారపరివర్తినః ।
ఏవం జీవాస్త్రిధా ప్రోక్తా భవన్త్యేతే నచాన్యథా ॥ 30.౫౧॥

తారతమ్యం చ విజ్ఞేయం లి క్షైరైహికమానసైః ।
విష్టోర్లి క్షానుసారిత్వతారతమ్యాత్తదీక్షణమ్ ॥ 30.౫౨॥

విష్టోస్తదనుగానాం చ ప్రీతికృద్ధర్మ ఈరితః ।
అధర్మోఽన్య ఇయం నిష్ఠా ప్రలాపః కిం కరిష్యతి ॥ 30.౫3॥

ఏవమాద్యనుశాస్యాజః పార్థం పార్థైః సుసత్కృతః ।
 కథంశ్చైతానవస్థాప్య సుదూరానుగతాన్ ప్రభుః ।
 సుభద్రాసహితః ప్రాయాద్యానేన ద్వారకాపురీమ్ ॥ 30.౫౪ ॥
 చ్ఛ్వ! సమాధివిరతోదఙ్కపరిపృష్టః పథి ప్రభుః ।
 హతం దుర్యోధనం ప్రాహ సభ్రాతృసుతనైనికమ్ ॥ 30.౫౫ ॥
 తం శిష్యవధకోపేన శస్తుమాత్మానముద్యతమ్ ।
 కేశవోఽశమయద్వాక్యైర్విశ్వరూపం ప్రదర్శ్య చ ॥ 30.౫౬ ॥
 మద్భక్తో నితరామేష మదారాధనతత్పరః ।
 మామవజ్ఞాయ నిరయం మాఽనుత్థానం వ్రజేదీతి ॥ 30.౫౭ ॥
 కృపయా వాసుదేవేన బోధితః శాస్తమానసః ।
 పశ్చాత్తాపాభితప్తాత్మా తమేవ శరణం యయౌ ॥ 30.౫౮ ॥
 తస్మై దేవోఽభయం దత్త్వా ప్రేషయిష్యేఽమృతం తవ ।
 దాతుం శక్రమితి ప్రోక్త్వా యయౌ ద్వారవతీం ప్రభుః ॥ 30.౫౯ ॥
 అథాఽదిదేశ దేవేశం వాసుదేవోఽమృతం మునేః ।
 దేహీతి వజ్ఞుయిష్యామిత్యాహ సోఽపి క్షమాపయన్ ॥ 30.౬౦ ॥
 ఓమిత్సుక్తో భగవతా తత్సేన్నహాత్స శచీపతిః ।
 సుజుగుప్సితమాతఙ్గవేషో భూత్వా మునిం యయౌ ॥ 30.౬౧ ॥
 మూత్రస్తోతసి సోఽధశ్చ నిధాయ కలశం వశీ ।
 మూత్రయన్నివ తం ప్రాహ వాసుదేవః సుధామిమామ్ ।
 మహార్థే ప్రేషయామాస తవార్థే తత్ప్రబేతి చ ॥ 30.౬౨ ॥
 స మూత్రమితి మత్వా తం యాహీత్యేవాఽహ భత్సయన్ ।
 వజ్ఞుయిత్యైవ తం శక్రో యయౌ ప్రీతః స్వమాలయమ్ ॥ 30.౬3 ॥
 అసాధారణమన్నం హి దేవానామమృతం సదా ।
 అన్యపీతిస్తతస్తస్య దేవానాం పరమాప్రియా ॥ 30.౬౪ ॥
 ఆత్మదత్తప్రసాదాచ్చ స్వాపరాధాత్ప్రచాలితే ।
 ఉదజ్ఞే వాసుదేవస్తు యుక్తమిత్యేవ మన్యతే ॥ 30.౬౫ ॥
 స్వపురీం ప్రాప్య యదుభిః పూజితః శూరసూనవే ।
 చ్ఛ్వి! వృత్తాంతం కథయామాస కేశవో యదుసం సది ॥ 30.౬౬ ॥

వధమస్తరితం సూనోః సాత్వతేశేన సాత్వతీ |
 ప్రణమ్య కథయేత్యూచే తత ఆహ జనార్దనః || 30.౬౭||
 తతః సుదుఃఖితాః శూరపుత్రాద్యా అభిమన్యవే |
 శ్రాద్ధదానాని బహుశశ్చక్రుః కేశవసం యుతాః || 30.౬౮||
 నివసత్వత్ర విశ్వేశే ధర్మపుత్రః క్రతూత్తమమ్ |
 అశ్వమేధమనుష్ఠాతుం నావిన్దద్విత్తమజ్ఞాసా || 30.౬౯||
 హతశేషాత్తత్రసజ్ఘాత్కరం నైచ్చద్దయాపరః |
 నచ మధ్యమకల్పేన యష్టం తస్య మనో గతమ్ || 30.౭౦||
 విజ్ఞాయ నిత్యవిజ్ఞాతనిఖిలో బాదరాయణః |
 ఆవిర్భూతో హిమవతః శృంగం యత్రాభిసజ్గతమ్ || 30.౭౧||
 మేరుశృంగేణ యత్రైవ విష్ణుః స్వాత్మానమవ్యయమ్ |
 లోకస్య సజ్గహాయేజే కర్మబన్ధోఽపి సన్ || 30.౭౨||
 శక్కురాద్యాః సురా యత్ర మరుత్తశ్చేజిరే హరిమ్ |
 దానవో వృషపర్వా చ తత్రాస్తి ధనమక్షయమ్ || 30.౭౩||
 తచ్చక్కురశరీరస్థం జామదగ్న్యం హరిం పరమ్ |
 ఇష్టైవానుజ్ఞయా తస్య సీవకృత్య యజ తేన చ |
 ఇత్యాహ వ్యాసవాక్యాను భీమోఽప్యాహ నృపోత్తమమ్ || 30.౭౪||
 ధనస్య దేవతా విష్ణుర్జామదగ్న్యోఽఖిలేశ్వరః |
 స శక్కురశరీరస్థో యజ్ఞోఽచ్ఛిష్టధనాధిపః || 30.౭౫||
 తేనైవ విష్ణునా దత్తమర్జునాయాస్త్రముత్తమమ్ |
 కార్యాణ్యన్యాని చాస్మాకం కృతాన్యేతేన విష్ణునా || 30.౭౬||
 స బ్రహ్మారుద్రశక్రాదిపదదాతాఽఖిలప్రదః |
 స్వతన్త్రః పరతన్త్రాం స్తానావర్తయతి చేచ్ఛయా || 30.౭౭||
 వీష్విప్రియోఽస్మాకం ప్రియాస్తస్య సర్వదైవ వయం నృప |
 అతస్తదభ్యనుజ్ఞాతథనేనైవ యజామహే || 30.౭౮||
 సోఽయం పితామహోఽస్మాకం వ్యాసస్తన్నః ప్రదాస్యతి |
 ఇత్యుక్తాఽ తం పురస్కృత్య కృష్ణద్వైపాయనం యయుః || 30.౭౯||

ధనం కృష్ణః సమాదాయ సమంతాచ్ఛతయోజనమ్ |
 దదౌ తేషాం తేఽపి చోహర్వస్తుష్ట్యాశ్వనరాదిభిః || 30.౮౦||
 యుధిష్ఠిరమృతే సర్వే భీమనేనపురోగమాః |
 యజ్ఞార్థమూహిరే భూరి స్వర్ణముద్యద్రవిప్రభమ్ || 30.౮౧||
 తదైవ వాసుదేవోఽపి సభార్యః సహ భద్రయా |
 ఆగచ్ఛన్ హస్తిసపురం పథ్యుదజ్ఞేన పూజితః || 30.౮౨||
 తత్కామవర్షిణో మేఘాం స్తస్య దత్వోదకార్థినః |
 సఫలం స్వవరం కృత్వా జగామ గజసాహ్వయమ్ || 30.౮౩||
 ఆసన్నేష్యేవ పార్థేషు వ్యాసే చ పురుషోత్తమే |
 ప్రవేశ పురం కృష్ణస్తదాఽసూతోత్తరా మృతమ్ || 30.౮౪||
 ద్రోణ్యస్త్రసూదితం బాలం దృష్ట్వా కున్త్యాదికాః స్త్రియః |
 శరణ్యం శరణం జగ్ముర్వాసుదేవం జగత్పతిమ్ || 30.౮౫||
 ప్రత్యక్షమాత్మనా గర్భే రక్షితం ప్రసవే హతమ్ |
 పునరుజ్జీవయామాస కేశవః పార్థతన్వవే || 30.౮౬||
 తదైవ వివిశుః పార్థా సకృష్టాః సధనోచ్ఛయాః |
 సర్వే ముముదిరే దృష్ట్వా పౌత్రం కేశవరక్షితమ్ || 30.౮౭||
 దదౌ దానాని బహుశో ధర్మపుత్రో యుధిష్ఠిరః |
 పౌత్రజన్మని హృష్టాత్మా వాసుదేవం ననామ చ || 30.౮౮||
 కుస్తీకృష్టాసుభద్రాభిర్వైరాట్యాఽన్యాభిరేవ చ |
 ద్వీజ! పాణ్డవైః పురుషైశ్చాన్యైః సం స్తుతః ప్రణతో హరిః || 30.౮౯||
 తతః కృష్ణాభ్యనుజ్ఞాతాః పారాశర్యసదస్యకాః |
 ఆరేభిరేఽశ్వమేధం తే మునిభిర్బ్రహ్మవాదిభిః || 30.౯౦||
 సర్వయజ్ఞాత్మకం తేషామశ్వమేధం జగత్పతిః |
 కారయామాస భగవాన్ కృష్ణద్వైపాయనః స్వయమ్ || 30.౯౧||
 సాధనాని తు సర్వాణి శాలాం చైవ హిరణ్మయామ్ |
 పవమానసుతశ్చకే కృష్ణద్వైపాయనేరితః || 30.౯౨||

అథానుమన్త్రితోత్సుష్టం పురోహితపురస్కృతమ్ |
 తురగం కృష్ణసారణమనువవ్రాజ వాసవిః || 30.౯3||
 స జిత్వా రున్ధతః సర్వాన్నపతీఞ్చస్త్రేజసా |
 చారయామాస సర్వేషు రాష్ట్రేష్వవిజితోఽరిభిః || 30.౯౪||
 యుధిష్ఠిరాజ్ఞయా తేన న కశ్చిన్నిహతస్తదా |
 ఆహూతాశ్చ నృపాస్తేన యజ్ఞార్థం ప్రీయతాఽఖిలాః || 30.౯౫||
 మణిలూరం క్రమాత్ప్రాప్తస్తత్త్రేనం బభ్రువాహనః |
 అభ్యయాదర్ఘ్యపాద్యాద్వైస్తమాహ విజయః సుతమ్ || 30.౯౬||
 యోధ్యకామోఽర్ఘ్యమాదాయ త్వయాఽద్యాభిగతో హ్యహమ్ |
 న ప్రీయే పౌరుషం ధిక్తే యన్మేధ్యాశో న వారితః || 30.౯౭||
 తదాఽపి పితృభక్త్యైనమయుద్ధ్యస్తములూపికా |
 ప్రాహ యుద్ధ్యస్వ యత్ప్రిత్యై గురోః కార్యమసం శయమ్ |
 ప్రీణనాయైవ యుద్ధ్యస్వ పిత్రే సన్దర్శయన్ బలమ్ || 30.౯౮||
 ఇత్యుక్తో యుయుధే పిత్రా బలం సర్వం ప్రదర్శయన్ |
 అర్జునస్తు సుతస్నేహాన్మన్దం యోధయతి స్యయన్ || 30.౯౯||
 స తు సర్వాయుధక్షేపేఽప్యవికారం ధనఞ్జాయమ్ |
 దృష్ట్వా బాల్యాత్పరీక్షాయై మన్త్రపూతం మహాశరమ్ |
 చ్ఛ్రిక్షోహిక్షేప పిత్రే దైవేన తేనైనం మోహ ఆవిశత్ || 30.౧౦౦||
 మూర్చ్ఛితం తం గురుం దృష్ట్వా తద్భక్త్యా భృశదుఃఖితః |
 ప్రాయోపవిష్టస్తన్మాతా విలలాపాతిదుఃఖితా || 30.౧౦౧||
 విజగర్హ తదోలూపీం ధిగ్గగత్త్రయపూజితమ్ |
 అజిఘ్నో మే భర్తారం పుత్రేణైవావిజానతా || 30.౧౦౨||
 లోకవీరం పతిం హిత్యా న మేకార్యం సుతేన చ |
 పతిలోకమహం యాస్యే తృప్తా భవ కలిప్రియే || 30.౧౦౩||
 ఇత్యుక్త్యా మరణాయైవ తాం వినిశ్చితమానసామ్ |
 ధరాయాం విలుతస్తీం చ దృష్ట్వా భుజగనన్ధినీ || 30.౧౦౪||
 నాగలోకాత్సమాదాయ విశల్యకరణీం క్షణాత్ |
 ఉత్థాపయామాస పతిం త్రిలోకాతిరథం తయా || 30.౧౦౫||

ప్రహస్యోవాచ చ తదా శ్రుతం వాక్యం పురా మయా ।
 సురలోకే సురైః ప్రోక్తం భీష్మాద్యా నాతిధర్మతః ॥ 30.౧౦౬॥
 యద్ధతాస్తేన దోషేణ పార్థస్త్వేనాతివేదనామ్ ।
 రణే వ్రజేదితి న తత్పరతః స్యాదితి హ్యహమ్ ।
 వచనాదేవ దేవానాం యుద్ధేస్యత్యాత్మజమబ్రువమ్ ॥ 30.౧౦౭॥
 దేవానామేవ సజ్కుల్పాన్మూర్చ్ఛితశ్చార్జునోఽభవత్ ।
 భుక్తదోషఫలశ్చాయం పునరోఽభిక్ష్యతి నాన్యతః ॥ 30.౧౦౮॥
 అన్యేన పాతితస్యాస్య యశో నశ్యేత్ప్రితోకగమ్ ।
 నార్జునస్య యశో నశ్యేదితి ధైవైరేదం కృతమ్ ॥ 30.౧౦౯॥
 ఇత్యుక్తః ప్రీతిమాపేదే పుత్రభార్యాయుతోఽర్జునః ।
 యజ్ఞార్థం తావథాఽహూయ పూజితః ప్రయయౌ తతః ॥ 30.౧౧౦॥
 ద్వాపరకాయాః సమీపస్థం ప్రద్యుమ్నాద్యాః సుతా హరేః ।
 ప్రసహ్యశ్వమపాజప్రరాహ్వయన్తోఽర్జునం యుధే ॥ 30.౧౧౧॥
 ఛ్వి | సుభద్రాహరణం మార్జుం నీతేఽశ్వే తైర్ధనజ్జాయః ।
 గౌరవాద్వాసుదేవస్య మాతులస్య చ కేవలమ్ ॥ 30.౧౧౨॥
 మాతులాయాబ్రవీదశ్వం హృతం పౌత్రైరబన్ధవత్ ।
 స నిర్భతస్య కుమారాం స్తాన్మేధ్యమశ్వమమోచయత్ ॥ 30.౧౧౩॥
 మాతులం స ప్రణమ్యాథ యజ్ఞార్థం తాన్నిమస్త్య చ ।
 గచ్ఛన్ గజాహ్వయం దూతమగ్రతోఽయాపయన్నప్రే ॥ 30.౧౧౪॥
 సకృష్టః సహసోదర్యః శ్రుత్వాఽసౌ ప్రాప్తమర్జునమ్ ।
 ప్రీతో బాష్పాభిపూర్ణాక్షో భ్రాతృన్నేహోదభాషత ॥ 30.౧౧౫॥
 వాసుదేవ న పశ్యామి దుర్లక్షణమజ్జాఙ్గానే ।
 కేన దుర్లక్షణేనాయం బహుదుఃఖీ ప్రవాసగః ॥ 30.౧౧౬॥
 పృష్టస్తం కేశవః ప్రాహ భ్రాతా తే దీర్ఘపిణ్డికః ।
 తేనాయం దుఃఖబహుల ఇత్యుక్త్వా పునరేవ చ ।
 వదన్తమేవ పాఞ్చాలీ కటాక్షేణ న్యవారయత్ ॥ 30.౧౧౭॥

సమస్తలక్షణాభిజ్ఞాః కృష్ణః సత్యా వృకోదరః ।
 కృష్ణా చ పంచమో నాస్తి విద్యా శుద్ధేయమజ్ఞానా ॥ 30.010 ॥
 ప్రసక్తాత్ప్రాప్తమిచ్ఛేత్తాం విద్యాశీలో యుధిష్ఠిరః ।
 ఇతి లోభాత్తు పాశ్చాలీ వాసుదేవం న్యవారయత్ ॥ 30.011 ॥
 తద్ధౌరవాద్వాసుదేవో నోత్తరం ప్రత్యభాషత ।
 విస్మారయామాస చ తం ప్రబ్రువాణః కథాన్తరమ్ ॥ 30.012 ॥
 ఉదరస్య కిఞ్చిదాధిక్యం వృషణాధిక్యమేవ చ ।
 సవ్యభాహోస్తథాఽధిక్యం దుర్లక్షణమతోఽర్జునే ॥ 30.013 ॥
 నైవోక్తం వాసుదేవేన దృశ్యమానమపి స్ఫుటమ్ ।
 జ్ఞానానన్దప్రోసకరా హ్యేతే దోషాః సదాతనాః ॥ 30.014 ॥
 ఛి సమస్తజీవరాశౌ తద్గుణలక్షణవర్జితౌ ।
 పూర్ణచితుస్సఖశక్త్యాదేరోగ్యైశ్చ కృష్ణా చమారుతిః ॥ 30.015 ॥
 అనాదిదుఃఖహీనత్వే సుఖాధిక్యే చ లక్షణమ్ ।
 రుగ్మిణీసత్యభామాదిరూపాయాః శ్రియ ఏవ తు ॥ 30.016 ॥
 ముఖ్యం తతోఽపి ముఖ్యం తు స్వాన్తన్త్యాదేరశేషతః ।
 గుణరాశేః పరం లి జ్ఞం నిత్యం వ్యాసాదిరూపిణః ।
 విష్ణోరేవ నచాన్యస్య స హ్యేకః పూర్ణసద్గుణః ॥ 30.017 ॥
 సాశ్వేఽర్జునే యజ్ఞవాటం ప్రవిష్టేఽస్య సహోదరాః ।
 పూజితాః పూజయామాసుర్ముదితాః సహకేశవాః ॥ 30.018 ॥
 తతః స యజ్ఞో యదువీరరక్షితో వ్యాసోపదిష్టో మునిభిః ప్రవర్తితః ।
 అశోభతాలం సకల్తైర్పైశ్చైవ సమాగత్తైర్విప్రవరైశ్చ జుష్టః ॥ 30.019 ॥
 స కృష్ణయుగ్మేన చ భార్గవేణ త్రిధా విభక్తేన పరేణ పుం సా ।
 అధిష్ఠితోఽశోభత విశ్వమేతద్విశ్వాదిరూపేణ యధైవ తేన ॥ 30.020 ॥
 యథా విరి ఇచ్ఛస్య పురాఽస యజ్ఞో యధైవ శక్రస్య శతక్రతుత్వే ।
 తధైవ సోఽభూద్విధిశర్వశక్రపూర్వైః సురైరావిరలక్ష్మితోఽధికమ్ ॥ 30.021 ॥
 న దేవగన్ధర్వమునిస్వధర్మమర్త్యాదికేషావస స యోఽత్ర నాఽస ।
 స్వలక్ష్మితైర్నాకీజనైః సకాన్తైరరూరుచన్నాకవదేతదోకః ॥ 30.022 ॥
 తత్రైవ తత్త్వాని ససం శయాని నిస్సం శయాన్యాసురలం వివాదే ।

పరస్పరోత్థే హరిణా త్రిరూపిణా సం స్థాపితాన్యగ్ర్యవచోభిరుచ్చైః ॥ 30.౧౩౧॥

ప్రగీతగన్ధర్వవరః ప్రస్ఫుత్తసదస్సరాః సన్తతవాదివిప్రః ।

వివేచయద్దేవన్యపౌఘ ఏకో రరాజ రాజాఽఖిలసత్కృతూనామ్ ॥ 30.౧౩౨॥

సమస్తదేవ్యః సహవాసుదేవ్యః స్వలక్ష్మతాః ఘల్లముఖారవిద్ధాః ।

విచేరురత్తైవ సహస్పరోభిర్నిషేదురప్యమ్యతసత్కథారమాః ॥ 30.౧౩౩॥

న వై ముముక్షుర్న బభూషురత్ర న వై ప్రపిత్సుశ్చ కుతో బుభుక్షుః ।

చ్ఛీఽసత్యకామా అభవన్ కుతశ్చిత్ప్రదాతరి ప్రాజ్ఞవరేఽనిలాత్మజే ॥ 30.౧౩౪॥

దినేదినే తత్ర మహాన్నపర్వతాః సభక్షసారా రసవన్త ఊర్జితాః ।

నద్యః పయః సర్పిరజప్రపూర్ణాః సమాక్షికాద్యా అపి పాయసప్రదాః ॥ 30.౧౩౫॥

హ్రదా మహాస్తస్త్రిదశాదియోగ్యాః సుయోగయుక్తా హరిచన్దనాదేః ।

తథాఽఞ్జనాలక్తకముఖ్యమణ్డనద్రవ్యాగ్ర్యవాప్యో మణికాఞ్చనోద్భవాః ॥ 30.౧౩౬॥

యథేష్టపానాశనభోగశిష్టాః సహస్రశో మారుతినా తుకారితాః ।

గన్ధా రసాద్యాశ్చ సమస్తభోగా దివీవ తత్రాఽసురతీవ హృద్యాః ॥ 30.౧౩౭॥

స్తైతాదృశః కశ్చన భూతపూర్వో మఖో వినా రామవిరి ఞ్చవజ్రిణామ్ ।

మఖానితి ప్రోచురశేషలోకా దృష్ట్వా మఖం తం పురుషోత్తమేరితమ్ ॥ 30.౧౩౮॥

స ఏవమద్ధా హరిదైవతః క్రతుః పఞ్చాశ్వమేధాత్మక ఉచ్చకల్పః ।

దినేదినే స్వర్పద్ధగుణో బభూవ ముదావహో వత్సరపఞ్చకత్రయమ్ ॥ 30.౧౩౯॥

యజ్ఞావసానే నిఖిలాశ్చ పాణ్డవాః కృష్ణా చపృథ్వీమఖిలాం సవిత్రామ్ ।

మగ్గల్యమాత్రం దయితాశరీరే నిధాయ సర్వాభరణాని వైవ ।

సమర్పయామాసురజే వరేణ్యే వ్యాసే విభాగాయ యథోక్తమృత్విజామ్ ॥ 30.౧౪౦॥

ప్రియో విభాగో యదముష్య విష్ణోరతో విభాగార్థమివాఽర్పయం స్తే ।

హృదా సమస్తం హరయేఽర్పితం తైః స హి ద్విజస్థోఽపి సమస్తకర్తా ॥ 30.౧౪౧॥

దేహన్ద్రియప్రాణమనాం సి చేతనైః సహైవ తస్మా అతిస్పృజ్య నేమః ।

త్వదీయమేతన్నిఖిలం వయం చ నాస్త్యస్మదీయం క్వచ కిఞ్చనేశ ।

స్వతస్త్వ ఏకోఽసి న కశ్చిదన్యః సర్వత్ర పూర్ణోఽసి సదేతి హృష్టాః ॥ 30.౧౪౨॥

తతో విభక్తే మునయోఽవదం స్తే ప్రత్యర్పయామో వయమేషు రాజ్యమ్ ।

పూర్ణా హిరణ్యేన వయం ధరాయాః ప్రపాలనే యోగ్యతమా ఇమే హి ॥ 30.౧౪౩॥

పార్థాః సభార్యా ద్విజవాక్యమేతన్నిశమ్య కృష్ణాయ పునః ప్రణమ్య |
 ఊచుస్తపో నోఽస్తు వనేఽర్చయిత్వా రాజ్యం మఖాన్తే త్వయి ధర్మలబ్ధమ్ || 30.044 ||
 ఇతీరితః ప్రాహ స బాదరాయణో మునీశ్వరైరప్యనుయాచితః ప్రభుః |
 స్థీఈరణ్యమేవ స్వమిదం మునీనాం మదాఙ్ఘయా భుఙ్ఘ్యమశేషరాజ్యమ్ || 30.045 ||
 సమర్పితం మే ఫలవచ్చ తత్స్యాత్సునర్గహో వైవ చ దోషకారీ |
 పితామహోఽహం భవతాం విశేషతో గురుః పత్తిశ్చైవ తతో మదర్హథ || 30.046 ||
 ఇతీరితాన్తే ప్రతిపద్య రాజ్యం దదుర్ద్వైరణ్యం నిఖిలం చ తస్మై |
 విభజ్య విప్రాన్ స నిజం తు భాగమదాత్ప్రథాయై నిఖిలం ప్రసన్నః || 30.047 ||
 సభార్యకాణాం వరరత్నభూషణాన్యశేషతః పుత్రభువాం ప్రదాయ |
 పృథక్పృథగ్గోగ్యవరానధైభ్యః ప్రాదాత్ప్రభుస్తే ముదితాః ప్రణేమః || 30.048 ||
 తద్యజ్ఞపఞ్చకమజప్తిగుణాం స ఏభ్యః సద్దక్షిణాం క్రతుపతిర్నిఖిలామవాప్య |
 చక్రేఽశ్వమేథత్రయమేకమేకం తేషాం హరిర్బహుసువర్ణకనామధేయమ్ || 30.049 ||
 సకృష్టేష్యథ పార్థేషు సుస్నాతావభృథేష్యలమ్ |
 పఞ్చోన్ద్రవద్విరాజత్సు స్తూయమానేష్యపీశ్వరైః || 30.050 ||
 స్తూయమానే చ తద్యజ్ఞే క్రోధో నకులతాం గతః |
 కృతోన్ద్రగర్జనం యజ్ఞం తాంశ్చ యజ్ఞకృతోఽఖిలాన్ || 30.051 ||
 గర్జయన్నూచివానిత్యం భార్యాపుత్రస్నుషాయుతః |
 సక్తుప్రస్థమదాద్విప్ర ఉఞ్చావృత్తిః సుభక్తితః || 30.052 ||
 ధర్మాయాతిథయే తస్య కలాం నార్హతి షోడశీమ్ |
 యజ్ఞోఽయమితి హేతుం చ విప్రైః పృష్టోఽభ్యభాషత || 30.053 ||
 ఆతిథేస్తస్య పాదోదక్తిన్నః పార్శ్వో హిరణ్మయః |
 ఏకో మమాభూదపరః సర్వతీర్థాదికేష్యపి || 30.054 ||
 మజ్ఞతోఽవభృథేష్యద్ధా యజ్ఞానామత్ర చాఽదరాత్ |
 నాభూదిత్యథ తత్తత్త్వవేదిభిర్మునిపుఙ్గవైః || 30.055 ||
 కృష్ణేన చ తమోఽన్ధం తం ప్రాపయద్భిః స్మితే కృతే |
 అదర్శనం జగామాఽశు తమః ప్రాప చ కాలతః |
 తదర్థమేవ హైరణ్యః పార్శ్వస్తస్యాభవత్పురా || 30.056 ||

బ్లిష్ కృష్ణస్య పాణ్డవానాం చ మఖాదేశ్చ గుణాన్ బహూన్ ।
వదంతో భత్సయాశ్చక్రుస్తన్మతజ్ఞా మధుద్విషః ॥ 30.౧౫౭॥

శ్రాద్ధార్థం హి పయః పూర్వం జమద్గ్నైరదూషయత్ ।
నాకుశ్చేనైవ రూపేణ క్రోధస్తం పితరోశపన్ ॥ 30.౧౫౮॥

భవ త్వం నకులస్తావద్యావద్ధర్మాదికాన్ సురాన్ ।
క్షేప్స్యసీతి తమో ఘోరం భూయః పాపేన యాత్వయమ్ ।
ఇత్యభిప్రేత్యః తైః శప్తస్తథా కృత్వా తమోభ్యయాత్ ॥ 30.౧౫౯॥

యద్యప్యల్పధనత్వక్తం విత్తం బహుఫలం భవేత్ ।
తథాఽప్యనస్తఫలదాః కర్తురేవ మహాగుణాః ॥ 30.౧౬౦॥

సతాం ప్రీతిశ్చ తత్రాపి సద్వరో హరిరేవ హి ।
పార్థభ్యోఽభ్యధిశః కర్తా సమో వా కో గుణైర్భవేత్ ॥ 30.౧౬౧॥

సతాం చ ప్రవరో విష్ణుః సద్భిర్మునివరైర్యుతః ।
ప్రత్యక్షతః కారయతి పార్థైః ప్రియతమైశ్చ తైః ।
యం మఖప్రవరం తస్య సమం కిం శుభసాధనమ్ ॥ 30.౧౬౨॥

పఠన్తి పైజ్గినశ్చైతాన్మన్త్రానన్వర్థకానిహ ।
“అపైష్ణవకృతం కర్మ సర్వమస్తవదుచ్యతే ।
అనన్తం పైష్ణవకృతం తత్ర వర్ణకమాత్పరమ్ ॥ 30.౧౬౩॥

పైష్ణవేష్యపి మర్వైర్యత్కృతం శతగుణం తతః ।
గాన్ధర్వం కర్మ తస్మాచ్చ మునిభిః పితృభిస్తతః ॥ 30.౧౬౪॥

దేవశక్రశివబ్రహ్మకృతం తస్మాత్కృమేణ చ ।
శతోత్తరమితి జ్ఞేయం నాన్యద్ర్బ్రహ్మకృతోపమమ్ ॥ 30.౧౬౫॥

పైష్ణవతస్యం క్రమోద్వృద్ధం బ్రహ్మాన్తం జీవరాశిషు ।
ఫలాధిక్యం కర్మణాం హి విష్ణోః ప్రీత్యైవ నాన్యథా” ॥ 30.౧౬౬॥

చ్ఛ్వా ఇతి తేన న పార్థానాం కర్మణాన్యత్సమం క్వచిత్ ।
గుణైరానాదిభిర్వాఽపి తస్మాత్కృధః స తామసః ।
వినిన్ద్య తాన్ సుసత్త్వస్థాం స్తమోన్దముపజగ్మివాన్ ॥ 30.౧౬౭॥

అథ పృష్టో వాసుదేవః సురవిప్రాదీసం సదీ ।
యుధిష్ఠిరేణ సం హృష్టో జగాదాశేషతః ప్రభుః ॥ 30.౧౬౮॥

తే చ శ్రుత్వాఽఖిలాన్ ధర్మాన్ భక్త్యా పరమయా యుతాః ।
పూజయంతో జగన్నాథమాపుశ్చ పరమాం ముదమ్ ॥ 30.౧౬౯॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే
(యాగసమాప్తిర్నామ) త్రింశోఽధ్యాయః ॥

అథ ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ।

(ధృతరాష్ట్రాదిస్వర్గప్రాప్తిః)

ఓం । యజ్ఞేశ్వరేణాభియుతేషు యుక్త్యా మహీం ప్రశాసత్సు పృథాసుతేషు ।
యియక్షురాగాన్నిశి విప్రవర్యో యుధిష్ఠిరం విత్తమభీష్పమానః ॥ 3౧.౧॥

ప్రాతర్దదానీతి నృపస్య వాక్యం నిశమ్య విప్రస్త్వరితో మఖార్థే ।
భీమం యయాచే స నృపోక్తమాశు నిశమ్య చాదాన్నిజహస్తభూషణమ్ ॥ 3౧.౨॥

అనర్హమగ్నిప్రతిమం విచిత్రత్వాఞ్చోతం విప్రవరస్తదాప్య ।
యయౌ కృతార్థోఽథ చ నన్దిఘోషమకారయద్వాయుసుతస్తదైవ ॥ 3౧.3॥

అకాలజం తం తు నిశమ్య రాజా పప్రచ్ఛ దూతైస్తమువాచ భీమః ।
యన్మర్త్యదేహోఽపి వినిశ్చితాయురభూన్స్పృశస్తేన మమాఽస హర్షః ॥ 3౧.౪॥

ఇతీరితోఽసౌ నృపతిస్త్వరిత ధర్మార్థమిత్యస్య మతం ప్రపూజయన్ ।
జగాద సాధ్విత్యథ భూయ ఏవ ధర్మై త్వరావానపి సమ్భుభూవ ॥ 3౧.౫॥

అథామ్మికేయం విషయేషు సక్తం దుస్సంక్లదుష్టం కృతభూరిదోషమ్ ।
సమస్తరాజాప్యయహేతుభూతం నిచాయ్య తం మారుతిరన్వకమ్పత ॥ 3౧.౬॥

అకుర్వతస్తీక్ష్ణతపః కుతశ్చిన్నైవాస్య లోకాప్తిరముష్య భూయాత్ ।
రాగాధికోఽయం న తపశ్చ కుర్యాదిత్యస్య వైరాగ్యకరాణి చక్రే ॥ 3౧.౭॥

ఆజ్ఞాం పరైరస్య నిహన్తి సోదరైర్వధూజనైరప్యతిపూజితేఽస్మిన్ ।
స నిష్టనత్యేనమపీతరైః స సుపూజితో నాఽస తదా విరాగః ॥ 3౧.౮॥

సర్వే హి పార్థాస్తమృతే సభార్యా వైచిత్రవీర్యం పరమాదరేణ ।
పర్వేవ చక్రుః సతతం సభార్యం కృష్ణా చ నస్యాత్తనయార్తిమానితి ॥ 3౧.౯॥

స ప్రీయమాణో నితరాం చ తేషు నైవాధికం ప్రీయతే భీమసేనే ।
స్మరన్ సుతాం స్తేన హతాన్ సమస్తానపి ప్రభావం పరమస్య జానన్ ॥ 3౧.౧౦॥

తస్యాపనేతుం విషయేషు సక్తిం ద్వేషం తథైవాఽత్మని భీమసేనః ।
జగాద మాద్రీసుతయోః సమక్షమాస్ఫోట్య సం శృణ్వత ఏవ తస్య ॥ 30.01 ॥

చీ్వితావిమా మే భుజౌ వృత్తౌ పీనౌ చన్దనరూషితౌ ।
యయోరన్తరమాసాద్య జరథస్య సుతా హతాః ॥ 30.02 ॥

యమౌ తదన్వమోదేతాం తత్స్నేహాద్ధౌరవాదపి ।
నైవ తత్కృష్ణయా జ్ఞాతం పృథయా చ సపుత్రయా ॥ 30.03 ॥

తచ్చుత్వోత్పన్ననిర్వేదం క్షత్వా జ్యేష్ఠస్య వర్ధయన్ ।
ఉవాచ జీవితాశా తే నను రాజన్మహీయసీ ।
భీమాపవర్జితం పిణ్డమాదత్సే గృహపాలవత్ ॥ 30.04 ॥

నచాపరాధో భీమస్య బ్రువతస్తామిదం వచః ।
అగ్నిర్నిస్సృష్టో దత్తశ్చ గరో దారాశ్చ దూషితాః ।
హృతం క్షేత్రం ధనం యస్య కిం భీమేన కృతం త్వయి ॥ 30.05 ॥

అలమాసజ్జతస్తేఽద్య నిర్వేదకరమీరితమ్ ।
ఉపకారాయ భీమేన తవ ద్వేషం త్యజాత్ర తత్ ॥ 30.06 ॥

విముచ్య ద్వేషకామౌ త్వం వనే తీర్థనిషేవకః ।
తపసాఽరాధయ హరిం తతః పూతో భవిష్యసి ॥ 30.07 ॥

ఇత్యుక్తో ద్వేషముత్సృజ్య భీమే నిర్వేదమాగతః ।
అనుజ్ఞాం తపసే ప్రాప్తుముపవాసపరోఽభవత్ ॥ 30.08 ॥

అనశ్చన్దం చతుర్థేఽహ్ని ధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరః ।
జ్ఞాత్వా సమ్ప్ూర్ణయామాస భోజనార్థం పునః పునః ॥ 30.09 ॥

అనుజ్ఞాం వనవాసాయ త్వత్తః ప్రాప్యైవ సర్వథా ।
భోక్ష్యేఽన్యథా నేతి వదన్ ధృతరాష్ట్రః శ్రమాన్వితః ।
ఉపవాసకృతో భార్యాం శిశ్రియే మూర్చ్ఛితః క్షణాత్ ॥ 30.10 ॥

శన్తమేన కరేణాథ ధర్మజన్తం మృదు స్పృశన్ ।
శనైః సంజ్ఞామగమయదబ్రవీచ్ఛ సుదుఃఖితః ॥ 30.11 ॥

పురస్కృత్య యుయుత్సుం త్వం కురు రాజ్యమకణ్ణకమ్ ।
చీ్వితావయమేవ త్వదర్థాయ కుర్మః సర్వే తపో వనే ॥ 30.12 ॥

నేత్యాహ ధృతరాష్ట్రస్తం కులధర్మో హి నో వనే ।
 అన్వే దేహపరిత్యాగస్తన్మాఽనుజ్ఞాతుమర్హసి ॥ 30.౨3॥
 తయోర్వివదతోరేవం కృష్ణద్వైపాయనః ప్రభుః ।
 సర్వజ్ఞః సర్వకర్తేశ ఆవిర్భూతోఽబ్రవీన్నపమ్ ॥ 30.౨౪॥
 తపసాఽశేషదోషాణాం క్షయకామమిమం నృపమ్ ।
 అనుజానీహి వైవాస్య ధర్మవిఘ్నకరో భవ ॥ 30.౨౫॥
 కాలే నిర్వేదమాపన్నస్తపసా దగ్ధకిల్బిషః ।
 శుభ్రాం గతిమయం యాయాదన్యథా న కథశ్చున ॥ 30.౨౬॥
 ఇత్యుక్తో ధర్మరాజస్తమనుజ్ఞేశ్చ స చాశితః ।
 శిక్షయామాస సద్ధర్మాన్నీతిం చ విదుషేఽప్యలమ్ ।
 కేవలస్నేహతో రాజ్ఞే శుశ్రావ వినయాయ సః ॥ 30.౨౭॥
 అనుజ్ఞాయ గృహం ప్రాప్తే ధర్మజే విదురం పునః ।
 శ్రాద్ధాయ విత్తమాకాఙ్క్షన్ ప్రేషయామాస తద్వచః ॥ 30.౨౮॥
 శ్రుత్వా యుధిష్ఠిరో భీమమాహ దాతవ్యమద్య నః ।
 పుత్రపౌత్రాప్తబన్ధనానాం శ్రాధేచ్ఛోర్విత్తమజ్ఞాసా ॥ 30.౨౯॥
 తమాహ భీమః పాపానాం విముఖానాం మధుద్విషః ।
 పారలౌకికసాహాయ్యం న కార్యమితరార్థతః ।
 దత్తేనాపి హి విత్తేన పుత్రశ్రాద్ధం కరిష్యతి ॥ 30.30॥
 తజ్ఞాత్వా దదతాం దోషో భవేదితి విచింతయన్ ।
 కష్టాత్కష్టతరం యాస్తు సర్వే దుర్యోధనాదయః ॥ 30.30॥
 భీష్మాదీనాం వయం శ్రాద్ధకర్తారస్తేన కిం తతః ।
 కానీనత్వాత్తు కర్ణస్య సహస్మాభిః పృథైవ హి ।
 శ్రాద్ధకర్మణ్యధిక్వతా కిం తస్మై దీయతే ధనమ్ ॥ 30.3౨॥
 చ్ఛిక్ష్ణ ఇత్సుక్తవస్తం నృపతిరర్జునశోచచతుః పునః ।
 యయాసోర్యాచమానాయ నిజబాహుబలార్జితమ్ ।
 దేహి విత్తం పరమతః కిం త్వామేషోఽభియాచతే ॥ 30.33॥
 ఇత్సుక్తమపి నేత్యేవ బ్రువాణం శుద్ధధార్మికమ్ ।
 అప్రీత్యా జోషమాన్వేతి ప్రోచ్యోవాచ యుధిష్ఠిరః ॥ 30.3౪॥

కోశతో యద్భహిర్విత్తం దానభోగాదికారణమ్ |
 మమ సన్నిహితం సర్వం తత్ప్రితేఽద్యార్యితం మయా || 30.3x||
 ఏవమేవార్జునోఽప్యహ విదురం పునరూచతుః |
 ముఖ్యధర్మరతే భీమే న పితా క్రోధ్ధమర్హతి |
 ఇత్యుక్తో విత్తమాదాయ గత్వా క్షత్తాఽగ్రజేఽబ్రవీత్ || 30.3౬||
 యుధిష్ఠిరార్జునో భక్తిం నితరాం త్వయి చక్రతుః |
 నాతిహృష్టస్త్వదాజ్ఞాయాం భీమస్తన్మా క్రుధోఽత్ర చ || 30.3౭||
 శుద్ధే క్షత్రియధర్మే హి నితరోఽయం వృకోదరః |
 నృపార్జునో ధర్మరతావపి లోకకృపాపరో || 30.3౮||
 అజాతకోపస్తచ్చుత్వా ధృతరాష్ట్రః ప్రశాన్తధీః |
 కృత్వా శ్రాద్ధాని సర్వేషాం మహాదానాన్యనారతమ్ |
 దశరాత్రం దదౌ శుద్ధమనసా నిర్బుణత్వధీః || 30.3౯||
 సర్వం సమర్వ్య గోవిందే పార్థేభ్యోఽన్యేభ్య ఏవ చ |
 స్వజనేభ్యః సమాదాయ ప్రవన్నేత్రేభ్య ఉచ్చధీః |
 అనుజ్ఞాం నిర్గతః ప్రాహ పౌరజానపదాన్సృపః || 30.౪౦||
 ధర్మతో రక్షితా యూయమస్మత్పూర్వైర్మహాత్మభిః |
 నచాహం పరమన్నేహోద్యుష్మాభిః సుకృపాలుభిః |
 అరక్షితేతి కథితః ప్రమాదాదపి సజ్జనాః || 30.౪౧||
 ఇష్టం చ యజ్ఞైః పూర్తైశ్చ చరితం యుష్మదాశ్రయాత్ |
 పుత్రస్తు మమ పాపాత్మా సర్వక్షత్రవినాశకః |
 సర్వాతిశక్కి మూఢశ్చ వృద్ధానాం శాసనాతిగః || 30.౪౨||
 చ్ఛ! సౌభ్రాత్రం యేన సన్వ్యజ్య పాణ్డవేషు మహాత్మసు |
 కృతం విరూపం సుమహాత్కుర్యాద్యన్నాపరః క్వచిత్ || 30.౪3||
 అప్రియాణి చ కృష్ణస్య సుబహూన్యాచరత్కుఢీః |
 ప్రాయస్తేనాపి మద్దేన న యుష్మాస్వశివం కృతమ్ || 30.౪౪||
 భ్రాతరోఽస్య చ సర్వేఽపి తచ్చీలమనువర్తినః |
 హతాశ్చ స్వేన పాపేన ససుతామాత్యబాన్ధవాః || 30.౪౫||
 సోఽహం వయోగతశ్చైవ పుత్రాధిభిరభిప్లుతః |

తత్సమ్భస్థకృతం పాపం స్వకృతం చాత్యవేశలమ్ ।

పాణ్డవేషు సకృష్టేషు తపసా మార్జుముద్యతః ॥ 30.42 ॥

తత్ర మామనుజానీధ్వం కృపయా మిత్రవత్సలాః ।

మత్ప్రియార్థమపి స్నేహః పాణ్డవేషు మహాత్మసు ॥ 30.42 ॥

క్రియమాణోఽపి కర్తవ్యో భూయ ఏవ సదాఽచలః ।

తే హి మే పుత్రకాః సన్త ఇహాముత్ర చ సౌఖ్యదాః ॥ 30.43 ॥

ఇత్యుక్తైః స్వగుణానుచైః కీర్తయద్భిః సుదుఃఖితైః ।

పర్యశ్రునయనైః కృచ్ఛాత్పౌరజానపదైశ్చిరాత్ ।

అనుజ్ఞాతో యయౌ పార్థైరనుయాతః సుదూరతః ॥ 30.44 ॥

సజ్జాయో విదురశ్చైనం సభార్యమనుజగృతుః ।

అనువవ్రాజ తం కున్తి వనాయ కృతనిశ్చయా ॥ 30.45 ॥

వార్యమాణాఽపి తనయైః సభార్యైర్భృశదుఃఖితైః ।

సం స్థాప్య తాన్ సుకృచ్ఛేణ యయౌ సాఽన్వేష తం నృపమ్ ॥ 30.46 ॥

సం స్థరితపథో రాజా కున్తివిదురసజ్జాయైః ।

గాన్ధారీసహితః ప్రాప కురుక్షేత్రే జగద్గురోః ।

క్రమేణైవాఽశ్రమం వ్యాసదేవస్య సురపూజితమ్ ॥ 30.47 ॥

త్రివత్సరాదస్య నిజస్య లోకస్యాఽప్తిం సభార్యస్య జగాద తత్ర ।

ష్ఠి బ్రహ్మజ్కజన్తేన భృశం ప్రతీతో వ్యాసోపదిష్టం వ్యచరత్తపోఽగ్ర్యమ్ ॥ 30.48 ॥

సక్షత్ప్రగాన్ధారిపృథే ససజ్జాయే తపోభిరారాధయతి ప్రభుం హరిమ్ ।

వైచిత్రవీర్యైఃత్ర సదారబన్ధుభృత్యాస్తు పార్థా దృశయే సమాయయుః ॥ 30.49 ॥

క్షత్తైకతామత్ర యుధిష్ఠిరేణ ప్రాప్తోఽథ భార్యాసహితం ససజ్జాయమ్ ।

ఉపాసమానేషు విచిత్రవీర్యపుత్రం పృథాం చైవ పృథాసుతేషు ॥ 30.50 ॥

ప్రాదుర్భూవామితశక్తితోజ్ఞానాద్భుతైశ్వర్యసుఖాదిరూపః ।

వ్యాసో హరిస్తత్ర సమీక్ష్య సర్వే సమ్పూజయామాసురుదగ్రభక్త్యా ॥ 30.51 ॥

తైః పూజితస్తత్ర నిషణ్ణ ఆహ యద్యద్యదిష్టం ప్రవదన్తు తత్రత్ ।

దాస్యామి తస్యాద్య తదిత్యముష్మిన్ భక్త్యుచ్చయః పాణ్డుసుతైః సదారైః ।

వృతోఽత్ర కున్తి రవిసూనుజన్మమృత్యుత్థదోషాపగమం యయాచే ॥ 30.52 ॥

తేషాం ప్రదత్తేష్వభివాఞ్చితేషు వైచిత్రవీర్యః సహ భార్యయైవ ।

సమ్మన్యై నిః శేషరణేహతానాం సందర్శనం ప్రార్థితవాం స్తమీశమ్ ॥ ౩౧.౫౮॥

తతస్తు తే సత్యవతీసుతస్య సర్వేశ్వరస్యాఽఙ్జయా సర్వ ఏవ ।

సమాగతాః స్వర్గలోకాత్క్షణేన దత్తా చదివ్యా దృగముష్య రాజ్ఞః ॥ ౩౧.౫౯॥

ఊషుశ్చ రాత్రిం పరమాఙ్జయైవ సర్వే స్వభార్యాసహితా యథా పురా ।

తృప్తః సదారో నృపతిశ్చ తత్ర సర్వేఽపి దృష్ట్వా మహదద్భుతం తత్ ॥ ౩౧.౬౦॥

అథాఽఙ్జయైవాస్య పరస్య సర్వాః స్త్రియో నిజ్జేషైః సహితా యయుః స్వమ్ ।

వినోత్తరాం తాం తు కథాం నిశమ్య పారీక్షితోఽయాచత తాతదృష్టిమ్ ॥ ౩౧.౬౧॥

తం చాఽనయామాస తదైవ కృష్ణో హ్యవిన్ద్యశక్తిః స వికుణ్ఠలోకాత్ ।

దృష్ట్వా సపారీక్షిత ఆప తుష్టిం స్వతాతమీశేన సమాహృతం పునః ॥ ౩౧.౬౨॥

సమ్నూజ్య తం కృష్ణమపీశవన్ద్యం క్షమాపయామాస పరీక్షితాత్మజః ।

చక్రే చ విస్రమ్భమతీవ భారతే పునశ్చ తత్రత్యజవైః సమేతః ॥ ౩౧.౬౩॥

పార్థాః పునః ప్రాప్య పురం స్వకీయం ధర్మేణ పృథీవీం పరిపాలయన్తః ।

భోగానరాగా అజుషన్త యోగ్యాన్ యుక్తా జగద్ధాతరి వాసుదేవే ॥ ౩౧.౬౪॥

ష్ఠీ వర్షత్రయాన్తే త్నసమాహితాగ్నిం త్యక్తాగ్నిభిస్తైర్వనమాలిహాద్భిః ।

తే శుశ్రువుర్ధృతరాష్ట్రం సభార్యం సహైవ కున్త్యా పరిదగ్ధదేహమ్ ॥ ౩౧.౬౫॥

స్త్రిల్ ఆముఖా ధ్యానపరా నిశమ్య స్వర్యాతమాత్మీయపితృవ్యమాశు ।

సమేత్య భద్రా ప్రతిపూజ్యమానాం కున్తిం చ తప్తా విదధుః క్రియాశ్చ ॥ ౩౧.౬౬॥

తే విష్ణుభక్త్యా పరిపూతకర్మభిర్జానేన చాన్తే తమనుస్మరన్తః ।

పార్థైః సుపుత్రైః సుకృతోర్ధ్వకర్మభిర్వృద్ధిం సుఖస్యాఽపురనప్యయాం శుభామ్ ॥

౩౧.౬౭॥

గావద్గణిర్వాససకాశమేత్య శుశ్రూషయా తస్య పునర్నిజాం గతిమ్ ।

ప్రవేదివాన్ పాణుసుతాశ్చ కృష్ణం ప్రతీక్షమాణాః పృథివీమశాసన్ ॥ ౩౧.౬౮॥

అష్టాదశాబ్దాః పృథివీం సమస్తాం ప్రశాసతామేవమగుర్మహాత్మనామ్ ।

అరిక్తధర్మార్థసుఖోత్తమానామనుజ్ఞతానన్తపదస్మృతీనామ్ ॥ ౩౧.౬౯॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థభగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

(ధృతరాష్ట్రాదిస్వర్గప్రాప్తిర్నామ)ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ॥

అథ ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః ।

(పాణ్డవస్వర్గారోహణమ్)

ఓం । తతః కురుక్షేత్రమవాప్య కృష్ణో దీక్షాం ప్రపేదే ద్విషడబ్దసత్రే ।
స ఏవ చ వ్యాసభృగుద్వహాత్మా చక్రేఽత్ర సాదస్యమజోఽప్రమేయః ॥ 32.౧॥

తత్రర్షిణో దక్షభృగుప్రధానాః పార్థా యదూనాం ప్రవరైః సమేతాః ।
బ్రహ్మశశక్రప్రముఖాః సురాశ్చ చక్రుః సుసాచివ్యమనన్తదాసాః ॥ 32.2॥

సర్వే చ జీవా వసుధాతల్ । అస్థా యేఽన్యేఽన్తరిక్షద్యుముఖోత్తరేషు ।
వసన్తి నారాయణపాదసం శ్రయాన్తే చాత్ర సర్వే ముముదుః సనాగాః ॥ 32.3॥

సునిర్ణయన్తత్త్వవినిర్ణయార్థినాం తత్త్వస్య చాభూదిహ వాదశీలినామ్ ।
మిథో వివాదాత్సురభూసురాణాం వాక్యాద్ధరేర్వాస్యసభృగుద్వహాత్మనః ॥ 32.4॥

ధర్మార్థకామానఖిలానవాపున్తదర్థినో ముక్తిమపీహ కృష్ణాత్ ।
యథేష్టపానాశనవాససో జనా విచేరురత్రామరమానవాదయః ॥ 32.5॥

క్షేత్రం తదాసీద్ధరిలోకసమ్మితం యదీయురత్రాఖిలసజ్జనా యుతిమ్ ।
నానాత్తకామాశ్చ తతో బభూవుర్నిర్వృత్నదృశ్యశ్చ యతోఽత్ర కేశవః ॥ 32.6॥

ద్వాదశాబ్దం మహాసత్రమేవమేతాదృశం హరిః ।
సమాప్య్యావభృథస్నాతః పూజయిత్వాఽఖిలాన్ జనాన్ ॥ 32.7॥

అనుజ్ఞే క్రమేణైవ వత్సరేణ సమాగతాన్ ।
స్వకులం సజ్జోహీర్షుః స విప్రశాపమజీజన్త ॥ 32.8॥

ఉపదిశ్య పరం జ్ఞానముద్ధవాయాముమాశ్రమమ్ ।
బదర్యాఖ్యం ప్రాపయిత్వా సప్తమాబ్దం శతోత్తరమ్ ।

ప్రతీక్షన్ పాలయామాస పార్థైః సహ భువం ప్రభుః ॥ 32.9॥
సమారబ్ధం కలియుగం యదా దుర్యోధనోఽపతత్ ।

షట్రిం శాబ్దం పునః కృష్ణః కృతమేవాన్యవర్తయత్ ॥ 32.10॥
కృతాదపి విశేషోఽయం యత్పుణ్యస్యాస్యాధికం ఫలమ్ ।

చ్ఛివ్ఽల్పమేవ చ పాపస్య కాలాత్కృష్ణాజ్జయాయా తథా ॥ 32.11॥
ఏవం సుధార్మికే లోకే హరిభక్తిపరాయణే ।

నష్టేషు కలిలి జేషు యుగవృత్తిమభీషవః ॥ 32.12॥

బ్రహ్మరుద్రాదయో దేవాః స్తుత్వా కేశవమవ్యయమ్ |
 వ్యజ్ఞాపయన్ స్వలోకాప్తిం ఓమిత్యాహ స చాచ్యుతః || 39.౧౩||
 ప్రాచుర్యే సజ్జనస్య స్యాన్న కలేర్వృద్ధిరజ్ఞాసా |
 ఇతి స్వకులసం హృత్స్యై ప్రభాసమనయత్ప్రభుః || 39.౧౪||
 పుణ్యక్షేత్రేఽపి న మృతిః స్వగృహే త్వతిధర్మదా |
 గత్స్యేవాలపమపి క్షేత్రం స్యాన్మహత్ఫలమిత్యజః || 39.౧౫||
 ప్రకాశయితుమేవైనాన్ ప్రభాసాయ కుశస్థలాత్ |
 నీత్వా దానాదిసద్ధర్మాం సైరకారయదచ్యుతః || 39.౧౬||
 తే తతః శాపదోషేణ కృష్టేనైవ విమోహితాః |
 మైరేయమత్తా అన్యోన్యం నిపాత్య స్వాం తనుం గతాః |
 తద్దృష్ట్వా బలదేవోఽపి యోగేన స్వతనుం యయౌ || 39.౧౭||
 తతః పరేశోఽగణితానుభావః స్వసారథిం పాణ్డవానాం సకాశమ్ |
 స్వలోకయానప్రతివేదనాయ స్వస్యాను వైషాం త్వరయాఽభ్యయాతయత్ ||
 39.౧౮||
 అథాఽసతః పిప్పలమూల ఈశితురూరుస్థితం పాదతల్ | అం సుతామ్రమ్ |
 దృష్ట్వా జరా నామ ససర్జ శల్యం భక్తోఽప్యలం రోహితం శఙ్కమానః || 39.౧౯||
 ఆచ్ఛేద్యాభేద్యదేహస్య శల్యే పాదముపస్థితే |
 సమీపమాగతో వ్యాధో దృష్ట్వా భీతోఽపతదుభవి || 39.౨౦||
 విప్రహక్యం మానయానః కారయిత్వాఽమునా హరిః |
 పాపం మాం జహి దేవేతి యాచన్తమనయద్ధివమ్ || 39.౨౧||
 పాదప్రహారదోషేణ తం భృగుం వ్యాధతాం గతమ్ |
 పశ్చాత్తాపేన భక్త్యా చ సుప్రీతస్తచ్చరీరిణమ్ |
 చ్ఛ్విస్సాస్యాజ్ఞాప్రాప్తవిమానేన దివం నిన్యే జనార్దనః || 39.౨౨||
 నీచా యోనిర్నీచనీచ కర్మాఽస్తుం నీచకర్మతః |
 అదుష్టత్వాత్తు మనసో భక్తితోపో నచాప్యభూత్ |
 భృగోరత్రాబుద్ధిపూర్వం నాతిదోషకృదప్యభూత్ || 39.౨౩||
 తతో విరి షోఽచిశ్చురన్దరాద్యాః పునః స్తువన్తోఽభియయుః ప్రణమ్య |
 కృష్ణం స చాఽశ్వేవ యయౌ స్వలోకం స్వతేజసా సర్వమిదం ప్రకాశయన్ || 39.౨౪||

గోపాలమన్తం భజతాం ఫలప్రద ఏకేన రూపేణ స భువ్యదృశ్యః ।
 తస్థా ద్వితీయేన చ సూర్యమణ్ణలే తృతీయమాసీచ్ఛివపూజితం వపుః ॥ 3.2.25 ॥
 సమూజితం బ్రహ్మలోకే చతుర్థం కణ్ణోద్భవేనాథ పరం స్వధామ ।
 సమాప్నువానం వపురస్య పఞ్చమం భక్త్యాఽన్వయుర్దేవరాః స్వశక్త్యా ॥ 3.2.26 ॥
 తత్రేజసా తే ప్రతిముష్టదృష్టయః పురుష్టతాద్యా ఆమితోరుదీధితేః ।
 యావత్స్వగమ్యం త్వనుగమ్య తస్థుర్నిమీలితాఞ్చ విహతోర్ధ్వచారాః ॥ 3.2.27 ॥
 వీన్ద్యేశశేషానుగతః స్వయంమూర్ఖార్థామ ప్రవిష్టం తమజం ప్రణమ్య ।
 వీన్ద్యాదికైరప్యయుతః స్వపిత్రాఽశ్లిష్టో రహశ్చాకథయత్తథాఽస్త్రోత్ ॥ 3.2.28 ॥
 స పూర్వరూపేణ సమాప్య చైక్యం విభజ్య చేచ్ఛానుసృతోఽథ రేమే ।
 హరిః శ్రియా బ్రహ్మముఖైశ్చ ముక్తైః సమూజ్యమానోఽమితసద్గుణాత్మా ॥ 3.2.29 ॥
 బ్రహ్మాఽపి శర్వాదియుతః స్వలోకం ప్రాప్తః పునస్తత్ర గతం చ కృష్ణమ్ ।
 రేమేఽభివశ్యన్ ప్రతిపూజయం స్తం సురాశ్చ సర్వే రవిబిమ్బసం స్థమ్ ॥ 3.2.30 ॥
 యతో న దర్శితా భ్రాన్తిః ప్రాదుర్భావేష్వపి క్వచిత్ ।
 దేహత్యాగానుకారేణ హరిణా తదిహాచ్యుతః ॥ 3.2.31 ॥
 మోహయిత్వాఽసురానన్దం తమః ప్రాపయితుం ప్రభుః ।
 చిదానన్తైకదేహోఽపి త్యక్తం దేహమివాపరమ్ ।
 సృష్ట్వా స్వదేహోపమితం శయానం భువ్యగాద్దివమ్ ॥ 3.2.32 ॥
 దారుకోక్త్యా సమాయాతః పార్థస్తమదహత్తదా ।
 చ్ఛ్వి|రౌహిణీయాదికానాం చ శరీరాణి ప్రధానతః ।
 దారుకో విష్ణులోకం తు పునరాప యథాగతమ్ ॥ 3.2.33 ॥
 తథైవ జనమోహాయ ప్రాప్య వహ్నోవదృశ్యతామ్ ।
 రుగ్మిణ్యుగాద్ధరేః పార్శ్వం సత్యా కృత్వా తపస్తథా ॥ 3.2.34 ॥
 చిదానన్తైకదేహే హి ద్విరూపే ఇవ తే యతః ।
 ఏకైవాతః కృష్ణవత్తే దుష్టాన్మోహయతస్తథా ॥ 3.2.35 ॥
 అన్యా మహామహిష్యస్తు త్యక్త్వా దేహం హుతాశనే ।
 కాశ్చిత్కాశ్చిత్తు తపసా త్యక్తదేహో హరిం యయుః ॥ 3.2.36 ॥
 రౌహిణీయాదికానాం చ భార్యా వహ్నిముఖే తనుమ్ ।
 త్యక్త్వా స్వభర్తునేవాఽపుః సర్వా ఏవ పతివ్రతాః ॥ 3.2.37 ॥

వసుదేవః పార్థముఖాచ్ఛుత్యైతద్యోగమాస్థితః ।
 త్యక్త్వా దేహం కశ్యపత్వం ప్రాప కృష్ణానురాగతః ॥ ౩౨.౩౮॥
 తస్యార్జునోఽశ్వమేధాగ్నావన్త్యకర్మాకరోత్తదా ।
 త్యక్తదేహస్తస్య భార్యా వహ్నా ప్రాపుస్తమేవ చ ॥ ౩౨.౩౯॥
 స్త్రియో బాలాం స్తథాఽదాయ ధనం చైవ ధనజ్ఞయః ।
 వినిర్యయౌ ద్వారవత్యాస్తాం జగ్రాస చ సాగరః ॥ ౩౨.౪౦॥
 స్త్రీబాలసహితే పార్థ ఏకస్మిన్ పథి గచ్ఛతి ।
 శాపాత్సుపాపాఽఽభీరాః స్త్రీజనాన్ జప్రబరుద్ధతాః ॥ ౩౨.౪౧॥
 యాస్తాః షోడశసాహస్రవనితాః శతసం యుతాః ।
 కృష్ణశాపాన్ల్యేచ్ఛవశం యయుర్దర్పనిమిత్తతః ॥ ౩౨.౪౨॥
 హ్రీయమాణే ధనే చైవ వనితాసు చ వాసవిః ।
 యుయుత్సుర్గాణ్డీవం సజ్యం కృచ్ఛేజ్జైవ చకార హ ॥ ౩౨.౪౩॥
 క్షీణాస్తస్య శరా దైవాన్నాస్త్రాణి స్మృతిమాయయుః ।
 స తద్దైవకృతం జ్ఞాత్వా సం స్మరన్ పురుషోత్తమమ్ ।
 వ్రీష్టింశుమ్నూచుత్త్రాన్ గాణ్డివేన శేషం రక్షన్ కురూనగాత్ ॥ ౩౨.౪౪॥
 తదా కురుక్షేత్రగతం జగద్గురుం సుపూర్ణవిజ్ఞానబలర్ధిసత్సుఖమ్ ।
 తమేవ వాసిష్ఠకులోద్వహం హరిం నిరీక్ష్య దుఃఖేన పపాత పాదయోః ॥ ౩౨.౪౫॥
 స తేన పుం సాం ప్రవరేణ హేతుభిః సమ్బోధితోఽజ్ఞానతమోంశుమాలినా ।
 సం స్థాప్య చేతః పునరేవ తస్మిన్ జహౌ శుచః ప్రాయశ ఏవ ధైర్యాత్ ॥ ౩౨.౪౬॥
 స్త్రియో మ్లేచ్ఛహృతాః కృష్ణప్రేషితాద్ధాల్భ్యతః పునః ।
 గోవిన్దైకాదశీం శ్రుత్వా కృత్వా సారస్వతే జలే ।
 నిమజ్జ్య వాయోర్యవనాత్త్యక్తదేహో దీవం యయుః ॥ ౩౨.౪౭॥
 అర్జునస్తు కురుక్షేత్రే హార్దిక్యయుయుధానయోః ।
 సుతౌ సారస్వతే చైవ దేశే రాజ్యేఽభ్యషేచయత్ ॥ ౩౨.౪౮॥
 అనిరుద్ధసుతం వజ్రం ప్రియం కృష్ణస్య సద్గుణమ్ ।
 సశూరనేన్ద్రప్రస్థరాజానమకరోద్వశీ ॥ ౩౨.౪౯॥

స్త్రీబాలాంశ్చ ధనం చైవ తస్మిన్ సం స్థాప్య ఫల్గునః ।
 యయా భ్రాతృనశేషం చ వృత్తం తేషామవర్ణయత్ ॥ 3౨.౫౦॥
 తే చావియోగసమయం స్మరంతో మురవైరిణా ।
 అభ్యషిచ్ఛాన్ భాగవతం మాహారాజ్యే పరీక్షితమ్ ॥ 3౨.౫౧॥
 స్త్రీహారిణాం చ మ్లేచ్ఛానాం వధాయైనమయోజయన్ ।
 కృతం చ తేన తత్కర్మ వోధ్రా పైతామహం ధురమ్ ।
 సమయం పరిరక్షద్భిర్న పారైరేవ యత్కృతమ్ ॥ 3౨.౫౨॥
 వాసుదేవపదా స్పృష్టభూకణ్ణకసముద్ధృతిః ।
 సమయః పాణ్డవానాం హి తస్యైవానుగతిః పరమ్ ॥ 3౨.౫౩॥
 అనువ్రజద్భిర్విశేషం నాస్మాభిర్భూష్టదుజ్జితా ।
 భోజ్యా రక్ష్యాఽపి వా తేషామిత్యేవ సమయః పురా ॥ 3౨.౫౪॥
 తత్ర కాలౌ । ఈ భీమభార్యా వైష్ణవం యోగమాస్థితా ।
 వ్హ్విషి కృష్ణయైకత్వమాపన్నా త్యక్త్వా దేహం తు మానుషమ్ ॥ 3౨.౫౫॥
 సుభద్రాద్యాస్తు యా భార్యాః పార్థానాం తు తదాజ్ఞయా ।
 యుయుత్సుశ్చాచ్ర శిష్యార్థం ప్రాత్రస్యైవావసన్ పురే ॥ 3౨.౫౬॥
 సన్త్యజ్య రాజ్యచిహ్నాని వైష్ణవం యోగమాస్థితాః ।
 వీరాధ్వానం యయుః సర్వే కృష్ణయా సహ పాణ్డవాః ॥ 3౨.౫౭॥
 ప్రాగుదీచీం దిశం పూర్వం యయుస్తత్రార్జునో ధనుః ।
 నాత్యజల్లోభతస్తం తు సముద్రముప పావకః ।
 దృష్ట్వా యయాచే రాజానం తదుక్తః ప్రాస్యదమ్బుధౌ ॥ 3౨.౫౮॥
 ప్రాతిభావ్యం తు వరుణే నిస్తీర్యాగ్నిరదృశ్యతామ్ ।
 యయా తేఽపి యయుః క్షిప్రం ప్లవంతః సప్తవారిధీన్ ॥ 3౨.౫౯॥
 అహోభిః సప్తభిర్వోగం సమారూఢాః ప్రదక్షిణమ్ ।
 కృత్వా క్వచిదసజ్జన్త ఆసేదుర్గన్ధమాదనమ్ ।
 ఆత్ర నారాయణక్షేత్రే తేషాం తన్వోఽపతన్ క్రమాత్ ॥ 3౨.౬౦॥
 ద్రౌపదీసహదేవాదివజ్ఞానాం తత్ర మారుతిః ।
 సదేహనాకానిచ్ఛత్వాద్దేహప్రపతనం హి తత్ ॥ 3౨.౬౧॥

తేషామిహేతి యాథార్థ్యం జానన్ పప్రచ్ఛ ధర్మజమ్ |
 కేనకేనాపతద్దేహో దోషేణ న ఇతి క్రమాత్ || 39.౬౨||
 మృతికాలే హి యో యస్య దోషం వక్త్యుణమోచనమ్ |
 తస్మాత్స్వాదుక్తదోషస్యేత్యాహ యచ్ఛృతిరేవ తత్ |
 ఋణమోక్షాయ సర్వేషాం భీమో దోషానవాదయత్ || 39.౬3||
 సోఽపిచ్ఛాపతితాన్ దేహానజానఇచ్ఛద్ధకర్మణామ్ |
 అపశ్యన్ కారణం ప్రాహ దోషాన్ స్యాదేవమిత్యపి |
 రాజా సమాభవనామాత్రం నహి కార్యమకారణమ్ || 39.౬౪||
 “స్వచ్ఛందమృత్యవో యోగాద్దేహానుత్సృజ్య పాణ్డవాః |
 కృష్ణా చాఽపుః పరం స్థానం యన్న యాన్త్యపి దేవతాః” |
 చ్ఛిక్షే ఇతి శ్రుతేర్న తే పాపాద్దేహం స్తత్యజరూర్జితాః || 39.౬౫||
 “ఋణాన్యన్ముచ్య దోషోక్త్యా స్వానాం భీమః స్వకాం తనుమ్ |
 తత్యాజ పరమం ధ్యాయన్నాప చ స్థానముత్తమమ్” |
 ఇతి స్కాన్దపురాణోక్తం వ్యాసవాక్యమృషీన్ ప్రతి || 39.౬౬||
 భీమాదృతే హి చతుర్షు పక్షపాతస్తు వాసవౌ |
 యోగ్య ఏవేతి కృష్ణాయా న దోషః స్యాత్కథంశ్చన || 39.౬౭||
 సీతిరూపే వీర్యబలే మహాన్వేషాం యతః క్రమాత్ |
 ప్రాణత్వాద్భృగశక్తిశ్చ నహి దోషాయ మారుతేః || 39.౬౮||
 “యథాస్వరూపవిజ్ఞానమాత్మన్యపి న దోషకృత్” |
 ఇతి వ్యాసస్మృతేరేషాముక్తదోషోద్భవః కథమ్ || 39.౬౯||
 కదాచిదతిమానోఽపి త్రయాణామేషు జాయతే |
 తథాఽపి తత్ఫలం నైతత్తారతమ్యం హి ముక్తిగమ్ |
 గుణదోషాధికాల్పత్వాదత్రస్థమపి హి శ్రుతమ్ || 39.౭౦||
 ఆరబ్ధకర్మనాశే హి పతేద్దేహోఽప్యపాపినః |
 యుధిష్ఠిరోఽపి హి స్వర్గం బుభుజే నైవ తత్తనుః || 39.౭౧||
 అతిమానాదయో దోషాః కుత ఏవ హి మారుతేః |
 అనాదికాలతః సర్వదోషహీనా గుణాధికాః || 39.౭౨||
 సర్వజీవగణేభ్యో యే తే హి వాయుత్వమాప్నూయుః |

ఋజవో నామ యే దేవా దేవానామపి దేవతాః ॥ 39.23॥

అభావం హ్యతిమానాదేర్భిమస్యాఽహ చ కేశవః ।

“యత్కించాఽత్మని కల్యాణం సమ్భావయసి పాణ్డవ ।

సహస్రగుణమప్యేతత్త్వయి సమ్భావయామ్యహమ్” ॥ 39.24॥

ఇతి తస్మాద్యథా యుద్ధే ధర్మహానిమమన్యత ।

ఏవమత్రాప్యధర్మేణ దేహపాతం నృపోఽబ్రవీత్ ॥ 39.25॥

ఘో! పూజ్యేభ్యః పూర్వమేవైషాం దేహపాతమభీష్పతామ్ ।

తత్కామాద్దేహపాతోఽభూన్న పాపాన్ముచ్యతాం యథా ॥ 39.26॥

నహి పాపఫలాన్ముక్తౌ దేహపాతః కథంచున ।

కిన్తు కర్మక్షయాదేవ తథా సర్వత్ర నిశ్చితః ॥ 39.27॥

తేషు స్వలోకాన్ ప్రాప్తేషు ధర్మజశ్చాఽత్మనా సహ ।

యయా పురో దేవరథస్తదాఽస్యావతతార హ ॥ 39.28॥

రథమారుహేతి కథితో రథినా పురతః శునః ।

ఆరోహమబ్రవీన్నైతద్దుష్కృమిత్యాహ సోఽపి తు ॥ 39.29॥

నాఽరుహేయం వినా శ్వానమితి తేన స్థిరోదితే ।

స్వరూపం దర్శయామాస ధర్మో హ్యోప్తః శ్వరూపతామ్ ॥ 39.30॥

ఆనృశం స్యపరత్వేన కీర్తిమేవాఽత్మనో వృషః ।

ఖాపయామాస కౌన్తేయరూపిణో ధర్మనూక్తిభిః ॥ 39.31॥

తతః స రథమారుహ్య లోకానాముత్తరోత్తరమ్ ।

అతిక్రమ్యాఖిలాన్ రాజ్ఞో జగామ శ్రీపతిప్రియః ॥ 39.32॥

సర్వేషాముత్తరం లోకమైన్ద్రం ప్రాప్యేదమేవ తే ।

స్థానమిత్యుదితో దేవైర్దుర్యోధనమవైక్షత ।

సభ్రాతృకం జ్వలన్తం చ సర్వేషాముపరి స్థితమ్ ॥ 39.33॥

తం దృష్ట్వా పరమక్రుద్ధో నిమీల్య నయనే శుభే ।

భ్రాతరో మే క్వ కృష్ణా చ సకర్ణాః క్వ చ బాన్ధవాః ।

ధృష్టద్వ్యమ్నాదయః పుత్రా హైడిమ్బాద్వాశ్చ సర్వశః ॥ 39.34॥

యాదవశ్చేతి పప్రచ్ఛ దేవాం స్తే చ తమబ్రువన్ ।

కిం తే తైః స్వకృతం కర్మ భుజ్యతేఽత్ర నచాపరైః ॥ 39.35॥

ఇత్యుక్త ఆహ పాపోఽయం పృథివీక్షయకారకః ।
 సర్వాతిశక్తి మిత్రద్రుష్ణాయణపరాజ్యుఖః ॥ 3౨.౮౬॥
 చ్ఛింఆస్తికోఽతిశతః క్రూరో ద్వేష్టా విష్ణోశ్చ తద్భువామ్ ।
 కథం దుర్యోధనః స్థానం సర్వోత్తమమవాప్తవాన్ ॥ 3౨.౮౭॥
 కథం చ సర్వధర్మజ్ఞా నారాయణపరాయణాః ।
 సం స్థితాః పరమే ధర్మే దృశ్యన్తేఽత్ర న మత్ప్రియాః ॥ 3౨.౮౮॥
 యత్ర సస్తస్తు తే సన్తి తత్ర స్థాతవ్యమేవ మే ।
 నిరయేఽపి నచాత్రాపి నానేన సహ పాపినా ।
 అస్య వీరతమస్యేదం ధార్తరాష్ట్రస్య యుజ్యతే ॥ 3౨.౮౯॥
 ఇత్యుక్తా దేవతా దూతం స్వానాం సన్దర్శనార్థినః ।
 రాజ్ఞః సమ్ప్రోషయామాసుస్తత్సన్దర్శితవర్తమానా ॥ 3౨.౯౦॥
 దుర్గన్ధేన సుకృచ్ఛ్రేణ తమసా ప్రావృతేన చ ।
 గత్వైవ కీయతీం భూమిం తద్దుర్గస్థాసహో నృపః ।
 ఇచ్ఛన్నివర్తనం తత్ర స్వానాం వాచ ఇవాశ్ఛ్ఛోఽఞ్ఞోత్ ॥ 3౨.౯౧॥
 క్షణం తిష్ఠ మహారాజ సన్నిధానబలాత్తవ ।
 వేదనా నో న మహతీత్యేచ్ఛుత్వా యుధిష్ఠిరః ॥ 3౨.౯౨॥
 కే యూయమితి పప్రచ్ఛ దీనధ్వనివిశక్కితః ।
 భీమోఽహమర్జునః కర్ణ ఇత్యాద్యుక్తమివాశ్ఛ్ఛోఽఞ్ఞోత్ ॥ 3౨.౯౩॥
 శ్రుత్వా తత్కృపయాఽవిష్టః శోకామర్షసమన్వితః ।
 ఆహ దూతం యథేష్టం త్వం గచ్ఛ నాహమితో వ్రజే ॥ 3౨.౯౪॥
 నచ స్వర్గేణ మే కార్యం త్యక్త్వా స్వజనమీదృశమ్ ।
 ఇత్యుక్తః ప్రయయౌ దూతస్తస్థావేవ యుధిష్ఠిరః ॥ 3౨.౯౫॥
 తతోఽత్ర దేవాః పురుహూతపూర్వకాః సమాయయుః స్నేహవశాద్యుధిష్ఠిరే ।
 తేష్వాగతేష్యేవ న తత్ర వాచో దీనా న దుర్గన్ధతమోఽప్యపశ్యత్ ।
 స్వర్గోత్తమం దేశమపశ్యదేతమభ్రాన్తచేతాః స యుధిష్ఠిరస్తదా ॥ 3౨.౯౬॥
 ఆహాత్ర ధర్మః పునరాత్మసద్యశః ప్రకాశయన్ పాణ్డుసుతాభిధం స్వమ్ ।

ధర్మాద్విశిష్టా హి సదాఽన్యశం సతా దృష్టా చసా త్వయ్యధికా త్రిశో మయా ॥
3.2.౯౭॥

ష్ఠీ శక్రోఽపుష్పవాచైనమిదం మృషా తే ప్రదర్శితం ద్రోణకృతే మృషాగిరః ।

కృచ్ఛాదిదం తే కథితం నవాతివిస్రమ్భ ఆసీత్తవ కృష్ణవాక్యే ॥ 3.2.౯౮॥

సహ్యోజ్ఞయా వాసుదేవస్య కిఞ్చిత్పాపం భవేత్సర్వవిధర్మిణోఽపి ।

బ్రహ్మోపరాక్ష్యేఽపి వికర్మ సూచకం ప్రారబ్ధపాపస్య విషాశనం యథా ॥ 3.2.౯౯॥

పశ్యాత్ర భీమప్రముఖాన్ సుఖస్థాన్ సమ్ప్రాజ్యమానాం స్త్రిదక్షైః సురూపాన్ ।

కుతః పరబ్రహ్మదృశాం సుశుద్ధసత్కర్మణాం కృష్ణపరాయణానామ్ ।

పరేణ యోగేన విస్సృష్టతన్వాం దుఃఖం భవేద్దేవవరాధిపానామ్ ॥ 3.2.౧౦౦॥

ఏతే హి దేవప్రవరాః పృథివ్యాం జాతా భువో భారజహీర్షుమీశమ్ ।

ప్రత్యోష్య తద్భావితబుద్ధికర్మభిః పునశ్చ తేనైవ సహాఽపిరే దివమ్ ॥ 3.2.౧౦౧॥

న తే నృపాద్యాపి హి మానుషో గతో భావస్తతో ద్వేష్టి సుయోధనాదీన్ ।

నిమజ్జ్య తద్విష్ణుపదోదకేఽత్ర విస్సృజ్య దేహం భజ దేవభావమ్ ॥ 3.2.౧౦౨॥

సుయోధనాద్యా యదిమే సుపాపాఽఽరబ్ధకర్మక్షయమాప్య నిత్యే ।

నిః శేషసౌఖ్యోఽన్యతనిత్యదుఃఖేఽవశాః పతిష్యన్త్యపునర్నివృత్తాః ॥ 3.2.౧౦౩॥

దేవాం శజా యే తు సమస్తశస్తే స్వమూలరూపం సమవాప్య కాలే ।

స్వతారతమ్యానుసృతాం విముక్తిం ప్రాప్సున్తి నాత్రాపి విచార్యమస్తి ॥ 3.2.౧౦౪॥

ఇత్యుక్త ఆశ్వేవ నిమజ్జ్య గంఠాం ధర్మాత్మజన్తం ప్రవిస్సృజ్య దేహమ్ ।

సద్యో బభౌ దైవమవాప్య కాయం విస్సృష్టరోషాదిసమస్తదోషః ॥ 3.2.౧౦౫॥

స తు ప్రవశ్యన్ స్వజనం సమస్తం స్వమూలరూపాతినమీపనం స్థమ్ ।

దదర్శ భీమం చ మరుత్సమీపే మధ్యే జ్వలన్తం మరుతాం గణస్య ॥ 3.2.౧౦౬॥

దదర్శ కృష్ణామపి తత్సమీపే శ్రియా జ్వలన్తిం సమతీత్య చాన్యాః ।

స్పృష్టం చ సం స్కారవశాదియేష నిషిధ్య తం ప్రాహ సురాధిరాజః ॥ 3.2.౧౦౭॥

ఏషా హి సాక్షాజ్జగతాం ప్రియస్య ప్రాణాత్మనో జీవవరేశ్వరస్య ।

ప్రాణప్రియా శ్రీరితి నామ యస్యాః శమాత్మకేఽస్మిన్ రమతే యదేషా ॥ 3.2.౧౦౮॥

ష్ఠీజి| యుష్మచ్ఛతుర్దేహగతస్య వాయోర్వాయుప్రియా భీమతనోస్తథైవ ।

భోగాయ స్పృష్టా పురుషోత్తమేన యుష్మత్ప్రియార్థం భవతాం చ దాఠైః ॥ 3.2.౧౦౯॥

ప్రీతిస్తతో హ్యభ్యధికా బభూవ భీమస్య చాస్యాస్తదను స్మ పార్థే ।
 తతో భవత్స్వేవ యథాక్రమేణ గుణానుసారేణ సమీరణస్య ॥ ౩౨.౧౦౦॥
 ఇదా హిసా శుద్ధతనుః ప్రజాతా శచ్యాదియోగాపగతాగ్ర్యదేహా ।
 యూయం చ సర్వే మరుతో విశేషసం యోగహీనాః స్వశరీరసం స్థాః ॥ ౩౨.౧౦౧॥
 స్పర్శైపి నాస్యాః పవమానపత్న్యః సుపూతతాఽలం భవతామిదాసీమ్ ।
 నచోత్తరత్రాపి భవేత్కథంబుద్ధివౌకసాం మానుషదేహినో యథా ॥ ౩౨.౧౦౨॥
 ఇతీరితం తం ప్రతిసన్నివృత్తం వినాశయన్మానుషవాసనాం స్వయమ్ ।
 సమాక్షిషచ్చుద్ధతనుః స్తనోత్థో ధర్మో హరేః సోఽభవదాశు తత్సమః ॥ ౩౨.౧౦౩॥
 తతస్తు పార్థా అఖిలాః స్వమూలరూపైః సహైవాఽవివిశుర్ముదాఽన్వితాః ।
 స్వీయాని ధామాని తతోఽప్యనూనభోగాః సదా సన్న్యవసంశ్చ తత్ర ॥ ౩౨.౧౦౪॥
 తత్రాపి కృష్ణేన సమాగమోఽభూత్పురేవ తేషామతితత్పరాణామ్ ।
 చిక్రీడ ఏభిః సహితస్తథైవ కృష్ణోఽపి తద్వత్సరథోఽర్జునేన ॥ ౩౨.౧౦౫॥
 అన్యే చ దేవాం శభవాః సమస్తాః స్వమూలరూపైక్యమవాపురాశు ।
 కర్మక్షయాదేవ సురేతరాస్తు పుణ్యక్షయం ప్రాప్య భువి ప్రజాతాః ॥ ౩౨.౧౦౬॥
 చతుః సహస్రం త్రిశతోత్తరం తే సం వత్సరాణామనుభూయ దివ్యాన్ ।
 భోగాన్నరత్వేఽపి సదేశ్వరోఽహమసజ్జగచ్ఛేతి ధియాఽప్పువం స్తమః ॥ ౩౨.౧౦౭॥
 దుఃఖేఽపి తేషామిహ తారతమ్యం కలేః పరం దుఃఖమిహాఖిలాచ్చ ।
 యథా విరి ఞ్చస్య సుఖం పరం స్యాన్ముక్తౌ హరిద్యేషకృతో విశేషః ॥ ౩౨.౧౦౮॥
 కేచిత్పిశాచాసురరాక్షసత్వమవాప్య విష్ణోరపి తత్పరాణామ్ ।
 ద్వేషాత్తమోఽన్లం త్వరయా సమాప్పుయుర్దేవాః స్వకాలే నిజయోగ్యముక్తిమ్ ॥
 ౩౨.౧౦౯॥
 చతుః సహస్రే త్రిశతోత్తరే గతే సం వత్సరాణాం తు కలౌ పృథివ్యామ్ ।
 జాతః పునర్విప్రతనుః స భీమో దైత్యైర్నిగూఢం హరితత్త్వమాహ ॥ ౩౨.౧౧౦॥
 చ్ఛిమ్ తదైవ కృష్ణాఽపి భువి ప్రజాతా ప్రీత్యై హరేరన్ధతమస్యపాతయత్ ।
 మహాసురాన్ విష్ణుపరార్జునాద్యా కృతే ప్రజాతా హరితోషణాయ ।
 పునశ్చ తే స్థానమవాప్య సర్వే స్వీయం పరాన్తే తు విముక్తిమాప్పుయుః ॥ ౩౨.౧౧౧॥
 వాయుత్వమాప్తుః స హనూమదం శో బ్రాహ్మం పదం ప్రాప్య వృకోదరశ్చ ।

వాగీశ్వరత్వం గతయైవ కృష్ణయా సహైవ ముక్తిం గమితాఽఖిలోత్తమామ్ ||
3.2.102||

భువి ద్యులోకే చ విరి ఇచ్ఛతాయాం ముక్తౌ చ తాభ్యామధికం సమస్తాత్ |
సన్తోష్యతే పూర్ణగుణో రమేశః సదైవ నితోఽర్జితతద్రతిభ్యామ్ || 3.2.103||

“భూషన్న యోఽధి బభ్రూషు నమ్మతే” “బల్! ఇత్థా తద్వపుషే ధాయ దర్శతమ్” |
“తాం సు తే కీర్తిం మఘవన్మహిత్యా” (౧౪) ఇత్యాదిసూక్తాని చ తత్ప్రమాణమ్ ||
3.2.104||

అన్యాని వాక్యాని చ వైదికాని సపఞ్చరాత్రోక్తిపురాణకాని |
పుష్టశ్చ భీష్మోఽత్ర యుధిష్ఠిరేణైతన్మోక్షధర్మేష్యపి కిఞ్చిదాహ || 3.2.105||

ఏవం ప్రయాతేషు సుకేశవేషు స్వానేవ లోకాన్ యదుపాణ్ణవేషు |
పరీక్షిదాద్యాస్తు తదన్వయోత్థా వ్యాసానుశిష్టాః పృథివీమరక్షన్ || 3.2.106||

తై క్షేమకాన్తైరిహ భారతాదిశాస్త్రాణి శృణ్వద్భిరశేషవిద్భిః |
వ్యాసప్రభావాచ్చ కలౌ చ ధర్మో జ్ఞానం చ సుత్రాతమగాన్న నాశమ్ || 3.2.107||

సం వత్సరాణాం తు సహస్రకే గతే ప్రాప్తేషు చద్యామఖిలేషు సత్సు |
దగ్ధా పురా యే త్రిపురం ఘ్నుతైవ రుద్రేణ జాతాః పృథివీతల్. ఏ తే || 3.2.108||

అదర్శనం సర్వమునీన్ద్రవృన్దైః సహైవ సజ్ఞానమహానిదానే |
వ్యాసే ప్రయాతేఽపి సుతత్త్వవిద్యా తత్సమ్ప్రదాయాదపి తైరవాప్తా || 3.2.109||

ఉత్సాదితత్వాత్తు దురాగమానాం తత్సమ్ప్రదాయస్య చ నాశితత్వాత్ |
ప్రసారితత్వాచ్చ సదాగమానాం పాపా అపి జ్ఞానమవాపురేతత్ || 3.2.110||

శునా పురోఽశాశమివావలీఢం వేదశ్రుతిం వాఽన్యజ్ఞనైరవాప్తామ్ |
(౧౪) ఋగ్వేద ౧.౧౪౦.౬, ౧.౧౪౧.౧, ౧౦.౫౪.౧

చ్ఛ్విఽనన్తదుఃఖాప్తిసుయోగ్యుద్వైర్విద్యామవాప్తాం తు న సేహిరే సురాః || 3.2.111||

నావార్గతిః క్వాపి సువేదినాం భవేత్ప్రాప్యం సుఖం నిత్యమవశ్యమేభిః |
ప్రాప్యం తమోఽన్తం త్వసురైర్న ముక్తిః కదాచిదాప్యా తదచిన్తయన్ సురాః ||
3.2.112||

జ్ఞానప్రదానాయ సతాం తదన్యజ్ఞానప్రణాశాయ చ విష్ణునైతే |
కృష్ణాస్తతస్తే సవిరి ఇచ్ఛశర్వా విజ్ఞాపయామాసురుపేత్య విష్ణుమ్ || 3.2.113||

క్షీరోదధేరుత్తరతీరవిష్ఠితైరభిష్టుతః సుష్టుతిభిః పురుష్టుతః |

ప్రదాయ తేషామభయం రమాపతిః క్షణాదభూచ్చారుతమాకృతిః శిశుః ॥ ౩౨.౧౩౪॥

యస్త్రైపురాణాం ప్రథమోఽత్ర జాతః శుద్ధోదనేత్యేవ జినేతి చోక్తః ।

క్షేత్రే గయాఖ్యేఽస్య శిశుం ప్రజాతం సమ్ప్రాస్య దూరేఽత్ర బభూవ విష్ణుః ।

అజానమానాః స్వశిశుం గతం తం శిశుం హరిం వీక్ష్య నిజం సృ మేనిరే ॥ ౩౨.౧౩౫॥

తేషాం తదా వైదికకర్మ వీక్ష్య సమ్ప్రాహసత్తద్వపుషైవ కేశవః ।

తం జాతమాత్రం ప్రహసన్తమీక్ష్య సువిస్మితైః పృష్ట ఉవాచ విష్ణుః ।

బుద్ధోఽహమిత్యేవ సునిత్యబోధాజ్ఞగాద చైషామథ బుద్ధదర్శనమ్ ॥ ౩౨.౧౩౬॥

తథాఽప్యవిశ్వాసమవేక్ష్య తేషాం సస్మార దేవానఖిలాన్ జనార్దనః ।

విజ్ఞాయ తే తస్య మనోగతం నిజాన్ ప్రచిక్షిపుర్వైతిగణానముష్మిన్ ॥ ౩౨.౧౩౭॥

స జాతమాత్రః శివపూర్వకాణాం శూలాదిహేతీరఖిలా నిగీర్య ।

దైత్యాతిమోహాయ నిజం చ చక్రం స్వముక్తమాశ్వేవ వశీ సమగ్రహీత్ ॥ ౩౨.౧౩౮॥

తదాసనత్వేన విధాయ తస్మిన్ సమాస్థితం దేవగణాః ప్రణమ్య ।

జగ్ముః స్వధామాని వచాం సి చాస్య స్వీచక్రరాశ్వేవ జినాదిదైత్యాః ॥ ౩౨.౧౩౯॥

తే జ్ఞానధర్మావపహాయ పాపా విమోహితా దేవవరేణ సర్వే ।

జగ్ముస్తమోఽన్థం క్షణికం సమస్తం జ్ఞానం నసచ్ఛేతి దృఢం స్మరన్తః ॥ ౩౨.౧౪౦॥

నారాయణోఽప్యాప్య సురేన్ద్రవృన్దం వృత్తం చ తేషామఖిలం నిగద్య ।

పృష్టశ్చ తైరాహ నిజం హృదిన్థం బౌద్ధాగమార్థం సృతిబన్ధమోచనమ్ ॥ ౩౨.౧౪౧॥

క్షణాదయం క్షణికాస్తద్విశేషా యతః ప్రయాన్త్యేవ నిసర్గతోఽఖిలాః ।

చ్ఛ్విఃతతః స్థిరత్వేఽపి విశేషసం శ్రయాదుక్తం క్షణస్థాయి మయా సమస్తమ్ ॥

౩౨.౧౪౨॥

తద్వాన్ విశేషశ్చ యతో న భిన్నో నదా స్వనిర్వాహకశక్తియుక్తౌ ।

అతః క్షణస్థాయి సమస్తమేతత్స్థిరాత్మకం చేతి హి నాస్తి భేదః ॥ ౩౨.౧౪౩॥

జ్ఞోఽహం సదైకః పరమో మయైతత్పదాఽననీయం హి యతోఽస్వతన్త్రమ్ ।

జ్ఞానాత్మకం విశ్వమతో మయోక్తం జడస్వరూపం చ కిము సృ చేతనమ్ ॥ ౩౨.౧౪౪॥

శం శీలకోఽహం యత ఏవ చోచ్ఛః శూనామకస్తద్ధి మయా నిధేయమ్ ।

శూన్యాభిధం దోషవిరుద్ధరూపో దోషోజ్ఞితోఽస్యస్త్యఖిలాదనామా ।

ఏనైవ సాద్యం త్వసదేవ నామతస్త్యభావ ఏనైవ భవేద్యతస్తత్ ॥ ౩౨.౧౪౫॥

ఇత్యాది బోధవ్యమిదం సమస్తం మయోదితం క్వాపి న హేయమస్తి ।
 ఇత్యాది దేవాన్ ప్రతిబోధయంశ్చ దేవైః సహోవాస స బుద్ధదేవః ।
 గత్వా స్వధామాప్యపరేణ రూపేణాఽస్తే పృథక్తైకతనుర్యథేష్టమ్ ॥ 39.04౬ ॥
 తతస్తు బుద్ధోదితపక్షసం స్థో జనోఽపి చక్రే మతమన్యదేవ ।
 బౌద్ధేన జైనేన మతేన చైవ దైత్యాం శకాః ప్రీతిమగుః సమస్తాః ॥ 39.04౭ ॥
 ప్రశాన్తవిద్యేత్యభిధం తథాఽన్యదుబ్బద్ధోక్తశాస్త్రం త్రిదశా ఆవాప్య ।
 తోషం యయుర్వేదసమస్తసారం యామాస్థితానామచిరేణ ముక్తిః ॥ 39.04౮ ॥
 అన్యే మనుష్యా ఆపి భారతాద్యం సత్సమ్ప్రదాయం పరిగృహ్య విష్ణుమ్ ।
 యజన్త ఆప్యః పరమాం గతిం తన్న నేహిరే క్రోధవశాద్దిత్యాః ॥ 39.04౯ ॥
 శైవం తపస్తే విపులం విధాయ జగద్విమోహోర్జితశక్తిమస్మాత్ ।
 ప్రాప్య ప్రజాతా భువి మోహనం చ చక్రుః కుత్స్రైరభిదాం వదన్తః ॥ 39.0౫౦ ॥
 తేషాం ప్రపాతాయ సతాం చ ముక్త్యై జన్మాఽన భీమస్య యదుక్తమత్ర ।
 దుర్గా పునర్విప్రకులేఽవత్త్రిదా హనిష్యతి వ్రాతమథాసురాణామ్ ॥ 39.0౫౧ ॥
 తతః కలేరన్తమవాప్య ధర్మజ్ఞానాదికల్యాణగుణప్రహీనే ।
 లోకే విరి ఇన్ధ్రాపురఘ్నశక్రపూర్వాః పయోబ్ధిం త్రిదశాః ప్రజగ్ముః ॥ 39.0౫౨ ॥
 నారాయణస్తైః స్తుతిపూర్వమర్థితో భవాయ లోకస్య స శమ్భవోః ఆఖ్యే ।
 వ్హీః గ్రామే మునేర్విష్ణుయశోఽభిధస్య గృహే బభూవాఽవిరచిన్త్యశక్తిః ॥ 39.0౫3 ॥
 కలేస్తు కాత్కారత ఏష కల్కి జ్ఞానం కలం కం సుఖమేవ తద్వాన్ ।
 కల్కితి వా తేన సమస్తదస్యవినాశనం తేన దినాద్యధాయ ॥ 39.0౫4 ॥
 అధర్మవృత్తం విముఖం హరేశ్చ నిహత్య నిః శేషజనం తురగ్ణీ ।
 సం స్థాపయామాస స ధర్మనేతుం జ్ఞానం స్వభక్తిం చ నిజప్రజాసు ॥ 39.0౫౫ ॥
 ఇత్యాద్యనన్తాని హరేరుదారకర్మాణి రూపాణి చ సద్గుణాశ్చ ।
 నిత్యవ్యపేతాఖిలదోషకస్య బ్రహ్మాత్యనన్తేతి చ నామ యేన ॥ 39.0౫౬ ॥
 ఆనన్దతీర్థాఖ్యమునిః సుపూర్ణప్రజ్ఞాభిధో గ్రన్థమిమం చకార ।
 నారాయణేనాభిహితో బదర్యాం తస్యైవ శిష్యో జగదేకభర్తృః ॥ 39.0౫౭ ॥
 యస్తత్ప్రసాదాదఖిలాంశ్చ వేదాన్ సపంచురాత్రాన్ సరహస్యసజ్ఞహాన్ ।
 వేదేతిహాసాంశ్చ పురాణయుక్తాన్ యథావదన్యా అపి సర్వవిద్యాః ॥ 39.0౫౮ ॥

సమస్తశాస్త్రార్థవినిర్ణయోఽయం విశేషతో భారతవర్మచారీ ।

గ్రన్థః కృతోఽయం జగతాం జనిత్రం హరిం గురుం ప్రీణయతాఽమునైవ ।

వినిర్ణయో నాస్త్యమునా వినా యద్విప్రస్థితానామివ సర్వవాచామ్ ॥ 3౨.౧౫౯ ॥

తద్బ్రహ్మసూత్రాణి చకార కృష్ణో వ్యాఖ్యాఽథ తేషామయథా కృతాఽన్వయైః ।

నిగూహితం యత్పురుషోత్తమత్వం సూత్రోక్తమప్యత్ర మహానురేన్ద్రైః ।

జీవేశ్వరైక్యం ప్రవదద్భిరుగ్రైర్వాఖ్యానైః సూత్రాణి చకార చాఽపి ॥ 3౨.౧౬౦ ॥

వ్యాసాజ్ఞయా భాష్యవరం విధాయ పృథక్పృథకోఽపనిషత్పుణ్యాశ్చమ్ ।

కృత్యాఽఽఖిలాన్యం పురుషోత్తమం చ హరిం వదస్తీతి సమర్థయత్వా ॥ 3౨.౧౬౧ ॥

తనుస్తుతీయా పవనస్య సేయం సద్భారతార్థప్రతిదీపనాయ ।

గ్రన్థం చకారేమముదీర్ణవిద్యా యస్మిన్ రమన్తే హరిపాదభక్తాః ॥ 3౨.౧౬౨ ॥

“తృతీయమస్య వృషభస్య దోహసే దశప్రమతిం జనయన్త యోషణః ।

నిర్యదీం బుధాన్మహిషస్య వర్చస ఈశానాసః శవసా క్రన్త సూరయః ।

ష్ట్రీశ్చియదీమను ప్రదివో మధ్వ ఆధవే గుహాసన్తం మాతరిశ్వా మథాయతి” ॥

3౨.౧౬3 ॥

ఇత్యాదివాక్యోక్తమిదం సమస్తం తథా పురాణేషు చ పఞ్చరాత్రే ।

అత్రోదితా యాశ్చ కథాః సమస్తా వేదేతిహాసాదివినిర్ణయోక్తాః ॥ 3౨.౧౬౪ ॥

తస్మాదయం గ్రన్థవరోఽఖిలోరుధర్మాదిమోక్షాన్తపుమర్థహేతుః ।

కిం వోదితైరస్య గుణైస్తతోఽన్వైర్నారాయణః ప్రీతిముపైత్యతోఽలమ్ ॥ 3౨.౧౬౫ ॥

యస్య శ్రీణ్యుదీతాని వేదవచనే రూపాణి దివ్యాన్యలం

బట్టద్దర్శతమిత్థమేవ నిహితం దేవస్య భర్గో మహత్ ।

వాయో రామవచోనయం ప్రథమకం పృక్షో ద్వితీయం వపుః

మధ్వో యత్తు తృతీయమేతదమునా గ్రన్థః కృతః కేశవే ॥ 3౨.౧౬౬ ॥

యః సర్వగుణసమ్పూర్ణః సర్వదోషవివర్జితః ।

ప్రీయతాం ప్రీత ఏవాలం విష్ణుర్మై పరమః సుహృత్ ॥ 3౨.౧౬౭ ॥

ఇతి శ్రీమదానందతీర్థగవత్పాదాచార్యవిరచితే శ్రీమహాభారతతాత్పర్యనిర్ణయే

పాణ్డవస్వర్గారోహణం నామ ద్వాత్రింశోఽధ్యాయః ॥

(మధ్వాచార్యవిరచితః)

సమాప్తోఽయం గ్రన్థః ।

——
Shri Mahabharata Tatparyanirayah
pdf was typeset on October 7, 2025
——

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

